

Centraal Planbureau

Keuzes in Kaart **2022-2025**

Economische analyse van
verkiezingsprogramma's

- *Budgettaire keuzes in kaart gebracht*
- *Economische effecten doorgerekend*

10 partijen

2000 maatregelen

CPB

maart 2021

Inhoudsopgave

1	De hoofdlijnen van de verkiezingsprogramma's.....	4
	Aanvullende tabellen en figuren.....	21
2	VVD.....	24
3	CDA.....	40
4	D66.....	56
5	GroenLinks	73
6	SP	90
7	PvdA.....	106
8	ChristenUnie.....	123
9	SGP	140
10	DENK	157
11	50PLUS.....	173
12	Verantwoording	188
12.1	Doel	188
12.2	Uitgangspunten en verschillen met de vorige editie	189
12.3	Corona en andere onzekerheden.....	189
12.4	Deelname, proces en contact met partijen	190
12.5	Uitgangssituatie: het basispad	191
12.6	Maatregelen.....	192
12.7	Samenwerking en onafhankelijkheid.....	194
12.8	Modellen	194
12.9	Indicatoren	197
13	Toelichting op enkele inhoudelijke onderwerpen.....	200
13.1	Ex-ante begrip	200
13.2	Verzilverbare heffingskortingen	201
13.3	Nationale Groefonds.....	201
13.4	Baangerelateerde investeringskorting.....	202
13.5	Aanvullingen en update ten opzichte van ZiK.....	202
13.6	Stikstofproblematiek	204
13.7	Apparaatskorting overheid en budgetkorting zorg	205
13.8	Taken en middelen van decentrale overheden	206
13.9	Minimumloon	207
13.10	Arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen	208
13.11	Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++).....	208

Bijlage per partij	210
A.1 VVD	210
A.2 CDA.....	221
A.3 D66.....	233
A.4 GroenLinks	252
A.5 SP	275
A.6 PvdA.....	294
A.7 ChristenUnie	316
A.8 SGP	335
A.9 DENK	346
A.10 50PLUS.....	358
Gebruikte afkortingen.....	366

1 De hoofdlijnen van de verkiezingsprogramma's

Voor de tiende keer publiceert het CPB voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen een analyse van verkiezingsprogramma's. Bij deze editie hebben tien partijen gebruikgemaakt van het aanbod van het CPB om de budgettaire en economische effecten van hun partijprogramma door te rekenen.¹ 50PLUS neemt voor de eerste keer deel, de overige negen partijen deden ook de vorige editie mee. Bij elkaar zijn voor de tien partijen bijna 2000 maatregelen doorgerekend.

De doorrekening is gericht op budgettaire gevolgen en economische effecten op middellange en lange termijn, het is geen analyse van brede welvaart. Het betreft een doorrekening van de macro-economische gevolgen van beleid, dat is slechts één aspect van een bredere welvaartsafweging. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) draagt met zijn analyse van verkiezingsprogramma's een aantal andere elementen aan. Bij het maken van een keuze in het stemhokje zijn uiteraard nog veel meer overwegingen van belang. De doorrekening dient dan ook nadrukkelijk niet te worden gezien als een stemwijzer, maar als een hulpmiddel om de effecten van verkiezingsprogramma's op één dimensie concreet en vergelijkbaar te presenteren.

De waarde van de doorrekening ligt in de onderlinge vergelijking van partijen en niet in de precieze uitkomsten voor een enkele partij. Deze editie van Keuzes in Kaart verschijnt tijdens een bijzondere economische situatie. De coronacrisis heeft de economische uitgangssituatie sterk gewijzigd en maakt de economische ontwikkeling op korte termijn zeer onzeker. Maar de onzekerheid op middellange en lange termijn – waar de analyse op is gericht – is niet noodzakelijk veel groter dan anders. Net als in voorgaande edities zit de waarde van de doorrekening in de onderlinge vergelijking van partijen en niet in de precieze uitkomsten voor een enkele partij. Incidenteel beleid maakt in beginsel geen onderdeel uit van de analyse, dit geldt ook voor steunbeleid gericht op de coronacrisis. Voor een meer uitgebreide besprekking van de waarde en beperkingen van de doorrekening, alsmede een toelichting op proces en werkwijze, zie hoofdstuk 12 (Verantwoording).

Het vervolg van dit hoofdstuk geeft een vergelijking van de verkiezingsprogramma's op hoofdlijnen. Daarbij worden de gevolgen tenzij anders aangegeven steeds beschreven *inclusief het basispad*, dat wil zeggen: inclusief de ontwikkeling bij ongewijzigd beleid. Op die manier wordt zo goed mogelijk beschreven waar de keuzes van partijen in resulteren. In de navolgende partijhoofdstukken worden de keuzes per partij nader toegelicht, in deze hoofdstukken worden de effecten juist *ten opzichte van het basispad* beschreven, omdat dit een beter beeld geeft van waar een partij accenten legt.

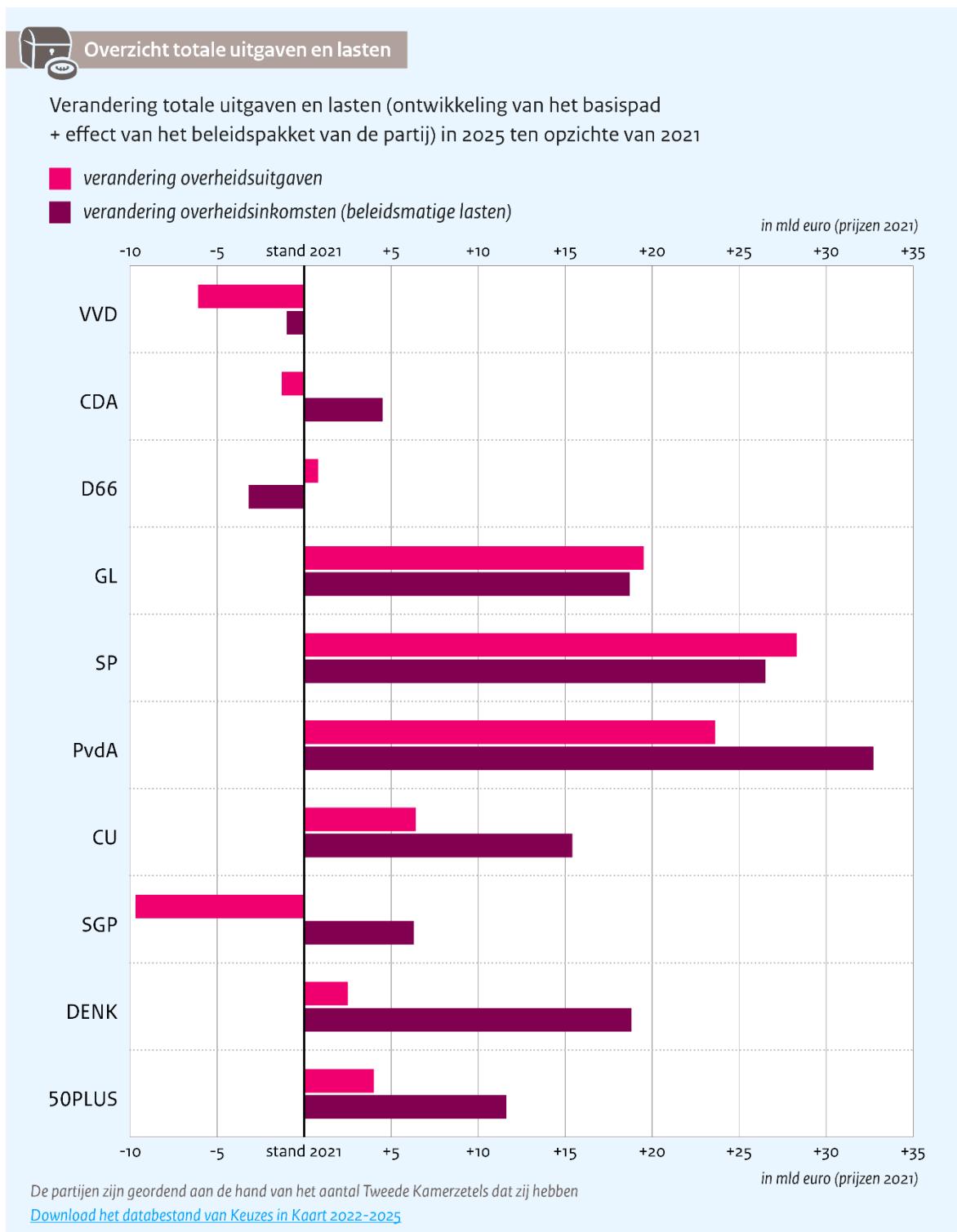
De keuzes van de partijen

In deze editie van Keuzes in Kaart valt op dat een aantal partijen kiest voor ingrijpende stelselherzieningen, vaak gericht op het omvormen van het toeslagenstelsel. Zo kiezen D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie voor een systeem van verzilverbare heffingskortingen, met gelijktijdige afschaffing

¹ Het CPB baseert zich voor de doorrekening op door de partijen aangeleverde informatie en controleert de consistentie met het verkiezingsprogramma niet. Het is niet doenlijk om alle uitingen die een partij doet naast de aangeleverde set maatregelen te leggen. Uit het oogpunt van transparantie is in deze publicatie een bijlage opgenomen met een volledig overzicht van alle maatregelen die zijn meegenomen in de doorrekening, zodat derden de consistentie kunnen controleren.

van (een deel van) de toeslagen. De SGP introduceert een splitsingsstelsel en vervangt de algemene heffingskorting door een draagkrachtkorting op basis van het inkomen van het huishouden. Een aantal partijen combineert (deels) gratis kinderopvang met het afschaffen van de kinderopvangtoeslag (D66, GroenLinks, SP, PvdA) of directe financiering van kinderopvanginstellingen met een eigen bijdrage (CDA, ChristenUnie). D66, GroenLinks, de SP en de PvdA kiezen voor het verlagen en inkomensafhankelijk maken van de zorgpremies, in combinatie met het afschaffen van de zorgtoeslag. Dergelijke stelselherzieningen leiden tot omvangrijke verschuivingen in financieringsstromen.

Figuur 1.1

Dat betekent ook dat de doorrekening voor dit soort maatregelen met meer dan de gebruikelijke onzekerheid is omgeven. Dergelijke stelselwijzigingen vergen ook veel van de uitvoeringspraktijk. Hoewel maatregelen in KiK op hoofdlijnen op uitvoerbaarheid zijn getoetst, is voor daadwerkelijke invoering een volwaardige uitvoeringstoets benodigd. Het is niet uitgesloten dat uitvoerbaarheid binnen de kabinetsperiode in de praktijk niet haalbaar blijkt, zeker wanneer er sprake is van stapeling van beleidswijzigingen.

Vrijwel alle partijen stellen voor het minimumloon (wml) in meer of mindere mate te verhogen, maar de mate waarin en de wijze waarop verschilt. De grootste verhoging van het wml wordt doorgevoerd door de SP, GroenLinks en de PvdA. Net als D66, ChristenUnie, DENK en 50PLUS koppelen zij de minimumloonsverhoging (gedeeltelijk) aan uitkeringen en toeslagen. De VVD en in mindere mate CDA verhogen het wml zonder doorwerking op uitkeringen en toeslagen. Alleen de SGP kiest niet voor een verhoging van het wml. Ten slotte schaft de SP het minimumjeugdloon volledig af en verlagen D66, GroenLinks en de PvdA de leeftijdsgrens van het minimumjeugdloon van 21 naar 18 jaar.

Alle partijen vergroten de overheidsuitgaven, maar de mate waarin verschilt fors. Bij VVD, CDA en SGP komen de uitgaven in 2025 weliswaar lager uit dan in 2021, maar daarbij dient bedacht te worden dat de uitgaven in 2021 sterk beïnvloed worden door incidentele factoren waaronder ruwweg 15 mld euro door steunbeleid.² Indien daarvan wordt geabstraheerd, stijgen de uitgaven voor alle partijen. De verschillen tussen partijen zijn overigens fors: tussen de partij die de overheidsuitgaven het minst (SGP) en het meest (SP) laat stijgen, bedraagt het verschil ruim 35 mld euro.

Ook binnen uitgavenfuncties zijn er door de prioriteiten van partijen duidelijke verschillen. Het uitgavenniveau aan sociale zekerheid in 2025 verschilt bijna 20 mld euro tussen de partij die het meest wil uitgeven aan deze functie (SP, vooral het gevolg van hogere uitkeringen) en de partij die dat het minst wil (D66, vooral het gevolg van het afschaffen van toeslagen, die overigens aan de lastenkant gecompenseerd worden). Ook bij andere functies zijn er grote niveauverschillen: bij zorg bedraagt dit verschil 15 mld euro (SP intensiveert het meest, onder meer door uitbreidingen in het basispakket en hogere lonen; de VVD, D66, de ChristenUnie en SGP het minst), bij defensie 10 mld euro (VVD intensiveert het meest, DENK buigt het meest om), bij onderwijs 8 mld euro (GroenLinks, PvdA en D66 intensiveren het meest, bij GroenLinks wordt dit deels veroorzaakt door de introductie van een startkapitaal voor 18-jarigen; VVD en SGP het minst).

Bij de meeste partijen zijn de lasten in 2025 hoger dan in 2021, alle partijen verhogen de lasten voor bedrijven. Alleen de VVD en D66 verlagen per saldo de lasten, bij D66 is de lastenverlichting het gevolg van de introductie van een verzilverbare heffingskorting en de gerelateerde uitgavendaling in de sociale zekerheid. Daarnaast valt op dat alle partijen de lasten voor bedrijven verhogen. Daarbij verschilt de maatvoering aanzienlijk: VVD en SGP laten de lasten voor bedrijven met ongeveer 3,5 mld euro stijgen, de PvdA met bijna 42 mld euro.

Per saldo kiezen alle partijen voor een impuls in de economie in de komende kabinetsperiode, die meestal leidt tot hogere groei en meer koopkracht, maar ook tot een hoger begrotingstekort. Alle partijen hebben een expansief beeld: de uitgavenontwikkeling wordt niet volledig gecompenseerd door de lastenontwikkeling. Voor D66, GroenLinks en de SP geldt dit hoe dan ook, voor de overige partijen wordt dit duidelijk wanneer gecorrigeerd wordt voor de ruim 20 mld incidentele uitgaven die in 2021 nog in het beeld zitten, maar daarna niet meer. Dit expansieve beeld leidt bij de meeste partijen tot hogere economische groei in de komende kabinetsperiode, alleen bij de ChristenUnie en SGP blijft het groeitempo ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Bij alle partijen neemt de koopkracht in doorsnee toe, hoewel dat niet bij alle

² Een andere grote incidentele factor betreft eenmalige uitgaven van ongeveer 7 mld euro in verband met de overgang van ProRail als bv naar zbo.

partijen voor alle onderscheiden inkomensgroepen geldt. De expansie is ook te zien in de overheidsfinanciën, hoewel doorwerking als gevolg van de hogere groei via hogere belastinginkomsten de gevolgen op het EMU-saldo nog dempt. Niettemin is alleen bij de PvdA, SGP en DENK het EMU-tekort in 2025 kleiner dan in het basispad.

Op lange termijn verdwijnen deze tijdelijke bestedingseffecten, waardoor andere afvuilen in beeld komen. De bestedingseffecten van de hogere overheidsuitgaven zijn vooral tijdelijk, de positieve doorwerking op de overheidsfinanciën is op lange termijn beperkter dan tijdens de kabinetperiode. En op lange termijn past de arbeidsvraag zich aan het arbeidsaanbod aan. Extra banen in de collectieve sector verdringen daardoor op de lange termijn banen in de marktsector en hebben daarmee geen effect op de structurele werkgelegenheid.

De meeste partijen verschuiven financiële lasten naar toekomstige generaties. De VVD, de ChristenUnie en SGP houden deze indicator constant ten opzichte van het basispad, waarin overigens al een verschuiving van financiële lasten naar toekomstige generaties besloten ligt. Bij D66 (hogere uitgaven, lastenverlichting) en de SP (hogere uitgaven, lastenverlichting en verlaging van de pensioenleeftijd) is deze verschuiving het sterkst. Voor toekomstige generaties zijn uiteraard niet alleen de financiële lasten van belang, maar ook bijvoorbeeld de kwaliteit van het klimaat en milieu en de publieke voorzieningen.

De meeste partijen kiezen ervoor de gelijkheid van inkomens te vergroten, bij de structurele werkgelegenheid is het beeld gemengd. Alleen bij de VVD neemt de inkomensgelijkheid af, bij de SGP blijft deze indicator gelijk. Partijen die de inkomensgelijkheid vergroten, verlagen daarmee doorgaans de prikkel en noodzaak om (meer) te werken, waardoor de structurele werkgelegenheid daalt. Maar sommige partijen treffen daarnaast andere maatregelen die de structurele werkgelegenheid juist doen toenemen. Per saldo daalt de structurele werkgelegenheid bij de SP, de ChristenUnie, GroenLinks en 50PLUS, en stijgt deze alleen bij de VVD.

Budgettaire keuzes

Tabel 1.1 Overheidsuitgaven partijprogramma's

	Stand 2021	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS	waarvan mutatie basispad 2022-2025
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)										mld euro
Overheidsuitgaven												
Sociale zekerheid	102,0	3,6	4,6	-4,6	11,0	15,1	9,5	10,1	2,6	11,0	10,7	3,4
Zorg	84,8	7,9	9,3	7,7	12,5	22,5	14,0	7,9	7,9	16,2	12,8	7,9
Openbaar bestuur	80,3	-0,9	-0,7	0,8	-0,6	-0,7	1,5	-1,1	-1,2	-0,4	-0,6	-1,0
Onderwijs	41,9	1,3	2,6	8,7	9,7	5,4	9,2	5,7	1,3	5,1	2,0	1,2
Overdracht bedrijven (a)	33,5	-20,9	-20,3	-18,2	-20,8	-22,4	-21,2	-21,4	-21,2	-21,9	-20,7	-20,7
Internat. samenwerking	15,7	-3,6	-1,9	-0,2	0,0	-0,3	-0,3	-1,0	-1,9	-2,0	-2,8	-2,0
Veiligheid	13,7	0,4	0,3	0,2	0,2	0,6	0,3	0,6	-0,4	-0,3	-0,2	-0,6
Bereikbaarheid	12,3	3,5	3,4	4,0	4,7	1,9	6,9	4,0	2,4	1,6	2,5	2,4
Defensie	11,1	2,6	1,1	0,1	-1,7	-1,9	0,0	0,6	1,1	-7,6	0,0	-0,4
Klimaat en milieu (b)		0,3	0,3	1,9	4,3	6,9	1,8	0,7	0,1	0,0	0,0	
Overig (b)		-0,3	0,0	0,6	0,2	1,2	2,0	0,2	-0,5	0,7	0,5	
Totale uitgaven	395,3	-6,1	-1,3	0,8	19,5	28,3	23,6	6,4	-9,7	2,5	4,0	-9,7

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De partijen maken verschillende keuzes bij de uitgaven aan sociale zekerheid. Deze keuzes hangen samen met stelselwijzigingen en de hoogte van het minimumloon. De stelselwijzigingen hebben gevolgen voor zowel de uitgaven als de lasten, die in samenhang moeten worden bezien. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie, DENK en 50PLUS verhogen de netto uitgaven aan sociale zekerheid het meest. Ze verhogen het minimumloon en laten de (meeste) uitkeringen meestijgen. Dezelfde partijen (aangevuld met D66) verhogen ook de collectieve uitgaven aan kinderopvang. D66 buigt per saldo om op de sociale zekerheid. Deze partij verhoogt ook het minimumloon en koppelt gedeeltelijk de uitkeringen. Maar in haar stelselwijziging worden de uitgaven meer verlaagd dan bij andere partijen.

De uitgaven aan curatieve zorg nemen bij alle partijen toe. Bijna alle partijen veranderen het eigen risico in de Zvw. Dit beïnvloedt de collectieve zorguitgaven. De SP en DENK schaffen het verplicht eigen risico af en de PvdA en 50PLUS halveren dit. GroenLinks maakt de hoogte van het eigen risico inkomenafhankelijk. Het CDA, D66 en de ChristenUnie passen de vormgeving van het eigen risico beperkt aan. De VVD en SGP laten het eigen risico grotendeels ongemoeid. De VVD, het CDA, D66, de ChristenUnie, SGP en 50PLUS geven een

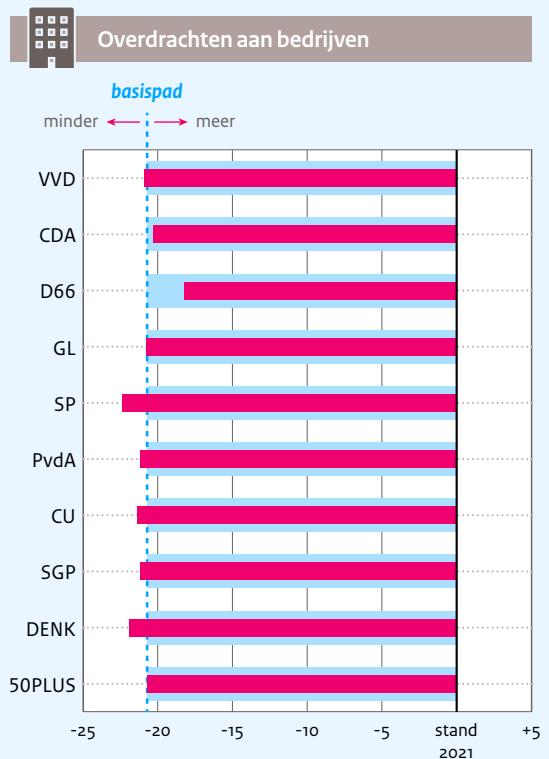
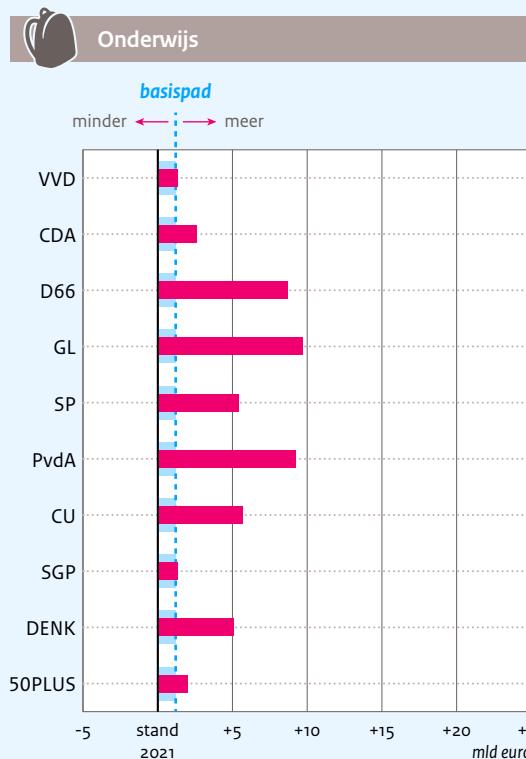
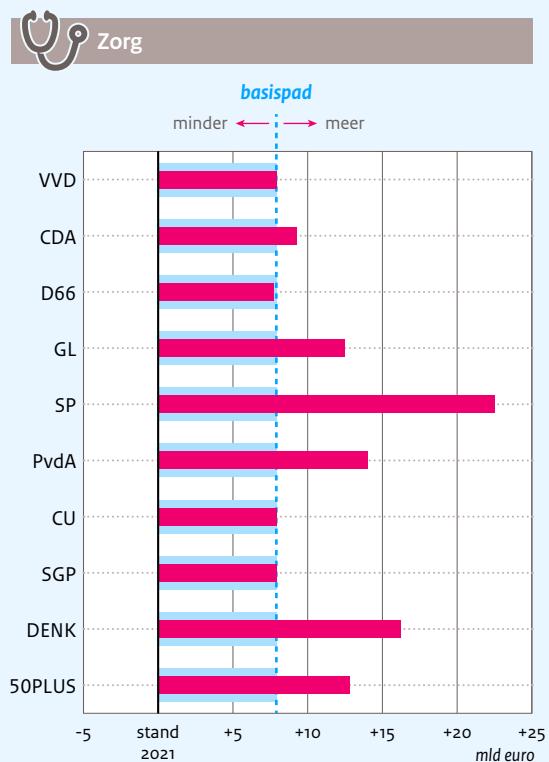
Figuur 1.2

Ontwikkeling overheidsuitgaven 2022-2025

Verandering uitgaven 2025 ten opzichte van 2021, in mld euro (prijzen 2021)

■ verandering basispad

■ totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

onafhankelijke autoriteit het beheer over het verzekerde pakket met als wettelijke opdracht om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie, lonen en prijzen. GroenLinks en de PvdA hebben de intentie om een hoofdlijnenakkoord af te sluiten om de zorgkosten te beperken. GroenLinks en de SP introduceren nieuwe publieke zorgstelsels met regionale uitvoerders.

Bijna alle partijen willen een bestuurlijk akkoord sluiten om de lonen in de zorg meer te verhogen dan in het basispad. Er is wel verschil in maatvoering en de keuze of de gehele sector of alleen verpleegkundigen en verzorgenden in aanmerking komen voor hogere lonen. Alleen de VVD wil de lonen niet verder verhogen dan in het basispad. D66, GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK willen alle medisch specialisten onderbrengen in loondienst, de VVD en het CDA willen dit voor nieuwe artsen. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en SGP willen dat artsen onder de Wet normering topinkomens gaan vallen.

De onderwijsuitgaven nemen bij bijna alle partijen toe. Bij GroenLinks, de PvdA en D66 nemen de onderwijsuitgaven het meest toe. Bij SGP en de VVD blijven de onderwijsuitgaven per saldo ongewijzigd. GroenLinks introduceert een startkapitaal voor achttienjarigen dat de eerste vijf jaar alleen gebruikt kan worden voor onderwijsuitgaven. 50PLUS, het CDA, DENK, de PvdA en de SP voeren een basisbeurs in voor studenten in het hoger onderwijs. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie, DENK en het CDA maken daarnaast ook middelen vrij om studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen, te compenseren. D66, GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK willen bestuurlijke akkoorden afsluiten om de salarissen in het primair onderwijs te verhogen. DENK, GroenLinks, D66 en de SP maken middelen vrij voor kleinere klassen in het primair of voortgezet onderwijs. Onder andere de PvdA en D66 verhogen de budgetten voor specifieke doelen zoals onderwijsachterstandenbeleid, passend onderwijs of voortijdig schoolverlaten.

Ook bij de andere uitgavencategorieën maken partijen verschillende keuzes. Bij negen partijen nemen de uitgaven aan openbaar bestuur af, alleen bij de PvdA stijgen deze vanwege extra publieke banen en intensivering in het gemeente- en provinciefonds. Bij alle partijen dalen de overdrachten aan bedrijven ten opzichte van 2021, doordat er in 2025 geen coronagerelateerde uitgaven meer zijn. Ook de uitgaven aan internationale samenwerking zijn in 2021 door incidentele uitgaven hoger dan gebruikelijk. Daarvoor gecorrigeerd kiezen GroenLinks, D66, de PvdA en de SP voor een structurele verhoging, de VVD en 50PLUS juist voor een verlaging. De uitgaven aan veiligheid dalen bij ongewijzigd beleid. Alle partijen intensiveren op veiligheid, bij SGP, DENK en 50PLUS komen de uitgaven in 2025 desondanks lager uit dan in 2021. Bij de uitgaven aan defensie zijn er grotere verschillen. De VVD, het CDA, SGP en de ChristenUnie intensiveren op de defensie-uitgaven; de VVD het meest. Andere partijen laten de defensie-uitgaven verder dalen, DENK het meest.

Bijna alle partijen verhogen de uitgaven aan klimaat en milieu. GroenLinks en de SP verhogen de uitgaven aan klimaat en milieu het meest. Bij DENK en 50PLUS blijven de uitgaven aan klimaat en milieu per saldo ongewijzigd. De PvdA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, het CDA en de SP verhogen het budget van de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++). De PvdA, D66, de SP en GroenLinks willen veehouderijen en landbouwgrond opkopen ten behoeve van natuur. De SP, de PvdA en D66 maken middelen vrij om kolencentrales te sluiten. Alle partijen geven meer uit aan bereikbaarheid. GroenLinks, de PvdA, de SP, de ChristenUnie, SGP, DENK en 50PLUS intensiveren in openbaar vervoer. Het CDA, D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie reserveren budget voor het invoeren van een kilometerheffing. De VVD, het CDA en D66 intensiveren in het Infrastructuurfonds/Mobiliteitsfonds.

De meeste partijen verhogen de overige uitgaven en laten de gaswinning afnemen zoals in het basispad. De SGP en de VVD verlagen juist de overige uitgaven. De SP verhoogt de overige uitgaven flink, in het bijzonder door extra geld uit te trekken voor de versterking van woningen in en schadecompensatie aan Groningen. DENK verhoogt de gaswinning en trekt extra geld uit voor een compensatiefonds voor Groningen.

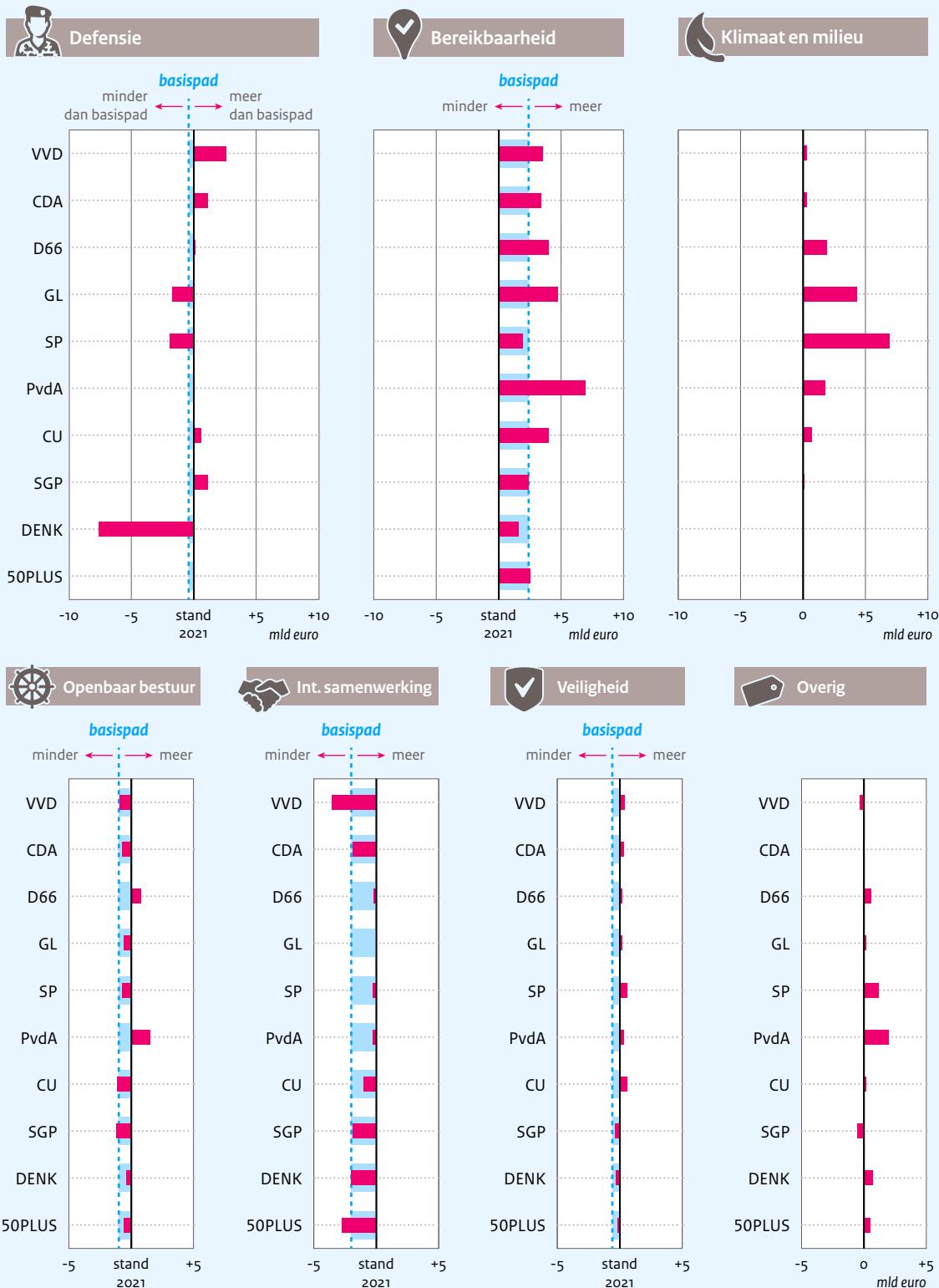
Figuur 1.3

Ontwikkeling overheidsuitgaven 2022-2025

Verandering uitgaven 2025 ten opzichte van 2021, in mld euro (prijzen 2021)

■ verandering basispad

■ totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

De VVD, het CDA en 50PLUS laten het Nationaal Groefonds ongewijzigd, de andere partijen kiezen voor een alternatieve invulling. Het groefonds heeft een omvang van 20 mld euro en de VVD, het CDA en 50PLUS veranderen niets aan de opzet. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK buigen de volledige 20 mld euro om en hebben een alternatieve invulling van dit budget aangeleverd. Deze middelen worden dan besteed aan tijdelijke investeringen en/of een transitie op het gebied van kennis, infrastructuur en ontwikkeling en innovatie. D66 en SGP buigen een deel van de uitgaven om en kiezen daarvoor een alternatieve invulling.³

Veel partijen creëren werkgelegenheid voor specifieke groepen. De werkgelegenheid wordt bij veel partijen gestimuleerd door beleid gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zo breiden alle partijen behalve de ChristenUnie en SGP het aantal beschutte werkplekken met 20.000 uit. Ook voeren partijen een quotum in voor doelgroepbanen van 8% (PvdA) of 5% (VVD, CDA, GroenLinks, ChristenUnie, DENK). Bij een quotumregeling voelen werkgevers op bedrijfsniveau een prikkel om arbeidsgehandicapten aan te nemen. Tot slot kiezen sommige partijen voor publieke banen bij openbaar bestuur en in het onderwijs voor onder meer langdurig werklozen. De PvdA en D66 creëren op termijn 100.000 van dergelijke banen, GroenLinks, de SP en DENK 20.000 en de ChristenUnie 10.000.

Het aantal banen in de collectieve sector neemt bij alle beleidspakketten toe, de grootste toename is te vinden bij de PvdA, D66, de SP en GroenLinks. De keuzes die partijen maken in de overheidsuitgaven bepalen waar deze banen ontstaan. Dat betreft voor sommige partijen de al genoemde beschutte banen en publieke banen bij openbaar bestuur en onderwijs. Daarboven kiezen partijen voor extra banen in het onderwijs (D66, GroenLinks, PvdA, DENK, de ChristenUnie, de SP, het CDA en 50PLUS), defensie (CDA, SGP, VVD, 50PLUS, ChristenUnie, PvdA, D66 en GroenLinks) en veiligheid (VVD, SP, ChristenUnie en CDA). DENK en de SP kiezen juist voor minder banen bij defensie. De werkgelegenheid in de zorg neemt de komende jaren toe en de SP, PvdA, DENK, 50PLUS, GroenLinks en het CDA breiden deze nog verder uit. Deze partijen verlagen het eigen risico in de Zvw het meest, wat een opwaarts effect heeft op de zorgconsumptie en de werkgelegenheid in de zorg.

Tabel 1.2 Lastenontwikkeling partijprogramma's

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS	
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)										
Beleidmatige lastenontwikkeling	6,2	-1,0	4,5	-3,2	18,7	26,5	32,7	15,4	6,3	18,8	11,6	
... waarvan gezinnen	4,2	-5,2	-1,4	-20,1	4,5	1,0	-10,4	2,3	2,2	1,4	4,1	
... waarvan bedrijven	1,9	3,6	5,4	15,4	12,7	24,0	41,7	11,4	3,4	16,9	7,3	
... waarvan buitenland	0,1	0,6	0,5	1,4	1,5	1,5	1,5	1,7	0,7	0,5	0,2	
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-6,4	-0,5	-27,1	-15,5	3,2	-1,2	-2,1	1,6	4,1	3,5	
... waarvan vermogen en winst	0,7	4,3	3,4	16,0	24,3	18,4	23,2	8,7	0,3	14,6	3,5	
... waarvan milieu	0,5	0,4	0,3	6,8	6,1	4,3	8,6	5,7	2,9	2,1	2,5	
... waarvan overig	0,2	0,8	1,3	1,1	3,8	0,5	2,2	3,2	1,5	-2,0	2,1	

³ Zie ook hoofdstuk 13 voor meer over het Nationaal Groefonds.

De beleidsmatige lastenontwikkeling voor gezinnen is vaak het saldo van omvangrijke plussen en minnen. Zo leiden de introductie van verzilverbare heffingskortingen en de verlaging of het inkomenstafhankelijk maken van de zorgpremies tot omvangrijke lastenverlichtingen voor gezinnen. Deze lasten worden tegelijkertijd verzwart door het afschaffen van diverse heffingskortingen in de inkomstenbelasting of door de introductie van een vier- of vijfschijvenstelsel in de inkomstenbelasting. Bij acht van de tien partijen dalen de beleidsmatige lasten voor gezinnen ten opzichte van het basispad, bij D66, de PvdA, het CDA en de VVD is ook inclusief het basispad sprake van een beleidsmatige lastenverlichting.

Alle partijen verhogen de beleidsmatige lasten voor bedrijven en het buitenland. Met uitzondering van de VVD en de SGP verhogen partijen de vpB door aanpassingen in tarieven en/of schijfletten. Op de SGP en 50PLUS na kiezen alle partijen voor de afschaffing van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK)⁴ of voor een alternatieve invulling van de daaraan gerelateerde reservering. Daarentegen verlagen de meeste partijen de lasten voor bedrijven door het aanpassen van (een heffingsvermindering in) de verhuurderheffing. De lasten voor het buitenland nemen bij alle partijen toe, veelal door de introductie van een digitale dienstenbelasting (behalve bij 50PLUS) of de invoering van de vrachtwagenheffing (behalve bij SGP).

Bij ongeveer de helft van de partijen dalen de beleidsmatige lasten op inkomen en arbeid, terwijl bij alle partijen de lasten op vermogen en winst toenemen. De beleidsmatige lastenontwikkeling is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. Bij de lastencategorie inkomen en arbeid combineren D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie stelselherzieningen in de loon- en inkomstenbelasting met zorgpremiaatregelen of eersteschijftarieven om tot een lastenverlichting te komen. De VVD en het CDA gebruiken heffingskortingen en schijftarieven om tot een lastenverlichting op inkomen en arbeid te komen. Ook bij de SP, de SGP, DENK en 50PLUS worden veelal combinaties van bovengenoemde instrumenten benut voor het verlichten van lasten, maar wordt de lastenverzwaring in het basispad niet volledig gekeerd. De lastenverzwaring in de lastencategorie vermogen en winst neemt bij acht partijen toe door afschaffing van (de reservering van) de BIK, bij zeven partijen door een verhoging van het hoge vpB-tarief. Bij GroenLinks, de PvdA, D66, de SP, de ChristenUnie en DENK nemen de lasten tevens toe door een verhoging van de belasting op vermogensinkomsten en bij GroenLinks, de PvdA, de SP en D66 door de invoering van een vermogensbelasting.

Partijen sturen met een beleidsmatige verhoging van de lasten in de categorieën milieu en overig aan op gedragsveranderingen. Voor beide lastencategorieën geldt dat er bij alle partijen sprake is van een beleidsmatige lastenverzwaring, behoudens DENK waar de overige lasten dalen. Behalve de SGP voeren alle partijen een vrachtwagenheffing in, waardoor de beleidsmatige lasten op milieu toenemen. Ook introduceren D66, GroenLinks, de PvdA, de ChristenUnie en het CDA een kilometerheffing. Daarnaast voeren alle partijen, behalve 50PLUS, veranderingen door in de energiebelasting of ODE. De SP, PvdA, SGP, 50PLUS, GroenLinks en D66 voeren een verpakkingenbelasting in en de PvdA, SP, GroenLinks, D66, DENK en de ChristenUnie verhogen de bestaande CO₂-heffing voor de industrie of introduceren een nieuwe, aanvullende CO₂-heffing. In de categorie overig stijgen de beleidsmatige lasten door de invoering van een digitale dienstenbelasting, die bij alle partijen behalve 50PLUS wordt ingevoerd. Ook verhogen alle partijen, behalve de VVD en de SP, de accijnzen op alcohol en/of tabak. Het verlagen van het btw-tarief op groente en fruit is de meest gekozen maatregel om de lasten in de categorie overige belastingen te verlichten (D66, GroenLinks, SP, de PvdA, ChristenUnie en DENK). DENK verlicht als enige partij de overige lasten en doet dat voornamelijk met een algemene verlaging van het verlaagde btw-tarief.

⁴ Zie ook hoofdstuk 13 voor meer over de BIK.

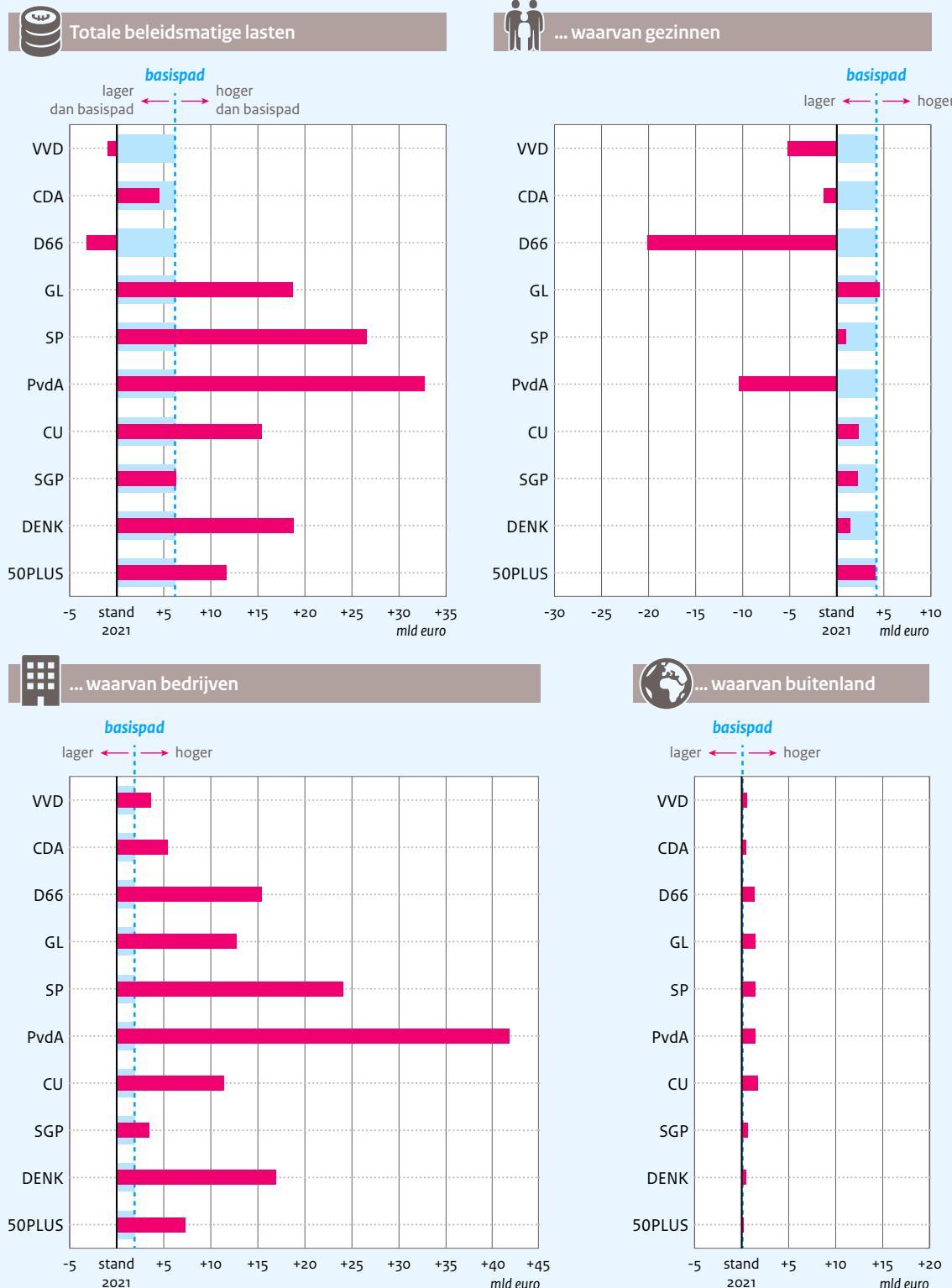
Figuur 1.4

Ontwikkeling lasten per groep

Verandering beleidsmatige lasten 2025 ten opzichte van 2021 naar groep, in mld euro (prijzen 2021)

■ verandering basispad

■ totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: databestand Keuzes in Kaart 2022-2025

Figuur 1.5

Ontwikkeling lasten per categorie

Verandering beleidsmatige lasten 2025 t.o.v. 2021 naar categorie, in mld euro (prijzen 2021)

■ verandering basispad

■ totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

De economische effecten in de kabinetperiode

Tabel 1.3 Macro-economische doorwerking 2022-2025

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% per jaar										
Bbp-volume	1,5	1,9	1,7	1,9	1,6	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	1,6
Werkgelegenheid (in mil uren)	0,9	1,2	1,1	1,2	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,0	0,9
Koopkracht (mutatie mediaan, a)	-0,1	0,6	0,4	1,2	0,9	2,0	1,8	0,6	0,0	0,9	0,6
	2025										
Werkloosheid (%), b)	4,5	4,1	4,1	3,5	4,4	3,6	3,5	3,9	4,5	4,5	4,0
EMU-saldo (% bbp)	-1,2	-1,9	-1,8	-2,1	-2,0	-2,0	-1,1	-1,3	-1,1	-0,8	-1,3
EMU-schuld (% bbp)	59,7	61,7	61,1	59,6	58,4	58,4	55,7	59,7	59,3	58,4	58,7
a) mediaan alle huishoudens b) in % van beroepsbevolking											

De hogere uitgaven geven bij veel partijen een bestedingsimpuls aan de economische groei in de kabinetperiode. De gemiddelde bbp-groei per jaar varieert van 1,5% tot 1,9%. Partijen stimuleren de economische groei vooral via hogere consumptie van huishoudens en de overheid, de effecten hiervan zijn tijdelijk van aard. Partijen zorgen er op verschillende manieren voor dat huishoudens meer te besteden hebben: door de uitkeringen te verhogen of de lasten voor gezinnen te verlagen. Ook het arbeidsinkomen neemt bij veel beleidspakketten toe, doordat er meer mensen gaan werken en door hogere lonen. De lonen stijgen vooral door de minimumloonsverhogingen, de hogere lonen in de zorg en het onderwijs, en de hogere inflatie. De inflatie stijgt het meest bij de PvdA en de SP, vooral door hogere productgebonden belastingen en lasten voor bedrijven, die worden doorberekend aan de consument. De overheidsuitgaven dragen niet alleen via het besteedbaar inkomen, maar ook rechtstreeks bij aan de economische groei door hogere overheidsconsumptie en -investeringen.

De werkgelegenheid neemt bij alle partijen de komende jaren toe, vooral door extra banen in de zorg en bij de overheid. Het aantal banen in de collectieve sector neemt bij alle beleidspakketten toe, de grootste toename is te vinden bij de PvdA, D66 en de SP. In de marktsector zorgt de economische groei voor extra arbeidsvraag, toch stijgt de werkgelegenheid hier alleen bij de VVD, het CDA en D66. Bij de andere partijen drukken hogere arbeidskosten en lastenverzwaren voor bedrijven de arbeidsvraag, waardoor de werkgelegenheid in de marktsector per saldo gelijk blijft of minder toeneemt dan bij ongewijzigd beleid. Op termijn verdringen extra banen in de collectieve sector banen in de marktsector, waardoor de werkgelegenheid in de marktsector zal afnemen.

Bij alle beleidspakketten daalt de werkloosheid tijdens de kabinetperiode. De hogere werkgelegenheid zorgt ervoor dat de komende jaren meer mensen een baan vinden. Het werkloosheidscijfer wordt daarnaast bepaald door hoeveel mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. Bij een hoger arbeidsaanbod stijgt in eerste instantie de werkloosheid: niet iedereen vindt meteen een baan en het kost tijd voordat de arbeidsmarkt zich

aanpast. Dit zorgt ervoor dat de werkloosheidsdaling bij zes partijen wordt gedempt. Bij de SP, de ChristenUnie, 50PLUS en de SGP neemt het arbeidsaanbod juist af, wat de daling van de werkloosheid versterkt.

Tabel 1.4 Koopkracht uitgesplitst naar groepen

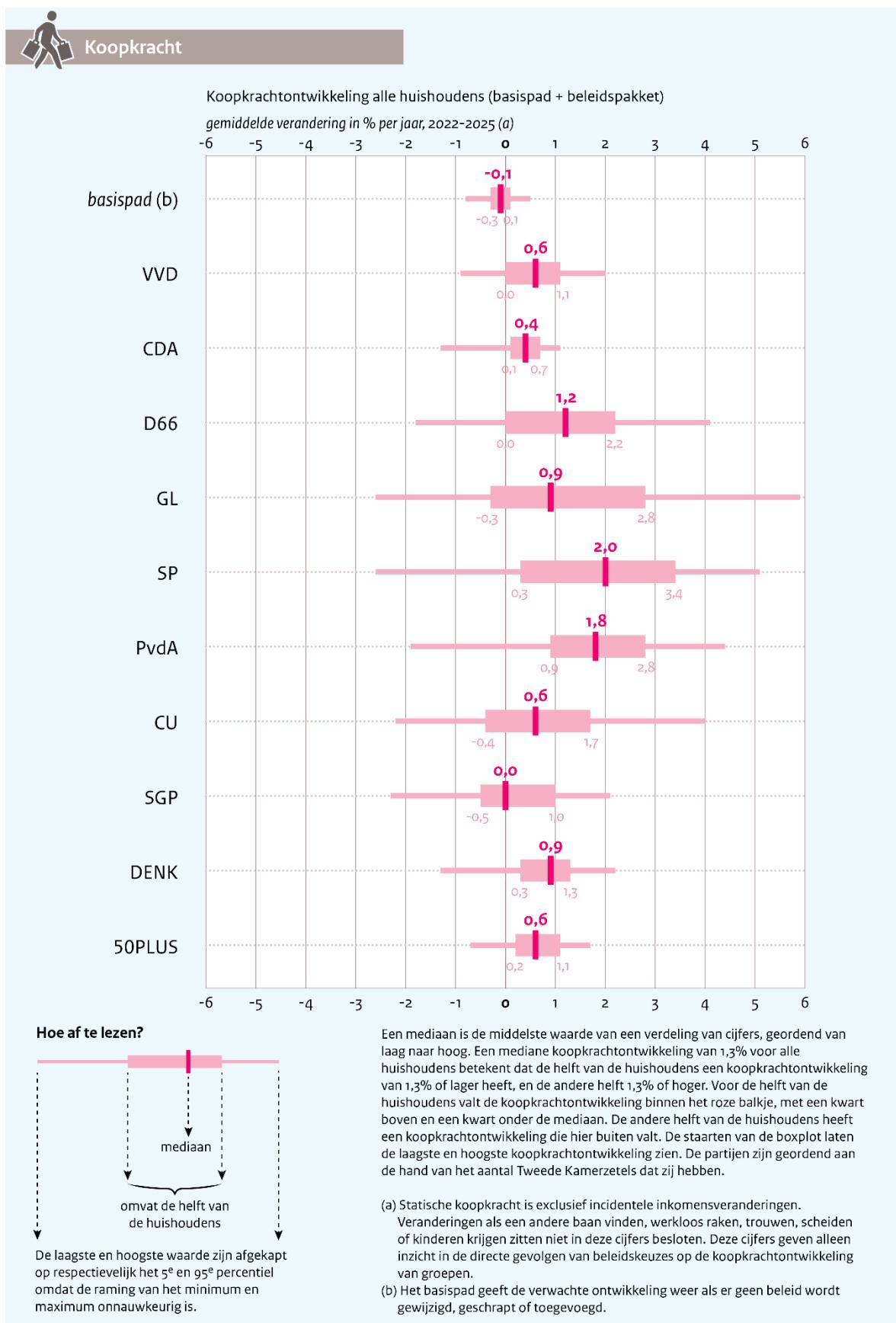
	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS	
	% per jaar		gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Mediane koopkrachtontwikkeling (a)												
Alle huishoudens	-0,1	0,6	0,4	1,2	0,9	2,0	1,8	0,6	0,0	0,9	0,6	
Werkenden	-0,1	0,8	0,5	1,4	1,3	1,2	2,1	0,8	0,2	0,8	0,4	
Uitkeringsgerechtigden	-0,3	-0,6	0,3	0,9	0,6	3,7	1,9	1,2	-0,6	1,1	1,1	
Gepensioneerden	-0,3	0,2	0,3	0,8	0,5	2,6	1,4	0,0	-0,2	0,9	1,0	
Naar inkomensgroepen (b)												
1-20% (<116% wml)	-0,2	0,0	0,3	0,9	1,0	3,2	1,6	0,6	0,1	1,1	1,1	
21-40% (116-184% wml)	-0,2	0,7	0,4	1,8	2,0	2,9	2,3	1,1	0,1	1,0	0,8	
41-60% (184-275% wml)	-0,2	0,7	0,5	1,5	0,8	2,3	2,1	0,7	0,1	0,9	0,5	
61-80% (275-405% wml)	0,0	0,7	0,5	0,9	1,2	1,3	1,9	0,4	-0,1	0,7	0,4	
81-100% (>405% wml)	0,0	0,5	0,3	0,1	-0,1	-0,8	0,6	0,3	-0,1	0,0	0,3	

a) Een mediaan is de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog. Een mediaan van 1,3% voor alle huishoudens betekent dat de helft van de huishoudens een effect van 1,3% of lager heeft, en de andere helft 1,3% of hoger.
b) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in 2025 ongeveer 23.200 euro. De inkomensgroepen zijn verdeeld in vijf groepen van gelijke grootte in oplopende volgorde van inkomen, ieder 20% van alle huishoudens.

De economische stimulering via huishoudens wordt ook weerspiegeld in de koopkrachteffecten, die in doorsnee voor alle partijen neutraal of positief uitpakken, hoewel de spreiding soms fors is. De gemiddelde ontwikkeling van de mediane koopkracht varieert van ongewijzigd (SGP) tot een stijging van 2,0% (SP). De omvang van de koopkrachteffecten hangt vooral af van de keuzes van partijen op het vlak van minimumlonen, uitkeringen, toeslagen, premies en lasten voor gezinnen. De mediane koopkrachteffecten gaan gepaard met een soms forse spreiding. Naarmate partijen meer ingrijpende beleidspakketten invoeren, neemt de spreiding van de koopkrachteffecten toe. De spreiding is relatief groot bij GroenLinks, SP, PvdA, ChristenUnie, D66 en de SGP, die allen grotere of kleinere stelselwijzigingen doorvoeren. De spreiding is relatief kleiner bij 50PLUS, het CDA, de VVD en DENK. De spreiding van koopkrachteffecten wordt groter wanneer naar specifieke groepen gekeken wordt.

Alle partijen verhogen de mediane koopkracht van werkenden, de breed voorgestelde verhoging van het minimumloon levert daaraan een belangrijke bijdrage. Dat komt mede doordat een verhoging van het minimumloon ook doorwerkt op de lonen daar net boven. Voor een verdere bijstelling gebruiken D66, GroenLinks, de PvdA, de ChristenUnie en de SGP diverse fiscale stelselwijzigingen. De VVD, het CDA, de SP, DENK en 50PLUS benutten vooral de arbeidskorting en/of het tarief in de eerste schijf. Partijen koppelen de minimumloonverhoging veelal (gedeeltelijk) aan de uitkeringen en/of toeslagen, wat koopkrachtverhogend uitpakt voor uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. Alleen bij de VVD en de SGP gaan uitkeringsgerechtigden er in koopkracht op achteruit en bij de SGP geldt dat ook voor gepensioneerden.

Figuur 1.6

Alhoewel vrijwel alle partijen ervoor kiezen de mediane koopkracht te verbeteren, geldt dat zij verschillende keuzes maken bij welke inkomensgroep deze koopkrachtverbetering terecht moet komen. Ook binnen de soms ingrijpende stelselwijzigingen is reliëf binnen het inkomensbeeld zichtbaar. Voor het CDA en de SGP geldt dat de verschillende inkomensgroepen een koopkrachtontwikkeling zien van vergelijkbare omvang. Voor de VVD is dit ook het geval, behoudens de laagste inkomensgroep, die nadrukkelijk vooruitgang maakt. Bij de SP, 50PLUS en DENK ligt de koopkrachtvoortgang voor een relatief groot deel bij de laagste inkomens. GroenLinks, D66, de PvdA en de ChristenUnie laten de vooruitgang voor een relatief groot deel neerslaan bij de middeninkomens, waarbij de lagere middeninkomens het meest erop vooruitgaan.

De economische effecten op lange termijn

Tabel 1.5 Langetermijnindicatoren

	Financiële lasten voor toekomstige generaties	Structurele werkgelegenheid	Inkomensgelijkheid
	Hoger betekent dat toekomstige generaties meer lasten dragen om de huidige voorzieningen te behouden	Hoger betekent een toename van het aantal gewerkte uren	Hoger betekent meer gelijkheid
	verandering t.o.v. basispad		
VVD	↔	↑	↓
CDA	↑	↔	↑
D66	↑↑	↔	↑↑
GL	↑	↓	↑↑
SP	↑↑	↓↓	↑↑
PvdA	↑	↔	↑↑
CU	↔	↓	↑↑
SGP	↔	↔	↔
DENK	↑	↔	↑↑
50PLUS	↑	↓	↑
Legenda	↓↓ = 2,0 of meer ↓ = 0,5 tot 2,0 ↔ = -0,5 tot 0,5 ↑ = -2,0 tot -0,5 ↑↑ = -2,0 of minder	↓↓ = -3,0 of minder ↓ = -3,0 tot -0,5 ↔ = -0,5 tot 0,5 ↑ = 0,5 tot 3,0 ↑↑ = 3,0 of meer	↓↓ = 4,0 of meer ↓ = 1,0 tot 4,0 ↔ = -1,0 tot 1,0 ↑ = -4,0 tot -1,0 ↑↑ = -4,0 of minder
Eenheid	mutatie houdbaarheidssaldo in % bbp	verandering in %	mutatie Gini-coëfficiënt in %

De inkomensgelijkheid neemt bij vrijwel alle partijen toe en alleen bij de VVD af. De inkomensgelijkheid neemt het meest toe bij de SP, de PvdA, GroenLinks, D66, DENK en de ChristenUnie, in mindere mate bij 50PLUS en het CDA. De verhoging van het minimumloon inclusief (gedeeltelijke) doorwerking op uitkeringen en toeslagen vergroot bij vrijwel alle partijen de inkomensgelijkheid, net als de verlaging van de nominale zorgpremies bij GroenLinks, de SP, D66, de PvdA en DENK. De stelselherzieningen van D66, GroenLinks en de ChristenUnie pakken relatief gunstig uit voor lage inkomens. De VVD verlicht de lasten voor werkenden, terwijl uitkeringen (behalve AOW en WIA) en toeslagen worden bevroren. Het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen neemt hierdoor toe.

De structurele werkgelegenheid daalt bij de SP, de ChristenUnie, GroenLinks en 5oPLUS en stijgt alleen bij de VVD. De structurele werkgelegenheid daalt het meest bij de SP. De structurele werkgelegenheid wijkt af van de werkgelegenheid tijdens de komende kabinetperiode: op de lange termijn past de arbeidsvraag zich aan het arbeidsaanbod aan. De extra banen in de collectieve sector die met name de PvdA, D66 en de SP creëren, verdringen op de lange termijn banen in de marktsector, en hebben daarmee geen effect op de structurele werkgelegenheid. Partijen die de inkomensgelijkheid vergroten, verminderen vaak het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen en daarmee de prikkel en noodzaak om (meer) te werken. De VVD verkleint juist de inkomensgelijkheid, en verhoogt de structurele werkgelegenheid. De werkgelegenheid wordt bij alle partijen behalve de SGP gestimuleerd door beleid gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals via uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en een quotum voor doelgroepbanen.

Tot slot beïnvloeden maatregelen rondom de AOW-leeftijd de structurele werkgelegenheid. De SP verlaagt de AOW-leeftijd naar 65 jaar, waardoor minder mensen beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, terwijl bij de SGP ouderen juist langer doorwerken door de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting te verhogen. Zes partijen voeren een flexibele AOW-leeftijd in; de VVD, het CDA, D66, de PvdA en DENK maken het mogelijk om drie tot vijf jaar later uit te treden, dit zorgt gemiddeld voor een latere uittreedleeftijd, bij 5oPLUS is het mogelijk twee jaar eerder of drie jaar later uit te treden, dit leidt per saldo tot een eerdere uittreedleeftijd.

Door structureel hogere overheidsuitgaven dan overheidsinkomsten verhogen de meeste partijen de financiële lasten voor toekomstige generaties. De bestedingseffecten van de hogere overheidsuitgaven zijn vooral tijdelijk, waardoor de doorwerkingseffecten op de lange termijn beperkter zijn dan tijdens de kabinetperiode. Ook de budgettaire impuls wijkt bij de meeste partijen structureel af van die in 2025. Na de kabinetperiode lopen de beleidsmatige lasten op bij de helft van de partijen, onder andere door het uitfaseren van de hypotheekrenteafrek (D66, GroenLinks, PvdA, ChristenUnie). D66, GroenLinks en de ChristenUnie fiscaliseren geleidelijk de AOW-premie en de ChristenUnie verplaatst de eigen woning naar box 3. Ook de uitgaven stijgen bij een aantal partijen na de kabinetperiode. Dit komt vooral door oplopende uitgaven aan gratis kinderopvang (D66, GroenLinks, SP) en publieke banen (PvdA en D66). Bij andere partijen lopen de uitgaven juist minder op na de kabinetperiode, onder andere door oplopende ombuigingen in de zorg. Incidentele uitgaven zoals de compensatie van studenten uit het studievoorschotstelsel (GroenLinks, SP, PvdA, ChristenUnie, DENK en CDA) of eenmalige kosten voor het sluiten van kolencentrales (SP, PvdA, D66) hebben geen effect op de structurele overheidsuitgaven.

De structurele budgettaire impuls kan door vergrijzing en andere doorwerkingen een groter of kleiner effect hebben op de overheidsfinanciën op de lange termijn. Zo hebben hogere zorguitgaven een relatief groot effect: door de vergrijzing zullen meer mensen hier een beroep op doen. De lagere structurele werkgelegenheid zorgt bij een aantal partijen voor hogere lasten voor toekomstige generaties: als minder mensen werken, betalen ook minder mensen belasting. Vooral de SP en D66 vergroten de lasten voor toekomstige generaties. De PvdA, GroenLinks, 5oPLUS, DENK en het CDA doen dit in mindere mate. De financiële lasten voor toekomstige generaties houden rekening met effecten van vergrijzing, structurele werkgelegenheid en beleidsveranderingen op de overheidsfinanciën op de lange termijn, maar zeggen niets over toekomstige brede welvaart of klimaat.

De financiële lasten voor toekomstige generaties worden in deze editie van Keuzes in Kaart ook gepresenteerd met de schuldprojectie in 2060⁵ en de verdeling van het netto profijt⁶ in verschillende

⁵ Uitgaand van een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR, die door DNB wordt vastgesteld ter bepaling van de waarde van de pensioenverplichtingen ([link](#)). De nominale rente die tijdens Keuzes in Kaart is gebruikt is 0,5% in 2060, zoals vastgesteld bij de novemberraming 2020. Deze rente bij de schuldprojectie komt in plaats van de uniforme discontovoet die in de vergrijzingssommen gebruikelijk is (zie Adema, Y. en I. van Tilburg, 2019, Zorgen om morgen, paragraaf 3.1 ([link](#)) en bevat geen onzekerheid over de inkomsten en uitgaven van de overheid.

⁶ Z.o.z.

periodes. Bij ongewijzigd beleid bedraagt de schuldprojectie in 2060 47,4% bbp. Door structureel hogere uitgaven dan inkomsten verhogen alle partijen behalve de SGP deze schuldprojectie, met name de SP en D66. Partijen die de financiële lasten voor toekomstige generaties verhogen, vergroten het netto profijt dat burgers hebben van de overheid tot 2060. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid bij deze partijen ook afneemt.

Aanvullende tabellen en figuren

Tabel 1.6 Werkgelegenheid bij overheid en zorg

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	5oPLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Overheid	-0,1	0,7	0,9	2,6	1,7	1,1	3,0	1,0	0,1	1,2	0,5
Zorg	2,3	2,3	2,4	2,2	2,6	3,3	3,0	2,3	2,2	2,9	2,9
Totaal	1,2	1,6	1,7	2,4	2,2	2,3	3,0	1,7	1,2	2,1	1,8

Tabel 1.7 Belangrijkste indicatoren zorg

	Stand 2021	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	5oPLUS	waarvan mutatie basispad 2022-2025
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)										mld euro
Curatieve zorg (Zvw)												
Collectieve uitgaven (a)	47,1	3,5	4,0	3,5	7,6	16,0	7,5	3,4	3,5	10,8	7,1	3,9
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	-0,1 (-8)	-0,5 (-38)	-0,3 (-19)	-0,5 (-35)	-3,3 (-227)	-1,2 (-82)	-0,1 (-7)	0,1 (8)	-3,3 (-227)	-1,3 (-88)	0,1 (8)
Langdurige zorg (Wlz)												
Collectieve uitgaven (a)	25,2	4,1	5,1	4,9	4,1	5,3	4,5	4,0	4,3	4,5	4,5	4,0
Overig (o.a. Wmo/Jeugd)	12,6	0,3	0,2	-0,8	0,8	1,3	2,0	0,5	0,1	1,0	1,2	0,0
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	7,9	9,3	7,7	12,5	22,5	14,0	7,9	7,9	16,2	12,8	7,9
a) Nettobedragen b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.												

⁶ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

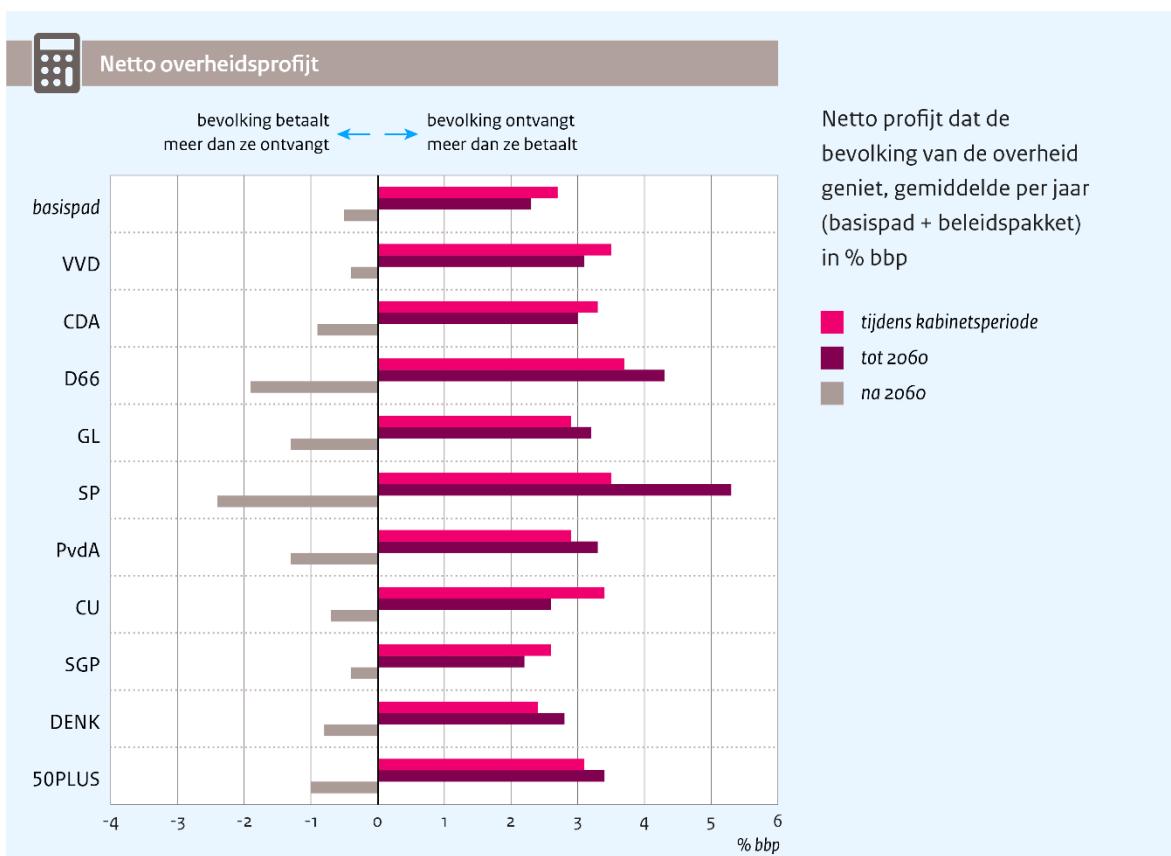
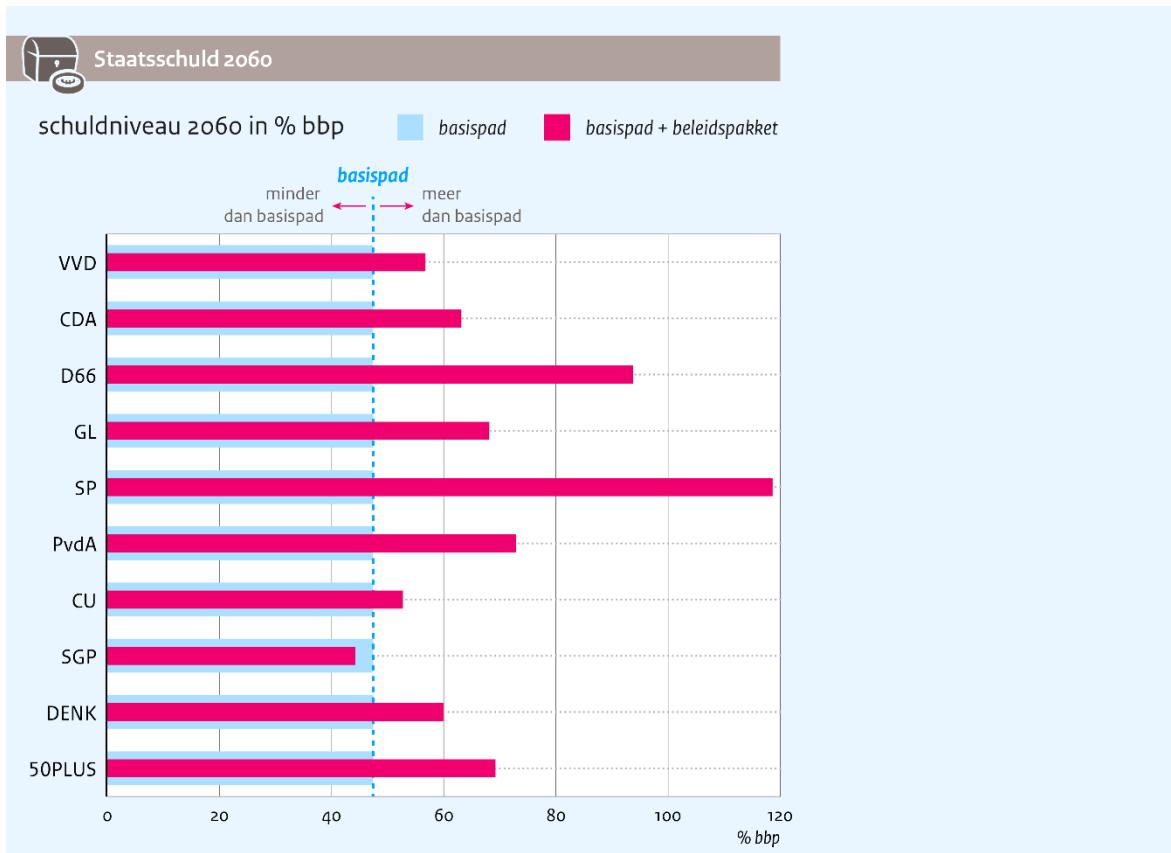
Tabel 1.8 Macro-economische effecten 2022-2025

	mutatie basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	5oPLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Volume bestedingen en productie											
Bruto binnenlands product	1,5	1,9	1,7	1,9	1,6	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	1,6
Consumptie huishoudens	2,4	3,0	2,8	3,4	2,4	3,1	3,2	2,7	2,5	2,6	2,7
Overheidsbestedingen	1,2	1,7	1,7	2,1	2,6	2,8	3,5	1,5	1,1	1,7	1,9
Lonen en prijzen											
Cao-loon bedrijven	1,5	1,1	1,6	1,9	2,1	2,9	2,0	1,8	1,4	1,4	2,0
Inflatie (hicp, a)	1,5	1,3	1,7	1,8	1,8	2,0	2,2	1,8	1,5	1,4	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,3	0,3	0,4	-0,1	1,0	0,8	0,5	0,3	0,1	0,7
Arbeidsmarkt											
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	1,2	1,1	1,2	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,0	0,9
... waarvan bedrijven	1,0	1,3	1,1	1,1	0,9	0,8	1,0	0,9	1,0	0,9	1,0
	2025, %										niveau in 2025 % (beleidspakket + basispad)
Werkloze beroepsbevolking	4,5	4,1	4,1	3,5	4,4	3,6	3,5	3,9	4,5	4,5	4,0
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	74,4	74,2	74,6	74,0	75,8	76,0	75,3	74,5	74,3	75,1
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex											

Tabel 1.9 Overheidstekort en overheidsschuld in 2025

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	5oPLUS
	% bbp	niveau 2025 in % bbp (beleidspakket + basispad)									
EMU-saldo	-1,2	-1,9	-1,8	-2,1	-2,0	-2,0	-1,1	-1,3	-1,1	-0,8	-1,3
Structureel EMU-saldo (a)	-0,7	-1,5	-1,4	-1,9	-1,4	-1,7	-1,0	-0,8	-0,5	-0,3	-1,0
EMU-schuld	59,7	61,7	61,1	59,6	58,4	58,4	55,7	59,7	59,3	58,4	58,7
a) feitelijk EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren											

Figuur 1.7

2 VVD

De VVD kiest voor lastenverlichting voor gezinnen en intensivering in defensie, en zet hier onder andere een kleinere lastenverzwaren voor bedrijven en een ombuiging op internationale samenwerking tegenover. Vooral via de verhoging van de arbeidskorting en de verlaging van de inkomstenbelasting worden de lasten voor gezinnen verlicht. Naast defensie intensieveert de VVD ook in veiligheid via een ophoging van het politiebudget en in bereikbaarheid via het infrastructuurfonds. De lasten voor bedrijven worden onder andere verzuwd door het invoeren van een aftrekbeperking in de vpb en het verhogen van de overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen.

De lastenverlichting voor gezinnen geeft de komende kabinetperiode een bestedingsimpuls aan de economie die tot hogere groei en lagere werkloosheid leidt, maar ook tot een lager EMU-saldo. Door de extra binnenlandse vraag nemen ook de bedrijfsinvesteringen en de werkgelegenheid in de marktsector toe, de werkloosheid daalt. Het EMU-saldo daalt, hoewel het effect wordt beperkt door de macro-economische doorwerking. Het beleidspakket van de VVD zorgt voor een hogere koopkracht voor de meeste huishoudens, vooral voor midden- en hogere inkomens, die het meest profiteren van de lastenverlichtingen.

Uitkeringsgerechtigden gaan er per saldo in koopkracht op achteruit door de bevriezing van uitkeringen.

De VVD verhoogt de structurele werkgelegenheid, maar verlaagt de inkomensgelijkheid. Het beleidspakket van de VVD vergroot het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen. De prikkel om (meer) te gaan werken neemt hierdoor toe, waardoor het arbeidsaanbod stijgt. Op de lange termijn past de arbeidsvraag zich aan het arbeidsaanbod aan, en neemt ook de structurele werkgelegenheid toe. Meer mensen gaan werken en betalen belasting, maar dit verhogende effect op de overheidsinkomsten is kleiner dan de structurele lastenverlichting. Per saldo verhoogt dit de financiële lasten voor toekomstige generaties.

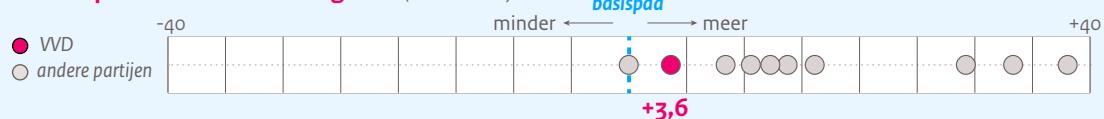
VVD: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van de VVD in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

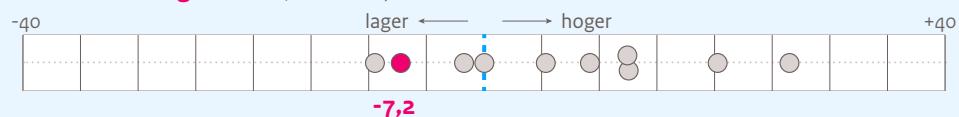

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

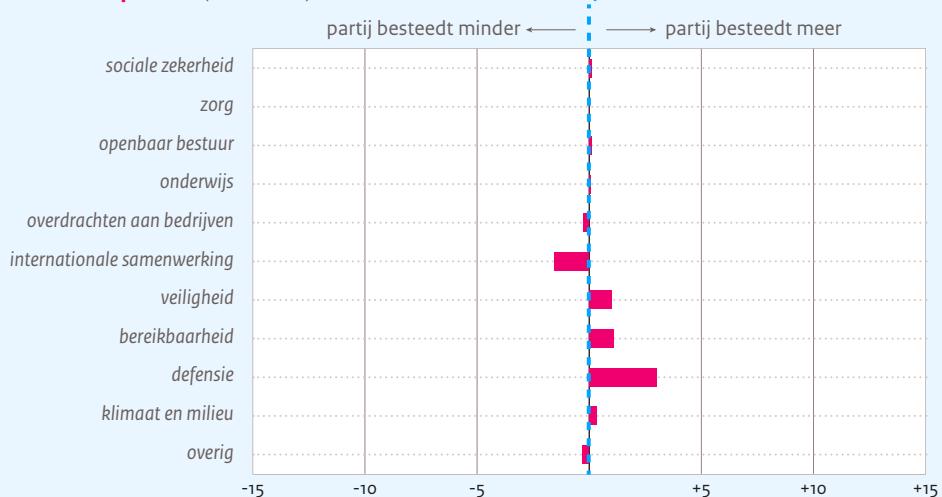

Effect op totale beleidmatige lasten (in mld euro)

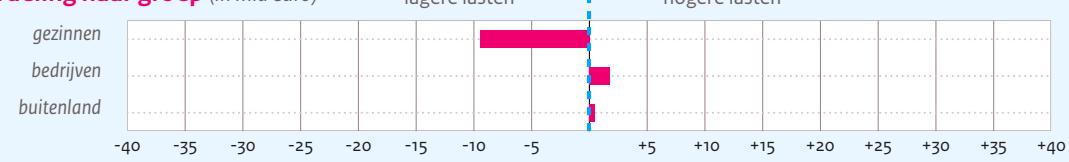
Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

Lastenverdeling 2025

Verdeling naar groep (in mld euro)

Basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid.

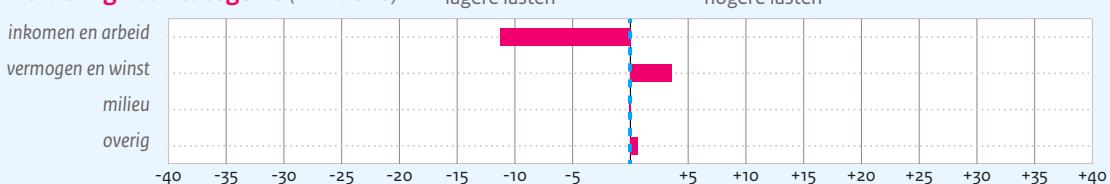
Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12.

Download

[databestand](#)

[Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

Verdeling naar categorie (in mld euro)

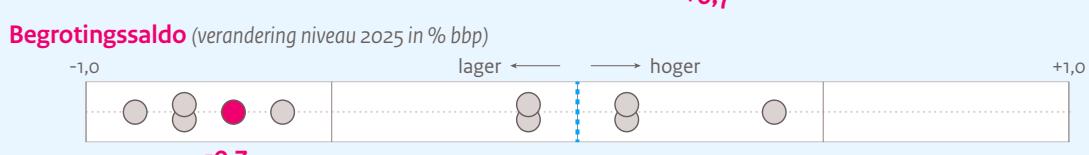
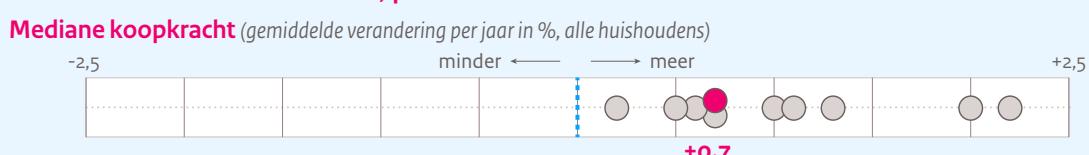
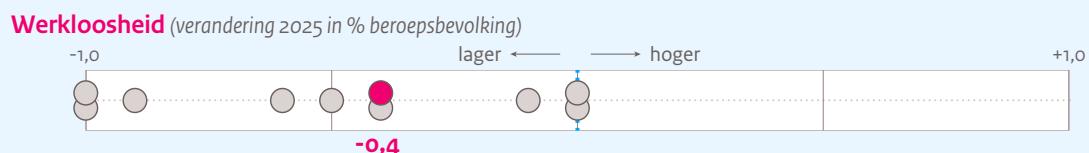
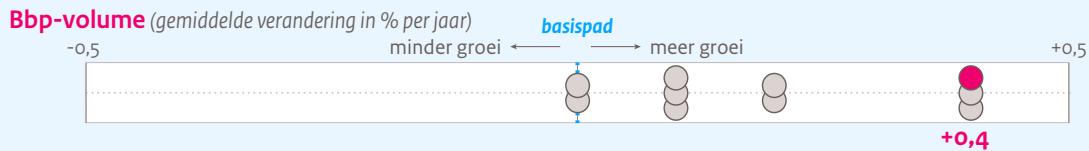
VVD: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van de VVD tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

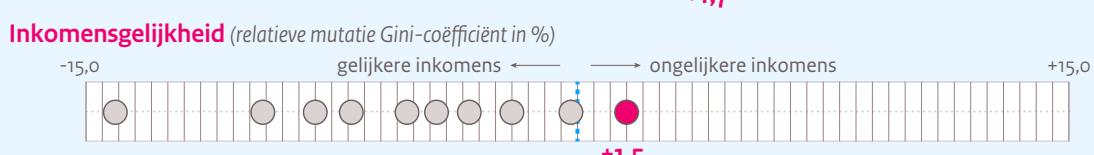
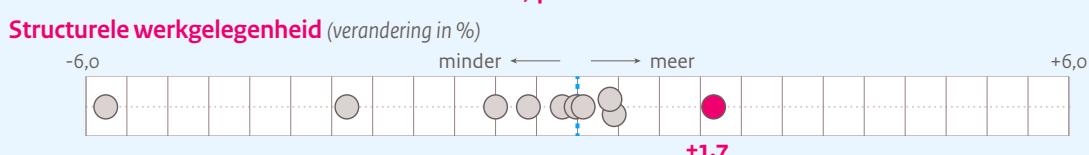
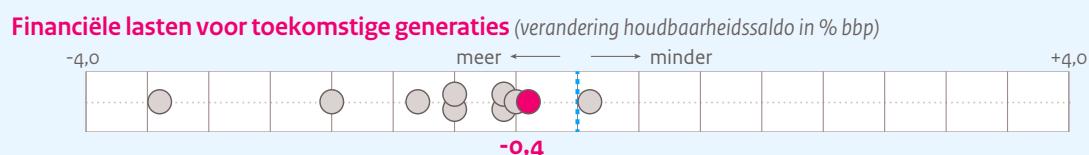
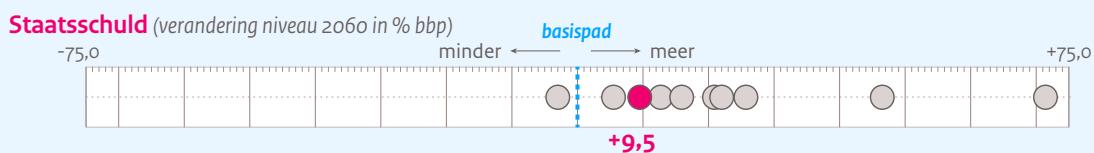

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● VVD
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

2.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de VVD verhoogt de overheidsuitgaven met 3,6 mld euro en verlicht de beleidsmatige lasten met 7,2 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van de VVD voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

In 2025 verhoogt de VVD de overheidsuitgaven per saldo met 3,6 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name defensie en bereikbaarheid. Per saldo wordt het meest omgebogen bij internationale samenwerking en overige uitgaven.

Tabel 2.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket VVD

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025				
Sociale zekerheid	102,0	105,4	0,1	105,6	0,8	0,9
Zorg	84,8	92,7	0,0	92,7	2,3	2,3
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,1	79,5	-0,3	-0,3
Onderwijs	41,9	43,2	0,1	43,2	0,7	0,8
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-0,3	12,6	-21,3	-21,7
Internat. samenwerking	15,7	13,7	-1,6	12,1	-3,4	-6,2
Veiligheid	13,7	13,1	1,0	14,1	-1,1	0,7
Bereikbaarheid	12,3	14,7	1,1	15,8	4,5	6,4
Defensie	11,1	10,7	3,0	13,7	-0,9	5,4
Klimaat en milieu (b)			0,3	0,3		
Overig (b)			-0,3	-0,3		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	3,6	389,2	-0,6	-0,4

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De VVD intensiveert per saldo 0,1 mld euro in de **sociale zekerheid**. De partij intensiveert in onder meer de kinderopvangtoeslag. Daarentegen buigt de partij om op onder andere de huurtoeslag. De uitgaven aan **zorg** blijven per saldo ongewijzigd. Zie paragraaf 2.2. De VVD intensiveert 0,1 mld euro op **openbaar bestuur**. Op **onderwijs** wordt voor 0,1 mld euro geïntensiveerd. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 0,3 mld euro minder besteedt.

De VVD buigt per saldo 1,6 mld euro om op **internationale samenwerking**. De partij beperkt de ontwikkelingssamenwerking tot noodhulp, opvang in de regio en verplichte bijdragen. De VVD wil per saldo

1,0 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Deze intensivering is voornamelijk het gevolg van een verhoging van het politiebudget. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt de VVD tot een netto intensivering van 1,1 mld euro. De partij verhoogt het budget van het Infrastructuurfonds hiervoor. De VVD wil per saldo 3,0 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. Het extra geld gaat naar materieel, het aantrekken van extra personeel en hogere salarissen bij defensie. De VVD wil in 2025 per saldo 0,3 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Op de **overige uitgaven** buigt de VVD 0,3 mld euro om.

Het beleidspakket van de VVD leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 0,8% per jaar ten opzichte van het basispad. De toename bij de overheid is vooral het gevolg van de uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en intensivering in defensie. Als gevolg van het beleidspakket blijft de werkgelegenheid in de **zorgsector** per saldo ongewijzigd.

Tabel 2.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket VVD

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025</i>				
		2021		
Sector overheid	1610	-0,1	0,8	0,7
Zorg	1850	2,3	0,0	2,3
Overheid en zorg	3460	1,2	0,4	1,6

De VVD verlicht de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 7,2 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 9,5 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van een verhoging van het maximale bedrag en het verleggen van het afbouwpunt in de arbeidskorting, en de introductie van een drieschijvenstelsel in de inkomstenbelasting met een verlaagd tarief in de eerste schijf. De lasten voor gezinnen worden daarentegen verzwaard door onder andere het verhogen van het afbouwpercentage van de arbeidskorting en het bevriezen van het aangrijpingspunt van het toptarief in box 1 van de inkomstenbelasting. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 1,8 mld euro. Deze lastenverzwaring is een optelling van diverse lastenverzwaren, waaronder het invoeren van een aftrekbeperking voor laagbelaste betalingen binnen één concern. De lasten voor bedrijven worden daarentegen verlicht door een generieke verlaging van de Aof- en WW-premie. De VVD vult daarnaast de gereserveerde lastenverlichting in het kader van Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) in door onder andere een verlaging van de Aof-premie voor kleine werkgevers en een verhoging van de mkb-winstvrijstelling naar 15%. De beleidsmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 0,5 mld euro verhoogd.

De beleidsmatige lastenverlichting van 7,2 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 11,3 mld euro teruggebracht. Deze lasten veranderen met name door aanpassingen in de arbeidskorting en inkomstenbelasting. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 3,6 mld euro verzwaard. Deze lastenverzwaring volgt onder andere uit het omzetten van de reservering van de BIK, zoals hierboven beschreven. De belastingen op **milieu** worden door de VVD per saldo verlicht met 0,1 mld euro. De VVD verhoogt per saldo de **overige** lasten met 0,6 mld euro.

Tabel 2.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket VVD

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	-7,2	-1,0
... waarvan gezinnen	4,2	-9,5	-5,2
... waarvan bedrijven	1,9	1,8	3,6
... waarvan buitenland	0,1	0,5	0,6
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-11,3	-6,4
... waarvan vermogen en winst	0,7	3,6	4,3
... waarvan milieu	0,5	-0,1	0,4
... waarvan overig	0,2	0,6	0,8
Niet-EMU-relevante lasten		1,3*	1,3*
... waarvan gezinnen		0,0	0,0
... waarvan bedrijven		1,3	1,3
... waarvan buitenland		0,0	0,0

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetperiode.

+ is lastenverzwaring, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van de VVD leidt tot niet-EMU-relevante lasten van per saldo 1,3 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van de VVD landen bij bedrijven en komen voornamelijk voort uit de gederfde opbrengsten bij het maximieren en bevriezen van sociale huren.

Het beleidspakket van de VVD heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. De VVD vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. De VVD verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 0,5 mld euro. De VVD wijzigt de lokale lasten niet.

2.2 Zorg

De VVD houdt de collectieve zorguitgaven gelijk in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verlaging van de collectieve Zvw-uitgaven met 0,3 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,1 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,2 mld euro.

Tabel 2.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket VVD

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	-0,3	50,6
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			0,5	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			-0,1	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-0,2 (-16)	3,2 (219)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,1	29,3
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,1	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,2	12,9
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	0,0	92,7

(a) Nettobedragen.
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

In de **curatieve zorg** voert de VVD binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert de VVD een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om door middel van het beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie, lonen en prijzen.

Daarnaast bevriest de VVD het **eigen risico** op 385 euro. De gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen hierdoor af met 16 euro per persoon.

In de intramurale **langdurige zorg** hevelt de VVD alle ouderenzorg met zorgwaartepakket Verpleging en Verzorging over van de Wlz naar de Zvw.

Bij de **overige zorg** intensificeert de VVD in het gemeente- en provinciefonds.

2.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,4%-punt per jaar boven het basispad. De lastenverlichting voor huishoudens en de stijgende werkgelegenheid leiden ertoe dat de consumptiegroei sterker is dan in het basispad. De overheidsbestedingen nemen met name toe door intensivering bij defensie en extra investeringen in infrastructuur. Door de toenemende binnenlandse vraag komen de bedrijfsinvesteringen hoger uit.

De werkloosheid komt in 2025 0,4%-punt lager uit dan in het basispad. Dit komt vooral door de stijging van de werkgelegenheid in de marktsector als gevolg van de hogere binnenlandse bestedingen. Het arbeidsaanbod neemt toe door de flexibilisering van de AOW-leeftijd, het verhogen van de arbeidskorting en de invoering van een quotum voor doelgroepbanen.

Inflatie en loonstijging komen lager uit dan in het basispad. De inflatie komt 0,2%-punt lager uit dan in het basispad door de lagere huurprijsstijging op basis van het pakket en door lagere arbeidskosten, deels samenhangend met lagere werkgeverslasten. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 0,4%-punt per jaar minder toe dan in het basispad. De nominale loonstijging is lager in reactie op de lagere inflatie en de lastenverlichting voor werkenden. De reële lonen, op basis van cao-lonen en consumentenprijs (cpi), zijn ongewijzigd ten opzichte van het basispad.

Tabel 2.5 Macro-economische effecten van beleidspakket VVD

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,4	1,9
Consumptie huishoudens	2,4	0,6	3,0
Overheidsbestedingen	1,2	0,5	1,7
Investeringen bedrijven	1,4	0,6	2,0
Uitvoer goederen en diensten	3,6	0,0	3,6
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	-0,4	1,1
Inflatie (hicp, a)	1,5	-0,2	1,3
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	-0,1	0,3
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,3	1,2
... waarvan bedrijven	1,0	0,3	1,3
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,4	4,1
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,3	74,4
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

2.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,9% bbp door het VVD-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 1,2% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,5% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,7% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidseffect op het structurele saldo komt daarmee lager uit dan op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie en werkgelegenheid als gevolg van de lastenverlichting bij huishoudens en de intensivering in de collectieve sector. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van lastenverzwarening voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is.

De schuldquote stijgt in 2025 ten opzichte van het basispad. Het opwaartse effect van de afname van het EMU-saldo is groter dan het neerwaartse effect van het hogere nominale bbp (de noemer van de schuldquote). De toename van het nominale bbp komt door meer economische groei en is ondanks een lagere bbp-prijs.

Tabel 2.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket VVD

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-1,2
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,5
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,9
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-0,8
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,5
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	2,0
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	61,7

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

2.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van de VVD verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 0,7% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). De VVD verhoogt onder andere het wettelijk minimumloon (zonder doorverwerking in uitkeringen) en voert een drieschijvenstelsel in box 1 in door het verlagen van het tarief in het eerste deel van de huidige eerste schijf. Daarnaast verhoogt de partij onder andere de arbeidskorting, algemene heffingskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de kinderopvangtoeslag en introduceert de VVD een nieuwe heffingskorting voor werkende paren zonder recht op de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Daartegenover bevriest de VVD het aangrijpingspunt van het toptarief in box 1, bevriest de partij de hoogte van de sociale minimumuitkeringen, met uitzondering van de AOW en WIA, gedurende vier jaar en beperkt de partij het recht op kinderbijslag en kindgebonden budget tot de eerste twee kinderen. In de zorgtoeslag leidt de verhoging van de normpercentages van het drempelinkomen in de zorgtoeslag tot een lagere toeslag op huishoudniveau, bij de huurtoeslag leiden het bevriezen van de kwaliteitskortingsgrens, huurprijs grens en de aftoppingsgrenzen en het verhogen van de normhuur tot een lagere toeslag op huishoudniveau en het eerder afbouwen van de huurtoeslag. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), blijven door het beleidspakket van de VVD de reële cao-lonen bij bedrijven gemiddeld even hoog als in het basispad (zie paragraaf 2.3).

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De helft van de huishoudens gaat er als gevolg van het beleidspakket tussen de 0,2% en 1,1% per jaar op vooruit. Als specifiek naar groepen wordt gekeken, is de spreiding breder. Zo loopt de spreiding verder op tot een koopkrachtachteruitgang van 1,6% per jaar voor uitkeringsgerechtigden en een koopkrachtvoortgang van 2,6% per jaar voor huishoudens met kinderen.

Het beleidspakket is in doorsnee gunstig voor de middeninkomens (oplopend tot +0,9% per jaar voor de ze 20% groep). De koopkrachtverbetering bij de laagste inkomensgroep is bescheiden (+0,1% per jaar). Middeninkomens hebben baat bij de aanpassingen in de arbeidskorting, waarbij het maximumbedrag hoger komt te liggen en de opbouw van de arbeidskorting tot een hoger inkomen doorloopt. Voor hogere inkomens staat hier het sneller afbouwen van de arbeidskorting tegenover. Het drieschijvenstelsel met een lager tarief in het eerste deel van de huidige eerste schijf pakt relatief het meest gunstig uit voor de middeninkomens, bij hogere inkomens wordt het voordeel getemperd door het bevriezen van het aangrijppingspunt van het toptarief in box 1. Voor lagere en middeninkomens is het verhogen van de algemene heffingskorting gunstig. Hier staat tegenover dat met name lagere inkomens relatief veel nadeel ondervinden van het bevriezen van de sociale minimumuitkeringen (met uitzondering van de AOW en WIA) en de maatregelen in de huur- en zorgtoeslag waardoor deze voor hen lager uitkomen of eerder afbouwen. De verhoging van het wettelijk minimumloon pakt met name voor lagere inkomens gunstig uit.

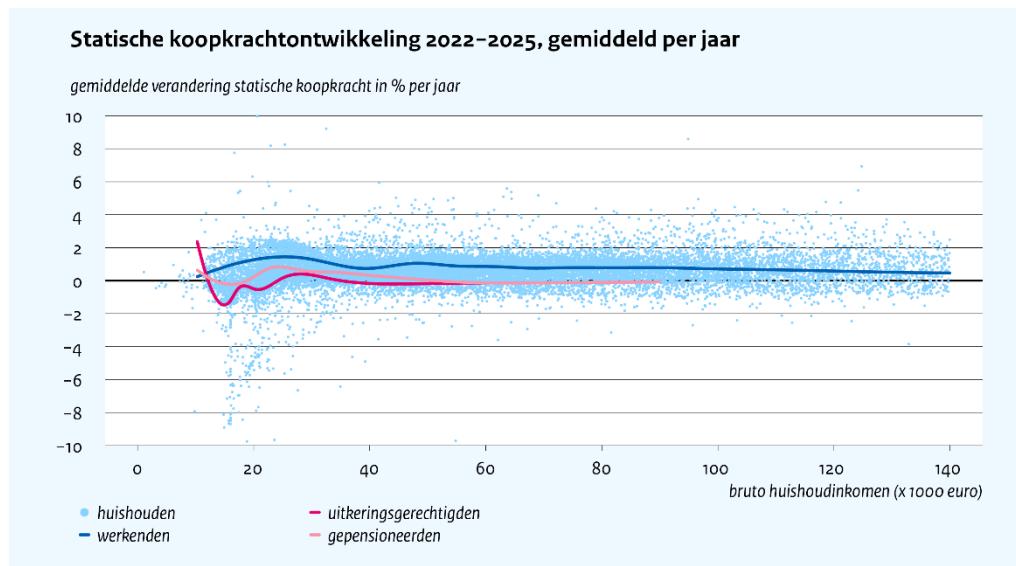
Het pakket is in doorsnee gunstig voor werkenden (+0,8% per jaar) en gepensioneerden (+0,5% per jaar), maar pakt ongunstig uit voor uitkeringsgerechtigden (-0,4% per jaar). De gunstige effecten van de nieuwe heffingskorting voor werkende paren slaan alleen neer bij werkenden. Dit geldt voor het grootste deel ook voor de intensivering in de arbeidskorting. Uitkeringsgerechtigden ondervinden een negatief effect op de koopkrachtontwikkeling van het beleidspakket, dat met name veroorzaakt wordt door het bevriezen van de sociale minimumuitkeringshoogten (met uitzondering van de AOW en WIA) en de maatregelen in de huur- en zorgtoeslag waardoor de toeslag voor hen lager uitkomt of eerder wordt afgebouwd. Gepensioneerden hebben voordeel van het lagere tarief in het eerste deel van de huidige eerste schijf en het verhogen van de ouderenkorting. Hiertegenover staan negatieve koopkrachteffecten als gevolg van de maatregelen in de huur- en zorgtoeslag. In het koopkrachtbeeld van de uitkeringsgerechtigden is sprake van spreiding tot een koopkrachtverslechtering van 1,6% per jaar. Dit is het gevolg van (stapeling van) het bevriezen van de sociale minimumuitkeringshoogten (met uitzondering van de AOW en WIA), de aanpassingen in de huur- en zorgtoeslag waardoor de toeslag voor hen lager wordt of eerder afbouwt en het beperken van het recht op kinderbijslag en kindgebonden budget tot maximaal 2 kinderen.

Alleenstaanden en tweeverdiener (beide +0,7% per jaar) gaan er meer op vooruit dan alleenverdiener (+0,4% per jaar). Het profijt van de nieuwe heffingskorting voor werkende paren slaat enkel neer bij tweeverdiener, zij hebben ook het meest baat bij het verhogen van het maximumbedrag van de arbeidskorting. Alleenverdiener en tweeverdiener hebben meer baat bij het langer opbouwen van de arbeidskorting dan alleenstaanden, maar ondervinden wel meer gevolgen van het sneller afbouwen van de arbeidskorting.

Huishoudens met kinderen (+0,7% per jaar) en huishoudens zonder kinderen (+0,8% per jaar) hebben in doorsnee grofweg evenveel baat bij het beleidspakket. Huishoudens zonder kinderen hebben relatief gezien meer baat bij het verhogen van het maximumbedrag in de arbeidskorting en het lagere tarief in het eerste deel van de huidige eerste schijf. Huishoudens met kinderen hebben juist meer baat bij het verhogen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting, het verhogen van de kinderopvangtoeslag en de verhoging van de arbeidskorting. In het koopkrachtbeeld van de huishoudens met kinderen is sprake van spreiding tot een koopkrachtverbetering tot 2,6% per jaar. Dit is toe te schrijven aan (stapeling van) maatregelen waaronder

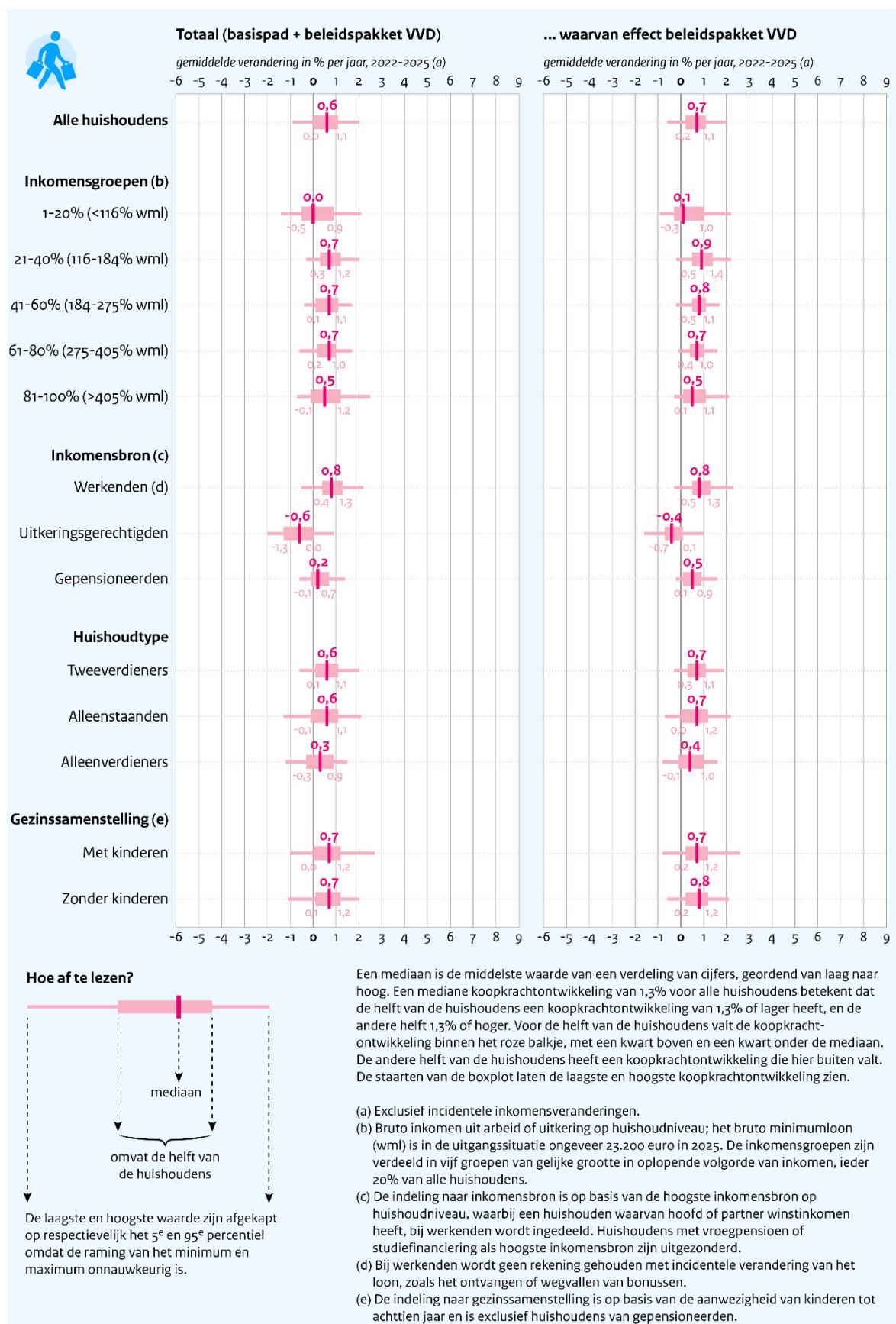
het intensiveren van de inkomensafhankelijke combinatiekorting, het invoeren van de nieuwe heffingskorting voor werkende paren en het verhogen van de arbeidskorting.

Figuur 2.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket VVD, gemiddeld per jaar⁷

⁷ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 2.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket VVD, gemiddeld per jaar

2.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van de VVD leidt per saldo tot minder inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 1,5% hoger. De afname in de inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid.

Tabel 2.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket VVD

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	1,5	2,1
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De afname in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het gebied van de sociale zekerheid. Fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn onder andere het bevriezen van het aangrijppingspunt van het toptarief, het verlagen van het tarief in het eerste deel van de eerste schijf, het sneller afbouwen van de arbeidskorting en het verhogen van het maximale bedrag van de ouderenkorting. Daartegenover staat dat het introduceren van een nieuwe heffingskorting voor werkende paren zonder recht op inkomensafhankelijke combinatiekorting en het verhogen van de maximumbedragen van de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting juist tot minder inkomensgelijkheid leiden. Binnen de sociale zekerheid geldt dat het verhogen van het wettelijk minimumloon (met doorwerking in hogere lonen en toeslagen, maar zonder doorwerking in uitkeringen) voor meer inkomensgelijkheid zorgt. Onder andere het bevriezen van de normhuurgrens en de inkomensgrenzen in de huurtoeslag, het verhogen van de normpercentages in de zorgtoeslag en het bevriezen van de uitkeringen in de sociale zekerheid (met uitzondering van de AOW en WIA) zorgen juist voor minder inkomensgelijkheid.

2.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verhogen de maatregelen van de VVD de structurele werkgelegenheid in uren met 1,7%. Deze stijging is vooral het gevolg van fiscale maatregelen en maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid.

Tabel 2.8 Effecten van beleidspakket VVD op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
	verandering t.o.v. basispad in %
Werkgelegenheid in uren	1,7
...waarvan fiscaal	0,9
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	0,5
...waarvan pensioen	0,2
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Bij de fiscale maatregelen stimuleren met name de verhoging van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de arbeidskorting de werkgelegenheid. Hierdoor gaan vooral tweede verdieners en alleenstaande ouders meer werken. Ook de ombuiging op de huurtoeslag leidt tot meer werkgelegenheid. Vooral huishoudens met een relatief laag huishoudinkomen gaan er hierdoor op achteruit, waardoor de prikkel om te werken toeneemt.

Van de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden vooral het uitbreiden van het aantal beschutte werkplekken en het quotum voor doelgroepbanen tot meer werkgelegenheid. Ook het aanscherpen van het schattingsbesluit in de WIA en het bevriezen van de uitkeringen (uitgezonderd de AOW en de WIA) leiden tot meer werkgelegenheid. Door de lagere uitkeringen neemt de prikkel om te werken toe.

Op het terrein van pensioenen zorgt de introductie van een flexibele AOW-leeftijd voor een toename van de werkgelegenheid. De VVD biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot vijf jaar later in te laten gaan. Een deel van de ouderen werkt hierdoor langer door.

2.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van de VVD verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 0,4% bbp tot -2,8% bbp. De VVD verlaagt structureel de overheidsinkomsten, vooral door een verlaging van de inkomstenbelasting. Hier tegenover staat een kleinere structurele verlaging van de overheidsuitgaven, met name op het terrein van sociale zekerheid, zorg en internationale samenwerking. Het effect op het houdbaarheidssaldo is kleiner dan de budgettaire impuls, onder andere omdat de VVD ombuigt op vergrijzingsgevoelige zorguitgaven. Het beleidspakket van de VVD verhoogt de structurele werkgelegenheid: omdat meer mensen gaan werken en belasting betalen, verlaagt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Het beleidspakket van de VVD verhoogt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid ten opzichte van het basispad.⁸ Tot 2060 worden de lasten vanuit de overheid meer verlaagd van de baten. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaringen nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

⁸ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

In 2060 komt de staatsschuld 9,5% bbp hoger uit door het beleidspakket van de VVD. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overhedsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van de VVD ten opzichte van het basispad.

Tabel 2.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket VVD

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-0,4	-2,8
... waarvan structurele beleidsimpuls		-0,9	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,1	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		0,4	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,8	3,5
2026 - 2059	2,3	0,7	3,1
2060 en verder (a)	-0,5	0,1	-0,4
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	9,5	56,9

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
 (b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

3 CDA

Het CDA kiest voor een lastenverlichting voor gezinnen en extra defensie- en zorgintensivering, samen met een lastenverzwareing voor bedrijven. De partij verhoogt het defensiebudget, maar intensifieert ook in een inkomensafhankelijke basisbeurs in het (hoger) onderwijs. In de zorg intensiveert het CDA in een bestuurlijk akkoord voor hogere lonen en in de sociale zekerheid stijgen de overheidsuitgaven onder andere door hogere AOW-uitkeringen. De lasten voor gezinnen worden verlaagd via een tariefsverlaging van de eerste schijf van de inkomstenbelasting. De lasten voor bedrijven worden verzuaid via een verhoging van het hoge tarief in de vennootschapsbelasting en een verkorting van de eerste schijf.

De intensivering en lastenverlichting geven de komende kabinetperiode een bestedingsimpuls aan de economie die leidt tot hogere groei en lagere werkloosheid, maar ook een lager EMU-saldo. Met het beleidspakket neemt de werkgelegenheid zowel in de collectieve sector als in de marktsector toe, deze extra binnenlandse vraag zorgt voor meer bedrijfsinvesteringen. Ondanks een toename van het arbeidsaanbod door onder andere een quotum voor doelgroepbanen leidt dit tot een lagere werkloosheid. Het EMU-saldo daalt, de macro-economische doorwerking dempt echter het effect. Het beleidspakket van het CDA zorgt voor een mediane koopkrachtstijging voor alle inkomensgroepen.

Op de lange termijn stijgt de inkomensgelijkheid, terwijl de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen. Door het nivellerende beleidspakket neemt de inkomensgelijkheid toe. De structurele werkgelegenheid neemt toe, onder andere door de flexibilisering van de AOW-leeftijd: gemiddeld werken ouderen hierdoor langer door. Ondanks de extra belastinginkomsten zijn de overheidsinkomsten structureel lager dan de overheidsuitgaven, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen.

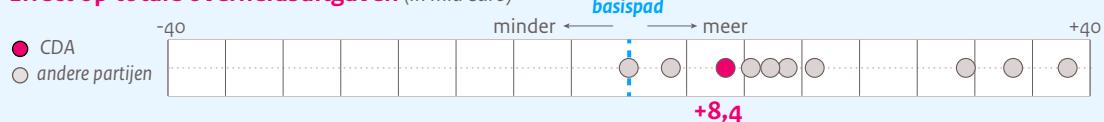
CDA: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van het CDA in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

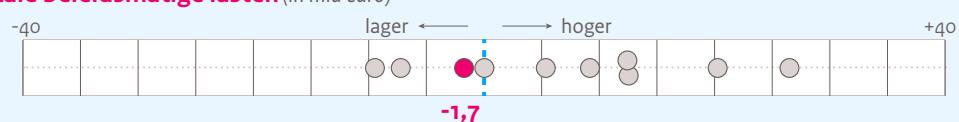

basispad

minder ← → meer

+8,4

Effect op totale beleidsmatige lasten (in mld euro)

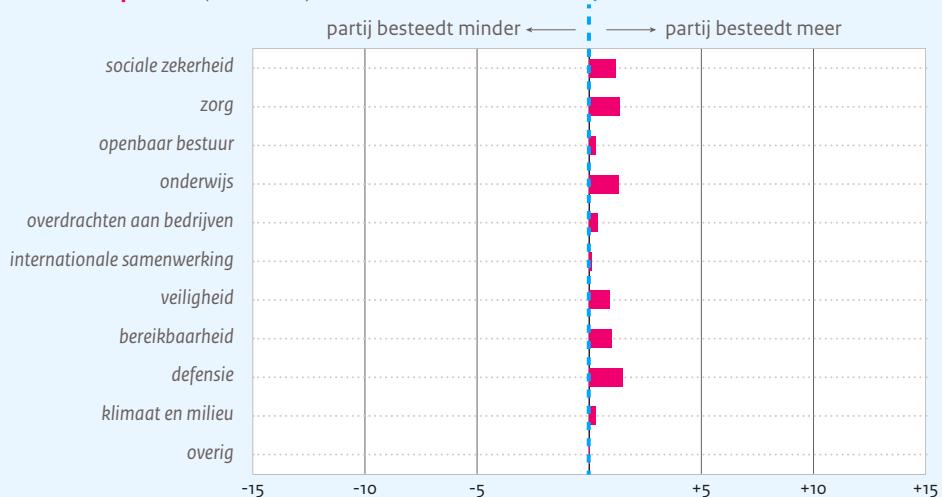

-1,7

Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

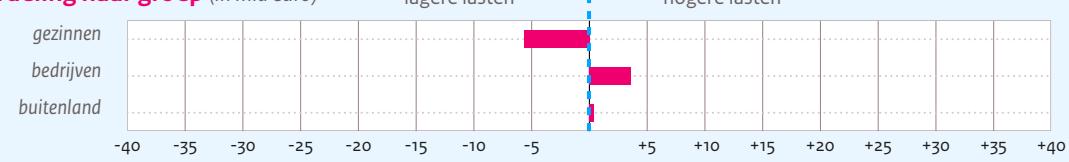
basispad

partij besteedt minder ← → partij besteedt meer

Lastenverdeling 2025

Verdeling naar groep (in mld euro)

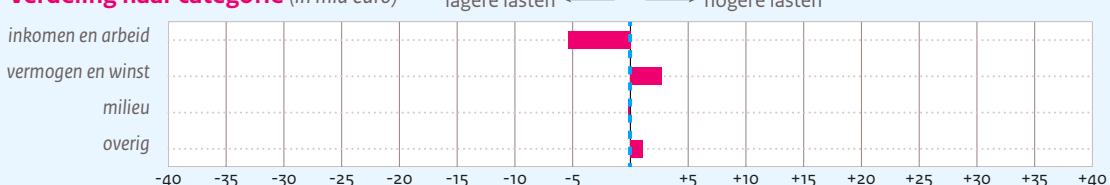
basispad

lagere lasten ← → hogere lasten

Basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12. Download databestand Keuzes in Kaart 2022-2025

Verdeling naar categorie (in mld euro)

lagere lasten ← → hogere lasten

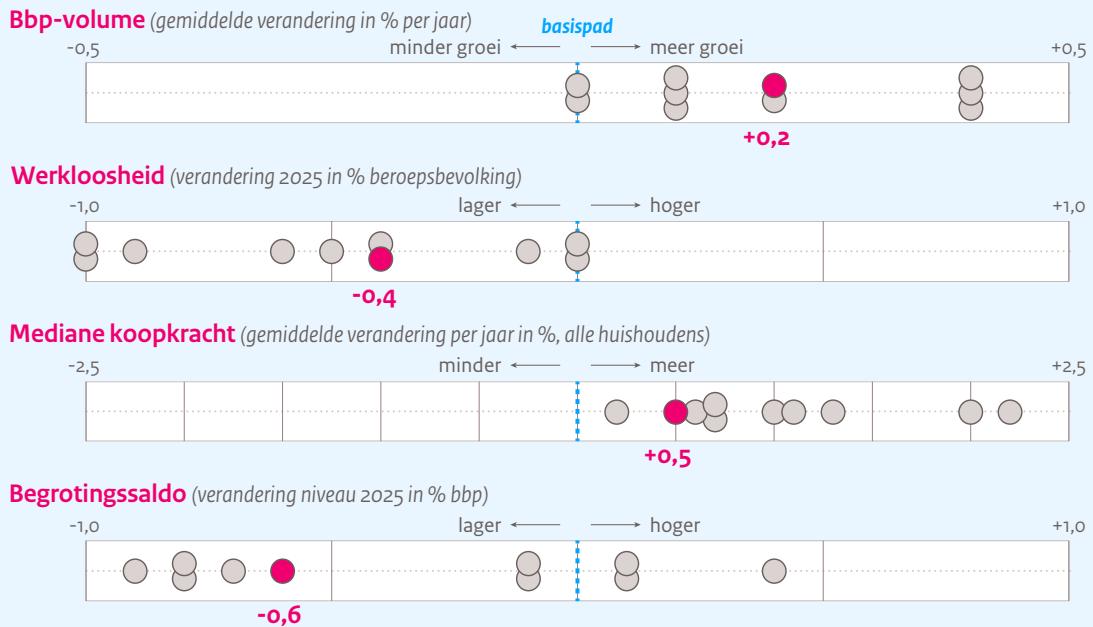
CDA: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van het CDA tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

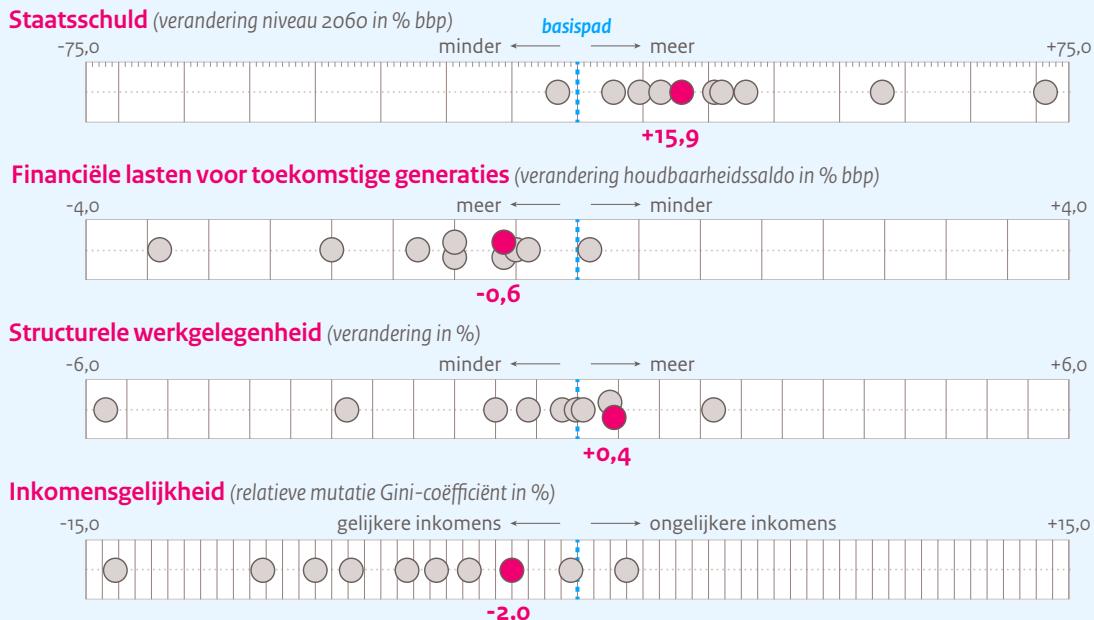

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

- CDA (rood)
- andere partijen (grijs)

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

3.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van het CDA verhoogt de overheidsuitgaven met 8,4 mld euro en verlicht de beleidsmatige lasten met 1,7 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van het CDA voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

In 2025 verhoogt het CDA de overheidsuitgaven per saldo met 8,4 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name defensie en zorg.

Tabel 3.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket CDA

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025				
Sociale zekerheid	102,0	105,4	1,2	106,6	0,8	1,1
Zorg	84,8	92,7	1,4	94,1	2,3	2,6
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,3	79,6	-0,3	-0,2
Onderwijs	41,9	43,2	1,3	44,5	0,7	1,5
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	0,4	13,2	-21,3	-20,7
Internat. samenwerking	15,7	13,7	0,1	13,8	-3,4	-3,2
Veiligheid	13,7	13,1	0,9	14,0	-1,1	0,6
Bereikbaarheid	12,3	14,7	1,0	15,7	4,5	6,2
Defensie	11,1	10,7	1,5	12,2	-0,9	2,4
Klimaat en milieu (b)			0,3	0,3		
Overig (b)			0,0	0,0		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	8,4	394,0	-0,6	-0,1
(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.						
(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.						

Het CDA intensiveert per saldo 1,2 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit komt vooral door de uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en het verhogen van de AOW-uitkering. Het CDA schaft de kinderopvangtoeslag af en vervangt deze door directe financiering van kinderopvanginstellingen. Op de **zorg** intensiveert het CDA per saldo 1,4 mld euro. Dit komt vooral doordat de lonen in de zorg middels een bestuurlijk akkoord worden verhoogd (zie paragraaf 3.2). Het CDA intensiveert 0,3 mld euro op **openbaar bestuur**.

Op **onderwijs** wordt voor 1,3 mld euro geïntensiveerd. Een inkomensafhankelijke basisbeurs wordt ingevoerd voor studenten in het hoger onderwijs en een persoonlijke leerrekening wordt geïntroduceerd. Aan

overdrachten aan bedrijven wordt in 2025 per saldo 0,4 mld euro meer besteed. Het CDA intensieveert per saldo 0,1 mld euro op **internationale samenwerking**. Het CDA wil per saldo 0,9 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt het CDA tot een netto intensivering van 1,0 mld euro. Extra bestedingen aan infrastructuur en de uitvoeringskosten van de kilometerheffing verhogen de uitgaven. Het CDA wil per saldo 1,5 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. De partij verhoogt het budget van defensie hiervoor. Het CDA wil in 2025 per saldo 0,3 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. De **overige** uitgaven blijven per saldo ongewijzigd.

Het beleidspakket van het CDA leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 0,9% per jaar ten opzichte van het basispad. Dit komt vooral door de uitbreiding van beschutte werkplekken en intensivering in defensie en veiligheid. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 0,1% per jaar ten opzichte van het basispad.

Tabel 3.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket CDA

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	0,9	0,9
Zorg	1850	2,3	0,1	2,4
Overheid en zorg	3460	1,2	0,5	1,7

Het CDA verlicht de **beleidmatige lasten** in 2025 met per saldo 1,7 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 5,7 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van de tariefsverlaging van de eerste schijf van de inkomstenbelasting. Voor **bedrijven** stijgen de beleidmatige lasten per saldo met 3,6 mld euro. De lastenverzwarening wordt onder meer verklaard door het afschaffen van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) en de daaraan gerelateerde reservering, het verhogen van het hoge vpB-tarief naar 27% en het verkorten van de eerste schijf van de vpB tot 200.000 euro. De lasten voor bedrijven worden onder andere verlicht door de afschaffing van de verhuurderheffing. De beleidmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 0,4 mld euro verhoogd.

De beleidmatige lastenverlichting van 1,7 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 5,4 mld euro teruggebracht. Dit komt voornamelijk door de tariefsverlaging van de eerste schijf in de inkomstenbelasting. De lasten worden vooral verwaard door de omzetting van aftrekposten in heffingskortingen. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 2,7 mld euro verwaard. Deze lastenverzwarening wordt vooral verklaard door de tariefsaanpassing en verkorting van de schijflengte in de vpB, en het afschaffen (van de reservering) van de BIK. De lasten worden vooral verlicht door de afschaffing van de verhuurderheffing. De belastingen op **milieu** worden door het CDA per saldo verlicht met 0,2 mld euro. Onderliggend wijzigt het CDA mobiliteitsbelastingen, door onder andere een verlaging van de bpm, de afschaffing van de motorrijtuigenbelasting voor elektrische voertuigen (EV) en de invoering van een kilometerheffing voor EV's. Het CDA verhoogt per saldo de **overige** lasten met 1,1 mld euro. Hieraan ligt grotendeels een verhoging van de accijns op alcohol en tabak ten grondslag.

Tabel 3.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket CDA

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	-1,7	4,5
... waarvan gezinnen	4,2	-5,7	-1,4
... waarvan bedrijven	1,9	3,6	5,4
... waarvan buitenland	0,1	0,4	0,5
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-5,4	-0,5
... waarvan vermogen en winst	0,7	2,7	3,4
... waarvan milieu	0,5	-0,2	0,3
... waarvan overig	0,2	1,1	1,3
Niet-EMU-relevante lasten		1,7*	1,7*
... waarvan gezinnen		0,1	0,1
... waarvan bedrijven		1,5	1,5
... waarvan buitenland		0,1	0,1

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetssperiode.

+ is lastenverzwarende, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van het CDA leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 1,7 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van het CDA komen voornamelijk voort uit bijmengverplichtingen voor groen gas, waterstof en duurzame kerosine. Daarnaast worden eisen gesteld aan de inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer.

Het beleidspakket van het CDA heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. Het CDA vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. Het CDA verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 0,5 mld euro. Het CDA wijzigt de lokale lasten niet.

3.2 Zorg

Het CDA verhoogt de collectieve zorguitgaven met 1,4 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 0,1 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 1,1 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,2 mld euro.

Tabel 3.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket CDA

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	0,1	51,0
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			0,4	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			0,5	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-0,7 (-46)	2,7 (189)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	1,1	30,3
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			1,1	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,2	12,8
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	1,4	94,1

(a) Nettobedragen.
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplichte eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

In de **curatieve zorg** voert het CDA binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert het CDA een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om door het beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen.

Daarnaast vervangt het CDA het (verplichte) **eigen risico** in de Zvw door een procentueel eigen risico van 50% met een maximum van 385 euro per jaar en introduceert het een eigen bijdrage voor bezoek aan de huisartsenpost. De gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen hierdoor af met 46 euro per persoon tot 189 euro.

Verder wil het CDA in de curatieve zorg een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van verpleegkundigen en verzorgenden te verhogen.

In de intramurale **langdurige zorg** scheidt het CDA wonen en zorg, en stelt hiervoor inkomensafhankelijke compensatie beschikbaar. De scheiding van wonen en zorg brengt aanloopkosten met zich mee. Daarnaast wil het CDA een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van verpleegkundigen en verzorgenden in de langdurige zorg te verhogen.

Bij de **overige zorg** wil het CDA een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van verpleegkundigen en verzorgenden in de Wmo en jeugdzorg te verhogen.

3.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,2%-punt per jaar boven het basispad. Intensivering in onder andere defensie zorgen voor een toename van de overheidsbestedingen met 0,5%-punt. De consumptie van huishoudens neemt toe omdat lastenverlichting, vooral in de loon- en inkomstenheffing, het besteedbaar inkomen van huishoudens vergroot. Ook bedrijven profiteren van de toegenomen binnenlandse vraag, die ondanks lastenverzwaren voor het bedrijfsleven leidt tot een toename van de bedrijfsinvesteringen. De uitvoer neemt ten opzichte van het basispad wel af, omdat de lastenverzwaren voor bedrijven tot een verslechtering van de concurrentiepositie leidt.

De werkloosheid komt in 2025 0,4%-punt lager uit dan in het basispad. De lagere werkloosheid komt door een toename van de werkgelegenheid, zowel bij bedrijven door grotere binnenlandse vraag als bij de overheid door hogere overheidsbestedingen. De daling van de werkloosheid wordt gedempt doordat het arbeidsaanbod toeneemt, onder andere omdat een quotum voor doelgroepbanen wordt ingevoerd.

Toegenomen inflatie, lagere werkloosheid en een verhoging van de lonen in de zorg leiden tot hogere cao-lonen. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 0,1%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. De stijging is ondanks lagere werknemerslasten, die een neerwaarts effect op de cao-lonen hebben. De inflatie komt 0,2%-punt hoger uit dan in het basispad door de hogere lonen. Omdat de inflatie meer toeneemt dan de cao-lonen, nemen de reële cao-lonen af ten opzichte van het basispad.

Tabel 3.5 Macro-economische effecten van beleidspakket CDA

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,2	1,7
Consumptie huishoudens	2,4	0,4	2,8
Overheidsbestedingen	1,2	0,5	1,7
Investeringen bedrijven	1,4	0,2	1,6
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,1	3,5
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,1	1,6
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,2	1,7
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	-0,1	0,3
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,2	1,1
... waarvan bedrijven	1,0	0,1	1,1
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,4	4,1
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,5	74,2
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

3.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,8% bbp door het CDA-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 1,1% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,5% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,6% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo is groter dan het effect op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinetssperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie als gevolg van de lastenverlichting bij huishoudens en door de hogere werkgelegenheid, mede als gevolg van intensivering. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarening voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is.

De schuldquote stijgt in 2025 ten opzichte van het basispad door de afname van het EMU-saldo. Bovendien vergroot het CDA de EMU-schuld door leningen te verstrekken aan starters op de woningmarkt. De stijging van de schuldquote wordt gedempt door de stijging van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). Het nominale bbp stijgt door zowel meer economische groei als een hogere bbp-prijs.

Tabel 3.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket CDA

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-1,1
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,5
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,8
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-0,7
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,4
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	1,4
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	61,1

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

3.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van het CDA verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 0,5% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). Het CDA verhoogt de huurtoeslag door deze vast te stellen op basis van het verzamelinkomen van twee jaar geleden. De kinderopvangtoeslag wordt omgezet in een systeem van directe financiering, waarbij de eigen bijdrage ten opzichte van het huidige stelsel wordt verlaagd. Het tarief in de eerste schijf in box 1 wordt verlaagd, de AOW-uitkering wordt verhoogd en het wettelijk minimumloon wordt verhoogd zonder koppeling van uitkeringen en toeslagen. Daartegenover staat onder andere dat het aangrijpingspunt van het toptarief wordt verlaagd en dat een deel van de aftrekposten wordt omgezet in heffingskortingen. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi) nemen door het beleidspakket van het CDA de reële lonen bij bedrijven gemiddeld genomen 0,1% per jaar minder toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De helft van alle huishoudens gaat er gemiddeld tussen de 0,3% en 0,8% per jaar op vooruit. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van meer dan 1,6% gemiddeld per jaar (hoogste 20% inkomens) of een koopkrachtvoortgang van 1,6% gemiddeld per jaar (gepensioneerden).

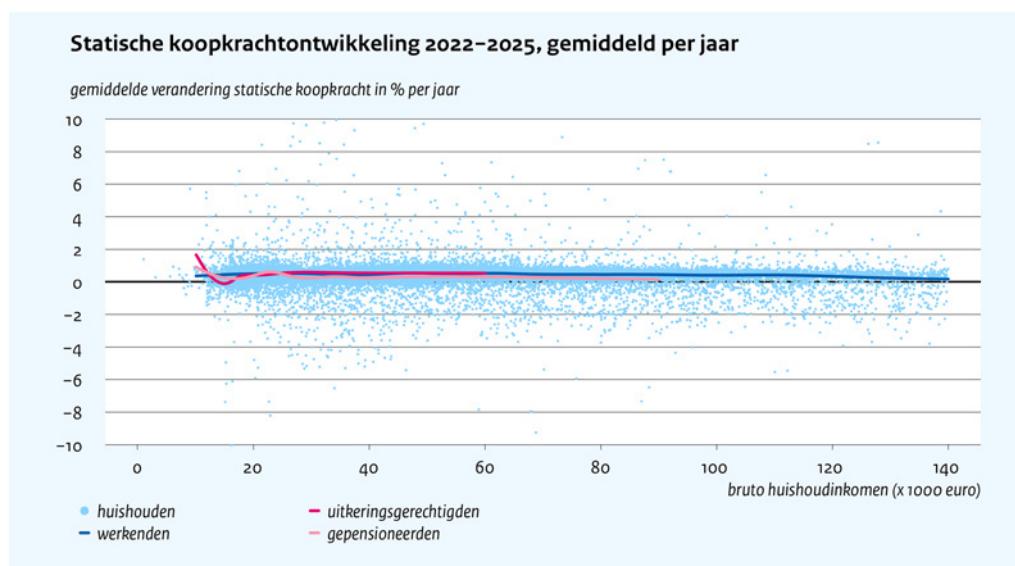
Het CDA-pakket is het meest gunstig voor de lage en middeninkomens, met een vooruitgang van in doorsnee 0,5% tot 0,6% per jaar. Middeninkomens hebben relatief veel profijt van de verlaging van het tarief van de eerste schijf, het minder snel afbouwen van de ouderenkorting en de doorwerking van het hogere minimumloon op de lonen (vooral lagere middeninkomens). Lage inkomens hebben relatief veel profijt van de verhoging van de AOW-uitkering, en de aanpassing van de huurtoeslag, maar zij hebben in doorsnee meer nadeel van het omzetten van een deel van de aftrekposten in heffingskortingen dan middeninkomens. De hoogste 20% inkomens heeft eveneens voordeel van de verlaging van het lage tarief in het tweeschijvenstelsel, maar ondervindt nadeel van het verlagen van het aangrijpingspunt van het toptarief, het halveren van de zelfstandigenaftrek en het aftoppen van de mkb-winstvrijstelling. Een deel van de hoogste inkomens gaat er meer dan 1,6% per jaar op achteruit. Dit komt door een samenloop van meerdere maatregelen, zoals het beperken van het aangrijpingspunt van het toptarief, het halveren van de zelfstandigenaftrek, en het invoeren van een vermogensaanwasbelasting.

Het pakket is in doorsnee iets gunstiger voor uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden (beiden +0,6% per jaar) dan voor werkenden (+0,5% per jaar). Uitkeringsgerechtigden hebben relatief veel voordeel van het verlagen van het lage tarief in het tweeschijvenstelsel en van de aanpassing in de huurtoeslag. Gepensioneerden hebben relatief veel voordeel van de verhoging van de AOW-uitkering en de lagere afbouw van de ouderenkorting. Werkenden hebben eveneens voordeel van de verlaging van het tarief van de eerste schijf, en ondervinden daarnaast voordeel van het verhogen van het minimumloon (zonder koppeling van uitkeringen en toeslagen) en het verlagen van de eigen bijdrage voor de kinderopvang. Zij hebben relatief veel nadeel van het halveren van de zelfstandigenaftrek en het verlagen van het aangrijpingspunt van het toptarief. Ook hebben zij nadeel van het verlagen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Een deel van de gepensioneerden gaat er meer dan 1,6% per jaar op vooruit. Het gaat om huishoudens die wel profijt hebben van de verhogingen van de AOW-uitkering en de ouderenkorting, het verlagen van het tarief van de eerste schijf en de introductie van de vermogensaanwasbelasting en geen of nauwelijks nadeel ondervinden van de koopkrachtverlagende maatregelen.

Alleenstaanden (+0,6% per jaar) gaan er iets meer op vooruit dan alleen- en tweeverdieners (+0,5% per jaar voor beide groepen). Alleenstaanden hebben relatief gezien meer voordeel van de aanpassing van de huurtoeslag en de verlaging van het lage tarief in het tweeschijvenstelsel. Alleenverdieners hebben onder andere voordeel van het niet verder beperken van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting en tweeverdieners van het verlagen van de (nieuwe) eigen bijdrage in de kinderopvang.

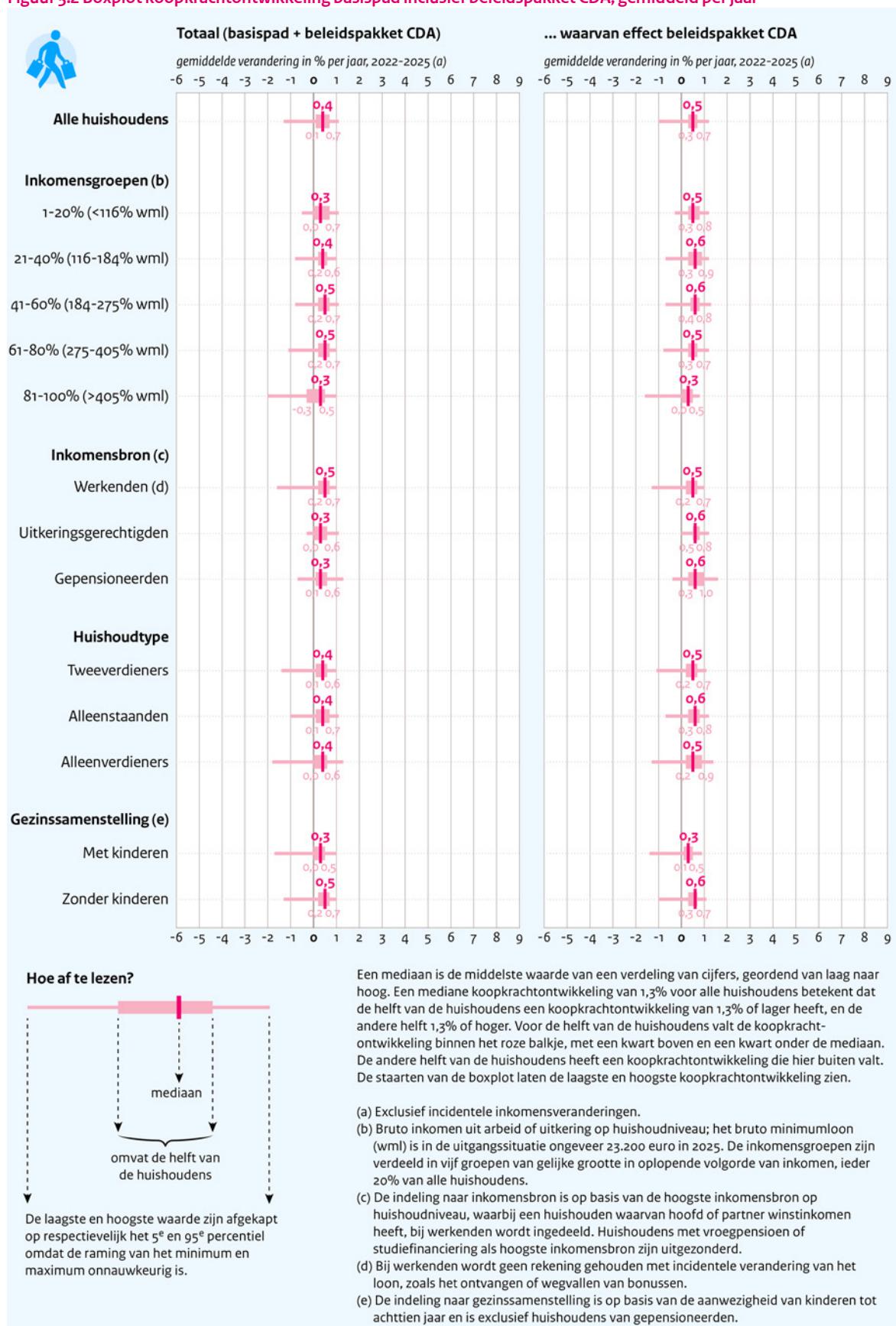
Huishoudens zonder kinderen (+0,6% per jaar) gaan er meer op vooruit dan huishoudens met kinderen (+0,3% per jaar). Huishoudens met kinderen ondervinden onder andere nadeel van de verlaging van de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Huishoudens met kinderen die gebruik maken van kinderopvang hebben juist voordeel van de verlaging van de (nieuwe) eigen bijdrage in de kinderopvang.

Figuur 3.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket CDA, gemiddeld per jaar⁹

⁹ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 3.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket CDA, gemiddeld per jaar

3.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van het CDA leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 2,0% lager.

Tabel 3.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket CDA

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-2,0	-1,4
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is vooral het gevolg van fiscale maatregelen en maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid. De belangrijkste fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn de aanpassing van de lengte van de eerste schijf en het bepalen van de huurtoeslag op basis van het verzamelinkomen van twee jaar geleden. Het omzetten van een deel van de aftrekposten in heffingskortingen zorgt juist voor minder inkomensgelijkheid. Binnen de sociale zekerheid zorgen het verhogen van de AOW-uitkering en het wettelijk minimumloon (zonder doorwerking in uitkeringen en toeslagen) eveneens voor meer gelijkheid.

3.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verhogen de maatregelen van het CDA de structurele werkgelegenheid in uren met 0,4%. Deze stijging is het gevolg van maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid en een maatregel bij het pensioenstelsel.

Tabel 3.8 Effecten van beleidspakket CDA op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
verandering t.o.v. basispad in %	
Werkgelegenheid in uren	0,4
...waarvan fiscaal	-0,1
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	0,4
...waarvan pensioen	0,2
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Op het gebied van de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leidt met name de uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken tot meer werkgelegenheid. Daarnaast verhoogt het quotum voor doelgroepbanen de werkgelegenheid.

Op het terrein van pensioenen zorgt de introductie van een flexibele AOW-leeftijd voor een toename van de werkgelegenheid. Het CDA biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot drie jaar later in te laten gaan. Een deel van de ouderen werkt hierdoor langer door.

Binnen de fiscale maatregelen leidt het niet verder inperken van de overdraagbaarheid van de heffingskorting tot minder werkgelegenheid. Voor tweede verdieners wordt werken dan financieel minder aantrekkelijk. Het verlagen van het eersteschijftarief is een generieke maatregel met een beperkt effect op de werkgelegenheid. Ook het verlengen van de eerste schijf heeft een beperkt effect op de werkgelegenheid.

3.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van het CDA verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 0,6% bbp tot -3,0% bbp. Het CDA verhoogt structureel de uitgaven aan onder andere sociale zekerheid en onderwijs; hier staat een kleinere structurele ombuiging op de zorg tegenover. Daarnaast is er op lange termijn sprake van een beperkte lastenverlichting, vooral door een verlaging van de inkomstenbelasting. Het effect op het houdbaarheidssaldo is kleiner dan de budgettaire impuls, onder andere doordat het CDA ombuigt op vergrijzingsgevoelige zorguitgaven. Het beleidspakket van het CDA verhoogt de structurele werkgelegenheid: omdat meer mensen gaan werken en belasting betalen, verlaagt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid in de komende kabinetperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.¹⁰ Tot 2060 worden de baten vanuit de overheid verhoogd, de lasten nemen door het beleidspakket van het CDA in mindere mate af. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaringen nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 15,9% bbp hoger uit door het beleidspakket van het CDA. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van het CDA ten opzichte van het basispad.

¹⁰ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 3.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket CDA

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo			
... waarvan structurele beleidsimpuls	-2,4	-0,6	-3,0
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,1	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		0,1	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,7	3,3
2026 - 2059	2,3	0,7	3,0
2060 en verder (a)	-0,5	-0,4	-0,9
Overheidsschuld			
Schuldboekje 2060 (b)	47,4	15,9	63,3
(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.			
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.			

4 D66

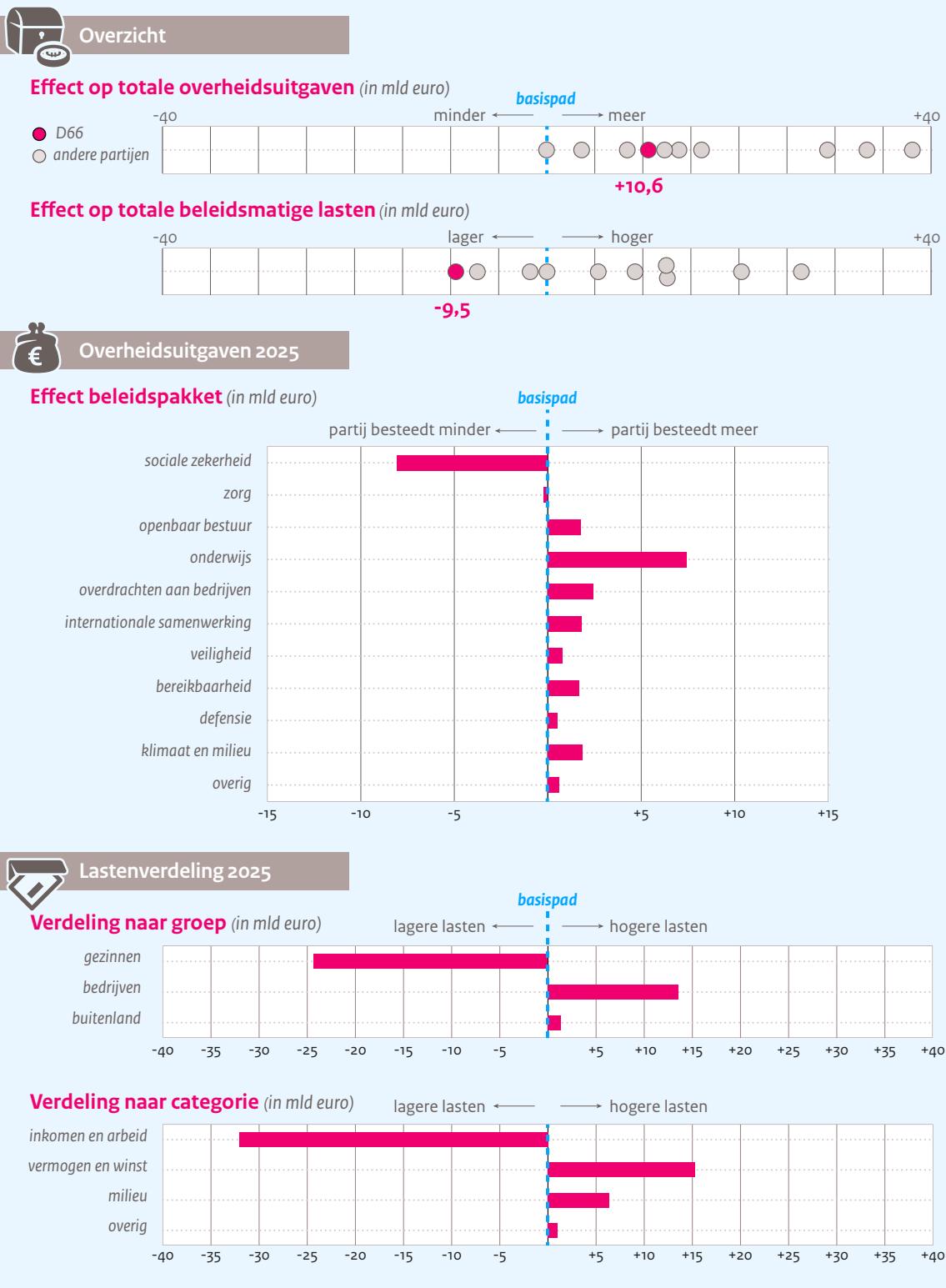
D66 kiest voor een stelselherziening in de inkomenssfeer waarmee de lasten op inkomen en arbeid worden verlaagd, verwaart de lasten op vermogen en winst en intensieveert vooral in onderwijs. D66 vervangt het toeslagenstelsel door een verzilverbare heffingskorting. Ook introduceert D66 grotendeels gratis kinderopvang en wordt de afschaffing van de zorgtoeslag gecompenseerd met lagere zorgpremies. Per saldo leidt dit tot lagere uitgaven aan sociale zekerheid en lagere lasten voor huishoudens. D66 intensieveert in publieke banen in het onderwijs en via een bestuurlijk akkoord in hogere lonen in het primair onderwijs. De lasten op vermogen en winst worden verwaard, onder andere door het verhogen van het hoge vpb-tarief, de introductie van een nieuwe vermogensbelasting en de onroerendzaakbelasting voor gebruikers

Het beleidspakket geeft in de komende kabinetssperiode een bestedingsimpuls, waardoor de economie harder groeit en de werkloosheid daalt, maar het EMU-saldo verslechtert. De koopkracht stijgt door de stelselherziening in doorsnee voor alle groepen, de hoogste inkomen profiteren het minst. De spreiding rond deze medianen is wel relatief groot. Het hogere besteedbare inkomen en de stijging van de overheidsbestedingen leiden tot meer economische groei. Door een stijging van de werkgelegenheid bij de overheid en het creëren van publieke banen daalt de werkloosheid. Het EMU-saldo daalt door de bestedingsimpuls, hoewel dit wordt gedempt door de macro-economische doorwerking van het pakket.

Op de lange termijn stijgt de inkomensgelijkheid, terwijl de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen. De stelselherziening zorgt per saldo voor een toename van de inkomensgelijkheid. De extra werkgelegenheid in de collectieve sector verdringt op termijn de werkgelegenheid in de marktsector, waardoor de tijdelijke bestedingsimpuls verdwijnt. D66 verhoogt structureel de overheidsuitgaven, vooral aan onderwijs. Aan de inkomstenkant verschuift D66 lasten van gezinnen naar bedrijven: per saldo veranderen de overheidsinkomsten nauwelijks. Hierdoor nemen de financiële lasten voor toekomstige generaties toe.

D66: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettairoverzicht van het partijprogramma van D66 in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

© Centraal Planbureau, Den Haag 2021

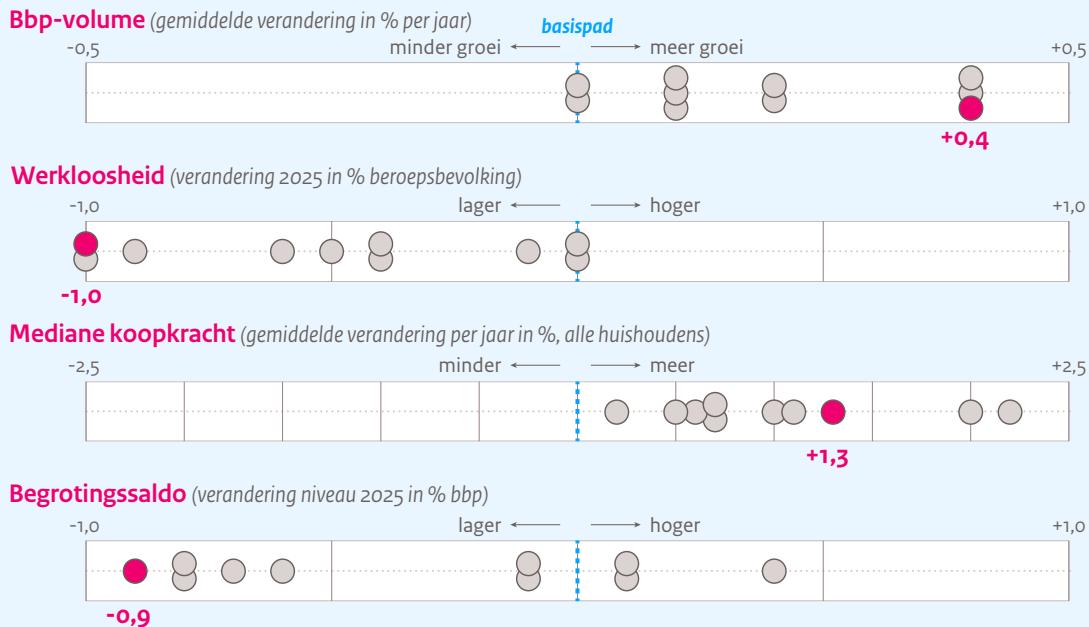
D66: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van D66 tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

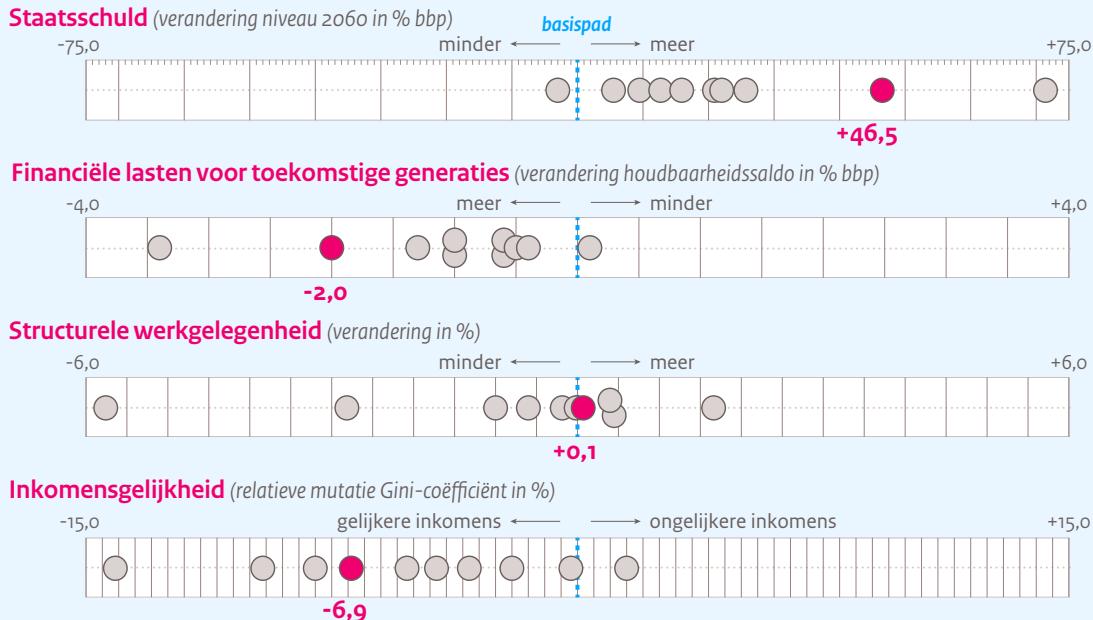

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● D66
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

4.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van D66 verhoogt de overheidsuitgaven met 10,6 mld euro en verlicht de beleidsmatige lasten met 9,5 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van D66 voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

D66 voert een grote stelselwijziging in de inkomenssfeer door die zowel aan de uitgaven- als lastenkant tot omvangrijke mutaties leidt. Onderdeel van deze stelselwijziging zijn onder meer het afschaffen van de huurtoeslag, kinderbijslag en kindgebonden budget, en de introductie van een verzilverbare heffingskorting. Naast deze stelselwijziging verlaagt D66 de nominale zorgpremie en schafft de zorgtoeslag af.

In 2025 verhoogt D66 de overheidsuitgaven per saldo met 10,6 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name onderwijs en overdrachten aan bedrijven. Per saldo wordt het meest omgebogen bij sociale zekerheid en zorg.

Tabel 4.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket D66

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025				
Sociale zekerheid	102,0	105,4	-8,1	97,4	0,8	-1,2
Zorg	84,8	92,7	-0,2	92,5	2,3	2,2
Openbaar bestuur	80,3	79,3	1,8	81,1	-0,3	0,2
Onderwijs	41,9	43,2	7,4	50,6	0,7	4,8
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	2,4	15,3	-21,3	-17,8
Internat. samenwerking	15,7	13,7	1,8	15,5	-3,4	-0,3
Veiligheid	13,7	13,1	0,8	13,9	-1,1	0,4
Bereikbaarheid	12,3	14,7	1,7	16,3	4,5	7,3
Defensie	11,1	10,7	0,5	11,2	-0,9	0,2
Klimaat en milieu (b)			1,9	1,9		
Overig (b)			0,6	0,6		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	10,6	396,2	-0,6	0,1

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

D66 buigt per saldo 8,1 mld euro om in de **sociale zekerheid**. Dit is het saldo van intensivering en ombuigingen als gevolg van de bovengenoemde stelselwijziging. D66 introduceert vier dagen gratis kinderopvang, waarbij de kinderopvangtoeslag wordt afgeschaft. Daarnaast verhoogt de partij het

minimumloon met gedeeltelijke koppeling van de uitkeringen (met name AOW en bijstand). De ombuigingen betreffen vooral het afschaffen van de kinderopvangtoeslag, kinderbijslag, zorgtoeslag, huurtoeslag en kindgebonden budget. Als onderdeel van de stelselwijziging staan daar lagere lasten tegenover. Op de **zorg** buigt D66 per saldo 0,2 mld euro om. Zie paragraaf 4.2. D66 intensiveert 1,8 mld euro op **openbaar bestuur**. Deze intensivering is vooral het gevolg van de verhoging van het gemeente- en provinciefonds en het creëren van publieke banen bij het openbaar bestuur.

Op **onderwijs** wordt voor 7,4 mld euro geïntensiveerd. De salarissen in het primair onderwijs worden door middel van een bestuurlijk akkoord gelijkgetrokken met de salarissen in het voortgezet onderwijs. Daarnaast verkleint D66 de klassen in het primair onderwijs en verhoogt de partij de budgetten voor het onderwijsachterstandenbeleid en het primair, voortgezet en hoger onderwijs voor het verlagen van de werkdruk. Verder creëert D66 publieke banen in het onderwijs. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 2,4 mld euro meer besteed. Meer dan de helft van dit bedrag betreft de storting in een fonds, waaruit woningcorporaties een financiële bijdrage kunnen krijgen als zij woningen bouwen of verduurzamen.

D66 intensiveert per saldo 1,8 mld euro op **internationale samenwerking**. D66 verhoogt het budget van de ontwikkelingssamenwerking naar 0,7% van het bruto nationaal inkomen. D66 wil per saldo 0,8 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt D66 tot een netto intensivering van 1,7 mld euro. Dit betreft deels de uitvoeringskosten van de kilometerheffing. Verder wordt het budget van het Mobiliteitsfonds verhoogd. D66 wil per saldo 0,5 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. D66 wil in 2025 per saldo 1,9 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Dit is vooral extra geld voor het opkopen van veehouderijen, een transitiefonds voor de kringlooplandbouw en de creatie van nieuwe natuur. Op de **overige uitgaven** intensiveert D66 0,6 mld euro. D66 buigt een deel van het budget van het Nationaal Groefonds om en kiest voor een alternatieve invulling, waarbij dit gedeelte wordt toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds. Dit heeft per saldo geen effect op de uitgaven van de verschillende functies.

Het beleidspakket van D66 leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 2,7% per jaar ten opzichte van het basispad. De stijging komt vooral door het creëren van publieke banen en intensivering in het onderwijs. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een daling van de werkgelegenheid plaats van 0,1% per jaar ten opzichte van het basispad.

Tabel 4.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket D66

	Basispad 2021	Basispad 2025	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	2,7	2,6
Zorg	1850	2,3	-0,1	2,2
Overheid en zorg	3460	1,2	1,2	2,4

D66 verlicht de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 9,5 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 24,3 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van de introductie van een verzilverbare heffingskorting voor huishoudens en een halvering van de nominale zorgpremies, die onderdeel zijn van de stelselwijziging die aan het begin van de paragraaf beschreven is. De lasten voor gezinnen worden daarentegen verwaard door de introductie van een vijfschijvenstelsel, waarbij de tweede en derde schijf worden verhoogd ten opzichte van de voormalige schijftarieven uit het vierschijvenstelsel en de tarieven van de aftrekposten worden gemaximeerd. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 13,6 mld euro. De lastenverzwarend wordt onder

andere verklaard door het afschaffen van de maximumpremiegrens voor de inkomensafhankelijke bijdrage in de Zvw voor werkgevers, het afschaffen van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) en de daaraan gerelateerde reservering, het verkorten van de eerste schijf van de vpb tot 200.000 euro en het verhogen van het hoge vpb-tarief naar 27,5%. De lasten voor bedrijven worden daarentegen verlicht door het invoeren van een franchise in de Aof-premie. De beleidmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 1,3 mld euro verhoogd. Dit komt voornamelijk door het afschaffen van de dividendbelastingvrijstelling bij de inkoop van eigen aandelen en de invoering van een digitale dienstenbelasting.

De beleidmatige lastenverlichting van 9,5 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 32,0 mld euro teruggebracht. Dit komt voornamelijk door de introductie van een verzilverbare heffingskorting en de halvering van de zorgpremies, terwijl de schijfaanpassingen in de inkomstenbelasting de lasten verzwaren. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 15,3 mld euro verzuaid. Deze lastenverzwaren volgt onder andere uit de introductie van de onroerendzaakbelasting voor gebruikers als extra belastinggebied voor gemeenten, het afschaffen (van de reservering) van de BIK, de introductie van een nieuwe vermogensbelasting en het verhogen van het hoge vpb-tarief. De belastingen op **milieu** worden door D66 per saldo verzuaid met 6,4 mld euro. Onderliggend wijzigt D66 mobiliteitsbelastingen, onder andere door de invoering van een kilometer- en vrachtwagenheffing in combinatie met het afschaffen van de motorrijtuigenbelasting. Daarnaast wordt een vleesbelasting ingevoerd. D66 verhoogt per saldo de **overige** lasten met 1,0 mld euro.

Tabel 4.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket D66

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidmatige lastenontwikkeling	6,2	-9,5	-3,2
... waarvan gezinnen	4,2	-24,3	-20,1
... waarvan bedrijven	1,9	13,6	15,4
... waarvan buitenland	0,1	1,3	1,4
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-32,0	-27,1
... waarvan vermogen en winst	0,7	15,3	16,0
... waarvan milieu	0,5	6,4	6,8
... waarvan overig	0,2	1,0	1,1
Niet-EMU-relevante lasten		2,0*	2,0*
... waarvan gezinnen		0,8	0,8
... waarvan bedrijven		1,2	1,2
... waarvan buitenland		0,0	0,0
* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetssperiode. + is lastenverzwaren, - is lastenverlichting.			

Het beleidspakket van D66 leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 2,0 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde

verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van D66 komen voornamelijk voort uit verplichtingen gericht op de verwarmingsinstallatie van woningen en het stellen van eisen aan de inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer.

Het beleidspakket van D66 heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. D66 beperkt het takenpakket van decentrale overheden, vooral door de jeugd-ggz over te hevelen naar de Zvw. D66 verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 1,6 mld euro. D66 verhoogt de lokale lasten taakstellend met 4,4 mld euro door uitbreiding van de onroerendezaakbelasting en de introductie van een planbatenheffing. De opbrengsten van deze lastenverzwaren worden afgeroomd van het gemeente- en provinciefonds.

4.2 Zorg

D66 verlaagt de collectieve zorguitgaven met 0,2 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verlaging van de collectieve Zvw-uitgaven met 0,3 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,9 mld euro en een verlaging van de overige zorguitgaven met 0,8 mld euro.

Tabel 4.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket D66

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	-0,3	50,6
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			-0,7	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			1,1	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-0,4 (-27)	3,0 (208)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,9	30,1
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,9	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	-0,8	11,8
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	-0,2	92,5

(a) Nettobedragen.
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

In de **curatieve zorg** voert D66 binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert D66 een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijk opdracht krijgt om door het beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie, lonen en prijzen.

Daarnaast vervangt D66 het verplichte **eigen risico** in de Zvw door een vaste eigen bijdrage van 100 euro per diagnose-behandelcombinatie in de medisch-specialistische zorg en de gespecialiseerde ggz. Voor de overige zorg in de Zvw wordt de huidige systematiek gehandhaafd. Verzekerden betalen maximaal 385 euro per jaar zelf. Daarnaast introduceert D66 een eigen bijdrage voor wijkverpleegkundige zorg in de Zvw voor volwassenen. Per saldo nemen de gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen af met 27 euro per persoon tot 208 euro.

Verder wil D66 een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg te verhogen met 1% en verpleegkundigen en verzorgenden (inclusief kraamzorg) daarbovenop een extra loonsverhoging te geven. D66 heeft de jeugd-ggz over van jeugdzorg naar de Zvw, wat voor een verschuiving van middelen van gemeenten naar de Zvw zorgt.

In de intramurale **langdurige zorg** wil D66 een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers te verhogen met 1% en verpleegkundigen en verzorgenden daarbovenop een extra loonsverhoging te geven. Daarnaast zorgt de introductie van een eigen bijdrage voor wijkverpleegkundige zorg in de Zvw voor meer uitgaven in de Wlz.

Bij de **overige zorg** wil D66 een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg te verhogen met 1% en verpleegkundigen en verzorgenden daarbovenop een extra loonsverhoging te geven. Daarnaast zorgt de overheveling van de jeugd ggz van Jeugdzorg naar de Zvw voor een verschuiving van middelen vanuit gemeenten naar de Zvw en leidt de invoering van een eigen bijdrage voor wijkverpleegkundige zorg in de Zvw tot een hoger Wmo-gebruik.

4.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,4%-punt per jaar boven het basispad. De stelselherziening, met de invoering van een verzilverbare heffingskorting, heeft per saldo een positief effect op het beschikbaar inkomen van huishoudens, waardoor de consumptie stijgt. De overheidsbestedingen nemen met name toe door intensivering bij onderwijs en door gratis kinderopvang. Door deze toenemende binnenlandse vraag komen de bedrijfsinvesteringen hoger uit, ondanks lagere uitvoer. De uitvoer daalt ten opzichte van het basispad omdat hogere arbeidskosten tot een verslechtering van de concurrentiepositie leiden.

De werkloosheid komt in 2025 1,0%-punt lager uit dan in het basispad. Dit komt door de stijging van de werkgelegenheid bij de overheid. Bij de overheid stijgt de werkgelegenheid door de intensivering in het onderwijs en door publieke banen voor langdurig werklozen. Deze publieke banen hebben ook een opwaarts effect op het arbeidsaanbod. Dit geldt ook voor de flexibilisering van de AOW.

Loon- en prijsstijgingen zijn hoger dan in het basispad. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 0,4%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. Deze stijging komt door de daling van de werkloosheid en de verhoging van het minimumloon. De inflatie ligt hoger door de hogere arbeidskosten en productgebonden belastingen. Per saldo stijgen de reële cao-lonen ten opzichte van het basispad.

Tabel 4.5 Macro-economische effecten van beleidspakket D66

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,4	1,9
Consumptie huishoudens	2,4	1,0	3,4
Overheidsbestedingen	1,2	0,9	2,1
Investeringen bedrijven	1,4	0,5	1,9
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,2	3,4
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,4	1,9
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,3	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,0	0,4
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,3	1,2
... waarvan bedrijven	1,0	0,1	1,1
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-1,0	3,5
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,1	74,6
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

4.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -2,1% bbp door het D66-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 2,1% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 1,2% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,9% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo komt daarmee hoger uit dan op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie en toegenomen werkgelegenheid als gevolg van de lastenverlichting bij huishoudens en de intensivering in de collectieve sector. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van lastenverzwareing voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. Gelijktijdige

lastenverlichting voor huishoudens en lastenverzwareing voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect van het D66-pakket ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldboedeling daalt in 2025 ten opzichte van het basispad door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldboedeling). Dit neerwaartse effect is net groter dan het opwaartse effect van de afname van het EMU-saldo. De toename van het nominale bbp komt zowel door meer economische groei als door de hogere bbp-prijs.

Tabel 4.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket D66

		2025
		% bbp
EMU-saldo		
Basispad		-1,2
Initieel effect beleidspakket		-2,1
Doorwerkingseffect beleidspakket		1,2
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket		-2,1
Structureel EMU-saldo (a)		
Basispad		-0,7
Effect beleidspakket		-1,2
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket		-1,9
EMU-schuld		
Basispad		59,7
Effect beleidspakket		-0,1
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket		59,6

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

4.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van D66 verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 1,3% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). D66 voert een aantal stelselherzieningen door die per saldo voor de meeste huishoudens een positief koopkrachteffect hebben. De toeslagen worden afgeschaft, en ter compensatie wordt een verzilverbare heffingskorting in box 1 geïntroduceerd waarvan het bedrag afhangt van het aantal kinderen en huishoudtype. Daarnaast wordt het afschaffen van de zorgtoeslag (deels) gecompenseerd door een halvering van de nominale zorgpremie. Kinderopvang wordt grotendeels gratis gemaakt, ook voor niet-werkenden, waardoor de kinderopvangtoeslag komt te vervallen. Verder verhoogt D66 het wettelijk minimumloon met een gedeeltelijke koppeling aan de sociale uitkeringen en AOW. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi) nemen door het beleidspakket van D66 de reële cao-lonen bij bedrijven 0,1% per jaar meer toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De boxplot laat zien dat de helft van de huishoudens er tussen de 0,1% en 2,3% op vooruit gaan ten opzichte van het basispad. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van meer dan 2,5% per jaar (alleenverdieners) of een koopkrachtvooruitgang van meer dan 5,6% per jaar (laagste 20% inkomens).

Het beleidspakket van D66 is in doorsnee het meest gunstig voor de (lage) middeninkomens, met een vooruitgang van +1,5% tot +2% per jaar. In vergelijking met de laagste 20% inkomens hebben de (lage) middeninkomens minder nadeel van het afschaffen van de toeslagen, waardoor de invoering van de verzilverbare heffingskorting en hervorming in de financiering van het zorgstelsel per saldo leidt tot een hogere koopkrachtstijging. De laagste 20% inkomens profiteren wel meer van de verhoging van het wettelijk minimumloon, waardoor sommige huishoudens in deze groep er 5,6% of meer op vooruit gaan. De hoogste inkomens gaan er in doorsnee het minst op vooruit. Zij hebben in vergelijking met lagere inkomensgroepen minder nadeel van het afschaffen van de toeslagen, maar meer nadeel van de aanpassingen aan het schijvenstelsel in box 1 en de afbouw van de hypotheekrenteafrek.

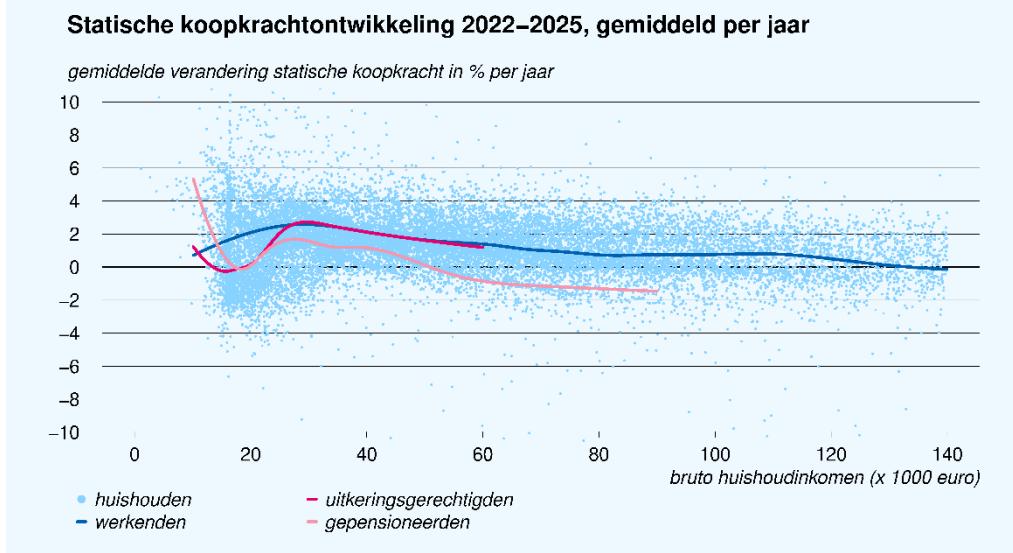
De hervormingen van D66 pakken in doorsnee gunstiger uit voor werkenden (+1,4%) dan voor uitkeringsgerechtigden (+1,1% per jaar) en gepensioneerden (+1,2% per jaar). In vergelijking met werkenden en gepensioneerden hebben uitkeringsgerechtigden relatief veel voordeel van de introductie van de verzilverbare heffingskorting, maar meer nadeel van het afschaffen van de toeslagen. Voor de meeste uitkeringsgerechtigden biedt het halveren van de nominale zorgpremie en het bevriezen van het eigen risico geen volledige compensatie voor het afschaffen van de zorgtoeslag. Voor de meeste gepensioneerden en voor werkenden hebben deze wijzigingen per saldo wel een positief koopkrachteffect. Daar tegenover staat dat gepensioneerden nadeel hebben van het fiscaliseren van de AOW-premie. Voor werkenden geldt verder dat zij relatief minder nadeel ondervinden van het afschaffen van de toeslagen, maar juist meer nadeel van de lastenverzwaren in box 1 (zoals de aanpassingen aan het schijvenstelsel in box 1 en de afbouw van de hypotheekrenteafrek). De introductie van de verzilverbare korting compenseert hiervoor.

In vergelijking met alleenverdieners (+0,9% per jaar) en tweeverdieners (+1,1% per jaar) gaan alleenstaanden (+1,7% per jaar) er het meest op vooruit als gevolg van de maatregelen van D66. Alleenstaanden hebben namelijk relatief veel voordeel van de introductie van de verzilverbare heffingskorting, die een hoger bedrag toekent aan alleenstaanden. Een deel van de alleenverdieners gaat er meer dan 2,5% per jaar op achteruit, doordat voor deze huishoudens de hoogte van de verzilverbare heffingskorting het verlies aan toeslagen en andere lastenverzwaren in box 1 niet volledig compenseert.

Huishoudens met en zonder kinderen gaan er ongeveer evenveel op vooruit (+1,3% respectievelijk +1,4%). In doorsnee hebben gezinnen met kinderen profijt van het introduceren van (grotendeels) gratis kinderopvang (ten opzichte van het afschaffen van de kinderopvangtoeslag).¹¹ Voor de meeste gezinnen met kinderen wordt het afschaffen van het kindgebonden budget en de kinderbijslag gecompenseerd door een hogere verzilverbare heffingskorting, die onder andere afhangt van het aantal kinderen.

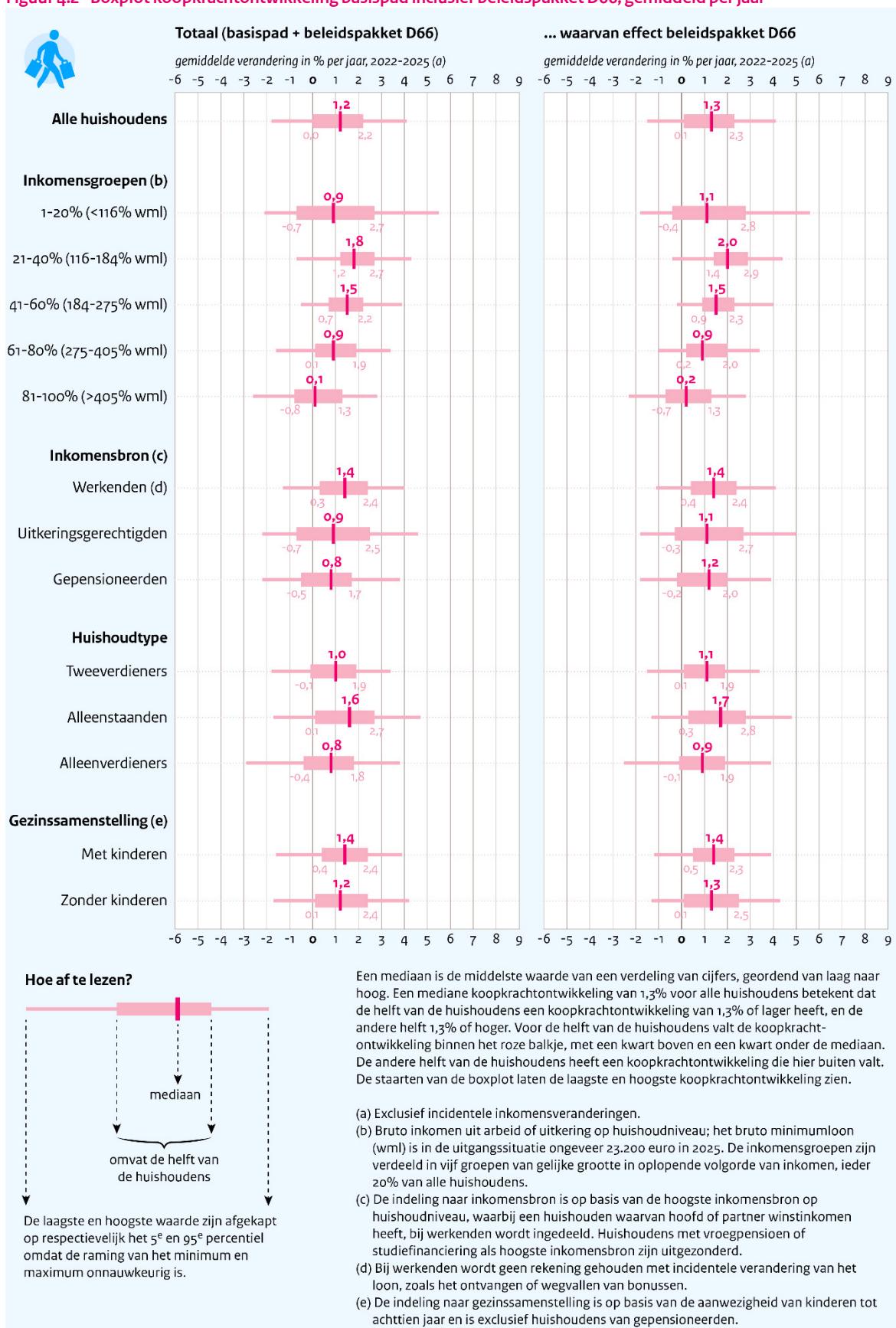
¹¹ Het invoeren van vier dagen gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor werkenden en niet-werkenden leidt mogelijk tot een hoger gebruik door zowel huishoudens die in het basispad recht hebben op een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang als voor huishoudens voor wie dit niet geldt (zoals niet-werkenden). In het statische koopkrachtbeeld is het effect op de koopkracht van dergelijke dynamische gedragsverandering niet zichtbaar.

Figuur 4.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket D66, gemiddeld per jaar¹²

¹² Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 4.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket D66, gemiddeld per jaar

4.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van D66 leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 6,9% lager.

Tabel 4.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket D66

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-6,9	-6,4

(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.

(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.

(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg. De belangrijkste fiscale maatregelen die leiden tot meer inkomensgelijkheid zijn de introductie van de verzilverbare heffingskorting, de aanpassingen in de schijftarieven- en lengtes in box 1, het verhogen van de arbeidskorting en het uitfaseren van de hypotheekrenteafrek. Het fiscaliseren van de AOW en het invoeren van een ozb-gebruikersdeel leiden juist tot minder gelijkheid. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat vooral het verlagen van de nominale zorgpremie en de verhoging van het wettelijk minimumloon voor meer inkomensgelijkheid zorgen. Daar staat tegenover dat het afschaffen van de toeslagen en de kinderbijslag tot minder gelijkheid leiden.

4.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verhogen de maatregelen van D66 de structurele werkgelegenheid in uren met 0,1%. Dit is het saldo van een pakket van maatregelen dat de structurele werkgelegenheid verlaagt dan wel verhoogt.

Tabel 4.8 Effecten van beleidspakket D66 op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket verandering t.o.v. basispad in %
Werkgelegenheid in uren	0,1
...waarvan fiscaal	0,0
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,1
...waarvan pensioen	0,2

(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.

(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.

Op het terrein van de pensioenen zorgt de introductie van een flexibele AOW-leeftijd voor een toename van de werkgelegenheid. D66 biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot drie jaar later in te laten gaan. Een deel van de ouderen werkt hierdoor langer door.

Van de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden de verhoging van de bijstand en het minimumloon en de verlaging van de leeftijdsgrens van het minimumjeugdloon naar 18 jaar tot een daling van de werkgelegenheid. Dit komt doordat het hogere minimumloon ervoor zorgt dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand werken financieel minder aantrekkelijk maakt. De daling in de werkgelegenheid wordt beperkt door de uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en de publieke banen.

Per saldo is het effect van de fiscale maatregelen op de structurele werkgelegenheid beperkt. Dat is het resultaat van een combinatie maatregelen die de werkgelegenheid verlagen dan wel verhogen. De introductie van de verzilverbare heffingskorting zorgt voor een daling van de werkgelegenheid. Deze maatregel vervangt de zorgtoeslag, de huurtoeslag, het kindgebonden budget en de kinderbijslag. Daarnaast wordt de nominale zorgpremie verlaagd, en is er een herintroductie van een vierschijvenstelsel in de inkomstenbelasting, met hogere tarieven vanaf de tweede schijf. Dit pakket van maatregelen verhoogt per saldo het besteedbaar inkomen van huishoudens met een relatief laag huishoudinkomen. Dit vermindert de prikkel om te werken. Ook de verhoging van de werkgeverslasten vermindert de prikkel om te werken, omdat dit op de lange termijn tot lagere lonen leidt. Daarentegen leiden de hogere inkomensafhankelijke combinatiekorting en de gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor vier dagen per week tot een hogere werkgelegenheid in uren. Met name tweede verdieners en alleenstaande ouders gaan hierdoor meer uren per week werken.

4.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van D66 verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 2,0% bbp tot -4,4% bbp. D66 verhoogt structureel de overheidsuitgaven, vooral aan onderwijs. Aan de inkomstenkant verschuift D66 lasten van gezinnen naar bedrijven: per saldo veranderen de overheidsinkomsten nauwelijks. Het effect op het houdbaarheidssaldo is kleiner dan de budgettaire impuls, onder andere omdat D66 de AOW-premie fiscaliseert, die vergrijzingsgevoelig is.

Het beleidspakket van D66 verhoogt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid tot 2060 ten opzichte van het basispad, maar verlaagt het netto profijt vanaf 2060.¹³ Huishoudens profiteren van de extra overheidsuitgaven en de lastenverlichtingen tijdens de kabinettsperiode. Vanaf 2026 nemen de baten vanuit de overheid verder toe, met name door oplopende uitgaven aan publieke banen en gratis kinderopvang. De lasten worden verzwakt, vooral door het uitscheren van de hypotheekrenteafname en oplopende lastenverzwaren in box 1, maar nemen minder toe dan de baten. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 46,5% bbp hoger uit door het beleidspakket van D66. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van D66 ten opzichte van het basispad.

¹³ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 4.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket D66

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-2,0	-4,4
... waarvan structurele beleidsimpuls		-2,2	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,2	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		0,0	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	1,0	3,7
2026 - 2059	2,3	2,0	4,3
2060 en verder (a)	-0,5	-1,4	-1,9
Overheidsschuld			
Schuldboekje 2060 (b)	47,4	46,5	93,9

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

5 GroenLinks

GroenLinks kiest voor hogere overheidsuitgaven aan onderwijs en sociale zekerheid en verschuift de lasten op inkomen en arbeid naar lasten op vermogen en winst. In de stelselherziening maken onder meer de algemene heffingskorting en de arbeidskorting plaats voor verzilverbare heffingskortingen, en worden kindregelingen inkomensafhankelijk omgevormd. Ook worden de zorgpremies verlaagd en de zorgtoeslag afgeschaft. GroenLinks intensieveert in bestuurlijke akkoorden voor hogere lonen in de zorg en het primair onderwijs, een startkapitaal van 10.000 euro voor personen die 18 jaar worden, een hoger minimumloon met gekoppelde uitkeringen en gratis kinderopvang. De lasten op vermogen en winst komen hoger uit door de introductie van een vermogensbelasting over alle belastingboxen en de verhoging van het hoge vpb-tarief.

Het pakket van GroenLinks verbetert in de komende kabinetperiode de koopkracht van veel huishoudens, maar verlaagt het EMU-saldo. Door verschuiving van de lasten gaat de koopkracht van de meeste groepen er in doorsnee op vooruit, maar dit geldt niet voor de hoogste inkomens. De spreiding rond deze medianen is wel relatief groot. Het EMU-saldo verslechtert door de hogere overheidsbestedingen, hoewel het effect wordt beperkt door de macro-economische doorwerking van het beleidspakket. De bedrijfsinvesteringen en uitvoer komen door hogere lasten voor bedrijven en een verslechterde concurrentiepositie lager uit. Per saldo neemt de economische groei beperkt toe, en neemt de werkloosheid beperkt af.

Op de lange termijn neemt de inkomensgelijkheid toe, maar daalt de werkgelegenheid en stijgen de financiële lasten voor toekomstige generaties. De hogere inkomensgelijkheid is het saldo van de stelselherzieningen in de fiscale regelgeving en in de sociale zekerheid en de zorg. De verhoging van de uitkeringen en het minimumloon verlagen de structurele werkgelegenheid. Structureel zijn de overheidsuitgaven hoger dan de overheidsinkomsten, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen.

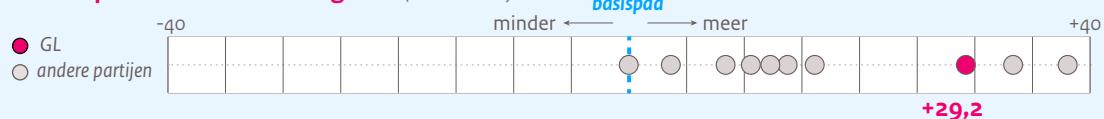
GroenLinks: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van GL in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

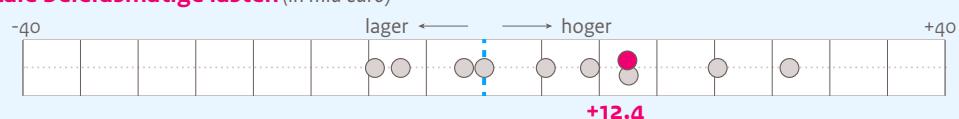

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

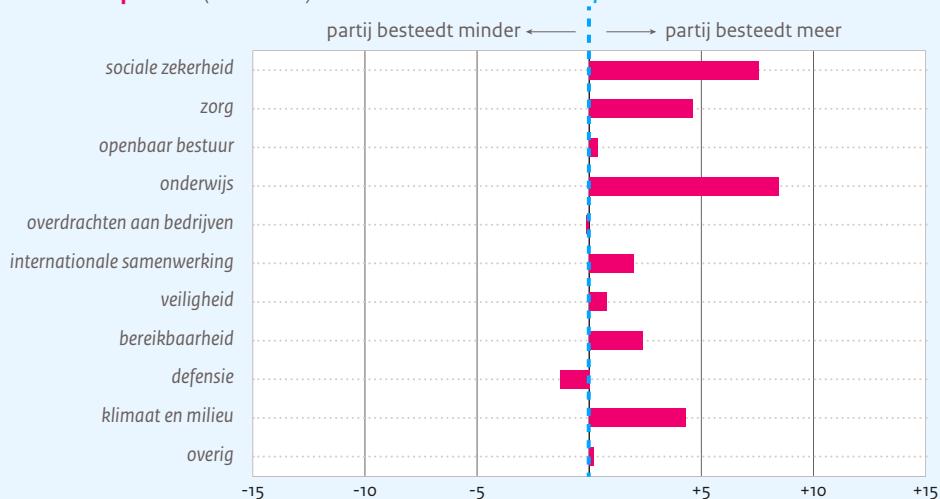

Effect op totale beleidmatige lasten (in mld euro)

Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

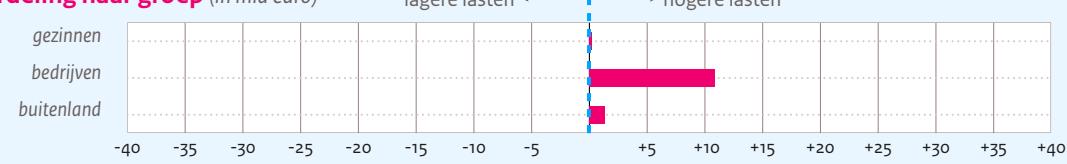
basispad

partij besteedt minder ← → partij besteedt meer

Lastenverdeling 2025

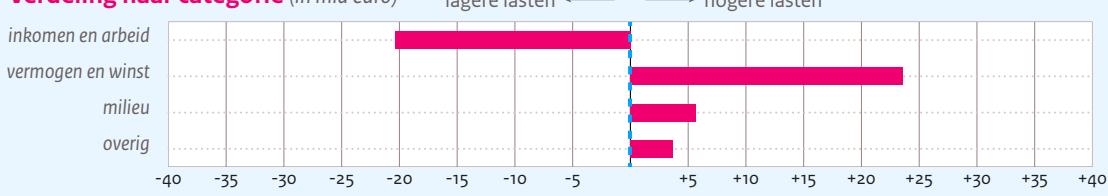
Verdeling naar groep (in mld euro)

basispad

lagere lasten ← → hogere lasten

Verdeling naar categorie (in mld euro)

Basispad
Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid.
Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12.
Download [databestand](#)
[Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

© Centraal Planbureau, Den Haag 2021

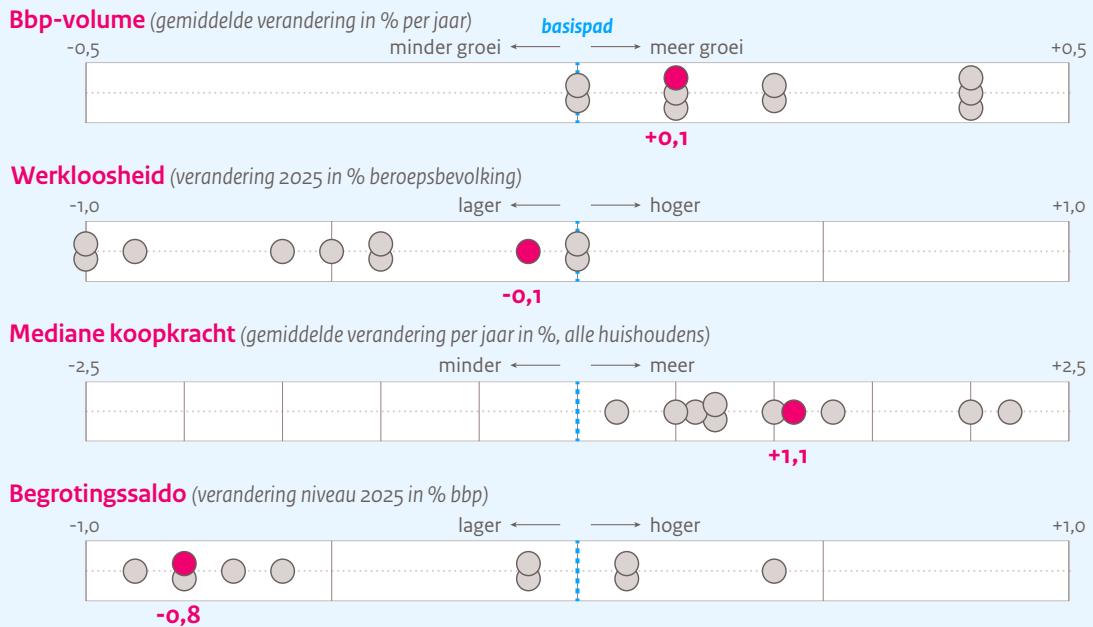
GroenLinks: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van GL tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

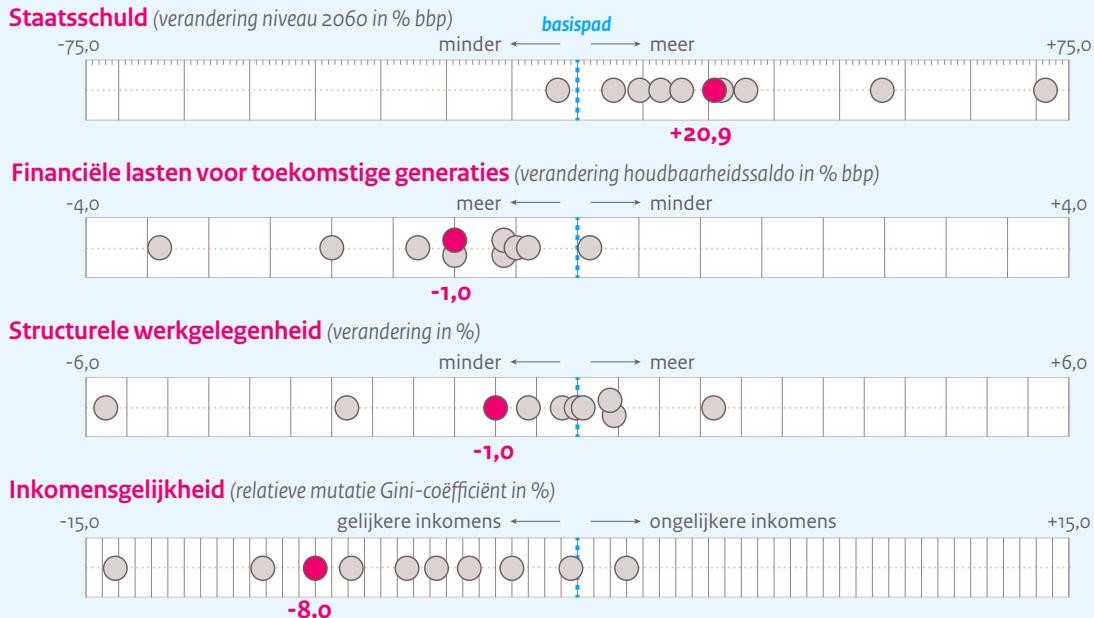

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● GL
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

5.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van GroenLinks verhoogt de overheidsuitgaven met 29,2 mld euro en verzuwt de beleidsmatige lasten met 12,4 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van GroenLinks voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

GroenLinks voert een grote stelselwijziging in de inkomenssfeer door, die zowel aan de uitgaven- als lastenkant tot omvangrijke mutaties leidt. Onderdeel van deze stelselwijziging is onder meer het afschaffen van de algemene heffingskorting en de arbeidskorting met daarvoor in de plaats de introductie van diverse verzilverbare heffingskortingen en de omvorming van de kindregelingen. Naast deze stelselwijziging verlaagt GroenLinks de zorgpremies en schaft de zorgtoeslag af.

In 2025 verhoogt GroenLinks de overheidsuitgaven per saldo met 29,2 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name onderwijs en sociale zekerheid. Per saldo wordt het meest omgebogen bij defensie en overdrachten aan bedrijven.

Tabel 5.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket GroenLinks

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025			2025	% per jaar 2022-2025
Sociale zekerheid	102,0	105,4	7,6	113,0	0,8	2,6
Zorg	84,8	92,7	4,6	97,3	2,3	3,5
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,4	79,7	-0,3	-0,2
Onderwijs	41,9	43,2	8,4	51,6	0,7	5,3
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-0,1	12,7	-21,3	-21,5
Internat. samenwerking	15,7	13,7	2,0	15,7	-3,4	0,0
Veiligheid	13,7	13,1	0,8	13,8	-1,1	0,3
Bereikbaarheid	12,3	14,7	2,4	17,0	4,5	8,5
Defensie	11,1	10,7	-1,3	9,4	-0,9	-4,1
Klimaat en milieu (b)			4,3	4,3		
Overig (b)			0,2	0,2		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	29,2	414,8	-0,6	1,2

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

GroenLinks intensiveert per saldo 7,6 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit is het saldo van intensivering en ombuigingen. De intensivering betreffen met name de (gedeeltelijke) koppeling van de uitkeringen (met name de AOW en de bijstand) aan de verhoging van het wettelijk minimumloon. De introductie van gratis kinderopvang voor vier dagen en gratis buitenschoolse opvang voor vijf dagen, waarbij de kinderopvangtoeslag wordt afgeschaft, leidt per saldo ook tot een stijging van de uitgaven. De ombuigingen betreffen onder meer het afschaffen van de zorgtoeslag. Als onderdeel van de stelselwijziging staan daar lagere lasten tegenover. Ook introduceert GroenLinks eigenrisicodragen voor werkgevers voor het eerste halfjaar WW, maar tegenover die besparing op overheidsuitgaven staat een stijging van de werkgeverslasten. Op de **zorg** intensiveert GroenLinks per saldo 4,6 mld euro. GroenLinks maakt onder andere het verplicht eigen risico in de Zvw inkomensafhankelijk en breidt het basispakket in de Zvw uit (zie paragraaf 5.2).

GroenLinks intensiveert 0,4 mld euro op **openbaar bestuur**. Op **onderwijs** wordt voor 8,4 mld euro geïntensiveerd. GroenLinks introduceert een startkapitaal van 10.000 euro voor personen die 18 jaar worden. Een deel van dit bedrag wordt gezien als een onderwijsuitgave, omdat het geld tot 23 jaar alleen aan onderwijsdoeleinden kan worden besteed. Studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, krijgen het startkapitaal met terugwerkende kracht. Verder worden de salarissen in het primair onderwijs door het afsluiten van een bestuurlijk akkoord gelijkgetrokken met de salarissen in het voortgezet onderwijs en verkleint GroenLinks de klassen in het primair onderwijs. Daarnaast intensiveert GroenLinks in het hoger onderwijs voor onder andere verlaging van de werkdruk en fundamenteel onderzoek. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 0,1 mld euro minder besteed. GroenLinks intensiveert per saldo 2,0 mld euro op **internationale samenwerking**. GroenLinks verhoogt onder meer het budget van de ontwikkelingssamenwerking naar 0,7% van het bruto nationaal inkomen.

GroenLinks wil per saldo 0,8 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt GroenLinks tot een netto intensivering van 2,4 mld euro. Dit komt vooral door intensivering in de stedelijke bereikbaarheid en het openbaar vervoer. GroenLinks wil per saldo 1,3 mld euro minder uitgeven aan **defensie**. Dit komt vooral door de afschaffing van de onderzeedienst. GroenLinks wil in 2025 per saldo 4,3 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Dit betreft onder meer het opkopen van veehouderijen, creatie van nieuwe natuur en extra geld voor aardgasvrije wijken. Op de **overige uitgaven** intensiveert GroenLinks 0,2 mld euro.

GroenLinks buigt het budget van het Nationaal Groefonds om en gebruikt dit voor andere tijdelijke intensivering, vooral op het gebied van bereikbaarheid. Deze alternatieve invulling heeft geen effect op het EMU-saldo.

Het beleidspakket van GroenLinks leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 1,7% per jaar ten opzichte van het basispad. Intensivering in het onderwijs, de creatie van publieke banen en het uitbreiden van beschutte werkplekken dragen vooral bij aan het opwaartse effect op de werkgelegenheid bij de overheid. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 0,3% per jaar ten opzichte van het basispad.

Tabel 5.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket GroenLinks

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	1,7	1,7
Zorg	1850	2,3	0,3	2,6
Overheid en zorg	3460	1,2	0,9	2,2

GroenLinks verzwaart de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 12,4 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 0,2 mld euro meer belasting en premies. Deze lasten worden voornamelijk verzwaard door het afschaffen van diverse heffingskortingen in de inkomstenbelasting, waaronder de arbeidskorting, de algemene heffingskorting en de (alleenstaande) ouderenkorting. De lasten voor gezinnen worden verlicht door de introductie van verzilverbare heffingskortingen voor werkenden, gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden. Deze maatregelen zijn onderdeel van de stelselwijziging die bovenaan de paragraaf beschreven is. Daarnaast wordt de nominale zorgpremie verlaagd. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 10,9 mld euro. De lastenverzwaring wordt onder andere verklaard door een verhoging van het hoge vpb-tarief naar 30%, het betrekken van de boekwaarde van bezittingen in box 2 in een nieuwe vermogensbelasting en de afschaffing van aftrekposten die vallen onder de ondernemersaftrek. De lasten voor bedrijven worden anderzijds verlicht door de invoering van een werkgeversheffing voor collectieve voorzieningen, waarin GroenLinks de huidige werkgeverspremie samenvoegt, de maximumpremiegrens afschaft en een franchise invoert die gedifferentieerd is naar bedrijfsgrootte. De beleidsmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 1,4 mld euro verhoogd. Dit komt voornamelijk door het afschaffen van de dividendbelastingvrijstelling bij de inkoop van eigen aandelen en de invoering van een gedifferentieerde vliegbelasting.

De beleidsmatige lastenverzwaring van 12,4 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 20,4 mld euro teruggebracht. Deze lasten veranderen met name door de introductie van verzilverbare heffingskortingen, de verlaging van nominale zorgpremies en de introductie van de werkgeversheffing voor collectieve voorzieningen. Het afschaffen van verschillende heffingskortingen in de inkomstenbelasting leidt echter tot een lastenverzwaring in de categorie inkomen en arbeid. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 23,5 mld euro verzwaard. Deze lastenverzwaring volgt onder andere uit de introductie van een vermogensbelasting over alle belastingboxen, de verhoging van het hoge vpb-tarief en de afschaffing van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) en de daaraan gerelateerde reservering. De belastingen op **milieu** worden door GroenLinks per saldo verzuaid met 5,6 mld euro. Onderliggend wijzigt GroenLinks mobiliteitsbelastingen, onder andere door de invoering van een gedifferentieerde vliegbelasting en een kilometer- en vrachtwagenheffing in combinatie met het afschaffen van de motorrijtuigenbelasting. Daarnaast wordt een verpakkingenbelasting geïntroduceerd. GroenLinks verhoogt per saldo de **overige** lasten met 3,7 mld euro. Hieraan liggen grotendeels de verhoging van het btw-tarief op vlees en vis naar 21% en de invoering van een financiële transactiebelasting ten grondslag.

Tabel 5.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket GroenLinks

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	12,4	18,7
... waarvan gezinnen	4,2	0,2	4,5
... waarvan bedrijven	1,9	10,9	12,7
... waarvan buitenland	0,1	1,4	1,5
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-20,4	-15,5
... waarvan vermogen en winst	0,7	23,5	24,3
... waarvan milieu	0,5	5,6	6,1
... waarvan overig	0,2	3,7	3,8
Niet-EMU-relevante lasten		4,5*	4,5*
... waarvan gezinnen		0,1	0,1
... waarvan bedrijven		4,4	4,4
... waarvan buitenland		0,0	0,0

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetperiode.
+ is lastenverzwaring, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van GroenLinks leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 4,5 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van GroenLinks komen voornamelijk voort uit de introductie van het eigenrisicodragerschap voor de eerste zes maanden WW voor rekening van werkgevers. Daarnaast worden er normen voor het bijmengen van duurzame brandstoffen opgelegd.

Het beleidspakket van GroenLinks heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. GroenLinks vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. GroenLinks verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 1,0 mld euro. GroenLinks verhoogt de lokale lasten met 1,7 mld euro, vooral door een taakstellende verhoging van de onroerendezaakbelasting waarvan de opbrengst wordt afgeroomd van het gemeente- en provinciefonds.

5.2 Zorg

GroenLinks verhoogt de collectieve zorguitgaven met 4,6 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 3,7 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,1 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,7 mld euro.

Tabel 5.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket GroenLinks

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	3,7	54,7
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,3	
eigen betalingen			2,4	
aanpassing basispakket			1,6	
overig			0,1	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-0,6 (-43)	2,8 (192)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,1	29,3
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,1	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,7	13,4
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	4,6	97,3

(a) Nettobedragen.
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

In de **curatieve zorg** introduceert GroenLinks een publiekrechtelijk zorgstelsel met regionale uitvoerders, waarbinnen ingezetenen van rechtswege verzekerd zijn. Verzekerden kiezen niet hun ziekenfonds, maar behoren tot het fonds in de regio waar zij wonen. Hun recht op zorg blijft bestaan binnen duidelijk afgebakende budgettaire kaders. De overheid stelt het basispakket vast, waarin alle zorg wordt verleend in natura. Complex zorg wordt bovenregionaal ingekocht op basis van aanbesteding door de overheid.

GroenLinks heeft de intentie om een hoofdlijnen akkoord af te sluiten met een macro-beheersingsinstrument als stok achter de deur.

GroenLinks maakt de hoogte van het **eigen risico** in de Zvw inkomensafhankelijk. Het eigen risico loopt van nul euro voor de 40% laagste inkomens tot 750 euro voor de 20% hoogste inkomens. Hierdoor dalen de gemiddelde eigen betalingen met 43 euro tot gemiddeld 192 euro per persoon.

GroenLinks breidt het **verzekerde pakket** uit met anticonceptie en tandheelkundige zorg voor volwassenen.

Verder wil GroenLinks een bestuurlijk akkoord afsluiten om in de curatieve zorg en de intramurale **langdurige zorg** de lonen van werknemers met een laag of middeninkomen te verhogen.

Ook bij de **overige zorg** wil GroenLinks een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en Jeugdzorg met een laag of middeninkomen te verhogen.

5.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,1%-punt per jaar boven het basispad. Vooral door de intensivering in het onderwijs, in de zorg en op het gebied van bereikbaarheid nemen de overheidsbestedingen toe. In het sociale zekerheidsdomein vervangt GroenLinks de bestaande kortingen door verzilverbare heffingskortingen voor zowel werkenden als uitkeringsgerechtigden. Als gevolg van deze en andere lastenmaatregelen blijft de consumptie ongewijzigd ten opzichte van het basispad. De lastenverzwarende voor bedrijven heeft een drukkend effect op de bedrijfsinvesteringen. De uitvoerprijzen komen ondanks de dalende reële arbeidskosten hoger uit door met name de verhoging van de productgebonden belastingen met als gevolg dat de concurrentiepositie verslechtert en de uitvoer afneemt.

De werkloosheid komt in 2025 0,1%-punt lager uit dan in het basispad. In de collectieve sector neemt de werkgelegenheid toe door de intensivering in de zorg en bij de overheid, terwijl de werkgelegenheid in de markt daalt. De totale werkgelegenheid neemt per saldo met 0,1%-punt per jaar meer toe dan in het basispad met als gevolg een drukkend effect op de werkloosheid. Door de toename van het arbeidzaanbod, die deels samenhangt met de wijzigingen in de loon- en inkomstenbelasting, is het neerwaartse effect op de werkloosheid door de toegenomen werkgelegenheid beperkt.

GroenLinks verhoogt het minimumloon waardoor de lonen hoger uit komen terwijl de verlaging van de werknemerslasten een drukkend effect heeft op de cao-lonen. Per saldo nemen de cao-lonen bij bedrijven met 0,6%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. De verlaging van de werkgeverslasten heeft een neerwaarts effect op de arbeidskosten waardoor de inflatie wordt gedrukt. De verhoging van productgebonden belastingen heeft een opwaarts effect op de inflatie. Per saldo neemt de inflatie 0,3%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. De reële cao-lonen komen hoger uit doordat de cao-lonen meer toe nemen dan de inflatie.

Tabel 5.5 Macro-economische effecten van beleidspakket GroenLinks

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,1	1,6
Consumptie huishoudens	2,4	0,0	2,4
Overheidsbestedingen	1,2	1,4	2,6
Investeringen bedrijven	1,4	-0,7	0,7
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,3	3,3
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,6	2,1
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,3	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	-0,5	-0,1
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,1	1,0
... waarvan bedrijven	1,0	-0,1	0,9
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,1	4,4
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,7	74,0
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

5.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -2,0% bbp door het GroenLinks-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 1,9% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 1,1% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,8% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het beleidspakket heeft een kleiner effect op het structurele saldo dan het effect op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de intensivering in de collectieve sector en de verhoging van het minimumloon waardoor de lonen en uitkeringen toe nemen. Deze leiden tot extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarende voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. De combinatie van intensivering en lastenverzwarende voor bedrijven resulteert daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldquote daalt in 2025 ten opzichte van het basispad door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). Dit neerwaartse effect is groter dan het opwaartse effect van de afname van het EMU-saldo. De toename van het nominale bbp komt door zowel de hogere bbp-prijs als meer economische groei.

Tabel 5.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket GroenLinks

		2025
		% bbp
EMU-saldo		
Basispad		-1,2
Initieel effect beleidspakket		-1,9
Doorwerkingseffect beleidspakket		1,1
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket		-2,0
Structureel EMU-saldo (a)		
Basispad		-0,7
Effect beleidspakket		-0,7
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket		-1,4
EMU-schuld		
Basispad		59,7
Effect beleidspakket		-1,3
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket		58,4

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

5.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van GroenLinks verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 1,1% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). GroenLinks voert een aantal stelselwijzigingen door die voor de meeste huishoudens per saldo een positief koopkrachteffect hebben. GroenLinks schaft verschillende kortingen en aftrekposten af, en vervangt deze door nieuwe verzilverbare kortingen voor werkenden, uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. GroenLinks verhoogt verder het wettelijk minimumloon met een koppeling aan minimumuitkeringen en een halve koppeling van de AOW. Daarnaast past de partij de financiering van het zorgstelsel aan: zo wordt de nominale premie fors verlaagd en de inkomensafhankelijke bijdrage in de Zvw voor gezinnen wordt afgeschaft. Deze maatregelen compenseren ook voor het afschaffen van de zorgtoeslag. Verder wordt kinderopvang grotendeels gratis gemaakt, ook voor niet-werkenden, waardoor de kinderopvangtoeslag komt te vervallen. GroenLinks schaft ook de kinderbijslag af en compenseert dit door het kindgebonden budget te verhogen en per saldo verder te intensiveren. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi) nemen door het beleidspakket van GroenLinks de reële cao-lonen bij bedrijven 0,3% per jaar meer toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De boxplot laat zien dat voor de helft van de huishoudens de gemiddelde koopkrachtverandering varieert tussen -0,1% en +2,9% per jaar ten opzichte van het basispad. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van meer dan 3,4% gemiddeld per jaar (hoogste 20% inkomens) of een koopkrachtvoortgang van 8,3 gemiddeld per jaar (laagste 20% inkomens).

Het beleidspakket van GroenLinks is het meest gunstig voor lage inkomens en lage middeninkomens, die er in doorsnee respectievelijk 1,2% en 2,2% per jaar op vooruit gaan ten opzichte van het basispad. Hoewel de stelselherzieningen in box 1 per saldo een negatief koopkrachteffect hebben voor deze groepen, wordt dit verlies voor de meeste huishoudens ruimschoots gecompenseerd door de hervormingen in de financiering van het zorgstelsel en de verhoging van het wettelijk minimumloon. De laagste inkomens hebben het meeste profijt van de verhoging van het wettelijk minimumloon, waardoor een deel van deze groep er per jaar 8,3% of meer op vooruit gaat. De hoogste inkomens gaan er in doorsnee niet op voor- of achteruit. Voor de meerderheid van deze groep pakken de hervormingen in box 1 per saldo ook negatief uit. Behalve van het afschaffen van de kortingen hebben de hoogste inkomens ook relatief veel nadeel van het afschaffen van aftrekposten zoals de hypothekrenteaf trek en de mkb-winstvrijstelling. Ook hebben de hoogste inkomens het meeste nadeel van de introductie van de vermogensaanwasbelasting in box 3. Daarnaast hebben zij relatief minder profijt van de hervormingen in de financiering van het zorgstelsel en de verhoging van het wettelijk minimumloon. Hierdoor gaat een deel van deze groep er meer dan 3,4% per jaar op achteruit.

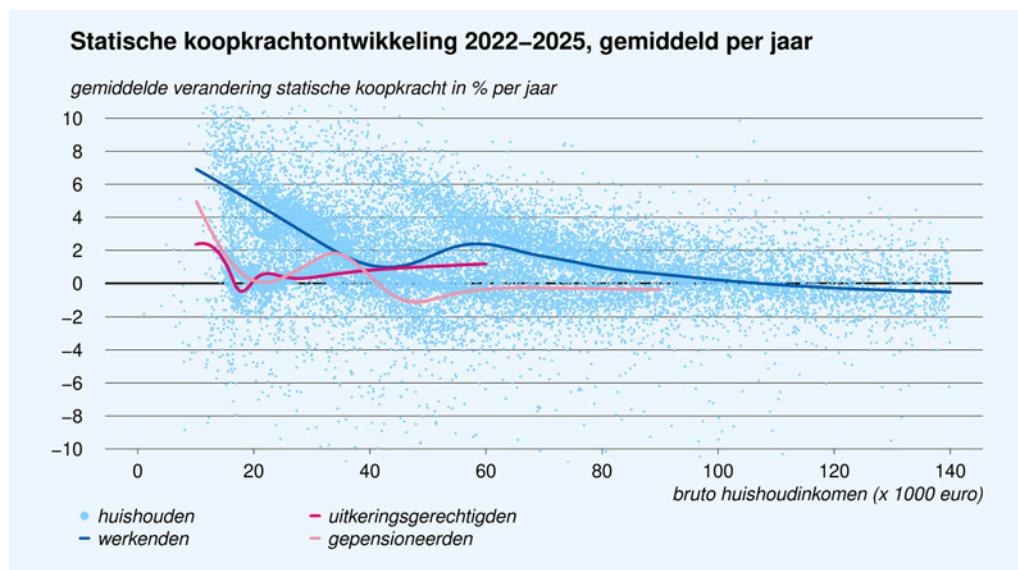
De hervormingen van GroenLinks zijn in doorsnee gunstiger voor werkenden (+1,3%) en uitkeringsgerechtigen (+1,1% per jaar) dan voor gepensioneerden (+0,8% per jaar). Werkenden hebben in vergelijking met uitkeringsgerechtigen en gepensioneerden het minste nadeel van de hervormingen in box 1. Zij hebben relatief veel nadeel van het afschaffen van de arbeidskorting en verschillende aftrekposten, maar de introductie van een verzilverbare korting voor werkenden, de hervormingen in de financiering van het zorgstelsel en de verhoging van het wettelijk minimumloon compenseren hiervoor. Bijstandsgerechtigen hebben relatief veel nadeel van het afschaffen van de algemene heffingskorting, maar de introductie van een verzilverbare korting voor uitkeringsgerechtigen mitigeert dit effect. Uitkeringsgerechtigen hebben profijt van de aanpassingen in de financiering van het zorgstelsel en bijstandsgerechtigen van de verhoging van het wettelijk minimumloon (ZW-, WW-, WIA- of WAO-uitkeringen worden niet verhoogd). Het vervangen van de ouderenkorting en de alleenstaande ouderenkorting door een verzilverbare heffingskorting voor gepensioneerden heeft per saldo een positief effect op de koopkracht voor de meeste gepensioneerden, evenals de verhoging van het wettelijk minimumloon met een halve koppeling aan de AOW. Gepensioneerden hebben daarentegen nadeel van het afschaffen van de algemene heffingskorting en van de fiscalisering van de AOW-premie.

Door de maatregelen van GroenLinks gaan alleenverdieneren (+1,7%) er in doorsnee meer op vooruit dan tweeverdieneren (+1,2%) en alleenstaanden (+0,9%). Tegelijkertijd is er voor deze groep ook sprake van een grotere spreiding in de koopkrachtontwikkeling. In doorsnee ondervinden alleenverdieneren iets minder nadeel van de hervormingen in box 1, en meer voordeel van de hervormingen in de financiering van zorgstelsel in vergelijking met tweeverdieneren en alleenstaanden.

Het pakket van GroenLinks pakt gunstiger uit voor gezinnen met kinderen (+1,6%) dan voor gezinnen zonder kinderen (+1,1%). Dit verschil ontstaat doordat GroenLinks de kinderbijslag afschaft en het kindgebonden budget verhoogt, en per saldo hierop intensiveert. In doorsnee hebben gezinnen met kinderen

profijt van het introduceren van (grotendeels) gratis kinderopvang (ten opzichte van het afschaffen van de kinderopvangtoeslag)¹⁴.

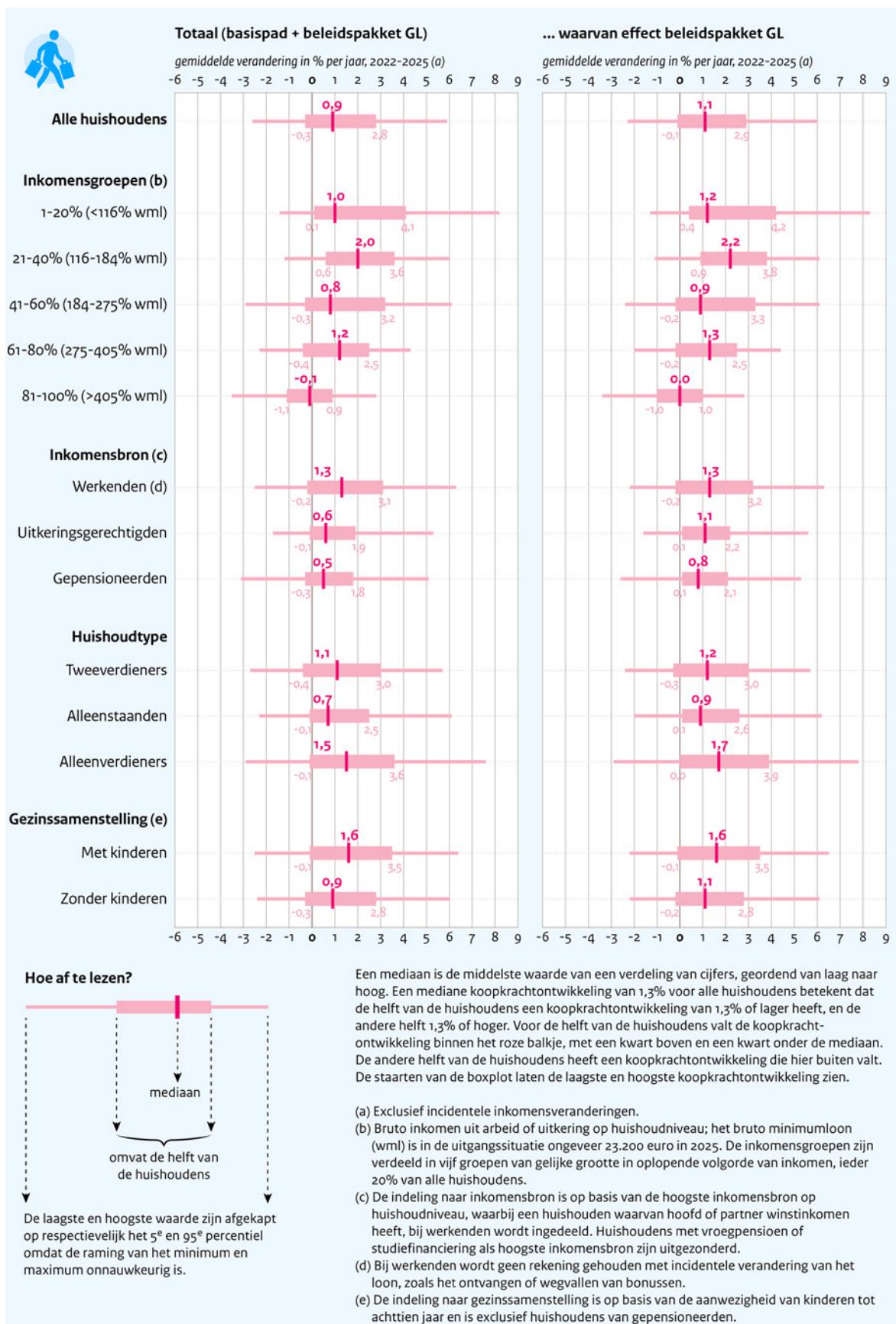
Figuur 5.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket GroenLinks, gemiddeld per jaar¹⁵

¹⁴ Het invoeren van vier dagen gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor werkenden en niet-werkenden leidt mogelijk tot een hoger gebruik door zowel huishoudens die in het basispad recht hebben op een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang als voor huishoudens voor wie dit niet geldt (zoals niet-werkenden). In het statische koopkrachtbeeld is het effect op de koopkracht van een dergelijke dynamische gedragsverandering niet zichtbaar.

¹⁵ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 5.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket GroenLinks, gemiddeld per jaar

5.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van GroenLinks leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 8,0% lager.

Tabel 5.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket GroenLinks

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-8,0	-7,5

(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg. De belangrijkste fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn onder andere de introductie van de verzilverbare heffingskortingen voor werkenden, gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden, en de aanpassingen aan de schijven in box 1. Daar staat tegenover dat het afschaffen van de algemene heffingskorting, ouderenkorting en arbeidskorting en het fiscaliseren van de AOW-premie leiden tot minder inkomensgelijkheid. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat vooral het verlagen van de nominale zorgpremie, het verhogen van het wettelijk minimumloon, het samenvoegen en intensiveren van de kinderbijslag en het kindgebonden budget en de introductie van een inkomensafhankelijk eigen risico voor meer inkomensgelijkheid zorgen. Het afschaffen van de zorgtoeslag en het ongedaan maken van de doorwerking van de verhoging van het wettelijk minimumloon op de huurtoeslag zorgen juist voor minder inkomensgelijkheid.

5.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verlagen de maatregelen van GroenLinks de structurele werkgelegenheid in uren met 1,0%. Deze daling is het gevolg van maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid en van fiscale maatregelen.

Tabel 5.8 Effecten van beleidspakket GroenLinks op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
	verandering t.o.v. basispad in %
Werkgelegenheid in uren	-1,0
...waarvan fiscaal	-0,2
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,8
...waarvan pensioen	0,0
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Op het terrein van de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden de verhoging van de bijstand en het minimumloon en het verlagen van de leeftijdsgrens van het minimumjeugdloon naar 18 jaar tot een daling van de structurele werkgelegenheid. Het hogere minimumloon zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand maakt werken financieel minder aantrekkelijk. Ook het afschaffen van de kostendelersnorm in de Participatiewet leidt via een hogere bijstandsuitkering tot een daling van de werkgelegenheid. De daling in de werkgelegenheid wordt beperkt door het uitbreiden van het aantal beschutte werkplekken en het quotum voor doelgroepbanen.

Bij de fiscale maatregelen zorgen de omvorming en intensivering van het kindgebonden budget voor een daling in de structurele werkgelegenheid. Dit verkleint het inkomenverschil tussen werken en niet-werken en vermindert zo de prikkel om te werken. Dit effect is groter dan het opwaartse effect op de werkgelegenheid van het afschaffen van de kinderbijslag. Daarnaast verlaagt ook de verzilverbare korting voor uitkeringsgerechtigden de werkgelegenheid. Werken wordt daardoor financieel minder aantrekkelijk.

Het afschaffen van de zorgtoeslag in combinatie met de verlaging van de nominale Zvw-premie beperkt per saldo de daling in de werkgelegenheid. Het inkomenverschil tussen werken en niet-werken neemt hierdoor toe. Ook het afschaffen van de algemene heffingskorting beperkt de daling van de werkgelegenheid. Verder beperken de introductie van de verzilverbare korting voor werkenden en het afschaffen van de arbeidskorting per saldo de daling in de werkgelegenheid. Werkenden gaan er bij deze twee maatregelen per saldo financieel op vooruit. Tot slot beperken de gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor vier dagen per week de daling in de werkgelegenheid in uren.

5.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van GroenLinks verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 1,0% bbp tot -3,4% bbp. GroenLinks verhoogt structureel de overheidsuitgaven, vooral aan sociale zekerheid en onderwijs. Hier staat een kleinere toename van de overheidsinkomsten tegenover. Vooral de lasten op vermogen en winst worden verzaard. Het doorwerkingseffect verkleint het effect van de budgettaire impuls, onder andere omdat GroenLinks de AOW-premie fiscaliseert, die vergrijzingsgevoelig is. Het beleidspakket van GroenLinks verlaagt de structurele werkgelegenheid: omdat minder mensen gaan werken en belasting betalen, verhoogt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid in de komende kabinetssperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.¹⁶ Door de geleidelijke ingroei van veel maatregelen is het gemiddelde effect van het beleidspakket van GroenLinks de komende vier jaar nog relatief beperkt. Tot 2060 vallen de baten hoger uit dan de lasten, ondanks aflopende uitgaven (de compensatie van studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen en het opkopen van veehouderijen zijn bijvoorbeeld eenmalige kostenposten) en oplopende lastenverzwarenzoals het fiscaliseren van de AOW-premie en het uitfaseren van de hypothekrenteafrek. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 20,9% bbp hoger uit door het beleidspakket van GroenLinks. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van GroenLinks ten opzichte van het basispad.

Tabel 5.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket GroenLinks

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	% bbp	% bbp	% bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-1,0	-3,4
... waarvan structurele beleidsimpuls		-1,0	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,3	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		-0,3	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,2	2,9
2026 - 2059	2,3	0,9	3,2
2060 en verder (a)	-0,5	-0,8	-1,3
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	20,9	68,3

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

¹⁶ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

6 SP

De SP kiest voor extra overheidsuitgaven aan zorg, sociale zekerheid en klimaat en milieu, en zet daar een lastenverzwarende voor bedrijven tegenover. In de curatieve zorg zet de SP het huidige stelsel om in een publiek stelsel met centrale aansturing en regionale uitvoerders. Ook wordt zowel het verplichte als het vrijwillige eigen risico afgeschaft. De SP verhoogt het minimumloon en de gekoppelde uitkeringen, dit verhoogt de uitgaven aan sociale zekerheid. Subsidies voor verduurzaming van de gebouwde omgeving zorgen voor een toename van de uitgaven aan klimaat en milieu. De lasten voor bedrijven worden verzaard, vooral door de verhoging van de vennootschapsbelasting. De lasten voor gezinnen dalen door de verlaging van de zorgpremie.

Het pakket leidt in de komende kabinetssperiode tot hogere groei, lagere werkloosheid en stijging van de koopkracht, maar het EMU-saldo verslechtert en de hogere lasten voor bedrijven leiden tot lagere bedrijfsinvesteringen en uitvoer, en een daling van de werkgelegenheid in de marktsector. De overheid gaat meer besteden, dit stimuleert de economische groei. Huishoudens consumeren ook meer, omdat hun inkomen stijgt door de hogere uitkeringen en de hogere lonen. De koopkracht van huishoudens gaat er in doorsnee op vooruit, maar de hoogste inkomens gaan er in doorsnee op achteruit. De spreiding rond deze medianen is wel relatief groot. De hogere arbeidskosten en lasten voor bedrijven drukken de uitvoer, de investeringen en de werkgelegenheid in de marktsector, waardoor deze minder toenemen dan bij ongewijzigd beleid. Per saldo stijgt de economische groei. De werkloosheid daalt, door het creëren van publieke banen, maar ook door een afname van het arbeidsaanbod. Het EMU-saldo daalt, hoewel dit wordt gedempt door de macro-economische doorwerking van het pakket.

Op de lange termijn neemt de inkomensgelijkheid toe, maar daalt de werkgelegenheid en stijgen de financiële lasten voor toekomstige generaties. De extra werkgelegenheid in de collectieve sector verdringt op termijn de werkgelegenheid in de marktsector, waardoor de tijdelijke bestedingsimpuls verdwijnt. Door het nivellerende beleidspakket, waaronder de minimumloonsverhoging, neemt de inkomensgelijkheid toe en het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen af. Dit verkleint de prikkels om (meer) te werken, waardoor de structurele werkgelegenheid afneemt. Ook de verlaging van de AOW-leeftijd naar 65 jaar draagt hier aan bij. Structureel zijn de overheidsuitgaven hoger dan de overheidsinkomsten, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen.

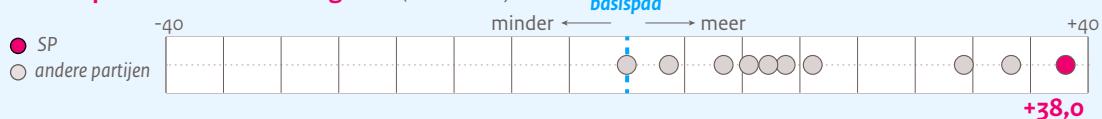
SP: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van de SP in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

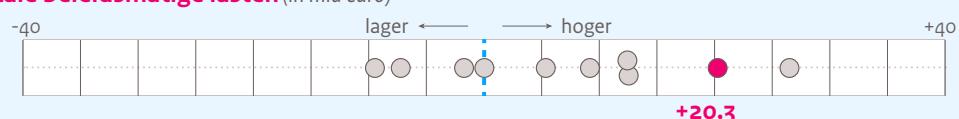

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

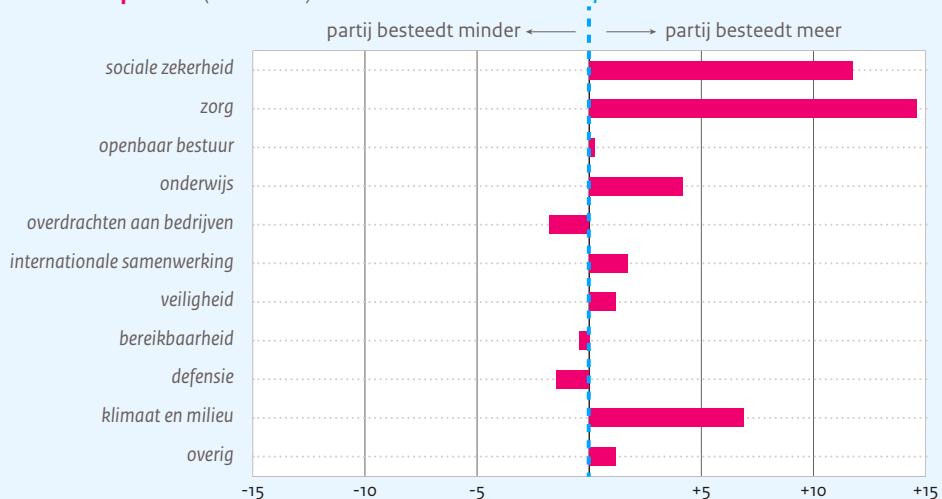

Effect op totale beleidsmatige lasten (in mld euro)

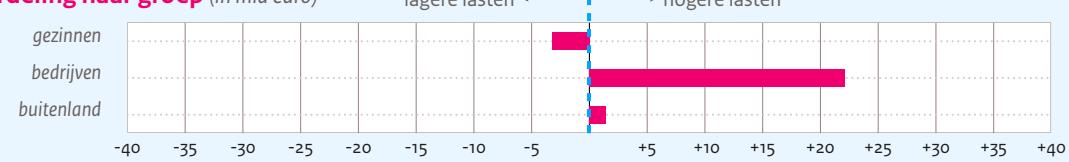
Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

Lastenverdeling 2025

Verdeling naar groep (in mld euro)

Basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid.

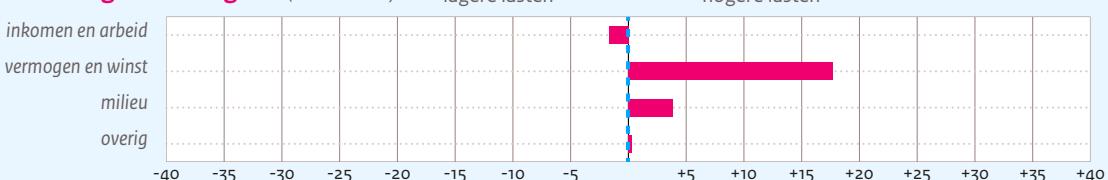
Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12.

Download

[databestand](#)

[Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

Verdeling naar categorie (in mld euro)

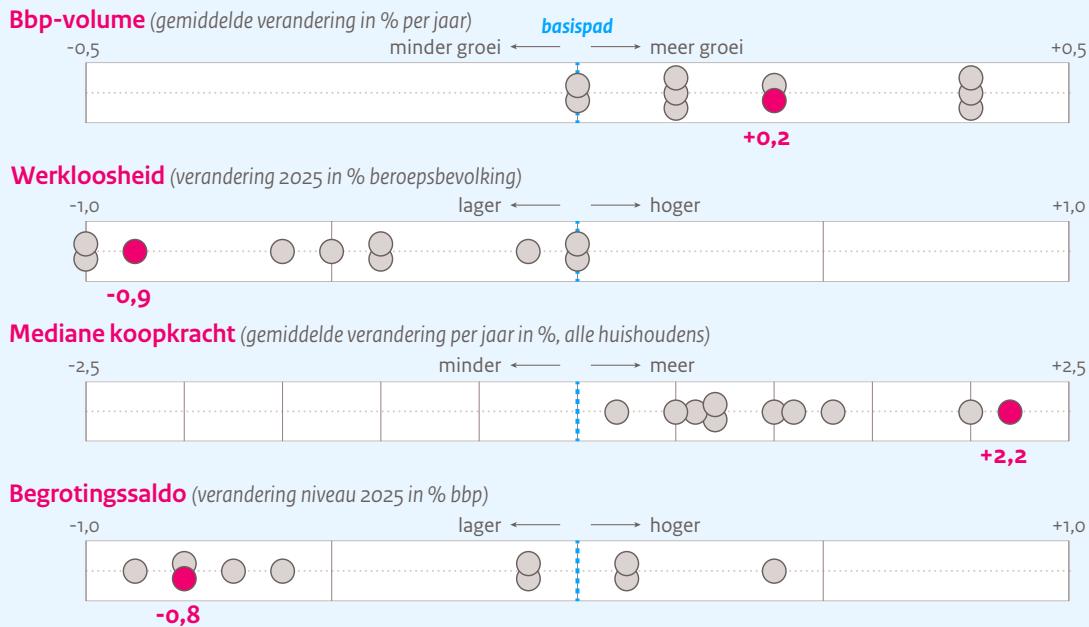
SP: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van de SP tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

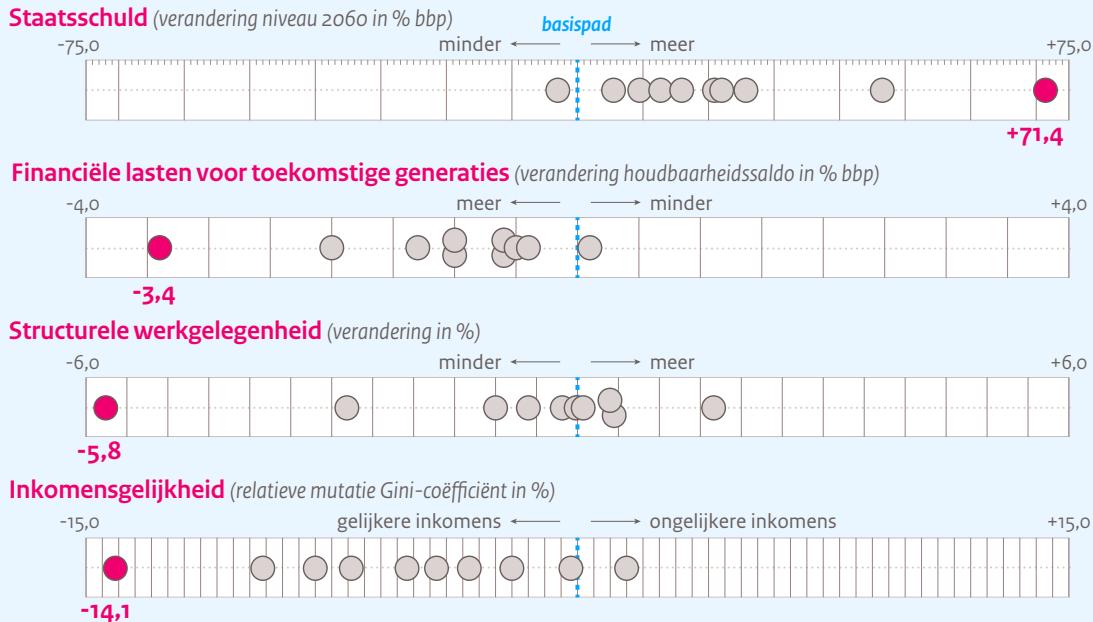

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● SP
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

6.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de SP verhoogt de overheidsuitgaven met 38,0 mld euro en verzwaart de beleidsmatige lasten met 20,3 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van de SP voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

In 2025 verhoogt de SP de overheidsuitgaven per saldo met 38,0 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name zorg en sociale zekerheid. Per saldo wordt het meest omgebogen bij overdrachten aan bedrijven en defensie.

Tabel 6.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket SP

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025			2025	% per jaar 2022-2025
Sociale zekerheid	102,0	105,4	11,7	117,2	0,8	3,5
Zorg	84,8	92,7	14,6	107,4	2,3	6,1
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,3	79,6	-0,3	-0,2
Onderwijs	41,9	43,2	4,2	47,3	0,7	3,1
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-1,8	11,1	-21,3	-24,2
Internat. samenwerking	15,7	13,7	1,7	15,4	-3,4	-0,5
Veiligheid	13,7	13,1	1,2	14,3	-1,1	1,1
Bereikbaarheid	12,3	14,7	-0,5	14,2	4,5	3,7
Defensie	11,1	10,7	-1,5	9,3	-0,9	-4,5
Klimaat en milieu (b)			6,9	6,9		
Overig (b)			1,2	1,2		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	38,0	423,6	-0,6	1,7

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De SP intensieveert per saldo 11,7 mld euro in de **sociale zekerheid**. De SP verhoogt het wettelijk minimumloon wat ook doorwerkt in de hoogte van de uitkeringen. Verder voert de partij vier dagen gratis kinderopvang in en verlaagt de partij de AOW-leeftijd naar 65 jaar. Daartegenover staan ombuigingen door de introductie van een inkomensafhankelijke kinderbijslag en de afschaffing van het lage-inkomensvoordeel (LIV). Tenslotte schaft de SP de zorgtoeslag af, hier staat een verlaging van de nominale zorgpremie tegenover. Op de **zorg** intensieveert de SP per saldo 14,6 mld euro. Het is vooral het gevolg van het afschaffen van het verplicht en vrijwillig eigen risico, uitbreiding van het basispakket en een verhoging van lonen in de zorg middels een bestuurlijk akkoord. Zie ook paragraaf 6.2.

De SP intensieveert 0,3 mld euro op **openbaar bestuur**. Op **onderwijs** wordt voor 4,2 mld euro geïntensiveerd. De SP voert de basisbeurs in voor studenten in het hoger onderwijs en compenseert studenten die vielen onder het studievoorschot. Verder worden de salarissen in het primair onderwijs gelijkgetrokken met de salarissen in het voortgezet onderwijs middels een bestuurlijk akkoord. Daarnaast verkleint de SP de klassen in het primair onderwijs en maakt de partij budget vrij voor de verduurzaming en verbetering van schoolgebouwen. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 1,8 mld euro minder besteed. Dit is het gevolg van een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. De SP buigt het budget van het Nationaal Groefonds om en gebruikt dit voor andere tijdelijke intensivering van vooral op het gebied van milieu. Deze alternatieve invulling heeft geen effect op het EMU-saldo. De SP intensieveert per saldo 1,7 mld euro op **internationale samenwerking**. De SP verhoogt het budget van de ontwikkelingssamenwerking naar 0,7% van het bruto nationaal inkomen. De SP wil per saldo 1,2 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Hier voorverhoogt de partij voornamelijk het politiebudget. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt de SP tot een netto ombuiging van 0,5 mld euro. De SP wil per saldo 1,5 mld euro minder uitgeven aan **defensie**. De SP buigt voornamelijk om op het materieel.

De SP wil in 2025 per saldo 6,9 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Dit is vooral het gevolg van een intensivering in subsidies voor verduurzaming van de gebouwde omgeving, compensatie voor het sluiten van kolencentrales en het stoppen van de oliewinning en gaswinning in de kleine velden en het opkopen van ETS-rechten. Op de **overige uitgaven** intensieveert de SP 1,2 mld euro. In het bijzonder door extra geld uit te trekken voor de versterking van woningen in en schadecompensatie aan Groningen. De SP verlaagt de **gaswinning**, dit heeft een beperkt neerwaarts effect op de gasbaten

Het beleidspakket van de SP leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 1,1% per jaar ten opzichte van het basispad. Het uitbreiden van beschutte werkplekken en intensivering in onderwijs en politie dragen bij aan de werkgelegenheidstoename bij de overheid. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 1,0% per jaar ten opzichte van het basispad. Afschaffen van het verplicht en vrijwillig eigen risico in de Zvw en uitbreiding van het basispakket in de Zvw hebben een opwaarts effect op de zorgconsumptie. Dit draagt mede bij aan de werkgelegenheidsgroei in de zorg.

Tabel 6.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket SP

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021				
Sector overheid	1610	-0,1	1,1	1,1
Zorg	1850	2,3	1,0	3,3
Overheid en zorg	3460	1,2	1,1	2,3

De SP verzwaart de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 20,3 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 3,2 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is onder meer het gevolg van het verlagen van de nominale zorgpremie, en het verhogen van de arbeidskorting en de algemene heffingskorting. Anderzijds leidt het omzetten van de nominale zorgpremie boven de 325 euro in een inkomensafhankelijke premie tot een lastenverzwarende. Ook leidt het invoeren van een vijfschijvenstelsel in box 1 per saldo tot een lastenverzwarende, omdat de verlaging van de eerste schijf minder groot is dan de verhoging van de laatste vier schijven. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 22,1 mld euro. De lastenverzwarende komt onder andere voort uit het verhogen van het hoge vpb-tarief naar 36% en het

verkorten van de eerste schijf in de vpb tot 200.000 euro. Ook worden de lasten verwaard door het invoeren van een verpakkingenbelasting en het afschaffen van de Baangerelateerde Investeringenkorting (BIK) en de daarvan gerelateerde reservering. De beleidmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 1,4 mld euro verhoogd. Dit komt voornamelijk door het afschaffen van de dividendbelastingvrijstelling bij de inkoop van eigen aandelen en het invoeren van een financiële transactiebelasting.

De beleidmatige lastenverzwarening van 20,3 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 1,7 mld euro teruggebracht. Deze lasten worden voornamelijk verlicht door het verlagen van de nominale zorgpremie en het verhogen van de arbeidskorting en algemene heffingskorting. De lasten worden verwaard door het omzetten van de nominale zorgpremie en per saldo door de introductie van een vijfschijvenstelsel. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 17,7 mld euro verwaard. Deze lastenverzwarening volgt onder andere uit het verhogen van het hoge tarief en het verkorten van de eerste schijf in de vpb, het afschaffen (van de reservering) van de BIK en het verhogen van de bankenbelasting. De belastingen op **milieu** worden door de SP per saldo verwaard met 3,9 mld euro. Dit is vooral het gevolg van de invoering van een verpakkingenbelasting en een CO₂-heffing voor de industrie. De SP verhoogt per saldo de **overige** lasten met 0,3 mld euro.

Tabel 6.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket SP

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidmatige lastenontwikkeling	6,2	20,3	26,5
... waarvan gezinnen	4,2	-3,2	1,0
... waarvan bedrijven	1,9	22,1	24,0
... waarvan buitenland	0,1	1,4	1,5
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-1,7	3,2
... waarvan vermogen en winst	0,7	17,7	18,4
... waarvan milieu	0,5	3,9	4,3
... waarvan overig	0,2	0,3	0,5
Niet-EMU-relevante lasten		1,8*	1,8*
... waarvan gezinnen		0,1	0,1
... waarvan bedrijven		1,7	1,7
... waarvan buitenland		0,0	0,0
* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetperiode.			
+ is lastenverzwarening, - is lastenverlichting.			

Het beleidspakket van de SP leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 1,8 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van de SP komen voornamelijk voort uit een verplichting, voor bedrijven met een Nederlands hoofdkantoor en minimaal 100 werknemers in Nederland, om 10% van de

uitgekeerde winst te delen met werknemers. Daarnaast voert de SP verplichtingen in die gericht zijn op het verduurzamen van niet-woningen.

Het beleidspakket van de SP heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. De SP vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. De SP verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 1,0 mld euro. De SP verhoogt de lokale lasten met 0,3 mld euro door verhoging van de afvalstoffenbelasting.

6.2 Zorg

De SP verhoogt de collectieve zorguitgaven met 14,6 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 12,1 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 1,3 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 1,2 mld euro.

Tabel 6.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket SP

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mld euro</i>		<i>niveau 2025 in mld euro</i>		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	12,1	63,0
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			7,5	
aanpassing basispakket			2,8	
overig			1,8	
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	1,3	30,5
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			1,3	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	1,2	13,8
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	14,6	107,4
(a) Nettopedragen.				
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.				

In de **curatieve zorg** zet de SP het huidige stelsel om in een publiek stelsel met centrale aansturing en regionale uitvoerders. Zorg wordt niet gebudgetteerd en de rijksoverheid neemt de centrale regie voor het stelsel over. Regionale instituten gaan de zorg in de regio regelen. Alle zorgaanbieders moeten in loondienst en zorgverzekeraars kunnen niet langer de wettelijke basisverzekering aanbieden. Implementatie van deze maatregel duurt acht jaar. Gedurende deze periode zijn er aanloopkosten.

Daarnaast schaft de SP zowel het verplicht als het vrijwillig **eigen risico** af. De gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen hierdoor af met 235 euro per persoon tot nul euro.

De SP brengt een aantal wijzigingen aan in het **verzekerde pakket**. Het pakket wordt uitgebreid met tandheelkundige zorg, paramedische zorg en anticonceptie.

Verder wil de SP een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg met 5% te verhogen.

In de intramurale **langdurige zorg** wil de SP een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers met 5% te verhogen. Daarnaast verruimt de SP de toegang tot de Wlz door cliënten met een profiel passend bij zorgzwaartepakket VV3 ook toegang tot de Wlz te geven.

Bij de **overige zorg** wil de SP een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg met 5% te verhogen. De SP verhoogt het gemeente- en provinciefonds met het oog op een intensivering in Wmo en jeugdzorg.

6.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,2%-punt per jaar boven het basispad. De overheidsbestedingen nemen 1,6% per jaar toe ten opzichte van het basispad door vooral intensivering in de zorg en de invoering van gratis kinderopvang. De consumptie van huishoudens neemt sterker toe dan in het basispad, vooral door de verhoging van het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen. De uitvoer daalt ten opzichte van het basispad door de verslechtering van de prijsconcurrentiepositie als gevolg van de hogere arbeidskosten en door de hogere belastingdruk voor bedrijven. De bedrijfsinvesteringen nemen af door de lagere buitenlandse vraag en door hogere lasten voor bedrijven.

De werkloosheid komt in 2025 0,9%-punt lager uit dan in het basispad. Dit komt door de afname van het arbeidsaanbod, dat met name daalt vanwege de verlaging van de AOW-leeftijd. Dit drukt ook de werkgelegenheid in de marktsector die, ondanks de hogere groei, per saldo daalt door hogere arbeidskosten en hogere belastingdruk voor bedrijven. Deze daling is groter dan de toename van de werkgelegenheid in de zorg en bij de overheid.

De prijsstijging en vooral de loonstijging zijn sterker dan in het basispad. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 1,4%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. Deze stijging komt vooral door de verhoging van het minimumloon en het afschaffen van het minimumjeugdloon. De inflatie ligt hoger door de hogere arbeidskosten. De cao-loonstijging overtreft de prijsstijging, waardoor de reële lonen meer toenemen dan in het basispad. De hogere reële cao-lonen leiden tot een stijging van de arbeidsinkomensquote.

Tabel 6.5 Macro-economische effecten van beleidspakket SP

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,2	1,7
Consumptie huishoudens	2,4	0,7	3,1
Overheidsbestedingen	1,2	1,6	2,8
Investeringen bedrijven	1,4	-0,1	1,3
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,6	3,0
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	1,4	2,9
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,5	2,0
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,6	1,0
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	-0,1	0,8
... waarvan bedrijven	1,0	-0,2	0,8
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,9	3,6
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	1,1	75,8
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex			

6.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -2,0% bbp door het SP-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 2,0% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 1,2% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,8% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo komt daarmee hoger uit dan op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie van huishoudens, vooral als gevolg van het hogere minimumloon. Deze consumptie leidt tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van lastenverzwareing voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. Gelijkijdige intensivering bij de overheidsuitgaven en lastenverzwareing voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect van het SP-pakket ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldboedel daalt in 2025 ten opzichte van het basispad door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldboedel). Dit neerwaartse effect is groter dan het opwaartse effect van de afname van het EMU-saldo. De toename van het nominale bbp komt door zowel meer economische groei als de hogere bbpprijs.

Tabel 6.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket SP

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-2,0
Doorwerkingseffect beleidspakket	1,2
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-2,0
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-1,0
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,7
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	-1,3
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	58,4

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

6.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van de SP verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 2,2% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). De SP verhoogt het wettelijk minimumloon (met doorwerking in hogere uitkeringen, maar zonder doorwerking in toeslagen) en de algemene heffingskorting, verlaagt de nominale zorgpremie naar 325 euro en schaft het eigen risico in de Zorgverzekeringswet af. De SP maakt verder kinderopvang grotendeels gratis, ook voor niet-werkenden, waardoor de kinderopvangtoeslag komt te vervallen. Daartegenover staat onder andere dat de SP de zorgtoeslag afschaft, een inkomenafhankelijke zorgpremie en een progressief belastingstelsel met hogere tarieven voor midden- en hogere inkomens invoert. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi) nemen door het beleidspakket van de SP de reële cao-lonen bij bedrijven 1,1% meer toe dan in het basispad (zie paragraaf 6.3).

Rond dit mediane koopkrachtbied is sprake van spreiding. De helft van de huishoudens gaat er gemiddeld tussen de 0,4% en 3,6% per jaar op vooruit. Als specifiek naar groepen wordt gekeken, is de spreiding breder.

Zo loopt de spreiding verder op tot een koopkrachtachteruitgang van 4,7% gemiddeld per jaar voor de hoogste 20% inkomens en een koopkrachtvoortgang van 6,3% gemiddeld per jaar voor uitkeringsgerechtigden.

Het beleidspakket is in doorsnee het meest gunstig voor de laagste (+3,5% per jaar) en lagere middeninkomens (+3,1% per jaar) en verslechtert de koopkracht van de huishoudens met een inkomen in de hoogste inkomensgroep (-0,7% per jaar). Lagere en lagere middeninkomens hebben relatief veel voordeel van het verlagen van de nominale zorgpremie, het verhogen van het minimumloon (inclusief doorwerking in uitkeringen), het afschaffen van het eigen risico in de Zorgverzekeringswet en het verhogen van de algemene heffingskorting. De laagste 20% inkomens heeft nadeel van het afschaffen van de zorgtoeslag, terwijl midden- en hogere inkomens nadeel ondervinden van het invoeren van de inkomensafhankelijke zorgpremie. De hoogste inkomens gaan er in doorsnee op achteruit, wat onder andere het gevolg is van de tariefsverhoging in de vierde schijf (het huidige toptarief), het invoeren van een nieuw toptarief in een vijfde schijf hier bovenop, het beperken van de belastingvrije pensioeninleg, het beperken van het recht op kinderbijslag tot een huishoudinkomen van tweemaal modaal en het aftappen van de hypotheekrenteafrek op een eigenwoningschuld van 350.000 euro. In het koopkrachtbeeld voor de hoogste 20% inkomens is hierdoor sprake van spreiding tot een koopkrachtverslechtering van 4,7% per jaar.

Het pakket is in doorsnee het meest gunstig voor uitkeringsgerechtigden (+4,1% per jaar) en gepensioneerden (+3,0%). Ook werkenden gaan er in doorsnee op vooruit (+1,2% per jaar), zij het in mindere mate dan de andere twee groepen. Uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden hebben relatief veel profijt van het verhogen van het minimumloon (door de koppeling van de uitkeringen hieraan), van het verhogen van de algemene heffingskorting en van de maatregelen rondom de nominale premie en het eigen risico in de zorg. Gepensioneerden hebben daarnaast baat bij de hogere ouderenkorting. Werkenden met lagere inkomens hebben het meeste profijt van de minimumloonverhoging, maar door de omvang van de verhoging is er ook sprake van doorwerking op lonen boven het minimumloon. Werkenden hebben verder voordeel van de hogere arbeidskorting. Het vijfschijvenstelsel pakt echter nadeliger uit voor werkenden dan voor gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden. In het koopkrachtbeeld van de uitkeringsgerechtigden is sprake van spreiding tot een koopkrachtverbetering van 6,3% per jaar. Het betreft hier vooral uitkeringsgerechtigden met een bovenminimale uitkering. Zij hebben wel voordeel van het hogere minimumloon en de lagere zorgpremies, en ondervinden ook in doorsnee minder nadeel van de tariefsaanpassingen en het afschaffen van de zorgtoeslag.

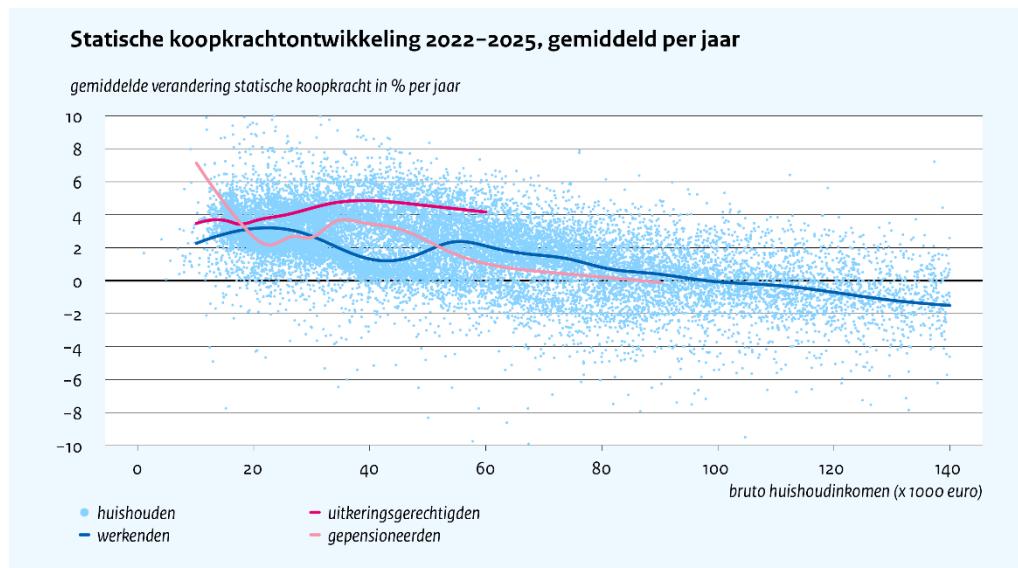
Alleenstaanden (+2,5% per jaar) gaan er meer op vooruit dan alleenverdieners (+1,7% per jaar) en tweeverdieners (+1,8% per jaar). Alleenstaanden hebben relatief veel voordeel van de minimumloonverhoging, omdat deze maatregel relatief veel alleenstaanden direct of via een uitkering bereikt. Het inkomen van alleenverdieners en tweeverdieners is in doorsnee hoger, hierdoor wordt de koopkrachtontwikkeling van deze groepen relatief meer getemperd door de tariefmaatregelen in box 1 dan bij alleenstaanden het geval is.

Huishoudens zonder kinderen (+1,9% per jaar) gaan er in doorsnee meer op vooruit door het beleidspakket dan gezinnen met kinderen (+1,0% per jaar). Gezinnen met kinderen hebben baat bij de invoering van vier dagen gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang,¹⁷ hier staat echter tegenover dat de kinderopvangtoeslag wordt afgeschaft en dat het recht op kinderbijslag wordt beperkt tot huishoudens met een huishoudinkomen tot tweemaal modaal. Verder pakken de tariefmaatregelen in box 1 en het

¹⁷ Het invoeren van vier dagen gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor werkenden en niet-werkenden leidt mogelijk tot een hoger gebruik door zowel huishoudens die in het basispad recht hebben op een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang als voor huishoudens voor wie dit niet geldt (zoals niet-werkenden). In het statische koopkrachtbeeld is het effect op de koopkracht van dergelijke dynamische gedragsverandering niet zichtbaar.

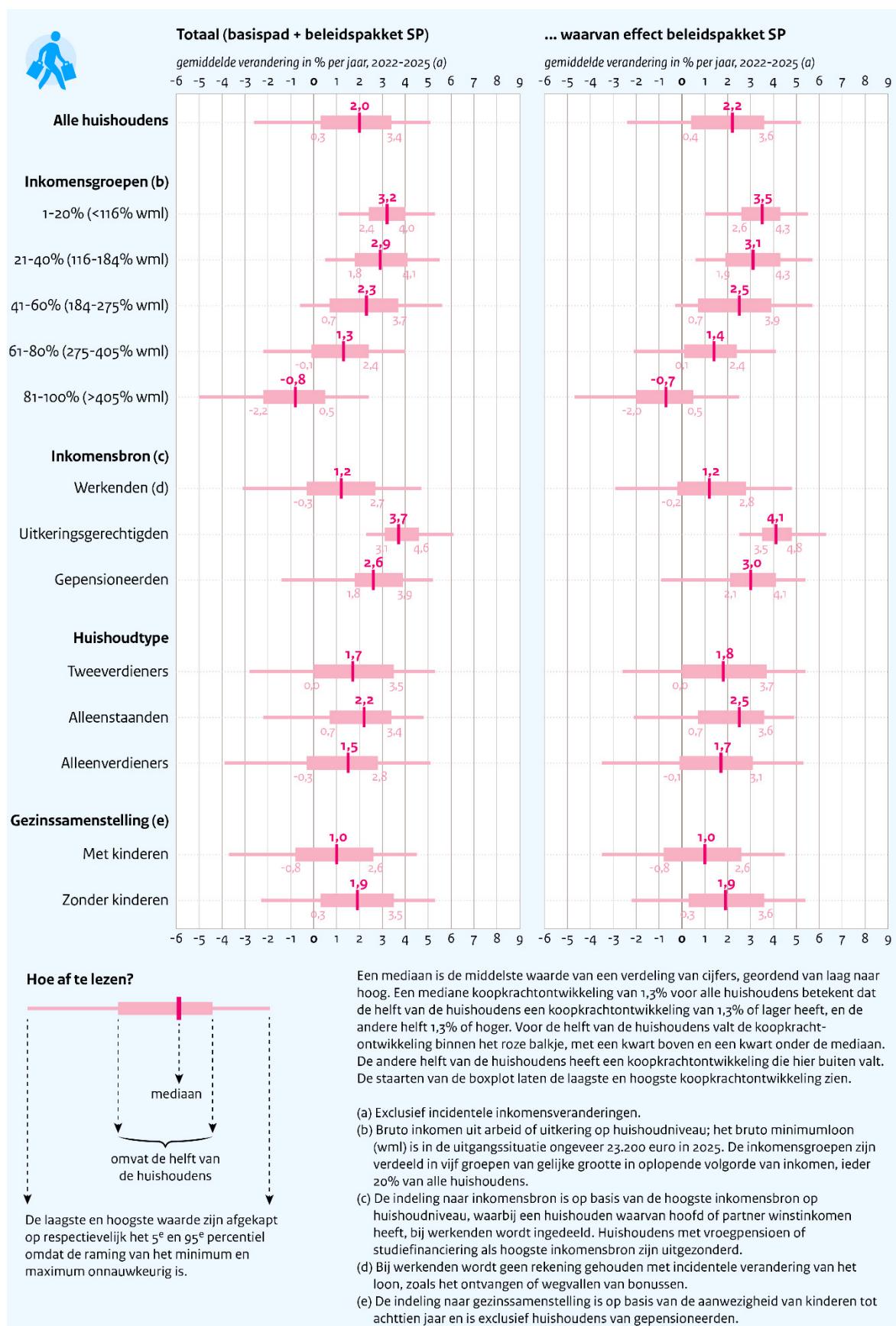
inkomensafhankelijk maken van een deel van de nominale zorgpremie relatief gezien minder positief uit voor gezinnen met kinderen.

Figuur 6.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket SP, gemiddeld per jaar¹⁸

¹⁸ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 6.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket SP, gemiddeld per jaar

6.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van de SP leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 14,1% lager. De toename in de inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg.

Tabel 6.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket SP

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-14,1	-13,6
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg. Fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn onder andere het introduceren van een progressief vijfschijvenstelsel in box 1, het verhogen van de algemene heffingskorting en het afschaffen van de mkb-winstvrijstelling. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat onder andere het verhogen van het wettelijk minimumloon (met doorwerking in hogere lonen en uitkeringen, maar zonder doorwerking in toeslagen), het verlagen van de nominale zorg premie naar 325 euro waarbij het restant wordt omgezet in een inkomensafhankelijke premie, het schrappen van het verplicht en vrijwillig eigen risico en diverse uitbreidingen in de basispakket in de Zvw voor meer inkomensgelijkheid zorgen. Het afschaffen van de zorgtoeslag en de kinderopvangtoeslag zorgt juist voor minder inkomensgelijkheid.

6.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verlagen de maatregelen van de SP de structurele werkgelegenheid in uren met 5,8%. Deze daling is het gevolg van maatregelen bij de pensioenen, de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid en van fiscale maatregelen.

Tabel 6.8 Effecten van beleidspakket SP op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
	verandering t.o.v. basispad in %
Werkgelegenheid in uren	-5,8
...waarvan fiscaal	-1,0
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-2,3
...waarvan pensioen	-2,5
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Op het terrein van de pensioenen zorgt het verlagen van de AOW-leeftijd naar 65 jaar voor een afname van de werkgelegenheid. Een deel van de ouderen stopt dan eerder met werken.

Van de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden de verhoging van de bijstand en het minimumloon en het afschaffen van het minimumjeugdloon tot een daling van de werkgelegenheid. Het hogere minimumloon, dat ook voor alle jongeren geldt, zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand maakt werken financieel minder aantrekkelijk. Verder leiden de hogere bijstandsuitkering door het afschaffen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de uitkering van de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen tot een afname van de werkgelegenheid. De daling in de werkgelegenheid wordt beperkt door de uitbreiding van de beschutte werkplekken.

Bij de fiscale maatregelen leiden het afschaffen van het eigen risico in de Zvw, het verlagen van de nominale Zvw-premie en de introductie van een inkomensafhankelijke Zvw-premie tot een daling van de werkgelegenheid. Deze daling wordt versterkt door de verhoging van de inkomensafhankelijke Zvw-premie voor de financiering van de uitbreiding van het basispakket. Bij dit pakket van maatregelen wordt ook de zorgtoeslag afgeschaft. Het afschaffen van de zorgtoeslag leidt tot een stijging van de werkgelegenheid, maar dit weegt niet op tegen de daling van de werkgelegenheid als gevolg van bovenstaande maatregelen bij de Zvw. Per saldo gaan bij dit pakket van maatregelen vooral lagere inkomens erop vooruit, dit vermindert de prikkel om te werken. Ook de inkomensafhankelijke kinderbijslag vermindert de prikkel om te werken en verlaagt de werkgelegenheid. Daarnaast leiden de introductie van een vijfschijvenstelsel, met hogere marginale tarieven, en de hogere werkgeverslasten tot minder werkgelegenheid. De verhoging van de arbeidskorting en de gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor vier dagen per week beperken de daling in de werkgelegenheid in uren.

6.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van de SP verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 3,4% bbp tot -5,9% bbp. De SP verhoogt structureel de uitgaven, vooral op het terrein van zorg, sociale zekerheid en onderwijs. Door het verlagen van de AOW-leeftijd naar 65 jaar nemen ook de AOW-uitkeringen toe.¹⁹ Tegenover de hogere uitgaven staat een kleinere stijging van de overheidsinkomsten, onder andere door een verhoging van de vennootschapsbelasting en

¹⁹ Ook de pensioenrichtleeftijd gaat terug naar 65 jaar: voor een gelijkblijvend pensioeninkomen in verhouding tot het arbeidsinkomen moeten de pensioenpremies op lange termijn daardoor stijgen ten opzichte van het basispad.

indirecte belastingen. Door de stijging van de AOW-leeftijd in het basispad duurt het relatief lang voordat de budgettaire impuls zijn structurele waarde bereikt. Dit verkleint het effect van de budgettaire impuls, ondanks dat de SP kiest voor hogere vergrijzingsgevoelige uitgaven aan de zorg. Het beleidspakket van de SP verlaagt de structurele werkgelegenheid: omdat minder mensen gaan werken en belasting betalen, verhoogt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetssperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.²⁰ Door de geleidelijke ingroei van veel maatregelen is het gemiddelde effect van het beleidspakket van de SP de komende vier jaar nog relatief beperkt. Na de kabinetssperiode nemen de baten vanuit de overheid verder toe: de verlaging van de AOW-leeftijd krijgt over tijd een groter effect (door de stijging van de AOW-leeftijd in het basispad) en de vergrijzing zorgt ervoor dat de hogere zorguitgaven na de kabinetssperiode verder zullen toenemen. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaringen nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 71,4% bbp hoger uit door het beleidspakket van de SP. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van de SP ten opzichte van het basispad.

Tabel 6.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket SP

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	% bbp	% bbp	% bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-3,4	-5,9
... waarvan structurele beleidsimpuls		-2,7	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,6	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		-1,4	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,8	3,5
2026 - 2059	2,3	3,0	5,3
2060 en verder (a)	-0,5	-1,9	-2,4
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	71,4	118,8

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
 (b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

²⁰ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

7 PvdA

De PvdA kiest voor extra overheidsuitgaven aan onderwijs, zorg en sociale zekerheid, en verzwaart de lasten voor bedrijven en op milieu. De partij verhoogt onder andere het wettelijk minimumloon, halveert de zorgpremies en het eigen risico, introduceert gratis kinderopvang, en vervangt de arbeidskorting door verzilverbare werknemers- en zelfstandigenvoordelen. Dit zorgt per saldo voor een lastenverlichting voor gezinnen. De partij intensieveert verder onder meer in een bestuurlijk akkoord voor hogere salarissen in de zorg en het onderwijs en in publieke banen. De lasten voor bedrijven worden verzwaard via hogere sociale werkgeverslasten, een vermogensheffing en de vennootschapsbelasting. Mobiliteitsbelastingen en CO₂-heffingen leiden tot hogere lasten op milieu.

Het pakket leidt in de komende kabinetssperiode tot hogere groei, lagere werkloosheid en stijging van de koopkracht, maar de hogere lasten voor bedrijven leiden tot lagere bedrijfsinvesteringen en uitvoer, en een daling van de werkgelegenheid in de marktsector. De overheid gaat meer besteden, dit stimuleert de economische groei. De extra banen in de collectieve sector verlagen de werkloosheid. Ook huishoudens consumeren meer door lastenverlichting, hogere lonen en hogere uitkeringen. De koopkracht van alle categorieën huishoudens gaat er hierdoor in doorsnee op vooruit. De hoogste inkomens profiteren relatief minder, de spreiding is echter, zeker bij deze laatste groep, relatief groot. De hogere arbeidskosten en lasten voor bedrijven drukken de uitvoer, de investeringen en de werkgelegenheid in de marktsector, waardoor deze minder toenemen dan bij ongewijzigd beleid. Het EMU-saldo verbetert beperkt, doordat de macro-economische doorwerking van het pakket iets groter is dan het initiële budgettaire effect.

Op de lange termijn stijgt de inkomensgelijkheid, terwijl de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen. Door het nivellerende beleidspakket neemt de inkomensgelijkheid toe. De extra werkgelegenheid in de collectieve sector verdringt op termijn de werkgelegenheid in de marktsector, waardoor de tijdelijke bestedingsimpuls verdwijnt. Structureel zijn de overheidsuitgaven hoger dan de overheidsinkomsten, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen.

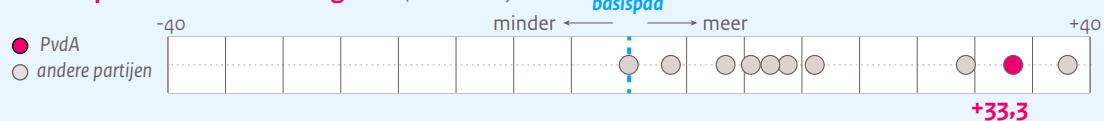
PvdA: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van de PvdA in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

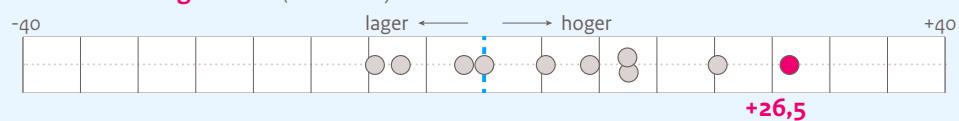

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

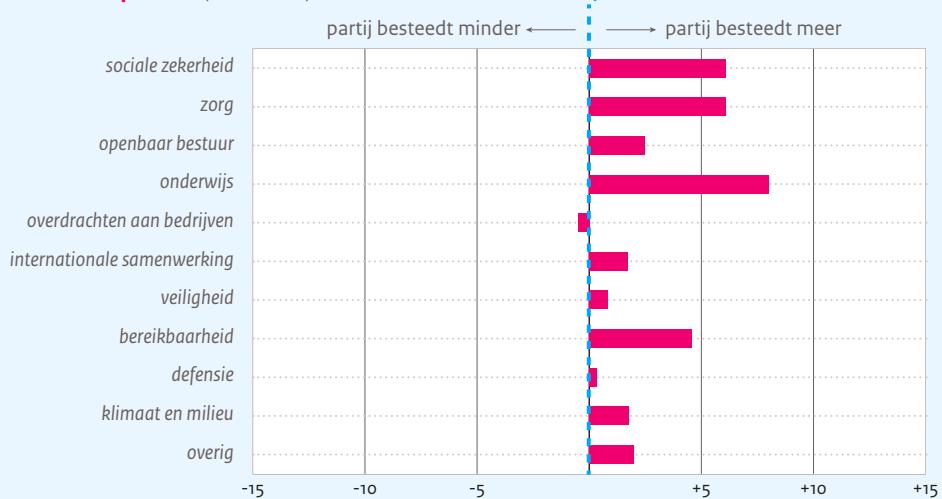

Effect op totale beleidmatige lasten (in mld euro)

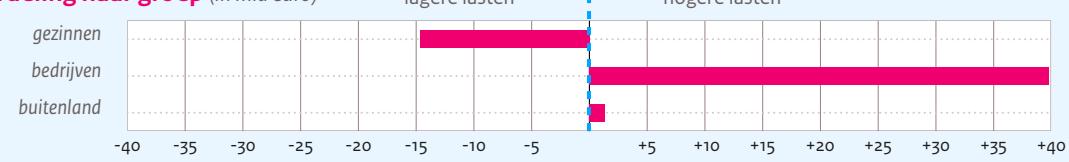
Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

Lastenverdeling 2025

Verdeling naar groep (in mld euro)

Basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid.

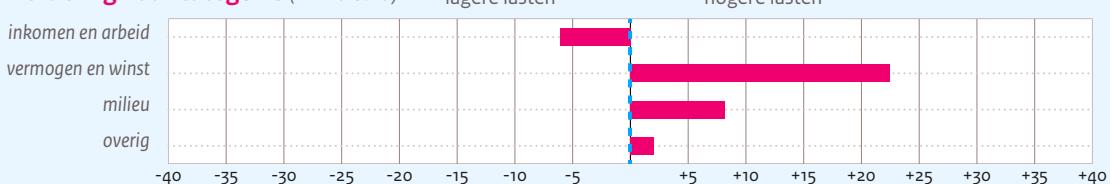
Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12.

Download

[databestand](#)

[Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

Verdeling naar categorie (in mld euro)

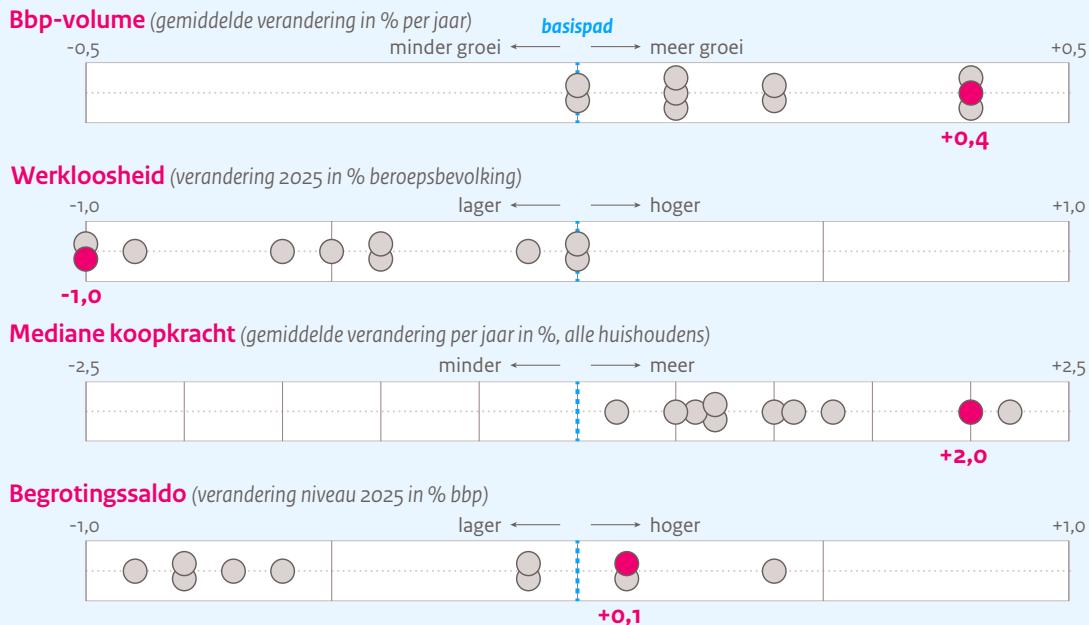
PvdA: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van de PvdA tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

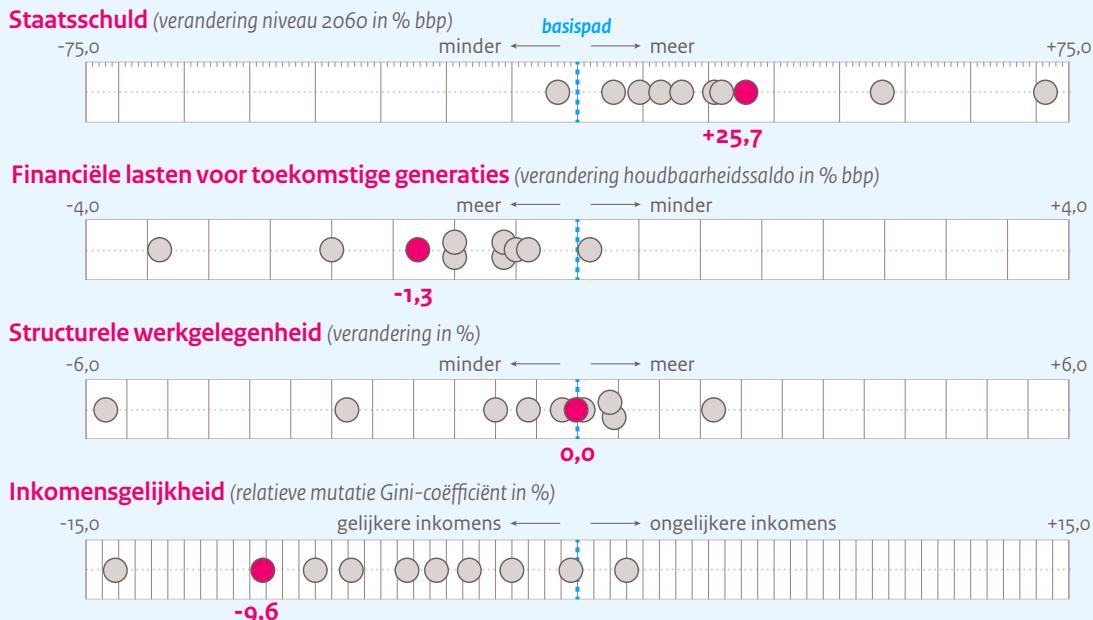

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

PvdA
 andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

7.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de PvdA verhoogt de overheidsuitgaven met 33,3 mld euro en verzwaart de beleidsmatige lasten met 26,5 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van de PvdA voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

De PvdA voert een grote stelselwijziging in de inkomensfeer door die zowel aan de uitgaven- als lastenkant tot omvangrijke mutaties leidt. Onderdeel van deze stelselwijziging is onder meer het omvormen van de arbeidskorting tot verzilverbare werknemers- en zelfstandigenvoordelen. Naast deze stelselwijziging halveert de partij de nominale zorgpremie en schaft de partij de zorgtoeslag af.

In 2025 verhoogt de PvdA de overheidsuitgaven per saldo met 33,3 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name onderwijs en zorg. Per saldo wordt het meest omgebogen bij overdrachten aan bedrijven.

Tabel 7.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket PvdA

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025				
Sociale zekerheid	102,0	105,4	6,1	111,5	0,8	2,3
Zorg	84,8	92,7	6,1	98,8	2,3	3,9
Openbaar bestuur	80,3	79,3	2,5	81,8	-0,3	0,5
Onderwijs	41,9	43,2	8,0	51,1	0,7	5,1
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-0,5	12,3	-21,3	-22,1
Internat. samenwerking	15,7	13,7	1,7	15,4	-3,4	-0,5
Veiligheid	13,7	13,1	0,8	13,9	-1,1	0,5
Bereikbaarheid	12,3	14,7	4,5	19,2	4,5	11,8
Defensie	11,1	10,7	0,4	11,1	-0,9	-0,1
Klimaat en milieu (b)			1,8	1,8		
Overig (b)			2,0	2,0		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	33,3	418,9	-0,6	1,5

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De PvdA intensieveert per saldo 6,1 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit is het saldo van intensivering en ombuigingen als gevolg van de bovengenoemde stelselwijziging. De PvdA verhoogt het minimumloon en de daarvan gekoppelde uitkeringen. Daarnaast introduceert de partij een publieke voorziening voor de

kinderopvang, waarbij de kinderopvangtoeslag wordt afgeschaft. Daarnaast schaft de partij de zorgtoeslag af. Als onderdeel van de stelselwijziging staan daar lagere lasten tegenover. Ook introduceert de PvdA eigenrisicodragen voor werkgevers voor het eerste jaar WW, maar tegenover die besparing op overheidsuitgaven staat een daling van de premie-inkomsten. Op de **zorg** intensieveert de PvdA per saldo 6,1 mld euro. De partij verhoogt door middel van een bestuurlijk akkoord de lonen en verlaagt onder meer het eigen risico in de Zvw, zie ook paragraaf 7.2.

De PvdA intensieveert 2,5 mld euro op **openbaar bestuur**. Deze intensivering is vooral het gevolg van een verhoging van het gemeente- en provinciefonds, onder meer met het oog op hogere uitgaven aan Wmo en jeugdzorg. Daarnaast creëert de PvdA publieke banen bij het openbaar bestuur. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 0,5 mld euro minder besteed. Op **onderwijs** wordt voor 8,0 mld euro geïntensiveerd.

De PvdA voert de basisbeurs in voor studenten in het hoger onderwijs en compenseert studenten die vielen onder het studievoorschot. Verder worden door het afsluiten van een bestuurlijk akkoord de salarissen in het primair onderwijs gelijkgetrokken met de salarissen in het voortgezet onderwijs, en worden de salarissen in alle onderwijssectoren met 3% verhoogd. De PvdA verhoogt tevens de budgetten voor onderwijsachterstandenbeleid en fundamenteel onderzoek. Daarnaast creëert de PvdA publieke banen in het onderwijs.

De PvdA intensieveert per saldo 1,7 mld euro op **internationale samenwerking**. De PvdA verhoogt het budget van de ontwikkelingssamenwerking naar 0,7% van het bruto nationaal inkomen.

De PvdA wil per saldo 0,8 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt de PvdA tot een netto intensivering van 4,5 mld euro. Deze intensivering wordt gedreven door extra uitgaven aan het openbaar vervoer en de uitvoeringskosten van de kilometerheffing. De PvdA wil per saldo 0,4 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. De PvdA wil in 2025 per saldo 1,8 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. De partij wil onder meer veehouderijen en landbouwgrond opkopen, het sluiten van de kolencentrales bewerkstelligen en intensiveren in subsidies voor waterstof. Op de **overige uitgaven** intensieveert de PvdA 2,0 mld euro. Er wordt met name geïntensiveerd in premies bij aankoop van een woning voor starters, nationale programma's steden en de toegankelijkheid van de cultuursector.

Ook schaft de PvdA het Nationaal Groefonds af en gebruikt het budget voor andere tijdelijke intensivering. vooral op het gebied van openbaar vervoer. Deze alternatieve invulling van het groefonds heeft geen effect op het EMU-saldo.

Het beleidspakket van de PvdA leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 3,0% per jaar ten opzichte van het basispad. De stijging komt vooral door het uitbreiden van beschutte werkplekken, de creatie van publieke banen en intensivering van het budget van het gemeente- en provinciefonds. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 0,7% per jaar ten opzichte van het basispad. Naast de al genoemde intensivering van het gemeente- en provinciefonds heeft de halvering van het eigen risico in de Zvw een opwaarts effect op de zorgconsumptie en daardoor op de werkgelegenheid.

Tabel 7.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket PvdA

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	3,0	3,0
Zorg	1850	2,3	0,7	3,0
Overheid en zorg	3460	1,2	1,8	3,0

De PvdA verzuwt de **beleidmatige lasten** in 2025 met per saldo 26,5 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 14,7 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van het vervangen van de arbeidskorting door een werknemersvoordeel, dat wordt verhoogd. Daarnaast worden de nominale zorgpremies verlaagd. Voor **bedrijven** stijgen de beleidmatige lasten per saldo met 39,8 mld euro. De lastenverzwarening wordt verklaard door een scala aan maatregelen. Zo vergroot de PvdA het verschil tussen de WW-tarieven voor flexibele en vaste contracten en verhoogt beide premies. Ook wordt de maximumpremiegrens voor de premies werknemersverzekeringen en de inkomensafhankelijke bijdrage voor de Zvw voor werkgevers afgeschaft, wordt er een vermogensheffing over de boekwaarde van bezittingen in box 2 geïntroduceerd en wordt het hoge vpB-tarief verhoogd naar 30%. De beleidmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 1,4 mld euro verhoogd. Dit komt voornamelijk door het afschaffen van de dividendbelastingvrijstelling bij de inkoop van eigen aandelen en de invoering van een digitale dienstenbelasting.

De beleidmatige lastenverzwarening van 26,5 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 6,1 mld euro teruggebracht. Deze lasten veranderen met name door de introductie en verhoging van het werknemersvoordeel. De lasten worden verzuwd door de verhoging van de WW-premies en verlicht door een halvering van de zorgpremies. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 22,4 mld euro verzuwd. Deze lastenverzwarening volgt onder andere uit de introductie van een nieuwe vermogensbelasting en de introductie van een vermogensheffing in box 2. Daarnaast wordt het hoge vpB-tarief verhoogd. De belastingen op **milieu** worden door de PvdA per saldo verzuwd met 8,1 mld euro. Onderliggend wijzigt de PvdA mobiliteitsbelastingen, onder andere door de invoering van een kilometer- en vrachtwagenheffing in combinatie met het afschaffen van de motorrijtuigenbelasting. Daarnaast worden CO₂-heffingen voor luchtvaartmaatschappijen, de industrie en de glastuinbouw ingevoerd. De PvdA verhoogt per saldo de **overige** lasten met 2,0 mld euro. Hieraan liggen grotendeels de invoering van een financiële transactiebelasting en een belasting op suiker ten grondslag.

Tabel 7.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket PvdA

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
<i>2022-2025</i>			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	26,5	32,7
... waarvan gezinnen	4,2	-14,7	-10,4
... waarvan bedrijven	1,9	39,8	41,7
... waarvan buitenland	0,1	1,4	1,5
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-6,1	-1,2
... waarvan vermogen en winst	0,7	22,4	23,2
... waarvan milieu	0,5	8,1	8,6
... waarvan overig	0,2	2,0	2,2
Niet-EMU-relevante lasten		4,1*	4,1*
... waarvan gezinnen		0,1	0,1
... waarvan bedrijven		4,0	4,0
... waarvan buitenland		0,0	0,0

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetperiode.

+ is lastenverzwarende, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van de PvdA leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 4,1 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van de PvdA komen voornamelijk voort uit de introductie van het eigenrisicodragerschap voor het eerste jaar van de WW voor rekening van werkgevers met meer dan tien werknemers. Daarnaast stelt de PvdA eisen aan de inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer en binnenvaart.

Het beleidspakket van de PvdA heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. De PvdA vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. De PvdA verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 4,0 mld euro. De PvdA verhoogt de lokale lasten taakstellend met 1,5 mld euro door uitbreiding van de onroerendezaakbelasting en de introductie van een planbatenheffing. De opbrengsten van deze lastenverzwarende wordt afgeroomd van het gemeente- en provinciefonds.

7.2 Zorg

De PvdA verhoogt de collectieve zorguitgaven met 6,1 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 3,6 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,5 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 2,0 mld euro.

Tabel 7.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket PvdA

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	3,6	54,5
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,2	
eigen betalingen			3,2	
aanpassing basispakket			0,3	
overig			0,2	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-1,3 (-90)	2,1 (145)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,5	29,7
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,5	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	2,0	14,6
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	6,1	98,8
(a) Nettopedragden.				
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.				

In de **curatieve zorg** voert de PvdA binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo heeft de PvdA intentie een hoofdlijnen akkoord af te sluiten met een macro-beheersingsinstrument als stok achter de deur.

De PvdA halveert het verplichte **eigen risico** in de Zvw en schafft het vrijwillig eigen risico in de Zvw af. Hierdoor dalen de gemiddelde eigen betalingen met 90 euro tot gemiddeld 145 euro per persoon.

De PvdA breidt het **verzekerde pakket** uit met anticonceptie en periodieke tandheelkundige controles.

Verder wil de PvdA een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg en de **intramurale langdurige zorg** met 3% te verhogen.

Bij de **overige zorg** wil de PvdA een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg met 3% te verhogen. Daarnaast verhoogt de PvdA het gemeente- en provinciefonds met het oog op intensivering in de Wmo en jeugdzorg.

7.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,4%-punt per jaar boven het basispad. De bestedingen door de overheid en huishoudens nemen toe. Bij de overheid komt dit mede door de intensivering in onderwijs en zorg. De consumptie van huishoudens stijgt vooral vanwege de lastenverlichting en de verhoging van het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen. Het bedrijfsleven krijgt te maken met lastenverzwarening, waardoor de bedrijfsinvesteringen minder toenemen dan in het basispad. Door de verhoging van de werkgeverslasten, onder andere door het verhogen van WW-premies, nemen de arbeidskosten toe en daardoor groeit de uitvoer minder sterk dan in het basispad.

De werkloosheid komt in 2025 1,0%-punt lager uit dan in het basispad. De totale werkgelegenheid neemt toe. De extra werkgelegenheid komt grotendeels op het conto van meer banen bij de overheid, onder andere door de publieke banen en intensivering in onderwijs. De gestegen werkgeverslasten zorgen voor een daling van de werkgelegenheid in de markt. Per saldo blijft de werkgelegenheid bij bedrijven echter ongewijzigd ten opzichte van het basispad, omdat de werkgelegenheid in de zorg toeneemt vanwege de intensivering. Daar staat een toename van het arbeidaanbod tegenover, onder andere vanwege de invoering van een quotum voor doelgroepbanen.

Door lagere werkloosheid en toegenomen inflatie nemen de cao-lonen meer toe dan in het basispad, en de inflatie neemt toe vanwege de hogere arbeidskosten. Ook verhoogt de PvdA het minimumloon, en, middels een bestuurlijk akkoord, de lonen in de zorg. Deze opwaartse effecten op de cao-lonen zijn groter dan het neerwaartse effect door de daling van de werknemerslasten en de stijging van de werkgeverslasten, waardoor de cao-lonen met 0,5%-punt meer toenemen dan in het basispad. De reële cao-lonen dalen echter ten opzichte van het basispad, doordat de inflatie toeneemt met 0,7%-punt. De reële arbeidskosten stijgen door de hogere werkgeverslasten bij bedrijven, waardoor per saldo ook de arbeidsinkomensquote toeneemt.

Tabel 7.5 Macro-economische effecten van beleidspakket PvdA

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,4	1,9
Consumptie huishoudens	2,4	0,8	3,2
Overheidsbestedingen	1,2	2,3	3,5
Investeringen bedrijven	1,4	-0,3	1,1
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,5	3,1
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,5	2,0
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,7	2,2
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,4	0,8
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,3	1,2
... waarvan bedrijven	1,0	0,0	1,0
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-1,0	3,5
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	1,3	76,0
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

7.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,1% bbp door het PvdA-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 0,7% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,8% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,1% bbp hoger uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het beleidspakket heeft een negatief effect op het structureel saldo, terwijl het effect op het EMU-saldo positief is. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie en werkgelegenheid als gevolg van de lastenverlichting bij huishoudens en de intensivering in de zorg en bij de overheid. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarende voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop laag is. Gelijktijdige lastenverlichting voor huishoudens,

intensivering en lastenverzwaren voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldquote daalt in 2025 ten opzichte van het basispad. Dat komt zowel door de toename van het EMU-saldo, als ook door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). De toename van het nominale bbp wordt veroorzaakt door zowel hogere economische groei als een hogere bbp-prijs.

Tabel 7.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket PvdA

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-0,7
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,8
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,1
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-0,3
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,0
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	-4,0
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	55,7

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

7.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van de PvdA verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 2,0% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). De PvdA verhoogt onder andere het wettelijk minimumloon (met koppeling van uitkeringen), halveert de zorgpremies en het eigen risico, vormt de arbeidskorting om tot verzilverbare werknemers- en zelfstandigenvoordelen die verder verhoogd worden en introduceert gratis kinderopvang, ook voor niet-werkenden, waardoor de kinderopvangtoeslag komt te vervallen. Deze maatregelen hebben een opwaarts effect op de koopkracht. Daartegenover staat onder andere dat de zorgtoeslag wordt afgeschaft, er een meer progressief belastingstelsel wordt ingevoerd in box 1 met hogere tarieven voor hogere inkomens en dat er extra heffingen komen in box 2 en box 3 (inclusief een nieuwe heffing/belasting op vermogen). Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), nemen door het beleidspakket van de PvdA de reële cao-lonen bij bedrijven 0,2% per jaar minder toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De helft van alle huishouden gaat er gemiddeld tussen de 1,1% en 2,9% per jaar op vooruit. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van 4,9% gemiddeld per jaar (hoogste 20% inkomens) of een koopkrachtvoortgang van 4,9% gemiddeld per jaar (tweede 20% inkomens).

Het pakket is in doorsnee het meest gunstig voor (lagere) middeninkomens (de 2^e en 3^e 20% gaan er respectievelijk 2,4% en 2,3% per jaar op vooruit). De laagste inkomens hebben relatief veel voordeel van het verhogen van het minimumloon (met daaraan gekoppeld hogere uitkeringen, hogere toeslagen, en hogere lonen), het verlagen van de zorgpremies en verlagen van het lage tarief in het nieuwe vijfschijvenstelsel, maar hebben relatief veel nadeel van het afschaffen van de zorgtoeslag. De tweede 20%-groep heeft in doorsnee nauwelijks last van het afschaffen van de zorgtoeslag, maar profiteert wel van verlaging van de zorgpremies. Ook de omvorming van de arbeidskorting in het werknemersvoordeel is relatief gunstig voor de tweede 20%-groep. De 20% hoogste inkomens gaan er veel minder op vooruit dan andere groepen. Deze groep heeft relatief veel last van de verhoging van de tarieven in de inkomstenbelasting, het aftappen van de MKB-winstvrijstelling, de aanpassingen in box 2 en box 3, en hebben relatief weinig baat bij de verhoging van het minimumloon en het halveren van de zorgpremie. Een deel van de hoogste inkomens gaat er hierdoor op achteruit, waarbij de achteruitgang voor een deel van deze groep kan oplopen tot meer dan 4,9% koopkrachtverlies per jaar.

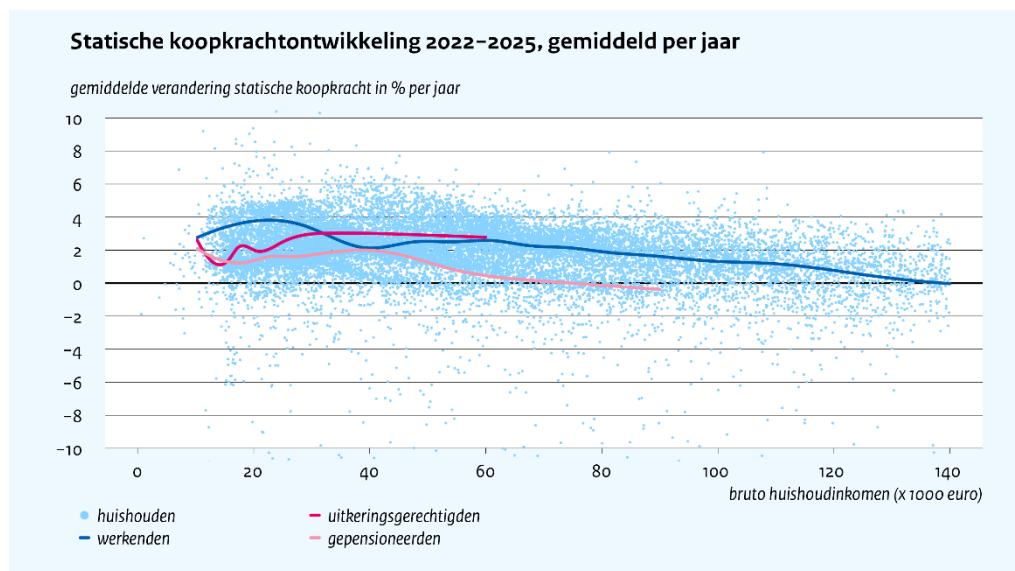
Het pakket pakt relatief gunstig uit voor uitkeringsgerechtigden (+2,2% per jaar) en werkenden (+2,1% per jaar) in vergelijking met gepensioneerden (+1,6% per jaar). Uitkeringsgerechtigden profiteren met name van de verlaging van het laagste tarief in de inkomstenbelasting en van de aan de minimumloon-stijging gekoppelde stijging van de uitkeringen. Werknemers met lagere inkomens hebben eveneens voordeel van de minimumloonstijging, maar werknemers met hogere inkomens ondervinden nadeel van de wijziging van de tarieven in de inkomstenbelasting. Alle werknemers profiteren van de forse verhoging van het werknemersvoordeel. Gepensioneerden met een aanvullend pensioen profiteren van de verhoging van de ouderenkorting, maar ondervinden nadeel van de wijzigingen in de tarieven in de inkomstenbelasting. Verder profiteren gepensioneerden ook van de stijging van de AOW-uitkering, maar relatief minder dan de groep uitkeringsgerechtigden.

Tweeverdieners (+2,1% per jaar) en alleenstaanden (+1,9% per jaar) gaan er meer op vooruit dan alleenverdieners (+1,4% per jaar). Alleenverdieners hebben in doorsnee meer nadeel van het afschaffen van de zorgtoeslag en profiteren minder van het verhogen van het werknemersvoordeel dan tweeverdieners. Alleenstaanden hebben relatief veel voordeel van het verhogen van het minimumloon.

Huishoudens zonder kinderen (+2,1% per jaar) en met kinderen (+2,0% per jaar) profiteren in ongeveer gelijke mate van het beleidspakket. Huishoudens met kinderen profiteren van de invoering van gratis kinderopvang²¹ en de verhoging van de inkomensafhankelijke combinatiekorting, maar ondervinden vaker nadeel van de hogere tarieven in box 1.

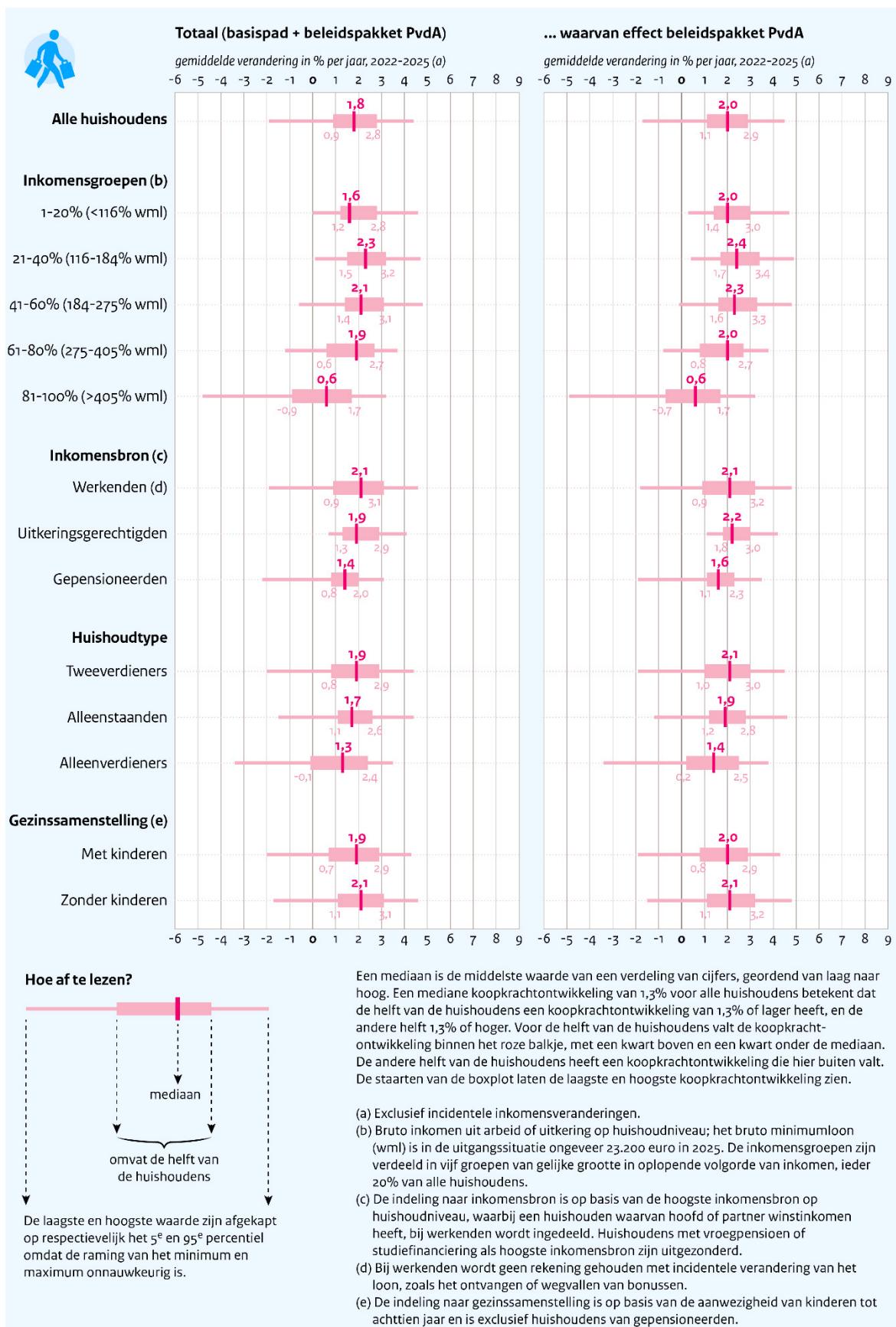
²¹ Het invoeren van vier dagen gratis kinderopvang en buitenschoolse opvang voor werkenden en niet-werkenden leiden mogelijk tot een hoger gebruik door zowel huishoudens die in het basispad recht hebben op een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang als voor huishoudens voor wie dit niet geldt (zoals niet-werkenden). In het statische koopkrachtbeeld is het effect op de koopkracht van dergelijke dynamische gedragsveranderingen niet zichtbaar.

Figuur 7.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket PvdA, gemiddeld per jaar²²

²² Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 7.10 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket PvdA, gemiddeld per jaar

7.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van de PvdA leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 9,6% lager.

Tabel 7.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket PvdA

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-9,6	-9,1
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg. Fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen, zijn onder andere het invoeren van een vijfschijvenstelsel in de IB en het verhogen van de algemene heffingskorting. Het afschaffen van het eigenwoningforfait leidt juist tot iets minder inkomensgelijkheid. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat het verhogen van het wettelijk minimumloon (met doorwerking in zowel hogere lonen, toeslagen als uitkeringen) en het halveren van de zorgpremies voor meer inkomensgelijkheid zorgen. Het afschaffen van de zorgtoeslag zorgt juist voor minder inkomensgelijkheid.

7.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

De maatregelen van de PvdA laten de structurele werkgelegenheid per saldo ongewijzigd. Daarbij verlagen de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid de structurele werkgelegenheid. Een maatregel gerelateerd aan het pensioenstelsel en het pakket van fiscale maatregelen verhogen de structurele werkgelegenheid.

Tabel 7.8 Effecten van beleidspakket PvdA op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket verandering t.o.v. basispad in %
Werkgelegenheid in uren	0,0
...waarvan fiscaal	0,1
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,3
...waarvan pensioen	0,2
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen. (b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Op het terrein van pensioenen zorgt de introductie van een flexibele AOW-leeftijd voor een toename van de werkgelegenheid. De PvdA biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot drie jaar later in te laten gaan. Een deel van de ouderen werkt dan langer door.

Per saldo verhogen de fiscale maatregelen de structurele werkgelegenheid. Enerzijds verhoogt de combinatie van het afschaffen van de zorgtoeslag, het halveren van de nominale zorgpremie en het verhogen van de algemene heffingskorting per saldo de werkgelegenheid. Ook de verhoging van het fiscale voordeel voor werknemers, de verhoging van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de publieke voorziening voor kinderopvang stimuleren de werkgelegenheid in uren. Met name tweede verdieners en alleenstaande ouders gaan hierdoor meer uren werken. Anderzijds verlagen de invoering van het vijfschijvenstelsel, met hogere marginale tarieven, en de verhoging van de werkgeverslasten de werkgelegenheid.

Op het terrein van de sociale zekerheid en het arbeidsmarktleid leiden de verhoging van de bijstand en het minimumloon en de verlaging van de leeftijdsgrens van het minimumjeugdloon naar 18 jaar tot een daling van de werkgelegenheid. Het hogere minimumloon zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand maakt werken financieel minder aantrekkelijk. Verder leiden de hogere bijstandsuitkering als gevolg van het afschaffen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de uitkering van de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen tot minder werkgelegenheid. De hogere uitkeringen maken werken financieel minder aantrekkelijk. De daling in de werkgelegenheid wordt beperkt door de uitbreiding van de beschutte werkplekken, het quotum voor doelgroepbanen en de publieke banen. Gegeven de omvang van de uitbreiding van deze maatregelen neemt het risico van onderbenutting bij deze banen wel toe.

7.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van de PvdA verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 1,3% bbp tot -3,7% bbp. De PvdA verhoogt structureel de overheidsuitgaven in de breedte, met name aan sociale zekerheid, onderwijs en zorg. Tegenover de hogere uitgaven staat een kleinere stijging van de overheidsinkomsten. Vooral de lasten voor bedrijven worden verwaard, op de lange termijn zal een groot deel van deze lastenverzwaren worden afgewenteld op huishoudens. Het effect op het houdbaarheidssaldo is groter dan de budgettaire impuls, onder andere omdat de PvdA intensiveert in vergrijzingsgevoelige zorguitgaven.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.²³ Door de geleidelijke ingroei van veel maatregelen is het gemiddelde effect van het beleidspakket van de PvdA de komende vier jaar nog relatief beperkt. Na 2025 nemen de baten vanuit overheid verder toe, met name door oplopende uitgaven aan publieke banen en het introduceren van een publieke voorziening voor de kinderopvang. De lasten nemen ook toe, vooral door het uitfaseren van de hypotheekrenteafrek, maar minder dan de baten. De structurele lastenverzwaren wordt gedeeltelijk gecompenseerd door onder andere een oplopende lastenverlichting vanwege het uitfaseren van het eigenwoningforfait. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

²³ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

In 2060 komt de staatsschuld 25,7% bbp hoger uit door het beleidspakket van de PvdA. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overhedsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van de PvdA ten opzichte van het basispad.

Tabel 7.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket PvdA

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	% bbp	% bbp	% bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-1,3	-3,7
... waarvan structurele beleidsimpuls		-1,0	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		-0,3	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		0,0	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,2	2,9
2026 - 2059	2,3	1,0	3,3
2060 en verder (a)	-0,5	-0,8	-1,3
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	25,7	73,1

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
 (b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

8 ChristenUnie

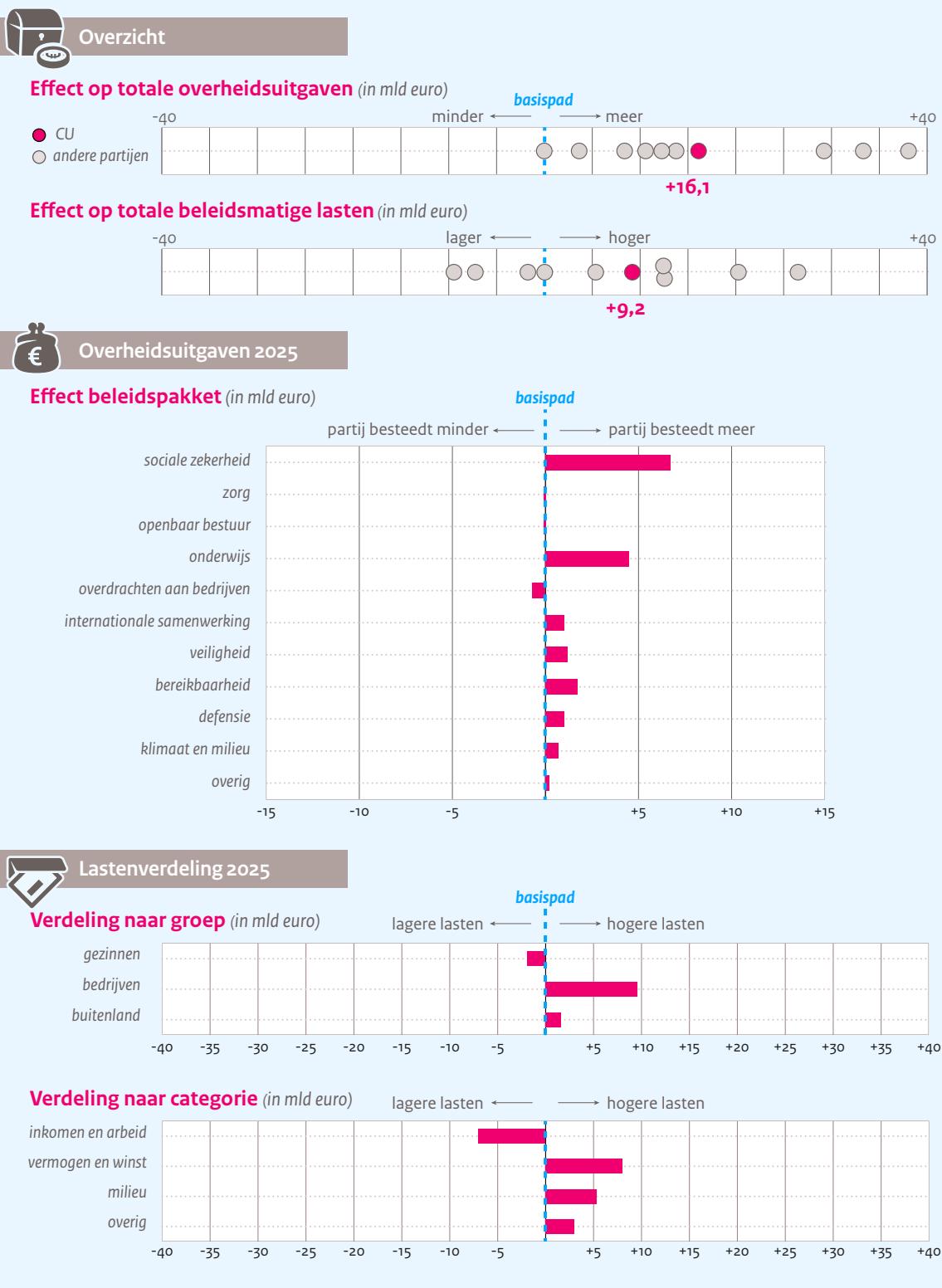
De ChristenUnie kiest voor een lastenverlichting op inkomen en arbeid door een stelselherziening waarbij bestaande heffingskortingen en toeslagen worden vervangen door een nieuwe verzilverbare basiskorting en een heffingskorting voor werkenden. Deze stelselherziening betekent een lastenverlichting voor gezinnen en een uitgavenverhoging aan sociale zekerheid. Het minimumloon wordt verhoogd, met koppeling aan AOW en minimumuitkeringen. Daarnaast verhoogt de ChristenUnie de uitgaven aan onderwijs door compensatie van studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen en door een bestuurlijk akkoord voor hogere lonen voor docenten in het primair onderwijs. De partij verzuamt de lasten voor bedrijven door de mkb-winstvrijstelling te halveren en de aftrekposten gericht op zelfstandigen af te schaffen.

Het pakket van de ChristenUnie pakt in de komende kabinetperiode neutraal uit voor de economische groei, en verlaagt de werkloosheid en verhoogt de koopkracht. De stelselherziening heeft een positief effect op de consumptie, maar dit effect wordt geremd via de huizenprijzen, die worden gedrukt door wijzigingen in de fiscale behandeling van de eigen woning. De extra overheidsuitgaven leiden tot meer werkgelegenheid in de collectieve sector, maar in de marktsector daalt de werkgelegenheid doordat het pakket negatief uitpakt voor de bedrijfsinvesteringen en de uitvoer. De werkloosheid daalt door de extra overheidsbanen, maar ook doordat het arbeidsaanbod als gevolg van de stelselherziening afneemt. Het EMU-saldo daalt beperkt, doordat de macro-economische doorwerking het effect van het expansieve beleidspakket grotendeels teniet doet. De koopkracht verbetert in doorsnee voor de meeste huishoudens; de lagere inkomens en alleenverdieners profiteren in doorsnee het meest. De spreiding rond deze medianen is wel relatief groot.

Op lange termijn verhoogt de stelselherziening de inkomensgelijkheid, terwijl de structurele werkgelegenheid afneemt. Per saldo verhoogt de stelselherziening het besteedbaar inkomen van huishoudens, met name voor huishoudens met een relatief laag huishoudinkomen. Hierdoor neemt de prikkel om (meer) te werken af, maar stijgt de inkomensgelijkheid. Doordat de ChristenUnie de overheidsuitgaven structureel meer verhoogt dan de lasten, en doordat de lagere structurele werkgelegenheid op termijn tot minder belastinginkomsten leidt, verhoogt de partij de financiële lasten voor toekomstige generaties.

ChristenUnie: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van de ChristenUnie in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

© Centraal Planbureau, Den Haag 2021

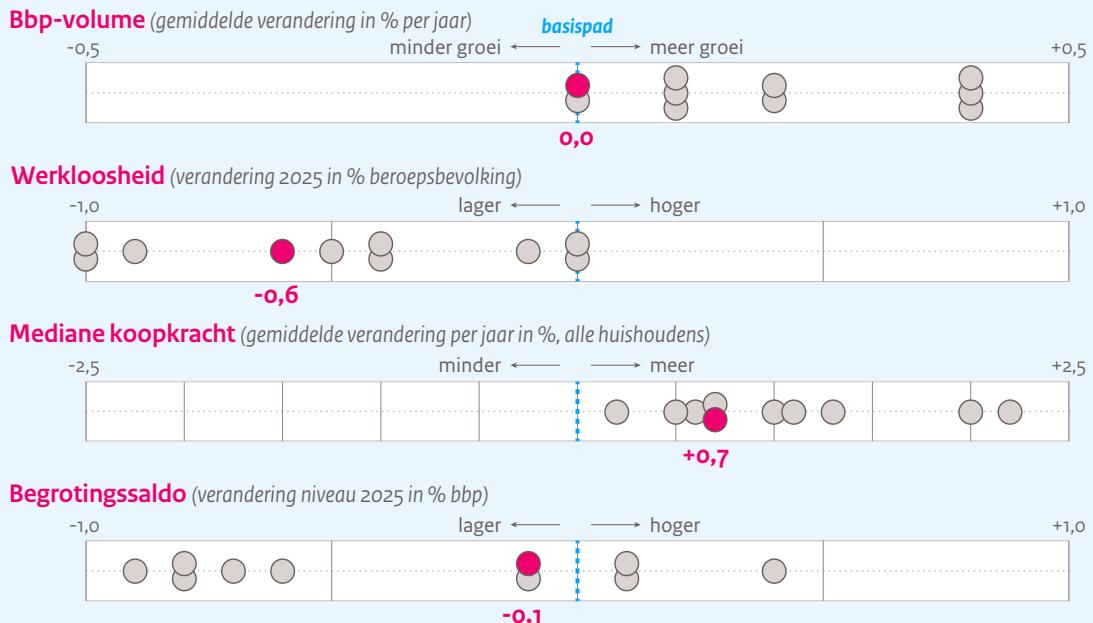
ChristenUnie: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van de ChristenUnie tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

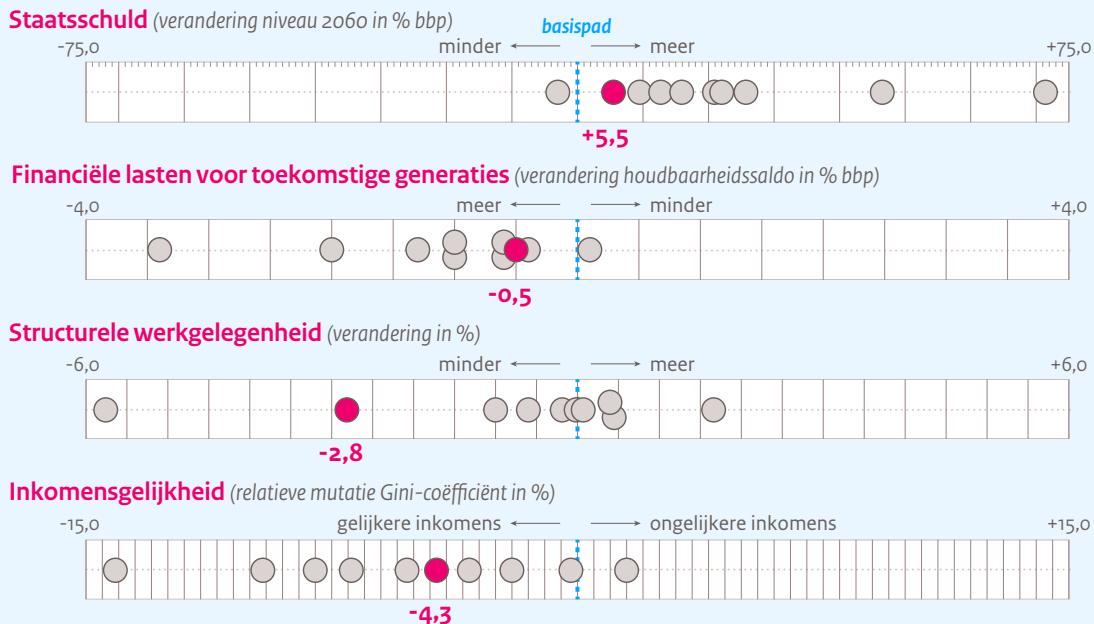

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● CU
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

8.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de ChristenUnie verhoogt de overheidsuitgaven met 16,1 mld euro en verzwaart de beleidsmatige lasten met 9,2 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van de ChristenUnie voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

De ChristenUnie voert een grote stelselwijziging in de inkomenssfeer door die zowel aan de uitgaven- als lastenkant tot omvangrijke mutaties leidt. Onderdeel van deze stelselwijziging is onder meer het afschaffen van de zorg- en huurtoeslag, kinderbijslag, kindgebonden budget, algemene heffingskorting en arbeidskorting. In plaats daarvan introduceert de partij een verzilverbare basiskorting.

In 2025 verhoogt de ChristenUnie de overheidsuitgaven per saldo met 16,1 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name sociale zekerheid en onderwijs. Per saldo wordt het meest omgebogen bij overdrachten aan bedrijven en openbaar bestuur.

Tabel 8.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025			2025	
Sociale zekerheid	102,0	105,4	6,7	112,1	0,8	2,4
Zorg	84,8	92,7	-0,1	92,7	2,3	2,2
Openbaar bestuur	80,3	79,3	-0,1	79,2	-0,3	-0,3
Onderwijs	41,9	43,2	4,5	47,7	0,7	3,3
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-0,7	12,1	-21,3	-22,4
Internat. samenwerking	15,7	13,7	1,0	14,7	-3,4	-1,6
Veiligheid	13,7	13,1	1,2	14,3	-1,1	1,2
Bereikbaarheid	12,3	14,7	1,7	16,3	4,5	7,3
Defensie	11,1	10,7	1,0	11,7	-0,9	1,3
Klimaat en milieu (b)			0,7	0,7		
Overig (b)			0,2	0,2		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	16,1	401,7	-0,6	0,4

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De ChristenUnie intensiveert per saldo 6,7 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit komt vooral door koppeling van de uitkeringen aan de verhoging van het minimumloon. Verder worden de huur- en zorgtoeslag, de

kinderbijslag en het kindgebonden budget afgeschaft en vervangen door een verzilverbare basiskorting en wordt de financiering van de kinderopvang hervormd. Op de **zorg** buigt de ChristenUnie per saldo 0,1 mld euro om. Zie paragraaf 8.2. De ChristenUnie buigt 0,1 mld euro om op **openbaar bestuur**.

Op **onderwijs** wordt voor 4,5 mld euro geïntensiveerd. Studenten die vielen onder het studievoorschotstelsel worden gecompenseerd. Verder worden door een bestuurlijk akkoord de salarissen in het primair onderwijs gelijkgetrokken met de salarissen in het voortgezet onderwijs. Daarnaast verhoogt de ChristenUnie het budget voor onderzoeksinstituten. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 0,7 mld euro minder besteed. De ChristenUnie intensificeert per saldo 1,0 mld euro op **internationale samenwerking**. De ChristenUnie wil per saldo 1,2 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. De lonen bij de politie worden verhoogd, de recherchecapaciteit vergroot en het budget voor de lokale opvang van asielmigranten wordt geïntensiveerd. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt de ChristenUnie tot een netto intensivering van 1,7 mld euro. Dit betreft deels de uitvoeringskosten van de kilometerheffing. Verder intensificeert de partij in het landelijk en regionaal openbaar vervoer. De ChristenUnie wil per saldo 1,0 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. De partij verhoogt het budget van defensie hiervoor. De ChristenUnie wil in 2025 per saldo 0,7 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Op de **overige uitgaven** intensificeert de ChristenUnie 0,2 mld euro.

De ChristenUnie buigt het volledige budget van het Nationaal Groefonds om. Dit budget wordt vooral besteed aan intensivering in openbaar vervoer en onderwijs. Per saldo hebben de ombuigingen en intensivering die betrekking hebben op het groefonds geen effect op het EMU-saldo.

Het beleidspakket van de ChristenUnie leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 1,1% per jaar ten opzichte van het basispad. De stijging komt vooral door de intensivering in veiligheid en onderwijs en de creatie van publieke banen. Als gevolg van het beleidspakket blijft de werkgelegenheid in de **zorgsector** per saldo ongewijzigd.

Tabel 8.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021				
Sector overheid	1610	-0,1	1,1	1,0
Zorg	1850	2,3	0,0	2,3
Overheid en zorg	3460	1,2	0,5	1,7

De ChristenUnie verzuwt de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 9,2 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 1,9 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van de introductie van een verzilverbare, generieke basiskorting op huishoudniveau, in combinatie met een verzilverbare inkomenafhankelijke kop op deze korting. Deze lastenverlichting komt voort uit de stelselwijziging die aan het begin van de paragraaf beschreven is. Ook worden de lasten verlicht door de introductie van een ouderenkorting en een werkendenkorting, die hoger is voor de minstverdienende partner. De lasten voor gezinnen worden daarentegen verzuwd door het afschaffen van diverse heffingskortingen in de inkomstenbelasting, waaronder de algemene heffingskorting, de arbeidskorting en de (alleenstaande) ouderenkorting. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 9,6 mld euro. De lastenverzwaring wordt onder andere verklaard door het halveren van de mkb-winstvrijstelling en het afschaffen van overige aftrekposten specifiek gericht op zelfstandigen. Ook verzuwt de ChristenUnie de lasten voor bedrijven door het afschaffen van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) en de daarvan gerelateerde reservering, en door de invoering van een vleesbelasting. De beleidsmatige lasten voor het

buitenland worden per saldo met 1,6 mld euro verhoogd. Dit komt voornamelijk door het afschaffen van de dividendbelastingvrijstelling bij de inkoop van eigen aandelen en de invoering van een financiële transactiebelasting.

De beleidsmatige lastenverzwareing van 9,2 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 7,0 mld euro teruggebracht. Dit komt voornamelijk door de introductie van een verzilverbare basis-, werkenden- en ouderenkorting. Daartegenover staat een lastenverzwareing door het afschaffen van de kortingen in de inkomstenbelasting. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 8,0 mld euro verzuwd. Deze lastenverzwareing volgt onder andere uit de invoering van de onroerendezaakbelasting voor gebruikers als extra belastinggebied voor gemeenten, de afschaffing (van de reservering) van de BIK en de verhoging van tarieven in de erf- en schenkbelasting, in combinatie met het verlagen van de vrijstellingen binnen de erfbelasting. De lasten worden verlicht door de afschaffing van de verhuurderheffing. De belastingen op **milieu** worden door de ChristenUnie per saldo verzuwd met 5,3 mld euro. Onderliggend wijzigt de ChristenUnie mobiliteitsbelastingen, onder andere door de invoering van een kilometer-, congestie- en vrachtwagenheffing in combinatie met een verlaging van de motorrijtuigenbelasting. Daarnaast wordt een vleesbelasting ingevoerd. De ChristenUnie verhoogt per saldo de **overige** lasten met 3,0 mld euro. Hieraan ligt grotendeels de harmonisatie van btw-tarieven naar 18,5% ten grondslag.

Tabel 8.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	9,2	15,4
... waarvan gezinnen	4,2	-1,9	2,3
... waarvan bedrijven	1,9	9,6	11,4
... waarvan buitenland	0,1	1,6	1,7
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-7,0	-2,1
... waarvan vermogen en winst	0,7	8,0	8,7
... waarvan milieu	0,5	5,3	5,7
... waarvan overig	0,2	3,0	3,2
Niet-EMU-relevante lasten	0,8	0,8	0,8
... waarvan gezinnen	0,1	0,1	0,1
... waarvan bedrijven	0,7	0,7	0,7
... waarvan buitenland	0,0	0,0	0,0

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetssperiode.
+ is lastenverzwareing, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van de ChristenUnie leidt tot niet-EMU-relevante lasten van 0,8 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de

belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lasten van de ChristenUnie komen voornamelijk voort uit eisen aan de inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer en het opleggen van normen voor de verkoop van hybride cv-ketels.

Het beleidspakket van de ChristenUnie heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. De ChristenUnie vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door de opvang van asielmigranten te verplaatsen van azc's naar gemeenten. De ChristenUnie verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 1,2 mld euro. De ChristenUnie verhoogt de lokale lasten taakstellend met 4,0 mld euro door uitbreiding van de onroerendezaakbelasting. De opbrengsten van deze lastenverzwaren worden afgeroomd van het gemeente- en provinciefonds.

8.2 Zorg

De ChristenUnie verlaagt de collectieve zorguitgaven met 0,1 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verlaging van de collectieve Zvw-uitgaven met 0,4 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,4 mld euro.

Tabel 8.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket ChristenUnie

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	-0,4	50,5
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			0,1	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			0,2	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-0,2 (-15)	3,2 (220)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,0	29,2
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			-0,1	
overig			0,0	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,4	13,0
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	-0,1	92,7

(a) Nettobedragen.
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplichte eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

In de **curatieve zorg** voert de ChristenUnie binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert de ChristenUnie een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om door het beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen.

Daarnaast introduceert de ChristenUnie bij het verplichte **eigen risico** in de Zvw een vaste eigen bijdrage van 150 euro per diagnose-behandelcombinatie in de medisch-specialistische zorg en de gespecialiseerde ggz. Voor overige zorg in de Zvw wordt de huidige systematiek gehandhaafd. Verzekerden betalen maximaal 385 euro per jaar zelf. De gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen hierdoor af met 15 euro per persoon tot 220 euro.

Verder wil de ChristenUnie een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg te verhogen met 1% en schafft de verplichting voor verzekeraars tot vergoeding van ongecontracteerde zorg af. De ChristenUnie haalt de eerstelijnszorg uit de Zvw en introduceert hier een publiek stelsel met regionale ziekenfondsen door contractering door de preferente zorgverzekeraar in te voeren.

In de intramurale **langdurige zorg** wil de ChristenUnie een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de langdurige zorg te verhogen met 1%.

De ChristenUnie voert enkele wijzigingen door in de **eigen betalingen** in de Wlz. De vermogensinkomensbijtelling stijgt naar 10% en het heffingsvrije vermogen naar 50.000 euro.

Bij de **overige zorg** wil de ChristenUnie een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg te verhogen met 1%, vervangt het abonnementstarief in de Wmo door een inkomensafhankelijke eigen bijdrage met een vermogensinkomensbijtelling van 10% en verhoogt het heffingsvrije vermogen in de Wmo naar 50.000 euro.

8.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei is gemiddeld ongewijzigd ten opzichte van het basispad. In het sociale zekerheidsdomein vervangt de ChristenUnie bestaande toeslagen en kortingen door een verzilverbare heffingskorting voor huishoudens. Deze stelselherziening heeft per saldo een positief effect op het beschikbaar inkomen van huishoudens, waardoor de consumptie stijgt. Tegelijkertijd leiden vooral het geleidelijk afschaffen van de hypotheekrenteafrek en hervormingen in box 3 tot lagere huizenprijzen dan in het basispad, waardoor de consumptiegroei gedempt wordt. Intensivering in onder andere het onderwijs en de bereikbaarheid zorgen voor een verhoging van de overheidsbestedingen met 0,3%-punt. Het bedrijfsleven krijgt per saldo te maken met lastenverzwarening, waardoor de bedrijfsinvesteringen afnemen ten opzichte van het basispad. De uitvoer groeit minder dan in het basispad, omdat de verhoging van de productgebonden belastingen en hogere arbeidskosten tot een verslechtering van de concurrentiepositie leiden.

De werkloosheid komt in 2025 0,6%-punt lager uit dan in het basispad. Dit wordt deels verklaard door een stijging van de totale werkgelegenheid. Door intensivering neemt de werkgelegenheid bij de overheid toe. Tegelijkertijd neemt de werkgelegenheid in de markt af, omdat de productie daalt. De tweede verklaring voor de daling van de werkloosheid is het arbeidsaanbod, dit neemt af door de stelselherziening in de loon- en inkomstenbelasting.

Toegenomen inflatie en de verhoging van het minimumloon hebben een opwaarts effect op de lonen. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 0,3%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. De inflatiestijging is ook 0,3%-punt per jaar hoger dan in het basispad, door hogere productgebonden belastingen. De reële lonen, op basis van cao-lonen en de consumentenprijsindex (cpi), nemen toe ten opzichte van het basispad.

Tabel 8.5 Macro-economische effecten van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,0	1,5
Consumptie huishoudens	2,4	0,3	2,7
Overheidsbestedingen	1,2	0,3	1,5
Investeringen bedrijven	1,4	-0,4	1,0
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,2	3,4
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,3	1,8
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,3	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,1	0,5
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,1	1,0
... waarvan bedrijven	1,0	-0,1	0,9
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,6	3,9
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	0,6	75,3
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

8.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,3% bbp door het ChristenUnie-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 0,8% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,7% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,1% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo is gelijk aan het effect op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie en lagere werkloosheid als gevolg van de toegenomen huishoudinkomens en de intensivering in de collectieve sector. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. De lagere werkloosheid drukt de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarende voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. Gelijktijdige lastenverlichting voor huishoudens,

intensivering en lastenverzwaren voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldquote in 2025 is ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Het neerwaartse effect van de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote) is gelijk aan het opwaartse effect van de afname van het EMU-saldo. De toename van het nominale bbp wordt veroorzaakt door een hogere bbp-prijs.

Tabel 8.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket ChristenUnie

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-0,8
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,7
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,3
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-0,1
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-0,8
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	0,0
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	59,7

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

8.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van de ChristenUnie verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 0,7% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). Dit is het voornamelijk het gevolg van de introductie van nieuwe verzilverbare basiskortingen en een heffingskorting voor werkenden, die per saldo een groter positief effect op het inkomen van huishoudens hebben dan de verschillende toeslagen, kortingen en aftrekposten die (deels) komen te vervallen. Verder wordt onder andere het minimumloon verhoogd (met koppeling minimumuitkeringen en AOW) en wordt de kinderopvangtoeslag omgevormd naar een vaste prijs (95% van de kosten worden voortaan vergoed). Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), nemen door het beleidspakket van de ChristenUnie de reële cao-lonen bij bedrijven 0,1% per jaar meer toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbild is sprake van spreiding. Voor de helft van alle huishoudens ligt het koopkrachteffect tussen de -0,2 en 1,8% gemiddeld per jaar. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog

verder oplopen. Zo gaat 5% van de huishoudens met kinderen er meer dan 2,8% op achteruit, en gaat 5% van de alleenverdieners en meer dan 6,8% per jaar op vooruit.

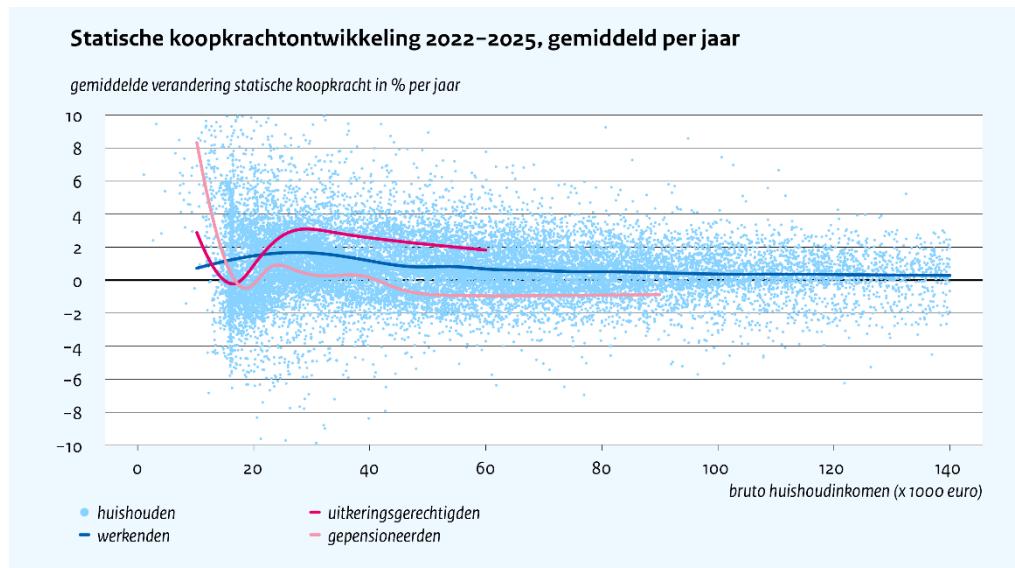
De laagste inkomens (0,9% per jaar) en lagere middeninkomens (1,2% per jaar) gaan er het meeste op vooruit door het pakket van de ChristenUnie. De laagste 20% inkomens hebben het meeste profijt van de nieuwe verzilverbare basiskortingen en het verhogen van het wettelijk minimumloon met koppeling aan de bijstand en AOW, maar daartegenover staat dat zij ook het meeste nadeel hebben van het afschaffen van de toeslagen en de algemene heffingskorting en ouderenkorting. De spreiding is binnen deze groep het grootst, deze wordt vooral veroorzaakt door de vraag of een huishouden al dan niet recht heeft op huurtoeslag en kindgebonden budget. Middeninkomens hebben eveneens relatief veel voordeel van de nieuwe basiskortingen en daarnaast ook van de nieuwe werkendenkorting en het verlagen van het lage tarief in het tweeschijvenstelsel. De twee hoogste inkomensgroepen gaan er door de basiskortingen per saldo op vooruit, maar relatief gezien hebben ze hier minder profijt van dan andere inkomensgroepen. Ze ondervinden daarnaast meer nadeel van het (geleidelijk) afschaffen van de hypotheekrenteafname en het verhogen van het toptarief. Alle inkomensgroepen hebben nadeel van de introductie van de onroerendzaakbelasting voor gebruikers als extra belastinggebied voor gemeenten.

Het beleidspakket pakt in doorsnee relatief gunstig uit voor uitkeringsgerechtigden (1,4%) ten opzichte van werkenden (0,8%) en gepensioneerden (0,3%). Met name huishoudens met bovenminimale uitkeringen (zoals WW'ers en arbeidsongeschikten) hebben profijt van het beleidspakket. Zij hebben minder nadeel van het afschaffen van toeslagen dan de minima, maar hebben wel veel voordeel van de nieuwe basiskortingen en de aanpassing van het lage tarief. Huishoudens met een minimuminkomen (zoals een bijstandsuitkering) gaan er in doorsnee minder op vooruit. Voor werkenden geldt dat met name middeninkomens profijt hebben van het beleidspakket door de vormgeving van de nieuwe werkendenkorting en de aanpassingen van de tarieven in de inkomstenbelasting. Gepensioneerden profiteren van de doorwerking van de verhoging van het wettelijk minimum loon in de AOW, maar hebben nadeel van het deels fiscaliseren van de AOW-premie.

De maatregelen van de ChristenUnie zijn met name gunstig voor alleenverdieners (+2,5% per jaar) en in mindere mate voor alleenstaanden (+0,8% per jaar) en tweeverdieners (+0,5% per jaar). Alleenverdieners hebben in doorsnee (veel) meer voordeel van de introductie van de nieuwe basiskortingen dan tweeverdieners en in mindere mate dan alleenstaanden. Alleenverdieners hebben ook minder last van het afschaffen van de algemene heffings- en ouderenkorting. 5% van de alleenverdieners gaat er hierdoor zelfs ten minste 6,8% per jaar op vooruit.

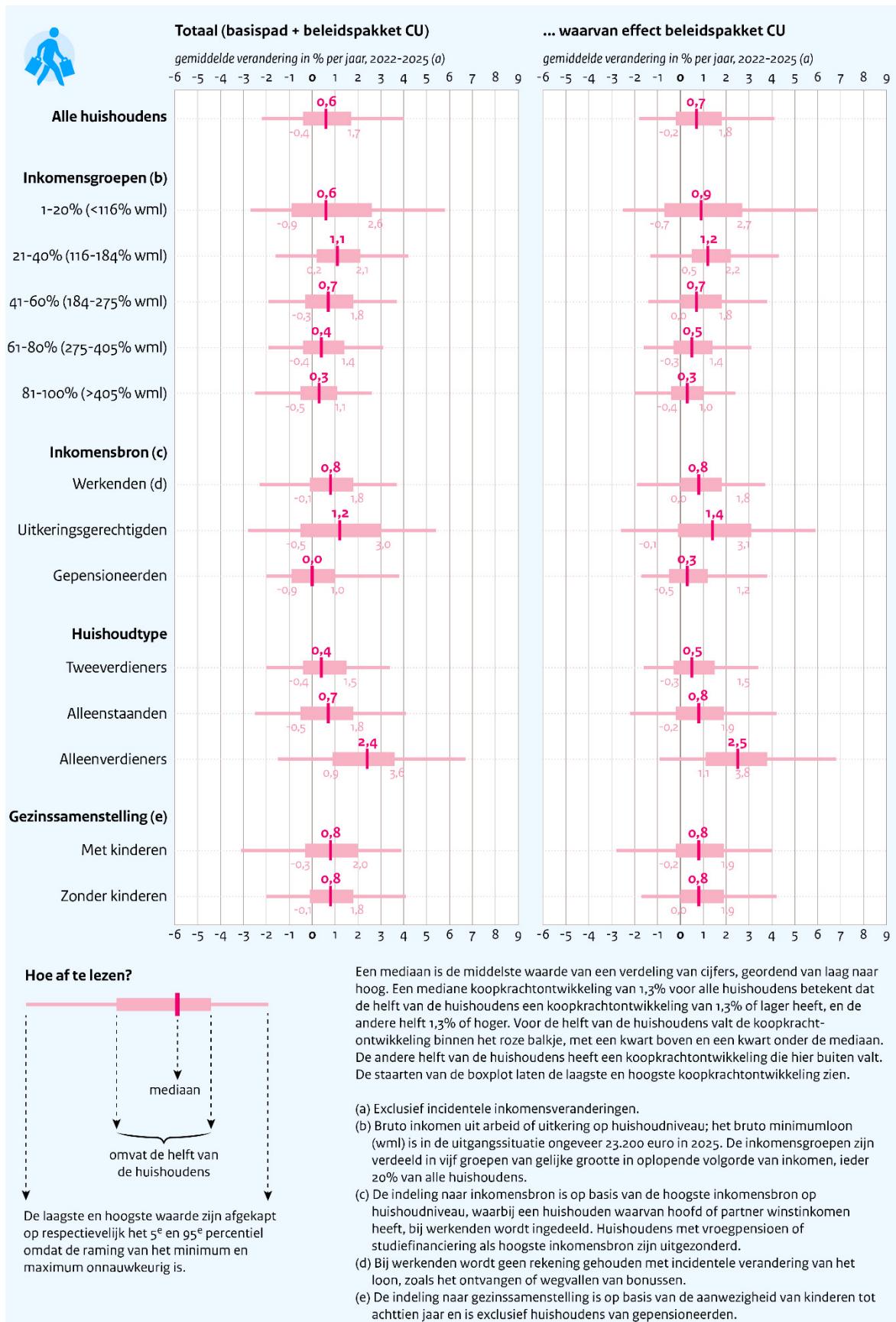
Het beleidspakket is even gunstig voor huishoudens met en huishoudens zonder kinderen (beide +0,8% per jaar). Wel is de spreiding onder huishoudens met kinderen groter: 5% van deze huishoudens gaat er ten minste 2,8% op achteruit. Dit is een groep die met name veel recht heeft op kindgebonden budget en algemene heffingskorting (en dus een lager inkomen heeft).

Figuur 8.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket ChristenUnie, gemiddeld per jaar²⁴

²⁴ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 8.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket ChristenUnie, gemiddeld per jaar

8.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van de ChristenUnie leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 4,3% lager.

Tabel 8.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-4,3	-3,7
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is vooral het gevolg van fiscale maatregelen en maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid. De maatregelen die de Gini-coëfficiënt het meest verlagen zijn het invoeren van de verzilverbare basiskorting, de nieuwe kortingen voor ouderen en werkenden en de verhoging van het wettelijk minimumloon. De verzilverbare basiskorting en kortingen voor ouderen en werkenden zorgen voor meer gelijkheid, doordat ze het hoogst zijn voor lage of middeninkomensgroepen en afbouwen naarmate het inkomen toeneemt. Maatregelen die de Gini-coëfficiënt het meest verhogen zijn het afschaffen van verschillende kortingen en toeslagen, zoals de algemene heffingskorting, de huur- en de zorgtoeslag, de arbeidskorting en de ouderenkorting.

8.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verlagen de maatregelen van de ChristenUnie de structurele werkgelegenheid in uren met 2,8%. Deze daling is voornamelijk het gevolg van fiscale maatregelen en in mindere mate het gevolg van maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid.

Tabel 8.8 Effecten van beleidspakket ChristenUnie op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
verandering t.o.v. basispad in %	
Werkgelegenheid in uren	-2,8
...waarvan fiscaal	-2,4
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,4
...waarvan pensioen	0,0
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Binnen de fiscale maatregelen zorgt met name de introductie van de inkomensafhankelijke verzilverbare basiskorting voor een afname in de werkgelegenheid. Deze maatregel vervangt de algemene heffingskorting, de zorgtoeslag, de huurtoeslag, de kinderbijslag en het kindgebonden budget. Daarnaast vindt nog een wijziging plaats aan het eersteschijftarief. Per saldo verhoogt deze stelselwijziging het besteedbaar inkomen van huishoudens, met name voor huishoudens met een relatief laag huishoudinkomen. Hierdoor neemt de prikkel om te werken af.

Ook het vervangen van de arbeidskorting door de (lagere) werkendenkorting leidt per saldo tot een lagere werkgelegenheid. Werken levert dan financieel minder op. Daarnaast leidt het afschaffen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting tot een daling van de gewerkte uren door tweede verdieners en alleenstaande ouders. Daar staat tegenover dat de vaste prijs voor kinderopvang, die gemiddeld lager is dan de ouderbijdrage in het bestaande stelsel, en de additionele werkendenkorting voor minstverdienende partners de werkgelegenheid verhogen.

Op het gebied van de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden met name de verhoging van de bijstand en het minimumloon tot een afname van de werkgelegenheid. Het hogere minimumloon zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand maakt werken financieel minder aantrekkelijk. Het quotum voor doelgroepbanen beperkt de daling in de werkgelegenheid.

8.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van de ChristenUnie verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 0,5% bbp tot -2,9% bbp. De ChristenUnie verhoogt structureel de uitgaven, vooral op het terrein van sociale zekerheid. Tegenover de hogere uitgaven staat een kleinere stijging van de overheidsinkomsten, onder andere door de verplaatsing van de eigen woning naar box 3 en een verhoging van de indirekte belastingen. Het doorwerkingseffect verkleint het effect van de budgettaire impuls, onder andere omdat de ChristenUnie ombuigt op zorguitgaven en de AOW-premie fiscaliseert, die beide vergrijzingsgevoelig zijn. Het beleidspakket van de ChristenUnie verlaagt de structurele werkgelegenheid: omdat minder mensen gaan werken en belasting betalen, verhoogt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetsperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.²⁵ Door het beleidspakket van de ChristenUnie stijgen in de kabinetsperiode de baten gemiddeld harder dan de lasten, maar in de jaren daarna neemt dit verschil af. Dit komt mede doordat de lastenverzwaren rondom de eigen woning na de kabinetsperiode geleidelijk ingroeien. Daarnaast nemen de overheidsuitgaven na 2025 af: de compensatie van studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen is een eenmalige uitgave, en de ombuigingen op de zorguitgaven lopen op. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 5,5% bbp hoger uit door het beleidspakket van de ChristenUnie. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van de ChristenUnie ten opzichte van het basispad.

²⁵ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 8.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket ChristenUnie

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	% bbp	% bbp	% bbp
Houdbaarheidssaldo	-2,4	-0,5	-2,9
... waarvan structurele beleidsimpuls		-0,1	
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,4	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		-0,7	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,7	3,4
2026 - 2059	2,3	0,3	2,6
2060 en verder (a)	-0,5	-0,2	-0,7
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	5,5	52,9

(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.

9 SGP

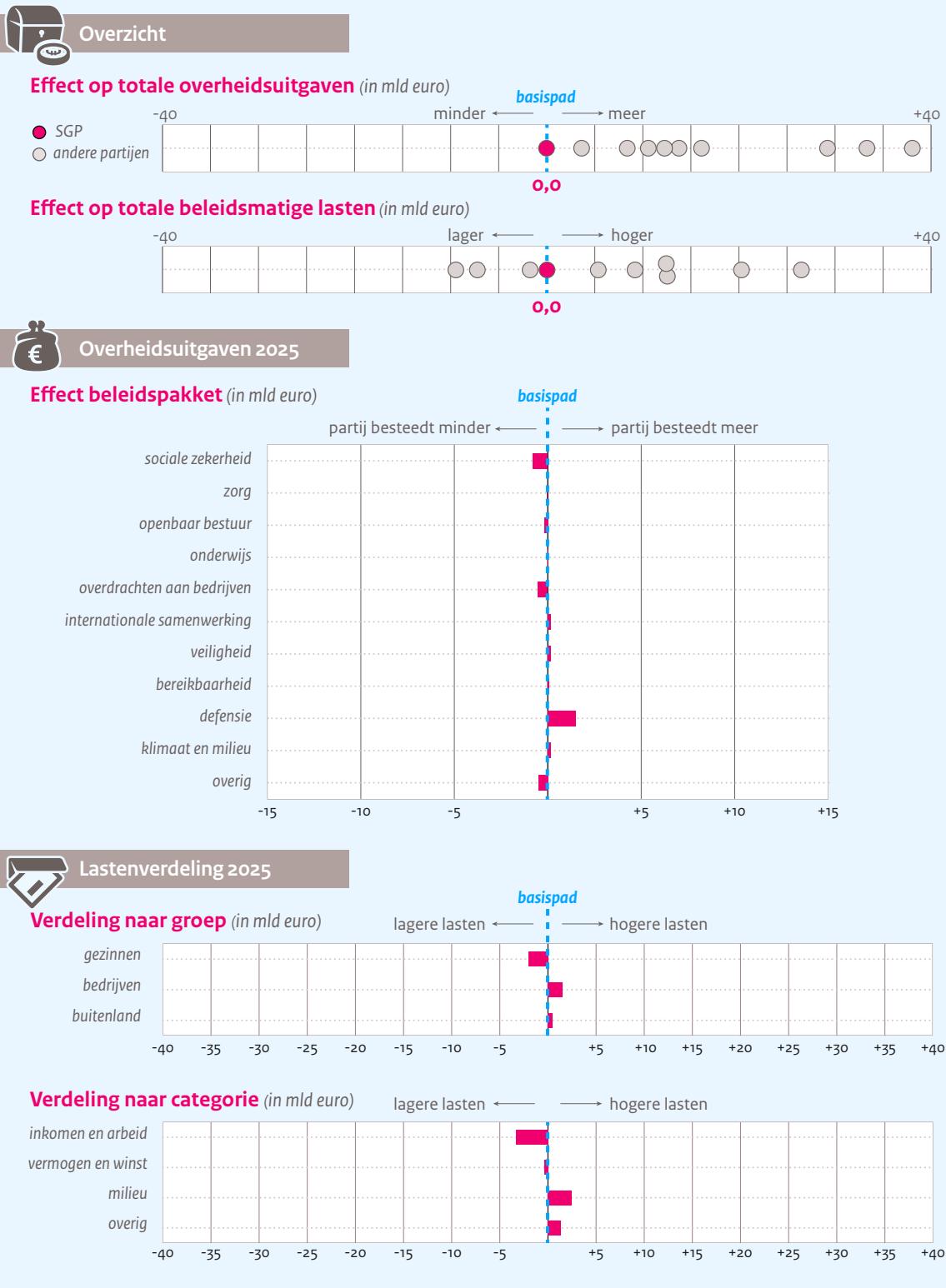
De SGP kiest ervoor zowel de overheidsuitgaven als de beleidsmatige lasten per saldo ongewijzigd te laten. Besparingen door aanpassingen in onder meer de kindregelingen en subsidietaakstellingen worden gecombineerd met een verhoging van het defensiebudget. De SGP introduceert een splitsingsstelsel, waarin belastingheffing plaatsvindt door de belastbare inkomens van beide partners in een huishouden op te tellen en vervolgens aan elk van de partners de helft toe te kennen. Daarnaast vervangt de SGP de algemene heffingskorting door een draagkrachtkorting, die in tegenstelling tot de algemene heffingskorting bepaald wordt op basis van het inkomen van het huishouden. De lastenverlichting voor gezinnen die dit per saldo oplevert, wordt gecombineerd met een verhoging van lasten op milieu.

Het beleidspakket van de SGP zorgt voor een koopkrachtverbetering en pakt neutraal uit op de economische groei in de kabinetssperiode. De stelselherziening zorgt voor een mediane koopkrachtvoortgang voor huishoudens, vooral voor alleenverdieners. Uitkeringsgerechtigden gaan er in doorsnee juist op achteruit. De lastenverlichting voor huishoudens werkt positief door op de consumptie, terwijl de economische groei wordt geremd door lagere bedrijfsinvesteringen en verminderde overheidsbestedingen. Per saldo blijven de economische groei en de werkloosheid ongewijzigd.

Op de lange termijn stijgt de inkomensgelijkheid, terwijl de structurele werkgelegenheid daalt. De stelselherziening verhoogt per saldo de inkomensgelijkheid, maar verkleint de prikkel om te gaan werken voor tweede verdieners. Het negatieve effect daarvan op de werkgelegenheid wordt deels beperkt door de AOW-maatregelen, waardoor ouderen gemiddeld langer doorwerken. De structurele uitgaven zijn lager dan de overheidsinkomsten, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties afnemen.

SGP: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van de SGP in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

© Centraal Planbureau, Den Haag 2021

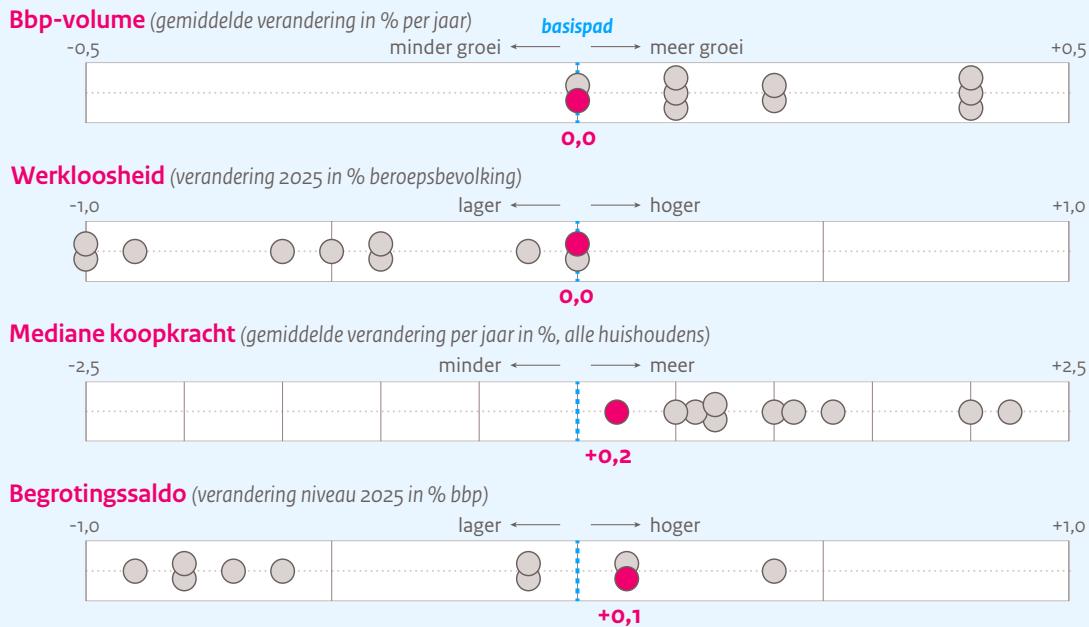
SGP: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van de SGP tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

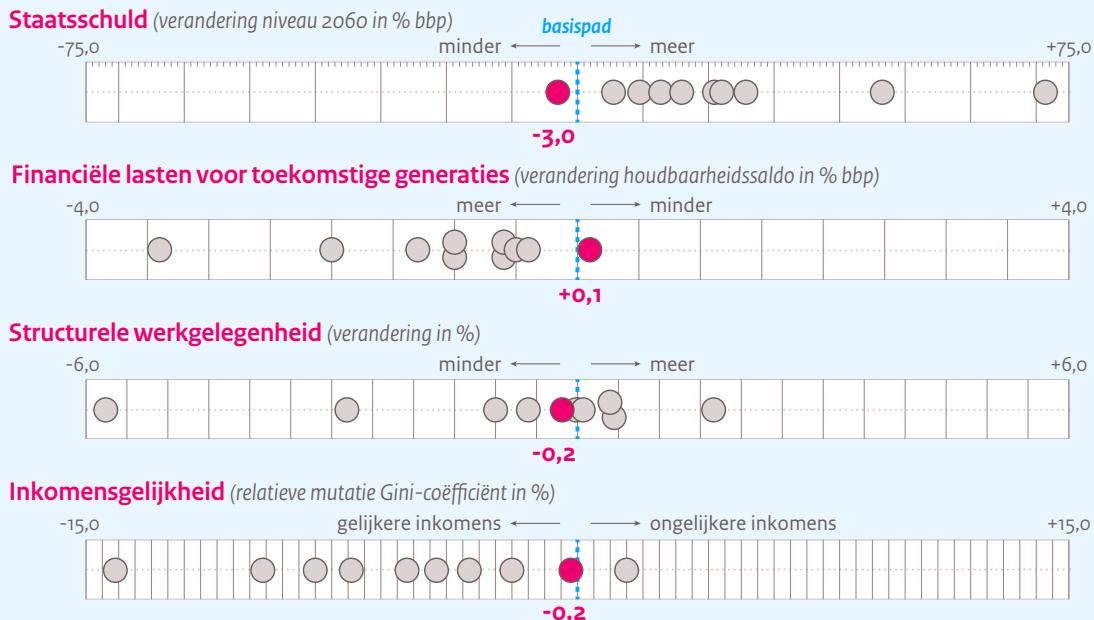

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● SGP
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

9.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de SGP houdt de overheidsuitgaven per saldo ongewijzigd en houdt de beleidsmatige lasten per saldo ongewijzigd. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van de SGP voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

De SGP voert een grote stelselwijziging in de inkomenssfeer door die met name aan de lastenkant tot omvangrijke mutaties leidt. Onderdeel van deze stelselwijziging is onder meer het afschaffen van de algemene heffingskorting en de introductie van een splitsingsstelsel en een draagkrachtkorting.

In 2025 houdt de SGP de overheidsuitgaven ongewijzigd. De netto intensivering betreffen met name defensie en veiligheid. Per saldo wordt het meest omgebogen bij sociale zekerheid en overdrachten aan bedrijven.

Tabel 9.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket SGP

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025			2025	% per jaar 2022-2025
Sociale zekerheid	102,0	105,4	-0,8	104,6	0,8	0,6
Zorg	84,8	92,7	0,0	92,7	2,3	2,2
Openbaar bestuur	80,3	79,3	-0,2	79,1	-0,3	-0,4
Onderwijs	41,9	43,2	0,0	43,2	0,7	0,7
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-0,5	12,3	-21,3	-22,2
Internat. samenwerking	15,7	13,7	0,1	13,8	-3,4	-3,1
Veiligheid	13,7	13,1	0,2	13,2	-1,1	-0,8
Bereikbaarheid	12,3	14,7	0,1	14,7	4,5	4,6
Defensie	11,1	10,7	1,5	12,2	-0,9	2,4
Klimaat en milieu (b)			0,1	0,1		
Overig (b)			-0,5	-0,5		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	0,0	385,6	-0,6	-0,6

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.
(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

De SGP buigt per saldo 0,8 mld euro om in de **sociale zekerheid**. Dit is vooral het gevolg van een beperking van het kindgebonden budget voor alleenstaande ouders, het versoberen van de kinderopvangtoeslag en een versnelde stijging van de AOW-leeftijd. De uitgaven aan **zorg** blijven per saldo ongewijzigd. De partij voert een instrument in om de groei van de zorguitgaven in de Zvw te beperken. Daarentegen verhoogt de partij middels

een bestuurlijk akkoord de lonen van alle sectoren in de zorg. Zie paragraaf 9.2. De SGP buigt 0,2 mld euro om op **openbaar bestuur**. De uitgaven aan **onderwijs** blijven per saldo ongewijzigd. Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 0,5 mld euro minder besteed. Dit komt vooral door een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. De SGP buigt een gedeelte van het budget van het Nationaal Groefonds om en gebruikt het budget voor een alternatieve invulling, vooral op het gebied van milieu en bereikbaarheid. Deze alternatieve invulling heeft geen effect op het EMU-saldo.

De SGP intensificeert per saldo 0,1 mld euro op **internationale samenwerking**. De SGP wil per saldo 0,2 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt de SGP tot een netto intensivering van 0,1 mld euro. De SGP wil per saldo 1,5 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. De partij verhoogt het budget van defensie hiervoor. De SGP wil in 2025 per saldo 0,1 mld euro op **klimaat en milieu** intensiveren. Op de **overige uitgaven** buigt de SGP 0,5 mld euro om. Dit is het gevolg van het ombuigen op de publieke omroep.

Het beleidspakket van de SGP leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 0,2% per jaar ten opzichte van het basispad. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een daling van de werkgelegenheid plaats van 0,1% per jaar ten opzichte van het basispad.

Tabel 9.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket SGP

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	0,2	0,1
Zorg	1850	2,3	-0,1	2,2
Overheid en zorg	3460	1,2	0,0	1,2

De SGP laat de **beleidsmatige lasten** per saldo ongewijzigd ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 2,0 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van het invoeren van een draagkrachtkorting voor huishoudens. Ook de introductie van een splitsingsstelsel leidt tot een lastenverlichting voor gezinnen. Tegenover deze lastenverlichtingen staan ook lastenverzwaren, waarvan het afschaffen van de algemene heffingskorting de maatregel met het grootste budgettair belang is. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 1,5 mld euro. De lastenverzwarening wordt onder andere verklaard door het invoeren van een verpakkingenbelasting. Daar staat een verlaging van de Aof-premie tegenover. De beleidsmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 0,5 mld euro verhoogd.

De beleidsmatige lastenontwikkeling is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 3,3 mld euro teruggebracht. Deze lasten worden met name verlicht door het invoeren van een draagkrachtkorting en een splitsingsstelsel. Door het afschaffen van de algemene heffingskorting worden de lasten daarentegen verzwaard. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 0,4 mld euro verlicht. Deze lastenverlichting volgt onder andere uit het verhogen van de Regeling Vermindering Verhuurderheffing en het verlagen van het lage tarief in de vennootschapsbelasting. De belastingen op **milieu** worden door de SGP per saldo verzwaard met 2,5 mld euro. Dit is vooral het gevolg van de invoering van de verpakkingenbelasting en het invoeren van een heffing op industriële luchtvervuiling. De SGP verhoogt per saldo de **overige** lasten met 1,3 mld euro. Hieraan liggen grotendeels het afschaffen van het verlaagd btw-tarief dagrecreatie en de invoering van de digitale dienstenbelasting ten grondslag.

Tabel 9.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket SGP

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
<i>2022-2025</i>			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	0,0	6,3
... waarvan gezinnen	4,2	-2,0	2,2
... waarvan bedrijven	1,9	1,5	3,4
... waarvan buitenland	0,1	0,5	0,7
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-3,3	1,6
... waarvan vermogen en winst	0,7	-0,4	0,3
... waarvan milieu	0,5	2,5	2,9
... waarvan overig	0,2	1,3	1,5
Niet-EMU-relevante lasten		-0,4	-0,4
... waarvan gezinnen		0,0	0,0
... waarvan bedrijven		-0,4	-0,4
... waarvan buitenland		0,0	0,0

* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetperiode.

+ is lastenverzwaren, - is lastenverlichting.

Het beleidspakket van de SGP leidt tot negatieve niet-EMU-relevante lasten van 0,4 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De niet-EMU-relevante lastenverlichting van de SGP komt voort uit lagere werkgeverslasten door de verkorting van loondoordbetaling bij ziekte.

Het beleidspakket van de SGP heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. De SGP wijzigt het takenpakket van decentrale overheden in beperkte mate, vooral door enkele aanpassingen in de Wmo. De SGP verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 0,4 mld euro. De SGP wijzigt de lokale lasten niet.

9.2 Zorg

De SGP houdt de collectieve zorguitgaven gelijk in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verlaging van de collectieve Zvw-uitgaven met 0,3 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,3 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,1 mld euro.

Tabel 9.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket SGP

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	-0,3	50,6
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			0,0	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			0,4	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	0,0 (0)	3,4 (235)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,3	29,4
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,3	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,1	12,7
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	0,0	92,7
(a) Nettopedragden. (b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.				

In de **curatieve zorg** voert de SGP binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert de SGP een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om door middel van beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen.

De SGP brengt geen wijzigingen aan in het **eigen risico** en het **verzekerde pakket**.

Verder wil de SGP een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg en de intramurale **langdurige zorg** te verhogen.

Bij de **overige zorg** wil de SGP een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg te verhogen.

9.3 Macro-economische effecten

De gemiddelde bbp-groei blijft ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Het pakket verlaagt de lasten van huishoudens middels de introductie van het splitsingsstelsel en het verlagen van het tarief in de eerste schijf van de loon- en inkomstenbelasting. Daarnaast voert de SGP een draagkrachtkorting in, die in de plaats komt van de algemene heffingskorting. Huishoudens zetten hun lastenverlichting om in een hogere consumptie, die gemiddeld 0,1%-punt per jaar meer groeit. Ondanks de intensivering in defensie nemen de overheidsbestedingen af ten opzichte van het basispad. Dit komt door lagere uitgaven aan sociale zekerheid, vanwege bezuinigingen op de kinderopvang, en op de publieke omroep. Als gevolg van de lastenverzwaring voor bedrijven nemen de bedrijfsinvesteringen af.

De werkloosheid blijft in 2025 ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Het arbeidsaanbod blijft op de middellange termijn onveranderd. De toename in het arbeidsaanbod door AOW-maatregelen en bezuinigingen op WIA-uitkeringen valt weg tegen de daling van het arbeidsaanbod door de introductie van het splitsingsstelsel. De werkgelegenheidsgroei bij bedrijven verandert niet, omdat de productie ongewijzigd blijft.

Vanwege de lastenverlichting voor werknemers dalen de cao-lonen bij bedrijven ten opzichte van het basispad, terwijl de inflatie ongewijzigd blijft. De cao-lonen nemen met 0,1%-punt minder toe dan in het basispad, ondanks de hogere zorglonen. De verhoging van de indirecte belastingen zorgt voor een opwaarts effect op de inflatie, maar daar staat een neerwaarts effect van de lagere arbeidskosten tegenover. Per saldo dalen de reële cao-lonen ten opzichte van het basispad.

Tabel 9.5 Macro-economische effecten van beleidspakket SGP

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,0	1,5
Consumptie huishoudens	2,4	0,1	2,5
Overheidsbestedingen	1,2	-0,1	1,1
Investeringen bedrijven	1,4	-0,1	1,3
Uitvoer goederen en diensten	3,6	0,0	3,6
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	-0,1	1,4
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,0	1,5
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	-0,1	0,3
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,0	0,9
... waarvan bedrijven	1,0	0,0	1,0
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	0,0	4,5
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,2	74,5
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

9.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,1% bbp door het SGP-pakket. Door de maatregelen blijft het saldo initieel ongewijzigd. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,1% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,1% bbp hoger uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het beleidspakket heeft een groter effect op het structurele saldo dan op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinetsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie als gevolg van de lastenverlichting bij huishoudens. Deze leidt tot extra btw-opbrengsten. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarening voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. Gelijktijdige lastenverlichting voor huishoudens en lastenverzwarening voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldquote daalt in 2025 ten opzichte van het basispad. Dat komt zowel door de toename van het EMU-saldo als door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). De toename van het nominale bbp wordt veroorzaakt door een hogere bbp-prijs.

Tabel 9.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket SGP

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	0,0
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,1
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,1
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	0,2
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-0,5
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	-0,4
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	59,3

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

9.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van de SGP verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 0,2% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). De partij introduceert een splitsingsstelsel, waarin belastingheffing plaatsvindt door de belastbare inkomens van beide partners in een huishouden op te tellen en vervolgens aan elk van de partners voor de helft toe te kennen. De partij schafft de algemene heffingskorting af en introduceert een draagkrachtkorting. In tegenstelling tot de algemene heffingskorting – die op basis van individueel inkomen wordt vastgesteld – wordt de draagkrachtkorting bepaald op basis van huishoudinkomen en -samenstelling en bouwt ook af naarmate dat huishoudinkomen hoger is. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), liggen door het beleidspakket van de SGP de reële cao-lonen bij bedrijven 0,1% per jaar lager dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbild is sprake van spreiding. Voor de helft van alle huishoudens ligt het koopkrachteffect tussen de -0,3 en +1,0% gemiddeld per jaar. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van meer dan 5,2% gemiddeld per jaar (alleenverdieners) of een koopkrachtvoortgang meer dan van 3,8% gemiddeld per jaar (uitkeringsgerechtigden).

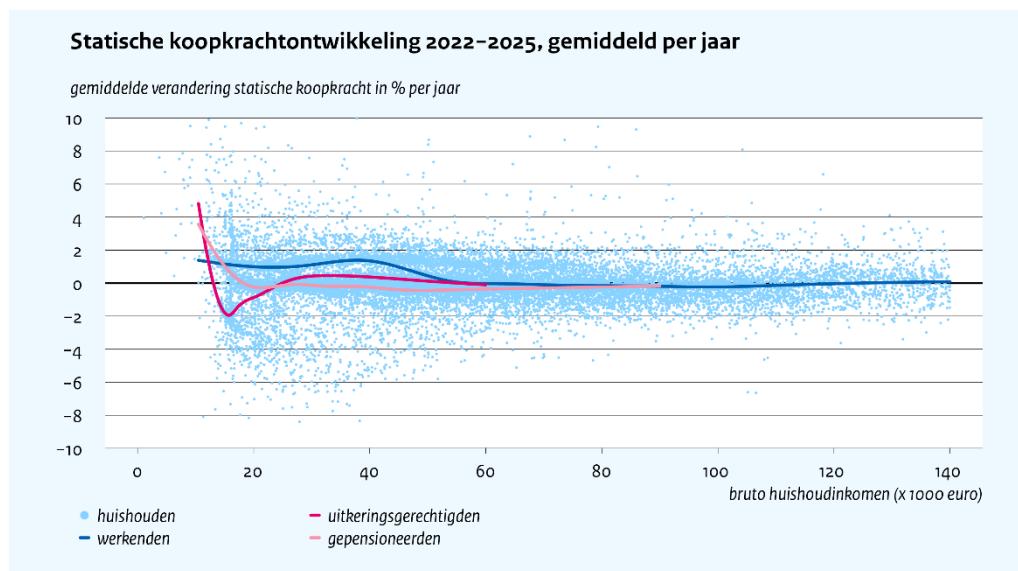
Middeninkomens en lagere middeninkomens gaan er als gevolg van het beleidspakket met 0,3% per jaar het meest op vooruit. Zij profiteren meer van het introduceren van de draagkrachtkorting dan hogere inkomensgroepen en hebben minder last van het afschaffen van de algemene heffingskorting in vergelijking met de laagste inkomensgroep. Het verlagen van het tarief eerste schijf in de inkomstenbelasting verbetert de koopkracht van alle inkomensgroepen in ongeveer dezelfde mate. De vierde 20%-groep gaat er in doorsnee iets op achteruit. Dit zijn voornamelijk tweeverdieners die relatief veel algemene heffingskorting kregen doordat de tweede verdienaar een lager inkomen heeft, maar relatief weinig draagkrachtkorting ontvangen als gevolg van een relatief hoog huishoudinkomen. Het splitsingsstelsel heeft voor de meeste inkomensgroepen een redelijk neutraal effect op de koopkracht. Alleen voor de hoogste inkomensgroep is er een klein positief koopkrachteffect doordat het inkomen verdeeld kan worden over beide partners en er bijvoorbeeld niet of minder belasting met het toptarief wordt betaald.

Met het beleidspakket van de SGP gaat de koopkracht van werkenden en gepensioneerden (+0,2% per jaar) er op vooruit, terwijl die van uitkeringsgerechtigden daalt (-0,4% per jaar). Werkenden profiteren meer van de draagkrachtkorting dan ze last hebben van het afschaffen van de algemene heffingskorting. Voor gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden zijn de koopkrachteffecten van beide maatregelen ongeveer in balans. Gepensioneerden hebben ten opzichte van werkenden met kinderen geen last van aanpassingen in de kinderopvangtoeslag, waardoor het totale doorsnee koopkrachteffect van beide groepen ongeveer gelijk is. Uitkeringsgerechtigden hebben in totaliteit een negatief koopkrachteffect, wat deels veroorzaakt is door het halveren van de alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget. De spreiding is voor uitkeringsgerechtigden ook het grootst: een klein deel gaat er meer dan 3,8% per jaar op vooruit. Het gaat hier veelal om paren met meerdere kinderen, die weinig algemene heffingskorting kunnen verzilveren en relatief veel draagkrachtkorting krijgen.

Het introduceren van de draagkrachtkorting zorgt ervoor dat de koopkracht van alleenverdieners (+1,1% per jaar) ten opzichte van het basispad meer verbetert dan die van alleenstaanden (+0,4%) en tweeverdieners (-0,1%). Daarnaast profiteren alleenverdieners relatief iets meer van de verhoging van de kinderbijslag. De spreiding in het koopkrachteffect is voor alleenverdieners wel het grootst van alle groepen: zo gaat 5% van de alleenverdieners er 5,2% per jaar of meer op achteruit.

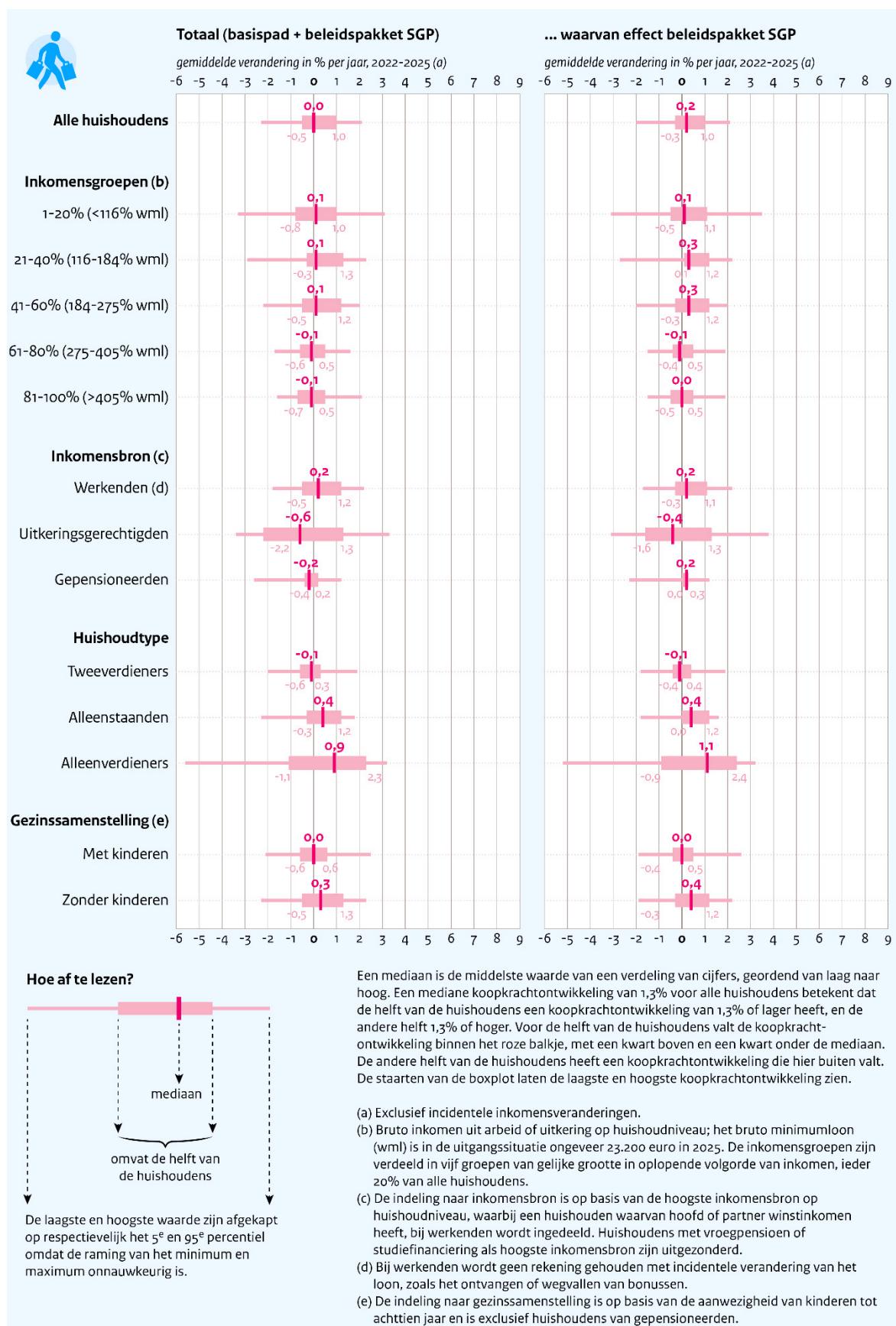
Ten slotte pakt het koopkrachteffect van huishoudens zonder kinderen (+0,4% per jaar) iets beter uit dan voor huishoudens met kinderen (0,0% per jaar). Huishoudens met kinderen hebben (in vergelijking met huishoudens zonder kinderen) met name nadeel van aanpassingen in de kinderopvangtoeslag en het halveren van alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget. Daar staat een verhoging van de kinderbijslag tegenover.

Figuur 9.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket SGP, gemiddeld per jaar²⁶

²⁶ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 9.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket SGP, gemiddeld per jaar

9.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van de SGP leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 0,2% lager.

Tabel 9.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket SGP

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-0,2	0,4
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is vooral het gevolg van fiscale maatregelen en maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid. In het beleidspakket van de SGP wordt de algemene heffingskorting vervangen door een draagkrachtkorting. De draagkrachtkorting verlaagt de Gini-coëfficiënt meer dan het afschaffen van de algemene heffingskorting de Gini-coëfficiënt verhoogt. Het halveren van de alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget verhoogt daarentegen de Gini-coëfficiënt.

9.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verlagen de maatregelen van de SGP de structurele werkgelegenheid in uren met 0,2%. Deze daling is het gevolg van fiscale maatregelen. Maatregelen gerelateerd aan het pensioenstelsel, de sociale zekerheid en het actief arbeidsmarktbeleid leiden tot een stijging van de structurele werkgelegenheid.

Tabel 9.8 Effecten van beleidspakket SGP op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
verandering t.o.v. basispad in %	
Werkgelegenheid in uren	-0,2
...waarvan fiscaal	-1,0
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	0,1
...waarvan pensioen	0,8
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Binnen de fiscale maatregelen zorgt met name de introductie van het splitsingsstelsel voor minder gewerkte uren. Tweede verdieners krijgen dan te maken met hetzelfde (doorgaans hogere) marginale tarief als

de eerste verdieners. Tweede verdieners reageren sterker op financiële prikkels dan eerste verdieners, waardoor per saldo het aantal gewerkte uren daalt.

Bij de maatregelen gerelateerd aan het pensioenstelsel zorgt met name de verhoging van de AOW-leeftijd voor een hogere werkgelegenheid. Ook de introductie van een flexibele AOW-leeftijd, waarbij personen hun AOW tot drie jaar later in kunnen laten gaan, leidt tot een toename van de werkgelegenheid. Een deel van de ouderen werkt dan langer door.

Op het terrein van de sociale zekerheid en arbeidsmarktbeleid leiden het inperken van de duur dan wel de hoogte van enkele uitkeringen tot meer werkgelegenheid. Dit betreft met name het inperken van de duur van de WW-uitkeringen en het maximeren van de grondslag van de WIA-uitkering op twee keer het minimumloon. Het verkorten van de loondoorbetaling bij ziekte tot anderhalf jaar leidt juist tot een afname van de werkgelegenheid.²⁷

²⁷ De invloed van het verkorten van de loondoorbetaling bij ziekte op de structurele werkgelegenheid is het gevolg van het feit dat re-integratie van zieke medewerkers effectiever is op het moment dat zij onder de verantwoordelijkheid vallen van een werkgever. De instroom in de WIA wordt daardoor hoger wanneer de loondoorbetalingsplicht wordt ingekort.

9.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van de SGP verlaagt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verbetert met 0,1% bbp tot -2,3% bbp. De SGP verlaagt structureel de overheidsuitgaven, vooral aan sociale zekerheid en zorg. De sterkere koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting verlaagt de uitgaven aan AOW-uitkeringen.²⁸ De SGP verlicht ook structureel de lasten, vooral voor gezinnen, maar de overheidsinkomsten dalen minder sterk dan de overheidsuitgaven. Het beleidspakket van de SGP verlaagt de structurele werkgelegenheid: omdat minder mensen gaan werken en belasting betalen, verhoogt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetperiode en tot 2060 af, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 toe.²⁹ Doordat het beleidspakket van de SGP de uitgaven meer verlaagt dan dat het de lasten verlicht, is het effect op het netto profijt negatief. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn minder ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid toeneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 3,0% bbp lager uit door het beleidspakket van de SGP. Doordat de overheidsinkomsten structureel hoger uitvallen dan de overheidsuitgaven, daalt de schuldprojectie van de SGP ten opzichte van het basispad.

²⁸ De pensioenrichtleeftijd wordt in lijn met de AOW-leeftijd verhoogd: voor een gelijkblijvend pensioeninkomen in verhouding tot het arbeidsinkomen kunnen de pensioenpremies op lange termijn daardoor dalen ten opzichte van het basispad.

²⁹ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 9.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket SGP

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo			
... waarvan structurele beleidsimpuls	-2,4	0,1	-2,3
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		-0,1	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		-0,1	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	-0,1	2,6
2026 - 2059	2,3	-0,1	2,2
2060 en verder (a)	-0,5	0,1	-0,4
Overheidsschuld			
Schuldboekje 2060 (b)	47,4	-3,0	44,4
(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.			
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.			

10 DENK

DENK kiest voor intensivering in de zorg en sociale zekerheid, en zet daar een lastenverzwaren voor bedrijven, een ombuiging op defensie en een verhoging van de gaswinning in Groningen tegenover. De partij schaft het verplicht eigen risico in de Zvw af, verhoogt het minimumloon inclusief de daaraan gekoppelde uitkeringen. Daarnaast voert DENK de basisbeurs in het hoger onderwijs in, en compenseert de partij studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen. De uitgaven aan defensie worden daarentegen met ongeveer twee derde verminderd. DENK verzwaart de lasten voor bedrijven door een verhoging van de vennootschapsbelasting en biedt gezinnen een lastenverlichting door een verhoging van de arbeidskorting.

In de komende kabinetssperiode verhoogt het pakket van DENK de koopkracht en verbetert het EMU-saldo. De koopkrachtstijging geldt in doorsnee voor alle groepen, maar de hoogste inkomens profiteren het minst. De hogere koopkracht leidt tot hogere consumptie, ook de overheidsbestedingen nemen per saldo toe doordat de intensivering in zorg en onderwijs groter zijn dan de ombuigingen op defensie. De bedrijfsinvesteringen en uitvoer komen door hogere lasten voor bedrijven en een verslechterde concurrentiepositie lager uit, wat de toename van de economische groei beperkt. Het EMU-saldo verbetert, mede geholpen door de macro-economische doorwerking.

Op de lange termijn stijgt de inkomensgelijkheid, terwijl de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen. Door het nivellerende beleidspakket neemt de inkomensgelijkheid toe. Het verhogen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de arbeidskorting hebben weinig effect op de inkomensgelijkheid, maar leiden op lange termijn wel tot meer werkgelegenheid. De overheidsuitgaven lopen na de kabinetssperiode verder op en nemen meer toe dan de structurele overheidsinkomsten. Het beleidspakket van DENK verhoogt hiermee de financiële lasten voor toekomstige generaties.

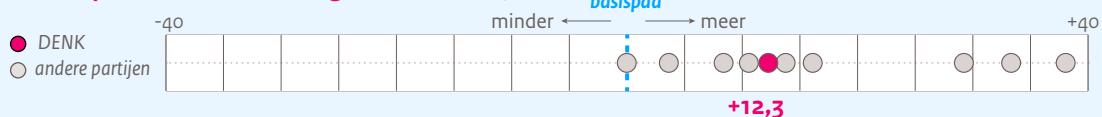
DENK: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van DENK in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

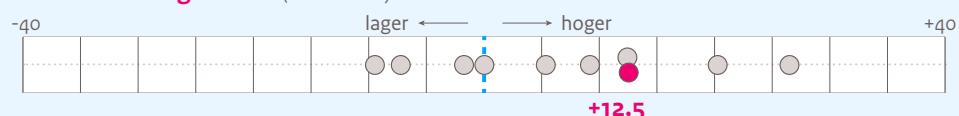

Overzicht

Effect op totale overheidsuitgaven (in mld euro)

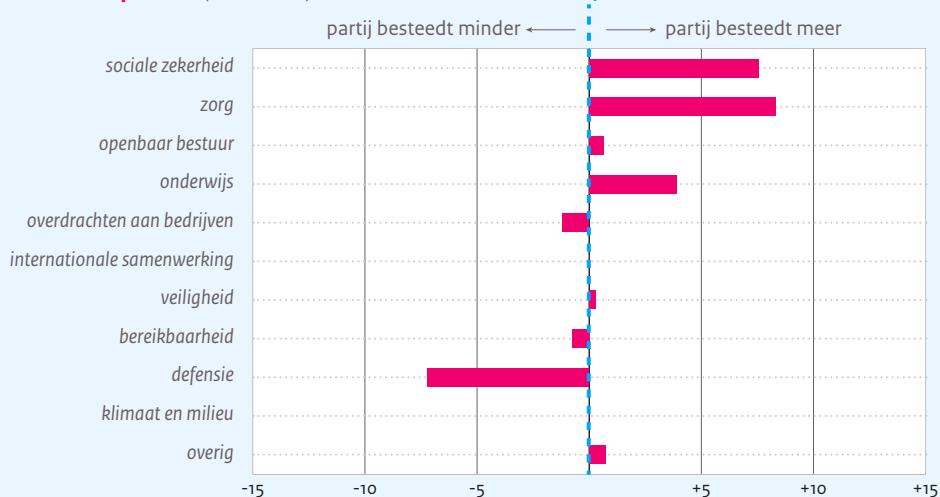

Effect op totale beleidmatige lasten (in mld euro)

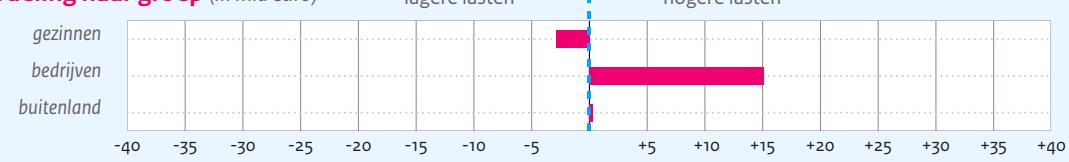
Overheidsuitgaven 2025

Effect beleidspakket (in mld euro)

Lastenverdeling 2025

Verdeling naar groep (in mld euro)

Basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid.

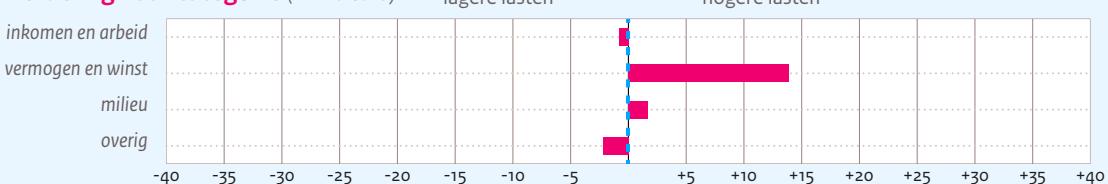
Voor meer uitleg over basispaden zie hoofdstuk 12.

Download

databestand

Keuzes in Kaart
2022-2025

Verdeling naar categorie (in mld euro)

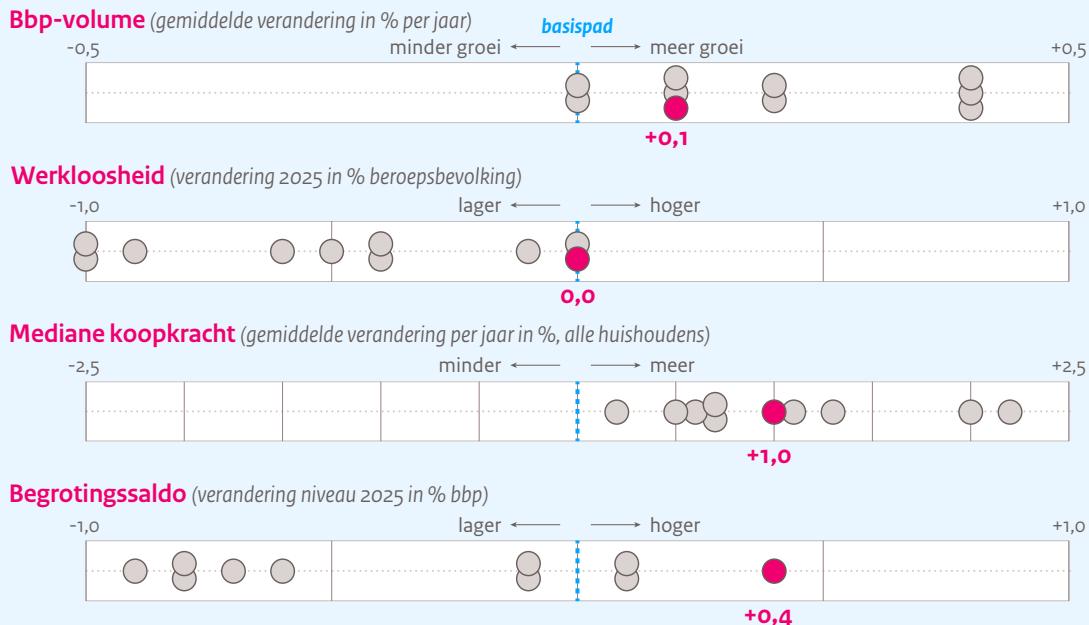
DENK: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van DENK tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

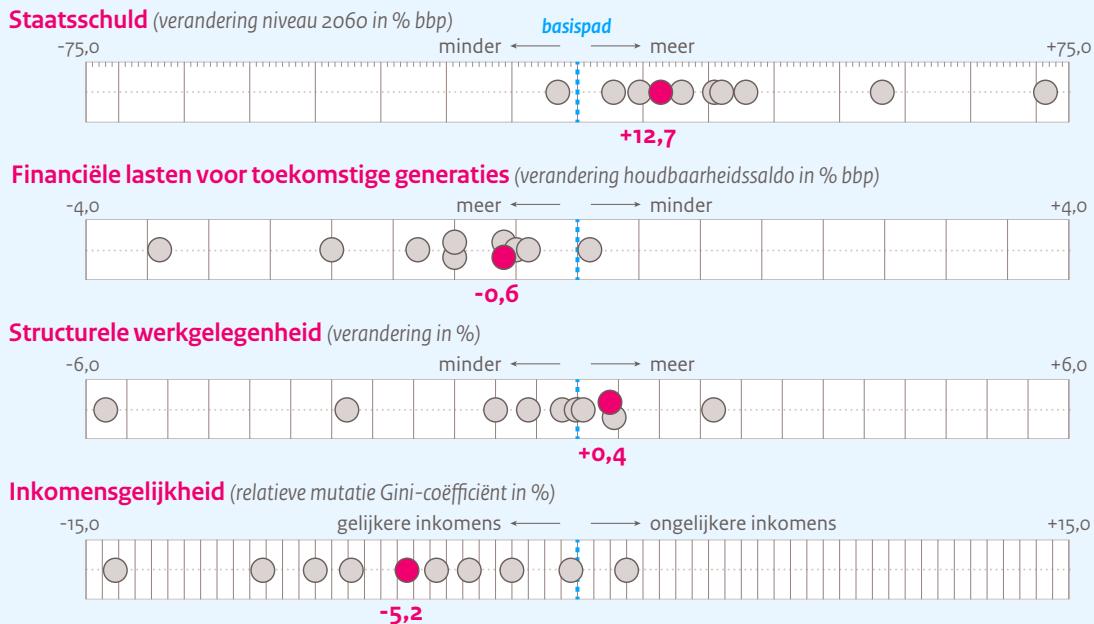

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● DENK
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

10.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van DENK verhoogt de overheidsuitgaven met 12,3 mld euro en verzwaart de beleidsmatige lasten met 12,5 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van DENK voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

In 2025 verhoogt DENK de overheidsuitgaven per saldo met 12,3 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name zorg en sociale zekerheid. Per saldo wordt het meest omgebogen bij defensie en overdrachten aan bedrijven.

Tabel 10.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket DENK

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021		2025	2025	% per jaar 2022-2025	
Sociale zekerheid	102,0	105,4	7,5	113,0	0,8	2,6
Zorg	84,8	92,7	8,3	101,1	2,3	4,5
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,6	80,0	-0,3	-0,1
Onderwijs	41,9	43,2	3,9	47,0	0,7	2,9
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	-1,2	11,6	-21,3	-23,2
Internat. samenwerking	15,7	13,7	0,0	13,7	-3,4	-3,4
Veiligheid	13,7	13,1	0,3	13,4	-1,1	-0,5
Bereikbaarheid	12,3	14,7	-0,8	13,9	4,5	3,1
Defensie	11,1	10,7	-7,2	3,5	-0,9	-25,1
Klimaat en milieu (b)			0,0	0,0		
Overig (b)			0,7	0,7		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	12,3	397,8	-0,6	0,2

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

DENK intensiveert per saldo 7,5 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat alle uitkeringen de verhoging van het wettelijk minimumloon volgen. Verder verhoogt de partij onder meer de kinderopvangtoeslag. Op de **zorg** intensiveert DENK per saldo 8,3 mld euro. Dit is vooral het gevolg van het afschaffen van het verplicht eigen risico in de Zvw (zie verder paragraaf 10.2). DENK intensiveert 0,6 mld euro op **openbaar bestuur**. Op **onderwijs** wordt voor 3,9 mld euro geïntensiveerd. DENK voert de basisbeurs in voor studenten in het hoger onderwijs. Studenten die onder het studievoorschot vielen, worden gecompenseerd. De salarissen van docenten in het primair onderwijs worden door middel van een bestuurlijk

akkoord verhoogd. Verder verhoogt de partij het budget van het primair en voortgezet onderwijs, onder andere voor kleinere klassen in het voortgezet onderwijs.

Aan **overdrachten aan bedrijven** wordt in 2025 per saldo 1,2 mld euro minder besteed. De uitgaven aan **internationale samenwerking** blijven per saldo ongewijzigd. DENK wil per saldo 0,3 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt DENK tot een netto ombuiging van 0,8 mld euro. DENK wil per saldo 7,2 mld euro minder uitgeven aan **defensie**. Bestaande taken worden afgestoten en geplande intensivering worden teruggedraaid. De aanschaf van de JSF gaat niet door en op groot materieel wordt bezuinigd. De uitgaven aan **klimaat en milieu** blijven per saldo ongewijzigd. Op de **overige uitgaven** intensificeert DENK 0,7 mld euro. DENK verhoogt de **gaswinning**, dit heeft een opwaarts effect op de gasbaten van 1,6 mld euro. De partij buigt het volledige budget van het Nationaal Groefonds om. Dit heeft een neerwaarts effect op de uitgaven aan het openbaar bestuur, overdrachten aan bedrijven en bereikbaarheid.

Het beleidspakket van DENK leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 1,3% per jaar ten opzichte van het basispad. Uitbreiding van beschutte werkplekken, de creatie van publieke banen en intensivering in het onderwijs dragen vooral bij aan de toename bij de overheid. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 0,6% per jaar ten opzichte van het basispad. DENK schaft het verplichte eigen risico in de Zvw af. Dit heeft een opwaarts effect op de zorgconsumptie. Daarmee draagt deze maatregel met name bij aan de werkgelegenheidsgroei in de zorg.

Tabel 10.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket DENK

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	1,3	1,2
Zorg	1850	2,3	0,6	2,9
Overheid en zorg	3460	1,2	0,9	2,1

DENK verzwaart de **beleidmatige lasten** in 2025 met per saldo 12,5 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 2,9 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van een generieke verhoging van de arbeidskorting en het verlagen van het verlaagde btw-tarief naar 6%. De lasten van gezinnen worden daarentegen verzwaard door een herintroductie van het vierschijvenstelsel, waarbij de eerste schijf wordt verlaagd ten opzichte van het basistarief in het basispad, een hoger derde en vierde schijftarief worden ingevoerd en het aangrijppingspunt van het toptarief wordt verlaagd. Voor **bedrijven** stijgen de beleidmatige lasten per saldo met 15,1 mld euro. De lastenverzwareing wordt onder andere verklaard door de verhoging van het hoge vpB-tarief naar 35%, het afschaffen van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) en de daarvan gerelateerde reservering, en het invoeren van een werkgeversheffing op loon boven de 150.000 euro. De beleidmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 0,3 mld euro verhoogd.

De beleidmatige lastenverzwareing van 12,5 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 0,8 mld euro teruggebracht. Deze lasten veranderen met name door de verhoging van de arbeidskorting en inkomensafhankelijke combinatiekorting, de verlaging van de nominale zorgpremie, de herintroductie van het vierschijvenstelsel en de invoering van een werkgeversheffing. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 13,9 mld euro verzwaard. Deze lastenverzwareing volgt onder andere uit een verhoging van het hoge vpB-tarief en het afschaffen (van de reservering) van de BIK. Daartegenover staat een lastenverlichting op vermogen en winst

door het afschaffen van de verhuurderheffing en de introductie van een nieuwe schijf met een lager tarief in de vpb. De belastingen op **milieu** worden door DENK per saldo verzwaard met 1,7 mld euro. Dit is vooral het gevolg van een verhoging in de energiebelasting en de invoering van een vrachtwagenheffing. DENK verlaagt per saldo de **overige** lasten met 2,2 mld euro. Hieraan ligt grotendeels verlaging van het verlaagde btw-tarief naar 6% ten grondslag.

Tabel 10.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket DENK

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
<i>2022-2025</i>			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	12,5	18,8
... waarvan gezinnen	4,2	-2,9	1,4
... waarvan bedrijven	1,9	15,1	16,9
... waarvan buitenland	0,1	0,3	0,5
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-0,8	4,1
... waarvan vermogen en winst	0,7	13,9	14,6
... waarvan milieu	0,5	1,7	2,1
... waarvan overig	0,2	-2,2	-2,0
Niet-EMU-relevante lasten		-0,1	-0,1
... waarvan gezinnen		0,0	0,0
... waarvan bedrijven		-0,1	-0,1
... waarvan buitenland		0,0	0,0
* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetssperiode. + is lastenverzwarende, - is lastenverlichting.			

Het beleidspakket van DENK leidt tot negatieve niet-EMU-relevante lasten van 0,1 mld euro. Niet-EMU-relevante lasten zijn kosten voor gezinnen, bedrijven of het buitenland om te voldoen aan door de overheid opgelegde verplichtingen, waarvoor geen directe tegenprestatie geldt en die geen effecten hebben op de belasting- en premieontvangsten. De negatieve niet-EMU-relevante lasten van DENK komen voort uit lagere werkgeverslasten door de collectivisering van loondoorbetaling bij ziekte.

Het beleidspakket van DENK heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. DENK vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. DENK verhoogt daarnaast het budget van het gemeente- en provinciefonds met 0,7 mld euro. DENK verhoogt de lokale lasten taakstellend met 1,2 mld euro door uitbreiding van de onroerendezaakbelasting en roomt deze opbrengst af van het gemeente- en provinciefonds.

10.2 Zorg

DENK verhoogt de collectieve zorguitgaven met 8,3 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 6,9 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,5 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 0,9 mld euro.

Tabel 10.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket DENK

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mld euro</i>			<i>niveau 2025 in mld euro</i>	
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	6,9	57,9
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			6,4	
aanpassing basispakket			0,3	
overig			0,3	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-3,4 (-235)	0,0 (0)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,5	29,7
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,5	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	0,9	13,5
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	8,3	101,1
(a) Nettobedragen. (b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.				

In de **curatieve zorg** voert DENK binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door.

DENK schafft het verplichte **eigen risico** in de Zvw af. Hierdoor dalen de gemiddelde eigen betalingen tot nul euro per persoon.

DENK breidt het **verzekerde pakket** uit met periodieke tandheelkundige controles.

Verder wil DENK een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de curatieve zorg en de

intramurale **langdurige zorg** te verhogen met 3%.

Ook bij de **overige zorg** wil DENK een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en Jeugdzorg te verhogen met 3%. Daarnaast stelt DENK een nationaal preventiefonds in.

10.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,1%-punt per jaar boven het basispad. De overheidsbestedingen nemen vooral toe door intensivering in de zorg en uitgaven aan onderwijs. Daar staan lagere uitgaven aan defensie tegenover maar per saldo nemen de overheidsbestedingen toe. Verder leiden de hogere uitkeringen door een verhoging van het minimumloon en lastenverlichting voor gezinnen tot een toename van de consumptie. Als gevolg van de lastenverzwaren voor bedrijven nemen de bedrijfsinvesteringen af ten opzichte van het basispad. Door een verslechterende concurrentiepositie komt de uitvoer lager uit ondanks een toename van de uitvoer van energie als gevolg van het verhogen van de gasproductie.

De werkloosheid blijft ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Als gevolg van de intensivering neemt de werkgelegenheid in de zorg en bij de overheid toe. De werkgelegenheid in de markt neemt af als gevolg van lastenverzwaren bij bedrijven. Per saldo neemt de groei van de totale werkgelegenheid toe ten opzichte van het basispad. Daar staat een toename van het arbeidsaanbod tegenover onder andere als gevolg van het verhogen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de arbeidskorting en het invoeren van een quotum voor doelgroepbanen.

DENK verhoogt de lonen in de zorg en het minimumloon terwijl lagere werknemerslasten en de lagere inflatie een drukkend effect uitoefenen op de lonen. Per saldo nemen de cao-lonen bij bedrijven met 0,1%-punt per jaar minder toe dan in het basispad. De inflatie wordt gedrukt door de verlaging van de productgebonden belastingen en is 0,1%-punt per jaar lager dan in het basispad. De reële cao-lonen blijven ongewijzigd ten opzichte van het basispad.

Tabel 10.5 Macro-economische effecten van beleidspakket DENK

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,1	1,6
Consumptie huishoudens	2,4	0,2	2,6
Overheidsbestedingen	1,2	0,5	1,7
Investeringen bedrijven	1,4	-1,0	0,4
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,2	3,4
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	-0,1	1,4
Inflatie (hicp, a)	1,5	-0,1	1,4
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	-0,3	0,1
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,1	1,0
... waarvan bedrijven	1,0	-0,1	0,9
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	0,0	4,5
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	-0,4	74,3
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

10.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -0,8% bbp door het beleidspakket van DENK. Door de maatregelen neemt het saldo initieel toe met 0,2% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,2% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,4% bbp hoger uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo is gelijk aan het effect op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de intensivering in de collectieve sector en de verhoging van de lonen en uitkeringen. Deze leiden tot extra inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. Daarnaast neemt de consumptie toe waardoor de opbrengst van de productgebonden belastingen hoger uitvalt. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwarening voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. De combinatie van intensivering in zorg en bij de overheid, lastenverlichting voor huishoudens en

lastenverzwareing voor bedrijven resulteert daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

De schuldquote daalt in 2025 ten opzichte van het basispad, zowel door de verbetering van het EMU-saldo als door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). De toename van het nominale bbp wordt vooral veroorzaakt door een hogere bbp-prijs.

Tabel 10.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket DENK

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	0,2
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,2
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-0,8
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	0,4
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-0,3
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	-1,3
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	58,4

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

10.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van DENK verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 1,0% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). DENK verhoogt onder andere het wettelijk minimumloon met koppeling van uitkeringen, verlaagt de nominale zorg premie en schaft het verplicht eigen risico in de Zorgverzekeringswet af. DENK verhoogt ook de arbeidskorting, kinderopvangtoeslag en de inkomenstafhankelijke combinatiekorting. Daartegenover staat onder andere dat DENK een vierschijvenstelsel invoert in de inkomstenbelasting, waarin onder andere het aangrijpingspunt van het toptarief wordt verlaagd en het toptarief wordt verhoogd. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), nemen door het beleidspakket van DENK de reële lonen bij bedrijven gemiddeld even veel toe als in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeld is sprake van spreiding. De helft van alle huishouden gaat er gemiddeld tussen de 0,5% en 1,4% per jaar op vooruit. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog verder oplopen tot

een koopkrachtachteruitgang van meer dan 2,8% gemiddeld per jaar (hoogste 20% inkomens) of een koopkrachtvoortgang van 2,7% gemiddeld per jaar (huishoudens met kinderen).

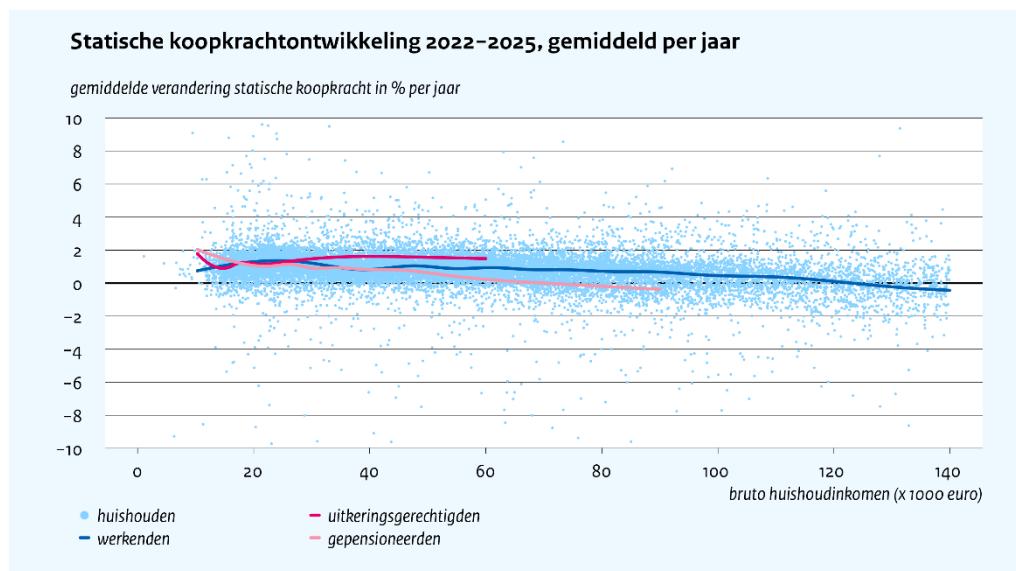
Het beleidspakket is in doorsnee het meest gunstig voor de lagere (+1,3% per jaar) en lagere middeninkomens (+1,2 % per jaar). Lagere en lagere middeninkomens hebben het meeste voordeel van het verhogen van het wettelijk minimumloon (inclusief koppeling uitkeringen en toeslagen), de verlaging van de nominale zorgpremie en het afschaffen van het eigen risico en het herinvoeren van het vierschijvenstelsel, waarin het tarief van de eerste schijf verlaagd wordt. De laagste inkomens hebben nadeel van de doorwerking van de lagere zorgpremies en het afschaffen van het eigen risico op de zorgtoeslag. Middeninkomens hebben minder voordeel van het hogere wettelijk minimumloon, maar hebben voordeel van de generieke verhogingen van de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de lagere zorgpremies. De hoogste 20% inkomens gaan er in doorsnee het minst op vooruit van alle groepen. Zij hebben ook voordeel van de verhogingen van de arbeidskorting en inkomensafhankelijke combinatiekorting en de lagere zorgpremies, maar daar staat onder andere tegenover dat zij meer belasting gaan betalen door het herinvoeren van het vierschijvenstelsel (met verhoging van het toptarief) en het verkorten van het aangrijppingspunt van de vierde schijf. Een deel van hoogste inkomens gaat er meer dan 2,8% per jaar op achteruit, mede door een samenloop van maatregelen met het invoeren van progressieve tarieven in box 2.

Het pakket is in doorsnee het meest gunstig voor uitkeringsgerechtigen (+1,5% per jaar) en gepensioneerden (+1,2% per jaar). Ook werkenden gaan er in doorsnee op vooruit (+0,8% per jaar), zij het in mindere mate dan de andere twee groepen. Uitkeringsgerechtigen en gepensioneerden hebben relatief veel profijt van het verhogen van het wettelijk minimumloon (inclusief doorwerking uitkeringen en toeslagen), het verlagen van de nominale zorgpremie en het herinvoeren van het vierschijvenstelsel, waarin het tarief van de eerste schijf wordt verlaagd. Zij hebben nadeel van de doorwerking van het verlagen van de zorgpremies in de zorgtoeslag. Werkenden hebben relatief veel profijt van de verhoging van de arbeidskorting, inkomensafhankelijke combinatiekorting en de kinderopvangtoeslag, maar hebben het meeste nadeel van het herinvoeren van het vierschijvenstelsel, waarin de tarieven van de derde en vierde schijf worden verhoogd. Werkenden met lagere inkomens ondervinden eveneens voordeel van het hogere minimumloon.

Alleenstaanden (+1,0% per jaar) en tweeverdieners (+0,9% per jaar) gaan er meer op vooruit dan alleenverdieners (+0,7% per jaar). Alleenstaanden hebben in doorsnee meer profijt van de verhoging van het wettelijk minimumloon, mede door de doorwerking in uitkeringen en toeslagen. Tweeverdieners hebben meer profijt van de aanpassingen in de inkomensafhankelijke combinatiekorting (die alleenverdieners niet ontvangen), de kinderopvangtoeslag (idem) en de arbeidskorting dan alleenverdieners.

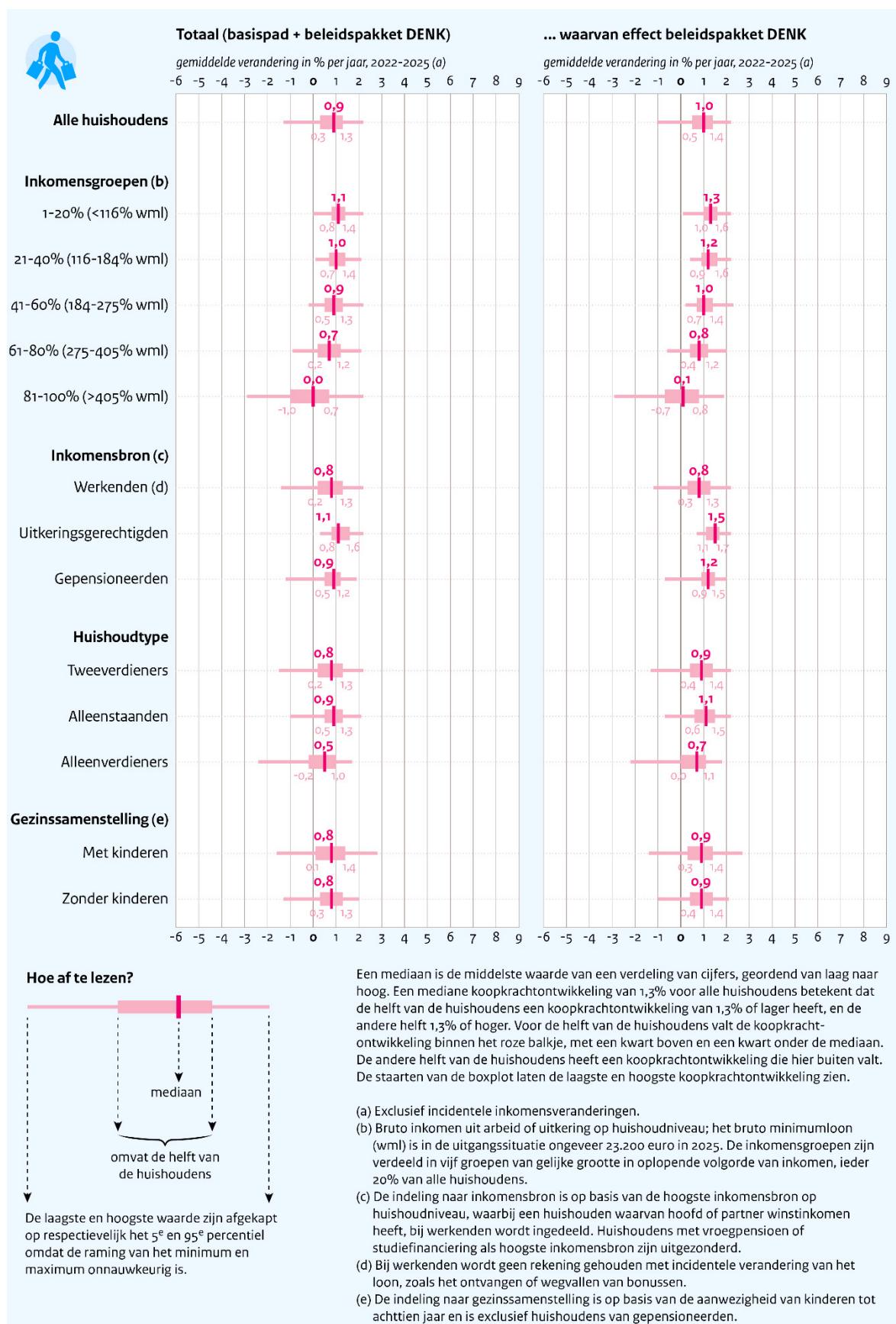
Huishoudens met kinderen en huishoudens zonder kinderen gaan er in doorsnee ongeveer evenveel op vooruit (+0,9%). Huishoudens met kinderen hebben in doorsnee profijt van de verhogingen van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en kinderopvangtoeslag, maar hebben relatief veel nadeel van het nieuwe vierschijvenstelsel met hogere tarieven voor (hogere) midden- en hoge inkomens. Een deel van de huishoudens met kinderen gaat er meer dan 2,7% per jaar op vooruit. Dit zijn met name huishoudens met een samenloop van gebruik van kinderopvang, inkomensafhankelijke combinatiekorting en een inkomen rond het wettelijk minimumloon voor een van de huishoudleden.

Figuur 10.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket DENK, gemiddeld per jaar³⁰

³⁰ Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 10.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket DENK, gemiddeld per jaar

10.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket van DENK leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad. Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 5,2% lager.

Tabel 10.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket DENK

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-5,2	-4,6
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid en zorg. Fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn onder andere het verlagen van het aangrijpingspunt van het toptarief, het her invoeren van een progressief belastingstelsel waarin onder andere het toptarief wordt verhoogd, het invoeren van progressieve tarieven in box 2, en het aftappen van de hypotheekrenteaf trek. Daartegenover staat dat de generieke verhogingen van de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting juist tot minder inkomensgelijkheid leiden. De impact van deze maatregelen op de inkomensgelijkheid is overigens beperkt, terwijl de maatregelen wel tot een relatief grote stijging van de structurele werkgelegenheid leiden. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat het verhogen van het wettelijk minimumloon (met doorwerking in zowel hogere lonen, toeslagen als uitkeringen) en het verlagen van de zorg premies voor meer inkomensgelijkheid zorgen. De doorwerking van de lagere zorg premies in de zorgtoeslag zorgt juist voor minder inkomensgelijkheid.

10.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verhogen de maatregelen van DENK de structurele werkgelegenheid in uren met 0,4%. Deze stijging is het gevolg van fiscale maatregelen en een maatregel bij de pensioenen.

Tabel 10.8 Effecten van beleidspakket DENK op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
verandering t.o.v. basispad in %	
Werkgelegenheid in uren	0,4
...waarvan fiscaal	0,3
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,1
...waarvan pensioen	0,2
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Binnen de fiscale maatregelen leiden de verhoging van de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting tot meer werkgelegenheid. Werken wordt financieel aantrekkelijker, met name voor tweede verdieners en alleenstaande ouders. Daar staat tegenover dat de introductie van een vierschijvenstelsel in de inkomstenbelasting, met hogere tarieven vanaf de tweede schijf, de werkgelegenheid verlaagt. Ook de verhoging van de werkgeverslasten verlaagt de werkgelegenheid. Hogere werkgeverslasten vertalen zich op de lange termijn in lagere lonen, waardoor werken financieel minder aantrekkelijk wordt.

Op het terrein van de pensioenen zorgt de introductie van een flexibele AOW-leeftijd voor een toename van de werkgelegenheid. DENK biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot drie jaar later in te laten gaan. Een deel van de ouderen werkt hierdoor langer door.

Van de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden met name de verhoging van de bijstand en het minimumloon tot een lagere werkgelegenheid. Het hogere minimumloon zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen en de hogere bijstand maakt werken financieel minder aantrekkelijk. Ook het afschaffen van de kostendelersnorm in de Participatiewet verlaagt de werkgelegenheid. Dit verhoogt de bijstandsuitkering, werken wordt dan financieel minder aantrekkelijk. De uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en het quotum voor doelgroepbanen verhogen de werkgelegenheid.

10.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van DENK verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 0,6% bbp tot -3,1% bbp. DENK verhoogt structureel de overheidsuitgaven, vooral aan sociale zekerheid en zorg. Tegenover de hogere uitgaven staat een kleinere stijging van de overheidsinkomsten, met name door een verhoging van de vennootschapsbelasting. Het beleidspakket van DENK verhoogt de structurele werkgelegenheid: omdat meer mensen gaan werken en belasting betalen, verlaagt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetperiode en vanaf 2060 af, maar neemt het netto profijt tussen 2026 en 2059 toe.³¹ Tijdens de kabinetperiode drukken hogere lasten voor bedrijven van het beleidspakket van DENK op het netto profijt. Na de kabinetperiode nemen ook de baten vanuit de overheid toe en wordt het effect op het netto profijt positief. De ombuiging op defensie neemt af en de ombuiging op het Nationaal Groefonds heeft alleen een tijdelijk effect. Daarnaast lopen de extra uitgaven aan zorg en AOW de komende decennia verder op door toenemende vergrijzing. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaringen nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 12,7% bbp hoger uit door het beleidspakket van DENK. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van DENK ten opzichte van het basispad.

³¹ Het netto profijt is gerelateerd aan het houdbaarheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 10.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket DENK

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo			
... waarvan structurele beleidsimpuls	-2,4	-0,6	-3,1
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,1	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		0,1	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	-0,3	2,4
2026 - 2059	2,3	0,5	2,8
2060 en verder (a)	-0,5	-0,3	-0,8
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	12,7	60,1
(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.			
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.			

11 5oPLUS

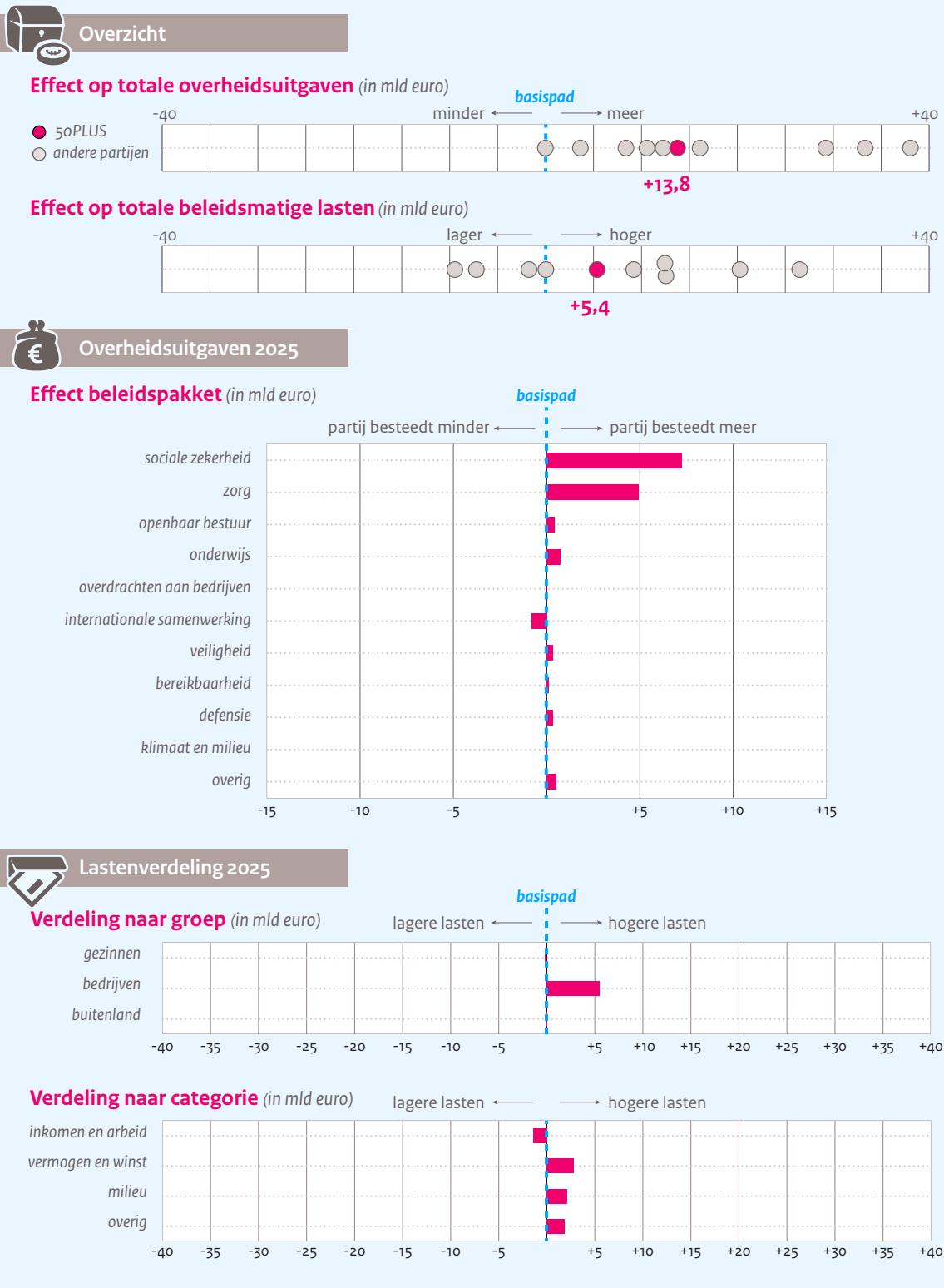
5oPLUS kiest voor extra uitgaven aan sociale zekerheid en zorg, en verzwaart de lasten voor bedrijven. De partij intensiveert in de sociale zekerheid via een verhoging van het vergoedingspercentage van de kinderopvang en verhoogt het minimumloon (met koppeling van sociale en loongerelateerde uitkeringen) en de AOW-uitkeringen. In de zorg leidt het beleidspakket van 5oPLUS via een lager eigen risico en een bestuurlijk akkoord voor hogere lonen tot extra uitgaven. 5oPLUS zet tegenover de extra overheidsuitgaven een verzwaring van de beleidsmatige lasten voor bedrijven door een verhoging van het hoge vpb-tarief en de introductie van een verpakkingenbelasting.

De komende kabinetperiode leidt het pakket van 5oPLUS tot hogere koopkracht en lagere werkloosheid, maar niet tot extra werkgelegenheid. De overheidsbestedingen nemen toe, vooral door intensivering in de collectief gefinancierde zorg. Hogere uitkeringen en hogere lonen vergroten het inkomen van gezinnen, waardoor mensen meer gaan consumeren. De koopkracht neemt in doorsnee in alle categorieën toe, de laagste inkomens profiteren relatief het meest. Ondanks de intensivering in de collectieve sector neemt de werkgelegenheid niet toe, omdat de werkgelegenheid in de marktsector afneemt door hogere reële arbeidskosten. De werkloosheid daalt wel, doordat het arbeidsaanbod afneemt. Per saldo stijgt de groei beperkt en daalt het EMU-saldo beperkt, doordat de macro-economische doorwerking het initiële budgettaire effect grotendeels compenseert.

Op de lange termijn neemt de inkomensgelijkheid toe, maar daalt de werkgelegenheid en stijgen de financiële lasten voor toekomstige generaties. Door het nivellerende beleidspakket neemt de inkomensgelijkheid toe en het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen af. Dit verkleint de prikkel om (meer) te werken, waardoor de structurele werkgelegenheid afneemt. Ook de flexibilisering van de AOW-leeftijd draagt hier aan bij: gemiddeld werken ouderen hierdoor minder lang door. Structureel zijn de overheidsuitgaven hoger dan de overheidsinkomsten, waardoor de financiële lasten voor toekomstige generaties toenemen.

50PLUS: uitgaven- en lastenbeeld

Budgettair overzicht van het partijprogramma van 50PLUS in 2025 ten opzichte van de situatie als er in de komende regeerperiode geen beleid zou wijzigen (basispad)

© Centraal Planbureau, Den Haag 2021

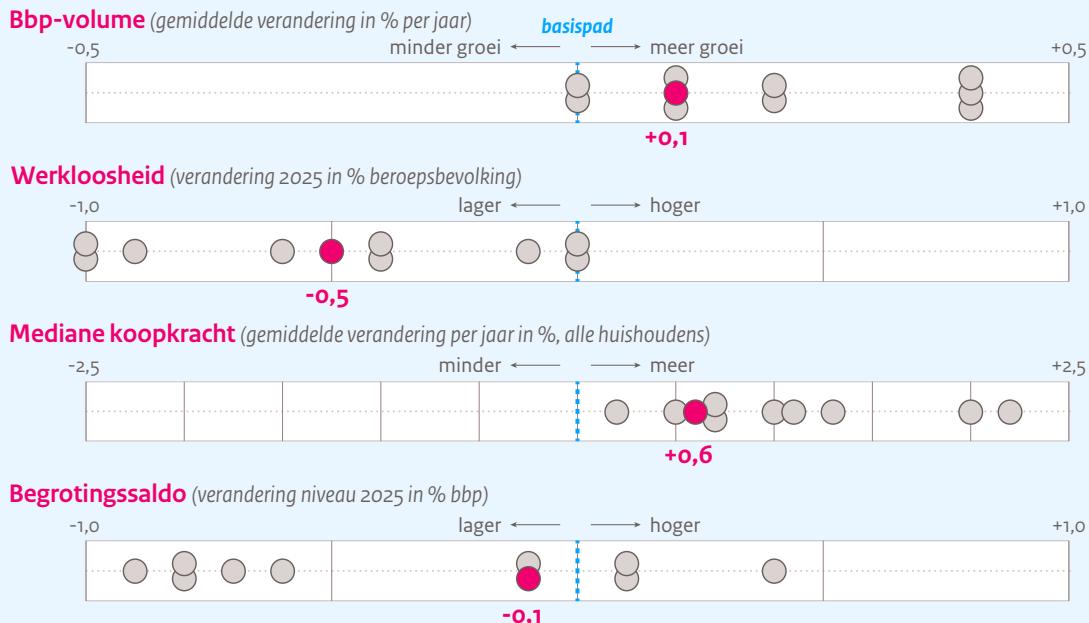
50PLUS: economische effecten

Overzicht van de effecten van het partijprogramma van 50PLUS tijdens de komende regeerperiode (middellange termijn) en daarna (lange termijn)

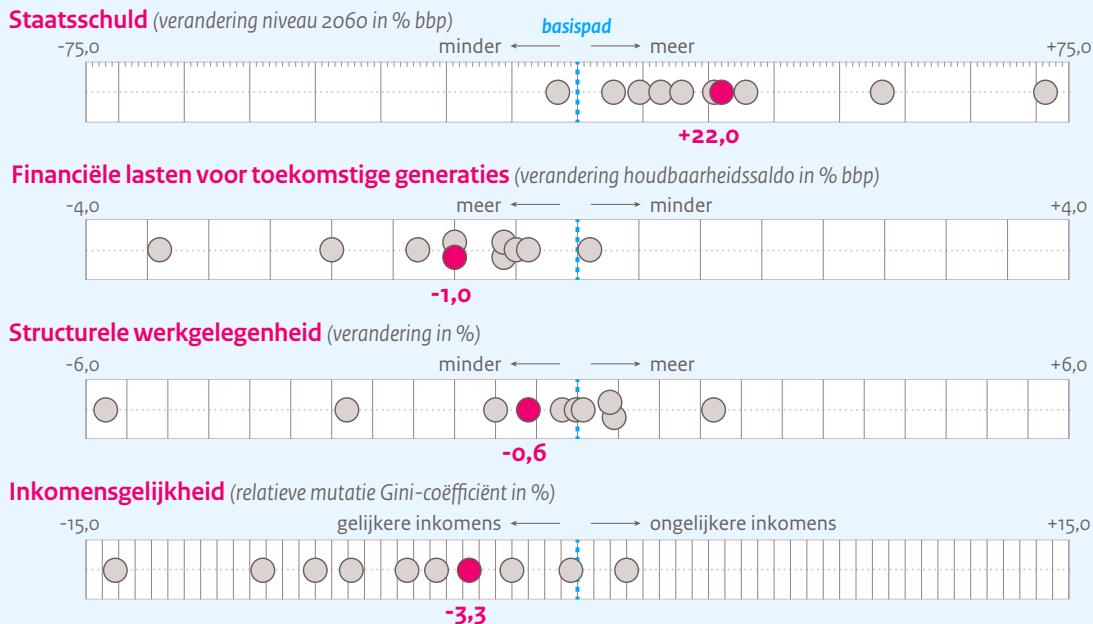

Effecten op middellange termijn (2022-2025)

● 50PLUS
○ andere partijen

Effecten op lange termijn

Basispad

Het basispad is de ontwikkeling die het CPB verwacht bij ongewijzigd beleid. Voor meer uitleg over de basispaden, zie hoofdstuk 12.

De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

11.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van 5oPLUS verhoogt de overheidsuitgaven met 13,8 mld euro en verzwaart de beleidsmatige lasten met 5,4 mld euro. Dit zijn ex-ante mutaties, dat wil zeggen zonder de macro-economische doorwerking. Deze paragraaf bespreekt de budgettaire consequenties van het pakket van 5oPLUS voor de overheidsbegroting op hoofdlijnen, een volledig overzicht van alle maatregelen is te vinden in de bijlage. Alle in deze paragraaf genoemde getallen zijn ten opzichte van het basispad, tenzij anders aangegeven.

In 2025 verhoogt 5oPLUS de overheidsuitgaven per saldo met 13,8 mld euro ten opzichte van het basispad. De netto intensivering betreffen met name sociale zekerheid en zorg. Per saldo wordt het meest omgebogen bij internationale samenwerking.

Tabel 11.1 Effecten op de overheidsuitgaven van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad		Netto intensivering beleidspakket	Beleidspakket + basispad	Basispad	Beleidspakket + basispad
	mld euro 2021	2025				
Sociale zekerheid	102,0	105,4	7,2	112,7	0,8	2,5
Zorg	84,8	92,7	4,9	97,7	2,3	3,6
Openbaar bestuur	80,3	79,3	0,4	79,7	-0,3	-0,2
Onderwijs	41,9	43,2	0,7	43,9	0,7	1,2
Overdrachten bedrijven (a)	33,5	12,8	0,0	12,8	-21,3	-21,4
Internat. samenwerking	15,7	13,7	-0,8	12,9	-3,4	-4,8
Veiligheid	13,7	13,1	0,3	13,4	-1,1	-0,4
Bereikbaarheid	12,3	14,7	0,1	14,8	4,5	4,7
Defensie	11,1	10,7	0,4	11,1	-0,9	-0,1
Klimaat en milieu (b)			0,0	0,0		
Overig (b)			0,5	0,5		
Totaal uitgaven	395,3	385,6	13,8	399,3	-0,6	0,3

(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.

(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.

5oPLUS intensiveert per saldo 7,2 mld euro in de **sociale zekerheid**. Dit komt vooral door een verhoging van de AOW-uitkering, de koppeling van uitkeringen aan de voorgestelde stijging van het wettelijk minimumloon en een verhoging van het vergoedingspercentage van de kinderopvang. Op de **zorg** intensiveert 5oPLUS per saldo 4,9 mld euro. Dit is vooral het gevolg van het verlagen van het verplicht eigen risico in de Zvw en het middels een bestuurlijk akkoord verhogen van de zorglonen (zie paragraaf 11.2). 5oPLUS intensiveert 0,4 mld euro op **openbaar bestuur**. Op **onderwijs** wordt voor 0,7 mld euro geïntensiveerd. Dit komt vooral doordat studenten in het hoger onderwijs een basisbeurs krijgen en het budget voor een leven lang leren wordt verhoogd.

De uitgaven aan **overdrachten aan bedrijven** blijven per saldo ongewijzigd. 5oPLUS buigt per saldo 0,8 mld euro om op **internationale samenwerking**. De ontwikkelingssamenwerking wordt beperkt tot de armste landen. 5oPLUS wil per saldo 0,3 mld euro meer uitgeven aan **veiligheid**. Op het terrein van **bereikbaarheid** komt 5oPLUS tot een netto intensivering van 0,1 mld euro. 5oPLUS wil per saldo 0,4 mld euro meer uitgeven aan **defensie**. De uitgaven aan **klimaat en milieu** blijven per saldo ongewijzigd. Op de **overige uitgaven** intensificeert 5oPLUS 0,5 mld euro.

Het beleidspakket van 5oPLUS leidt tot een stijging van de werkgelegenheid in de **sector overheid** van 0,6% per jaar ten opzichte van het basispad. De stijging komt vooral door het uitbreiden van het aantal beschutte werkplekken en intensivering bij defensie en in het onderwijs. Als gevolg van het beleidspakket vindt in de **zorgsector** een stijging van de werkgelegenheid plaats van 0,6% per jaar ten opzichte van het basispad. De stijging komt vooral door het verlagen van het verplicht eigen risico in de Zvw. Dit stimuleert de zorgconsumptie en daarmee de werkgelegenheid in de zorg.

Tabel 11.2 Werkgelegenheidseffecten bij de overheid en zorg van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mln gewerkte uren, % per jaar, 2022-2025 2021</i>				
Sector overheid	1610	-0,1	0,6	0,5
Zorg	1850	2,3	0,6	2,9
Overheid en zorg	3460	1,2	0,6	1,8

5oPLUS verzwaart de **beleidsmatige lasten** in 2025 met per saldo 5,4 mld euro ten opzichte van het basispad. **Gezinnen** betalen per saldo 0,2 mld euro minder belasting en premies. Deze lastenverlichting is voornamelijk het gevolg van het verlagen van het lage tarief in de inkomstenbelasting en het verhogen en langzamer afbouwen van de ouderenkorting. De lasten voor gezinnen worden verzwaard door een accijnsverhoging op tabak en alcohol en een verhoging van het verlaagde btw-tarief voor bepaalde productgroepen naar 21%. Voor **bedrijven** stijgen de beleidsmatige lasten per saldo met 5,5 mld euro. Dit komt vooral door een verhoging van het hoge vpb-tarief naar 29% en de introductie van een verpakkingenbelasting. De beleidsmatige lasten voor het **buitenland** worden per saldo met 0,1 mld euro verhoogd.

De beleidsmatige lastenverzwareing van 5,4 mld euro is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. De lasten op **inkomen en arbeid** worden per saldo met 1,4 mld euro teruggebracht. Deze lasten dalen met name door aanpassingen in de inkomstenbelasting en de ouderenkorting. In de inkomstenbelasting wordt naast de lastenverlichting door het verlagen van het lage tarief een toptarief ingevoerd voor inkomens boven de 100.000 euro, dat de lasten verzuwt. De lasten op **vermogen en winst** worden per saldo met 2,8 mld euro verzuwd. Dit is met name het gevolg van de verhoging van het hoge vpb-tarief. De belastingen op **milieu** worden door 5oPLUS per saldo verzuwd met 2,1 mld euro. De introductie van een verpakkingenbelasting en invoering van een vrachtwagenheffing zijn zorgen voor deze lastenverzwareing. 5oPLUS verhoogt per saldo de **overige** lasten met 1,9 mld euro. Dit komt door de verhoging van de alcohol- en tabaksaccijns en de verhoging van het btw-tarief voor verschillende productgroepen.

Tabel 11.3 Effecten op lastenontwikkeling van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>mutatie in mld euro</i>			
2022-2025			
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	5,4	11,6
... waarvan gezinnen	4,2	-0,2	4,1
... waarvan bedrijven	1,9	5,5	7,3
... waarvan buitenland	0,1	0,1	0,2
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-1,4	3,5
... waarvan vermogen en winst	0,7	2,8	3,5
... waarvan milieu	0,5	2,1	2,5
... waarvan overig	0,2	1,9	2,1
Niet-EMU-relevante lasten	0,0	0,0	0,0
... waarvan gezinnen	0,0	0,0	0,0
... waarvan bedrijven	0,0	0,0	0,0
... waarvan buitenland	0,0	0,0	0,0
* Substantiële (niet-EMU-relevante) lasten na kabinetssperiode.			
+ is lastenverzwaring, - is lastenverlichting.			

Het beleidspakket van 5oPLUS heeft verschillende gevolgen voor decentrale overheden. 5oPLUS vergroot het takenpakket van decentrale overheden, vooral door uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken. Daarnaast verhoogt 5oPLUS het budget van het gemeente- en provinciefonds met 0,7 mld euro. 5oPLUS verlaagt de lokale lasten met 0,5 mld euro en verhoogt het gemeente- en provinciefonds met hetzelfde bedrag ter compensatie.

11.2 Zorg

5oPLUS verhoogt de collectieve zorguitgaven met 4,9 mld euro in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit is opgebouwd uit een verhoging van de collectieve Zvw-uitgaven met 3,3 mld euro, een verhoging van de collectieve Wlz-uitgaven met 0,5 mld euro en een verhoging van de overige zorguitgaven met 1,1 mld euro.

Tabel 11.4 Effecten op belangrijkste indicatoren zorg van beleidspakket 50PLUS

	Stand 2021	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	mld euro	niveau 2025 in mld euro		
Curatieve zorg (Zvw)				
Collectieve uitgaven (a)	47,1	50,9	3,3	54,2
a.g.v. (budget)maatregelen			-0,8	
eigen betalingen			2,9	
aanpassing basispakket			0,0	
overig			1,2	
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	3,4 (235)	-1,4 (-96)	2,0 (139)
Langdurige zorg (Wlz)				
Collectieve uitgaven (a)	25,2	29,2	0,5	29,7
a.g.v. (budget)maatregelen			0,0	
eigen betalingen			0,0	
overig			0,5	
Overig (o.a. Wmo/jeugd)	12,6	12,6	1,1	13,8
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	92,7	4,9	97,7
(a) Nettobedragen.				
(b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.				

In de **curatieve zorg** voert 50PLUS binnen het huidige stelsel van gereguleerde concurrentie een aantal wijzigingen door. Zo voert 50 PLUS een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijk opdracht krijgt om door beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen.

Daarnaast verlaagt 50PLUS het verplichte **eigen risico** in de Zvw met 200 euro. De gemiddelde eigen betalingen in de Zvw nemen hierdoor af met 96 euro per persoon tot 139 euro.

Verder wil 50PLUS in de curatieve zorg een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Zvw te verhogen met 2% en intensiveert in huisartsenzorg en eerstelijnsgezondheidscentra.

In de intramurale **langdurige zorg** wil 50PLUS een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers te verhogen met 2%.

Bij de **overige zorg** wil 50PLUS een bestuurlijk akkoord afsluiten om de lonen van werknemers in de Wmo en jeugdzorg te verhogen met 2%. Daarnaast intensiveert 50PLUS in het stimuleren van innovatie.

11.3 Macro-economische effecten

De bbp-groei ligt gemiddeld 0,1%-punt per jaar boven het basispad. De overheidsbestedingen nemen toe, vooral door intensivering in de collectief gefinancierde zorg, onder andere vanwege het verlagen van het eigen risico. Hogere uitkeringen en hogere lonen vergroten het inkomen, waardoor mensen meer gaan consumeren. De hogere binnenlandse vraag leidt tot een lichte toename van de bedrijfsinvesteringen. Hiertegenover staat een daling van de uitvoer ten opzichte van het basispad, omdat hogere arbeidskosten en lastenverzwaring bij bedrijven tot een verslechtering van de concurrentiepositie leiden.

De werkloosheid komt in 2025 0,5%-punt lager uit dan in het basispad. Dit komt voornamelijk door een afname van het arbeidsaanbod, de totale werkgelegenheid blijft ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Door intensivering neemt de werkgelegenheid in de zorg toe, maar de totale werkgelegenheid blijft ongewijzigd vanwege hogere arbeidskosten en de flexibilisering van de AOW-leeftijd. Hierdoor neemt ook het arbeidsaanbod af.

Zowel de cao-lonen als de inflatie nemen toe door het pakket van 50PLUS. De cao-lonen bij bedrijven nemen met 0,5%-punt per jaar meer toe dan in het basispad. De dalende werkloosheid en verhoging van het minimumloon hebben een opwaarts effect op de lonen, wat versterkt wordt door het effect van een hogere inflatie. De inflatie neemt vooral vanwege hogere productgebonden belastingen en hogere arbeidskosten toe. Ook in reële termen stijgen de cao-lonen ten opzichte van het basispad.

Tabel 11.5 Macro-economische effecten van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
<i>gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025</i>			
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1,5	0,1	1,6
Consumptie huishoudens	2,4	0,3	2,7
Overheidsbestedingen	1,2	0,7	1,9
Investeringen bedrijven	1,4	0,1	1,5
Uitvoer goederen en diensten	3,6	-0,2	3,4
Lonen en prijzen			
Cao-loon bedrijven	1,5	0,5	2,0
Inflatie (hicp, a)	1,5	0,3	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,3	0,7
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	0,0	0,9
... waarvan bedrijven	1,0	0,0	1,0
niveau 2025 in % effect op niveau in %-punt niveau 2025 in %			
Werkloze beroepsbevolking	4,5	-0,5	4,0
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	0,4	75,1
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex.			

11.4 Overheidssaldo en overheidsschuld

Het EMU-saldo in 2025 bedraagt -1,3% bbp door het 5oPLUS-pakket. Door de maatregelen neemt het saldo initieel af met 0,9% bbp. De macro-economische doorwerking zorgt voor een toename van het saldo met 0,8% bbp. Het EMU-saldo komt daarmee 0,1% bbp lager uit dan in het basispad. Het structurele EMU-saldo corrigeert voor tijdelijke effecten van het beleidspakket op de economische groei. Het effect van het beleidspakket op het structurele saldo is groter dan het effect op het EMU-saldo. Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode.

Het positieve doorwerkingseffect komt door de hogere consumptie als gevolg van het toegenomen inkomen van huishoudens en de intensivering die werkgelegenheid in de zorg creëren. Deze leiden tot extra btw-opbrengsten en inkomsten via de loon- en inkomstenbelasting. Het negatieve doorwerkingseffect van de lastenverzwareing voor bedrijven is tegelijkertijd beperkt, omdat op de korte termijn daarmee vooral de investeringen en uitvoer worden geraakt en de belastingdruk hierop relatief laag is. Gelijktijdige intensivering in de sociale zekerheid en zorg en lastenverzwareing voor bedrijven resulteren daarom in een groot doorwerkingseffect ten opzichte van het initiële effect op het EMU-saldo.

Ondanks de afname van het EMU-saldo daalt de schuldquote in 2025 ten opzichte van het basispad. Dit komt door de toename van het nominale bbp (de noemer van de schuldquote). Het nominale bbp stijgt door zowel meer economische groei als een hogere bbp-prijs.

Tabel 11.6 Effecten op overheidssaldo en overheidsschuld van beleidspakket 50PLUS

	2025
	% bbp
EMU-saldo	
Basispad	-1,2
Initieel effect beleidspakket	-0,9
Doorwerkingseffect beleidspakket	0,8
EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,3
Structureel EMU-saldo (a)	
Basispad	-0,7
Effect beleidspakket	-0,3
Structureel EMU-saldo inclusief effect beleidspakket	-1,0
EMU-schuld	
Basispad	59,7
Effect beleidspakket	-1,0
EMU-schuld inclusief effect beleidspakket	58,7

a) EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren.

11.5 Koopkrachteffecten

Als gevolg van het beleidspakket van 50PLUS verbetert de mediane koopkracht van alle huishoudens gemiddeld met 0,6% per jaar ten opzichte van het basispad (zie de puntenwolk en boxplot verderop in deze paragraaf). 50PLUS verhoogt onder andere het minimumloon (met koppeling van sociale en loongerelateerde uitkeringen) en de AOW en verlaagt het lage tarief in de inkomstenbelasting. Ook worden het kindgebonden budget en de kinderopvangtoeslag verhoogd. Daartegenover staat onder andere dat 50PLUS de kinderbijslag verlaagt en de inkomensondersteuning AOW afschaft. Rekening houdend met de inflatie (gemeten aan de hand van de cpi), nemen door het beleidspakket van 50PLUS de reële cao-lonen bij bedrijven 0,3% per jaar meer toe dan in het basispad.

Rond dit mediane koopkrachtbeeld is sprake van spreiding. De helft van alle huishoudens gaat er gemiddeld tussen de 0,3% en 1,2% per jaar op vooruit. Voor bepaalde groepen kan de spreiding nog wat verder oplopen tot een koopkrachtachteruitgang van 0,8% gemiddeld per jaar (hoogste 20% inkomens) of een koopkrachtvoortgang van 2,3% gemiddeld per jaar (uitkeringsgerechtigden).

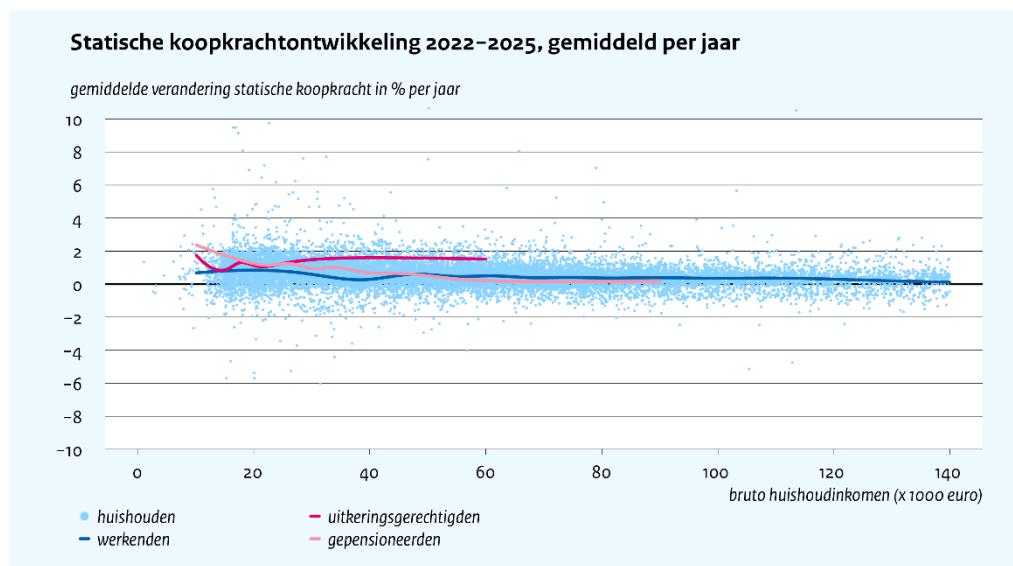
Het pakket is in doorsnee het meest gunstig voor de laagste (+1,4% per jaar) en lagere middeninkomens (+1,1% per jaar). Zij hebben het meeste voordeel van het verlagen van het tarief eerste schijf, het verhogen van het WML en het verhogen van de AOW. Hogere middeninkomens en hogere inkomens profiteren in mindere mate van deze maatregelen.

Het pakket pakt relatief gunstig uit voor uitkeringsgerechtigden (+1,5% per jaar) en gepensioneerden (+1,2% per jaar) ten opzichte van werkenden (+0,4% per jaar). Gepensioneerden profiteren van de verhoging van de AOW en uitkeringsgerechtigden hebben vooral voordeel van de verhoging van het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen. Ook werkenden met lagere inkomens hebben voordeel van het hogere minimumloon, maar dit geldt niet of slechts beperkt voor werkenden met een midden- of hoger inkomen. Een deel van de uitkeringsgerechtigden gaat er meer dan 2,3% per jaar op vooruit. Dit is toe te schrijven aan een samenloop van meerdere koopkrachtverhogende maatregelen.

Het pakket is in doorsnee gunstiger voor alleenstaanden (+0,9% per jaar) dan voor alleen- (+0,4% per jaar) en tweeverdieters (+0,5% per jaar). Alleenstaanden hebben relatief gezien meer voordeel van de verhogingen van het minimumloon (en de daaraan gekoppelde uitkeringen) en de AOW dan paren.

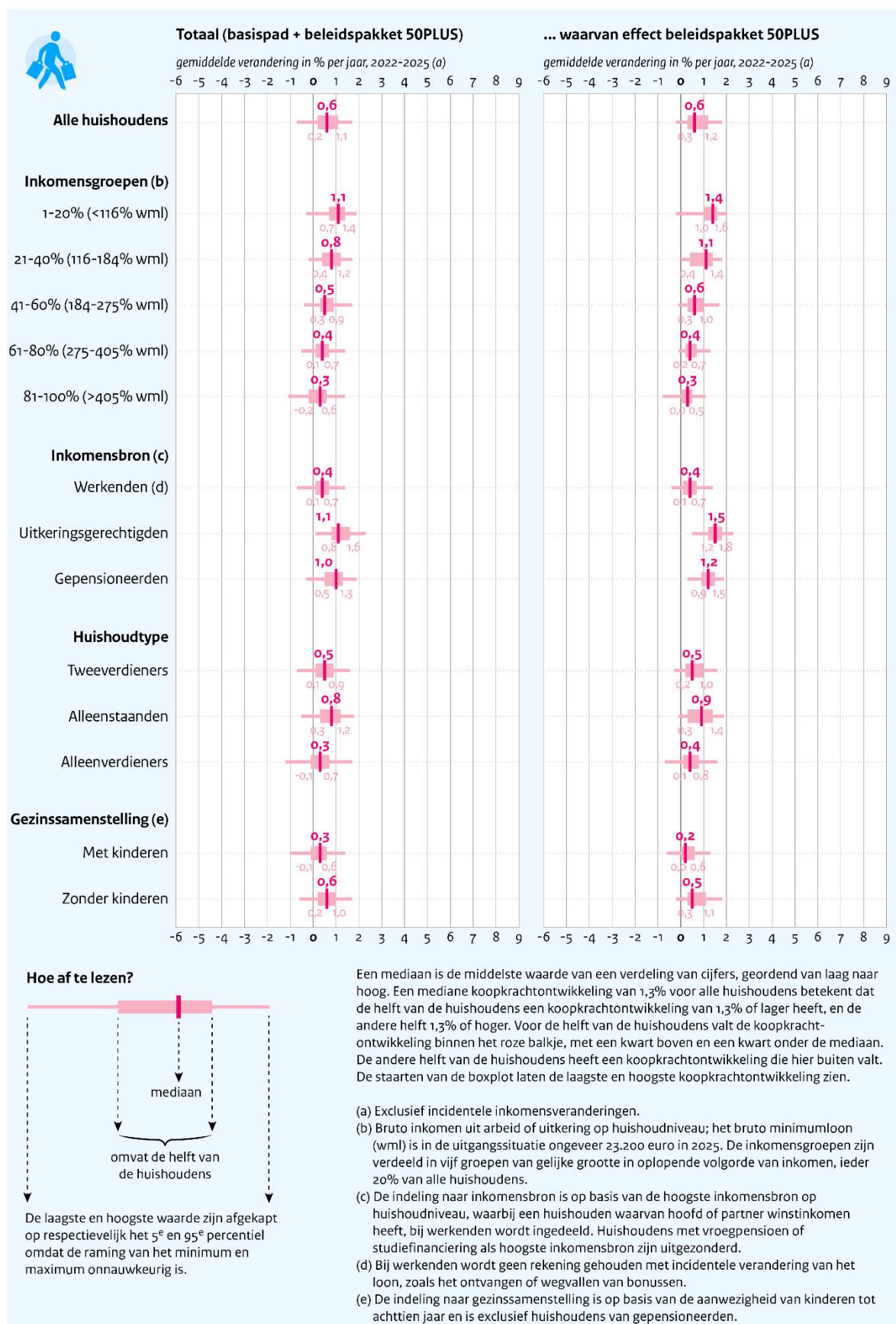
Huishoudens zonder kinderen (+0,5% per jaar) gaan er in doorsnee meer op vooruit dan huishoudens met kinderen (+0,2% per jaar). Het verschil wordt vooral veroorzaakt door de verlaging van de kinderbijslag. Huishoudens met kinderen profiteren wel van het verhoogde kindgebonden budget en de hogere vergoedingspercentages binnen de kinderopvangtoeslag.

Figuur 11.1 Koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket 50PLUS, gemiddeld per jaar³²

³² Koopkracht naar inkomensbron en huishoudinkomen, mutaties in %, gemiddeld per jaar.

Figuur 11.2 Boxplot koopkrachtontwikkeling basispad inclusief beleidspakket 50PLUS, gemiddeld per jaar

11.6 Langetermijnbeleidseffecten op inkomensverdeling

Het beleidspakket leidt per saldo tot meer inkomensgelijkheid op de lange termijn dan in het basispad.
Ten opzichte van het basispad ligt de Gini-coëfficiënt 3,3% lager.

Tabel 11.7 Langetermijneffecten op de inkomensverdeling van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad (a)	Effect beleidspakket (b)	Beleidspakket + basispad (c)
% (positief = minder inkomensgelijkheid)			
Mutatie in de Gini-coëfficiënt	0,6	-3,3	-2,7
(a) Basispad geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer in het basispad in de structurele situatie, waarbij doorlopend beleid is afgekapt in 2060.			
(b) Effect beleidspakket toont het effect van het beleidspakket op de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt.			
(c) Basispad + beleidspakket geeft de ontwikkeling van de Gini-coëfficiënt weer voor het basispad inclusief de effecten van het voorgestelde beleidspakket.			

De toename in inkomensgelijkheid is het gevolg van zowel fiscale maatregelen als maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid. Fiscale maatregelen die voor meer inkomensgelijkheid zorgen zijn onder andere het invoeren van een toptarief in de inkomstenbelasting en het verhogen van de ouderenkorting. Het verhogen van de arbeidskorting voor AOW-gerechtigden leidt juist tot iets minder inkomensgelijkheid. Binnen de sociale zekerheid en de zorg geldt dat het verhogen van het wettelijk minimumloon (met doorwerking in zowel hogere lonen, toeslagen als uitkeringen) en het verhogen van de AOW voor meer inkomensgelijkheid zorgen. Het afschaffen van de inkomensorondersteuning AOW en het verlagen van de kinderbijslag zorgen juist voor minder inkomensgelijkheid.

11.7 Structurele werkgelegenheidseffecten

In totaal verlagen de maatregelen van 5oPLUS de structurele werkgelegenheid in uren met 0,6%. Deze daling is vooral het gevolg van een maatregel bij het pensioenstelsel. 5oPLUS biedt personen de mogelijkheid om hun AOW-uitkering tot twee jaar eerder of vijf jaar later in te laten gaan. Ouderen treden hierdoor gemiddeld eerder uit.

Tabel 11.8 Effecten van beleidspakket 5oPLUS op de structurele werkgelegenheid in uren

	Effect beleidspakket
verandering t.o.v. basispad in %	
Werkgelegenheid in uren	-0,6
...waarvan fiscaal	0,1
...waarvan sociale zekerheid/arbeidsmarktbeleid	-0,2
...waarvan pensioen	-0,5
(a) Door afronding kan het totaal afwijken van de som van de onderdelen.	
(b) 0,1% staat ongeveer gelijk aan 7500 voltijdsbanen.	

Van de maatregelen bij de sociale zekerheid en het arbeidsmarktbeleid leiden de verhoging van de bijstand en het minimumloon tot een afname van de werkgelegenheid. Het hogere minimumloon zorgt ervoor dat werkgevers minder personen in dienst nemen, terwijl de hogere bijstand werken financieel minder aantrekkelijk maakt. De uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken beperkt de daling in de werkgelegenheid.

11.8 Financiële lasten voor toekomstige generaties

Het beleidspakket van 50PLUS verhoogt de financiële lasten voor toekomstige generaties ten opzichte van het basispad. Het houdbaarheidssaldo verslechtert met 1,0% bbp tot -3,4% bbp. 50PLUS verhoogt structureel de uitgaven, vooral op het terrein van sociale zekerheid en zorg. Tegenover de hogere uitgaven staat een kleinere stijging van de overheidsinkomsten, vooral binnen de vennootschapsbelasting en indirecte belastingen. Het beleidspakket van 50PLUS verlaagt de structurele werkgelegenheid: omdat minder mensen gaan werken en belasting betalen, verhoogt dit de lasten voor toekomstige generaties.

Ten opzichte van het basispad neemt het netto profijt dat burgers hebben van de overheid, in de komende kabinetperiode en tot 2060 toe, maar neemt het netto profijt vanaf 2060 af.³³ Door de geleidelijke ingroei van veel maatregelen is het gemiddelde effect van het beleidspakket van 50PLUS de komende vier jaar nog relatief beperkt. Na de kabinetperiode nemen de baten verder toe, met name door de toenemende uitgaven die gepaard gaan met het herinvoeren van de basisbeurs. Daarnaast zorgt de vergrijzing ervoor dat de hogere zorguitgaven na de kabinetperiode verder zullen stijgen. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaren nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid afneemt.

In 2060 komt de staatsschuld 22,0% bbp hoger uit door het beleidspakket van 50PLUS. Doordat de overheidsinkomsten structureel achterblijven bij de overheidsuitgaven, stijgt de schuldprojectie van 50PLUS ten opzichte van het basispad.

³³ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 11.9 Effecten op financiële lasten voor toekomstige generaties van beleidspakket 5oPLUS

	Basispad % bbp	Effect beleidspakket % bbp	Beleidspakket + basispad % bbp
Houdbaarheidssaldo			
... waarvan structurele beleidsimpuls	-2,4	-1,0	-3,4
... waarvan doorwerkingseffecten (o.a. vergrijzing)		0,2	
... waarvan effect structurele werkgelegenheid		-0,1	
Netto profijt van de overheid			
2022 - 2025	2,7	0,4	3,1
2026 - 2059	2,3	1,1	3,4
2060 en verder (a)	-0,5	-0,5	-1,0
Overheidsschuld			
Schuldprojectie 2060 (b)	47,4	22,0	69,4
(a) Inclusief de resterende houdbaarheidsopgave na 2060.			
(b) Aangenomen is een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.			

12 Verantwoording

Vertrouwelijkheid tijdens de doorrekening is cruciaal, des te belangrijker is het om achteraf verantwoording af te leggen. Politieke partijen beschikken niet over complexe economische modellen en kunnen dus niet op voorhand alle economische effecten van hun beleidskeuzes voorspellen. Daarom is het belangrijk dat ze op basis van initiële resultaten kunnen bijsturen, opdat een evenwichtig beeld ontstaat van hun prioriteiten. Om die reden is alle contact met partijen tijdens de doorrekening vertrouwelijk. Omdat de resultaten onderdeel worden van het politieke debat voorafgaand aan de verkiezingen, is het echter wel essentieel dat transparant en navolgbaar is wat het CPB heeft berekend, en hoe dat is gebeurd. Dit hoofdstuk legt verantwoording af over de gehanteerde uitgangspunten, het gevolgde proces, en de wijze van berekenen van de economische effecten. Daarbij wordt ook stilgestaan bij de beperkingen en onzekerheden van de doorrekening. Het volgende hoofdstuk gaat nader in op enkele specifieke inhoudelijke onderwerpen die deze editie nadere toelichting vergen.

12.1 Doel

Keuzes in Kaart is gericht op budgettaire gevallen en economische effecten op middellange en lange termijn, het is geen analyse van brede welvaart. Het betreft een doorrekening van de macro-economische gevallen van beleid, dat is één aspect van een bredere welvaartsafweging. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) draagt met zijn analyse van verkiezingsprogramma's een aantal andere elementen aan. Bij verkiezingen zijn uiteraard nog meer overwegingen van belang. De doorrekening dient dan ook nadrukkelijk niet te worden gezien als een stemwijzer, maar als een hulpmiddel om de effecten van verkiezingsprogramma's op één dimensie concreet en vergelijkbaar te presenteren.

Ook binnen het doel van het in kaart brengen van macro-economische effecten zijn er beperkingen. Maatregelen op het gebied van onderwijs, innovatie en infrastructuur kunnen een positief effect hebben op de productiviteit van de Nederlandse economie op langere termijn. Deze effecten zijn met de huidige stand van de wetenschap moeilijk te kwantificeren, zowel in omvang als in de timing van het effect. Net al in de vorige editie van Keuzes in Kaart worden deze effecten daarom niet meegenomen in de doorrekeningen. Het CPB ontkent daarmee echter niet het grote belang van investeringen in menselijk kapitaal voor het groeivermogen van de Nederlandse economie.

Wel draagt de doorrekening bij aan een objectief, goed geïnformeerd debat over de budgettaire en economische prioriteiten van partijen. Deelname dwingt partijen om hun keuzes concreet te maken: hoeveel extra geld wil de partij precies uittrekken voor een beleidsterrein? Welke lasten worden precies verlicht? Ook worden economische afruilen als gevolg van beleidskeuzes zichtbaar: kiest de partij voor prikkels om meer te gaan werken of voor grotere inkomensgelijkheid? Legt de partij financiële lasten bij huidige of bij toekomstige generaties? Door partijen langs dezelfde meetlat te leggen, worden uitkomsten vergelijkbaar en komen de verschillen tussen partijen helder in beeld: wie intensieveert het meest in veiligheid? Welke partij laat de koopkracht van ouderen het meest stijgen? Hoe de partijen met de resultaten van de doorrekening in het politieke debat omgaan, is uiteraard aan hen.

12.2 Uitgangspunten en verschillen met de vorige editie

De belangrijkste uitgangspunten die het CPB bij de doorrekening hanteert, zijn een gelijke behandeling van partijen, duidelijkheid en tijdige communicatie gericht op het voorkomen van verrassingen. Zo is de aanpak van het proces en de omgang met inhoudelijke kwesties zoveel mogelijk van tevoren beschreven in de startnotitie en uit de doeken gedaan in een startbijeenkomsten.³⁴ Nadere invulling van deze ‘spelregels’ is steeds aan alle deelnemende partijen meegeleerd. Om partijen inzicht te geven in de effecten van beleidskeuzes hebben de gezamenlijke planbureaus de reeks ‘Kansrijk Beleid’ geüpdateerd en uitgebreid. Samen met de ministeries van VWS en Financiën heeft het CPB ‘Zorgkeuzes in Kaart’ gepubliceerd, waarin maatregelen zijn gekwantificeerd die door partijen zijn aangedragen (zie paragraaf 13.5). Daarnaast is, ook om de doorrekening te ontlasten, partijen de mogelijkheid geboden om complexe maatregelen al voorafgaand aan de start van Keuzes in Kaart door te rekenen. Ook is een notitie met “spoorboekjes” uitgebracht die de economische gevolgen van enkele standaardvarianten in beeld brengt.³⁵

Dit is de tiende keer dat het CPB verkiezingsprogramma’s doorrekt, de aanpak is geleidelijk geëvolueerd. De evaluatie van de laatste editie van Keuzes in Kaart gaf geen aanleiding tot een grote koerswijziging.³⁶ Naar aanleiding van de evaluatie en aanvullende gesprekken met partijen in de aanloop naar deze editie zijn wel enkele accenten verlegd (zie voor meer toelichting op het contact met partijen paragraaf 12.4). Zo is ervoor gekozen om in de presentatie van de resultaten vaker de effecten inclusief de ontwikkeling bij ongewijzigd beleid te tonen (‘inclusief basispad’), in plaats van ten opzichte van de ontwikkeling bij ongewijzigd beleid (‘partijeffect’). Daarnaast zijn aanvullende indicatoren opgenomen om de financiële lasten voor toekomstige generaties te illustreren, om zo een breder beeld te schetsen (zie voor meer toelichting paragraaf 12.9). Tot slot worden de langetermijnindicatoren in deze editie meer kwalitatief gepresenteerd (zie voor meer toelichting paragraaf 12.9.5). Deze verschillen in aanpak zijn voorafgaand aan het proces met partijen besproken. Ook deze editie zal weer worden onderworpen aan een grondige evaluatie.

12.3 Corona en andere onzekerheden

Hoewel de coronacrisis op korte termijn voor grote economische onzekerheid zorgt, is de onzekerheid op (middel)lange termijn niet veel groter dan anders. Corona heeft de economische werkelijkheid in korte tijd fors veranderd: de economische activiteit is hard geraakt, de vooruitzichten voor het herstel zijn onzeker. Dit kan de vraag opwerpen wat de waarde van een doorrekening op dit moment is. Hoe lang het duurt voor de pandemie onder controle is gebracht en in welk tempo herstel vervolgens mogelijk blijkt, is immers van grote invloed op de economische uitkomsten in de komende jaren. Tegelijk moet deze onzekerheid niet overdreven worden, deze geldt namelijk vooral de kortere termijn. Keuzes in Kaart is gericht op de middellange termijn (tot 2025) en de lange termijn, en daar is de onzekerheid als gevolg van corona beperkt.

De toegevoegde waarde van de doorrekening is vooral de vergelijking tussen partijen, niet zozeer de precieze uitkomsten van individuele partijen. Het ramen van de economische ontwikkeling voorbij de korte termijn is in iedere economische context een hachelijke onderneming. De exacte uitkomsten op middellange en lange termijn hebben daarom altijd in hoge mate een technisch karakter, de onderliggende economische ontwikkeling is immers zeer onzeker. De structurele gevolgen van beleidskeuzes zijn echter niet erg afhankelijk van het economische gesternte, waardoor de vergelijking tussen partijen veel minder onzeker is.

³⁴ CPB, 2020, Startnotitie Keuzes in Kaart 2022-2025, CPB Notitie. ([link](#))

³⁵ Kranendonk H., L. Verstegen en E. van der Wal, 2020, Beleidsvarianten met Saffier II.1, CPB Achtergronddocument. ([link](#))

³⁶ CPB, 2020, Evaluatie Keuzes in Kaart 2018-2021, CPB Notitie. ([link](#))

In de doorrekening is geen kortetermijnbeleid opgenomen, dit geldt ook voor steunbeleid gericht op de coronacrisis. Keuzes in Kaart beoogt de structurele gevolgen van consequent doorgevoerde beleidskeuzes van partijen weer te geven. Incidenteel beleid is daarom in beginsel niet toegestaan (zie voor meer toelichting op de criteria voor het toelaten van maatregelen paragraaf 12.6). Hierom is eventueel steunbeleid in de komende kabinetperiode niet opgenomen.

Ten opzichte van eerdere doorrekeningen is er wel een andere bron van verhoogde onzekerheid: de hervormingsambities van partijen. Bij deze Keuzes in Kaart valt op dat er ten opzichte van eerdere edities relatief grote beleidspakketten zijn doorgerekend. Een aantal partijen met hervormingsambities kiest voor ingrijpende stelselwijzigingen, bijvoorbeeld in het fiscale en socialezekerheidsbeleid, waarmee soms verschuivingen van tientallen miljarden euro zijn gemoeid (netto zijn de verschuivingen overigens vaak kleiner). Dergelijke grote aanpassingen leiden tot uitkomsten die met meer dan de gebruikelijke onzekerheid zijn omgeven. Economische modellen en inschattingen van gedragseffecten zijn altijd in zekere mate geschat op, vaak relatief kleine, effecten van (beleids-)wijzigingen in het verleden. Hoe groter de voorgestelde aanpassingen, des te groter de onzekerheid rond de uitkomsten is (zie voor meer toelichting op het gebruik van modellen paragraaf 12.8).

Er is ook onzekerheid over het tijdstip waarop deze grote stelselhervormingen doorgevoerd kunnen worden. Naarmate een hervorming uitvoeringstechnisch complexer wordt, zal de invoeringstermijn langer worden. Wanneer stelselhervormingen pas na het einde van de kabinetperiode hun eerste effecten sorteren, blijven ze grotendeels buiten beeld in deze publicatie. Ook is het vanwege consistentie in de doorrekening over de partijen heen niet wenselijk dat grote stelselhervormingen van verschillende partijen verschillende invoerjaren kennen. Er is daarom gekozen voor een generiek invoerjaar 2024 voor de grote stelselhervormingen, wat in de praktijk uitdagend zou kunnen blijken te zijn.

12.4 Deelname, proces en contact met partijen

Deelname aan de doorrekening is vrijwillig, hiervoor zijn de partijen uitgenodigd die bij de vorige verkiezingen zetels in de Tweede Kamer hebben behaald. De doorrekening is een intensief proces in een kort tijdsbestek, en de capaciteit van het CPB is beperkt. Om de kwaliteit te kunnen waarborgen, is het niet mogelijk om de programma's van alle partijen die meedoen aan de Tweede Kamerverkiezingen door te rekenen – ditmaal zijn dat er 37. Daarom zijn uitsluitend de dertien partijen die bij de vorige Tweede Kamerverkiezingen zetels hebben behaald uitgenodigd voor deelname.

In de zomer van 2020 is contact gezocht met partijen om proces en inhoud van de doorrekening te bespreken. Daarbij is onder andere gesproken over reikwijdte, methoden en modellen, het tijdschema en de opzet van deze publicatie. Naar aanleiding van deze gesprekken is besloten het tijdschema in te dikken en enkele weken naar achter te schuiven. Dit gaf partijen meer tijd om hun partijprogramma's te finaliseren, aangezien de coronacrisis de voorbereiding van veel partijen had vertraagd. Een nadeel van het aanpassen van het tijdschema is dat de publicatie hierdoor wat dichter op de verkiezingsdatum verschijnt dan gebruikelijk en onder grotere tijdsdruk tot stand is gekomen.

In aanloop naar de doorrekening is er vervolgens op een aantal momenten contact met partijen geweest:

- September: publicatie van de startnotitie (spelregels, proces, toelichting op een aantal inhoudelijke onderwerpen); publicatie doorrekening standaardvarianten (het 'spoorboekje').

- Oktober: brief met formele uitnodiging voor deelname aan alle partijen die bij de vorige verkiezingen zetels hebben behaald; digitale informatiebijeenkomst voor partijen (toelichting op werkwijze en gelegenheid tot stellen van vragen).
- November: deelnemende partijen hebben technische instructies voor aanlevering ontvangen, en een dummypublicatie om inzicht te geven in de te publiceren grafieken en tabellen.

Deelnemende partijen hebben vanaf dit punt een eigen contactpersoon toebedeeld gekregen. Na aanmelding is het contact met het CPB via een vaste contactpersoon verlopen, die de verbinding vormt tussen de partij en de inhoudelijke experts die de daadwerkelijke doorrekening doen. De contactpersoon houdt overzicht over het gehele pakket, de experts werken thematisch, over de partijen heen. Deze werkwijze bevordert een gelijke behandeling van de partijen.

Het tijdsschema van de doorrekening zag er vervolgens op hoofdlijnen als volgt uit:

- 30 november: deadline aanlevering pakket, vanaf dit moment begint een eerst fase van intensieve interactie met de partij met het oog op verduidelijking van het pakket.
- 17 december: partijen ontvangen een memo met eerste analyse van het pakket: een overzicht van waar de doorrekening waarschijnlijk significant afwijkt van de door de partij aangeleverde inschatting, gesigneerde uitvoeringstechnische of juridische belemmeringen, en resterende openstaande vragen.
- 21/22/23 december: gesprekken tussen partij en projectleiding naar aanleiding van dit memo, CPB-experts aanwezig voor nadere toelichting.
- 7/8 januari: partijen ontvangen budgettaire effecten van het pakket; eerste gelegenheid tot mutaties in het pakket naar aanleiding van dit beeld.
- 5 februari: partijen ontvangen gewijzigd budgettaire beeld en alle overige economische uitkomsten van het pakket, tweede gelegenheid tot (beperkte) mutaties in het pakket.
- 17 februari: partijen ontvangen een concept van hun partijhoofdstuk voor controle op feitelijke onjuistheden.
- 1 maart: publicatie.

12.5 Uitgangssituatie: het basispad

Het basispad vormt de achtergrond waartegen maatregelen zijn doorgerekend en is gebaseerd op de recente actualisatie van de middellange termijnverkenning.³⁷ Het basispad is het pad van de geraamde economische ontwikkeling voor de periode 2022-2025 bij ongewijzigd beleid. In deze periode herstelt de economie geleidelijk van de corona-recessie waarin het bbp een klap heeft gekregen en de werkloosheid is opgelopen. De geraamde bbpgroei in 2022-2025 bedraagt gemiddeld 1,5% per jaar en overtreft de potentiële groei (1,0% per jaar) door inhaalgroei. In 2025 is de output gap gesloten verondersteld. De potentiële groei wordt vooral bepaald door de structurele ontwikkeling van arbeidsaanbod en arbeidsproductiviteit. Ondanks herstel in 2022-2025 leidt de corona-uitbraak tot een bbp-niveau in 2025 dat 4% lager ligt dan in de verkenning uit maart 2020 waarin nog geen rekening was gehouden met de corona-uitbraak. De werkloosheid loopt op tot 6,1% in 2021 en daalt daarna geleidelijk tot 4,5% in 2025. De statische koopkracht neemt in 2022-2025 niet toe. Het overheidstekort loopt, op basis van ongewijzigd beleid, terug tot 1,2% bbp in 2025.

³⁷ CPB, 2020, Actualisatie Verkenning middellange termijn 2022-2025 (november 2020). ([link](#))

Het uitgangspunt voor het basispad voor 2022-2025 is ongewijzigd beleid, gebaseerd op de begrotingscijfers van de departementen, met een aantal uitzonderingen.³⁸ Zo is de methodiek van de raming van de zorg vastgelegd in de middellangetermijnverkenning zorg.³⁹ De Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) heeft in het basispad vanaf 2023 de vorm van een generieke lastenverlichting in de loonheffing voor werkgevers. De opschalingskorting op het gemeente- en provinciefonds is lager dan gehanteerd in de budgettaire meerjarcijfers omdat deze geen wettelijke basis heeft.

De consequenties van reeds ingezet beleid voor de jaren 2022-2025 worden wel meegenomen. Het gaat daarbij met name over het Pensioenakkoord, Klimaatakkoord en veranderingen in de fasering van de uitgaven van Defensie en Infrastructuur. Uitgaven voortvloeiend uit het Pensioenakkoord, met name hogere AOW-uitgaven, leiden tot een verslechtering van 3,3 mld euro van het EMU-saldo in de periode 2022-2025. Uitgaven voortvloeiend uit het Klimaatakkoord leiden tot een verslechtering van 2 mld euro van het EMU-saldo in 2025, terwijl het budget voor de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++) oploopt tot bijna 4 mld euro in 2025. De maatregelen uit het Klimaatakkoord die verwerkt zijn in de raming, verlagen de lasten in 2025 met circa 0,1% bbp. Het gaat daarbij vooral om de maatregelen in de energiebelasting. Daarnaast zijn de uitgaven uit het Nationaal Groefonds van cumulatief 20 mld euro in de periode 2021-2028 verwerkt (zie paragraaf 13.3).

Er zijn verschillen tussen het basispad van het CPB en PBL.⁴⁰ Het PBL baseert zijn basispad op de Klimaat en Energieverkenning 2020, waarin de economische verwachtingen en het vastgestelde en voorgenomen beleid tot en met 1 mei 2020 is verwerkt. Het CPB heeft voor zijn basispad in november 2020 de economische verwachtingen geactualiseerd en beleidsuitgangspunten tot en met 13 november verwerkt. CPB en PBL gaan dus uit van (beperkt) verschillende economische scenario's die samenhangen met het moment waarop de verkenning die het uitgangspunt vormt voor de doorrekeningen is gefinaliseerd. De uitgaven van het Nationaal Groefonds zitten wel in het basispad van het CPB en niet in het basispad van PBL. Voor de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++) rekent het CPB met het budget dat in de begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is vastgelegd. Het PBL verwacht dat bij het vastgestelde en voorgenomen beleid de uitgaven lager zullen uitvallen. Het PBL neemt de CO₂-heffing voor de industrie, die per 1 januari 2021 is ingegaan, niet mee in het basispad waar het CPB dat wel doet. In het basispad van het PBL is de vrachtwagenheffing ingevoerd. Daarbij zijn de motorrijtuigenbelasting voor vrachtwagens en het eurovignet vervallen. Bij het CPB is de vrachtwagenheffing niet als beleidsuitgangspunt aangeleverd en dus niet in het basispad opgenomen. Bij het CPB maakt het budget voor de structurele aanpak stikstof deel uit van het basispad, bij het PBL niet. De gevolgen van verschillen in het basispad zijn niet onoverkomelijk, aangezien de waarde van de doorrekening vooral ligt in de vergelijking tussen partijen.

12.6 Maatregelen

Het CPB baseert zich voor de doorrekening op door de partijen aangeleverde informatie en controleert de consistentie met het verkiezingsprogramma niet. Het is niet doenlijk om alle uitingen die een partij doet naast de aangeleverde set maatregelen te leggen. Uit het oogpunt van transparantie is in deze publicatie een bijlage opgenomen met een volledig overzicht van alle maatregelen die zijn meegenomen in de doorrekening, zodat derden de consistentie kunnen controleren.

³⁸ Zie p.36 van CPB (2020a), Actualisatie Verkenning middellange termijn 2022-2025, CPB Notitie ([link](#)) voor een overzicht van en redenen voor de verschillen tussen de begrotingscijfers van de departementen en het basispad.

³⁹ Zie CPB (2020b), Middellangetermijnverkenning zorg 2022-2025, CPB Notitie. ([link](#))

⁴⁰ Zie CPB en PBL (2020), Aansluiting tussen analyses van verkiezingsprogramma's door CPB en PBL, Notitie. ([link](#))

Partijen maken vaak gebruik van eerder aangedragen maatregelen, maar dit is geen must. In aanloop naar de verkiezingen publiceren het CPB en andere instellingen overzichten van mogelijke beleidsmaatregelen. De gezamenlijke planbureaus hebben de reeks ‘Kansrijk beleid’ geüpdateerd en uitgebreid en het CPB heeft samen met de ministeries van VWS en Financiën ‘Zorgkeuzes in Kaart’ gepubliceerd, waarin maatregelen zijn gekwantificeerd die door partijen zijn aangedragen. Daarnaast zijn er diverse ambtelijke rapporten verschenen (Brede Maatschappelijke Heroverwegingen, Bouwstenen voor een beter Belastingbeleid, Intensiverings- en ombuigingslijst), en hebben commissies (Borstlap, Ter Haar) beleidsopties aangedragen. Partijen maken bij het opstellen van hun maatregelpakketten veel gebruik van al deze rapporten, maar het staat partijen uiteraard vrij om geheel nieuwe maatregelen voor te stellen, dit is ook volop gebeurd.

Het CPB hanteert enkele criteria voor de door te rekenen maatregelen. Deze criteria zijn erop gericht dat maatregelen concreet en geloofwaardig zijn, dat partijen niet door middel van timing kunnen sturen op gunstiger uitkomsten, en dat de focus van de doorrekening op structureel beleid ligt. Het gaat om de volgende criteria:

- Maatregelen moeten eenzijdig door het Rijk kunnen worden doorgevoerd. Maatregelen die strijdig zijn met bindende Europese of internationale afspraken, of waar medeoverheden of marktpartijen voor nodig zijn, worden niet meegenomen in de doorrekening. Op deze regel is een beperkte uitzondering mogelijk voor bestuurlijke akkoorden, zie voor meer informatie de startnotitie.⁴¹
- Maatregelen dienen juridisch en uitvoeringstechnisch mogelijk te zijn. De juridische toets heeft niet de zwaarte van een formele juridische analyse, maar er is wel gekeken of een maatregel past binnen de grondwettelijke en internationale wettelijke kaders. Waar juridische risico’s bestaan maar de maatregel niet evident onmogelijk is, is de maatregel wel toegestaan, onder vermelding van deze risico’s. Ook de uitvoeringstoets is er één op hoofdlijnen, en ook hier is het ‘voordeel van de twijfel’ gehanteerd, met waar relevant vermelding van uitvoeringstechnische risico’s. Er is daarbij geen rekening gehouden met de consequenties van stapeling op de uitvoeringspraktijk. Samenloop van maatregelen kan tot aanvullende uitvoeringstechnische risico’s of zelfs onmogelijkheden leiden. Het enkele feit dat een maatregel in Keuzes in Kaart is opgenomen dient uitdrukkelijk niet te worden geïnterpreteerd als een oordeel dat de maatregel juridisch houdbaar en uitvoeringstechnisch haalbaar is, daar is aanvullende analyse voor nodig.
- Maatregelen moeten in de komende kabinetssperiode worden doorgevoerd. Een uitzondering is mogelijk voor maatregelen waarbij een langdurig ingroeipad inherent logisch is (zoals een verandering in de hypotheekrenteaf trek), in zo’n geval dient wel een betekenisvolle eerste stap in de kabinetssperiode te worden genomen.
- Partijen kunnen het invoermoment en ingroei tempo van maatregelen niet zelf bepalen. Maatregelen gaan in op het eerst mogelijke moment, en groeien lineair in naar het einde van de kabinetssperiode. Voor maatregelen die een wetswijziging vereisen is doorgaans 2023 als ingangsjaar verondersteld, voor maatregelen die complexe uitvoeringsaanpassingen vergen (zoals het bouwen van een nieuw ICT-systeem of het rekruteren van voldoende specialistische medewerkers) is 2024 of zelfs 2025 verondersteld.
- Pakketten van maatregelen met majeure macro-economische gevolgen hebben we per 2024 laten ingaan, ook als sommige onderdelen eerder in zouden kunnen gaan. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de grote stelselwijzigingen in de inkomenssfeer. Wanneer stelselhervormingen pas na het einde van de kabinetssperiode hun eerste effecten sorteren, blijven ze grotendeels buiten beeld in deze publicatie. Om goed te kunnen inschatten wanneer deze stelselwijzigingen daadwerkelijk in zouden kunnen gaan, is een uitvoeringstoets nodig.

⁴¹ CPB, 2020, Startnotitie Keuzes in Kaart 2022-2025, CPB Notitie. ([link](#))

- Bij de kilometerheffing is een technische veronderstelling gemaakt dat deze in 2025 in kan gaan. Het is niet zeker dat dit ook daadwerkelijk kan, ook hier is een uitvoeringstoets nodig.
- Maatregelen zijn in beginsel structureel, dat wil zeggen dat ze na de kabinetperiode onverminderd doorlopen. Uitzondering zijn maatregelen die naar hun aard niet anders dan incidenteel kunnen zijn zoals het uitbetalen van een schadevergoeding aan een afgebakende groep, of het uitkopen van een schaars goed (sluiten kolencentrales, terugdringen veestapel). Deze uitzondering geldt niet voor maatregelen die weliswaar afgebakend zijn, maar deel uitmaken van structureel beleid (zoals een infrastructuurproject, of verduurzaming van gebouwen), deze worden structureel ingezet. Een tweede uitzondering op deze maatregel is het alternatief aanwenden van de middelen die gereserveerd zijn voor het Nationaal Groefonds (zie paragraaf 13.3).

12.7 Samenwerking en onafhankelijkheid

Het CPB maakt voor de doorrekening gebruik van de expertise van andere organisaties, maar komt uiteindelijk altijd tot een eigen oordeel. Er vindt tijdens de doorrekening veelvuldig overleg plaats met derden, bijvoorbeeld het PBL, ministeries en uitvoeringsorganisaties. Informatie over maatregelen wordt daarbij alleen waar noodzakelijk en altijd geanonimiseerd (niet herleidbaar tot een partij) gedeeld.⁴² Het kan gaan om overleg over de uitvoerbaarheid of juridische haalbaarheid van maatregelen, maar ook bijvoorbeeld om het verkrijgen van informatie over grondslagen of kosteninschattingen. Het ministerie van Financiën heeft op verzoek van het CPB berekeningen gemaakt van de budgettaire gevolgen van sommige wijzigingen in het belastingstelsel. De aldus verkregen informatie wordt niet onverkort overgenomen, maar eerst beoordeeld en gewogen door het CPB. De in Keuzes in Kaart genoemde bedragen en effecten zijn daarmee altijd voor rekening van het CPB.

Collega's van de ministeries van Financiën en SZW, en van De Nederlandsche Bank hebben ook rechtstreeks meegewerkt aan Keuzes in Kaart. Deze collega's zijn voor de duur van het project aan het CPB uitgeleend om het project mogelijk te maken. Onafhankelijkheid en geheimhouding zijn door middel van een detacheringsovereenkomst vastgelegd. Het CPB is alle organisaties die hun mensen, middelen en kennis beschikbaar hebben gesteld om de doorrekening mogelijk te maken zeer erkentelijk.

12.8 Modellen

Modellen zijn in de doorrekening een onmisbaar hulpmiddel. Modelgebruik kent in het ruim 75-jarig bestaan van het CPB een rijke geschiedenis. Het gebruik van modellen zorgt voor een consistente, onderling vergelijkbare analyse van de pakketten. Het CPB heeft een aantal modellen in gebruik om de effecten van beleidsmaatregelen door te rekenen, en om algemene evenwichtseffecten in de economie te kwantificeren. In de doorrekening nemen deze modellen een centrale plaats in.

Maar modeluitkomsten dienen wel geïnterpreteerd te worden. Modellen dienen, zoals een oud-CPB-directeur placht te zeggen, met het 'brein aan' gebruikt te worden. Het is essentieel om steeds te bevragen of een bepaald model geschikt is om de effecten van deze specifieke maatregel in deze specifieke context te bepalen. Daarbij is het belangrijk om de onderliggende aannames en beperkingen in het modelinstrumentarium te kennen, bijvoorbeeld om na te gaan of en hoe bepaalde te verwachten

⁴² Uitzondering hierop vormt de samenwerking met het PBL. CPB en PBL hebben informatie uitgewisseld om ervoor te zorgen dat voor partijen die bij beide planbureaus deelnemen dezelfde maatregelen zijn doorgerekend. Hoewel er dus naar consistentie is gestreefd, zijn partijen uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor een consistentie aanlevering, onverhooppte verschillen zijn dus voor hun rekening.

gedragsreacties gemodelleerd zijn. Het is altijd noodzakelijk om de uitkomsten op plausibiliteit te toetsen en waar nodig modellen bij te stellen, of te kiezen voor een alternatieve berekeningswijze.

12.8.1 Saffier

Het macro-econometrische model Saffier (versie II.1) staat centraal in de doorrekening op middellange termijn.⁴³ De middellange termijn (hier gedefinieerd als 2025, het einde van de volgende kabinettsperiode) is de relevante horizon voor de geraamde macro-economische ('ex post') effecten van partijprogramma's, zoals economische groei, inflatie, werkgelegenheid, werkloosheid en doorwerkingseffecten op de overheidsfinanciën. De effecten van partijprogramma's worden berekend op partijniveau en niet voor individuele maatregelen. Op korte en middellange termijn zijn bestedingsimpulsen bepalend voor bbp en werkloosheid, daarnaast wordt Saffier II.1 gevoed met effecten op het arbeidsaanbod en de woningmarkt. De belangrijkste recente wijziging in het model betreft de wijziging van de loonvergelijking.⁴⁴ Op basis van de internationale literatuur zijn de effecten van de vervangingsratio (de verhouding tussen het beschikbaar inkomen van uitkeringsgerechtigden en werkenden) op de loonstijging nu langzamer en kleiner. Ook reageren de lonen nu langzamer op de prijsontwikkeling en langzamer en minder op veranderingen in de belasting- en premiedruk.

12.8.2 MIMOSI

Het microsimulatiemodel MIMOSI is een model voor ramingen op de samenhangende terreinen van loonkosten, sociale zekerheid, loon- en inkomstenheffing en koopkracht.⁴⁵ MIMOSI wordt ingezet om de effecten te bepalen van wijzigingen in beleid op de overheidsfinanciën en op de koopkracht. Daarnaast wordt MIMOSI ingezet voor de berekening van beleidseffecten op de Gini-coëfficiënt,⁴⁶ een veelgebruikte maat voor inkomenongelijkheid. De effecten in MIMOSI worden bepaald aan de hand van microsimulatie. Voor een steekproef van 85.000 personen plus hun huishoudleden (een steekproef met in totaal ongeveer 240.000 personen, representatief voor de Nederlandse bevolking) worden beleidswijzigingen gesimuleerd, en wordt gekeken hoe deze uitpakken voor bijvoorbeeld de belastinginkomsten, overheidsuitgaven en het inkomen van huishoudens. De onderliggende microdata zijn afkomstig uit het InkomensPanelOnderzoek 2016 van het CBS.

12.8.3 Micsim

Het microsimulatiemodel Micsim wordt gebruikt voor de analyse van de wijzigingen in de inkomstenbelasting, toeslagen en een deel van de sociale zekerheid (bijstand) op de werkgelegenheid.⁴⁷ Met Micsim worden de effecten van beleidswijzigingen op de structurele werkgelegenheid bepaald (zie paragraaf 12.9.4). Het model is gebaseerd op een empirische analyse van gedragsreacties van verschillende typen huishoudens en een gedetailleerde en actuele modellering van het belastingstelsel. Een overzicht van de structurele werkgelegenheidseffecten van diverse belastingmaatregelen die met Micsim zijn gesimuleerd, is te vinden in de publicatie *Kansrijk Belastingbeleid*.⁴⁸

12.8.4 Gamma

Het CPB gebruikt het langetermijnmodel Gamma voor berekeningen rondom de financiële lasten voor toekomstige generaties. Hiermee worden de effecten van de partijprogramma's op het houdbaarheidssaldo,

⁴³ CPB, 2010, SAFFIER II: 1 model voor de Nederlandse economie, in 2 hoedanigheden, voor 3 toepassingen, CPB Document 217. ([link](#))

⁴⁴ Kranendonk, H., L. Verstegen en E. van der Wal, 2020, Beleidsvarianten met Saffier II.1, CPB Achtergronddocument. ([link](#))

⁴⁵ Voor meer informatie over MIMOSI zie Koot et al (2016): CPB-achtergronddocument MIMOSI ([link](#))

⁴⁶ Voor meer duiding van de mutatie van de Gini-coëfficiënt verwijzen we naar het achtergronddocument over het meten van inkomenongelijkheid bij het CPB (Koot, 2019): ([link](#))

⁴⁷ Voor een beschrijving van het model en de onderliggende empirische analyses zie Jongen, E., e.a., 2014, MICSIM - A behavioural microsimulation model for the analysis of tax-benefit reform in the Netherlands, CPB Achtergronddocument ([link](#)); De Boer, H.W., e.a., 2020, Micsim 2.0, CPB Achtergronddocument ([link](#)) en Van Elk, R., e.a., 2020, Arbeidsaanbodelasticiteiten in Micsim, CPB Achtergronddocument ([link](#)).

⁴⁸ Lejour, A., e.a., 2020, Kansrijk belastingbeleid ([link](#)).

de schuldboete in 2060 en het netto profijt van de overheid bepaald (zie paragraaf 12.9.3). Gamma is een algemeen evenwichtsmodel met overlappende generaties voor de Nederlandse economie. Dit maakt het mogelijk om de langetermijn effecten van beleidspakketten op de overheidsfinanciën te analyseren, rekening houdend met demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing. Meer informatie is te vinden in de meest recente vergrijzingsstudie⁴⁹ en de bijbehorende modelbeschrijving.⁵⁰

12.8.5 Woningmarktmodel

Voor het bepalen van de effecten op huren en huizenprijzen is het CPB-woningmarktmodel ingezet. Deze effecten worden als input gebruikt voor het macro-economische model Saffier. Daarin leiden hogere huren tot een hogere inflatie en dat verlaagt onder andere de koopkracht van huishoudens. Een stijging van de huizenprijzen verhoogt het vermogen van eigenaren van woningen en leidt via dat mechanisme tot een hogere consumptie. De effecten zijn berekend op partijniveau en niet voor individuele maatregelen.⁵¹

Het woningmarktmodel is een algemeen evenwichtsmodel waarin het gedrag van aanbieders en gebruikers van woningen is gemodelleerd.⁵² Het model maakt onderscheid tussen de koopsector, de vrije huursector en de gereguleerde huursector en is met name geschikt voor het modelleren van de vraag naar koop- en huurwoningen. De vraag naar woningen neemt toe als de mate van subsidiëring op de woningmarkt toeneemt of als het besteedbaar inkomen van huishoudens stijgt. De verandering van het besteedbaar inkomen van huishoudens is gebaseerd op het hele pakket aan maatregelen van partijen en dit effect is berekend met de modellen Saffier (tijdens de kabinetperiode) en Gamma (lange termijn). Huren in de gereguleerde huursector komen niet tot stand door vraag en aanbod en zijn afhankelijk van huurprijsregulering en activiteiten van woningcorporaties. Als de lasten van woningcorporaties afnemen, bijvoorbeeld door een verlaging van de verhuurderheffing, dalen de gemiddelde huren omdat woningcorporaties lagere huren kunnen vragen en hun aandeel in de totale huurmarkt toeneemt.⁵³

12.8.6 Eigenbetalingenmodel

De budgettaire effecten van wijzigingen van het verplichte eigen risico in de Zvw zijn berekend met het eigenbetalingenmodel van het CPB. Dit is een microsimulatiemodel geschat op de individuele Zvw-zorguitgaven van alle verzekerden in Nederland.⁵⁴ Het model simuleert twee effecten van eigen betalingen in de Zvw: het gedragseffect en de financieringsschuif.

Het gedragseffect is het effect van een eigen betaling op het gedrag van verzekerden. Door een hogere eigen betaling zullen sommige verzekerden minder zorg gebruiken, wat leidt tot een besparing van zorgkosten. Er is dan een ombuiging van de collectieve uitgaven. Andersom leidt een verlaging van een eigen betaling tot meer zorggebruik en een intensivering van de collectieve uitgaven.

Met de financieringsverschuiving wordt het effect bedoeld dat verzekerden zelf een bedrag uit eigen zak moeten betalen vanwege de eigen betaling. Deze zorgkosten komen voor rekening van verzekerden en hoeven dus niet meer worden betaald uit de premies. Een verhoging van een eigen betaling betekent een extra ombuiging van de collectieve uitgaven, omdat verzekerden meer uit eigen zak gaan betalen voor zorg. Dat

⁴⁹ Adema, Y. en I. van Tilburg, 2019, Zorgen om morgen, CPB Vergrijzingsstudie ([link](#)).

⁵⁰ I. van Tilburg, S. Kuijpers, A. Nibbelink en P. Zwaneveld, 2019, Gamma: een langetermijnmodel voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, CPB Achtergronddocument ([link](#)).

⁵¹ In *Kansrijk Woonbeleid* zijn de woningmarkteffecten van individuele maatregelen gepresenteerd. Zie Centraal Planbureau, 2020, *Kansrijk Woonbeleid: update*. ([link](#))

⁵² Voor een uitgebreide beschrijving van het CPB-woningmarktmodel, zie Groot, S.P.T. en J.L. Möhlmann, 2020, CPB-Woningmarktmodel 2020, Centraal Planbureau, Achtergronddocument. ([link](#))

⁵³ Een kwalitatieve analyse van woningbouwmaatregelen is opgenomen in de Analyse Leefomgevingseffecten Verkiezingsprogramma's van het Planbureau voor de Leefomgeving.

⁵⁴ Voor een gedetailleerde beschrijving van het model zie Remmerswaal, M. en J. Boone, Eigen betalingen in de Zorgverzekeringswet, CPB Achtergronddocument ([link](#))

betekent voor hen een lastenverzwarening. Voor een verlaging van een eigen betaling geldt het omgekeerde: er is een extra intensivering van de collectieve uitgaven, omdat verzekeren minder uit eigen zak betalen en een lastenverlichting vanuit het perspectief van de verzekerde.

12.9 Indicatoren

Ten opzichte van de laatste editie van Keuzes in Kaart zijn de getoonde indicatoren op hoofdlijnen hetzelfde. In deze paragraaf wordt er een aantal uitgelicht. Op drie plaatsen zijn er wijzigingen op de indicatoren aangebracht. Ten eerste is voor de lastenontwikkeling de nieuwe definitie gehanteerd die het CPB samen met het ministerie van Financiën in 2020 heeft ontwikkeld. Ten tweede zijn aanvullende indicatoren opgenomen om de financiële lasten voor toekomstige generaties te illustreren, om een breder beeld te schetsen. Tot slot worden de langetermijnindicatoren in deze editie meer kwalitatief gepresenteerd. Deze wijzigingen worden hieronder toegelicht.

12.9.1 Beleidmatige lastenontwikkeling

De beleidmatige lastenontwikkeling (blo) meet het deel van de ex-ante lastenontwikkeling voor gezinnen, bedrijven en het buitenland dat door beleid wordt veroorzaakt. De blo beziet beleidwijzigingen aan de lastenkant, dat wil zeggen; in belastingen, wettelijke (zorg)premies en fiscale regelingen, maar niet de wijzigingen in toeslagen en uitkeringen. De definitie van de indicator is bij de MEV-2021 in samenwerking met het ministerie van Financiën herzien. Een volledige beschrijving van de nieuwe definitie is te vinden in het bijbehorende achtergronddocument.⁵⁵

De blo deelt lasten toe aan de belastinggroep of -categorie waar deze ex-ante neerslaan en corrigeert voor kasvertragingen, anticipatie-effecten of vooruitbetalingen. Hiermee wijkt de blo af van de EMU-richtlijnen wat in het bijzonder zichtbaar is bij verzilverbare heffingskortingen of -voordelen.⁵⁶ De toedeling van de lasten aan de betalende groep en bijbehorende belastingcategorie is ex-ante, voor economische doorwerking. Ex post drukken de lasten via verschillende mechanismen vooral op huishoudens. De onderverdeling is verder grofmazig en onzeker, omdat lang niet altijd evident is wie de belasting betaalt en in welke functie dat gebeurt (als burger of ondernemer).

12.9.2 Structureel EMU-saldo

Het structurele begrotingssaldo schoont het EMU-saldo in 2025 voor de stand van de economie en incidentele factoren. De correctie voor de conjuncturele component wordt bepaald door de geschatte afwijking tussen het geraamde en het potentiële bbp (de output gap) te vermenigvuldigen met de gevoeligheid van het EMU-saldo voor mutaties van het bbp (de begrotingselasticiteit). Voor de berekening van het potentiële bbp en het structureel saldo worden de methodes gebruikt die de Europese Commissie daarvoor heeft ontwikkeld.⁵⁷ Het structurele saldo houdt geen rekening met aanpassingen van het beleidspakket, de arbeidsmarkt en de economie na de kabinettsperiode. Het structurele saldo is een van de variabelen die de Europese Commissie gebruikt in de beoordeling van de overheidsfinanciën.

⁵⁵ Het CPB hanteerde voorheen een beleidmatige lastenontwikkeling die aansloot bij de effecten van fiscaal beleid op de collectivelastendruk en het EMU-saldo. Zie ook Badir M. en M. van Kempen, Herdefiniëring beleidmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, 2020. ([link](#))

⁵⁶ Zie ook verzilverbare heffingskortingen in hoofdstuk 13.

⁵⁷ Zie Havik, K., e.a., 2014, The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, European Economy. Economic Papers 535. ([link](#)) en Mourre, G. et al, 2014, Adjusting the budget balance for the business cycle: the EU methodology, European Economy, Economic Papers 536. ([link](#))

12.9.3 Financiële lasten voor toekomstige generaties

De ontwikkeling van de financiële lasten voor toekomstige generaties wordt onder meer getoond in het houdbaarheidssaldo. De mutatie van het houdbaarheidssaldo als gevolg van het beleidspakket wordt uitgedrukt in % bbp. Een hoger houdbaarheidssaldo betekent dat er minder financiële lasten zijn voor toekomstige generaties. Dit geeft een indicatie van de mate waarin ombuigingen of lastenverzwaren nodig zijn om de overheidsfinanciën op de lange termijn te stabiliseren, uitgaand van ‘constante arrangementen’ en rekening houdend met effecten van vergrijzing, structurele werkgelegenheid en beleidsveranderingen op de overheidsfinanciën op de lange termijn. Een belangrijke nuancing is dat deze indicator niets zegt over toekomstige brede welvaart, zoals lasten die kunnen samenhangen met klimaatverandering, om deze reden wordt ook expliciet gesproken over *financiële lasten voor toekomstige generaties*.

Nieuwe indicatoren voor de financiële lasten voor toekomstige generaties bij deze editie van Keuzes in Kaart zijn de schuldprojectie in 2060 en de verdeling van het netto profijt in verschillende periodes. Het effect van een beleidspakket op het houdbaarheidssaldo is één van de manieren om de lasten voor toekomstige generaties in beeld te brengen. Door ook andere maatstaven te tonen, ontstaat een completer beeld. Met een schuldprojectie worden de effecten op de schuldboete in 2060 gerapporteerd, uitgaand van een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR.⁵⁸ Beleidspakketten kunnen zowel via uitgaven als inkomsten doorwerken op de schuldboete in 2060, alsmede via de economische groei (noemereffect). We laten ook de effecten op het geaggregeerde netto overheidsprofijt in drie verschillende perioden zien: de volgende kabinetperiode, de periode 2026-2059, en de periode vanaf 2060.⁵⁹ Het geaggregeerde netto overheidsprofijt is gedefinieerd als het saldo van de baten van overheidsvoorzieningen en de kosten van belastingbetalingen.^{60, 61} Door het netto profijt in verschillende perioden te onderscheiden, wordt duidelijk hoe de kosten van het houdbaar maken van de overheidsfinanciën worden verdeeld over de tijd. Dit is een ruwe benadering voor de verdeling tussen generaties van lasten en baten vanuit de overheid.

12.9.4 Structurele werkgelegenheid

De structurele werkgelegenheid is het aantal gewerkte uren op de lange termijn, wanneer mensen hun gedrag volledig hebben aangepast aan het nieuwe beleid. Daarbij wordt een conjunctureel neutrale economie verondersteld. Voor veel maatregelen geldt dat het volledige werkgelegenheidseffect binnen tien jaar is bereikt. Bij maatregelen die langer doorlopen, zoals bijvoorbeeld een verandering in de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting, duurt het langer voordat het structurele werkgelegenheidseffect is bereikt.

Het kost ook tijd voordat de arbeidsmarkt en de economie zich hebben aangepast. Bij een hoger arbeidsaanbod kan de werkloosheid op de korte en middellange termijn oplopen, zeker als de vraag naar arbeid onder druk staat door een recessie. De coronacrisis kan er dus toe leiden dat het langer duurt voordat mensen een baan vinden en het structurele werkgelegenheidseffect is gerealiseerd. Op lange termijn is te verwachten dat een stijging in het arbeidsaanbod grotendeels wordt geabsorbeerd en leidt tot meer werkgelegenheid. De structurele werkgelegenheid stijgt ook als de werkloosheid op lange termijn daalt.

⁵⁸ Dit gaat om de rentetermijnstructuur die door DNB wordt vastgesteld ter bepaling van de waarde van de pensioenverplichtingen ([link](#)). De nominale rente die tijdens Keuzes in Kaart is gebruikt is 0,5% in 2060, zoals vastgesteld bij de novemberraming 2020. Deze rente bij de schuldprojectie komt in plaats van de uniforme discontovoet die in de vergrijzingssommen gebruikelijk is (zie Adema, Y. en I. van Tilburg, 2019, Zorgen om morgen, paragraaf 3.1 ([link](#)) en bevat geen onzekerheid over de inkomsten en uitgaven van de overheid.

⁵⁹ CPB (2020), Actualisatie MLT 2022-2025 ([link](#)).

⁶⁰ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

⁶¹ Als sluitingsregel nemen we aan dat de overheid aan haar langetermijnverplichtingen voldoet door vanaf 2060 de resterende houdbaarheidsopgave te voldoen middels een verlaging van de overheidsuitgaven.

In de doorrekening per partij rapporteren we de effecten op de structurele werkgelegenheid in procenten. Een stijging (daling) van de structurele werkgelegenheid met 0,1% komt overeen met een toename (afname) met ongeveer 7500 voltijdsbanen. De uitkomsten van de partijprogramma's worden afgezet tegen de uitkomst van het basispad, waarbij wordt uitgegaan van reeds ingezet beleid (en de demografie) op basis van de laatste middellangetermijnverkenning. Het jaar waarin het structurele werkgelegenheidseffect wordt bereikt verschilt per maatregel, dit is meestal binnen tien jaar. In het basispad groeit de structurele werkgelegenheid in uren de komende 10 jaar met 2,3%.

De structurele werkgelegenheidseffecten worden zoveel mogelijk berekend met het microsimulatiemodel Micsim (zie paragraaf 12.8.3). De effecten van maatregelen die niet met Micsim kunnen worden doorgerekend, worden gebaseerd op inzichten uit de wetenschappelijke literatuur. Hier gaat het bijvoorbeeld om maatregelen op het terrein van uittreedleeftijd, minimumloon, sociale zekerheid en actief arbeidsmarktbeleid. In de verschillende Kansrijk-studies die het CPB in 2020 heeft uitgebracht zijn de effecten van deze maatregelen op de structurele werkgelegenheid in kaart gebracht.⁶²

12.9.5 Presentatie vergelijking langetermijnindicatoren

In het vergelijkende hoofdstuk in deze publicatie is er ditmaal voor gekozen om de lange termijnindicatoren op kwalitatieve wijze te presenteren. Het gaat om de financiële lasten voor toekomstige generaties, de structurele werkgelegenheid, en de inkomensgelijkheid op lange termijn. De langetermijnindicatoren zijn een belangrijke aanvulling op de effecten tijdens de kabinetssperiode. Sommige maatregelen kennen immers een geleidelijke ingroei of uitwerking, en hebben zo op langere termijn een ander effect dan alleen in de komende kabinetssperiode zichtbaar wordt. Voor deze langetermijneffecten achten we vooral de richting en de orde van grootte van de mutatie van belang. Bij vergelijking tussen partijen wordt daarom gebruikt gemaakt van een vijfpuntsschaal.⁶³ De effecten worden gepresenteerd ten opzichte van het effect van het basispad. Tabel 12.1 geeft de schaalgrenzen per uitkomstmaat, de indeling gebeurt op basis van niet-afgeronde cijfers. Deze indeling is gebaseerd op de historische spreiding in de uitkomsten.

Tabel 12.1 Schaling uitkomstmaten op lange termijn, mutatie ten opzichte van het basispad

Uitkomstmaat	↓↓	↓	<>	↑	↑↑
Financiële lasten voor toekomstige generaties (a)	> 2	0,5 tot 2	-0,5 tot 0,5	-0,5 tot -2	< -2
Structurele werkgelegenheid (b)	< -3	-3 tot -0,5	-0,5 tot 0,5	0,5 tot 3	> 3
Inkomensgelijkheid op lange termijn (c)	> 4	1 tot 4	-1 tot 1	-4 tot -1	< -4
a) mutatie houdbaarheidssaldo in % bbp b) verandering gewerkte uren in % c) mutatie Gini-coëfficiënt in %					

⁶² Zie Zulkarnain, A., e.a., 2020, Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update uittreedleeftijd en AOW ([link](#)); Paans, J. en J.M. van Sonsbeek, 2020, Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update minimumloonbeleid ([link](#)); Van Sonsbeek, J.M., e.a., 2020, Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update sociale zekerheid ([link](#)); Van den Berge, W. en E. Jongen, 2020, Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update actief arbeidsmarktbeleid ([link](#)).

⁶³ In de partijhoofdstukken worden de indicatoren wel op 1 decimaal gepresenteerd.

13 Toelichting op enkele inhoudelijke onderwerpen

13.1 Ex-ante begrip

Keuzes in Kaart presenteert onder andere de ex-ante budgettaire effecten van de doorgerekende maatregelen. We spreken naast ex-ante ook wel van het initieel effect van het beleidspakket. De *ex-ante* kwalificatie houdt in dat de effecten telkens exclusief de budgettaire effecten als gevolg van de macro-economische doorwerking worden berekend. Wel wordt waar nodig gecorrigeerd voor eerste-orde gedragseffecten, substitutie-effecten en directe doorwerking op gerelateerde maatregelen. Het voorgaande kent verschillende uitwerkingen voor de verschillende beleidsterreinen, waarbij voor Keuzes in Kaart als uitgangspunt geldt dat dubbeltellingen met de (gemodelleerde) macro-economische doorwerking voorkomen worden.

Bij lastenmaatregelen wordt onder het eerste-orde gedragseffect verstaan: het directe effect van een beleidswijziging op de grondslag van de betrokken en eventuele gerelateerde belastingen, voor zover dit effect niet reeds in de macro-economische doorwerking besloten ligt. Een overzicht van gehanteerde gedragseffecten is terug te vinden in de startnotitie.⁶⁴ Het CPB beoordeelt in beginsel per belastingmaatregel of per set van maatregelen of een eerste-orde gedragseffect van toepassing is. Bij generieke maatregelen betreft het veelal een standaard gedragseffect, meer complexe of ingrijpende maatregelen vereisen specifieke benaderingen die van de standaard gedragseffecten afwijken. Bij taakstellende maatregelen veronderstellen we dat het gedragseffect onderdeel uitmaakt van het ex-ante budgettaire effect. Aan de inkomstenkant wordt waar nodig ook rekening gehouden met het effect van een gedragsreactie op de grondslag van gerelateerde belastingen, zoals het effect van een wijziging in de bpm op brandstofaccijnzen.

Aan de uitgavenkant en in de sociale zekerheid betreft het ex-ante bedrag doorgaans het statische budgettaire effect plus de evidente doorwerking voor zover deze niet reeds in de macro-economische doorwerking besloten ligt. In het ex-ante effect zitten als evidente doorwerking bijvoorbeeld eerste-orde substitutie-effecten, zoals het stijgen van een toeslag uit de Toeslagenwet (TW) als de moederuitkering uit de WIA of WW daalt. De budgettaire doorwerking op fiscale toeslagen en kortingen wordt meegenomen waar deze niet reeds onder de gemodelleerde macro-economische doorwerking valt. Hetzelfde geldt voor meer of minder gebruik van uitkeringen wanneer deze worden aangepast. Fiscale aftrekbaarheid van premies of belastingen over uitkeringen of ambtenaresalarissen, vallen niet onder het ex-ante begrip van Keuzes in Kaart.⁶⁵

Het gehanteerde ex-ante begrip wijkt in sommige gevallen af van de gerapporteerde bedragen in bijvoorbeeld de Kansrijk-reeks of eerdere doorrekeningen. De Kansrijk-onderdelen bevatten zelfstandige analyses die volledigheidshalve soms effecten rapporteren, die strikt genomen onder macro-economische doorwerking zouden vallen. Zo is bij socialezekerheidsregelingen in Keuzes in Kaart gekozen voor consistentie in de presentatie over de regelingen heen. Meer of minder gebruik van de uitkeringen is daarom in de Kansrijk-reeks altijd in de ex-ante bedragen inbegrepen. In Keuzes in Kaart is dat alleen het geval wanneer die

⁶⁴ Zie paragraaf 5.7.1. in CPB 2020, Startnotitie Keuzes in Kaart 2022-2025, CPB Notitie. ([link](#))

⁶⁵ Er gelden uitzonderingen, in het bijzonder bij primair niet-EMU-relevante maatregelen zoals private verzekeringen en maatregelen in de 2e- en 3e pensioenpijler.

niet in de macro-economische doorwerking tot uiting komen. Omdat in Keuzes in Kaart bijna het volledige (ex-post) modelinstrumentarium wordt benut, wordt in dergelijke gevallen een correctie op die bedragen uitgevoerd. In andere gevallen is er sinds de publicatie van eerdere rapporten geput uit nieuwe, recentere databronnen, kennis of onderzoek waardoor de bedragen in Keuzes in Kaart herijkt zijn. Tot slot speelt voor stelsels van samenhangende maatregelen dat de volgorde van invoering of afschaffing van invloed is op de budgettaire effecten toegekend aan individuele maatregelen. In die gevallen is voor iedere partij dezelfde vaste volgorde van implementatie gehanteerd. Dergelijke interactie-effecten kunnen een oorzaak zijn van het feit dat Keuzes in Kaart afwijkt van eerder gerapporteerde bedragen.

13.2 Verzilverbare heffingskortingen

De doorgerekende uitkeerbare (verzilverbare) heffingskortingen en -voordelen in Keuzes in Kaart vergen een complexe inkomsten- en uitgavenboekhouding. Voor de raming van het EMU-saldo volgt het CPB de internationaal geharmoniseerde richtlijnen voor de boekhouding van overheidsfinanciën uit het Europees systeem van Rekeningen versie 2010 (ESR 2010). Heffingskortingen die volledig of gedeeltelijk uitkeerbaar zijn, worden door de richtlijnen gerekend tot de uitgavenzijde van het EMU-saldo.⁶⁶ Het gaat daarbij niet enkel om het daadwerkelijk uitgekeerde deel van de korting, maar ook om het volledige bedrag inclusief het deel dat verrekend wordt met de belasting.

Het CPB kiest, in afwijking van deze boekhoudkundige richtlijnen, voor een presentatiwijze waarin wordt aangesloten op de beleidmatige herkenbaarheid van lasten en uitgaven. Afhankelijk van de vormgeving en omvang van de heffingskorting zal het voornaamste deel niet als uitgave herkenbaar zijn bij de ontvangers of bij de overheid, omdat deze verrekend worden binnen de verschuldigde belasting. Bij de rapportage van overheidsuitgaven toont het CPB daarom enkel het deel van de heffingskorting dat daadwerkelijk tot uitkering leidt omdat het niet verrekend wordt. In de beleidmatige lastenontwikkeling wordt het resterende deel dat in aftrek komt op de belasting, geclassificeerd als lastenverlichting.

13.3 Nationaal Groefonds

In het basispad tellen de uitgaven van het Nationaal Groefonds op tot 20 mld euro. In de Miljoenennota 2021 heeft het kabinet de oprichting van het Nationaal Groefonds bekendgemaakt met een budgetair beslag van 20 mld euro. Er is in het basispad verondersteld dat de uitgaven oplopen tot 4 mld euro per jaar in 2025 en daarna weer aflopen tot en met 2028. Vanaf 2029 zijn er geen uitgaven meer verondersteld. Het is nog niet bekend waar de middelen uit het groefonds aan zullen worden besteed. Daarom is bij het CPB een technische verdeelsleutel gebruikt om de gelden uit het fonds toe te wijzen aan uitgavencategorieën, waarbij 4/9 uit subsidies bedrijven bestaat, 3/9 uit infrastructuur (bereikbaarheid) en 2/9 onder de functie openbaar bestuur valt.

Partijen kunnen de bestedingen uit het groefonds aanpassen. De hoofdregel in Keuzes in Kaart is dat maatregelen structureel zijn, tenzij de aard van het beleid incidenteel is of als het in de aard ligt om de maatregel geleidelijk in te voeren. De middelen van het groefonds zijn echter in het basispad incidenteel. Een partij kan ervoor kiezen om de middelen van het groefonds anders in te zetten, aangezien deze nog niet concreet ingevuld zijn. Wanneer de middelen besteed worden aan tijdelijke investeringen en/of een transitie op het gebied van kennis, infrastructuur en ontwikkeling en innovatie dan zijn deze in afwijking van de

⁶⁶ Zie de artikel 20.167 en 20.168 in de Verordening betreffende de European system of national and regional accounts (ESR), bladzijde 467. ([link](#))

hoofdregel incidenteel geboekt, tot het maximum van 20 mld euro. Een alternatieve invulling van (een deel van) het groefonds heeft daarmee in beginsel geen ex-ante effecten op het EMU-saldo en mogelijk beperkte macro-economische doorwerkingseffecten, afhankelijk van de aard van de maatregel. Intensivering van het groefonds boven de 20 mld euro zijn als structurele uitgaven geboekt.

13.4 Baangerelateerde investeringskorting

In het basispad is budget opgenomen voor de Baangerelateerde Investeringsskorting (tot en met 2022) en een daaropvolgende structurele verlaging van de werkgeverslasten (vanaf 2023). Het kabinet is voornemens de Baangerelateerde Investeringsskorting (BIK) tijdelijk in te voeren in 2021 en 2022. Het budget van de BIK (2 mld euro per jaar) wordt door het kabinet vanaf 2023 gereserveerd voor een nader in te vullen verlaging van de werkgeverslasten. In het basispad heeft deze tijdens de novemberraming voorlopig de vorm gekregen van een generieke lastenverlichting in de loonheffing voor werkgevers.

Tijdens KiK kunnen partijen op drie manieren de BIK en de daarbij behorende lastenverlichting voor werkgevers muteren. De drie opties zijn (i) de BIK en de reservering voor lastenverlichting beide afschaffen, (ii) de BIK en reservering met gelijke omvang opwaarts of neerwaarts aanpassen of (iii) de BIK en reservering behouden waarbij de mogelijkheid bestaat om de laatste naar eigen zicht (deels) in te vullen, mits het ook om lastenverlichting voor werkgevers gaat. Alleen de BIK of de lastenverlichting afschaffen is geen mogelijkheid tijdens KiK, omdat beide als één samenhangende reeks worden beschouwd. Het muteren van ofwel de BIK, ofwel de reservering, zou strijdig zijn met de algemene criteria voor maatregelen: geen tijdelijk beleid, ingroei zodra mogelijk (zie 12.6).

Zeven van de tien partijen schaffen de BIK en de bijbehorende lastenverlichting voor werkgevers uit het basispad af. De VVD is de enige partij die de BIK behoudt en de lastenverlichting voor werkgevers na 2023 naar eigen inzicht volledig invult. 50PLUS en de SGP passen de BIK en reservering niet aan.

13.5 Aanvullingen en update ten opzichte van ZiK

In KiK zijn enkele aanvullingen en een update van Zorgkeuzes in Kaart (ZiK) gehanteerd. In voorbereiding op KiK is in samenwerking met de ministeries van Financiën en VWS ZiK gepubliceerd, waarin zorgmaatregelen zijn doorgerekend die door politieke partijen zijn aangeleverd. Op drie hieronder beschreven punten is van ZiK afgeweken, in aanvulling op afwijkingen die eerder zijn gemeld in de startnotitie.⁶⁷ Deze wijzigingen zijn tijdens het proces aan alle partijen meegedeeld, om een gelijk speelveld te bewaren.

13.5.1 Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw

In haar rapport uit oktober 2020 beveelt de 16^e Studiegroep Begrotingsruimte (SBR)⁶⁸ aan de automatische groei van de zorgkosten te beheersen. Voor een belangrijk deel stijgen de collectieve zorguitgaven door vergrijzing. Doordat in de zorgwetten is vastgelegd dat zorg naar stand van de wetenschap en praktijk onderdeel uitmaakt van het basispakket, stijgen de uitgaven ook doordat de kwaliteit van de zorg toeneemt. Volgens de Studiegroep Begrotingsruimte zorgt dit automatisme voor ongelijke behandeling van collectieve sectoren: voor een stijging van uitgaven in andere sectoren dan de zorg is een kabinetsbesluit nodig, terwijl de zorg automatisch extra geld krijgt.

⁶⁷ Zie paragraaf 5.5 in CPB 2020, Startnotitie Keuzes in Kaart 2022-2025, CPB Notitie. ([link](#))

⁶⁸ Zie [link](#)

Om tegemoet te komen aan de vraag van partijen of het mogelijk is om al in de komende kabinetsperiode de groei van de zorgkosten te beheersen, heeft het CPB een fiche samengesteld en partijen de mogelijkheid gegeven dit fiche op te nemen in het maatregelenpakket. Dit is een aanvulling op ZiK.

Fiche Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw

Naast de bestaande instrumenten van pakketverkleining en verhogen van de eigen betalingen en een bestuurlijk akkoord honoreren we ook het invoeren van een kostenbeheersingsinstrument waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot x% per jaar.

Het kabinet stelt dit percentage bij aanvang voor de kabinetsperiode vast, waarbij de toegestane groei in ieder geval voldoende moet zijn om de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen te accommoderen. Deze autoriteit heeft het mandaat het pakket dusdanig te beperken dat de stijging van de zorgkosten niet groter is dan x% per jaar. Het instellen van een dergelijke autoriteit vereist een wetswijziging, waardoor deze pas vanaf 2023 ingevoerd kan worden.

Overschrijdingen in lopende jaren zullen door middel van pakkettingrepen in opvolgende premiejaren budgettair moeten worden gecompenseerd.

Deze maatregel kan ten koste gaan van de hoeveelheid en de kwaliteit van de geleverde zorg.

Het is niet mogelijk deze maatregel te combineren met wijzigingen in het verzekerd pakket in de zin dat men onverzekerde of aanvullend verzekerde zorg onder wil brengen in het basispakket of vice versa.

De maximale budgettaire opbrengst van deze maatregel wordt bereikt als de toegestane groei wordt gemaximeerd op de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen en bedraagt 0,9 mld euro in 2025.

Mogelijk flankerend beleid

Zodra wordt voorgenomen om deze autoriteit in te stellen start het Zorginstituut in samenwerking met het veld met een risicogerichte analyse van alle behandelingen in het basispakket op effectiviteit en kosteneffectiviteit. Met de uitkomst van deze analyse krijgt de autoriteit meer houvast om haar pakketkeuzes te maken. Hiervoor is een structurele capaciteitsuitbreiding bij het Zorginstituut opgenomen en budget om meer evaluatieonderzoek te realiseren. Tezamen is dit een intensivering van 0,1 mld euro.

13.5.2 Herberekening maximeren inkomen medisch specialisten in loondienst op WNT

Door beschikbaarheid van niet eerder gebruikte gegevens over inkomens boven WNT (Wet normering topinkomens) van medisch specialisten in loondienst, is er meer informatie over de inkomensverdeling van medisch specialisten in loondienst. Met deze informatie kan een nauwkeuriger inschatting worden gemaakt van het budgettaire effect van ZiK-maatregel 37, variant 1 ('inkomen artsen maximeren op WNT').

Het budgettaire effect van het maximeren van het inkomen van medisch specialisten in loondienst op WNT hangt sterk samen met een tweetal andere maatregelen die partijen kunnen nemen. Ten eerste is dat het verplichten van alle medisch specialisten om in loondienst te gaan. Dit zorgt er niet alleen voor dat het inkomen van een grotere groep medisch specialisten gemaximeerd wordt op WNT, maar ook dat medisch specialisten die op dit moment in loondienst zijn niet meer maximeren van hun inkomen op WNT kunnen ontwijken door als vrijgevestigd specialist te gaan werken. Ten tweede hangt het budgettaire effect samen met een winstverbod voor zorgaanbieders, omdat het zonder zo'n verbod naar verwachting mogelijk is om maximering van het inkomen op WNT te ontwijken door zorg aan te bieden in een zelfstandig behandelcentrum (zbc) en naast het salaris op WNT-niveau een winstuitkering van de zbc te ontvangen. Voor wegdek van een deel van het budgettaire effect als één of beide van deze maatregelen niet genomen worden, zijn de wegdek-percentages conform ZiK 2015 gehanteerd.

In de WNT (Art.7.3) is een overgangsperiode van zeven jaar vastgelegd voor het onder WNT brengen van inkomens die nu boven WNT zitten: eerst vier jaar standstill en daarna in drie jaar stapsgewijze verlaging naar WNT-niveau. Vanaf de invoering van de maatregel komen er geen nieuwe medisch specialisten meer bij met een inkomen boven WNT. Ook kunnen er geen nieuwe dienstverbanden meer aangegaan worden met een inkomen boven WNT. Hierdoor is er in 2025 slechts een klein effect zichtbaar en wordt het structurele effect pas zeven jaar na invoering bereikt.

Het maximaal bereikbare budgettaire effect van het maximeren van het inkomen van medisch specialisten in loondienst op WNT (dus bij gelijktijdig verplichten van medisch specialisten tot loondienst en een winstverbod voor zorgaanbieders) bedraagt 0,4 mld euro structureel. In 2025 is er een beperkt budgettaire effect.

13.5.3 Experiment met regulering softdrugs

In ZiK is geconcludeerd dat legalisering en/of regulering van softdrugs strijdig is met het Europees en internationaal recht. Sindsdien is geen nieuwe informatie beschikbaar gekomen die tot een andere conclusie leidt.

Tegelijkertijd vindt op dit moment een experiment met teelt en verkoop van softdrugs plaats, dat doorloopt tot in de volgende kabinetssperiode. De Raad van State heeft hierover opgemerkt dat dit vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een onderzoek naar ander beleid - in de vorm van een experiment - mogelijk ook in het belang kan zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht.

Het CPB toetst in Keuzes in Kaart op hoofdlijnen of een maatregel juridisch houdbaar en uitvoeringstechnisch haalbaar is. Deze toetsing heeft niet de zwaarte van een formele juridische of uitvoeringstechnische analyse. Op basis van het voorgaande leidt dit tot de volgende conclusies:

- Volledige (structurele) legalisering of regulering van softdrugs wordt in Keuzes in Kaart niet juridisch houdbaar geacht.
- Een experiment met regulering van softdrugs kent grote juridische risico's, maar lijkt niet evident onhaalbaar. Om die reden wordt dit wel toegestaan, voor de duur van de komende kabinetssperiode. De juridische risico's worden hierbij benoemd. Er is een maximale opbrengst mogelijk van 0,2 mld euro in 2025, uit het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf (conform KiK 2018-2021). Er is geen structurele opbrengst, aangezien het een tijdelijk experiment betreft.

13.6 Stikstofproblematiek

Door een uitspraak van de Raad van State in mei 2019 werd het veel moeilijker om vergunningen af te geven voor stikstofuitstotende activiteiten. Nederland heeft een probleem met de toestand van de natuur in veel Natura 2000-gebieden. Dit heeft onder andere te maken met een teveel aan stikstof in stikstofgevoelige natuur. Het Programma Aanpak Stikstof (PAS), waarop de vergunningverlening was gebaseerd, bleek te botsen met de Europese Habitatrichtlijn. Als reactie op de problemen met stikstof ontwikkelde het ministerie van LNV de structurele stikstofaanpak en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering.

In Keuzes in Kaart is geen rekening gehouden met een mogelijke beperking van nieuwe economische activiteiten door de stikstofproblematiek. Ondanks de structurele stikstofaanpak kan het afgeven van vergunningen voor nieuwe activiteiten met stikstofuitstoot moeilijk blijven in de volgende kabinetssperiode.

Het is echter niet mogelijk om te bepalen hoe moeilijk de vergunningverlening zal zijn zonder ecologische analyses te doen voor specifieke projecten op een bepaalde locatie.

Politieke partijen die zich inspannen om de stikstofproblematiek te verminderen, verkleinen de kans op juridische problemen voor gebieden waar de stikstofdepositie onder de kritische depositiewaarde komt.⁶⁹ Maatregelen waardoor de veehouderij krimpt en de uitstoot van ammoniak daalt en natuurmaatregelen voor uitbreiding of kwaliteitsverbetering helpen bij het behalen van de natuurdoelen van de Habitrichtlijn. Dergelijke maatregelen geven nog altijd geen garantie dat specifieke projecten op een bepaalde plaats kunnen doorgaan, omdat er bij vergunningverlening altijd een ecologische toets moet worden gedaan voor een specifiek gebied.

Politieke partijen die geen maatregelen voor stikstofreductie of voor de natuur nemen hebben minder mogelijkheden om vergunningsruimte te creëren voor nieuwe economische activiteiten. Partijen kunnen plannen hebben die leiden tot extra stikstofuitstoot zoals impulsen voor de woningbouw of het verhogen van de onbelaste reiskostenvergoeding. Als niet ook maatregelen worden voorgesteld die de stikstofdepositie verlagen, lopen dergelijke partijen grotere risico's rond vergunningverlening voor projecten. Zij nemen immers geen maatregelen om de toestand van natuurgebieden te verbeteren of 'stikstofruimte' te creëren, waardoor op termijn de vergunningverlening gemakkelijker zou kunnen worden.

D66, GroenLinks, de PvdA en de SP nemen gerichte maatregelen om de stikstofproblematiek te verminderen. Zo willen deze partijen de veestapel inkrimpen en landbouwgrond een nieuwe bestemming geven, deels als natuur en deels als extensieve landbouw. Die plannen leiden tot een daling van ammoniak-emissie vanuit de landbouw. Bij sommige partijen is de daling door de extra maatregelen groter dan de daling door de structurele stikstofaanpak (PBL, 2021).⁷⁰ De analyse van het PBL tekent daar wel bij aan dat verschillende factoren de uitvoering van dergelijke plannen bemoeilijken. Bij vrijwillige opkoopregelingen moet er voldoende animo zijn van boeren om te verkopen. Bij meer gerichte en dwingende opkoopregelingen kan weerstand tot tijdrovende processen leiden. Bij bestemming van grond voor extensieve landbouw moeten boeren bereid worden gevonden om hun werk binnen de randvoorwaarden te doen. Verder is dit planologisch een grote en ingewikkelde operatie en is de medewerking van provincies nodig gegeven de rol die zij spelen in natuurbeleid. In het verleden is het voor provincies moeilijk gebleken om op grote schaal grond aan te kopen voor nieuwe natuur.

Een aantal overige partijen heeft beperktere middelen gereserveerd om stikstofemissies tegen te gaan. De VVD heeft hiervoor 0,2 mld euro gereserveerd, CU en SGP 0,1 mld euro. Het is onduidelijk hoeveel de maatregelen van deze partijen kunnen bijdragen aan het behalen van de natuurdoelen van de Habitrichtlijn. Het is daarom onzeker of dit voldoende is om de kans op juridische problemen te verkleinen bij nieuwe economische activiteiten.

13.7 Apparaatskorting overheid en budgetkorting zorg

Net als in voorgaande doorrekeningen worden maxima voor de bezuinigingen op het overheidsapparaat van het Rijk gehanteerd. Grote ombuigingen op het overheidsapparaat bleken in het verleden te ambitieus. Mede op basis van recent onderzoek is de maximale generieke korting op het overheidsapparaat bepaald op 0,5% per jaar. Voor het Rijk komt dit maximum neer op een ombuiging van 0,4 mld euro in 2025 en 0,4 mld

⁶⁹ De kritische depositiewaarde (KDW) is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door atmosferische stikstofdepositie (zie [link](#)).

⁷⁰ PBL (2021), Analyse leefomgevingseffecten verkiezingsprogramma's 2021-2025.

euro structureel. Evenzo worden maxima voor de bezuinigingen op het overheidsapparaat van lokale overheden gehanteerd. Voor de lokale overheden komt de maximale korting neer op een ombuiging op het gemeente- en provinciefonds van 0,4 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. Dit zijn ombuigingen ten opzichte van het basispad. In dit basispad zijn de budgettaire meerjarcijfers van het gemeente- en provinciefonds gecorrigeerd voor de sterke oploop van de opschalingskorting, omdat deze geen wettelijke basis heeft.⁷¹ Mochten partijen de opschalingskorting onverkort willen voortzetten, dan wordt dit gezien als een invulling van de maximaal mogelijke korting.

Deze ombuigingen zijn alleen haalbaar onder strikte voorwaarden ten aanzien van politieke en ambtelijke sturing en kunnen leiden tot kwaliteitsverlies en minder dienstverlening. Mogelijk negatieve effecten van ombuiging op onder meer de kwaliteit van de dienstverlening worden in de doorrekening niet in beeld gebracht. Maatregelen boven op deze maximale ombuigingen zullen niet worden gehonoreerd.

Ook in de zorg hanteert het CPB maxima voor budgetkortingen, die niet gepaard gaan met corresponderende beperking van de aanspraken of maatregelen die de doelmatigheid verbeteren. De maximaal mogelijke kortingen ten opzichte van het basispad zijn, net als bij de vorige doorrekening van verkiezingsprogramma's, over het algemeen bepaald door de helft te nemen van de groeicomponenten inkomen per hoofd en overige groei.⁷² In de Zvw hanteert het CPB voor de sectoren ziekenhuiszorg, huisartsenzorg, geestelijke gezondheidszorg en wijkverpleging een korting van maximaal 0,3 mld euro in 2025 (prijspeil 2021) ten opzichte van het basispad. Voorwaarde is wel dat partijen voornemens zijn een bestuurlijk akkoord af te sluiten, met een generiek macrobeheersingsinstrument (MBI) als stok achter de deur. Een alternatief is een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om door middel van het beheer van het verzekerde pakket de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Zonder flankerend beleid is de maximale ombuiging in 2025 dan 0,9 mld euro. Bij Wlz gaat het om een korting van maximaal 0,5 mld euro in 2025 (prijspeil 2021). Bij Wmo/jeugd betreft het een onderdeel van de korting op het gemeentefonds, die via een vaste verdeelsleutel onder meer tot lagere uitgaven aan Wmo/jeugd leidt. De maximale korting van het gemeente- en provinciefonds bedraagt 0,4 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. Hiervan slaat 0,2 mld euro neer bij Wmo/jeugd in 2025 (prijspeil 2021).

Generieke kortingen verbeteren op zichzelf niet de doelmatigheid in de zorg en kunnen daarom leiden tot minder zorg en/of kwaliteitsverlies. In het algemeen gaan ombuigingen in de zorg gepaard met minder werkgelegenheid in de zorg, een lagere kwaliteit of minder zorg. Dit is mogelijk strijdig met het recht op zorg. Om er voor te zorgen dat deze bezuinigingen niet leiden tot een lagere kwaliteit van zorg dienen partijen hierop aanvullende afspraken te maken.

13.8 Taken en middelen van decentrale overheden

Provincies en gemeenten hebben een zekere mate van beleidsvrijheid in het uitvoeren van de taken die bij hen zijn belegd. Voor taken die (deels) worden bekostigd uit de algemene uitkering van het gemeente- en provinciefonds, of uit eigen inkomsten van gemeenten en provincies, heeft het Rijk beperkte invloed op de bestedingen. Daarom kunnen partijen de uitgaven aan bijvoorbeeld jeugdzorg niet zomaar met bedrag X verhogen. Partijen kunnen wel intensiveren in het gemeente- en provinciefonds *met het oog op* hogere uitgaven aan jeugdzorg. Omdat gemeenten uiteindelijk hun eigen budgettaire afwegingen maken, verdelen we zulke

⁷¹ Zie voetnoot 39 in CPB, 2020, Actualisatie van de middellangetermijnverkenning 2022-2025 ([link](#)).

⁷² Merk op dat een korting op de Wlz alleen neerslaat bij de gehandicaptenzorg, omdat de groeicomponenten inkomen per hoofd en overige groei voor het verpleeghuisdeel op nul staan in het basispad vanwege de noodremprocedure en de invoering van benchmarking.

intensivering volgens een vaste verdeelsleutel over de uitgavenfuncties Openbaar bestuur en Zorg. Hierdoor kan het bijvoorbeeld voorkomen dat de door de partij beoogde intensivering in de jeugdzorg en Wmo afwijken van de intensivering die is geboekt onder de uitgavenfunctie Zorg.

Partijen kunnen meer controle uitoefenen op de bestedingen van decentrale overheden door middelen beschikbaar te stellen via een specifieke uitkering. Voor een specifieke uitkering geldt een bestedings- en verantwoordingsverplichting. Intensiveren via een specifieke uitkering kan alleen als alle uitgaven aan de betreffende taak die al in het basispad zitten ook in de specifieke uitkering worden ondergebracht. Anders is er immers nog geen garantie dat decentrale overheden per saldo meer gaan uitgeven aan de betreffende taak. Het oormerken van middelen via een specifieke uitkering gaat gepaard met extra kosten van bestedingsverantwoording en het verlies van doelmatigheidsprickels. Deze extra kosten worden geraamd op 10% van de totale grondslag (uitgaven in het basispad plus intensivering).

Bij een uitbreiding van het takenpakket van decentrale overheden is verondersteld dat het Rijk de benodigde middelen toevoegt aan het gemeente- en provinciefonds. Als taken vervallen, kunnen partijen de betreffende middelen in mindering brengen op het gemeente- en provinciefonds. Daarnaast kunnen partijen de belastingen die decentrale overheden heffen taakstellend verhogen en de opbrengst in mindering brengen op het gemeente- en provinciefonds. Het omgekeerde is ook mogelijk: partijen kunnen de lokale lasten verlagen mits ze het gemeente- en provinciefonds met hetzelfde bedrag verhogen. In KiK wordt enkel naar macrobedragen gekeken, de verdeling over gemeenten of provincies blijft buiten beschouwing. Bij sommige klimaat- en milieumaatregelen is er nog een onvolledig beeld welke extra taken naar decentrale overheden gaan en hoe ze bekostigd worden. Dit zal nader moeten worden uitgewerkt door betrokken partijen.

Het basispad van het gemeente- en provinciefonds beweegt mee met de veranderingen in de riksuitgaven die in het basispad zitten (de trap-op-trap-af-systematiek). Een verhoging of verlaging van de riksuitgaven ten opzichte van het basispad, door beleidskeuzes van partijen, werkt alleen door in het gemeente- en provinciefonds als partijen daarvoor kiezen. Dat wordt dan expliciet vermeld bij de betreffende maatregel.

13.9 Minimumloon

Het CPB geeft maatregelen omtrent het minimumloon op een uniforme manier weer als een procentuele stijging ten opzichte van het basispad. Het wettelijk minimumloon bedraagt per 1 januari 2021 1684,80 euro per maand voor volwassenen. Nederland kent momenteel geen minimum-uurloon. Het minimumloon per maand kan wel omgerekend worden naar een minimumloon per uur. Dat varieert van 9,72 euro voor werknemers met een 40-urige werkweek tot 10,80 euro voor werknemers met een 36-urige werkweek. We presenteren in Keuzes in Kaart alleen procentuele mutaties en geen niveau van het minimumloon. Dat niveau is niet eenduidig te presenteren, maar hangt af van verschillende factoren, zoals het al dan niet hanteren van een minimum-uurloon en het al dan niet meenemen van de doorwerking van de effecten op cao-lonen van de beleidspakketten.

Negen van de tien partijen verhogen in Keuzes in Kaart het minimumloon. Vijf partijen stellen voor om een minimum-uurloon in te voeren op basis van een 36-urige werkweek: CDA, ChristenUnie, D66, PvdA en de SP. Voor de gemiddelde werknemer, die 37,3 uur per week werkt, komt dat neer op 3,6% stijging van het minimumloon. Daarbovenop verhogen vier van deze partijen het minimumloon met een bepaald percentage, variërend van 10% voor ChristenUnie en D66 en 13,3% voor de PvdA tot 22,3% voor de SP. Vier andere partijen handhaven het minimumloon per maand, zoals we dat nu kennen: 50PLUS, DENK, GroenLinks en de VVD. Zij

verhogen het minimumloon op maandbasis met een bepaald percentage, variërend van 10% voor 50PLUS, DENK en de VVD tot 20% voor GroenLinks.

Een verhoging van het minimumloon leidt tot hogere loonuitgaven voor de collectieve sector en afhankelijk van de keuze van de partij tot hogere uitkeringen. Een verhoging van het minimumloon heeft een doorwerking naar de uitkeringen (zoals WW en bijstand) via de wettelijke koppeling van uitkeringen aan het minimumloon. Parameters van de toeslagen hangen eveneens af van het minimumloon. De partij kan ervoor kiezen deze koppelingen los te laten bij de voorgestelde verhoging van het wml. Een hoger wml betekent dat instellingen bij de overheid en de zorg hogere loonkosten hebben. Verondersteld is dat het loonbudget van de collectieve sector autonoom wordt verhoogd om deze kosten te financieren. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de middels de gangbare systematiek bepaalde ontwikkeling van het loonbudget van de collectieve sector. De autonome verhoging van het loonbudget is geboekt als een ex-ante budgettair effect.

13.10 Arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen

Het CPB geeft maatregelen omtrent de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen weer als wijziging ten opzichte van de variant in het basispad. In het Pensioenakkoord uit 2019 is onder andere overeengekomen om een verplichte verzekering tegen arbeidsongeschiktheid in te voeren voor zelfstandigen. Zo'n verzekering bestaat nu nog niet. Omdat de exacte vormgeving van de nieuwe verzekering niet bekend is, wordt in het KiK-basispad als technische veronderstelling uitgegaan van de variant die is opgenomen in 'Kansrijk Arbeidsmark beleid – update sociale zekerheid' (2020) als variant AZ6. Deze variant is vrijwel gelijk aan de minimumvariant uit het 'IBO Zelfstandigen zonder personeel (2015)' die tijdens de vorige Keuzes in Kaart door verschillende partijen is voorgesteld. In die variant is de deelname verplicht voor iedereen met inkomsten uit zelfstandige onderneming, gebruikelijk loon of overige arbeid en zijn er geen uitzonderingen voor specifieke groepen. De uitkeringsgrondslag is gemaximeerd op 100% van het wettelijk minimumloon en de wachttijd (eigenrisicoperiode bij ziekte) is 24 maanden, net zo lang als de duur van de loondoorbetaling bij ziekte voor werknemers. De uitkering bedraagt 75% van de uitkeringsgrondslag voor duurzaam volledig arbeidsongeschikten (zoals bij de IVA) en 70% voor arbeidsongeschikten met kans op herstel (zoals bij de WGA) en is naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid, waarbij de toegangsdrempel net als voor de WIA op 35% ligt. De mogelijkheid bestaat om de uitkeringsgrondslag te middelen over de drie voorgaande jaren. Aangezien het inkomen van zelfstandigen relatief veel fluctueert, zal de uitkeringsgrondslag door middeling naar verwachting 10% hoger uitvallen dan de premiegrondslag. Bij de arbeidsongeschiktheidsverzekering in het KiK-basispad zijn de totale uitgaven gelijk aan de totale premieopbrengst en bedragen structureel 1,4 mld euro, bij een premie van 5,83%.

13.11 Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++)

Met de afspraken in het Klimaatakkoord is verdere uitwerking gegeven aan de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++). De beschikbare SDE++-middelen zijn vastgelegd in de begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, oplopend tot 3,8 mld euro in 2024 en daarna aflopend naar 3,4 mld euro in 2030.⁷³ Het CPB gaat er van uit dat het beschikbare budget volledig wordt aangewend en rekent dan ook met bovengenoemde bedragen in het basispad van Keuzes in Kaart 2022-2025. In het basispad van PBL dat volgt uit de Klimaat- en Energieverkenning (KEV 2020), is de verwachte benutting van SDE++-middelen op

⁷³ Zie ook Rijksbegroting 2021, Economische Zaken en Klimaat, tabel 27 ([link](#)).

basis van vastgesteld en voorgenomen beleid lager dan de in de rijksbegroting daarvoor gereserveerde middelen.⁷⁴

Partijen die wijzigingen willen doorvoeren in de SDE++ zien dit bij het CPB en PBL op een vergelijkbare wijze terug. Als uitgangspunt bij generieke intensivering in de SDE++ geldt dat de extra middelen bij het CPB tot hogere overheidsuitgaven en een ex-ante verslechtering van het EMU-saldo leiden voor zover de totale uitgaven boven de projectie van het CPB-basispad uitstijgen. Voor de consistentie in beide doorrekeningen is bij de berekening van de SDE++-intensivering of -ombuiging aangesloten bij het saldo van de totale SDE++-bestedingen in de doorrekening van het PBL, gecorigeerd voor het verschil in basispaden. In 2030 (het structurele jaar) bedraagt dit verschil in basispaden 0,4 mld euro. Op korte tot middellange termijn leidt een intensivering niet tot budgettaire effecten, vanwege de lange aanlooptijd bij de implementatie van extra SDE++-benutting. Juridische verplichtingen beperken in diezelfde periode de mogelijke besparingen op het SDE++-budget.

⁷⁴ Zie CPB en PBL (2020), Aansluiting tussen analyses van verkiezingsprogramma's door CPB en PBL, Notitie. ([link](#))

Bijlage per partij

A.1 VVD

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door de VVD aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.1.1 Uitgaven

De VVD intensieveert per saldo 3,6 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- De VVD verhoogt het wettelijk minimumloon met 10%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde uitkeringen volgen deze extra stijging niet. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 1,3 mld euro. (VVD_107_a, VVD_107_b, VVD_107_c, VVD_107_d)
- De VVD verhoogt de kinderopvangtoeslag via de vergoedingspercentages in de eerstekindtabel. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro. (VVD_109)
- De VVD breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (VVD_119)
- De VVD introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). Omdat de reintegratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,3 mld euro. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (VVD_103_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (VVD_103_c). (VVD_103_a)
- De VVD verhoogt de WW-uitkering naar 82,5% van het oude loon in de eerste drie maanden en naar 75% in de daarop volgende vier maanden. Voor de resterende duur verlaagt de VVD de uitkering naar 65% van het oude loon. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (VVD_105)
- De VVD stelt 0,1 mld euro geoormerk budget beschikbaar voor scholing van langdurig werklozen in de WW. (VVD_118)
- De VVD ontkoppelt de socialezekerheidsuitkeringen, met uitzondering van de AOW en WIA, gedurende vier achtereenvolgende jaren. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (VVD_111_a, VVD_111_b)
- De VVD bevriest de kwaliteitskortingsgrens, huurprijs grens en de aftoppingsgrenzen in de huurtoeslag. Hierdoor bouwt de huurtoeslag eerder af. Dit is een ombuiging van 0,7 mld euro. (VVD_150)
- De VVD beperkt de kinderbijslag tot maximaal twee kinderen per huishouden. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. (VVD_115_a)
- De VVD wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal vijf jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariële neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro structureel. (VVD_110_a)

- De VVD beperkt het kindgebonden budget tot maximaal twee kinderen per huishouden. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (VVD_115_b)
- De VVD verhoogt de normhuur in de huurtoeslag met 10 euro. Dit leidt tot een lagere huurtoeslag en betekent een ombuiging van 0,2 mld euro. (VVD_275)
- De VVD schaft het loonkostenvoordeel (LKV) ouderen af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (VVD_124)
- De VVD stabiliseert de hoogte van het verplichte eigen risico in de Zvw tussen 2022 en 2025 op 385 euro. Dit leidt tot een ombuiging op de zorgtoeslag van 0,1 mld euro. (VVD_132_c)
- In de WIA verandert de VVD het schattingsbesluit. De eis dat er minimaal drie functies geduid moeten worden (die ieder minimaal drie arbeidsplaatsen vertegenwoordigen) wordt aangepast naar twee functies. Dit leidt tot een ombuiging van structureel 0,5 mld euro, waarvan 0,1 mld euro in 2025. (VVD_104)
- De VVD verhoogt de normpercentages die gelden tot het drempelinkomen in de zorgtoeslag. Dit leidt tot een lagere zorgtoeslag en is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (VVD_266)
- De VVD verlaagt de liberalisatielimits voor huurwoningen naar de lage aftoppingsgrens voor de huurtoeslag. Bestaande gevallen behouden hun recht op huurtoeslag en de huurgrens voor het bepalen of een woning onder de verhuurderheffing valt blijft ongewijzigd. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en van 0,5 mld euro structureel. (VVD_148)

Zorg

- De VVD stabiliseert de hoogte van het verplichte eigen risico in de Zvw tussen 2022 en 2025 op 385 euro. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (VVD_132_a)
- De VVD standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (VVD_140)
- De VVD intensificeert 0,5 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel VVD_269_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (VVD_269_b, VVD_269_c)
- De VVD intensificeert taakstellend 0,2 mld euro in de Wlz met het oog op het verhogen van het aantal werknemers in de Wlz. (VVD_221)
- De VVD heeft ouderenzorg met zorgzwaartepakket Verpleging en Verzorging over van Wlz naar Zvw. Ouderenzorg wordt voortaan integraal risicodragend door zorgverzekeraars uitgevoerd. Door aanloopkosten gaat het om een intensivering in 2025 en een ombuiging structureel. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en een ombuiging van 0,2 mld euro structureel. (VVD_272)
- De VVD intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in flexibele IC-capaciteit ten behoeve van infectieziektebestrijding. Het is onzeker of het doel behaald wordt omdat het risico bestaat dat de gecreëerde overcapaciteit na verloop van tijd wordt ingezet in de reguliere zorgverlening. (VVD_220)
- De VVD introduceert een objectief verdeelmodel, waarmee het macrobudget voor de gehandicaptenzorg binnen de Wlz wordt verdeeld tussen de regio's. Dit is een structurele ombuiging van 0,2 mld euro. Vanwege aanloopkosten is er een beperkte intensivering in 2025. De structurele besparing is onzeker omdat er nog onderzoek nodig is naar kwantitatieve informatie voor het model en er passende instrumenten nodig zijn voor zorgkantoren om de kosten te beïnvloeden. (VVD_145)
- De VVD voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijk opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de

autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensificeert de VVD in onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (VVD_264)

- De VVD verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (VVD_142)
- De VVD wil de indicatiestelling in de ongecontracteerde wijkverpleging (inclusief palliatieve zorg en pgb) door onafhankelijke (gecontracteerde) wijkverpleegkundigen laten doen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (VVD_139)
- De VVD stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (VVD_131)
- De VVD breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (VVD_137_a)
- De VVD geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensificeert de VVD in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (VVD_136_a, VVD_136_b, VVD_136_c)
- De VVD wil alle nieuwe artsen verplichten tot loondienst. Dit is een beperkte ombuiging in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (VVD_265_a)
- De VVD voert een nieuwe betaaltitel in om een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg naar anderhalvelijnszorg te stimuleren. Dit is een ombuiging van nul euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (VVD_259)

Openbaar bestuur

- De VVD intensificeert 0,5 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op begeleiding in de bijstand (0,3 mld euro), het beschikbaar stellen van grond voor woningbouw (0,1 mld euro) en armoedebestrijding (0,1 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,3 mld euro) en deels bij zorg (VVD_269_b, VVD_269_c). (VVD_269_a)
- De VVD beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en de zbo's via een apparaatskorting en zondert veiligheid, defensie, bereikbaarheid en de Belastingdienst uit van de apparaatskorting. Dit leidt tot besparing van 0,2 mld euro op het openbaar bestuur. (VVD_101)

Onderwijs

- De VVD halveert het wettelijk collegegeld voor de bachelor voor natuur-, techniek, leraren- en zorgopleidingen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (VVD_154)
- De VVD verhoogt de lumpsum voor excellente scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (VVD_229)
- De VVD verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met als doel excellente leraren beter te belonen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (VVD_227)
- De VVD verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs met als doel excellente leraren beter te belonen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (VVD_228)
- De VVD buigt generiek taakstellend 0,3 mld euro om op subsidies uitgegeven door het ministerie van OCW. (VVD_158)

- De VVD schaft de regeling halvering collegegeld eerste jaar af. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (VVD_155)
- De VVD verlaagt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,2 mld euro, met als doel de samenwerking tussen instellingen te bevorderen en het aantal opleidingen te verminderen. (VVD_230)

Overdrachten aan bedrijven

- De VVD introduceert een fonds voor nieuwbouwprojecten van woningen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (VVD_146)
- De VVD buigt generiek taakstellend 0,3 mld euro om op overdrachten aan bedrijven. (VVD_181)
- De VVD schaft het toekomstfonds af. Dit betekent een ombuiging van 0,1 mld euro. (VVD_276)

Internationale samenwerking

- De VVD beperkt de ontwikkelingssamenwerking tot noodhulp, opvang in de regio en de verplichte bijdragen aan internationale organisaties. Dit is een ombuiging van 1,4 mld euro in 2025 en 2,8 mld euro structureel. (VVD_173)
- De VVD koppelt het budget van de ontwikkelingshulp niet langer aan het bruto nationaal inkomen. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (VVD_174)

Veiligheid

- De VVD intensiveert 0,4 mld euro in extra politiecapaciteit, waaronder rechercheurs en wijkagenten. (VVD_243)
- De VVD intensiveert 0,2 mld euro in versterking van de migratieketen. (VVD_170)
- De VVD intensiveert 0,2 mld euro in terrorismebestrijding. (VVD_238)
- De VVD intensiveert 0,1 mld euro in de veiligheidsdiensten. (VVD_171)
- De VVD intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. (VVD_239)
- De VVD intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van financiële criminaliteit. (VVD_240)
- De VVD intensiveert 0,1 mld euro in veiligheid. (VVD_241)
- De VVD intensiveert 0,1 mld euro in de cybercapaciteit van de politie. (VVD_242)
- De VVD verhoogt de verkeersboetes taakstellend met 0,2 mld euro. (VVD_162)

Bereikbaarheid

- De VVD verhoogt het budget van het infrastructurfonds. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (VVD_231)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van de VVD (VVD_163) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. (VVD_163_d)

Defensie

- De VVD intensiveert 1,3 mld euro in defensiematerieel en vastgoed. (VVD_233)
- De VVD intensiveert taakstellend 0,5 mld euro in defensie. (VVD_237)
- De VVD intensiveert 0,5 mld euro in defensie voor het aantrekken van extra personeel. (VVD_235_a)
- De VVD intensiveert 0,3 mld euro in drones voor en robotisering van defensie. (VVD_234)
- De VVD intensiveert 0,3 mld euro in defensie voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden. (VVD_235_b)
- De VVD verhoogt het defensiebudget met 0,2 mld euro voor een intensivering in de MIVD en het opstarten van een cybercommando en een ruimte-eenheid. (VVD_236)

Klimaat en milieu

- Een deel van de bruto-opbrengst van de vrachtwagenheffing van de VVD wordt teruggesluisd naar verduurzaming van de vrachtwagensector. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (VVD_164)
- De VVD intensieveert 0,2 mld euro in bronmaatregelen om de stikstofuitstoot te verlagen. (VVD_232)
- De VVD intensieveert taakstellend 0,1 mld euro ten behoeve van het stimuleren van kernenergie en de afvang en opslag van CO₂ (CCS). (VVD_176)
- De VVD verlaagt de uitgaven aan de SDE++ met 25%. Dit is door juridische aangegane verplichtingen een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,8 mld euro structureel. (VVD_177)

Overig

- De VVD buigt 0,2 mld euro om op de publieke omroep. (VVD_157)
- VVD schaft de publieke financiering van de maatschappelijke diensttijd af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (VVD_172)

Tabel A.1 Netto intensiveringten ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	0,1
Verhogen wml met 10%, zonder koppeling uitkeringen (VVD_107_a, VVD_107_b, VVD_107_c, VVD_107_d)	1,3
Verhoging kinderopvangtoeslag voor eerste kind (VVD_109)	0,7
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20.000 plekken (VVD_119)	0,5
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (VVD_103_a)	0,3
Getrapte WW-uitkering 82,5% (3 maanden), 75% (4 maanden), 65% (daarna) (VVD_105)	0,1
Geoormerk budget voor scholing langdurig werklozen in de WW (VVD_118)	0,1
Bevriezen van uitkeringshoge gedurende vier jaar (excl. AOW, WIA)(effect op bijstand) (VVD_111_a, VVD_111_b)	-0,8
Bevriezen kwaliteitskortingsgrens, huurprijs grens en aftoppingsgrenzen in de huurtoeslag (VVD_150)	-0,7
Kinderbijslag voor maximaal twee kinderen (VVD_115_a)	-0,4
Flexibele AOW-leeftijd: tot vijf jaar later (VVD_110_a)	-0,2
Kindgebonden budget voor maximaal twee kinderen (VVD_115_b)	-0,2
Verhoging normhuur in huurtoeslag (VVD_275)	-0,2
LKV ouderen afschaffen (VVD_124)	-0,1
Bevriezen verplichte eigen risico in de Zvw, zorgtoeslag (VVD_132_c)	-0,1
WIA-criterium 3x3 wordt 3x2 (VVD_104)	-0,1
Verhoging normpercentages in de zorgtoeslag (VVD_266)	-0,1
Verlagen liberalisatiegrens (VVD_148)	0,0
Zorg	0,0
Bevriezen verplichte eigen risico in de Zvw (VVD_132_a)	0,5
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (VVD_140)	0,2
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (VVD_269_b, VVD_269_c)	0,2
Intensivering in de Wlz (VVD_221)	0,2
Ouderenzorg naar Zvw (VVD_272)	0,1
Intensivering flexibele IC-capaciteit (VVD_220)	0,1

Introduceren objectief verdeelmodel gehandicaptenzorg binnen de Wlz (VVD_145)	0,0
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (VVD_264)	-0,8
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (VVD_142)	-0,2
Onafhankelijke indicatiestelling ongecontracteerde wijkverpleging (VVD_139)	-0,1
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (VVD_131)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (VVD_137_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (VVD_136_a, VVD_136_b, VVD_136_c)	0,0
Nieuwe artsen verplicht in loondienst (VVD_265_a)	0,0
Stimuleren van anderhalvelijnszorg (VVD_259)	0,0
Openbaar bestuur	0,1
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (VVD_269_a)	0,3
Apparaatskorting Rijk: openbaar bestuur (VVD_101)	-0,2
Onderwijs	0,1
Halveren wettelijk collegegeld voor de gehele bachelor voor natuur-, techniek, leraren- en zorgopleidingen (VVD_154)	0,3
Verhogen lumpsum voor excellente scholen (VVD_229)	0,2
Verhogen lumpsum po voor hogere salarissen voor excellente leraren (VVD_227)	0,1
Verhogen lumpsum vo voor hogere salarissen voor excellente leraren (VVD_228)	0,1
Subsidietaakstelling: onderwijs (VVD_158)	-0,3
Afschaffen halvering collegegeld eerste jaar (VVD_155)	-0,2
Verlagen lumpsum ho om te komen tot meer samenwerking en minder opleidingen (VVD_230)	-0,2
Overdrachten aan bedrijven	-0,3
Intensivering woningbouw (VVD_146)	0,1
Subsidietaakstelling: overdrachten aan bedrijven (VVD_181)	-0,3
Afschaffen toekomstfonds (VVD_276)	-0,1
Internationale samenwerking	-1,6
Ontwikkelingssamenwerking beperken tot noodhulp, opvang in de regio en verplichte bijdragen (VVD_173)	-1,4
Inputnorm ODA loslaten (VVD_174)	-0,2
Veiligheid	1,0
Intensivering politie (VVD_243)	0,4
Intensivering migratieketen (VVD_170)	0,2
Intensivering terrorismebestrijding (VVD_238)	0,2
Intensivering veiligheidsdiensten (VVD_171)	0,1
Intensivering bestrijding ondermijnende criminaliteit (VVD_239)	0,1
Intensivering bestrijding financiële criminaliteit (VVD_240)	0,1
Taakstellende intensivering veiligheid (VVD_241)	0,1
Intensivering cybercapaciteit politie (VVD_242)	0,1

Verhoging verkeersboetes (VVD_162)	-0,2
Bereikbaarheid	1,1
Intensivering Infrastructuurfonds (VVD_231)	1,0
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (VVD_163_d)	0,1
Defensie	3,0
Intensivering defensiematerieel en vastgoed (VVD_233)	1,3
Taakstellende intensivering defensie (VVD_237)	0,5
Intensivering defensie (personeel) (VVD_235_a)	0,5
Intensivering drones en robotisering defensie (VVD_234)	0,3
Intensivering defensie (arbeidsvoorwaarden) (VVD_235_b)	0,3
Intensivering MIVD, cybercommando en ruimte-eenheid (VVD_236)	0,2
Klimaat en milieu	0,3
Terugsluis in verduurzaming sector (VVD_164)	0,2
Intensivering bronmaatregelen stikstofuitstoot (VVD_232)	0,2
Intensivering stimuleren kernenergie en CCS (VVD_176)	0,1
Verlagen SDE++ (VVD_177)	-0,2
Overig	-0,3
Ombuiging publieke omroep (VVD_157)	-0,2
Afschaffen publieke financiering maatschappelijke diensttijd (VVD_172)	-0,1

A.1.2 Lasten

De VVD verlaagt de beleidmatige lasten met per saldo 7,2 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁷⁵. De verlaging is opgebouwd uit een verlaging van 9,5 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 1,8 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 0,5 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- De VVD past de arbeidskorting aan. Het maximale bedrag in de arbeidskorting wordt verhoogd met 1048 euro, het afbouwpunt wordt verlegd naar ca. 53.500 euro en het afbouwpercentage wordt verhoogd tot 10,35%. Dit is een lastenverlichting van 5,3 mld euro. (VVD_244, VVD_246, VVD_247)
- De VVD verlaagt het tarief over de eerste ca. 22.000 euro in box 1 naar 35,48%. Hiermee ontstaat een drieschijvenstelsel in box 1, waarbij de tweede schijf een tarief van 37,03% heeft. Voor personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd geldt in de eerste schijf een lager belastingtarief van 17,58% en in de tweede schijf een lager tarief van 19,13% omdat zij geen AOW-premie betalen. Dit is een lastenverlichting van 3,0 mld euro. (VVD_197)
- De VVD verlaagt de Aof-premie voor kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers, gemeten naar de loonsom van een gemiddelde werknemer). Dit is een lastenverlichting van 1,7 mld euro. (VVD_253)

⁷⁵ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- De VVD verhoogt het maximale bedrag in de inkomensafhankelijke combinatiekorting (IACK) met 6315 euro. Daarnaast verhoogt de VVD het opbouwpercentage in de IACK tot 100%. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro. (VVD_184_a, VVD_184_b)
- De VVD voert een nieuwe heffingskorting in voor werkende paren met en zonder kinderen die geen recht hebben op inkomensafhankelijke combinatiekorting. Het recht en de hoogte van de uitkering hangt samen met het inkomen van de minstverdienende partner. De heffingskorting bouwt met 11,45% op vanaf een inkomen van 30.000 euro en bedraagt maximaal 2991 euro. Vanaf een inkomen van ca. 68.500 euro bouwt de heffingskorting af met 11,45%. Dit is een lastenverlichting van ca. 0,8 mld euro. (VVD_185)
- De VVD verhoogt het maximale bedrag van de ouderenkorting met 440 euro. Dit is een lastenverlichting van 0,7 mld euro. (VVD_194)
- De VVD verhoogt het maximale bedrag in de algemene heffingskorting met 69 euro. Dit is een lastenverlichting van 0,5 mld euro. (VVD_195)
- De VVD verlaagt de Aof-premie en de WW-premies, de laatste zowel voor vaste contracten als voor flex-contracten. Deze maatregel is een lastenverlichting van 0,4 mld euro voor werkgevers. (VVD_200_a, VVD_200_b)
- De VVD verhoogt de mkb-winstvrijstelling naar 15%. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (VVD_250)
- De VVD breidt de (thuiswerk)vrijstellingen en vrije ruimte in de werkkostenregeling uit. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,1 mld euro. (VVD_251)
- De VVD verlaagt het box 2-tarief taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel negatief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk hogere opbrengst in het jaar van invoering. (VVD_248)
- De VVD maakt verduurzaming van de woning aftrekbaar van het eigenwoningforfait. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,1 mld euro. (VVD_206)
- De VVD bevriest het aangrijppingspunt van het toptarief gedurende de kabinettsperiode. Dit is een lastenverzwaring van 1,5 mld euro in 2025 en 1,3 mld euro structureel. (VVD_193)
- De VVD verlaagt de verplichtstelling voor pensioenpremies naar 60.000 euro. Daarboven hoeft (fiscaal gefaciliteerd tot de aftoppingsgrens) niet verplicht opgebouwd te worden: men kan hier vrijwillig van afzien. De lagere benutting van premieaf trek leidt tot een lastenverzwaring van 0,6 mld euro in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen lager door een lagere premie-inleg. Structureel leidt dit tot een lastenverlichting van 0,1 mld euro. Aan invoering van deze maatregel voorafgaand aan de afschaffing van de doorsneesystematiek en van de progressieve premies bij premieregelingen zijn juridische risico's verbonden. (VVD_198_b, VVD_198_c, VVD_198_f)
- De VVD biedt mensen de mogelijkheid om vijf jaar geen pensioenpremie te betalen en deze bijvoorbeeld te gebruiken voor de aflossing van de hypotheek. De lagere aftrek van pensioenpremies leidt tot 0,3 mld euro hogere belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen lager door een lagere premie-inleg. Structureel leidt dit tot een beperkte lastenverlichting. Aan invoering van deze maatregel voorafgaand aan de afschaffing van de doorsneesystematiek en van de progressieve premies bij premieregelingen zijn juridische risico's verbonden. (VVD_188_b, VVD_188_c, VVD_188_f)
- De VVD introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektajaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). Tegenover de overhedsuitgaven (VVD_103_a), uitgezonderd de beperkt gestegen WIA-uitgaven, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzwaring van afgerond 0,3 mld euro. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (VVD_103_c). (VVD_103_b)

- De VVD schaft de middelingsregeling in de inkomstenbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,2 mld euro. (VVD_273)
- De VVD beperkt de 30%-regeling voor ingekomen werknemers tot het bezoldigingsmaximum uit de Wet normering topinkomens. Dit betekent een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,1 mld euro in 2025. (VVD_192)

Vermogen en winst

- De VVD verhoogt de heffingsvermindering voor nieuwbouw in de verhuurderheffing. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (VVD_254)
- De VVD verhoogt de heffingsvermindering voor verduurzaming in de verhuurderheffing. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (VVD_255)
- De VVD introduceert een heffingsvermindering in de verhuurderheffing voor de bouw van ouderenwoningen. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. Een uitbreiding van het aantal heffingsverminderingen in de verhuurderheffing vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (VVD_256)
- In het basispad is budget opgenomen voor de Baangerelateerde Investeringskorting (tot en met 2022) en de daaropvolgende structurele verlaging van de werkgeverslasten (vanaf 2023). De VVD geeft nadere invulling aan de lastenverlichting vanaf 2023 door het verlagen van het tarief in box 2 (VVD_248), het verhogen van de mkb-winstvrijstelling (VVD_250), een lastenverlichting via de werkkostenregeling (VVD_251) en het verlagen van de Aof-premie voor kleine werkgevers (VVD_253). Daarmee vervalt de reservering zelf, dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 2 mld euro. (VVD_263)
- De VVD verhoogt taakstellend de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen. Dit is een lastenverzwarening van 0,3 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor gezinnen. (VVD_219_a, VVD_219_b)
- De VVD voert een aftrekbeperking in voor kosten binnen een concern die bij de ontvanger niet voldoende belast zijn. Hierbij wordt gekeken naar het effectieve tarief waaraan de betaling onderworpen is bij de ontvanger, zonder uitzondering voor ontvangers met wezenlijke economische activiteiten. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025. (VVD_205_c)
- De VVD verhoogt het tarief van de verhuurderheffing. Dit is een taakstellende lastenverzwarening van 0,3 mld euro. (VVD_257)
- De VVD verhoogt de bankenbelasting taakstellend met 0,3 mld euro. (VVD_267)
- De VVD scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 25% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025. (VVD_203_a)
- De VVD scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens een effectief tarief 9% en bijheffing tot het Nederlandse statutaire tarief. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld in 2025. (VVD_205_a)
- De VVD verhoogt de vennootschapsbelasting beperkt door de aftrekbaarheid van bijdragen van banken aan het Depositogarantiestelsel (DGS) en het Single Resolution Fund (SRF) af te schaffen. Deze bijdragen eindigen in 2023 respectievelijk 2024, waardoor de opbrengst in 2025 nihil is. (VVD_204)

Milieu

- De invoering van de vrachtwagenheffing van de VVD gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst

- als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025. (VVD_163_b)
- De VVD verhoogt taakstellend de vaste belastingvermindering in de energiebelasting. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en een beperkte lastenverlichting voor bedrijven. (VVD_186_a, VVD_186_b)
 - De VVD verhoogt de onbelaste reiskostenvergoeding taakstellend met 0,1 mld euro. (VVD_274)
 - De VVD verlaagt de mrb taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor gezinnen van 0,1 mld euro en een beperkte lastenverlichting voor bedrijven. (VVD_218_a, VVD_218_b)
 - De VVD voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 15 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,6 mld euro en een lastenverzwarende voor het buitenland van 0,1 mld euro in 2025. (VVD_163_a, VVD_163_c)

Overig

- De VVD voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 5% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwarende voor het buitenland van 0,4 mld euro in 2025. (VVD_202)
- De VVD voert een quotum in voor doelgroepbanen van 5%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzwarende van 0,2 mld euro. (VVD_113)

A.1.3 Niet-EMU-relevante lasten

De VVD verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 1,3 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een ongewijzigd beeld voor gezinnen, een verhoging van 1,3 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- De VVD introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). De overheidsuitgaven (VVD_103_a) en premie-inkomsten (VVD_103_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van afgerond 0,3 mld euro. (VVD_103_c)
- De VVD maximeert de sociale huren op de lage aftoppingsgrens voor de huurtoeslag en bevriest de sociale huren in de kabinetsperiode. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarende voor bedrijven van 1,5 mld euro. (VVD_149)

Tabel A.2 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwarende.	2025
Inkommen en arbeid	-11,3
Aanpassing arbeidskorting (VVD_244, VVD_246, VVD_247)	-5,3
Verlaging tarief eerste deel van eerste schijf (VVD_197)	-3,0
Verlagen Aof-premie kleine werkgevers (VVD_253)	-1,7
Verhoging opbouwpercentage inkomensafhankelijke combinatiekorting (VVD_184_a, VVD_184_b)	-1,5
Invoeren heffingskorting voor werkende paren zonder IACK (VVD_185)	-0,8
Verhoging ouderenkorting (VVD_194)	-0,7
Verhoging algemene heffingskorting (VVD_195)	-0,5

Verlagen Aof-premie en WW-premies (VVD_200_a, VVD_200_b)	-0,4
Verhoging mkb-winstvrijstelling naar 15% (VVD_250)	-0,1
Intensivering werkkostenregeling (VVD_251)	-0,1
Verlaging tarief box 2 (VVD_248)	-0,1
Verduurzaming van de woning aftrekbaar van het eigenwoningforfait (VVD_206)	-0,1
Bevriezen aangrijppingspunt toptarief box 1 (VVD_193)	1,5
Verplichte opbouw pensioenpremies beperken tot 60.000 euro (VVD_198_b, VVD_198_c, VVD_198_f)	0,6
Mogelijkheid pensioenpremievakantie (max. vijf jaar) (VVD_188_b, VVD_188_c, VVD_188_f)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (premies) (VVD_103_b)	0,3
Afschaffen middelingsregeling (VVD_273)	0,2
Beperken 30%-regeling tot WNT-norm (VVD_192)	0,1
Vermogen en winst	3,6
Verhogen heffingsvermindering nieuwbouw verhuurderheffing (VVD_254)	-0,1
Verhogen heffingsvermindering verduurzaming verhuurderheffing (VVD_255)	-0,1
Invoeren heffingsvermindering ouderenwoningen verhuurderheffing (VVD_256)	-0,1
Reservering BIK afschaffen vanaf 2023 (VVD_263)	2,0
Verhogen overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen (VVD_219_a, VVD_219_b)	0,4
Invoeren aftrekbeperking laagbelaste betalingen binnen concern (VVD_205_c)	0,4
Verhogen verhuurderheffing (VVD_257)	0,3
Verhogen bankenbelasting (VVD_267)	0,3
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (VVD_203_a)	0,3
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (VVD_205_a)	0,2
Afschaffen aftrekbaarheid van bijdragen van banken aan het Depositogarantiestelsel en Single Resolution Fund (VVD_204)	0,0
Milieu	-0,1
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (VVD_163_b)	-0,3
Verhogen belastingvermindering energiebelasting (VVD_186_a, VVD_186_b)	-0,3
Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding (VVD_274)	-0,1
Verlagen mrb (VVD_218_a, VVD_218_b)	-0,1
Invoeren vrachtwagenheffing (VVD_163_a, VVD_163_c)	0,7
Overig	0,6
Invoering digitale dienstenbelasting (VVD_202)	0,4
Quotum doelgroepbanen (5%) (VVD_113)	0,2
Niet-EMU-relevant	1,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (VVD_103_c)	-0,3
Verlagen en bevriezen sociale huren (VVD_149)	1,5

A.2 CDA

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door het CDA aangeleverd beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.2.1 Uitgaven

Het CDA intensieveert per saldo 8,4 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- Het CDA verhoogt de bruto AOW-uitkeringen generiek. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro. (CDA_228)
- Het CDA breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (CDA_141)
- Het CDA verlaagt de eigen bijdrage in het nieuwe systeem van directe financiering van kinderopvang. Voor huishoudens met een inkomen tot 70.000 euro worden de kosten tot de maximum-uurprijs volledig vergoed, en voor inkomens boven de 70.000 euro wordt de eigen bijdrage verlaagd. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (CDA_240)
- Het CDA introduceert een wettelijk minimumuurloon, op het niveau van de huidige 36-urige werkweek, zonder doorwerking op de gekoppelde uitkeringen. Dit betekent een loonsverhoging voor werknemers op wml-niveau met een langere werkweek. De gekoppelde uitkeringen volgen alleen de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 0,4 mld euro. (CDA_108_a, CDA_108_g, CDA_108_h)
- Het CDA hervormt de huurtoeslag door het recht op de huurtoeslag voortaan op het verzamelinkomen van twee jaar geleden te baseren. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (CDA_156_a)
- Het CDA voert een bonus in voor werkgevers voor het in dienst hebben van een werknemer die gediagnosticeerd is geweest met kanker. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_215)
- Het CDA breidt het betaald ouderschapsverlof uit naar dertien weken. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_216)
- Het CDA beperkt en verhoogt de WW. De maximale WW-duur wordt één jaar, het CDA verhoogt de uitkering naar 90% van het oude loon in de eerste twee maanden en naar 80% in de daarop volgende vier maanden. Voor het laatste half jaar blijft de uitkeringshoogte, met 70%, ongewijzigd. Deze maatregel is een ombuiging van 0,6 mld euro. (CDA_135)
- Het CDA voert een procentueel eigen risico in de Zvw in. Hierdoor valt de zorgtoeslag lager uit. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro. (CDA_109_c)
- Het CDA draait de doorwerking van het hoger minimumloon op de huurtoeslag terug. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (CDA_251_a)
- Het CDA wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal drie jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariele neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro structureel. (CDA_211_a)
- Het CDA draait de doorwerking van het hoger minimumloon op de zorgtoeslag en het kindgebonden budget terug. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CDA_251_b)

- Het CDA schafft de kinderopvangtoeslag af en stapt over op een systeem van directe financiering aan kinderopvanginstellingen. Ouders betalen een eigen bijdrage die gelijk is aan de kosten van kinderopvang minus de toeslag in het huidige stelsel. Het afschaffen van de kinderopvangtoeslag is een ombuiging van 3,6 mld euro. (CDA_169_a, CDA_169_b)
- Het CDA scheidt wonen en zorg in de Wlz met compensatie voor financieel minder draagkrachtigen. Het CDA trekt daarbij taakstellend 1,2 mld euro uit voor compensatie. Dit is een intensivering van 1,2 mld euro structureel. (CDA_129_b)

Zorg

- Het CDA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars en zorgkantoren om de lonen van verpleegkundigen en verzorgenden die werkzaam zijn in de Zvw en de Wlz te verhogen. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro in de Zvw en 0,4 mld euro in de Wlz. De totale intensivering is 0,9 mld euro. (CDA_113_a, CDA_113_b)
- Het CDA scheidt wonen en zorg in de Wlz met compensatie voor financieel minder draagkrachtigen. Voor de zorg betekent dit structureel een ombuiging van 2,2 mld euro. Vanwege aanloopkosten is er een intensivering van 0,8 mld euro in 2025. Zie CDA_129_b voor het deel inkomensorondersteuning. (CDA_129_a)
- Het CDA stabiliseert het eigen risico op 385 euro per jaar tussen 2022 en 2025 en vervangt het verplichte eigen risico in de Zvw door een procentueel eigen risico. Verzekerden betalen 50% van hun zorgkosten zelf tot het maximumbedrag van 385 euro per jaar. Dit is een intensivering in de Zvw van 0,5 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (CDA_109_a)
- Het CDA standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (CDA_124)
- Het CDA intensificeert 0,5 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel CDA_220_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (CDA_220_b, CDA_220_c)
- Het CDA intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in flexibele IC-capaciteit ten behoeve van infectieziektebestrijding. Het is onzeker of het doel behaald wordt omdat het risico bestaat dat de gecreëerde overcapaciteit na verloop van tijd wordt ingezet in de reguliere zorgverlening. (CDA_116_a)
- Het CDA introduceert een objectief verdeelmodel, waarmee het macrobudget voor de gehandicaptenzorg binnen de Wlz wordt verdeeld tussen de regio's. Dit is een structurele ombuiging van 0,2 mld euro. Vanwege aanloopkosten is er een beperkte intensivering in 2025. De structurele besparing is onzeker omdat er nog onderzoek nodig is naar kwantitatieve informatie voor het model en er passende instrumenten nodig zijn voor zorgkantoren om de kosten te beïnvloeden. (CDA_128)
- Het CDA voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensificeert het CDA in onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (CDA_221)
- Het CDA verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CDA_126)

- Het CDA stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CDA_212)
- Het CDA introduceert een eigen bijdrage voor bezoeken aan de huisartsenpost. Volwassenen moeten voor elk bezoek 25% van de kosten zelf betalen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. (CDA_130_a)
- Het CDA schaft de vergoeding af voor behandelingen en verrichtingen geleverd door tweedelijnszorgaanbieders in de Zvw die doelmatiger in de eerstelijnszorg geleverd kunnen worden. Tweedelijnszorgaanbieders kunnen die behandelingen niet meer declareren. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CDA_119)
- Het CDA breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (CDA_118_a)
- Het CDA wil alle nieuwe artsen verplichten tot loondienst. Dit is een beperkte ombuiging in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (CDA_121_a)
- Het CDA voert een nieuwe betaaltitel in om een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg naar anderhalvelijnszorg te stimuleren. Dit is een ombuiging van nul euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (CDA_125)

Openbaar bestuur

- Het CDA intensiveert 0,5 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op begeleiding in de bijstand (0,3 mld euro) en hogere Wmo-uitgaven (0,2 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,3 mld euro) en deels bij zorg (CDA_220_b, CDA_220_c). (CDA_220_a)

Onderwijs

- Het CDA voert een inkomensafhankelijke basisbeurs in en schaft de aanvullende beurs af voor studenten in het hoger onderwijs. De beurs is 600 euro voor uitwonende studenten met ouders met een verzamelinkomen van maximaal 37.000 euro, daarna neemt de hoogte van de beurs geleidelijk af tot 300 euro per maand voor studenten met ouders met een verzamelinkomen vanaf ongeveer 74.000 euro. Voor thuiswonende studenten zijn de bedragen respectievelijk 450 euro en 150 euro. Het CDA voert daarnaast de terugbetaalregels in die golden tussen 2012 en 2018. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro in 2025 en 1,5 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (CDA_102)
- Het CDA introduceert persoonlijke leerrekeningen, met een tegoed van 4000 euro bij het behalen van een mbo-diploma. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (CDA_106)
- Het CDA schaft de studievouchers voor studenten die tussen september 2015 en augustus 2019 voor het eerst studiefinanciering ontvingen af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en nul euro structureel. In plaats daarvan kan de waarde van de studievoucher in mindering worden gebracht op de studieschuld of worden uitbetaald. Per saldo is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul euro. (CDA_207, CDA_208_a)
- Het CDA verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met 0,1 mld euro met als doel hogere salarissen en lagere werkdruk. (CDA_114)
- Het CDA trekt 0,1 mld euro uit ten behoeve van een nader uit te werken compensatieregeling voor studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen. (CDA_208_b)

- Het CDA verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met als doel het sport- en bewegingsonderwijs uit te breiden. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_232)
- Het CDA verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met als doel het leesonderwijs te verbeteren. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_233)
- Het CDA verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met als doel het leven lang leren van schoolleiders te stimuleren. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_234)
- Het CDA beperkt de regeling halvering collegegeld tot het eerste jaar van onderwijsopleidingen en opleidingen tot verpleegkundigen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CDA_104)
- Het CDA halveert de subsidieregeling STAP-budget. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CDA_205)
- Het CDA beperkt het reisrecht voor studenten in het hoger onderwijs tot de nominale studieduur. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,1 mld euro. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (CDA_103)

Overdrachten aan bedrijven

- Het CDA sluit de netto opbrengst van de vrachtwagenheffing terug naar de vrachtwagensector. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (CDA_153_e)
- Het CDA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor verlenging van de regiodeals op het gebied van kennis en innovatie. (CDA_188)
- Het CDA intensieveert 0,1 mld euro in de Seed Capital-regeling. (CDA_243)

Internationale samenwerking

- Het CDA intensieveert 0,1 mld euro in ontwikkelingssamenwerking. (CDA_231)

Veiligheid

- Het CDA intensieveert 0,3 mld euro in de politie. (CDA_111_b)
- Het CDA intensieveert 0,3 mld euro in het versterken van de strafrechtketen. (CDA_111_a)
- Het CDA intensieveert 0,3 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. (CDA_111_c)
- Het CDA intensieveert 0,1 mld euro in wijkpreventie, waaronder extra wijkagenten. (CDA_111_d)
- Het CDA verhoogt boetes taakstellend met 0,1 mld euro. (CDA_131)

Bereikbaarheid

- Het CDA intensieveert 0,5 mld euro in infrastructuur. Dit budget is met name bestemd voor spoorwegen. (CDA_226)
- De invoering van een kilometerheffing op elektrische voertuigen (CDA_201) gaat gepaard met uitvoerings- en investeringskosten. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (CDA_201_g)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van het CDA (CDA_153) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_153_d)

Defensie

- Het CDA verhoogt het defensiebudget met 1,5 mld euro. (CDA_101)

Klimaat en milieu

- Het CDA verhoogt de Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) met 0,2 mld euro. (CDA_184)
- Het CDA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor verduurzaming van de zware industrie. (CDA_185)

- Het CDA verhoogt de SDE++-uitgaven met 0,4 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgetair effect. (CDA_248)

Overig

- Het CDA intensiveert beperkt op een aantal taken, waaronder extra budget voor opleidingen Nederlands en alfa- en cultuurwetenschappen, primair onderwijs, ondersteuning lokale media en de controlerende taken van de Tweede Kamer. Dit is een taakstellende intensivering van 0,1 mld euro. (CDA_181)
- Het CDA geeft starters bij aankoop van een woning onder de NHG-grens de mogelijkheid om 16,13% van de woningprijs renteloos te lenen en compenseert maximaal 50% van het verlies bij verkoop. Dit is een beperkte intensivering in 2025 en een intensivering van 0,2 mld euro structureel. (CDA_198_b, CDA_198_c)
- Het CDA verschuift 0,1 mld euro voor de publieke financiering van de maatschappelijke diensttijd van de begroting VWS naar Defensie. De even grote intensivering corresponderend met deze ombuiging maakt onderdeel uit van de generieke intensivering op defensie (CDA_101). (CDA_117)

A.2.2 Maatregelen met een direct EMU-schuldeffect

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo maar wel een direct effect op de EMU-schuld.

EMU-schuld direct

- Het CDA geeft starters bij aankoop van een woning onder de NHG-grens de mogelijkheid om 16,13% van de woningprijs renteloos te lenen en compenseert maximaal 50% van het verlies bij verkoop. Dit verhoogt de EMU-schuld met 2,7 mld euro binnen de kabinetperiode. (CDA_198_a)
- Het CDA introduceert een garantiefonds voor nieuwbouwprojecten. De storting in dit fonds verhoogt de EMU-schuld met 1,0 mld euro binnen de kabinetperiode. (CDA_197)

Tabel A.3 Netto-intensivering ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	1,2
Verhogen AOW-uitkering (CDA_228)	0,7
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20 duizend plekken (CDA_141)	0,5
Verlagen eigen bijdrage kinderopvang (CDA_240)	0,4
Wml uurloon invoeren o.b.v. 36-uursweek (+3,6%) (CDA_108_a, CDA_108_g, CDA_108_h)	0,4
Huurtoeslag op basis verzamelinkomen t-2 (CDA_156_a)	0,3
Re-integratie voor ex-kankerpatiënten (CDA_215)	0,1
Uitbreiding betaald ouderschapsverlof (CDA_216)	0,1
WW-duur naar max. 1 jaar, getrapte uitkering 90% (2 maanden), 80% (4 maanden), 70% (6 maanden) (CDA_135)	-0,6
Procentueel eigen risico met bevroren maximumbedrag, zorgtoeslag (CDA_109_c)	-0,3
Terugdraaien effect van hoger minimumloon op huurtoeslag (CDA_251_a)	-0,2
Flexibele AOW-leeftijd: tot drie jaar later (CDA_211_a)	-0,2
Terugdraaien effect van hoger minimumloon op zorgtoeslag en kindgebonden budget (CDA_251_b)	-0,1
Directe financiering kinderopvang: afschaffen kinderopvangtoeslag (CDA_169_a, CDA_169_b)	0,0
Scheiden van wonen en zorg, compensatie (CDA_129_b)	0,0

Zorg	1,4
Verhoging lonen verpleegkundigen en verzorgenden met bestuurlijk akkoord (CDA_113_a, CDA_113_b)	0,9
Scheiden van wonen en zorg in de Wlz: effect op zorguitgaven (CDA_129_a)	0,8
Procentueel eigen risico met bevrören maximumbedrag (CDA_109_a)	0,5
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (CDA_124)	0,2
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (CDA_220_b, CDA_220_c)	0,2
Intensivering flexibele IC-capaciteit (CDA_116_a)	0,1
Introduceren objectief verdeelmodel gehandicaptenzorg binnen de Wlz (CDA_128)	0,0
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (CDA_221)	-0,8
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (CDA_126)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (CDA_212)	-0,1
Eigen bijdrage huisartsenpost (CDA_130_a)	-0,1
Afschaffen vergoeding aanbieders in de tweedelijnszorg (CDA_119)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (CDA_118_a)	0,0
Nieuwe artsen verplicht in loondienst (CDA_121_a)	0,0
Stimuleren van anderhalvelijnszorg (CDA_125)	0,0
Openbaar bestuur	0,3
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (CDA_220_a)	0,3
Onderwijs	1,3
Invoeren inkomensafhankelijke basisbeurs ho en terug naar de terugbetaalregels die golden tussen 2012 en 2018 (CDA_102)	0,5
Leven lang leren: invoeren persoonlijke leerrekening (CDA_106)	0,4
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel en afschaffen studievouchers (CDA_207, CDA_208_a)	0,2
Verhogen lumpsum po voor hogere salarissen en lagere werkdruk (CDA_114)	0,1
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel (CDA_208_b)	0,1
Verhogen lumpsum po voor meer sport & bewegingsonderwijs (CDA_232)	0,1
Verhogen lumpsum po voor verbeteren leesonderwijs (CDA_233)	0,1
Verhogen lumpsum po voor leven lang leren schoolleiders (CDA_234)	0,1
Beperken halvering collegegeld tot eerste jaar onderwijsopleidingen en opleidingen tot verpleegkundigen (CDA_104)	-0,1
Halveren STAP-budget (CDA_205)	-0,1
Versoberen ov-studentenkaart (CDA_103)	0,0
Overdrachten aan bedrijven	0,4
Invoeren vrachtwagenheffing (terugsluis) (CDA_153_e)	0,2
Verlenging regiodeals kennis en innovatie (CDA_188)	0,1
Intensivering Seed Capital-regeling (CDA_243)	0,1
Internationale samenwerking	0,1
Intensivering ontwikkelingssamenwerking (CDA_231)	0,1

Veiligheid	0,9
Intensivering politie (CDA_111_b)	0,3
Intensivering strafrechtketen (CDA_111_a)	0,3
Intensivering bestrijding ondermijnende criminaliteit (CDA_111_c)	0,3
Intensivering wijkpreventie (CDA_111_d)	0,1
Verhoging boetes (CDA_131)	-0,1
Bereikbaarheid	1,0
Intensivering infrastructuur (CDA_226)	0,5
Invoeren kilometerheffing EV (uitvoerings- en investeringskosten) (CDA_201_g)	0,4
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (CDA_153_d)	0,1
Defensie	1,5
Taakstellende intensivering defensie (CDA_101)	1,5
Klimaat en milieu	0,3
Intensivering subsidie verduurzaming particulieren (CDA_184)	0,2
Intensivering verduurzaming zware industrie (CDA_185)	0,1
Verhogen SDE++ (CDA_248)	0,0
Overig	0,0
Intensivering overige uitgaven (CDA_181)	0,1
Startersleningen (structurele kosten wegens kwijtscheldingen) (CDA_198_b, CDA_198_c)	0,0
Budget publieke financiering maatschappelijke diensttijd naar defensie (CDA_117)	-0,1
EMU-schuld direct	2,2
Startersleningen (effect op overheidsschuld) (CDA_198_a)	1,8
Garantiefonds woningbouw (CDA_197)	0,4

A.2.3 Lasten

Het CDA verlaagt de beleidsmatige lasten met per saldo 1,7 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁷⁶. De verlaging is opgebouwd uit een verlaging van 5,7 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 3,6 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 0,4 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- Het CDA verlaagt het tarief van de eerste schijf naar 34,4% en past de lengte van de eerste schijf aan tot een inkomen van 65.000 euro. Dit is per saldo een lastenverlichting van 6,9 mld euro in 2025 en

⁷⁶ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

5,6 mld euro structureel. De structurele lastenverlichting is kleiner doordat de lengte van de eerste schijf in het basispad verder verlengd zou worden na 2025. (CDA_170)

- Het CDA verlaagt het afbouwpercentage in de ouderenkorting naar 3,5%. Dit is een lastenverlichting van 0,4 mld euro. (CDA_237)
- Het CDA verlaagt de Aof-premie voor kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers, gemeten naar de loonsom van een gemiddelde werknemer). Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro. (CDA_149)
- De overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting wordt na 2021 niet verder beperkt. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (CDA_174_b)
- Het CDA reserveert taakstellend 0,1 mld euro voor een bonus van maximaal 5000 euro aan zelfstandigen als zij hun eerste werknemer in dienst nemen. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (CDA_134_a)
- Het CDA voert een notionele renteaftrek in over de waarde van het ondernemingsvermogen van ondernemers voor de inkomstenbelasting. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,1 mld euro. (CDA_134_c)
- Het CDA zet de hypotheekrenteaf trek, aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld, aftrekposten voor zelfstandigen/IB-ondernemers en de persoonsgebonden aftrek om in een heffingskorting. De aftrek ziektekosten, betaalde alimentatie en pensioenpremies zijn uitgezonderd. De heffingskorting is gelijk aan het tarief van de eerste schijf maal de aftrekpost. Voor gepensioneerden met een inkomen tot ca. 35.000 euro geldt een lager tarief doordat zij geen AOW-premie betalen. Dit is in 2025 een lastenverzwaring van 1,1 mld euro voor gezinnen en 0,4 mld euro voor bedrijven en een structurele lastenverzwaring van 1,6 mld euro voor gezinnen en 0,6 mld euro voor bedrijven. (CDA_167_a, CDA_167_b)
- Het CDA verhoogt de percentages voor de bijtelling. Het algemene tarief wordt met 3%-punt verhoogd naar 25%, het verlaagde tarief voor elektrische voertuigen wordt verhoogd tot 20% in 2025 en wordt conform het huidige basispad 22% vanaf 2026. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,4 mld euro in 2025. (CDA_168_a)
- Het CDA halveert geleidelijk de zelfstandigenaftrek ten opzichte van het basispad. In 2025 is 40% van de halvering ingezet. Dit is een lastenverzwaring van 0,3 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (CDA_133_a)
- Het CDA vermindert het maximale bedrag in de inkomensafhankelijke combinatiekorting met ruim 400 euro en verlaagt het opbouwpercentage met 1%-punt. Dit is een lastenverzwaring van 0,2 mld euro. (CDA_176)
- Het CDA topt de mkb-winstvrijstelling af op een winst van 100.000 euro. Dit is een lastenverzwaring van 0,2 mld euro. (CDA_133_c)
- Het CDA schafft de startersaftrek af. Dit is een lastenverzwaring van 0,1 mld euro. (CDA_133_b)
- Het CDA verlaagt binnen de 30%-regeling voor ingekomen werknemers het percentage onbelast loon van 30% naar 20%. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,1 mld euro. (CDA_147)

Vermogen en winst

- Het CDA heeft de intentie om met de corporatiesector een bestuurlijk akkoord te sluiten met als beoogd doel meer duurzame woningbouw. In het kader van dit akkoord wordt de verhuurderheffing afgeschaft. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (CDA_105)
- Het CDA voert binnen de vennootschapsbelasting een notionele renteaftrek in over de aangroei van het eigen vermogen. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,5 mld euro. (CDA_148)
- Het CDA verhoogt de kleinschaligheidsaftrek (KIA), waardoor de lasten voor bedrijven taakstellend met 0,1 mld euro verlicht worden. (CDA_134_b)

- Het CDA voert ter vervanging van het huidige box 3 systeem een heffing op daadwerkelijk rendement in, met een heffingsvrij inkomen van 1049 euro in 2025. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (CDA_165_b)
- Het CDA verhoogt het budget van de innovatiebox in de vpb. Dit is een taakstellende lastenverlichting voor bedrijven van 0,1 mld euro. (CDA_230)
- Het CDA verruimt het budget van de innovatieregeling Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,1 mld euro. (CDA_219_b)
- Het CDA schaft de baangerelateerde investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrap de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting voor bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 2,0 mld euro. (CDA_144)
- Het CDA verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 2%-punt naar 27% en verzwaart zo de lasten voor bedrijven met 1,6 mld euro. (CDA_152)
- Het CDA verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 1,1 mld euro. (CDA_235)
- Het CDA verhoogt de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen naar 10%. Voor woningen aangekocht door corporaties blijft de overdrachtsbelasting 8%. Per saldo is dit een lastenverzwarening van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. De juridische houdbaarheid van een uitzondering gericht op woningcorporaties is onzeker. (CDA_250_a, CDA_250_b)
- Het CDA scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens een minimaal effectief tarief van 9%. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro. (CDA_238)
- Het CDA beperkt de schenkingsvrijstelling voor de eigen woning met taakstellend 0,1 mld euro. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor gezinnen in 2025 en een lastenverzwarening van structureel 0,1 mld euro. (CDA_164)

Milieu

- De invoering van een kilometerheffing op elektrische voertuigen (CDA_201) en het afschaffen van de mrb op elektrische voertuigen (CDA_201_c en CDA_201_d) leidt tot minder gereden kilometers. Dit leidt tot een lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (CDA_201_e, CDA_201_f)
- Het CDA verlaagt de bpm taakstellend. Dit is een lastenverlichting van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (CDA_168_b, CDA_168_c)
- Het CDA verhoogt de vaste belastingvermindering in de energiebelasting met 50 euro per aansluiting. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en een beperkte lastenverlichting voor bedrijven. (CDA_161_a, CDA_161_b)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van het CDA gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (CDA_153_c)
- Het CDA verhoogt de energie-investeringsaftrek (EIA), waardoor de lasten voor bedrijven taakstellend met 0,1 mld euro verlicht worden. Een dergelijke verhoging van de EIA vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (CDA_225)
- Het CDA schaft in 2025 de mrb voor elektrische voertuigen af. Dit is een lastenverlichting van beperkte omvang voor bedrijven en gezinnen in 2025 en een lastenverlichting voor gezinnen en bedrijven van afgerond 0,1 mld euro structureel. (CDA_201_c, CDA_201_d)
- Het CDA voert een kilometerheffing in voor elektrische voertuigen, met een standaardtarief van 5 cent en een tarief van 8 cent op drukke wegen. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,3 mld euro en 0,4 mld euro voor bedrijven. (CDA_201_a, CDA_201_b)

- Het CDA voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 12 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,5 mld euro en een lastenverzwarening voor het buitenland van 0,1 mld euro. (CDA_153_a, CDA_153_b)
- Het CDA verdubbelt de vliegbelasting. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor gezinnen en een lastenverzwarening van 0,1 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (CDA_162_a, CDA_162_b, CDA_162_c)
- Het CDA verhoogt in de periode 2022-2025 het verlaagde tarief in de mrb voor elektrische auto's. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor gezinnen en bedrijven in 2025, structureel wordt de mrb voor EV's afgeschaft in het kader van de kilometerheffing (CDA_201_d). (CDA_168_d, CDA_168_e)

Overig

- Het CDA verhoogt taakstellend de accijns op tabak. Dit is een lastenverzwarening van 0,5 mld euro. (CDA_163)
- Het CDA voert een quotum in voor doelgroepbanen van 5%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzwarening van 0,2 mld euro. (CDA_210)
- Het CDA voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 3% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwarening voor het buitenland van 0,2 mld euro. (CDA_146)
- Het CDA verhoogt taakstellend de accijns op alcohol. Dit is een lastenverzwarening van 0,2 mld euro. (CDA_214)

A.2.4 Niet-EMU-relevante lasten

Het CDA verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 1,7 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,1 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 1,5 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- Het CDA voert een bijmengverplichting in voor groen gas en waterstof met aardgas. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 1,4 mld euro structureel. (CDA_189)
- Het CDA voert een bijmengverplichting in de vorm van een minimumpercentage "duurzame kerosine" in voor vliegtuigen die in Nederland tanken. Dit minimumpercentage loopt op van 8,4% in 2025 naar 14% in 2030. Dit is afgerond een niet-EMU-relevante lastenverzwarening van 0,2 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel voor bedrijven en van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel voor het buitenland. (CDA_200_a, CDA_200_b)
- Het CDA verplicht de extra inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer. Deze verplichting komt neer op 27 PJ aan extra hernieuwbaar brandstofgebruik. Dit is een beperkte niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor gezinnen en een niet-EMU-relevante lastenverzwarening van 0,2 mld euro voor bedrijven. (CDA_223_a, CDA_223_b)
- Het CDA voert een oplopende efficiencynorm in die leidt tot de verkoop van volledig hybride gasketels. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CDA_190)
- Het CDA breidt het woningwaarderingsstelsel uit tot huurwoningen met 250 WWS-punten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven (verhuurders) van 0,1 mld euro in 2025 en van 0,3 mld euro structureel. (CDA_199)

- De maatregelen van het CDA voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CDA_249_a, CDA_249_b)
- De CDA-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van beperkte omvang voor gezinnen en een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van beperkte omvang in 2025 en van 0,1 mld euro structureel voor bedrijven. (CDA_247_a, CDA_247_b)

Tabel A.4 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwareing.	2025
Inkommen en arbeid	-5,4
Verlagen tarief eerste schijf en aanpassen lengte eerste schijf (CDA_170)	-6,9
Verlagen afbouwpercentage ouderenkorting (CDA_237)	-0,4
Verlagen Aof-premie kleine werkgevers (CDA_149)	-0,3
Overdraagbaarheid algemene heffingskorting niet verder beperken (CDA_174_b)	-0,1
Invoeren aannamebonus eerste werknemer (CDA_134_a)	-0,1
Invoeren aftrek eigen vermogen ib-ondernemers (CDA_134_c)	-0,1
Aftrekposten worden omgezet in heffingskortingen (CDA_167_a, CDA_167_b)	1,4
Aanpassingen autobelastingen (verhogen bijtelling) (CDA_168_a)	0,4
Halveren zelfstandigenaftrek (CDA_133_a)	0,3
Verlagen inkomensafhankelijke combinatiekorting (CDA_176)	0,2
Aftoppen mkb-winstvrijstelling op 100.000 euro (CDA_133_c)	0,2
Afschaffen startersaftrek (CDA_133_b)	0,1
Beperken 30%-regeling tot 20% (CDA_147)	0,1
Vermogen en winst	2,7
Afschaffen verhuurderheffing in bestuurlijk akkoord voor duurzame woningbouw (CDA_105)	-1,5
Invoeren aftrek eigen vermogen in vpb (CDA_148)	-0,5
Verhogen KIA (CDA_134_b)	-0,1
Introductie vermogensaanwasbelasting (CDA_165_b)	-0,1
Verhogen budget innovatiebox (CDA_230)	-0,1
Lastenverlichting WBSO (CDA_219_b)	-0,1
BIK afschaffen (CDA_144)	2,0
Verhoging hoge tarief vennootschapsbelasting (CDA_152)	1,6
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (CDA_235)	1,1
Verhogen overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen (CDA_250_a, CDA_250_b)	0,3
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (CDA_238)	0,1
Beperken schenkingsvrijstelling eigen woning (CDA_164)	0,0
Milieu	-0,2

Invoeren kilometerheffing EV (gedragseffect) (CDA_201_e, CDA_201_f)	-0,5
Verlaging bpm (CDA_168_b, CDA_168_c)	-0,4
Verhogen belastingvermindering energiebelasting (CDA_161_a, CDA_161_b)	-0,4
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (CDA_153_c)	-0,3
Verhogen EIA (CDA_225)	-0,1
Afschaffen mrb EV's (CDA_201_c, CDA_201_d)	-0,1
Invoeren kilometerheffing EV (CDA_201_a, CDA_201_b)	0,8
Invoeren vrachtwagenheffing (CDA_153_a, CDA_153_b)	0,6
Verhogen vliegbelasting (CDA_162_a, CDA_162_b, CDA_162_c)	0,2
Verhogen mrb EV's (CDA_168_d, CDA_168_e)	0,0
Overig	1,1
Verhogen tabaksaccijns (CDA_163)	0,5
Quotum doelgroepbanen (5%) (CDA_210)	0,2
Invoering digitale dienstenbelasting (CDA_146)	0,2
Verhogen alcoholaccijns (CDA_214)	0,2
Niet-EMU-relevant	1,7
Bijmengverplichting voor groen gas en waterstof (CDA_189)	0,7
Bijmengverplichting luchtverkeer (CDA_200_a, CDA_200_b)	0,3
Verplicht gebruik hernieuwbare brandstoffen (CDA_223_a, CDA_223_b)	0,2
Normeren hybride cv-ketels (CDA_190)	0,2
Uitbreiden woningwaarderingsstelsel (CDA_199)	0,1
Kosten voor de industrie (CDA_249_a, CDA_249_b)	0,1
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (CDA_247_a, CDA_247_b)	0,1

A.3 D66

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door D66 aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.3.1 Uitgaven

D66 introduceert per saldo 10,6 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- D66 introduceert vier dagen gratis kinderopvang voor kinderen jonger dan vier jaar en maakt de bso voor 4-12-jarigen volledig gratis. Zowel werkenden als niet-werkenden kunnen gebruik maken van de voorziening. Dit is een intensivering van 6,6 mld euro in 2025 en 9,3 mld euro structureel. (D66_128_b)
- D66 introduceert een wettelijk minimum-uurloon, op het niveau van de huidige 36-uursweek, zonder doorwerking op de gekoppelde uitkeringen (m.u.v. de bijstand, die volgt wel deze verhoging). Dit betekent een loonsverhoging voor werkenden op wml-niveau met een langere werkweek. Tevens verhoogt zij het wettelijk minimum(uur)loon generiek met 10%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde minimum- en AOW-uitkeringen volgen deze extra stijging voor de helft. De loongerelateerde uitkeringen volgen alleen de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml in het basispad. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 2,4 mld euro. (D66_174_a, D66_174_b, D66_174_c, D66_174_d, D66_174_h)
- D66 introduceert een nieuwe verzilverbare heffingskorting op huishoudniveau. De korting bestaat uit een basisbedrag per jaar van 2624 euro voor paren en 3600 euro voor alleenstaanden. Alleenstaande ouders ontvangen een additioneel bedrag van 3452 euro. Voor ieder kind wordt de korting verhoogd met 2311 euro. Dit is een intensivering van 2,0 mld euro. Het betreft hierbij het deel van de korting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (D66_176_a)
- D66 breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (D66_167)
- D66 introduceert een collectieve, publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werkenden). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,3 mld euro. Tegenover deze intensivering staan lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (D66_164_c). (D66_164_a)
- D66 verlaagt de grens van het minimumloon (wml) naar achttien jaar. Het minimumjeugdloon stijgt naar 80% van het wml voor zeventienjarigen, 60% voor zestienjarigen en 40% voor vijftienjarigen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (D66_175_a, D66_175_b, D66_175_c)
- D66 breidt het aantal face-to-facegesprekken bij het UWV uit en intensifieert de scholing voor langdurig werklozen in de WW. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (D66_168)
- D66 verhoogt de vergoeding tijdens ouderschapsverlof naar 70% van het loon tot aan 70% van het maximumdagloon. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (D66_173)
- D66 verleent zelfstandigen twaalf maanden uitstel van de vermogenstoets wanneer zij bijstand aanvragen. De partnerinkomenstoets blijft wel van kracht. Dit leidt tot een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_165)

- D66 breidt het aanvullend geboorteverlof uit naar negen weken tegen 70% van het loon tot aan 70% van het maximumdagloon (en een minimum van 100% van het wettelijk minimumloon). Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_172)
- D66 wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 143% van het minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is standaard één jaar. De uitkeringen leiden tot een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (D66_163_b)
- D66 schaft de zorgtoeslag af. Dit is een ombuiging van 6,6 mld euro. (D66_177_b)
- D66 schaft de huurtoeslag af. Dit is een ombuiging van 4,3 mld euro. (D66_177_c)
- D66 schaft de kinderbijslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (D66_177_a)
- D66 schaft de kinderopvangtoeslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (D66_128_a)
- D66 schaft het kindgebonden budget af. Dit is een ombuiging van 2,6 mld euro. (D66_177_d)
- D66 wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal drie jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariële neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro structureel. (D66_326_a)

Zorg

- D66 intensiveert 1,6 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel D66_304_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (D66_304_b, D66_304_c)
- D66 heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 1% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in de Zvw, 0,2 mld euro in de Wlz en 0,1 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 0,6 mld euro. (D66_145_e, D66_145_f, D66_145_g, D66_145_h, D66_145_j)
- D66 heeft de intentie om zorgbreed bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen van verpleegkundigen en verzorgenden te verhogen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in de Zvw, 0,2 mld euro in de Wlz en 0,1 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 0,5 mld euro. (D66_145_a, D66_145_b, D66_145_c, D66_145_d, D66_145_k)
- D66 stabiliseert het eigen risico op 385 euro tussen 2022 en 2025 en vervangt het verplichte eigen risico in de Zvw door een vaste eigen bijdrage van 100 euro per diagnose-behandelcombinatie in de medisch-specialistische zorg en gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg. D66 stabiliseert de hoogte van de vaste eigen bijdrage op 100 euro tussen 2022 en 2025. Voor overige zorg in de Zvw blijft de huidige systematiek bestaan. Verzekerden betalen maximaal 385 euro per jaar zelf. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (D66_146_a)
- D66 heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers en zorgverzekeraars om de lonen in de kraamzorg te verhogen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in de Zvw. (D66_145_i)
- D66 intensiveert taakstellend 0,1 mld euro met het oog op brede inzet van leefstijlprogramma's. (D66_158)
- D66 intensiveert taakstellend 0,1 mld in de zorg met het oog op huisvesting woon- en zorgvormen en huisvesting verpleeghuizen. (D66_308)

- D66 intensieveert taakstellend 0,1 mld euro met het oog op bevorderen van bewegen en sport. (D66_159)
- D66 verlengt de beschikbare tijd voor huisartsenconsulten naar vijftien tot twintig minuten per consult en verlaagt bovendien het aantal ingeschreven patiënten per fulltime werkende huisarts van 2095 naar 1800. Vanwege de invoerperiode is dit een beperkte intensivering in 2025. De structurele intensivering is 0,6 mld euro. (D66_144)
- D66 hevelt de aanspraak op jeugd-ggz over uit de Jeugdwet naar de Zvw. De korting die gepaard ging met de decentralisatie van jeugd-ggz naar gemeenten wordt met de overheveling naar de Zvw teruggedraaid. De ombuiging als gevolg van de overheveling uit de Jeugdwet bedraagt 1,4 mld euro. Daarnaast wordt het gemeente- en provinciefonds verlaagd met 1,2 mld euro, het saldo lokale overheden verbetert met 0,2 mld euro. De intensivering als gevolg van de overheveling naar de Zvw bedraagt 1,4 mld euro. Per saldo heeft de maatregel geen budgettaar effect. (D66_142_a, D66_142_b)
- D66 voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensieveert D66 in onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (D66_152)
- D66 introduceert een eigen bijdrage voor wijkverpleegkundige zorg in de Zvw voor volwassenen. Deze eigen bijdrage is inkomensafhankelijk en bedraagt gemiddeld vijf euro per uur. De maatregel leidt tot een ombuiging van 1,0 mld euro in de Zvw en 0,3 mld euro in de Wmo. Daarnaast is er een intensivering van 0,9 mld euro in de Wlz. Per saldo leidt de maatregel tot een ombuiging van 0,4 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. Het is onzeker of invoering van de maatregel in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK. (D66_147_a, D66_147_b, D66_147_c)
- D66 wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (D66_141_a, D66_141_c)
- D66 schafft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 4%. De maatregel leidt tot een ombuiging van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. De rijksbijdrage aan het gemeentefonds neemt af met de helft van de ombuiging als gevolg van het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo, en het saldo lokale overheden verbetert met de andere helft. Het is onzeker of het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK. (D66_148_a)
- D66 verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (D66_151)
- D66 heft pakketverschillen tussen intramurale en extramurale Wlz op waardoor de behandelcomponent voor alle zorggebruikers gelijkgetrokken wordt met de Zvw. Het gaat om een ombuiging van 0,2 mld euro. (D66_156)
- D66 wil de indicatiestelling in de gecontracteerde en ongecontracteerde wijkverpleging (inclusief palliatieve zorg en pgb) door onafhankelijke indicatiestellers laten doen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (D66_157)
- D66 stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (D66_149)
- D66 verlaagt de vergoeding voor behandelingen en verrichtingen geleverd door tweedelijnszorgaanbieders die doelmatiger in de eerstelijnszorg geleverd kunnen worden. De

- vergoeding voor deze behandelingen en verrichtingen wordt hetzelfde voor aanbieders in de tweedelijnszorg als in de eerstelijnszorg. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (D66_154)
- D66 breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (D66_256_a)
 - D66 geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert D66 in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (D66_255_a, D66_255_b, D66_255_c)
 - D66 voert een nieuwe betaaltitel in om een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg naar anderhalvelijnszorg te stimuleren. Dit is een ombuiging van nul euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (D66_253)

Openbaar bestuur

- D66 intensiveert 1,6 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog het gedeeltelijk terugdraaien van de opschalingskorting (0,4 mld euro), armoedebestrijding en schuldhulpverlening (0,2 mld euro), begeleiding in de bijstand (0,3 mld euro), uitvoering van het klimaatakkoord (0,3 mld euro) en hogere uitgaven aan jeugdzorg (0,4 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (1,0 mld euro) en deels bij zorg (D66_304_b, D66_304_c). (D66_304_a)
- D66 creëert structureel 100.000 publieke banen, waarvan een deel bij de overheid (D66_166_b) en een deel bij het onderwijs terechtkomt (D66_166_a). In 2025 worden 30.000 plekken gerealiseerd. Dit is (inclusief het deel dat bij het onderwijs terechtkomt) een intensivering van 1,1 mld euro in 2025, en structureel 4,0 mld euro. (D66_166_b)
- D66 intensiveert 0,2 mld euro in de dienstverlening van uitvoeringsorganisaties. (D66_103)
- D66 introduceert voor volwassenen een eigen bijdrage voor wijkverpleegkundige zorg in de Zvw (147_a). Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK is er sprake van een beperkte intensivering bij het openbaar bestuur. (D66_147_g)
- D66 schaft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 4%. Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK is er sprake van een beperkte intensivering bij het openbaar bestuur. (D66_148_c)

Onderwijs

- D66 verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee het aantal lesuren per docent en daarmee de werkdruk te verlagen. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (D66_121)
- D66 verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 1,0 mld euro, met het oog op fundamenteel onderzoek en het verlagen van de werkdruk in het hoger onderwijs. (D66_136)
- D66 verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs met als doel een groter aanbod van post-schooldijd activiteiten. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (D66_123)
- D66 heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om docenten in het primair onderwijs te belonen volgens de cao van het voortgezet onderwijs. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro. (D66_131)
- D66 creëert structureel 100.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terechtkomt (D66_166_a) en een deel bij de overheid (D66_166_b). In 2025 worden 30.000 plekken gerealiseerd.

Dit is (inclusief het deel dat bij de overheid terechtkomt) een intensivering van 1,1 mld euro in 2025, en structureel 4,0 mld euro. (D66_166_a)

- D66 heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in alle sectoren te verhogen. Deze maatregel komt boven op de salarismaatregelen voor specifiek het primair onderwijs (D66_131) en middelbaar beroepsonderwijs (D66_132). Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (D66_310)
- D66 verhoogt de lumpsum voor passend onderwijs met 0,4 mld euro. (D66_125)
- D66 verhoogt het budget voor het onderwijsachterstandenbeleid met 0,4 mld euro. (D66_127)
- D66 intensificeert taakstellend 0,4 mld euro in educatieve voorschoolse programma's voor kinderen van 0-4 jaar. (D66_129)
- D66 verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee een warme lunch en schoolfruit op scholen met een positieve achterstandsscore aan te bieden. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (D66_130)
- D66 verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs. De partij beoogt hiermee de klassengrootte te verlagen naar 23 leerlingen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en structureel 0,6 mld euro. Het verschil tussen het effect in 2025 en structureel wordt veroorzaakt door de geleidelijke invoering voor nieuwe cohorten. (D66_124)
- D66 heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het middelbaar beroepsonderwijs te verhogen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (D66_132)
- D66 verhoogt de uitgaven aan het STAP-budget met 0,2 mld euro in 2025, er is geen structureel budgettaire effect. Nieuwe instromers op de arbeidsmarkt vallen onder het stelsel van publiek-private leerrechten dat de partij invoert (D66_138). (D66_169)
- D66 verhoogt de lumpsum van het onderwijs met als doel meer individuele en teamscholing van docenten. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (D66_133)
- D66 schaft het instellingscollegegeld voor de tweede bachelor- en masteropleiding af, studenten betalen het wettelijk collegegeld. Met deze maatregel subsidieert de overheid het collegegeld van studenten die een tweede studie volgen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. De structurele intensivering is 0,2 mld euro. (D66_135)
- D66 verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee het aantal lesuren voor startende docenten en daarmee de werkdruk te verlagen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_122)
- D66 verbreedt de aanvullende beurs zodat studenten met ouders met een verzamelinkomen tot ongeveer 70.000 euro nog recht hebben op een aanvullende beurs. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (D66_134)
- D66 voert een stelsel van publiek-private leerrechten in voor nieuwe instromers op de arbeidsmarkt. De omvang van het publieke deel is gelijk aan het verschil tussen de kosten die de overheid maakt voor een wo-masteropleiding vergeleken met de kosten van de daadwerkelijk afgeronde opleiding. De omvang van het private deel wordt gereserveerd vanuit de loonruimte en is gelijk aan 0,5% van het loon. Dit is een beperkte intensivering in 2025 en een intensivering van 0,3 mld euro structureel. (D66_138)
- D66 schaft de gratis schoolboeken af met compensatie voor lage inkomens. Per saldo is dit een ombuiging van 0,2 mld euro waarvan 0,3 mld euro ombuiging op de gratis schoolboeken en 0,1 mld euro intensivering voor de compensatie. (D66_126_a, D66_126_b)

Overdrachten aan bedrijven

- D66 creëert een corporatiefonds, waaruit woningcorporaties een financiële bijdrage kunnen krijgen als zij woningen bouwen of verduurzamen. Dit fonds wordt gevuld met middelen uit een omgevormde verhuurderheffing, waarvan het tarief wordt berekend op basis van de gemiddelde huurprijs van het woningenbestand van een woningcorporatie. Dit is een intensivering van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (D66_219)
- D66 sluit de opbrengsten van de CO₂-heffingen (zie D66_186_a) terug naar de industrie als subsidie ten behoeve van vergroening. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (D66_186_b)
- D66 intensiveert 0,2 mld euro in innovatie. (D66_250)
- D66 heeft de intentie om met de corporatiesector een bestuurlijk akkoord te sluiten voor huurprijsmatiging. Hiermee wordt beoogd om de koopkrachteffecten van de overgang naar het toeslagenstelsel te beperken. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_178_a)
- D66 sluit een deel van de netto opbrengst van de vrachtwagenheffing terug naar de vrachtwagensector. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_192_e)

Internationale samenwerking

- D66 verhoogt het budget van de ontwikkelingssamenwerking tot 0,7% bni. Dit is een intensivering van 1,7 mld euro. (D66_182)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in een fonds ter ondersteuning van de mensenrechten. (D66_181)

Veiligheid

- D66 intensiveert 0,2 mld euro in de sociale advocatuur, een verlaging van de griffierechten, extra rechters en digitalisering van de rechtsspraak. (D66_109)
- D66 intensiveert 0,2 mld euro in de arbeidsvoorwaarden van de politie. (D66_305)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van digitale criminaliteit. (D66_105)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in het Openbaar Ministerie. (D66_106)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in extra wijkagenten. (D66_107)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. (D66_108)

Bereikbaarheid

- D66 verhoogt het budget van het mobiliteitsfonds met 2,0 mld euro in 2025. Voor 1,3 mld is dit een alternatieve invulling van het groefonds. In totaal is deze intensivering 6,7 mld euro tot en met 2030. Structureel is de intensivering 0,7 mld euro, die vooral beoogd is voor het openbaar vervoer. (D66_111_a, D66_111_b)
- De invoering van de kilometerheffing (D66_189) gaat gepaard met uitvoerings- en investeringskosten. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (D66_189_g)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van D66 (D66_192) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_192_d)
- D66 intensiveert 0,1 mld euro in de fietsinfrastructuur via het mobiliteitsfonds. (D66_112)
- D66 buigt het budget voor infrastructuur in het groefonds om. Dit is een ombuiging bij bereikbaarheid van 1,3 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel effect. (D66_303_c)
- D66 buigt 0,2 mld euro om op het mobiliteitsfonds voor de aanleg van wegen. (D66_113)

Defensie

- D66 verhoogt het defensiebudget met 0,5 mld euro. (D66_110)

Klimaat en milieu

- D66 koopt veehouderijen op en zet de aangekochte grond in voor natuur en extensieve landbouw. Het gaat om een intensivering van 0,8 mld euro. (D66_119_a)
- D66 intensificeert 0,2 mld euro in de creatie van nieuwe natuur. (D66_115)
- D66 stelt 0,2 mld euro beschikbaar voor een transitiefonds naar kringlooplandbouw. (D66_119_b)
- D66 intensificeert 0,2 mld euro op aanschafsubsidies voor elektrische personenauto's, waarbij de helft wordt gereserveerd voor nieuwe auto's en de helft voor gebruikte auto's. (D66_191_e)
- D66 verhoogt de Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP) met 0,2 mld euro. (D66_265)
- D66 intensificeert 0,1 mld euro in warmtenetten. (D66_322)
- D66 intensificeert 0,1 mld euro in de subsidieregeling Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI). (D66_249)
- D66 sluit twee kolencentrales in 2022. Dit is een kostenpost voor de overheid van cumulatief 0,3 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul. Het uiteindelijke bedrag zal de uitkomst zijn van onderhandelingen tussen het Rijk en de kolencentrales. Het sluiten van de Amercentrale die gekoppeld is aan een warmtenet, kan leiden tot risico's voor de zekerheid van warmtelevering aan omliggende huishoudens en bedrijven. (D66_262)
- D66 verhoogt de Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) met 0,1 mld euro. (D66_264)
- D66 laat de overheid rechten uit het emissiehandelssysteem opkopen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (D66_120)
- D66 sluit twee kolencentrales (zie maatregel D66_262). Dit leidt tot een besparing op de aan deze kolencentrales toegekende SDE++ ten behoeve van de bijstook van biomassa. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025, er is geen structurele besparing. (D66_323)
- D66 verhoogt de SDE++-uitgaven met 0,6 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgetair effect. (D66_117)

Overig

- D66 verhoogt de uitgaven aan kunst en cultuur met 0,3 mld euro. (D66_184)
- D66 intensificeert 0,2 mld euro in het reclamevrij maken van de publieke omroep. (D66_183)
- D66 intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in uitvoeringsorganisaties binnen de migratieketen en voorzieningen voor migranten. (D66_104)
- D66 creëert een nieuwe specifieke uitkering voor gemeenten ten behoeve van een bibliotheekvoorziening in elke gemeente. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. Daarnaast wordt 0,4 mld euro overgeheveld van het gemeente- en provinciefonds naar de specifieke uitkering. Een deel van de intensivering dekt de extra kosten die gepaard gaan met een specifieke uitkering. (D66_139)
- D66 schaft de publieke financiering van de maatschappelijke diensttijd af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (D66_161)

Tabel A.5 Netto intensivering in 2025, ten opzichte van het basispad, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	-8,1
Introduceren 4 dagen gratis kinderopvang en 5 dagen gratis buitenschoolse opvang (D66_128_b)	6,6

Wml uurloon invoeren o.b.v. 36-uursweek (+3,6%) plus 10% extra verhogen, gedeeltelijke koppeling uitkeringen (D66_174_a, D66_174_b, D66_174_c, D66_174_d, D66_174_h)	2,4
Introductie verzilverbare heffingskorting: intensivering (D66_176_a)	2,0
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20 duizend plekken (D66_167)	0,5
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (D66_164_a)	0,3
Grens minimumloon verlagen naar 18 jaar (D66_175_a, D66_175_b, D66_175_c)	0,3
Intensivering begeleiding en scholing WW'ers (D66_168)	0,2
Betaald ouderschapsverlof naar 70% loon (D66_173)	0,2
Eerste jaar bijstand voor zelfstandigen geen vermogenstoets (D66_165)	0,1
Aanvullend geboorteverlof naar 9 weken (D66_172)	0,1
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (uitkeringen, ten opzichte van het basispad) (D66_163_b)	0,1
Afschaffen zorgtoeslag (D66_177_b)	-6,6
Afschaffen huurtoeslag (D66_177_c)	-4,3
Afschaffen kinderbijslag (D66_177_a)	-3,6
Afschaffen kinderopvangtoeslag (D66_128_a)	-3,6
Afschaffen kindgebonden budget (D66_177_d)	-2,6
Flexibele AOW-leeftijd: tot drie jaar later (D66_326_a)	-0,2
Zorg	-0,2
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (D66_304_b, D66_304_c)	0,6
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (D66_145_e, D66_145_f, D66_145_g, D66_145_h, D66_145_j)	0,6
Verhoging lonen verpleegkundigen en verzorgenden met bestuurlijk akkoord (D66_145_a, D66_145_b, D66_145_c, D66_145_d, D66_145_k)	0,5
Vaste eigen bijdrage per dbc met bevoren maximumbedrag (D66_146_a)	0,3
Verhoging lonen in de kraamzorg met bestuurlijk akkoord (D66_145_i)	0,1
Taakstellende intensivering met het oog op brede inzet van leefstijlprogramma's (D66_158)	0,1
Intensivering huisvesting zorg (D66_308)	0,1
Taakstellende intensivering met het oog op meer bewegen en sport (D66_159)	0,1
Beschikbare tijd per huisartsenconsult vergroten (D66_144)	0,0
Jeugd-ggz centraliseren naar Zvw (D66_142_a, D66_142_b)	0,0
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (D66_152)	-0,8
Inkomensafhankelijke eigen bijdrage wijkverpleging (D66_147_a, D66_147_b, D66_147_c)	-0,4
Alle artsen verplicht in loondienst (D66_141_a, D66_141_c)	-0,4
Afschaffen abonnementstarief en invoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo (D66_148_a)	-0,3
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (D66_151)	-0,2
Opheffen pakketverschillen intramurale en extramurale Wlz (D66_156)	-0,2
Onafhankelijke indicatiestelling gecontracteerd en ongecontracteerde wijkverpleging (D66_157)	-0,1
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (D66_149)	-0,1
Verlagen vergoeding aanbieders in tweedelijnszorg (D66_154)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (D66_256_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (D66_255_a, D66_255_b, D66_255_c)	0,0
Stimuleren van anderhalvelijnszorg (D66_253)	0,0

Openbaar bestuur	1,8
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (D66_304_a)	1,0
100.000 publieke banen (deel Openbaar bestuur) (D66_166_b)	0,5
Intensivering uitvoeringsorganisaties (D66_103)	0,2
Inkomensafhankelijke eigen bijdrage wijkverpleging, uitvoeringskosten CAK (D66_147_g)	0,0
Afschaffen abonnementstarief en invoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo, CAK (D66_148_c)	0,0
<hr/>	
Onderwijs	7,4
Verhogen lumpsum po en vo voor minder lesuren per docent (D66_121)	1,0
Verhogen lumpsum ho voor fundamenteel onderzoek en verlagen werkdruk (D66_136)	1,0
Verhogen lumpsum po en vo voor aanbod post-schooltijd activiteiten (D66_123)	1,0
Gelijktrekken salarissen docenten po en vo door inschaling volgens cao vo (D66_131)	0,9
100.000 publieke banen (deel Onderwijs) (D66_166_a)	0,5
Verhogen salarissen in po, vo, mbo en ho (D66_310)	0,5
Verhogen lumpsum voor passend onderwijs (D66_125)	0,4
Intensiveren onderwijsachterstandenbeleid (D66_127)	0,4
Intensiveren educatieve voorschoolse programma's (D66_129)	0,4
Verhogen lumpsum po en vo voor warme lunch en schoolfruit op achterstandsscholen (D66_130)	0,4
Maximale klassengrootte in po naar 23 leerlingen (D66_124)	0,2
Verhogen salarissen van docenten in mbo (D66_132)	0,2
Verhogen STAP-budget (D66_169)	0,2
Verhogen leerbudget voor docenten (D66_133)	0,2
Publiek bekostigen tweede bachelor en master (D66_135)	0,1
Verhogen lumpsum po en vo voor minder lesuren voor eerstejaars docenten (D66_122)	0,1
Uitbreiden aanvullende beurs ho (D66_134)	0,1
Leven lang leren: invoeren leerrechten (D66_138)	0,0
Afschaffen gratis schoolboeken met compensatie voor lage inkomens (D66_126_a, D66_126_b)	-0,2
<hr/>	
Overdrachten aan bedrijven	2,4
Opzetten corporatiefonds woningbouw en -verduurzaming (D66_219)	1,5
Terugsluis CO ₂ -heffing naar de industrie (D66_186_b)	0,5
Intensivering innovatie (D66_250)	0,2
Huurprijsmatiging in bestuurlijk akkoord (D66_178_a)	0,1
Invoeren vrachtwagenheffing (terugsluis) (D66_192_e)	0,1
<hr/>	
Internationale samenwerking	1,8
Ontwikkelingssamenwerking 0,7% bruto nationaal inkomen (D66_182)	1,7
Mensenrechtenfonds (D66_181)	0,1
<hr/>	
Veiligheid	0,8

Intensivering rechtspraak (D66_109)	0,2
Intensivering arbeidsvooraarden politie (D66_305)	0,2
Intensivering bestrijding digitale criminaliteit (D66_105)	0,1
Intensivering Openbaar Ministerie (D66_106)	0,1
Intensivering extra wijkagenten (D66_107)	0,1
Intensivering bestrijding ondermijning (D66_108)	0,1
Bereikbaarheid	1,7
Intensivering Mobiliteitsfonds (D66_111_a, D66_111_b)	2,0
Invoeren kilometerheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (D66_189_g)	1,0
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (D66_192_d)	0,1
Mobiliteitsfonds: fietsinfrastructuur (D66_112)	0,1
Ombuiging groeifonds (bereikbaarheid) (D66_303_c)	-1,3
Mobiliteitsfonds: wegen (D66_113)	-0,2
Defensie	0,5
Taakstellende intensivering defensie (D66_110)	0,5
Klimaat en milieu	1,9
Opkopen veehouderijen en landbouwgrond (D66_119_a)	0,8
Intensivering natuur (D66_115)	0,2
Transitiefonds kringlooplandbouw (D66_119_b)	0,2
Aanpassen belastingen en subsidies mobiliteit (aanschafsubsidie EV) (D66_191_e)	0,2
Intensivering subsidie verduurzaming huursector (D66_265)	0,2
Intensivering warmtenetten (D66_322)	0,1
Intensivering subsidie Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI) (D66_249)	0,1
Sluiten twee kolencentrales in 2022 (D66_262)	0,1
Intensivering subsidie verduurzaming particulieren (D66_264)	0,1
Opkopen ETS-rechten (D66_120)	0,1
Vrijval middelen SDE++ bijstook biomassa (D66_323)	-0,1
Verhogen SDE++ (D66_117)	0,0
Overig	0,6
Intensivering kunst en cultuur (D66_184)	0,3
Intensivering publieke omroep (D66_183)	0,2
Taakstellende intensivering uitvoeringsorganisaties migratie en voorzieningen migranten (D66_104)	0,1
Intensivering bibliotheken (D66_139)	0,1
Afschaffen publieke financiering maatschappelijke diensttijd (D66_161)	-0,1

A.3.2 Lasten

D66 verlaagt de beleidsmatige lasten met per saldo 9,5 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁷⁷. De verlaging is opgebouwd uit een verlaging van 24,3 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 13,6 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 1,3 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- D66 introduceert een nieuwe verzilverbare heffingskorting op huishoudniveau. De korting bestaat uit een basisbedrag per jaar van 2624 euro voor paren en 3600 euro voor alleenstaanden. Alleenstaande ouders ontvangen een additioneel bedrag van 3452 euro. Voor ieder kind wordt de korting verhoogd met 2311 euro. Dit is een lastenverlichting van 37,1 mld euro. Het betreft hierbij enkel het deel van de korting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven. (D66_176_b)
- D66 zet meer collectieve middelen in om de vereeningsbijdrage zorgverzekeraars te verhogen. Zorgverzekeraars kunnen daardoor op jaarbasis de nominale zorgpremie halveren. Dit is een lastenverlichting van 11,5 mld euro. Door de maatregel gaan verzekeraars minder dan 50% van de gelden via de nominale premie innen. Dat kan bezwaren vanuit de Europese Commissie oproepen vanwege mogelijke staatssteunaspecten. (D66_207_c)
- D66 introduceert een franchise in de Aof-premie van 28% van het wettelijk minimumloon. Dit is taakstellend een lastenverlichting voor werkgevers van 4,2 mld euro. (D66_209)
- D66 voert taakstellend een generieke verhoging van de arbeidskorting in. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro. (D66_202_a)
- D66 verhoogt het opbouwpercentage van de inkomensafhankelijke combinatiekorting van 11,45% naar 42,16%. Ook wordt het maximale bedrag van deze korting met 3400 euro verhoogd naar 6391 euro. Dit is een lastenverlichting van 1,2 mld euro. (D66_307)
- D66 verlaagt de Aof-premie voor kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers, gemeten naar de loonsom van een gemiddelde werknemer). Dat is een lastenverlichting van 0,3 mld euro. (D66_208)
- D66 wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen en introduceert daarbij een premiekorting die wordt betaald uit algemene middelen. De premiekorting leidt tot een lastenverlichting van 0,1 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (D66_163_d)
- D66 splitst de lage en de hoge schijf in box 1 weer op in vier schijven door de tarieven in de voormalige tweede en derde belastingschijf weer te verhogen met respectievelijk 4%-punt naar 41,03% en met 7,9%-punt naar 44,93%. Dit is een lastenverzwaren van 8,2 mld euro in 2025 en 10,6 mld euro structureel. (D66_200_a)
- In het door de partij voorgestelde vijfschijvenstelsel verlaagt D66 het aangrijppingspunt van de vierde schijf (gelijk aan de hoge schijf in het tweeschijvenstelsel in het basispad) naar 63.504 euro en schakelt alle beleidsmatige verhogingen uit, waardoor structureel het aangrijppingspunt reëel 63.504 euro blijft. Dit is een lastenverzwaren van 3,1 mld euro in 2025 en 4,8 mld euro structureel. (D66_201)
- D66 bouwt de hypothekrenteafrek af totdat deze volledig is uitgefaseerd in 2030. Dit is een lastenverzwaren van 2,9 mld euro in 2025 en 7,2 mld euro structureel. (D66_216)
- D66 schaft de maximumpremiegrens voor de inkomensafhankelijke bijdrage in de Zvw af voor werkgevers. Voor gezinnen blijft de maximumpremiegrens bestaan en verandert de huidige situatie niet. Deze maatregel is een lastenverzwaren van 2,4 mld euro voor bedrijven. Omdat D66 de bijdrage

⁷⁷ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

uit collectieve middelen aanpast zonder de private verzekeringsmarkt te wijzigen, bestaat het risico dat de Europese Commissie dit zal beoordelen als staatssteun. (D66_203_a)

- D66 fiscaliseert de AOW-premie geleidelijk, met als eindpunt 2032. Aan het eind van de kabinetperiode is de AOW voor 34% gefiscaliseerd. Dit is een lastenverzwarening van 1,7 mld euro in 2025 en 4,1 mld euro structureel. (D66_218)
- D66 zet het maximale aftrektarief gelijk aan het eersteschijftarief in box 1. Dit is in 2025 een lastenverzwarening van 1,1 mld euro voor gezinnen en 0,6 mld voor bedrijven en structureel 0,9 mld euro voor gezinnen en 0,5 mld euro voor bedrijven. (D66_200_b, D66_200_c)
- D66 schaft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (D66_213)
- D66 bevriest het eigenwoningforfait op niveau 2021. Dit is een lastenverzwarening van 0,6 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. (D66_215)
- D66 verlaagt de verplichtstelling voor pensioenpremies naar 60.000 euro. Daarboven hoeft (fiscaal gefaciliteerd tot de aftoppingsgrens) niet verplicht opgebouwd te worden: men kan hier vrijwillig van afzien. De lagere benutting van premieaftrek leidt tot een lastenverzwarening van 0,6 mld euro. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen lager door een lagere premie-inleg. Structureel leidt dit tot een lastenverlichting van 0,1 mld euro. Aan invoering van deze maatregel voorafgaand aan de afschaffing van de doorsneesystematiek en van de progressieve premies bij premieregelingen zijn juridische risico's verbonden. (D66_206_b, D66_206_c, D66_206_f)
- D66 introduceert een progressief tarief in box 2, met een tarief van 28% tot 50.000 euro, 30% tussen de 50.000 en 100.000 euro en 35% boven de 100.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven 0,4 mld euro. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel positief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk lagere opbrengst in de jaren erna. (D66_211_a)
- D66 beperkt de mkb-winstvrijstelling tot 70.000 euro. Dat leidt tot een lastenverzwarening van 0,4 mld euro. (D66_234)
- D66 past de tarieven voor de bijtelling aan. Voor fossiele auto's wordt het bijtellingspercentage 24%, voor elektrische auto's wordt het percentage 22%, waarbij een cap geldt van 35.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,3 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (D66_191_a)
- D66 introduceert een toptarief van 55% voor inkomens boven de 150.000 euro in box 1. Dit is een lastenverzwarening van 0,3 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (D66_306)
- D66 voert een jaarlijkse voorheffing in box 2 in van 4% op de boekwaarde van het vermogen in de vennootschap. Op korte termijn levert een jaarlijkse voorheffing meer belastingopbrengsten op, op langere termijn moet de voorheffing verrekend worden met de winstuikering, waardoor de structurele kasopbrengst beperkt is. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025. Dit is een complexe maatregel in de uitvoering, onder meer omdat moet worden bijgehouden wat gedurende het bestaan van een onderneming geheven is/wordt. (D66_211_b)
- D66 wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 143% van het minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is standaard één jaar. De kostendekkende premie leidt tot een lastenverzwarening van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. Door een premiekorting, die wordt betaald uit algemene middelen, staat daar een lastenverlichting tegenover van 0,1 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (D66_163_a)
- D66 beperkt de 30%-regeling voor ingekomen werknemers tot het bezoldigingsmaximum uit de Wet normering topinkomens. Dit betekent een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,1 mld euro. (D66_205)
- D66 schaft de startersaftrek af voor nieuwe gevallen. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor bedrijven in 2025 en een lastenverzwarening van 0,1 mld euro structureel. (D66_233)

- D66 verlaagt de grens waarbij schulden bij de eigen vennootschap worden belast met een box 2-heffing naar 200.000 euro. Dit geldt zowel voor bestaande als nieuwe schulden en is exclusief de eigen woningschuld. In het jaar van invoering leidt dit tot een substantiële kasontvangst, in de jaren erna ontstaat er juist een tijdelijke beperkte jaarlijkse derving, met structureel een beperkte kasopbrengst. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een beperkte lastenverzwaring voor bedrijven. (D66_211_c)

Vermogen en winst

- D66 voert binnen de vennootschapsbelasting een notionele renteaftrek in over de aangroei van het eigen vermogen. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (D66_225)
- D66 verhoogt de vrijstellingen in de erfbelasting. Voor kinderen en kleinkinderen wordt de vrijstelling 36.000 euro, voor ouders 50.000 euro en voor overige erfgenamen 12.000 euro. Dit is een lastenverlichting voor gezinnen van 0,2 mld euro in 2025. (D66_232_b)
- D66 introduceert de onroerendezaakbelasting voor gebruikers als extra belastinggebied voor gemeenten. Dit is een taakstellende lastenverzwaring van 3,0 mld euro. D66 roamt deze lastenverzwaring af via het gemeentefonds. (D66_220)
- D66 schaft de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro. (D66_214)
- D66 verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 2,5%-punt naar 27,5% en verzwaart zo de lasten voor bedrijven met 2,0 mld euro. (D66_309)
- D66 introduceert een vermogensbelasting, voor vermogens in box 3 hoger dan een miljoen. Er wordt 1% belasting geheven over een vermogen tussen de 1 miljoen en 2 miljoen euro, en 2% over vermogen boven 2 miljoen euro. Dit is een lastenverzwaring van 1,2 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. (D66_240)
- D66 schaft de vrijstellingen voor niet-woningen in de onroerendezaakbelasting af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,2 mld euro. D66 roamt deze lastenverzwaring af via het gemeentefonds. (D66_221)
- D66 verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,1 mld euro. (D66_235)
- D66 introduceert een progressief tarief in box 3, waarvoor tot een inkomen uit vermogen van 20.000 euro een tarief van 31% geldt, voor inkomen uit vermogen hoger dan 20.000 euro een tarief van 40%. Dit is een lastenverzwaring van 1,0 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (D66_239_a)
- D66 past de tarieven van de erf- en schenkelasting aan en maakt deze onafhankelijk van de relatie van de ontvanger met de schenker of erflater. Tot 150.000 euro geldt een tarief van 30%, daarboven geldt een tarief van 40%. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,9 mld euro. (D66_232_c)
- Schulden hoger dan 100.000 euro zijn niet langer verrekenbaar met bezittingen in box 3 (uitgezonderd studieschulden). Dit heeft een lastenverzwarend effect op zowel de vermogensbelasting als de vermogensaanwasbelasting van 0,7 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (D66_239_c)
- D66 scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 20% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,6 mld euro. (D66_224_a)
- D66 schaft de vrijstelling dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen af. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,5 mld euro. (D66_236)
- D66 voert een aftrekbeperking in voor kosten binnen een concern die bij de ontvanger niet voldoende belast zijn. Hierbij wordt gekeken naar het effectieve tarief waaraan de betaling

onderworpen is bij de ontvanger, zonder uitzondering voor ontvangers met wezenlijke economische activiteiten. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025. (D66_224_d)

- D66 verhoogt de bankenbelasting door de belasting te laten oplopen bij een hogere CO₂-intensiteit van de activa van een bank. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025. Bij de invoering is de classificatie van CO₂-intensiteit een aandachtspunt. (D66_237)
- D66 voert een gemeentelijke heffing op planbaten in. Dit is een taakstellende lastenverzwarende voor bedrijven van 0,2 mld euro. D66 roamt deze lastenverzwarende af via het gemeentefonds. Bij nadere vormgeving van de heffing is de juridische inpasbaarheid en houdbaarheid onzeker. (D66_222)
- D66 verhoogt het effectieve tarief van de innovatiebox met 3%-punt naar 12%. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,2 mld euro. (D66_230)
- D66 scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens een effectief tarief van 9% en bijheffing tot het Nederlandse statutaire tarief. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,2 mld euro. (D66_224_e)
- D66 schaft de tonnage winstregeling en de afdrachtvermindering zeescheepvaart af. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,1 mld euro. (D66_228)
- D66 voert een vermogensaanwasbelasting in box 3 in met een heffingsvrij inkomen van 874 euro in 2025. Dit is een lastenverzwarende van 0,1 mld euro in 2025. Structureel is deze maatregel budgetneutraal. (D66_238)
- D66 schaft de landbouwvrijstelling af. Zonder overgangsrecht is dit een structurele lastenverzwarende voor bedrijven van 0,5 mld euro. In 2025 is de opbrengst 0,1 mld euro vanwege een beperkte heffingsgrondslag. (D66_229)
- D66 schaft de schenkingsvrijstelling voor de eigen woning af. Dit is een lastenverzwarende voor gezinnen van 0,1 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (D66_232_e)
- D66 verlaagt binnen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) de vrijstelling erf- en schenkbelasting naar 75% tot 1.084.851 euro en 50% boven deze grens. Ook wordt voor de toepassing van de BOR verhuurd vastgoed aangemerkt als beleggingsvermogen. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (D66_232_d)

Milieu

- D66 schaft de mrb af. Dit is een lastenverlichting van 4,5 mld euro voor gezinnen en 1,8 mld euro voor bedrijven. (D66_189_c, D66_189_d)
- De invoering van de kilometerheffing (D66_189) en het afschaffen van de mrb (D66_189_c, D66_189_d) leidt per saldo tot minder gereden kilometers. Dit is een lastenverlichting van 1,3 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (D66_189_e, D66_189_f)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van D66 gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (D66_192_b)
- D66 verhoogt de kleinschaligheidsaftrek (KIA), de energie-investeringsaftrek (EIA), de milieu-investeringsaftrek (MIA), de willekeurige afschrijving milieuinvesteringen (VAMIL) en de WBSO taakstellend met 0,3 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. Een dergelijke verhoging van deze regelingen vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (D66_223)
- D66 verhoogt de tarieven voor aardgas in de ODE en energiebelasting in de eerste twee schijven met 4 cent en in de laatste twee schijven met 6 cent. Het tarief voor elektriciteit daalt in de eerste schijf met 2 cent en stijgt in de laatste twee schijven met 0,5 cent. Ook verlaagt de partij de belastingvermindering in de energiebelasting met 0,6 cent. Dit is een lastenverlichting voor gezinnen van 0,1 mld euro. (D66_194_d)

- D66 voert een kilometerheffing in, gedifferentieerd naar emissie, tijd en plaats. Dit is een lastenverzwarende voor gezinnen van 6,0 mld euro en 2,8 mld euro voor bedrijven in 2025. (D66_189_a, D66_189_b)
- D66 voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 25 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,9 mld euro en een lastenverzwarende voor het buitenland van 0,1 mld euro in 2025. (D66_192_a, D66_192_c)
- D66 voert een belasting in op vlees. De belasting wordt geheven aan het begin van de keten bij vleesproducenten en slachthuizen. Dit is een taakstellende lastenverzwarende van 0,9 mld euro in 2025 en 0,8 mld euro structureel. Aandachtspunt bij de vleesbelasting is dat er mogelijk grote uitvoeringstechnische problemen zijn. (D66_247)
- D66 schaft het verlaagde tarief voor bestelauto's in de mrb af. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,7 mld euro. (D66_190_c)
- D66 past de bpm voor bestelauto's aan zodat wordt geheven op CO₂-grondslag in plaats van op cataloguswaarde. Dit is een lastenverzwarende van beperkte omvang voor gezinnen en van 0,6 mld euro voor bedrijven. (D66_190_a, D66_190_b)
- D66 verhoogt de tarieven voor aardgas in de ODE en energiebelasting in de eerste twee schijven met 4 cent en in de laatste twee schijven met 6 cent. Het tarief voor elektriciteit daalt in de eerste schijf met 2 cent en stijgt in de laatste twee schijven met 0,5 cent. Ook verlaagt de partij de belastingvermindering in de energiebelasting met 0,6 cent en wordt het verlaagde tarief in de glastuinbouw afgeschaft. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,6 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (D66_194_c)
- D66 scherpt het prijspad en de dispensatierechten van de CO₂-margeheffing voor de industrie aan en voert daarnaast een jaarlijks oplopende generieke CO₂-heffing in. De heffingen leiden tot een lastenverzwarende van 0,5 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. Hiertegenover staat een even grote terugsluis naar de industrie (zie D66_186_b). (D66_186_a)
- D66 voert een CO₂-heffing voor luchtvaartmaatschappijen in. Deze heffing wordt berekend op basis van de CO₂-uitstoot van vertrekkende passagiers en komt boven op de vliegticketprijs. Dit is een taakstellende lastenverzwarende van 0,1 mld euro voor gezinnen, 0,2 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (D66_312_a, D66_312_b, D66_312_c)
- D66 verhoogt de tarieven van de vliegbelasting met 20 euro voor korte vluchten en 15 euro voor lange vluchten, schaft de vrijstelling voor transferpassagiers af en voert een aanvullende heffing in op het maximale startgewicht van vrachtvliegtuigen, gedifferentieerd naar geluidsemisies. Dit is een lastenverzwarende van 0,1 mld euro voor gezinnen, 0,2 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (D66_193_a, D66_193_b, D66_193_c)
- D66 voert een belasting in van 80 cent per kilo plastic verpakkingen die voor minder dan 30% uit gerecycled plastic bestaan. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,3 mld euro. (D66_197)
- D66 schaft een viertal vrijstellingen in de energiebelasting af met betrekking tot het niet-energetisch gebruik van fossiele energiedragers en de kolenbelasting. Dit is een lastenverzwarende van 0,3 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (D66_194_a)
- D66 voert een heffing op kunstmest in. Dit is een taakstellende lastenverzwarende voor bedrijven van 0,2 mld euro. (D66_198)
- D66 schaft de vrijstelling van belasting op leidingwater bij een jaarlijks waterverbruik van meer dan 300 m³ af (grootverbruik). Dit is een taakstellende lastenverzwarende voor bedrijven van 0,1 mld euro. (D66_196)
- D66 introduceert een heffing op niet-abbrekbare smeermiddelen. Dit is een taakstellende lastenverzwarende van 0,1 mld euro. (D66_188)
- D66 voert de mrb in voor bromfietsen. Dit is een lastenverzwarende van 0,1 mld euro voor gezinnen en een beperkte lastenverzwarende voor bedrijven. (D66_190_d, D66_190_e)

Overig

- D66 verlaagt het btw-tarief op groente en fruit van 9% naar 5%. Dit is een lastenverlichting van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat het mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoefte voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (D66_244_a, D66_244_b)
- D66 verlaagt het btw-tarief op het openbaar vervoer van 9% naar 5%. Dit is een beperkte lastenverlichting voor bedrijven en een lastenverlichting van afgerond 0,1 mld euro voor gezinnen. (D66_245_a, D66_245_b)
- D66 voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 5% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwarening voor het buitenland van 0,4 mld euro. (D66_226)
- D66 voert een verbruiksbelasting in op suikerhoudende, alcoholvrije dranken. De hoogte van de belasting is afhankelijk van het suikergehalte van het specifieke product. Dit is een lastenverzwarening van 0,3 mld euro. (D66_246)
- D66 verhoogt de accijns op tabak naar 10 euro. Dit is een lastenverzwarening van 0,3 mld euro. (D66_242)
- D66 voert een experiment uit voor het telen, verkopen en gebruiken van softdrugs. Dit is een tijdelijke lastenverzwarening in 2025 van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Structureel zijn er geen budgettaire effecten. De opbrengsten ontstaan bijvoorbeeld door het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf. De Raad van State heeft opgemerkt dat een experiment vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een experiment mogelijk ook in het belang kan zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht. (D66_195_a, D66_195_b)
- D66 indexeert de tabaksaccijns jaarlijks met de tabelcorrectiefactor. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (D66_243_a)
- D66 voert een verbruiksbelasting op e-sigaretten in. Dit is een taakstellende lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (D66_241)
- D66 verhoogt de accijns op alcohol en indexeert deze jaarlijks met de tabelcorrectiefactor. Dit is een taakstellende lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (D66_243_b)

A.3.3 Niet-EMU-relevante lasten

D66 verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 2,0 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,8 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 1,2 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- D66 introduceert een collectieve, publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). De overheidsuitgaven (D66_164_a) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van afgerond 0,3 mld euro. (D66_164_c)
- D66 voert enkele verplichtingen in gericht op de verwarmingsinstallatie van woningen, zoals de verplichte installatie van een elektrische warmtepomp in nieuwbouwwoningen en de overstap op

tenminste een hybride cv-ketel bij de aanschaf van een nieuwe cv-ketel. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor gezinnen van 0,6 mld euro in 2025 en 1,2 mld euro structureel. (D66_324)

- D66 verplicht de opwekking van duurzame energie op daken van grote gebouwen en distributiecentra. Ook verplicht D66 de aanleg van zonnepanelen bij nieuwbouw en renovaties bij grote daken, P+R-locaties en taluds langs wegen. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. (D66_267)
- D66 verplicht de extra inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer. Deze verplichting komt neer op 33 PJ aan extra hernieuwbaar brandstofgebruik ten opzichte van het basispad. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,3 mld euro voor bedrijven. (D66_313_a, D66_313_b)
- De D66-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel voor bedrijven en 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld structureel voor gezinnen. (D66_311_a, D66_311_b)
- D66 verplicht bedrijven met meer dan 100 werknemers om het wagenpark in 2025 voor tenminste 50% uit elektrische auto's te laten bestaan. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025, structureel heeft dit geen niet-EMU-relevant effect. (D66_271)
- De maatregelen van D66 voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (D66_325_a, D66_325_b)
- D66 breidt de energiebesparingsverplichting voor bedrijven in de Wet Milieubeheer uit door aanpassingen in de reikwijdte en de terugverdientijd. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (D66_316)
- D66 implementeert een aantal landbouwmaatregelen die kosten voor de sector opleveren. Het gaat onder andere om een verbod op drijfmest en de meerprijs die betaald moet worden voor dier- en fosfaatrechten als deze bij handel worden afgeroomd. Dit leidt tot een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (D66_314_a, D66_314_b)

Tabel A.6 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwareing.	2025
Inkommen en arbeid	-32,0
Introductie verzilverbare heffingskorting: lastenverlichting (D66_176_b)	-37,1
Halvering nominale zorgpremie (D66_207_c)	-11,5
Invoeren franchise in de Aof-premie (D66_209)	-4,2
Generiek verhogen arbeidskorting (D66_202_a)	-1,5
Verhogen inkomensafhankelijke combinatiekorting (D66_307)	-1,2
Verlagen Aof-premie kleine werkgevers (D66_208)	-0,3
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premiekorting, ten opzichte van het basispad) (D66_163_d)	-0,1
Verhogen tarieven tweede en derde schijf box 1 (D66_200_a)	8,2
Verlagen aangrijppingspunt vierde schijf box 1 (D66_201)	3,1
Uitfaseren hypothekrenteafrek (D66_216)	2,9
Afschaffen maximumpremiegrens inkomensafhankelijke bijdrage Zvw (D66_203_a)	2,4
Geleidelijk fiscaliseren AOW-premie (D66_218)	1,7

Tarief aftrekposten vastzetten (D66_200_b, D66_200_c)	1,7
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (D66_213)	0,7
Bevriezen eigenwoningforfait op niveau 2021 (D66_215)	0,6
Vrijwillig beperken pensioenopbouw tot 60.000 euro (D66_206_b, D66_206_c, D66_206_f)	0,6
Invoering progressief tarief box 2 (D66_211_a)	0,4
Aftopenen mkb-winstvrijstelling op 70.000 euro (D66_234)	0,4
Aanpassen belastingen en subsidies mobiliteit (aanpassen bijtelling) (D66_191_a)	0,3
Introductie vijfde schijf in box 1 (D66_306)	0,3
Forfaitaire voorheffing box 2 (D66_211_b)	0,1
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premies, ten opzichte van het basispad) (D66_163_a)	0,1
Beperken 30%-regeling tot WNT-norm (D66_205)	0,1
Afschaffen startersaftrek voor nieuwe gevallen (D66_233)	0,0
Versoberen fiscale behandeling lenen uit eigen vennootschap (D66_211_c)	0,0
Vermogen en winst	15,3
Invoeren aftrek eigen vermogen in vpb (D66_225)	-0,3
Aanpassen tarieven en vrijstellingen erf- en schenkbelasting (D66_232_b)	-0,2
Invoeren ozb-gebruikersdeel (D66_220)	3,0
BIK afschaffen (D66_214)	2,0
Verhoging hoge tarief vennootschapsbelasting (D66_309)	2,0
Introductie vermogensbelasting box 3 voor vermogens hoger dan een miljoen euro (D66_240)	1,2
Afschaffen vrijstellingen niet-woningen OZB (D66_221)	1,2
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (D66_235)	1,1
Progressief tarief box 3 (D66_239_a)	1,0
Aanpassen tarieven en vrijstellingen erf- en schenkbelasting (uniformering tarieven en verlenging eerste schijf erf- en schenkbelasting) (D66_232_c)	0,9
Schulden hoger dan 100.000 euro niet verrekenbaar met bezittingen in box 3 (D66_239_c)	0,7
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (D66_224_a)	0,6
Afschaffen vrijstelling dividendbelasting bij inkoop eigen aandelen (D66_236)	0,5
Invoeren aftrekbeperking laagbelaste betalingen binnen concern (D66_224_d)	0,4
Verhogen bankenbelasting door heffing op niet-groene activa (D66_237)	0,2
Invoeren planbatenheffing (D66_222)	0,2
Verhoging tarief innovatiebox (D66_230)	0,2
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (D66_224_e)	0,2
Afschaffen tonnage winstregeling en afdrachtvermindering zeescheepvaart (D66_228)	0,1
Introductie vermogenaanwasbelasting (D66_238)	0,1
Afschaffen landbouwvrijstelling (D66_229)	0,1
Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning (D66_232_e)	0,1
Aanpassen tarieven en vrijstellingen erf- en schenkbelasting (aanpassen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)) (D66_232_d)	0,1
Milieu	6,4
Afschaffen mrb (D66_189_c, D66_189_d)	-6,3

Invoeren kilometerheffing (gedragseffect) (D66_189_e, D66_189_f)	-1,5
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (D66_192_b)	-0,3
Verhogen investeringsregelingen (D66_223)	-0,3
Aanpassen tarieven energiebelasting en ODE (gezinnen) (D66_194_d)	-0,1
Invoeren kilometerheffing (D66_189_a, D66_189_b)	8,8
Invoeren vrachtwagenheffing (D66_192_a, D66_192_c)	1,0
Invoeren vleesbelasting (D66_247)	0,9
Afschaffen vrijstellingen autobelastingen (mrb op bestelauto's, bedrijven) (D66_190_c)	0,7
Aanpassing bpm op bestelauto's (D66_190_a, D66_190_b)	0,6
Aanpassen tarieven energiebelasting en ODE (bedrijven) (D66_194_c)	0,6
CO ₂ -heffing voor de industrie (D66_186_a)	0,5
CO ₂ -heffing voor luchtvaartmaatschappijen (D66_312_a, D66_312_b, D66_312_c)	0,4
Gedifferentieerde vliegbelasting (D66_193_a, D66_193_b, D66_193_c)	0,4
Invoeren verpakkingenbelasting (D66_197)	0,3
Afschaffen van specifieke verlaagde tarieven en vrijstellingen energiebelasting (D66_194_a)	0,3
Heffing op kunstmest (D66_198)	0,2
Afschaffen vrijstelling leidingwater grootverbruik (D66_196)	0,1
Invoeren heffing op niet-abbrekbare smeermiddelen (D66_188)	0,1
Afschaffen vrijstellingen autobelastingen (mrb op bromfietsen) (D66_190_d, D66_190_e)	0,1
Overig	1,0
Btw-tarief op groente en fruit naar 5% (D66_244_a, D66_244_b)	-0,5
Btw-tarief openbaar vervoer naar 5% (D66_245_a, D66_245_b)	-0,1
Invoering digitale dienstenbelasting (D66_226)	0,4
Verbruiksbelasting op suikerhoudende alcoholvrije dranken (D66_246)	0,3
Verhogen tabaksaccijns (D66_242)	0,3
Experimenten softdrugs (D66_195_a, D66_195_b)	0,2
Indexeren tabaksaccijns (D66_243_a)	0,1
Verbruiksbelasting op e-sigaretten (D66_241)	0,1
Indexeren en verhogen alcoholaccijns (D66_243_b)	0,1
Niet-EMU-relevant	2,0
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (D66_164_c)	-0,3
Kosten eisen verwarmingsinstallaties (D66_324)	0,6
Verplichten aanleg zonnepanelen (D66_267)	0,4
Verplicht gebruik hernieuwbare brandstoffen (D66_313_a, D66_313_b)	0,4
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (D66_311_a, D66_311_b)	0,2
Verplichten van 50% elektrische auto's in wagenpark bedrijven in 2025 (D66_271)	0,2
Kosten voor de industrie (D66_325_a, D66_325_b)	0,2
Energiebesparingsverplichting bedrijven (D66_316)	0,1
Kosten voor de landbouwsector (D66_314_a, D66_314_b)	0,1

A.4 GroenLinks

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door GroenLinks aangeleverde beleidspakket en de effecten daarvan op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.4.1 Uitgaven

GroenLinks intensieveert per saldo 29,2 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- GroenLinks verhoogt het wettelijk minimumloon met 20%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde minimumuitkeringen volgen deze extra stijging, boven op de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. De AOW-uitkeringen volgen de extra verhoging voor de helft, de loongerelateerde uitkeringen volgen alleen de standaardkoppeling. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 7,9 mld euro. (GL_149_a, GL_149_b, GL_149_c, GL_149_d, GL_149_f, GL_149_g, GL_149_h)
- GroenLinks introduceert vier dagen gratis kinderopvang voor kinderen jonger dan vier jaar en maakt de bso voor vier- tot en met twaalfjarigen volledig gratis. Zowel werkenden als niet-werkenden kunnen gebruik maken van de voorziening. Dit is een intensivering van 6,6 mld euro in 2025 en 9,3 mld euro structureel. (GL_118_b)
- GroenLinks voegt de kinderbijslag (zie ook 168_b) en het kindgebonden budget samen tot een nieuwe inkomensafhankelijke kinderbijslag. Het normbedrag is gelijk aan 4800 euro per jaar voor gezinnen met één kind en 8400 euro voor gezinnen met twee kinderen. Voor ieder extra kind komt hier 1800 euro bovenop. De leeftijdsafhankelijke bedragen worden geschrapt. De kop voor alleenstaande ouders in het huidige kindgebonden budget van circa 3500 euro blijft intact. De toeslag bouwt af met het huishoudinkomen vanaf een modaal inkomen en is nul bij een inkomen van 120.000 euro. Dit is een intensivering van 5,4 mld euro. (GL_168_a)
- GroenLinks introduceert een verzilverbare heffingskorting voor werkenden. Werkenden die minstens 12.000 euro arbeidsinkomen hebben, ontvangen een bedrag van 8000 euro. De korting bouwt af met het persoonlijk inkomen vanaf 29.300 euro tot nul bij een inkomen van 70.000 euro. Dit is een intensivering van 2,4 mld euro. Het betreft hierbij het deel van de basiskorting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (GL_211_a)
- GroenLinks introduceert een startkapitaal van 10.000 euro voor Nederlandse inwoners die achttien jaar worden. Dit is een intensivering van 2,0 mld euro in 2025 en 2,2 mld euro structureel. Technisch is verondersteld dat 60% van dit bedrag een uitgave aan onderwijs en 40% een uitgave aan sociale zekerheid is. (GL_131_c)
- GroenLinks verhoogt de vergoeding tijdens ouderschapsverlof naar 100% van het loon tot aan 100% van het maximumdagloon. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (GL_156)
- GroenLinks breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (GL_370)
- GroenLinks schafft de kostendelersnorm in de Participatiewet af. Dat is een intensivering van 0,3 mld euro. (GL_169)
- GroenLinks verlaagt de grens van het minimumloon naar achttien jaar. Het minimumjeugdloon stijgt naar 80% van het wml voor zeventienjarigen, 60% voor zestienjarigen en 40% voor vijftienjarigen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (GL_151_a, GL_151_b, GL_151_c)

- GroenLinks introduceert een verzilverbare korting specifiek gericht op personen onder de AOW-gerechtigde leeftijd met een uitkering. De korting is gelijk aan 10% van het sociaal minimum en bouwt af met het huishoudinkomen vanaf het minimumloon tot een modaal inkomen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. Het betreft hierbij het deel van de basiskorting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (GL_215_a)
- GroenLinks breidt het geboorteverlof uit naar drie weken. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (GL_154)
- GroenLinks breidt het kortdurend zorgverlof uit met een week en voert zes weken betaald langdurend zorgverlof in tegen 70% van het loon tot aan 70% van het maximumdagloon. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (GL_153)
- GroenLinks introduceert een verzilverbare korting voor gepensioneerden. De korting is gelijk aan 5000 euro per persoon en bouwt af naar nul met het huishoudinkomen tussen de 30.000 en 50.000 euro. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. Het betreft hierbij het deel van de basiskorting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (GL_209_b)
- GroenLinks breidt de huurtoeslag uit naar onzelfstandige woningen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (GL_286)
- GroenLinks versoepelt de regels voor de bijstand. Het eigen huis telt niet langer mee in de vermogenstoets, en de partnertoets en de behandeling van bijverdiensten worden versoepeld. Daarnaast krijgen jongeren van 18 tot en met 21 jaar recht op een volwaardig bijstands niveau. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (GL_167)
- GroenLinks intensificeert de arbeidsbemiddeling door het UWV. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (GL_148_c)
- GroenLinks schaft de zorgtoeslag af. Dit is een ombuiging van 6,6 mld euro in 2025 en 6,5 mld euro structureel. (GL_150)
- GroenLinks schaft de kinderbijslag af (zie ook 168_a voor de vervangende maatregel). Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (GL_168_b)
- GroenLinks schaft de kinderopvangtoeslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (GL_118_a)
- GroenLinks introduceert eigenrisicodragerschap voor werkgevers voor de eerste zes maanden WW. Het WW-recht wordt vastgesteld door het UWV, maar de kosten van WW-uitkeringen gedurende de eerste zes maanden komen voor rekening van de oude werkgever. De overheidsuitgaven (WW-uitkeringen betaald door het UWV) dalen met 2,7 mld euro. Tegenover deze ombuiging staan hogere niet-EMU-relevante werkgeverslasten in de vorm van WW-uitkeringen betaald door eigenrisicodragers (GL_163_b). (GL_163_a)
- GroenLinks schaft het lage-inkomensvoordeel (LIV), dat per 2025 wordt omgevormd, af. Dit is een ombuiging van 1,0 mld euro. (GL_355)
- GroenLinks verhoogt het wml zonder doorwerking in de huurtoeslag. Het ongedaan maken van de doorwerking in de huurtoeslag is een ombuiging van 1,0 mld euro. (GL_356)
- GroenLinks wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 100% van het minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is één jaar, zelfstandigen met personeel zijn uitgezonderd. De uitkeringen leiden tot een structurele ombuiging van 0,1 mld euro en een beperkte ombuiging in 2025. (GL_160_c)

Zorg

- GroenLinks maakt de hoogte van het verplichte eigen risico in de Zvw afhankelijk van het inkomen van verzekeren. GroenLinks gaat uit van inkomenskwintielen: voor de laagste twee kwintielen (40% van de volwassenen met de laagste inkomen), wordt het verplichte eigen risico afgeschafft. Voor de

hoogste drie kwintielen wordt het verplichte eigen risico (in lopende prijzen) respectievelijk 350 euro voor het derde kwintiel, 420 euro voor het vierde kwintiel en 750 euro voor het vijfde kwintiel (20% van de volwassenen met de hoogste inkomens) in 2025. Dit is een intensivering in de Zvw van 2,4 mld euro in 2025 en 2,3 mld euro structureel. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. Het is onzeker of invoering in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK en de Belastingdienst. (GL_178_a, GL_178_e)

- GroenLinks breidt het basispakket in de Zvw uit met anticonceptiemiddelen en tandheelkundige zorg voor alle volwassenen. Dit is een intensivering van 1,6 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (GL_189_a, GL_372_a)
- GroenLinks heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen van lage- en middeninkomens werkzaam in de Zvw, Wlz of Wmo te verhogen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in de Zvw, 0,3 mld euro in de Wlz en 0,3 mld euro in de Wmo. De totale intensivering is 0,8 mld euro. (GL_179_a, GL_179_b, GL_179_c)
- GroenLinks intensiveert 1,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds (zie ook GL_346_a). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (GL_346_b, GL_346_c)
- GroenLinks standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (GL_184)
- GroenLinks wil het ziekenhuislandschap veranderen waarbij er specialistische ziekenhuizen komen die gericht zijn op complexe zorg en waarbij gedecentraliseerde zorginstellingen gericht zijn op basiszorg in de regio. Vanwege aanloopkosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,3 mld euro. (GL_187)
- GroenLinks breidt het verbod op winstuitkering voor intramurale zorgverleners uit naar de gehele zorgketen. Sluiproutes worden lastiger gemaakt door aan alle rechtspersonen die zorg verlenen dezelfde eisen te stellen aan winstuitkering, transparantie en verantwoording. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_200)
- GroenLinks wil een landelijke sturing op de capaciteit van de complexere vormen van ggz in de tweede lijn voor volwassenen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_192)
- GroenLinks introduceert een publiekrechtelijk zorgstelsel met regionale uitvoerders. Binnen het stelsel zijn ingezetenen van rechtswege verzekerd. Hun recht op zorg blijft bestaan binnen duidelijk afgebakende budgettaire kaders. De overheid stelt het basispakket vast, waarin alle zorg wordt verleend in natura. Verzekerden kiezen niet hun ziekenfonds, maar behoren tot het fonds in de regio waar zij wonen. Complex zorg wordt bovenregionaal ingekocht op basis van aanbesteding door de overheid. Deze maatregel kent een eenmalige intensivering van 2,4 mld euro in 2024 voor de opbouw van reserves. De maatregel leidt tot een beperkte intensivering in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_191_a)
- GroenLinks wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (GL_180_a, GL_180_c)
- GroenLinks heeft de intentie om een hoofdlijnenakkoord af te sluiten in combinatie met het macrobeheersinstrument. Deze maatregel leidt tot ombuigingen van 0,2 mld euro in de ziekenhuiszorg en beperkte ombuigingen in de huisartsenzorg, de geestelijke gezondheidszorg en de wijkverpleging. In totaal is de ombuiging in de Zvw 0,3 mld euro. (GL_185)

- GroenLinks verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (GL_182)
- GroenLinks stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (GL_186)
- GroenLinks breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (GL_183_a)
- GroenLinks geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert GroenLinks in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (GL_197_a, GL_197_b, GL_197_c)
- GroenLinks brengt medisch specialisten onder het bezoldigingsmaximum van de WNT. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,4 mld euro. (GL_357)
- GroenLinks verlaagt de zorgpremies. Hierdoor neemt de concurrentie tussen zorgverzekeraars toe. Dit leidt tot een beperkte ombuiging in de Zvw. (GL_212_a)
- GroenLinks voert een nieuwe betaaltitel in om een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg naar anderhalvelijnszorg te stimuleren. Dit is een ombuiging van nul euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (GL_188)

Openbaar bestuur

- GroenLinks intensiveert 1,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op begeleiding in de bijstand (0,4 mld euro), hogere uitgaven aan jeugdzorg (0,3 mld euro), het gedeeltelijk terugdraaien van de opschalingskorting (0,1 mld euro), daklozenopvang (0,1 mld euro) en extra basisfinanciering voor de GGD's (0,1 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,6 mld euro) en deels bij zorg (GL_346_b, GL_346_c). (GL_346_a)
- GroenLinks creëert 20.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terechtkomt (GL_371_a) en een deel bij de overheid (GL_371_b). Dit is in totaal een intensivering van 0,8 mld euro, waarvan 0,4 mld euro bij de overheid. (GL_371_b)
- GroenLinks intensiveert 0,2 mld euro in de capaciteit van uitvoerings- en inspectiediensten. De extra inspecties leveren een beperkt bedrag aan extra inkomsten op (GL_171_b). (GL_171_a)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de consulaire dienstverlening. (GL_101)
- GroenLinks maakt de hoogte van het verplichte eigen risico in de Zvw afhankelijk van het inkomen. Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK en de Belastingdienst is er sprake van een intensivering van 0,1 mld euro bij het openbaar bestuur. (GL_178_c)
- GroenLinks buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 0,9 mld euro in 2025 bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_176_a, GL_176_b)
- GroenLinks intensiveert 0,2 mld euro in de capaciteit van uitvoerings- en inspectiediensten (GL_171_a), wat via extra inspecties gepaard gaat met een beperkte opbrengst. (GL_171_b)
- GroenLinks verlaagt de zorgpremies naar 120 euro per jaar. Er is een beperkte ombuiging bij openbaar bestuur omdat de uitvoeringskosten van de wanbetalersregeling voor de Belastingdienst dalen. (GL_212_d)

Onderwijs

- GroenLinks kent met terugwerkende kracht een startkapitaal van 10.000 euro toe aan studenten die vielen onder het studievoorschotstelsel. Dit is een intensivering van 3,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 7,7 mld euro in de kabinetperiode. (GL_131_a)
- GroenLinks introduceert een startkapitaal van 10.000 euro voor Nederlandse inwoners die achttien jaar worden. Dit is een intensivering van 2,0 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. Technisch is verondersteld dat 60% van dit bedrag een uitgave aan onderwijs is en 40% een uitgave aan sociale zekerheid. (GL_131_b)
- GroenLinks heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om docenten in het primair onderwijs te belonen volgens de cao van het voortgezet onderwijs. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro. (GL_307)
- GroenLinks intensiveert in onderzoek naar duurzame energie. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 4,0 mld euro tot en met 2030. (GL_145_a, GL_145_b)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee te komen tot kleinere klassen op kwetsbare scholen, verlaging van de werkdruk, uitbreiding ondersteunend personeel, uitbreiding van brede brugklassen en het gelijktrekken van de salarissen in het (voortgezet) speciaal onderwijs met de salarissen in het voortgezet onderwijs. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (GL_135)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum voor passend onderwijs met 0,5 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_134)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,4 mld euro met het oog op het verlagen van de werkdruk. (GL_308)
- GroenLinks creëert 20.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terechtkomt (GL_371_a) en een deel bij de overheid (GL_371_b). Dit is in totaal een intensivering van 0,8 mld euro, waarvan 0,4 mld euro bij onderwijs. (GL_371_a)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum van het middelbaar beroepsonderwijs. De partij beoogt hiermee de werkdruk te verlagen en de begeleiding van studenten te intensiveren teneinde het voortijdig schoolverlaten te verminderen. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (GL_137)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs. De partij beoogt hiermee de klassengrootte te verlagen naar 21 leerlingen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. Het verschil tussen het effect in 2025 en structureel wordt veroorzaakt door de geleidelijke invoering voor nieuwe cohorten. (GL_306)
- GroenLinks intensiveert 0,3 mld euro in omscholing, werkbegeleiding en stagebegeleiding. (GL_148_b)
- GroenLinks verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,1 mld euro, met het oog op: invoeren van het wettelijk collegegeld voor een tweede studie op het gebied van gezondheidszorg en onderwijs, financieren wetenschappelijke opleidingen op hogescholen, intensiveren profilingsfonds en intensiveren alfa/gamma studies. (GL_136)
- GroenLinks verhoogt de uitgaven aan de tweede geldstroom voor onderzoek en innovatie met 0,1 mld euro. (GL_146)
- GroenLinks verbreedt de aanvullende beurs zodat studenten met ouders met een verzamelinkomen tot 100.000 euro recht hebben op een aanvullende beurs. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (GL_133)

- GroenLinks verhoogt het budget voor de subsidieregeling praktijkleren met 0,1 mld euro. (GL_148_a)
- GroenLinks verlaagt de lumpsum in het voortgezet onderwijs. De partij verlaagt hiervoor het aantal lesuren van 938 naar 800 uur. Deze ombuiging is 0,4 mld euro in 2025 en structureel 1,0 mld euro. (GL_138)
- GroenLinks schaft de regeling halvering collegegeld eerste jaar af. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (GL_139)
- GroenLinks schaft studievouchers af voor studenten die tussen september 2015 en augustus 2019 voor het eerst studiefinanciering ontvingen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en nul euro structureel. Cumulatief is de ombuiging 0,6 mld euro. (GL_132)
- GroenLinks heft 0,2 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel over van de tweede geldstroom (subsidies van de NWO en KNAW) naar de eerste geldstroom (de lumpsum) voor hogeronderwijsinstellingen, met het oog op meer fundamenteel onderzoek. Per saldo heeft deze maatregel geen budgettair effect. (GL_144_a, GL_144_b)

Overdrachten aan bedrijven

- GroenLinks sluit de opbrengsten van de CO₂-heffing (zie GL_232_a) terug als subsidie ten behoeve van emissiereductie. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (GL_232_b)
- GroenLinks introduceert een subsidieregeling voor nieuwbouwprojecten voor woningen. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro. (GL_172)
- GroenLinks sluit een deel van de netto opbrengst van de vrachtwagenheffing terug naar de vrachtwagensector. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (GL_253_e)
- GroenLinks introduceert een subsidieregeling voor de bouw van kleine zelfstandige woningen ter bestrijding van dakloosheid. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (GL_177)
- GroenLinks buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,8 mld euro in 2025 bij overdrachten aan bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_176_d)

Internationale samenwerking

- GroenLinks verhoogt het budget voor de ontwikkelingssamenwerking tot 0,7% bni. Tevens wordt het budget vergroot met 0,2 mld euro onder andere voor het bijdragen aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. Dit is een intensivering van 1,9 mld euro. (GL_147)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in onder andere opvang van vluchtelingen in de regio en terugkeermaatregelen. (GL_126)

Veiligheid

- GroenLinks intensiveert 0,4 mld euro in extra politiecapaciteit, waaronder rechercheurs en wijkagenten. (GL_111)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in sociale advocatuur (GL_113)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in begeleiding, reclassering en forensische zorg. (GL_112)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. (GL_115)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de AIVD. (GL_107_b)

Bereikbaarheid

- GroenLinks intensiveert in de spoorwegen. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 1,5 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 8 mld euro tot en met 2030. (GL_129_a, GL_129_b)

- De invoering van de kilometerheffing (GL_250) gaat gepaard met uitvoerings- en investeringskosten. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (GL_250_g)
- GroenLinks intensiveert in de verbetering van stedelijke bereikbaarheid. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 5,0 mld euro tot en met 2030. (GL_128_a, GL_128_b)
- GroenLinks intensiveert in de fietsinfrastructuur. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1,0 mld euro tot en met 2030. (GL_127_a, GL_127_b)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van GroenLinks (GL_253) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (GL_253_d)
- GroenLinks sluit/laat openen Lelystad Airport na. Deze maatregel leidt tot een schadevergoeding van de overheid aan bedrijven van in totaal 0,2 mld euro. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_325_a)
- GroenLinks buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,3 mld euro in 2025 bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_176_c)
- GroenLinks heft het budget voor de aanleg van autowegen van 0,8 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel over naar het budget voor de infrastructuur van de trein en de fiets. Per saldo heeft deze maatregel geen budgettair effect. (GL_130_a, GL_130_b)

Defensie

- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de marine. (GL_106)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de cybercapaciteit van defensie. (GL_107_a)
- GroenLinks schaft de onderzeedienst af. Dit is een ombuiging van 1 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de ombuiging 2,5 mld euro in de kabinetssperiode. (GL_108)
- GroenLinks buigt om op gevechtsvoertuigen. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro in 2025 en een beperkte structurele ombuiging. In totaal is de ombuiging 0,8 mld euro in de kabinetssperiode. (GL_109)
- GroenLinks draait de aankoop van negen F-35 toestellen terug. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de ombuiging 0,7 mld euro in de kabinetssperiode. (GL_110)

Klimaat en milieu

- GroenLinks koopt dierrechten en stallen op. Dit is een investering van 2,4 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 6 mld euro in de kabinetssperiode. (GL_123)
- GroenLinks intensiveert in de creatie van nieuwe natuur en kwaliteitsverbetering van bestaande natuur. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 3 mld euro tot en met 2030. (GL_122_a, GL_122_b)
- GroenLinks intensiveert in aardgasvrije wijken. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 3 mld euro tot en met 2030. (GL_173_a, GL_173_b)
- GroenLinks verhoogt de uitgaven aan de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) en Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH). Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1 mld euro tot en met 2030. (GL_174_a, GL_174_b)

- GroenLinks intensiveert in subsidies voor omschakeling naar biologische landbouw. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1 mld euro tot en met 2030. (GL_347_a, GL_347_b)
- GroenLinks koopt landbouwgrond op om deze in te zetten voor natuurinclusieve landbouw. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1 mld euro tot en met 2030. (GL_348_a, GL_348_b)
- GroenLinks intensiveert in het planten van bomen. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1 mld euro tot en met 2030. (GL_349_a, GL_349_b)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de subsidie op de aankoop van elektrische auto's. (GL_254_d)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de aanschafsubsidie voor elektrische bestelbusjes. Cumulatief wordt in de jaren 2022-2025 voor 0,2 mld euro geïntensiveerd. (GL_259)
- GroenLinks verhoogt de SDE++-uitgaven met 0,5 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgettaar effect. (GL_120)

Overig

- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in kunst en cultuur. (GL_102)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in cultuuronderwijs en een cultuurbudget voor jongeren. (GL_103)
- GroenLinks intensiveert 0,1 mld euro in de publieke en regionale omroepen. (GL_125)
- GroenLinks schaft de publieke financiering van de maatschappelijke diensttijd af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (GL_141)

A.4.2 Maatregelen met een direct EMU-schuldeffect

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo maar wel een direct effect op de EMU-schuld.

EMU-schuld direct

- GroenLinks introduceert een garantiefonds voor warmtenetten en restwarmte. De storting in dit fonds verhoogt de EMU-schuld met cumulatief 1,0 mld euro binnen de kabinetperiode. (GL_121)

Tabel A.7 Netto intensivering ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	7,6
Wml 20% verhogen, gedeeltelijke koppeling uitkeringen (GL_149_a, GL_149_b, GL_149_c, GL_149_d, GL_149_f, GL_149_g, GL_149_h)	7,9
Introduceren 4 dagen gratis kinderopvang en 5 dagen gratis buitenschoolse opvang (GL_118_b)	6,6
Omvormen kindgebonden budget (GL_168_a)	5,4
Introductie verzilverbare korting voor werkenden: intensivering (GL_211_a)	2,4
Startkapitaal deel inkomenondersteuning (GL_131_c)	0,8
Vergoeding ouderschapsvakantie naar 100% max dagloon (GL_156)	0,6
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20.000 plekken (GL_370)	0,6
Kostendelersnorm in de Participatiewet afschaffen (GL_169)	0,3
Grens minimumloon verlagen naar 18 jaar (GL_151_a, GL_151_b, GL_151_c)	0,3

Introductie verzilverbare korting voor uitkeringsgerechtigden: intensivering (GL_215_a)	0,2
Uitbreiden geboorteverlof naar 3 weken (GL_154)	0,2
Uitbreiding betaald zorgverlof (GL_153)	0,2
Introductie verzilverbare korting voor gepensioneerden: intensivering (GL_209_b)	0,2
Uitbreiden huurtoeslag naar studentenkamers en onzelfstandige woningen (GL_286)	0,1
Versoepelen regels bijstand (verzamelmaatregel) (GL_167)	0,1
Intensiveren arbeidsmarktbemiddeling UWV (GL_148_c)	0,1
Afschaffen zorgtoeslag (GL_150)	-6,6
Afschaffen kinderbijslag (GL_168_b)	-3,6
Afschaffen kinderopvangtoeslag (GL_118_a)	-3,6
Werkgevers eerste 6 maanden eigenrisicodrager voor WW (uitkeringen) (GL_163_a)	-2,7
Afschaffen LIV (GL_355)	-1,0
Ongedaan maken doorwerking wml-verhoging op huurtoeslag (GL_356)	-1,0
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (uitkeringen, t.o.v. basispad) (GL_160_c)	0,0
Zorg	4,6
Inkomensafhankelijk eigen risico in de Zvw (GL_178_a, GL_178_e)	2,4
Basispakket uitbreiden met tandheelkundige zorg en anticonceptie (GL_189_a, GL_372_a)	1,6
Verhoging zorglonen lage- en middeninkomens met bestuurlijk akkoord (GL_179_a, GL_179_b, GL_179_c)	0,8
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (GL_346_b, GL_346_c)	0,4
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (GL_184)	0,2
Herinrichting ziekenhuislandschap (GL_187)	0,2
Winstverbod alle zorgaanbieders (GL_200)	0,1
Centrale aansturing gespecialiseerde ggz (GL_192)	0,1
Publiek stelsel met landelijk opererende ziekenfondsen ('Krankenkassen' en/of 'Deens model') (GL_191_a)	0,0
Alle artsen verplicht in loondienst (GL_180_a, GL_180_c)	-0,4
Hoofdlijnenakkoord i.c.m. MBI (GL_185)	-0,3
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (GL_182)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de WLZ (GL_186)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (GL_183_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (GL_197_a, GL_197_b, GL_197_c)	0,0
Inkommen van alle medisch specialisten gemaximeerd op WNT (GL_357)	0,0
Verlagen nominale zorgpremie naar 120 euro per jaar, effect op zorguitgaven (GL_212_a)	0,0
Stimuleren van anderhalvelijnszorg (GL_188)	0,0
Openbaar bestuur	0,4
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (GL_346_a)	0,6
20.000 publieke banen (deel openbaar bestuur) (GL_371_b)	0,4
Intensivering capaciteit uitvoerings- en inspectiediensten (GL_171_a)	0,2
Intensivering consulaire dienstverlening (GL_101)	0,1
Inkomensafhankelijk eigen risico in de Zvw, CAK en Belastingdienst (GL_178_c)	0,1

Ombuiging groefonds (openbaar bestuur lonen) (GL_176_a, GL_176_b)	-0,9
Extra opbrengsten door intensivering capaciteit inspectiediensten (GL_171_b)	0,0
Verlagen nominale zorgpremie naar 120 euro per jaar, uitvoeringskosten Belastingdienst (GL_212_d)	0,0
Onderwijs	8,4
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel (GL_131_a)	3,1
Startkapitaal (deel onderwijs) (GL_131_b)	1,2
Gelijk trekken salarissen docenten po en vo door inschaling volgens cao vo (GL_307)	0,9
Intensiveren onderzoek duurzame energie (GL_145_a, GL_145_b)	0,6
Verhogen lumpsum vo (GL_135)	0,6
Verhogen lumpsum voor passend onderwijs (GL_134)	0,5
Verhogen lumpsum ho voor verlagen werkdruk (GL_308)	0,4
20.000 publieke banen (deel onderwijs) (GL_371_a)	0,4
Verhogen lumpsum mbo (GL_137)	0,4
Maximale klassengrootte in po naar 21 leerlingen (GL_306)	0,3
Omscholing (GL_148_b)	0,3
Verhogen lumpsum ho (GL_136)	0,1
Intensiveren onderzoek en innovatie (GL_146)	0,1
Uitbreiden aanvullende beurs ho (GL_133)	0,1
Continueren en uitbreiden subsidieregeling praktijkleren (GL_148_a)	0,1
Verlagen aantal lesuren in vo naar 800 uur (GL_138)	-0,4
Afschaffen halvering collegegeld eerste jaar (GL_139)	-0,2
Afschaffen studievouchers (GL_132)	-0,1
Overhevelen tweede naar eerste geldstroom voor fundamenteel onderzoek (GL_144_a, GL_144_b)	0,0
Overdrachten aan bedrijven	-0,1
Terugsluis CO ₂ -heffing (GL_232_b)	0,7
Intensivering woningbouw (GL_172)	0,7
Invoeren vrachtwagenheffing (gedeeltelijke terugsluis) (GL_253_e)	0,2
Intensivering woningbouw voor bestrijding dakloosheid (GL_177)	0,1
Ombuiging groefonds (subsidies bedrijven) (GL_176_d)	-1,8
Internationale samenwerking	2,0
Ontwikkelingssamenwerking 0,7% bruto nationaal inkomen en klimaatuitgaven (GL_147)	1,9
Verzamelmaatregel migratie (GL_126)	0,1
Veiligheid	0,8
Intensivering politie (GL_111)	0,4
Intensivering sociale advocatuur (GL_113)	0,1
Intensivering begeleiding, reclassering en forensische zorg (GL_112)	0,1
Intensivering bestrijding ondermijning (GL_115)	0,1

Intensivering AIVD (GL_107_b)	0,1
Bereikbaarheid	2,4
Intensivering spoorwegen (GL_129_a, GL_129_b)	1,5
Invoeren kilometerheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (GL_250_g)	1,0
Stedelijke bereikbaarheid (GL_128_a, GL_128_b)	0,9
Intensivering fietsinfrastructuur (klimaatfonds) (GL_127_a, GL_127_b)	0,2
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (GL_253_d)	0,1
Sluiten/niet openen Lelystad Airport (schadevergoeding) (GL_325_a)	0,1
Ombuiging groefonds (bereikbaarheid) (GL_176_c)	-1,3
Verschuiving budget wegen naar openbaar vervoer. (GL_130_a, GL_130_b)	0,0
Defensie	-1,3
Intensivering marine (GL_106)	0,1
Intensivering cybercapaciteit defensie (GL_107_a)	0,1
Afschaffen onderzeedienst (GL_108)	-1,0
Ombuiging gevechtsvoertuigen (GL_109)	-0,3
Annuleren F-35 toestellen (GL_110)	-0,2
Klimaat en milieu	4,3
Opkopen veehouderijen (GL_123)	2,4
Intensivering natuur (GL_122_a, GL_122_b)	0,6
Intensivering aardgasvrije wijken (GL_173_a, GL_173_b)	0,6
Intensivering subsidies voor verduurzaming en isolatie (GL_174_a, GL_174_b)	0,2
Subsidies voor omschakeling naar biologische landbouw (GL_347_a, GL_347_b)	0,2
Opkopen landbouwgrond (GL_348_a, GL_348_b)	0,2
Intensivering planten bomen (GL_349_a, GL_349_b)	0,2
Subsidie aankoop elektrische auto's (GL_254_d)	0,1
Stimuleren elektrische busjes (GL_259)	0,1
Verhogen SDE++ (GL_120)	0,0
Overig	0,2
Intensivering kunst en cultuur (GL_102)	0,1
Intensivering cultuurbudget jongeren en cultuuronderwijs (GL_103)	0,1
Extra budget NPO en regionale omroepen (GL_125)	0,1
Afschaffen publieke financiering maatschappelijke diensttijd (GL_141)	-0,1
EMU-schuld direct	0,4
Garantstelling warmtenetten en restwarmte (GL_121)	0,4

A.4.3 Lasten

GroenLinks verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 12,4 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁷⁸. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,2 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 10,9 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 1,4 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- GroenLinks introduceert een verzilverbare heffingskorting voor werkenden. Werkenden die minstens 12.000 euro arbeidsinkomen hebben, ontvangen een bedrag van 8000 euro. De korting bouwt af met het persoonlijk inkomen vanaf 29.300 euro tot nul bij een inkomen van 70.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 36,4 mld euro in 2025. Het betreft hierbij enkel het deel van de basiskorting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven. (GL_211_b)
- GroenLinks zet meer collectieve middelen in om de vereeningsbijdrage aan zorgverzekeraars te verhogen. Zorgverzekeraars kunnen daardoor op jaarbasis een lagere nominale premie vragen aan verzekeren van 120 euro per jaar. Dit is een lastenverlichting van 21,2 mld euro. Door de maatregel gaan verzekeraars minder dan 50% van de gelden via de nominale premie innen. Dat kan bezwaren vanuit de Europese Commissie oproepen vanwege mogelijke staatssteunaspecten. (GL_212_c)
- GroenLinks voegt de werkgeverspremies arbeidsongeschiktheid, WW en Zvw samen tot een werkgeversheffing collectieve voorzieningen. In het premietarief van deze werkgeversheffing blijven de huidige differentiaties naar type contract (vast/flex) en schadelast (WGA/ZW) bestaan. De huidige differentiatie naar bedrijfs grootte vervalt. GroenLinks introduceert een gedifferentieerde franchise ter hoogte van 92% van het wettelijk minimumloon voor kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers, gemeten naar de loonsom van een gemiddelde werknemer) en 50% van het wettelijk minimumloon voor grote werkgevers. De maximumpremiegrens vervalt. Per saldo resulteert dit in een lastenverlichting voor werkgevers van 14,6 mld euro. Deze maatregel gaat gepaard met grote uitvoeringstechnische complexiteit en risico's. (GL_214_c, GL_214_d, GL_214_e)
- GroenLinks introduceert een verzilverbare korting voor gepensioneerden. De korting is gelijk aan 5.000 euro per persoon en bouwt af naar nul met het huishoudinkomen tussen de 30.000 en 50.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 9,1 mld euro in 2025. Het betreft hierbij enkel het deel van de basiskorting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven (GL_209_c)
- GroenLinks schafft de inkomensafhankelijke bijdrage in de Zvw af voor gezinnen. Dit is een lastenverlichting van 7,6 mld euro. (GL_350)
- GroenLinks introduceert een vierschijvenstelsel, waarin de lage schijf in het huidige tweeschijvenstelsel weer wordt opgesplitst in drie schijven. De tarieven zijn 35% over het inkomen tot 27.000 euro, 38,5% over het inkomen tussen de 27.000 en 65.000 euro, en 50% over het inkomen tussen 65.000 en 200.000 euro. De schijflengtes worden structureel bevrrezen. Per saldo leidt dit tot een lastenverlichting van 1,1 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (GL_227_a)
- GroenLinks bouwt het eigenwoningforfait af, totdat dit volledig is uitgefaseerd in 2030. Dit is een lastenverlichting van 1,0 mld euro in 2025 en 3,5 mld euro structureel. (GL_201_b)
- GroenLinks introduceert een verzilverbare korting specifiek gericht op personen onder de AOW-gerechtigde leeftijd met een uitkering. De korting is gelijk aan 10% van het sociaal minimum en bouwt af met het huishoudinkomen vanaf het minimumloon tot een modaal inkomen. Dit is een

⁷⁸ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

lastenverlichting van 0,9 mld euro in 2025. Het betreft hierbij enkel het deel van de basiskorting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven. (GL_215_b)

- GroenLinks verplicht zelfstandigen tot pensioenopbouw tot een inkomen van 60.000 euro. Hierbij wordt uitgegaan van een premiepercentage van 10%. De hogere aftrek van pensioenpremies leidt tot 0,9 mld euro minder belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen hoger door de hogere pensioenpremies. Structureel leidt dit tot een lastenverzwaren van 0,1 mld euro. (GL_310_b, GL_310_c, GL_310_f)
- GroenLinks verplicht werknemers die nog geen verplicht pensioen opbouwen tot pensioenopbouw tot een inkomen van 60.000 euro. De hogere aftrek van pensioenpremies leidt tot 0,4 mld euro minder belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen hoger door de hogere pensioenpremies. Structureel leidt dit tot een lastenverzwaren van 0,1 mld euro. (GL_309_b, GL_309_c, GL_309_f)
- GroenLinks wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 100% van het minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is één jaar, zelfstandigen met personeel zijn uitgezonderd. Doordat de premie volledig wordt betaald uit algemene middelen, leidt het vervallen van de premie uit het basispad tot een structurele lastenverlichting van 1,4 mld euro (waarvan 0,1 mld in 2025). (GL_160_b)
- GroenLinks introduceert een bonus van maximaal 10.000 euro voor startende zelfstandigen die in de eerste drie jaar werknemers in dienst nemen. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,1 mld euro. (GL_305)
- GroenLinks schaft de algemene heffingskorting af (incl. doorwerking bijstand en AOW). Dit is een lastenverzwaren van 28,8 mld euro in 2025 en 28,6 mld euro structureel. (GL_205)
- GroenLinks schaft de arbeidskorting af. Dit is een lastenverzwaren van 24,8 mld euro. (GL_203)
- GroenLinks schaft de ouderenkorting af. Dit is een lastenverzwaren van 5,2 mld euro. (GL_209_a)
- GroenLinks bouwt de hypothekrenteaf trek af totdat deze volledig is uitgefaseerd in 2030, en treft extra maatregelen om het verplaatsen van eigenwoningschuld naar box 3 tegen te gaan. Dit is een lastenverzwaren van 3,0 mld euro in 2025 en 7,3 mld euro structureel. (GL_201_a)
- GroenLinks fiscaliseert de AOW-premie geleidelijk, zodat de AOW-premie volledig is gefiscaliseerd in 2030. Dit is een lastenverzwaren van 2,7 mld euro in 2025 en 4,8 mld euro structureel. (GL_202)
- GroenLinks schaft de aftrekposten af die vallen onder de ondernemersaftrek. Dit zijn de zelfstandigenaftrek, de startersaftrek, de aftrek voor speur- en ontwikkelingswerk, de meewerktaftrek en de stakingsaftrek. Dit is een lastenverzwaren van 2,1 mld euro in 2025 en 1,1 mld euro structureel. (GL_204_b)
- De premies voor de volksverzekeringen (AOW, ANW en Wlz) in box 1 worden ook geheven over inkomen in box 2 en box 3. Dit is een lastenverzwaren van 1,8 mld euro. (GL_222_b)
- GroenLinks schaft de mkb-winstvrijstelling af. Dit is een lastenverzwaren van 1,6 mld euro in 2025 en 1,8 mld euro structureel. (GL_204_a)
- GroenLinks schaft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (GL_223)
- GroenLinks wijzigt de tariefstructuur in de bijtelling. Voor elektrische auto's met een waarde tot 40.000 euro gaat de bijtelling naar 8% in 2025 en 22% in 2030. Voor elektrische auto's met een waarde boven de 40.000 euro wordt het tarief 22% vanaf 2025, net als voor auto's met een CO₂-uitstoot tot 50 gram/km. Voor auto's met een CO₂-uitstoot tussen de 51 en de 106 gram/km gaat de bijtelling naar 25%, daarboven naar 36%. Dit is een lastenverzwaren voor gezinnen van 0,6 mld euro in 2025 en 0,7 mld euro structureel. (GL_254_a)
- GroenLinks schaft de alleenstaandeouderenkorting af. Dit is een lastenverzwaren van 0,6 mld euro. (GL_207)

- GroenLinks introduceert een nieuw toptarief van 60% voor inkomens hoger dan 200.000 euro. Dit is een lastenverzwarening van 0,6 mld euro. (GL_227_c)
- GroenLinks laat de inkomsten uit box 2 en 3 meetellen in de bepaling van de hoogte van de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de door de partij geïntroduceerde verzilverbare heffingskortingen. Dit is een lastenverzwarening van 0,5 mld euro in 2025 en 2,0 mld euro structureel. (GL_222_a)
- GroenLinks schafft de 30%-regeling en de vrijstelling extraterritoriale kosten (ETK) voor ingekomen werknemers af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,5 mld euro. (GL_221)
- GroenLinks introduceert een progressief tarief in box 2, zodat de combinatie van de tarieven in box 2 samen met de tarieven in de vennootschapsbelasting gelijk zijn aan de door de partij voorgestelde tarieven in box 1. Dit leidt tot een box 2 tarief van 23,5% tot 27.000 euro, 27,6% tussen de 27.000 en 65.000 euro, 41,2% tussen de 65.000 en 200.000 euro en 42,9% boven de 200.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,5 mld euro. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel positief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk lagere opbrengst in de jaren erna. (GL_261_e)
- GroenLinks introduceert een werkgeversheffing van 14% op loon boven 500.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,3 mld euro. (GL_228)
- GroenLinks schafft de middelingsregeling in de inkomstenbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,2 mld euro. (GL_208)
- GroenLinks stelt het maximale aftrektarief gelijk aan het eersteschijftarief in het door de partij voorgestelde vierschijvenstelsel. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (GL_227_b)
- GroenLinks schafft de fiscale oudedagsreserve af. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (GL_230)
- GroenLinks verlaagt de grens waarbij schulden bij de eigen vennootschap worden belast met een box 2-heffing naar 17.500 euro. Dit geldt zowel voor bestaande als nieuwe schulden en is inclusief de eigen woningschuld. In het jaar van invoering leidt dit tot een substantiële kasontvangst, in de jaren erna ontstaat er juist een tijdelijke beperkte jaarlijkse derving, met structureel een beperkte kasopbrengst. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een beperkte lastenverzwarening voor bedrijven. (GL_226)
- GroenLinks schafft de doorschuifregeling voor aanmerkelijkbelanghouders in box 2 af. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor bedrijven in 2025 en een structurele lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (GL_225)
- GroenLinks vergroot het verschil tussen de WW-premie voor flex-contracten en de WW-premie voor vaste contracten. Voor flex-werknemers gaan werkgevers meer premie betalen, en voor vaste werknemers minder. Per saldo heeft deze maatregel geen budgettair effect. (GL_157)

Vermogen en winst

- GroenLinks verlaagt de verhuurderheffing taakstellend voor woningcorporaties die investeren in woningbouw en -verduurzaming. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (GL_285)
- GroenLinks verhoogt de vrijstellingen binnen de erfbelasting. Alle ontvangers krijgen een jaarlijkse vrijstelling van 27.000 euro. Daarnaast houden kinderen met een handicap en partners de vrijstellingen die momenteel gelden voor deze groepen, waarbij voor partners tevens de eigen woning wordt vrijgesteld van erfbelasting. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro. (GL_218)
- GroenLinks introduceert een vermogensbelasting op het bruto bezit in box 3, de eigen woning, het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang in box 2. Voor de berekening van de waarde van de eigen woning wordt rekening gehouden met de resterende hypotheekschuld en woningen met een waarde lager dan 1 miljoen euro zijn vrijgesteld van deze heffing. Daarnaast geldt een algemene

vrijstelling van 1 miljoen euro. Er wordt 1% belasting geheven over een vermogen tussen de 1 miljoen en 2 miljoen euro, en 2% over vermogen boven 2 miljoen euro. Dit is een lastenverzwaring van 3,9 mld euro voor gezinnen en 2,6 mld euro voor bedrijven in 2025. Structureel is het een lastenverzwaring van 4,1 mld euro voor gezinnen en 2,7 mld euro voor bedrijven. (GL_262_a, GL_262_b)

- GroenLinks verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 5%-punt naar 30%. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 4,0 mld euro. (GL_263)
- GroenLinks schafft de Baangerelateerde investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro. (GL_274)
- In de vermogensaanwasbelasting van GroenLinks is het niet mogelijk om verliezen te verrekenen over de jaren. Dit is een lastenverzwaring van 1,8 mld euro. (GL_261_d)
- GroenLinks verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,3 mld euro. (GL_275)
- GroenLinks schafft de vrijstellingen voor niet-woningen in de onroerendezaakbelasting af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,2 mld euro. GroenLinks roomt deze lastenverzwaring af via het gemeentefonds. (GL_296)
- GroenLinks voert een progressieve tariefstructuur in box 3 in, die gelijk is aan de tarieven en schijflengtes in box 1. Dit is een lastenverzwaring van 1,1 mld euro in 2025 en 0,7 mld euro structureel. (GL_261_b)
- GroenLinks past de tarieven van de erf- en schenkbelasting aan en maakt deze onafhankelijk van de relatie van de ontvanger met de schenker of erflater. Onder de 100.000 euro wordt het tarief 25%, tussen de 100.000 en 200.000 euro wordt het tarief 35%, en boven de 200.000 euro wordt het tarief 45%. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 1,0 mld euro. (GL_217)
- GroenLinks verhoogt de bankenbelasting. Dit is een taakstellende lastenverzwaring voor bedrijven van 1,0 mld euro. (GL_280)
- GroenLinks scherpt de verliesverrekening in de vennootschapsbelasting aan tot 30% van de jaarwinst boven de 1 mln euro, beperkt de carry forward naar zes jaar en schafft de carry back af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,8 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (GL_272_a)
- GroenLinks scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 20% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,6 mld euro. (GL_264_d)
- GroenLinks schafft de vrijstelling dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen af. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,5 mld euro. (GL_283)
- Voor de vermogensaanwasbelasting van GroenLinks geldt dat voor de bepaling van de grondslag de rente op schulden niet meer verrekenbaar is met de rendementen op het vermogen. Dit is een lastenverzwaring van 0,5 mld euro in 2025 en 1 mld euro structureel. (GL_261_c)
- GroenLinks schafft de innovatiebox af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (GL_276)
- GroenLinks voert een aftrekbeperking in voor kosten binnen een concern die bij de ontvanger niet voldoende belast zijn. Hierbij wordt gekeken naar het effectieve tarief waaraan de betaling onderworpen is bij de ontvanger, zonder uitzondering voor ontvangers met wezenlijke economische activiteiten. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,4 mld euro. (GL_269_b)
- GroenLinks verhoogt de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen naar 10%. Dit is een lastenverzwaring van 0,2 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor gezinnen. (GL_288_a, GL_288_b)

- GroenLinks schaft het doorschuiven van stakingswinst af, waardoor bij de overgang van een onderneming belasting betaald dient te worden over de stakingswinst. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,3 mld euro. (GL_224)
- GroenLinks voert een mediaheffing in met een tarief van 5% over de bruto-opbrengst uit telecommaansluitingen, advertenties via platforms die audiovisueel materiaal beschikbaar stellen, streamingdiensten, verkoop en verhuur van audiovisueel materiaal. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025. (GL_298)
- GroenLinks schaft de vrijstelling voor cultuurgrond in de overdrachtsbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro. (GL_300)
- GroenLinks scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens een effectief tarief van 9% en bijheffing tot het Nederlandse statutaire tarief. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro. (GL_265)
- GroenLinks voert ter vervanging van het huidige box 3 systeem een heffing op daadwerkelijk rendement in. De partij kiest voor een heffingsvrij inkomen van 1000 euro. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (GL_261_a)
- GroenLinks schaft de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de erf- en schenkbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (GL_220)
- GroenLinks past de leegwaarderatio niet langer toe bij de WOZ-waarde in box 3 van de inkomstenbelasting. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (GL_291)
- GroenLinks schaft de landbouwvrijstelling af. Zonder overgangsrecht is dit een structurele lastenverzwarening voor bedrijven van 0,5 mld euro. In 2025 is de opbrengst 0,1 mld euro vanwege een beperkte heffingsgrondslag. (GL_248)
- GroenLinks voert de conditionele eindafrekening dividendbelasting in, inclusief terugwerkende kracht. Hierdoor worden dividenduitkeringen van multinationals die hun hoofdkantoor na 18 september 2020 fiscaal gezien hebben verplaatst naar een land zonder dividendbelasting, in materiële zin belast alsof het hoofdkantoor nog in Nederland was gevestigd. Dit is een lastenverzwarening voor buitenlandse aandeelhouders van 0,1 mld euro in 2025. De structurele lastenverhoging is beperkt. Deze maatregel gaat gepaard met grote uitvoeringstechnische complexiteit en risico's en de juridische houdbaarheid is onzeker. (GL_281)
- GroenLinks beperkt de verliesverrekening in de inkomstenbelasting tot zes jaar carry forward en nul jaar carry back. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (GL_229)
- GroenLinks vormt de deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting om van een bruto- naar een nettovrijstelling, waardoor de kosten in verband met een deelname niet meer aftrekbaar zijn. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro. (GL_268)
- GroenLinks beperkt de afschrijving op gebouwen in eigen gebruik in de inkomstenbelasting tot de WOZ-waarde als bodemwaarde, waarbij er sprake is van overgangsrecht voor belastingplichtigen die nog geen drie jaar hebben afgeschreven. De maatregel leidt tot het naar voren halen van belastinginkomsten, wat een tijdelijk positief kaseffect geeft in de eerste jaren. Structureel is de opbrengst beperkt. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro. (GL_292)
- GroenLinks schaft de schenkingsvrijstelling voor de eigen woning af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (GL_284_a)
- GroenLinks belast in box 3 de winst bij de verkoop van koopwoningen die gekocht zijn na invoering van de maatregel, na correctie voor de landelijke trend in huizenprijzen. Gedurende de bezitsperiode uitgevoerde verbouw- en herstelwerkzaamheden mogen worden afgetrokken voor zover deze uitkomen boven een drempel van 50.000 euro. Voor de belastinggrondslag geldt een drempel van

100.000 euro. Dit is een beperkte lastenverzwaring in 2025 en een lastenverzwaring van 0,1 mld euro structureel. (GL_287)

Milieu

- GroenLinks schaft de mrb af. Dit is een lastenverlichting van 4,8 mld euro voor gezinnen en 1,2 mld euro voor bedrijven. (GL_250_c, GL_250_d)
- De invoering van de kilometerheffing (GL_250) en het afschaffen van de mrb (GL_250_c, GL_250_d) leidt per saldo tot minder gereden kilometers. Dit is een lastenverlichting van 1,0 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (GL_250_e, GL_250_f)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van GroenLinks gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (GL_253_b)
- GroenLinks verhoogt de energie-investeringsaftrek (EIA), de milieu-investeringsaftrek (MIA) en de willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. Een degelijke verhoging van deze regelingen vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (GL_237)
- GroenLinks bouwt de salderingsregeling geleidelijk af per 2025. Dit betekent een vertraging van de afbouw van twee jaar ten opzichte van het basispad. Het afbouwpercentage blijft wel gelijk aan 9%. Dit is een beperkte lastenverlichting voor gezinnen en bedrijven. (GL_239_a, GL_239_b)
- Door de aanpassing van de bijtellingstarieven (GL_254_a) en de verhoging van de aankoopsubsidie voor elektrische auto's (GL_254_d) vinden er gedragseffecten plaats. Dit is een beperkte lastenverlichting voor burgers en bedrijven. (GL_254_b, GL_254_c)
- GroenLinks voert een kilometerheffing in, gedifferentieerd naar brandstofsoort, tijd en plaats. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 5,5 mld euro en 1,9 mld euro voor bedrijven in 2025. (GL_250_a, GL_250_b)
- GroenLinks voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 29 cent/km. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,0 mld euro en een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,1 mld euro. (GL_253_a, GL_253_c)
- GroenLinks verhoogt en differentieert de vliegbelasting. De belasting wordt verhoogd naar 25 euro voor korte vluchten (Europa) en 50 euro voor lange vluchten. Business-passagiers betalen twee keer zoveel belasting en de vliegbelasting geldt ook voor transferpassagiers. De partij voert daarnaast een tariefopslag van 12,50 euro in voor afstanden die per trein (ongeveer) net zo snel bereikbaar zijn. Dit is een lastenverzwaring van 0,2 mld euro voor gezinnen, 0,5 mld euro voor bedrijven en 0,4 mld euro voor het buitenland. (GL_256_a, GL_256_b, GL_256_c)
- GroenLinks voert een verpakkingenbelasting in op meerlaagse verpakkingen en verpakkingen die minder dan 30% gerecycled materiaal bevatten. Dit is een taakstellende lastenverzwaring voor bedrijven van 1,0 mld euro. (GL_234)
- GroenLinks introduceert een jaarlijks oplopende generieke CO₂-heffing voor de industrie. Dit is een lastenverzwaring van 0,7 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. Hiertegenover staat een even grote terugsluis van deze heffing (zie GL_232_b). (GL_232_a)
- GroenLinks introduceert een openruimteheffing (heffing op onbebouwde grond) op nationaal niveau. Dit is een taakstellende lastenverzwaring voor bedrijven van 0,7 mld euro. (GL_289)
- GroenLinks verhoogt de afvalstoffenbelasting naar 100 euro in 2025 en 200 euro in 2030. Dit is een even grote lastenverzwaring voor gezinnen en bedrijven van in totaal 0,3 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. Daarnaast worden kosten voor gemeenten verwacht om gescheiden afvalinzameling te faciliteren. (GL_231_a, GL_231_b)

- GroenLinks verhoogt de tarieven op gas in de tweede, derde en vierde schijf in de energiebelasting met 5 cent. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro. (GL_240)
- GroenLinks verhoogt de bpm taakstellend met 0,2 mld euro in 2025. Dit is een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,1 mld en bedrijven van 0,1 mld in 2025. (GL_260_a, GL_260_b)
- GroenLinks voert een bpm in op CO₂-uitstoot voor alle bestelauto's (waardoor de huidige bpm voor particuliere bestelauto's op cataloguswaarde vervalt) met een taakstellende opbrengst van 0,2 mld euro. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro en een lastenverlichting voor gezinnen van 0,1 mld euro. (GL_258_a, GL_258_b)
- GroenLinks schaft de teruggaafregelingen in de energiebelasting af. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. (GL_238)
- GroenLinks schaft de vrijstelling van belasting op leidingwater bij een jaarlijks waterverbruik van meer dan 300 m³ af (grootverbruik). Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (GL_241)
- GroenLinks voert een heffing op bestrijdingsmiddelen in. Dit is een taakstellende lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (GL_351)
- GroenLinks voert een heffing op kunstmest in. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (GL_352)
- GroenLinks schaft de teruggaafregeling voor de bpm en de vrijstelling mrb voor overheidsvoertuigen af en schaft ook de vrijstelling mrb voor taxi's af. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (GL_257)
- GroenLinks voert een CO₂-minimumprijs voor elektriciteitsopwekking in bovenop de ETS-prijs. Dit is een beperkte lastenverzwareing in 2025 en een lastenverzwareing van 0,1 mld euro structureel. (GL_242_c)

Overig

- GroenLinks verlaagt het btw-tarief op groente en fruit van 9% naar 5%. Dit is een lastenverlichting van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoeft voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (GL_244_a, GL_244_c)
- GroenLinks brengt vlees en vis onder het algemene btw-tarief van 21%. Dit is een lastenverzwareing van 1,0 mld euro voor gezinnen en 0,3 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoeft voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (GL_245_a, GL_245_b)
- GroenLinks voert een financiële transactiebelasting in met een tarief van 0,01% op transacties in financiële derivaten en van 0,1% op transacties in overige financiële instrumenten. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 1,0 mld euro. (GL_279)
- GroenLinks verhoogt het tarief van de assurantiebelasting van 21% naar 25%. Dit is een lastenverzwareing van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. (GL_299_a, GL_299_b)
- GroenLinks voert een verbruiksbelasting in op alcoholvrije dranken. De hoogte van de belasting is afhankelijk van het suikergehalte van het specifieke product. Dit is een lastenverzwareing van 0,4 mld euro. (GL_246)

- GroenLinks verhoogt de accijns op tabak naar 10 euro. Dit is een lastenverzwareing van 0,3 mld euro. (GL_297)
- GroenLinks voert een quotum in voor doelgroepbanen van 5%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzwareing van 0,2 mld euro. (GL_161)
- GroenLinks voert een experiment uit voor het telen, verkopen en gebruiken van softdrugs. Dit is een tijdelijke lastenverzwareing in 2025 van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Structureel zijn er geen budgettaire effecten. De opbrengsten ontstaan bijvoorbeeld door het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf. De Raad van State heeft opgemerkt dat een experiment vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een experiment mogelijk ook in het belang kan zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht. (GL_117_a, GL_117_b)
- GroenLinks voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 3% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,2 mld euro in 2025. (GL_278)

A.4.4 Niet-EMU-relevante lasten

GroenLinks verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 4,5 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,1 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 4,4 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- GroenLinks introduceert eigenrisicodragerschap voor werkgevers voor de eerste zes maanden WW. Het WW-recht wordt vastgesteld door het UWV, maar de kosten van WW-uitkeringen gedurende de eerste zes maanden komen voor rekening van de oude werkgever. Hierdoor worden er minder mensen ontslagen. De overheidsuitgaven (WW-uitkeringen betaald door het UWV, GL_163_a) dalen, maar tegenover deze ombuiging staan hogere werkgeverslasten in de vorm van WW-uitkeringen betaald door eigenrisicodragers. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van afgerond 2,3 mld euro. (GL_163_b)
- GroenLinks voert een bijnengverplichting in voor groen gas en waterstof met aardgas. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 1,4 mld euro structureel. (GL_361)
- De maatregelen van GroenLinks voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (GL_369_a, GL_369_b)
- GroenLinks voert een rendementseis in voor nieuw te installeren verwarmingsinstallaties in gebouwen. Dit is een niet-EMU-relevantie lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (GL_319)
- De GroenLinks-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel voor bedrijven en 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld structureel voor gezinnen. (GL_368_a, GL_368_b)
- GroenLinks breidt de energiebesparingsverplichting voor bedrijven in de Wet Milieubeheer uit door aanpassingen in de reikwijdte en de terugverdientijd. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (GL_313)
- GroenLinks voert enkele verplichtingen in gericht op de verduurzaming van woningen in de vrije huursector, zoals de overstap op tenminste een hybride cv-ketel bij vervanging van een nieuwe cv-

ketel en het verplicht plaatsen van zonnepanelen bij de overgang naar nieuwe huurders. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (GL_367)

- GroenLinks voert een verplichting in om te voldoen aan een minimumpercentage duurzaam brandstofgebruik in de luchtvaart, scheepvaart, het vrachtverkeer en de landbouw. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van beperkte omvang voor het buitenland en van 0,1 mld euro voor bedrijven. (GL_323_a, GL_323_b)
- GroenLinks voert enkele verplichtingen in gericht op de verwarmingsinstallatie voor woningen, zoals het verplicht waterzijdig inregelen van de cv-installatie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor gezinnen van beperkte omvang in 2025 en 0,1 mld euro structureel. (GL_366)

Tabel A.8 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwareing.	2025
Inkommen en arbeid	-20,4
Introductie verzilverbare korting voor werkenden: lastenverlichting (GL_211_b)	-38,3
Verlagen nominale zorgpremie naar 120 euro per jaar (GL_212_c)	-21,2
Werkgeversheffing collectieve voorzieningen (GL_214_c, GL_214_d, GL_214_e)	-14,6
Introductie verzilverbare korting gepensioneerden: lastenverlichting (GL_209_c)	-9,1
Afschaffen inkomensafhankelijke bijdrage Zvw voor gezinnen (GL_350)	-7,6
Introductie vierschijvenstelsel: vervangen lage schijf huidig stelsel door drie schijven (GL_227_a)	-1,1
Uitfaseren eigenwoningforfait (GL_201_b)	-1,0
Introductie verzilverbare korting voor uitkeringsgerechtigden: lastenverlichting (GL_215_b)	-0,9
Verplichte pensioenopbouw tot 60.000 euro voor zelfstandigen (GL_310_b, GL_310_c, GL_310_f)	-0,9
Verplichte pensioenopbouw tot 60.000 euro voor witte vlek werknemers (GL_309_b, GL_309_c, GL_309_f)	-0,4
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premie uit basispad vervalt) (GL_160_b)	-0,1
Aannamebonus eerste werknemer (GL_305)	-0,1
Afschaffen algemene heffingskorting (incl. doorwerking bijstand en AOW) (GL_205)	28,8
Afschaffen arbeidskorting (GL_203)	24,8
Afschaffen ouderenkorting (GL_209_a)	5,2
Uitfaseren hypotheekrenteafrek (GL_201_a)	3,0
Geleidelijk fiscaliseren AOW-premie (GL_202)	2,7
Afschaffen aftrekposten die vallen onder de ondernemersaftrek (GL_204_b)	2,1
Premies volksverzekeringen ook heffen over inkomsten box 2 en box 3 (GL_222_b)	1,8
Afschaffen mkb-winstvrijstelling (GL_204_a)	1,6
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (GL_223)	0,7
Aanpassen tarieven bijtelling (GL_254_a)	0,6
Afschaffen alleenstaandeouderenkorting (GL_207)	0,6
Introductie vierschijvenstelsel: nieuw toptarief (GL_227_c)	0,6
Inkomsten box 2 en 3 tellen mee voor afbouw heffingskortingen (GL_222_a)	0,5
Afschaffing 30%-regeling en ETK-regeling (GL_221)	0,5
Invoeren progressief tarief box 2 (GL_261_e)	0,5
Werkgeversheffing van 14% op loon boven 500.000 euro (GL_228)	0,3

Afschaffen middelingsregeling (GL_208)	0,2
Aftrektarief gelijk stellen aan het eersteschijftarief in box 1 (GL_227_b)	0,1
Afschaffen fiscale oudedagsreserve (GL_230)	0,1
Versoberen fiscale behandeling lenen uit eigen vennootschap (GL_226)	0,0
Afschaffen doorschuifregeling in box 2 (GL_225)	0,0
Verhogen verschil vast/flex in WW-premies (GL_157)	0,0
Vermogen en winst	23,5
Verlagen verhuurderheffing bij investeren (GL_285)	-1,5
Verhoging vrijstelling erfbelasting (GL_218)	-0,3
Introductie vermogensbelasting over alle boxen met progressief tarief (GL_262_a, GL_262_b)	6,5
Verhoging hoge tarief vennootschapsbelasting (GL_263)	4,0
BIK afschaffen (GL_274)	2,0
Geen verliesverrekening over de jaren in de vermogensaanwasbelasting (GL_261_d)	1,8
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (GL_275)	1,3
Afschaffen vrijstellingen niet-woningen OZB (GL_296)	1,2
Tarieven box 3 gelijkstellen aan tarieven box 1 (GL_261_b)	1,1
Uniformering tarieven en aanpassing schijfgrenzen, tarieven en vrijstellingen erf- en schenkbelasting (GL_217)	1,0
Verhogen bankenbelasting (GL_280)	1,0
Aanscherpen verliesverrekening, aanpassen carry forward en afschaffen carry back (GL_272_a)	0,8
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (GL_264_d)	0,6
Afschaffen vrijstelling dividendbelasting bij inkoop eigen aandelen (GL_283)	0,5
Rente op schulden niet meer verrekenbaar in de vermogensaanwasbelasting (GL_261_c)	0,5
Afschaffen innovatiebox (GL_276)	0,4
Invoeren aftrekbeperking laagbelaste betalingen binnen concern (GL_269_b)	0,4
Verhogen overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen (GL_288_a, GL_288_b)	0,3
Afschaffen doorschuif stakingswinst (GL_224)	0,3
Invoeren mediaheffing (GL_298)	0,2
Afschaffen vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (GL_300)	0,2
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (GL_265)	0,2
Invoeren vermogensaanwasbelasting met een heffingsvrij inkomen van 1000 euro (GL_261_a)	0,1
Afschaffen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) (GL_220)	0,1
Leegwaarderatio in box 3 niet langer toepassen (GL_291)	0,1
Afschaffen landbouwvrijstelling (GL_248)	0,1
Conditionele eindafrekening dividendbelasting (GL_281)	0,1
Beperken verliesverrekening in de inkomstenbelasting (GL_229)	0,1
Kosten voor deelnemingen niet meer aftrekbaar (GL_268)	0,1
Afschrijvingsbeperking gebouwen in vpB doortrekken naar IB-onderneming (GL_292)	0,1
Afschaffen schenkingsvrijstellingen eigen woning en studie en familiebanklening (afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning) (GL_284_a)	0,1
Hoge verkoopwinsten eigen woning belasten in box 3 (GL_287)	0,0

Milieu	5,6
Afschaffen mrb (GL_250_c, GL_250_d)	-6,1
Invoeren kilometerheffing (gedragseffect) (GL_250_e, GL_250_f)	-1,2
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (GL_253_b)	-0,3
Verhogen ELA-, MIA- en VAMIL-regelingen (GL_237)	-0,1
Vertragen afbouw salderingsregeling (GL_239_a, GL_239_b)	-0,1
Aanpassen tarieven bijtelling (gedragseffecten) (GL_254_b, GL_254_c)	-0,1
Invoeren kilometerheffing (GL_250_a, GL_250_b)	7,3
Invoeren vrachtwagenheffing (GL_253_a, GL_253_c)	1,1
Invoeren gedifferentieerde vliegbelasting (GL_256_a, GL_256_b, GL_256_c)	1,1
Invoeren verpakkingenbelasting (GL_234)	1,0
CO ₂ -heffing voor de industrie (GL_232_a)	0,7
Invoeren openruimteheffing (GL_289)	0,7
Verhogen afvalstoffenbelasting (GL_231_a, GL_231_b)	0,3
Verhogen tarieven energiebelasting (bedrijven) (GL_240)	0,2
Verhogen bpm (GL_260_a, GL_260_b)	0,2
Introduceren bpm op CO ₂ -grondslag voor bestelauto's (GL_258_a, GL_258_b)	0,2
Afschaffen terugaafregelingen in de energiebelasting (GL_238)	0,2
Afschaffen vrijstelling leidingwater grootverbruik (GL_241)	0,1
Heffing op bestrijdingsmiddelen (GL_351)	0,1
Heffing op kunstmest (GL_352)	0,1
Afschaffen terugaafregeling bpm en vrijstelling mrb overheidsvoertuigen en afschaffen vrijstelling mrb taxi's (GL_257)	0,1
Aanscherpen CO ₂ -heffing elektriciteit (GL_242_c)	0,1
Overig	3,7
Btw-tarief op groente en fruit naar 5% (GL_244_a, GL_244_c)	-0,5
Btw-tarief op vlees en vis naar 21% (GL_245_a, GL_245_b)	1,3
Invoeren financiële transactiebelasting (GL_279)	1,0
Verhogen assurantiebelasting (GL_299_a, GL_299_b)	0,5
Verbruiksbelasting op suikerhoudende alcoholvrije dranken (GL_246)	0,4
Verhogen tabaksaccijns (GL_297)	0,3
Quotum doelgroepbanen (5%) (GL_161)	0,2
Experimenten softdrugs (GL_117_a, GL_117_b)	0,2
Invoering digitale dienstenbelasting (GL_278)	0,2
Niet-EMU-relevant	4,5
Werkgevers eerste 6 maanden eigenrisicodrager voor WW (werkgeverslasten) (GL_163_b)	2,3
Bijmengverplichting groen gas (GL_361)	0,7
Kosten voor de industrie (GL_369_a, GL_369_b)	0,4
Invoeren rendementseis verwarmingsinstallaties (GL_319)	0,3
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (GL_368_a, GL_368_b)	0,2

Energiebesparingsverplichting bedrijven (GL_313)	0,2
Kosten verduurzaming vrije sector (GL_367)	0,2
Bijmengverplichting (GL_323_a, GL_323_b)	0,1
Kosten eisen verwarmingsinstallatie (GL_366)	0,0

A.5 SP

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door de SP aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.5.1 Uitgaven

De SP intensieveert per saldo 38,0 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- De SP introduceert een wettelijk minimumuurloon, op het niveau van de huidige 36-urigewerkweek. Dit betekent een loonsverhoging voor werknemers op wml-niveau met een langere werkweek. De gekoppelde uitkeringen volgen deze stijging, boven op de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Tevens verhoogt zij het wettelijk minimum(uur)loon generiek met 22,3%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde uitkeringen volgen ook deze extra stijging. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 14,1 mld euro. (SP_160_a, SP_160_b, SP_160_c, SP_160_d, SP_160_e, SP_160_f, SP_160_g, SP_160_h, SP_160_i)
- De SP introduceert vier dagen gratis kinderopvang voor kinderen jonger dan vier jaar en vier dagen gratis bso voor 4- tot 12-jarigen. Zowel werkenden als niet-werkenden kunnen gebruikmaken van de voorziening. Dit is een intensivering van 6,5 mld euro in 2025 en 9,1 mld euro structureel. (SP_162_b)
- De SP brengt de AOW-leeftijd in 2023 terug naar 65 en handhaalt deze erna op deze leeftijd. Dit leidt tot een intensivering van de uitkeringen van 5,7 mld euro in 2025 en van 12,3 mld euro structureel. Tevens is er een intensivering van uitkeringen aan AOW-gerechtigden in het buitenland van 0,2 mld euro in 2025 en van 0,5 mld euro structureel. Daarentegen zal het beroep op arbeidsongeschiktheids- en WW- en bijstandsuitkeringen dalen, wat leidt tot een ombuiging van 2,3 mld euro in 2025 en 4,9 mld euro structureel. Ook is er een lastenverlaging (SP_161_c), omdat men minder lang AOW-premie betaalt. (SP_161_a, SP_161_b, SP_161_e)
- De SP creëert 20.000 beschutte werkplekken bij een sociale ontwikkelbedrijven. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (SP_164)
- De SP schafft het minimumjeugdloon af. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (SP_159_a, SP_159_b, SP_159_c)
- De SP wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De partij kiest daarbij voor een variant met maximale grondslag op WIA-niveau, en uitkering 70% daarvan. De wachttijd is 6 maanden. De uitkeringen leiden tot een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 3,3 mld euro structureel. (SP_171_b)
- De SP schafft de kostendelersnorm in de Participatiewet af. Dat is een intensivering van 0,3 mld euro. (SP_168)
- De SP introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,2 mld euro. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (SP_174_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (SP_174_c). (SP_174_a)
- De SP verhoogt de uitkeringen in de WGA (taakstellend) met in totaal 0,1 mld euro. (SP_163)
- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor een riksaanpak van armoede en schulden. (SP_169)
- De SP intensieveert taakstellend 0,1 mld euro in omscholing en inkomensorondersteuning van werknemers die werkzaam zijn in de fossiele industrie. (SP_324)

- De SP schaft de zorgtoeslag af. Dit is een ombuiging van 6,6 mld euro in 2025 en 6,5 mld euro structureel. (SP_158)
- De SP schaft de kinderopvangtoeslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (SP_162_a)
- De SP verhoogt het wettelijk minimumloon zonder doorwerking in toeslagen. Het ongedaan maken van de doorwerking in de huurtoeslag is een ombuiging van 1,4 mld euro. (SP_336_b)
- De SP voert een inkomensafhankelijke kinderbijslag in. Bij een inkomen van tweemaal modaal komt de kinderbijslag te vervallen. Dit is een ombuiging van 1,4 mld euro. (SP_170)
- De SP schaft het lage-inkomensvoordeel (LIV), dat per 2025 wordt omgevormd, af. Dit is een ombuiging van 1,3 mld euro. (SP_176)
- De SP verhoogt het wettelijk minimumloon zonder doorwerking in toeslagen. Het ongedaan maken van de doorwerking in het kindgebonden budget is een ombuiging van 0,3 mld euro. (SP_336_a)
- De SP schaft het loonkostenvoordeel (LKV) af. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (SP_175)

Zorg

- De SP schaft het verplichte eigen risico in de Zvw af en introduceert een verbod op het vrijwillig eigen risico. Dit is een intensivering van 7,5 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (SP_186_a, SP_186_d)
- De SP heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 5% te verhogen. Dit is een intensivering van 1,5 mld euro in de Zvw, 1,0 mld euro in de Wlz en 0,4 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 2,9 mld euro. (SP_187_a, SP_187_b, SP_187_c, SP_187_d)
- De SP breidt het basispakket in de Zvw uit met tandheelkundige zorg voor alle volwassenen, met paramedische zorg en met anticonceptie. Dit is een intensivering van 2,8 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (SP_184_a, SP_185_a, SP_328_a)
- De SP zet het huidige zorgstelsel om in een publiekrechtelijk zorgstelsel in de curatieve zorg met centrale aansturing en regionale uitvoerders. De curatieve zorg blijft een recht. De rijksoverheid neemt de centrale regie voor het stelsel over. Zorgverzekeraars kunnen geen basisverzekering meer aanbieden. Het gaat om een intensivering van 0,8 mld euro in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SP_183)
- De SP intensiveert taakstellend 0,5 mld euro in de zorg in 2025 met het oog op het verduurzamen en verbeteren van de faciliteiten. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering in de zorg 2,5 mld euro tot en met 2030. (SP_285)
- De SP intensiveert 1,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel SP_330_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (SP_330_b, SP_330_c)
- De SP past de bekostigingsmethodiek van acute zorg, planbare zorg en chronische zorg aan ter vermindering van ongewenste productieprikkels en om de zorguitgaven te beheersen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (SP_287_a, SP_287_b, SP_287_c)
- De SP standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (SP_195)
- De SP verruimt de toegang tot de Wlz door cliënten met een profiel passend bij zorgzwaartepakket VV3 ook toegang te geven. De Wlz-uitgaven nemen hierdoor toe met 0,5 mld euro in 2025 en 1,7 mld euro structureel. Hiertegenover staat een daling van de Wmo-uitgaven met 0,1 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel en een daling van de Zvw-uitgaven met 0,2 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro

- structureel. Per saldo resteert een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (SP_293_a, SP_293_b, SP_293_c)
- De SP breidt het verbod op winstuitkering voor intramurale zorgverleners uit naar de gehele zorgketen. Sluiproutes worden lastiger gemaakt door aan alle rechtspersonen die zorg verlenen dezelfde eisen te stellen aan winstuitkering, transparantie en verantwoording. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SP_337)
 - De SP wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (SP_192_a, SP_192_c)
 - De SP verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025. Er is geen structureel effect vanwege interactie met de invoering van het Nationaal Zorgfonds (SP_183). (SP_198)
 - De SP stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SP_292)
 - De SP voert een algeheel verbod op alcoholreclame in. Dit leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro. (SP_326)
 - De SP heeft de intentie om een zorgbreed bestuurlijk akkoord met de sector af te sluiten, waarin wordt afgesproken dat particuliere keurmerken niet meer worden gehanteerd. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SP_291)
 - De SP breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (SP_190_a)
 - De SP geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert de SP in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (SP_325_a, SP_325_b, SP_325_c)
 - De SP brengt medisch specialisten onder het bezoldigingsmaximum van de WNT. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,4 mld euro. (SP_102_b)
 - De SP heropent elf SEH-posten. Dit is een structurele intensivering van 0,1 mld euro. In 2025 is er geen budgettair effect. (SP_193)

Openbaar bestuur

- De SP intensiveert 1,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op hogere uitgaven aan Wmo en jeugdzorg (0,6 mld euro), buurtcentra (0,1 mld euro) en voor generieke intensivering (0,3 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,6 mld euro) en deels bij zorg (SP_330_b, SP_330_c). (SP_330_a)
- De SP intensiveert 0,5 mld euro in de capaciteit van de Belastingdienst. De extra handhaving en inspecties gaan gepaard met een opbrengst (SP_109_c). (SP_109_a)
- De SP intensiveert 0,2 mld euro in de capaciteit van inspectiediensten. De extra inspecties gaan gepaard met extra inkomsten (SP_105_b). (SP_105_a)
- De SP buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 0,9 mld euro bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SP_182_a, SP_182_b)

- De SP intensieveert in de capaciteit van de inspectiediensten (SP_105_a), wat via extra inspecties gepaard gaat met een opbrengst van 0,1 mld euro. (SP_105_b)
- Door invoering van de inkomensafhankelijke premie is er een beperkte ombuiging bij openbaar bestuur omdat de uitvoeringskosten van de wanbetalersregeling voor de Belastingdienst dalen. (SP_188_d)

Onderwijs

- De SP trekt cumulatief 4,2 mld euro uit in de kabinetssperiode om met terugwerkende kracht studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen een basisbeurs voor thuiswonenden toe te kennen. Dit is een intensivering van 1,7 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul euro. (SP_154)
- De SP heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om docenten in het primair onderwijs te belonen volgens de cao van het voortgezet onderwijs. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro. (SP_144)
- De SP verhoogt de lumpsum van het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs met 0,5 mld euro in 2025. De partij beoogt hiermee de gebouwen te verbeteren en te verduurzamen. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. In totaal is de intensivering 2,5 mld euro tot en met 2030. (SP_286)
- De SP voert de basisbeurs voor het hoger onderwijs opnieuw in, thuiswonende studenten ontvangen ongeveer 110 euro per maand en uitwonende studenten ongeveer 300 euro per maand. Dit betekent een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 1,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (SP_147)
- De SP verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs. De partij beoogt hiermee de klassengrootte te verlagen naar 23 leerlingen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025 en structureel 0,6 mld euro. Het verschil tussen het effect in 2025 en structureel wordt veroorzaakt door de geleidelijke invoering voor nieuwe cohorten. (SP_148)
- De SP verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs. De partij beoogt hiermee meer vakleerkrachten in te zetten voor het onderwijs lichamelijke opvoeding gedurende drie uur per week. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (SP_155)
- De SP intensieveert 0,1 mld euro in onderzoek naar nieuwe technologieën. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SP_138)
- De SP verhoogt de lumpsum van het middelbaar beroepsonderwijs met als doel hiermee vakscholen te introduceren. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SP_146)
- De SP verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,1 mld euro met het oog op het verlagen van de aanvraagdruk voor onderzoeksgeld. (SP_149)
- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor taalonderwijs voor gezinsmigranten. (SP_172)

Overdrachten aan bedrijven

- De SP buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,8 mld euro op overdrachten aan bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. (SP_182_d)

Internationale samenwerking

- De SP verhoogt het budget voor de ontwikkelingssamenwerking tot 0,7% bni, onder andere voor het bijdragen aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering en intensivering van het budget

van het programma voor de preventie van gendergerelateerd geweld in het buitenland. Dit is een intensivering van 1,7 mld euro. (SP_178)

Veiligheid

- De SP intensiveert 0,6 mld euro in extra capaciteit voor de politie. (SP_113)
- De SP intensiveert 0,2 mld euro in het vergroten van de toegankelijkheid van de rechtsbijstand en sociale advocatuur. (SP_110)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in een verlaging van de griffierechten en meer rechters. (SP_111)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit en het afdanken van crimineel vermogen. (SP_112)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in de marechaussee en de IND. (SP_114)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in opsporing en bestrijding recidive. (SP_115)

Bereikbaarheid

- De SP intensiveert 0,5 mld euro in spoorwegen in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 2,5 mld euro tot en met 2030. (SP_281)
- De SP intensiveert 0,3 mld euro in het openbaar vervoer. (SP_125)
- De SP intensiveert 0,2 mld euro in vaarwegen. (SP_131)
- De SP maakt stads- en streekvervoer gratis voor personen met een Wlz-indicatie en voor personen jonger dan 12 jaar en ouder dan 65. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (SP_122)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van de SP (SP_303) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SP_303_d)
- De SP sluit/laat openen Lelystad Airport na. Deze maatregel leidt tot een schadevergoeding van de overheid aan bedrijven van in totaal 0,2 mld euro. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SP_305_a)
- De SP buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,3 mld euro bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SP_182_c)
- De SP buigt 0,5 mld euro om op het budget voor de aanleg en onderhoud van wegen. (SP_124)

Defensie

- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor compensatie van slachtoffers die te maken hebben gehad met giftige stoffen bij defensie. (SP_119)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in betere arbeidsvoorwaarden voor defensiepersoneel. (SP_331)
- De SP kort taakstellend 40% op het groot defensiematerieel. Dit betekent een ombuiging van 1 mld euro in 2025 en een structurele ombuiging van 0,9 mld euro. (SP_120_d)
- De SP draait de aanschaf van nieuwe M-fregatten terug. Dit betekent een cumulatieve ombuiging van 0,8 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een ombuiging van 0,3 mld in 2025 en een structurele ombuiging van 0,1 mld euro. (SP_120_b)
- De SP draait de aankoop van negen F-35 toestellen terug. Dit betekent een cumulatieve ombuiging van 0,7 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en een structurele ombuiging van 0,1 mld euro. (SP_120_c)
- De SP verlaagt de norm voor inzetbaarheid van de krijgsmacht. Dit betekent een ombuiging van 0,2 mld euro. (SP_120_a)

Klimaat en milieu

- De SP stopt de oliewinning op land en de gaswinning in de kleine velden op land en op de Waddenzee. Dit leidt tot een schadevergoeding van de overheid aan bedrijven van cumulatief 3,0 mld euro in de kabinetperiode. Het is een intensivering van 1,1 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul. (SP_297_b, SP_297_c)
- De SP stelt 1,0 mld euro beschikbaar voor de verduurzaming van de woningvoorraad van woningcorporaties in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 5,0 mld euro tot en met 2030. (SP_282)
- De SP sluit vier kolencentrales in 2022. Dit is een kostenpost voor de overheid van cumulatief 2,2 mld euro in de kabinetperiode. Het is een intensivering van 0,9 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul. Het uiteindelijke bedrag zal de uitkomst zijn van onderhandelingen tussen het Rijk en de kolencentrales. Het sluiten van de Amercentrale die gekoppeld is aan een warmtenet, kan leiden tot risico's voor de zekerheid van warmtelevering aan omliggende huishoudens en bedrijven. (SP_136)
- De SP intensiveert 0,8 mld euro in een subsidie voor zonnepanelen. Dit is deels een alternatieve invulling van het groefonds de structurele intensivering is 0,6 mld euro. In totaal is de intensivering 6,3 mld euro tot en met 2030. (SP_334_a, SP_334_b)
- De SP stelt 0,7 mld euro beschikbaar voor een subsidie voor de isolatie van koop- en huurwoningen. (SP_290)
- De SP laat de overheid rechten uit het emissiehandelssysteem opkopen. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 2 mld euro tot en met 2030. (SP_134)
- De SP intensiveert 0,4 mld euro in subsidies voor verduurzaming voor woningeigenaren in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 2 mld euro tot en met 2030. (SP_283)
- De SP sluit de opbrengsten van de CO₂-heffing (zie SP_249_a) gedeeltelijk terug als subsidie voor verduurzaming en elektrificatie. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (SP_249_b)
- De SP intensiveert 0,3 mld euro voor het uitkopen van piekbelasters rond Natura 2000-gebieden. (SP_128)
- De SP intensiveert 0,2 mld euro in de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE-regeling). (SP_329)
- De SP stelt 0,2 mld euro beschikbaar voor het verhogen van het waterpeil in veenweidegebied via subsidies voor uitkoop of extensivering. (SP_300)
- De SP intensiveert 0,2 mld euro in de creatie van nieuwe natuur. (SP_127)
- De SP sluit de kerncentrale Borssele in 2022. Dit is een kostenpost voor de overheid van cumulatief 0,5 mld euro in de kabinetperiode. Het is een intensivering van 0,2 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul. (SP_137)
- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor geothermieprojecten in Oost-Nederland in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SP_139)
- De SP intensiveert 0,1 mld in het waterstofplan Noord-Nederland in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SP_135)
- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor het verhogen van het aandeel windenergie op zee in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SP_133)

- De SP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor aardgasvrije woningen in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SP_132)
- De SP sluit de kolencentrales (zie maatregel SP_136). Dit leidt tot een besparing op de aan deze kolencentrales toegekende SDE++ ten behoeve van de bijstook van biomassa. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro in 2025, er is geen structurele besparing. (SP_343)
- De SP verhoogt de SDE++-uitgaven met 0,2 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetssperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgettair effect. (SP_289)

Overig

- De SP stelt cumulatief 10,0 mld euro beschikbaar voor de versterking woningen en schadecompensatie Groningen. In 2025 is de intensivering 1,0 mld euro, de structurele intensivering is nul. (SP_181)
- De SP maakt de Rijksmusea alle dagen gratis toegankelijk en de regionale musea 1 dag per week gratis toegankelijk. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SP_153)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro voor een betere arbeidssituatie in de culturele sector. (SP_150)
- De SP intensiveert 0,1 mld euro in het Fonds Podiumkunsten. (SP_151)
- De SP richt een nationaal historisch museum op met gratis toegang. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SP_152)
- De SP intensiveert in de capaciteit van de Belastingdienst (SP_109), wat via extra handhaving en inspecties gepaard gaat met een opbrengst van 0,2 mld euro. (SP_109_c)

A.5.2 Gasbaten

- De SP stopt de gaswinning in de kleine velden op land en op de Waddenzee. Dit leidt tot een beperkte verlaging van de gasbaten. (SP_297_a)

A.5.3 Maatregelen met een direct EMU-schuldeffect

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo maar wel een direct effect op de EMU-schuld.

EMU-schuld direct

- De SP koopt aandelen in eerder geprivatiseerde nutsbedrijven. Dit verhoogt de EMU-schuld met 0,4 mld euro. (SP_107)
- De SP intensiveert in Invest-NL voor het midden- en kleinbedrijf. Dit verhoogt de EMU-schuld met 0,1 mld euro. (SP_269)

Tabel A.9 Netto intensivering in 2025, ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	11,7
Wml uurloon invoeren o.b.v. 36-uursweek (+3,6%) plus 22,3% extra verhogen, met koppeling uitkeringen (SP_160_a, SP_160_b, SP_160_c, SP_160_d, SP_160_e, SP_160_f, SP_160_g, SP_160_h, SP_160_i)	14,1
Invoeren 4 dagen gratis kinderopvang (0- tot 12-jarigen) (SP_162_b)	6,5
AOW-leeftijd naar 65 jaar (SP_161_a, SP_161_b, SP_161_e)	3,7
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20 duizend plekken (SP_164)	0,6
Afschaffen minimumjeugdloon (SP_159_a, SP_159_b, SP_159_c)	0,4

Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (uitkeringen, tov basispad) (SP_171_b)	0,3
Kostendelersnorm in de Participatiewet afschaffen (SP_168)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (SP_174_a)	0,2
WGA-uitkeringen verhogen (SP_163)	0,1
Taakstellende intensivering op rijksaanpak armoede en schulden (SP_169)	0,1
Ondersteuning werknemers in fossiele industrie (SP_324)	0,1
Afschaffen zorgtoeslag (SP_158)	-6,6
Afschaffen kinderopvangtoeslag (SP_162_a)	-3,6
Ongedaan maken doorwerking wml-verhoging op huurtoeslag (SP_336_b)	-1,4
Inkomensafhankelijke kinderbijslag (SP_170)	-1,4
LIV afschaffen (SP_176)	-1,3
Ongedaan maken doorwerking wml-verhoging op kindgebonden budget (SP_336_a)	-0,3
LKV afschaffen (SP_175)	-0,2
Zorg	14,6
Afschaffen verplicht én vrijwillig eigen risico in de Zvw (SP_186_a, SP_186_d)	7,5
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (SP_187_a, SP_187_b, SP_187_c, SP_187_d)	2,9
Basispakket uitbreiden met tandheelkundige zorg, paramedische zorg en anticonceptie (SP_184_a, SP_185_a, SP_328_a)	2,8
Publiek stelsel met centrale aansturing en regionale uitvoerders (SP_183)	0,8
Intensivering groefonds: deel zorg (SP_285)	0,5
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (SP_330_b, SP_330_c)	0,4
Maatwerk in bekostiging verschillende zorgvormen (SP_287_a, SP_287_b, SP_287_c)	0,3
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (SP_195)	0,2
Verruimen toegang Wlz (ZZP VV3) (SP_293_a, SP_293_b, SP_293_c)	0,2
Winstverbod alle zorgaanbieders (SP_337)	0,1
Alle artsen verplicht in loondienst (SP_192_a, SP_192_c)	-0,4
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingsseisen Zvw (SP_198)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (SP_292)	-0,1
Totaalverbod alcoholreclame (SP_326)	-0,1
Afschaffen particuliere keurmerken in de zorg (SP_291)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (SP_190_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (SP_325_a, SP_325_b, SP_325_c)	0,0
Inkomen van alle medisch specialisten gemaximeerd op WNT (SP_102_b)	0,0
Heropenen SEH-posten (SP_193)	0,0
Openbaar bestuur	0,3
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (SP_330_a)	0,6
Extra capaciteit Belastingdienst (SP_109_a)	0,5
Intensivering inspectiediensten en huis voor klokkenluiders (SP_105_a)	0,2
Ombuiging groefonds (openbaar bestuur lonen) (SP_182_a, SP_182_b)	-0,9
Extra opbrengsten door intensivering capaciteit inspectiediensten (SP_105_b)	-0,1

Verlagen nominale Zvw-premie naar 325 euro, uitvoeringskosten Belastingdienst (SP_188_d)	0,0
Onderwijs	4,2
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel (SP_154)	1,7
Gelijk trekken salarissen docenten po en vo door inschaling volgens cao vo (SP_144)	0,9
Verhogen lumpsum voor verduurzaming en verbetering van schoolgebouwen mbo en ho (SP_286)	0,5
Invoeren basisbeurs ho (SP_147)	0,3
Maximale klassengrootte in po naar 23 leerlingen (SP_148)	0,2
Verhogen lumpsum po voor verbeteren onderwijs lichamelijke opvoeding (SP_155)	0,2
Intensiveren onderzoek nieuwe technologieën (SP_138)	0,1
Verhogen lumpsum mbo voor introductie vakscholen (SP_146)	0,1
Verhogen lumpsum ho voor verlagen werkdruk (SP_149)	0,1
Taalonderwijs voor gezinsmigranten (SP_172)	0,1
Overdrachten aan bedrijven	-1,8
Ombuiging groefonds (SP_182_d)	-1,8
Internationale samenwerking	1,7
Ontwikkelingssamenwerking 0,7% bruto nationaal inkomen (SP_178)	1,7
Veiligheid	1,2
Intensivering politie (SP_113)	0,6
Intensivering rechtsbijstand en sociale advocatuur (SP_110)	0,2
Intensivering rechtspraak en verlaging griffierechten (SP_111)	0,1
Intensivering bestrijding ondermijning en afpakken crimineel vermogen (SP_112)	0,1
Intensivering marechaussee en IND (SP_114)	0,1
Intensivering opsporing en bestrijding recidive (SP_115)	0,1
Bereikbaarheid	-0,5
Intensiveren spoorwegen (SP_281)	0,5
Intensivering openbaar vervoer (SP_125)	0,3
Intensivering waterwegen (SP_131)	0,2
Gratis stad- en streekvervoer doelgroepen (SP_122)	0,2
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (SP_303_d)	0,1
Sluiten/niet openen Lelystad Airport (schadevergoeding) (SP_305_a)	0,1
Ombuiging groefonds (bereikbaarheid) (SP_182_c)	-1,3
Ombuiging budget wegen (SP_124)	-0,5
Defensie	-1,5
Compensatie slachtoffers giftige stoffen (SP_119)	0,1
Intensivering arbeidsvoorwaarden defensie (SP_331)	0,1

40% taakstelling groot materieel (SP_120_d)	-1,0
Terugdraaien aanschaf nieuwe M-fregatten (SP_120_b)	-0,3
Annuleren F-35 toestellen (SP_120_c)	-0,2
Lagere norm inzetbaarheid krijgsmacht (SP_120_a)	-0,2
Klimaat en milieu	
Compensatie producenten stoppen olie- en gaswinning kleine velden op land en Waddenzee (SP_297_b, SP_297_c)	1,1
Intensivering subsidies verduurzaming woningcorporaties (SP_282)	1,0
Sluiten vier kolencentrales in 2022 (SP_136)	0,9
Intensivering subsidie zonnepanelen (SP_334_a, SP_334_b)	0,8
Intensivering subsidie isolatie koop- en huurwoningen (SP_290)	0,7
Opkopen ETS-rechten (SP_134)	0,4
Intensivering subsidies verduurzaming woningeigenaren (SP_283)	0,4
Terugsluis CO ₂ -heffing naar de industrie (SP_249_b)	0,4
Opkopen veehouderijen en grond rond Natura 2000-gebieden (SP_128)	0,3
Intensiveren ISDE-regeling (SP_329)	0,2
Impuls vernatting veenweiden (SP_300)	0,2
Intensivering natuur (SP_127)	0,2
Sluiten kerncentrale Borssele (SP_137)	0,2
Intensivering geothermieprojecten Oost-Nederland (SP_139)	0,1
Intensivering waterstofplan Noord-Nederland (SP_135)	0,1
Verhogen aandeel windenergie op zee (SP_133)	0,1
Intensivering aardgasvrije woningen (SP_132)	0,1
Vrijval middelen SDE++ bijstook biomassa (SP_343)	-0,3
Verhogen SDE++ (SP_289)	0,0
Overig	
Versterking woningen en schadecompensatie Groningen (SP_181)	1,0
Toegang Rijksmusea en regionale musea (SP_153)	0,1
Intensivering culturele sector (SP_150)	0,1
Intensivering Fonds Podiumkunsten (SP_151)	0,1
Oprichten nationaal historisch museum met gratis toegang (SP_152)	0,1
Opbrengsten intensivering capaciteit Belastingdienst (SP_109_c)	-0,2
EMU-schuld direct	
Kopen aandelen nutsbedrijven (SP_107)	0,4
Intensivering Invest-NL (SP_269)	0,1
Gasbaten	
Verlaging gasbaten kleine velden op land en Waddenzee (SP_297_a)	0,0

A.5.4 Lasten

De SP verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 20,3 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁷⁹. De verhoging is opgebouwd uit een verlaging van 3,2 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 22,1 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 1,4 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- De SP zet meer collectieve middelen in om de vereeningsbijdrage aan zorgverzekeraars te verhogen. Zorgverzekeraars kunnen daardoor op jaarbasis een lagere nominale premie vragen aan verzekerden van 325 euro per jaar. De rest van de nominale zorgpremie wordt omgezet in een inkomensafhankelijke premie. Hierbij wordt het budget van de afgeschafte zorgtoeslag ingezet. Dit is een lastenverlichting van 6,6 mld euro. Door de maatregel gaan verzekeraars minder dan 50% van de gelden via de nominale premie innen. Dat kan bezwaren vanuit de Europese Commissie oproepen vanwege mogelijke staatssteunaspecten. (SP_200, SP_188_c)
- De SP maakt de bedragen in de arbeidskorting voor personen tot en vanaf de AOW-leeftijd gelijk, verhoogt het maximale bedrag in de arbeidskorting met 448 euro en verhoogt het afbouwpercentage tot 6,6%. Dit is een lastenverlichting van 3,0 mld euro. (SP_201)
- De SP verhoogt het maximale bedrag in de algemene heffingskorting voor personen tot de AOW-leeftijd met 319 euro. Dit is een lastenverlichting van 2,6 mld euro. (SP_203)
- De SP voert een vijfschijvenstelsel in en verlaagt het tarief van de eerste schijf (inkomen tot 22.000 euro) naar 36%. Personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd hebben in de eerste schijf een lager belastingtarief van 18,1% omdat zij geen AOW-premie betalen. Dit is een lastenverlichting van 2,0 mld euro. (SP_205)
- De SP brengt de AOW-leeftijd in 2023 terug naar 65 en handhaalt deze erna op deze leeftijd. Dit leidt tot een intensivering van de AOW-uitkeringen (SP161_a, SP161_e), en een ombuiging op andere uitkeringen omdat hier minder beroep op gedaan zal worden (SP161_b). Doordat men eerder AOW ontvangt en daardoor geen AOW-premie meer betaalt, leidt dit tot een lastenverlaging van 1,3 mld euro in 2025 en van 2,8 mld euro structureel. (SP_161_c)
- De SP verplicht zelfstandigen tot pensioenopbouw tot een inkomen van 80.000 euro. Hierbij wordt uitgegaan van een premiepercentage van 10%. De hogere aftrek van pensioenpremies leidt tot 1,2 mld euro minder belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen hoger door de hogere pensioenpremies. Structureel leidt dit tot een lastenverzwaren van 0,1 mld euro. (SP_271_b, SP_271_c, SP_271_f)
- De SP wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen en introduceert daarbij een premiekorting die wordt betaald uit algemene middelen. De premiekorting leidt tot een lastenverlichting van 0,2 mld euro in 2025 en 1,5 mld euro structureel. (SP_171_d)
- De SP verhoogt het maximale bedrag van de ouderenkorting met 80 euro. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (SP_204)
- De SP voert een vijfschijvenstelsel met een tweede belastingschijf (inkomen van 22.000 tot 37.000 euro) en derde belastingschijf (inkomen van 37.000 tot 67.000 euro) met een tarief van 39,5%. Personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd hebben in de tweede schijf een lager belastingtarief van 21,6% omdat zij geen AOW-premie betalen. Dit is een lastenverzwaren van 5,6 mld euro. (SP_206)
- De SP schaft de mkb-winstvrijstelling af. Dit is een lastenverzwaren van 1,7 mld euro in 2025 en 1,9 mld euro structureel. (SP_245)

⁷⁹ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- De SP introduceert een werkgeversheffing van 16% op loon boven 150.000 euro. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 1,4 mld euro. (SP_212)
- De SP topt de hypotheekrenteafrek af tot de rente over een eigenwoningschuld van 350.000 euro. Het meerdere wordt niet aftrekbaar in box 3 gemaakt. Dit is een lastenverzwarende van 1,2 mld euro in 2025 en 1,1 mld euro structureel. (SP_213)
- De SP voert een vijfschijvenstelsel in met een vierde belastingschijf (inkomen van 67.000 tot 150.000 euro) met een tarief naar 52%. Dit is een lastenverzwarende van 0,9 mld euro. (SP_208)
- De SP voert een vijfschijvenstelsel in met een vijfde belastingschijf (inkomen vanaf 150.000 euro) met een tarief van 65%. Dit is een lastenverzwarende van 0,8 mld euro. (SP_209)
- De SP voert in dat pensioenpremies maximaal tegen 39,5% afgetrokken kunnen worden. Dit is een lastenverzwarende van 0,7 mld euro. (SP_210)
- De SP schaft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (SP_246)
- De SP schaft de 30%-regeling en de vrijstelling extraterritoriale kosten (ETK) voor ingekomen werknemers af. Dit is een lastenverzwarende voor gezinnen van 0,5 mld euro. (SP_211)
- De SP introduceert een progressief tarief in box 2, met een tarief van 27% tot 50.000 euro en een tarief van 36% boven de 50.000 euro. Dit is een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,5 mld euro. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel positief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk lagere opbrengst in de jaren erna. (SP_236)
- De SP schaft de giftenaftrek in de inkomsten- en vennootschapsbelasting af. Dit is een lastenverzwarende van 0,4 mld euro. (SP_214_a)
- De SP wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De partij kiest daarbij voor een variant met maximale grondslag op WIA-niveau, en uitkering 70% daarvan. De wachttijd is 6 maanden. De kostendekkende premie leidt tot een lastenverzwarende van 0,3 mld euro in 2025 en 3,3 mld euro structureel. Door een premiekorting, die wordt betaald uit algemene middelen, staat daar een lastenverlichting tegenover van 0,2 mld euro in 2025 en 1,5 mld euro structureel. (SP_171_a)
- De SP schaft de zelfstandigenaftrek in tien jaar af vanaf 2022. Dit is een lastenverzwarende van 0,3 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (SP_215_a)
- De SP introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorkost in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Tegenover de overheidsuitgaven (SP_174_a), uitgezonderd de beperkt gestegen WIA-uitgaven, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzwarende van afgerond 0,1 mld euro. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (SP_174_c). (SP_174_b)
- De SP voert een jaarlijkse voorheffing in box 2 in van 4% op de boekwaarde van het vermogen in de vennootschap. Op korte termijn levert een jaarlijkse voorheffing meer belastingopbrengsten op, op langere termijn moet de voorheffing verrekend worden met de winstuitkering, waardoor de structurele kasopbrengst beperkt is. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een lastenverzwarende voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025. Dit is een complexe maatregel in de uitvoering, onder meer omdat moet worden bijgehouden wat gedurende het bestaan van een onderneming geheven is/wordt. (SP_235)
- De SP verlaagt de grens waarbij schulden bij de eigen vennootschap worden belast met een box 2-heffing naar 17.500 euro. Dit geldt zowel voor bestaande als nieuwe schulden en is inclusief de eigen woningschuld. In het jaar van invoering leidt dit tot een substantiële kasontvangst, in de jaren erna ontstaat er juist een tijdelijke beperkte jaarlijkse derving, met structureel een beperkte kasopbrengst. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een beperkte lastenverzwarende voor bedrijven. (SP_237)

Vermogen en winst

- De SP introduceert een korting op de verhuurderheffing voor verduurzaming van het woningbestand en voor duurzame sociale nieuwbouw. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (SP_224_a)
- De SP voert een korting in op de vpb voor woningcorporaties. De korting is gelijk aan de huurverlagingen ten opzichte van de huuropbrengst in het voorgaande jaar plus indexatie. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven (woningcorporaties) van 0,8 mld euro. (SP_225_a)
- De SP verhoogt de kleinschaligheidsaftrek (KIA) taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. (SP_173)
- De SP verlaagt taakstellend de tarieven in de eerste schijf van de erfbelasting met 0,1 mld euro. (SP_243)
- De SP verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 11%-punt naar 36% en verzwaart zo de lasten voor bedrijven met 8,7 mld euro. (SP_216)
- De SP schafft de Baangerelateerde Investeringenkorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro. (SP_217)
- De SP verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,9 mld euro. (SP_221)
- De SP verhoogt de bankenbelasting taakstellend met 1,5 mld euro. (SP_232)
- De SP voert een additionele vermogensbelasting in. Naast het box 3-vermogen telt bij de vermogensbelasting eigenwoningbezit vanaf 750.000 euro mee. De vermogensbelasting bedraagt 1% voor huishoudvermogens tussen de een en twee miljoen euro, en voor huishoudenvermogens vanaf twee miljoen euro geldt een tarief van 2%. Dit is een lastenverzwaring van 1,2 mld euro in 2025 en 0,8 mld euro structureel. (SP_231)
- De SP introduceert een belasting over de waarde van grondbezit. Dit is een taakstellende lastenverzwaring van 0,5 mld euro voor gezinnen en 0,5 mld euro voor bedrijven. Deze maatregel vereist het opzetten van een aanvullende registratie voor de waarde van grond. Ook dient vanwege de complexiteit rekening gehouden te worden met een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (SP_248_a, SP_248_b)
- De SP introduceert een progressief tarief in box 3. Over de eerste 20.000 euro geldt een tarief van 36% over het rendement en over het rendement op vermogen hierboven geldt een tarief van 40%. Dit is een lastenverzwaring van 0,8 mld euro in 2025 en 0,7 mld euro structureel. (SP_223_a)
- De SP scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 20% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,6 mld euro. (SP_227)
- De SP voert een financiële transactiebelasting in met een tarief van 0,3% op aandelentransacties van beursgenoteerde bedrijven met een marktkapitalisatie van minimaal 1 mld euro. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,4 mld en bedrijven van 0,1 mld euro. (SP_234_a, SP_234_b)
- De SP schafft de vrijstelling dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen af. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,5 mld euro. (SP_230)
- De SP schafft de innovatiebox af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (SP_233)
- De SP voert in de erf- en schenkbelasting een gezamenlijk tarief in voor kinderen en kleinkinderen door het gemiddelde van de huidige tarieven te nemen. Dit leidt tot een tarief van 14% in de eerste schijf en 28% daarboven. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,4 mld euro in 2025.

Vervolgens past de SP de tarieven in de eerste en tweede schijf voor alle groepen aan (SP_242, SP_243). (SP_244)

- De SP verhoogt taakstellend de tarieven in de tweede schijf van de erfbelasting met 0,3 mld euro. (SP_242)
- De SP schaft de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de erf- en schenkbelasting af. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,1 mld in 2025 en 0,3 mld structureel. (SP_238)
- De SP schaft de landbouwvrijstelling af. Zonder overgangsrecht is dit een structurele lastenverzwaren voor bedrijven van 0,5 mld euro. In 2025 is de opbrengst 0,1 mld euro vanwege een beperkte heffingsgrondslag. (SP_253)
- De SP verhoogt taakstellend de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen, met een uitzondering voor woningcorporaties. Dit is een beperkte lastenverzwaren voor gezinnen en een lastenverzwaren van 0,1 mld euro voor bedrijven. De juridische houdbaarheid van een uitzondering gericht op woningcorporaties is onzeker. (SP_226_a, SP_226_b)
- De SP schaft de schenkingsvrijstelling eigen woning in de schenkbelasting af. Dit is een beperkte lastenverzwaren voor gezinnen in 2025 en een lastenverzwaren van 0,2 mld euro structureel. (SP_241)
- De SP voert ter vervanging van het huidige box 3 systeem een heffing op daadwerkelijk rendement in, met een heffingsvrij inkomen van 874 euro in 2025. De vermogensaanwasbelasting is budgetneutraal. (SP_223_b)

Milieu

- De SP verlaagt taakstellend de tarieven voor aardgas en elektriciteit in de eerste schijf van de energiebelasting. Dit is een lastenverlichting van 0,6 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. Hier tegenover staat een even grote verhoging van de tarieven in schijven twee, drie en vier voor aardgas en elektriciteit in de energiebelasting (zie SP_275_a). (SP_275_b, SP_275_c)
- De SP verlaagt de tarieven in de eerste en tweede schijf op gas met respectievelijk 4 en 1,1 cent op elektriciteit met 0,8 en 1,1 cent. Ook worden de eerste twee schijven van het tarief voor de glastuinbouw verlaagd met 0,6 en 0,4 cent. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro en een lastenverlichting voor gezinnen van 0,4 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (SP_265_a, SP_265_c)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van de SP gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (SP_303_b)
- De SP houdt de salderingsregeling in stand na 2023. Dit is een lastenverlichting voor gezinnen van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel en een lastenverlichting voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (SP_141_a, SP_141_b)
- De SP schaft de vliegbelasting voor vertrekende passagiers af en vervangt deze door een gedifferentieerde vliegbelasting (zie SP_251_d). De afschaffing is een beperkte lastenverlichting voor gezinnen en een lastenverlichting van 0,1 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (SP_251_a, SP_251_b, SP_251_c)
- De SP voert een verpakkingenbelasting in. Dit is een taakstellende lastenverzwaren voor bedrijven van 2,1 mld euro. (SP_256)
- De SP introduceert een generieke CO₂-heffing voor de industrie. Dit is een lastenverzwaren van 0,9 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. Hier tegenover staat een gedeeltelijke terugsluis van de opbrengsten van de heffing (zie SP_249_b). (SP_249_a)
- De SP verhoogt de tarieven voor aardgas in de tweede, derde en vierde schijf van de energiebelasting met respectievelijk circa 3,3 cent, 2,4 cent en 2,6 cent. De tarieven voor elektriciteit stijgen voor

dezelfde schijven met respectievelijk circa 2,5 cent, 1,4 cent en 0,1 cent. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,8 mld euro. Hiertegenover staat een even grote lastenverlichting van de eerste schijf voor aardgas en elektriciteit in de energiebelasting (zie SP_275_b en SP_275_c). (SP_275_a)

- De SP voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 15 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,6 mld euro en een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,1 mld euro. (SP_303_a, SP_303_c)
- De SP verhoogt de tarieven in de vierde schijf van de ODE met 20,6 cent op gas, 21 cent op het tarief voor de glastuinbouw en 2,8 cent op elektriciteit. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (SP_265_d)
- De SP voert een gedifferentieerde vliegbelasting in waarbij passagiers die vaker dan twee keer per jaar vliegen belasting betalen. De partij schaft de vliegbelasting voor vertrekende passagiers af (zie SP_251_a). De invoering van de nieuwe vliegbelasting is een beperkte lastenverzwareing voor gezinnen en een lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (SP_251_d, SP_251_e, SP_251_f)
- De SP verhoogt de verbrandingsbelasting. Dit is een taakstellende lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Daarnaast worden kosten voor gemeenten verwacht om gescheiden afvalinzameling te faciliteren. (SP_257_a, SP_257_b)
- De SP schaft terugafregelingen in de energiebelasting af voor de energie-intensieve industrie, kerken en non-profit sector. Ook vervalt de vrijstelling voor energie-intensieve processen. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (SP_272)
- De SP voert een grondstoffenbelasting in op fossiele energiedragers die als grondstof gebruikt worden. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (SP_259)
- De SP voert een heffing op kunstmest in. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven met een taakstellende opbrengst van 0,1 mld euro. (SP_261_b)
- De SP voert een heffing op bestrijdingsmiddelen in. Dit is een taakstellende lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (SP_262)
- De SP verhoogt de afvalstortbelasting. Dit is een even grote taakstellende lastenverzwareing voor gezinnen en bedrijven van in totaal 0,1 mld euro. Daarnaast worden kosten voor gemeenten verwacht om gescheiden afvalinzameling te faciliteren. (SP_258_a, SP_258_b)

Overig

- De SP verlaagt het btw-tarief op groente en fruit van 9% naar 6%. Daarnaast verlaagt de SP het btw-tarief op reparatiediensten van fietsen- en schoenmakers naar 6%. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoefte voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (SP_218_a, SP_218_b)
- De SP voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 5% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,4 mld euro. (SP_222)
- De SP voert een experiment uit voor het telen, verkopen en gebruiken van softdrugs. Dit is een tijdelijke lastenverzwareing in 2025 van afgerond 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Structureel zijn er geen budgettaire effecten. De opbrengsten ontstaan bijvoorbeeld door het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf. De Raad van State heeft opgemerkt dat een experiment vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een experiment mogelijk ook in het belang kan

- zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht. (SP_266_a, SP_266_b)
- De SP verhoogt de kansspelbelasting taakstellend met 0,1 mld euro. (SP_267)

A.5.5 Niet-EMU-relevante lasten

De SP verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 1,8 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,1 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 1,7 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- De SP introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). De overheidsuitgaven (SP_174_a) en premie-inkomsten (SP_174_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van afgerond 0,1 mld euro. (SP_174_c)
- De SP voert een verplichting in voor bedrijven met een Nederlands hoofdkantoor en minimaal 100 werknemers in Nederland om 10% van de uitgekeerde winst te delen met werknemers. Hiervoor moet een hoofdkantoor nieuwe aandelen uitgeven waarvan werknemers wereldwijd de dividendrechten krijgen. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwaring voor bedrijven van 0,6 mld euro in 2025 en van 2,0 mld euro structureel. (SP_157)
- De SP stelt de extra inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer verplicht. Deze verplichting komt neer op 51 PJ aan extra hernieuwbaar brandstofgebruik. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwaring van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,4 mld euro voor bedrijven. (SP_307_a, SP_307_b, SP_307_c, SP_307_d)
- De SP voert enkele verplichtingen in gericht op de verduurzaming van niet-woningen, zoals de uitbreiding van de BENG-duurzaamheidsnormen, die vanaf 2021 gelden voor de nieuwbouw, naar alle bestaande utiliteitsgebouwen. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwaring voor bedrijven van 0,5 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. (SP_344)
- De maatregelen van de SP voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwaring voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (SP_345_a, SP_345_b)
- De SP-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwaring van beperkte omvang in 2025 en 0,1 mld euro structureel voor gezinnen en een niet-EMU-relevante lastenverzwaring van beperkte omvang in 2025 en 0,1 mld euro structureel voor bedrijven. (SP_335_a, SP_335_b)
- De SP breidt het woningwaarderingsstelsel uit tot huurwoningen met een maximale huur van 1000 euro per maand. Dit is een beperkte niet-EMU-relevante lastenverzwaring voor bedrijven (verhuurders) in 2025 en van 0,1 mld euro structureel. (SP_301_a)
- De SP implementeert een aantal landbouwmaatregelen die kosten voor de sector opleveren. Het gaat onder andere om de meerprijs die betaald moet worden voor dier- en fosfaatrechten als deze bij handel worden afgeroomd. Dit leidt tot een niet-EMU-relevante lastenverzwaring voor bedrijven van beperkte omvang in 2025 en van 0,1 mld euro structureel. (SP_339_a)

Tabel A.10 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwaring.	2025
Inkommen en arbeid	-1,7
Omzetten nominale zorgpremie (m.u.v. eerste 325 euro) in inkomensafhankelijke premie (SP_200, SP_188_c)	-6,6
Verhoging arbeidskorting (SP_201)	-3,0
Verhoging algemene heffingskorting (SP_203)	-2,6
Invoeren vijfschijvenstelsel: eerste schijf met tarief van 36% (SP_205)	-2,0
AOW-leeftijd naar 65 jaar, deel AOW-premies (SP_161_c)	-1,3
Verplichte pensioenopbouw tot 80.000 euro voor zelfstandigen (SP_271_b, SP_271_c, SP_271_f)	-1,2
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premekorting, tov basispad) (SP_171_d)	-0,2
Verhoging ouderenkorting (SP_204)	-0,1
Invoeren vijfschijvenstelsel: tweede en derde schijf met tarief van 39,5% (SP_206)	5,6
Afschaffen mkb-winstvrijstelling (SP_245)	1,7
Werkgeversheffing van 16% op loon boven 150.000 euro (SP_212)	1,4
Aftappen hypotheekrenteafrek op een eigenwoningschuld van 350.000 euro (SP_213)	1,2
Invoeren vijfschijvenstelsel: vierde schijf met tarief van 52% (SP_208)	0,9
Invoeren vijfschijvenstelsel: vijfde schijf met tarief van 65% (SP_209)	0,8
Aftappen pensioenpremieafrek op 39,5% (SP_210)	0,7
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (SP_246)	0,7
Afschaffen 30%-regeling en ETK-regeling (SP_211)	0,5
Invoering progressief tarief box 2 (SP_236)	0,5
Afschaffen giftenaftrek (SP_214_a)	0,4
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premies, tov basispad) (SP_171_a)	0,3
Afschaffen zelfstandigenaftrek in tien jaar vanaf 2022 (SP_215_a)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (premies) (SP_174_b)	0,1
Forfaitaire voorheffing box 2 (SP_235)	0,1
Versoberen fiscale behandeling lenen uit eigen vennootschap (SP_237)	0,0
Vermogen en winst	17,7
Invoeren korting op verhuurderheffing (SP_224_a)	-1,5
Invoeren korting op vpб woningcorporaties (SP_225_a)	-0,8
Verhogen KIA (SP_173)	-0,1
Verlaging eerste tarief erfbelasting (SP_243)	-0,1
Verhogen hoge tarief vennootschapsbelasting (SP_216)	8,7
BIK afschaffen (SP_217)	2,0
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (SP_221)	1,9
Verhogen bankenbelasting (SP_232)	1,5
Invoeren vermogensbelasting (SP_231)	1,2
Invoeren grondbelasting (SP_248_a, SP_248_b)	1,0
Invoeren progressief tarief in box 3 (SP_223_a)	0,8

Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (SP_227)	0,6
Invoering financiële transactiebelasting (SP_234_a, SP_234_b)	0,5
Afschaffen vrijstelling dividendbelasting bij inkoop eigen aandelen (SP_230)	0,5
Afschaffen innovatiebox (SP_233)	0,4
Uniformeren tarieven kinderen en kleinkinderen (SP_244)	0,4
Verhogen tarieven hoogste schijf erfbelasting (SP_242)	0,3
Afschaffen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) (SP_238)	0,1
Afschaffen landbouwvrijstelling (SP_253)	0,1
Verhogen overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen (SP_226_a, SP_226_b)	0,1
Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning (SP_241)	0,0
Invoeren vermogensaanwasbelasting (SP_223_b)	0,0
Milieu	3,9
Verlagen tarief energiebelasting in de eerste schijf (gezinnen) (SP_275_b, SP_275_c)	-0,8
Verlagen ODE-tarieven (bedrijven) (SP_265_a, SP_265_c)	-0,7
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (SP_303_b)	-0,3
In stand houden salderingsregeling (SP_141_a, SP_141_b)	-0,3
Afschaffen vliegbelasting vertrekkende passagiers (SP_251_a, SP_251_b, SP_251_c)	-0,2
Invoeren verpakkingenbelasting (SP_256)	2,1
CO ₂ -heffing voor de industrie (SP_249_a)	0,9
Verhogen tarieven energiebelasting in de tweede, derde en vierde schijf (SP_275_a)	0,8
Invoeren vrachtwagenheffing (SP_303_a, SP_303_c)	0,7
Verhogen ODE-tarieven zware industrie (SP_265_d)	0,7
Invoeren gedifferentieerde vliegbelasting (SP_251_d, SP_251_e, SP_251_f)	0,2
Verhogen verbrandingsbelasting (SP_257_a, SP_257_b)	0,2
Afschaffen teruggaafregelingen in de energiebelasting (SP_272)	0,1
Invoeren grondstoffenbelasting (SP_259)	0,1
Heffing op kunstmest (SP_261_b)	0,1
Heffing op bestrijdingsmiddelen (SP_262)	0,1
Verhogen afvalstortbelasting (SP_258_a, SP_258_b)	0,1
Overig	0,3
Btw-tarief op groente en fruit naar 6% (SP_218_a, SP_218_b)	-0,4
Invoering digitale dienstenbelasting (SP_222)	0,4
Experimenten softdrugs (SP_266_a, SP_266_b)	0,2
Verhogen kansspelbelasting (SP_267)	0,1
Niet-EMU-relevant	1,8
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (SP_174_c)	-0,1
Verplichte winstdeling grote bedrijven met Nederlands hoofdkantoor (SP_157)	0,6
Verplicht gebruik hernieuwbare brandstoffen (SP_307_a, SP_307_b, SP_307_c, SP_307_d)	0,5

Kosten verduurzamen niet-woningen (SP_344)	0,5
Kosten voor de industrie (SP_345_a, SP_345_b)	0,2
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (SP_335_a, SP_335_b)	0,1
Uitbreiden woningwaarderingsstelsel (SP_301_a)	0,0
Kosten voor de landbouwsector (SP_339_a)	0,0

A.6 PvdA

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door de PvdA aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.6.1 Uitgaven

De PvdA intensificeert per saldo 33,3 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- De PvdA introduceert een wettelijk minimumuurloon, op het niveau van de huidige 36-urige werkweek, zonder doorwerking op de gekoppelde uitkeringen. Dit betekent een loonsverhoging voor werknemers op wml-niveau met een langere werkweek. Tevens verhoogt zij het wettelijk minimum(uur)loon generiek met 13,3%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde uitkeringen volgen deze extra stijging, boven op de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 6,9 mld euro. (PvdA_186_a, PvdA_186_b, PvdA_186_c, PvdA_186_d, PvdA_186_e, PvdA_186_f, PvdA_186_g, PvdA_186_h, PvdA_186_i, PvdA_186_j)
- De PvdA introduceert een publieke voorziening voor kinderopvang en buitenschoolse opvang voor zowel werkende als niet-werkende ouders. Er is geen eigen bijdrage van ouders. Dit is een intensivering van 6,9 mld euro in 2025 en 9,7 mld euro structureel. (PvdA_130_b)
- De PvdA maakt het werknemersvoordeel verzilverbaar, waardoor het deel van dit voordeel dat niet verrekend kan worden met de belastingen, uitgekeerd wordt. Dit is een intensivering van 2,0 mld euro in 2025 en 1,8 mld euro structureel. Het betreft hierbij het deel van het werknemersvoordeel dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel van het werknemersvoordeel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (PvdA_231_c)
- De PvdA breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken en intensificeert daarnaast in sociale ontwikkelbedrijven. Dit is in totaal een intensivering van 0,6 mld euro. (PvdA_185)
- De PvdA hervormt de huurtoeslag door het recht op de huurtoeslag op het verzamelinkomen van twee jaar geleden te baseren. Daarnaast introduceert de PvdA een vangnetregeling van 0,2 mld euro voor huishoudens, die door woningcorporaties (in het geval van sociale huurders) of de overheid (in het geval van private huurders) wordt uitgevoerd. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (PvdA_198)
- De PvdA wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De partij kiest daarbij voor een variant met maximale grondslag op WIA-niveau, en uitkering 70% daarvan. De wachttijd is zes maanden. De uitkeringen leiden tot een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 3,3 mld euro structureel. (PvdA_236_b)
- De PvdA schafft de kostendelersnorm in de Participatiewet af. Dat is een intensivering van 0,3 mld euro. (PvdA_196)
- De PvdA stelt 0,3 mld euro beschikbaar voor scholing voor werklozen in de WW. (PvdA_184_c)
- De PvdA stelt 0,3 mld euro beschikbaar voor om- en bijscholing voor werkenden en werklozen. (PvdA_184_a)
- De PvdA verlaagt de grens van het minimumloon (wml) naar achttien jaar. Het minimumjeugdloon stijgt naar 85% van het wml voor zeventienjarigen, 70% voor zestienjarigen en 55% voor vijftienjarigen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (PvdA_187_a, PvdA_187_b, PvdA_187_c)

- De PvdA introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,3 mld euro. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (PvdA_200_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (PvdA_200_c). (PvdA_200_a)
- De PvdA verhoogt de bedragen per kind in het kindgebonden budget met 9,4%. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_251)
- De PvdA richt een fonds op ter ondersteuning van werknemers in de energie-intensieve sector die door de energietransitie hun inkomen zien veranderen. De PvdA beoogt deze werknemers ondersteuning te bieden via scholing en inkomensorondersteuning. Dit is een taakstellende intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_190)
- De PvdA stelt 0,2 mld euro beschikbaar voor een rijksaanpak van armoede en schulden. (PvdA_201)
- De PvdA breidt het betaald ouderschapsverlof voor partners uit naar dertien weken, en verhoogt de vergoeding naar 70% van hetloon tot aan 70% van het maximumdagloon. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_188)
- De PvdA maakt het zelfstandigenvoordeel verzilverbaar, waardoor het deel van dit voordeel dat niet verrekend kan worden met de belastingen, uitgekeerd wordt. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. Het betreft hierbij het deel van het zelfstandigenvoordeel dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel van het zelfstandigenvoordeel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (PvdA_231_e)
- De PvdA breidt het aantal face-to-facegesprekken bij het UWV uit. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_202)
- De PvdA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor loondoorbetaling voor personen die een opleiding volgen tijdens de transitie naar een nieuwe baan. (PvdA_184_g)
- De PvdA vertraagt de afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting in het referentieminimumloon naar 2,5% per jaar. De intensivering van de bijstandsuitgaven is 0,1 mld euro in 2025. Er is geen structureel effect. (PvdA_191)
- De PvdA schafft de zorgtoeslag af. Dit is een ombuiging van 6,6 mld euro in 2025 en 6,5 mld euro structureel. (PvdA_161)
- De PvdA schafft de kinderopvangtoeslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (PvdA_130_a)
- De PvdA introduceert eigenrisicodragerschap voor werkgevers voor het eerste jaar WW. Het WW-recht wordt vastgesteld door het UWV maar de kosten van WW-uitkeringen gedurende het eerste jaar komen voor rekening van de oude werkgever, met uitzondering van kleine werkgevers (tot tien werknemers). De overheidsuitgaven (WW-uitkeringen betaald door UWV) dalen met 3,5 mld euro. Tegenover deze ombuiging staan lagere premie-inkomsten voor de overheid (PvdA_189_b) en hogere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (WW-uitkeringen betaald door eigenrisicodragers, PvdA_189_c). (PvdA_189_a)
- De PvdA wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal drie jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariële neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro structureel. (PvdA_195_a)

Zorg

- De PvdA halveert het verplichte eigen risico in de Zvw en introduceert een verbod op het vrijwillig eigen risico in de Zvw. Dit is een intensivering van 3,2 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (PvdA_158_a, PvdA_158_d, PvdA_159_b)

- De PvdA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 3% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro in de Zvw, 0,6 mld euro in de Wlz en 0,3 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 1,7 mld euro. (PvdA_150_a, PvdA_150_b, PvdA_150_c, PvdA_150_d)
- De PvdA intensificeert 4,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel PvdA_360_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 1,6 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (PvdA_360_b, PvdA_360_c)
- De PvdA breidt het basispakket in de Zvw uit met periodieke controles voor tandheelkundige zorg en anticonceptie. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (PvdA_174_a, PvdA_331_a)
- De PvdA vervangt de subsidieregeling preventiecoalities door een nationale preventiefaciliteit waaruit de opschaling van selectieve preventiemaatregelen gefinancierd kan worden. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_318)
- De PvdA intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in de verpleeghuiszorg. (PvdA_151)
- De PvdA intensificeert 0,1 mld euro in de huisartsenzorg voor een beperkte daling van de normpraktijk (aantal ingeschreven patiënten per huisartsenpraktijk). (PvdA_154)
- De PvdA intensificeert taakstellend 0,1 mld euro met het oog op top- en breedtesport. (PvdA_180)
- De PvdA breidt het verbod op winstuitkering voor intramurale zorgverleners uit naar de gehele zorgketen. Sluiproutes worden lastiger gemaakt door aan alle rechtspersonen die zorg verlenen dezelfde eisen te stellen aan winstuitkering, transparantie en verantwoording. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgetair effect. (PvdA_163)
- De PvdA intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in wooncombinaties voor ouderen en jongeren. (PvdA_172)
- De PvdA wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (PvdA_170_a, PvdA_170_c)
- De PvdA schafft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 8%. De maatregel leidt tot een ombuiging van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. De rijksbijdrage aan het gemeentefonds neemt af met de helft van de ombuiging en het saldo lokale overheden verbetert met de andere helft. Het is onzeker of het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK. (PvdA_166_a)
- De PvdA verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (PvdA_173)
- De PvdA heeft de intentie om in de ziekenhuiszorg een hoofdlijnenakkoord af te sluiten in combinatie met het macrobeheersinstrument. Deze maatregel leidt tot een ombuiging van 0,2 mld euro in de ziekenhuiszorg. (PvdA_162)
- De PvdA stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (PvdA_164)
- De PvdA voert een algeheel verbod op alcoholreclame in. Dit leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025. (PvdA_178)

- De PvdA heeft de intentie om een zorgbreed bestuurlijk akkoord met de sector af te sluiten, waarin wordt afgesproken dat particuliere keurmerken niet meer worden gehanteerd. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (PvdA_329)
- De PvdA geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert de PvdA in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (PvdA_176_a, PvdA_176_b, PvdA_176_c)
- De PvdA brengt medisch specialisten onder het bezoldigingsmaximum van de WNT. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,4 mld euro. (PvdA_364)
- De PvdA heropent elf SEH-posten. Dit is een structurele intensivering van 0,1 mld euro. In 2025 is er geen budgettair effect. (PvdA_324)
- De PvdA voert een nieuwe betaaltitel in om een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg naar anderhalvelijnszorg te stimuleren. Dit is een ombuiging van nul euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (PvdA_156)

Openbaar bestuur

- De PvdA intensiveert 4,0 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op hogere uitgaven aan Wmo en jeugdzorg (0,9 mld euro), bibliotheekvoorzieningen (0,2 mld euro), voorzieningen in krimpgebieden (0,2 mld euro), daklozenopvang (0,2 mld euro), armoedebestrijding (0,1 mld euro), voorzieningen in de Waddengemeenten (0,1 mld euro), begeleiding in de bijstand (0,1 mld euro), buurthuizen en speeltuinen (0,1 mld euro), voorzieningen in de regio (0,1 mld euro) en voor generieke intensivering (2,0 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (2,4 mld euro) en deels bij zorg (PvdA_360_b, PvdA_360_c). (PvdA_360_a)
- De PvdA creëert structureel 100.000 publieke banen, waarvan een deel bij de overheid terechtkomt (PvdA_101_b) en een deel bij het onderwijs (PvdA_101_a). In 2025 zijn 40.000 plekken gerealiseerd. Het totale budgettair beslag (inclusief het deel dat bij het onderwijs terechtkomt) is 1,5 mld euro in 2025 en structureel 4,1 mld euro. (PvdA_101_b)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de dienstverlening van uitvoeringsorganisaties. (PvdA_223)
- De PvdA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor publieke organisaties op het gebied van dierenwelzijn. (PvdA_224)
- De PvdA schafft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 8%. Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK is er sprake van een beperkte intensivering bij het openbaar bestuur. (PvdA_166_c)
- De PvdA buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 0,9 mld euro bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (PvdA_216_a, PvdA_216_b)

Onderwijs

- De PvdA trekt cumulatief 4,0 mld euro uit in de kabinetssperiode ten behoeve van een nader uit te werken compensatieregeling voor studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen. Dit is een intensivering van 1,6 mld euro in 2025; de structurele intensivering is nul euro. (PvdA_134)
- De PvdA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om docenten in het primair onderwijs te belonen volgens de cao van het voortgezet onderwijs. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro. (PvdA_132)

- De PvdA creëert structureel 100.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terecht komt (PvdA_101_a) en een deel bij de overheid (PvdA_101_b). In 2025 zijn 40.000 plekken gerealiseerd. Het totale budgettair beslag (inclusief het deel dat bij de overheid terechtkomt) is 1,5 mld euro in 2025 en structureel 4,1 mld euro. (PvdA_101_a)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,6 mld euro met het oog op meer fundamenteel onderzoek. (PvdA_341)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van onderwijs met als doel de onderwijskwaliteit te bevorderen door onder andere het aanpassen van het toezicht, professionalisering en meer samenwerking. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro in 2025 en structureel 0,3 mld euro. (PvdA_131_b)
- De PvdA verhoogt het budget voor het onderwijsachterstandenbeleid met 0,4 mld euro. (PvdA_144)
- De PvdA stelt 0,4 mld euro beschikbaar voor de omscholing naar banen in de energietransitie. (PvdA_184_e)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee extra docenten aan te trekken om daarmee tijd vrij te maken voor onderwijsontwikkeling. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (PvdA_142)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het middelbaar beroepsonderwijs met als doel het voortijdig schoolverlaten te verminderen door extra begeleiding van de studenten. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (PvdA_149)
- De PvdA voert de basisbeurs voor het hoger onderwijs opnieuw in, thuiswonende studenten ontvangen ongeveer 110 euro per maand en uitwonende studenten ongeveer 300 euro per maand. Dit betekent een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 1,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (PvdA_133)
- De PvdA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het primair onderwijs met 3% te verhogen. Deze maatregel komt boven op het gelijktrekken van de salarissen docenten in het primair onderwijs met de salarissen in het voortgezet onderwijs (PvdA_132). Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (PvdA_135)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het onderwijs met als doel de gebouwen te verbeteren en te verduurzamen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_220)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,2 mld euro. (PvdA_139)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee middelen beschikbaar te maken voor kleinere klassen in het vmbo en meer voorbereidstijd voor docenten. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_145)
- De PvdA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs met 3% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_137)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het onderwijs met als doel meer individuele en teamscholing van docenten. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_147)
- De PvdA heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het voortgezet onderwijs met 3% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (PvdA_136)
- De PvdA verhoogt het budget voor leven lang leren met 0,1 mld euro voor de bijscholing van praktisch opgeleiden. (PvdA_128)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het primair, voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs met als doel extra begeleiding van startende docenten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_148)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in taalonderwijs voor 'oudkomers'. (PvdA_218)

- De PvdA verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs. De partij beoogt hiermee klassen- en schooluitjes te kunnen organiseren zonder ouderbijdrage. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_221)
- De PvdA introduceert een subsidieregeling voor tweede kans beroepsbegeleidende leerwegtrajecten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_184_b)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs met als doel een groter aanbod van technische vmbo-opleidingen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_184_d)
- De PvdA verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs met als doel een groter aanbod van brede brugklassen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_143)
- De PvdA heft 0,2 mld euro over van de tweede geldstroom (subsidies van NWO en de KNAW) naar de eerste geldstroom (de lumpsum) voor hogeronderwijsinstellingen. Per saldo heeft deze maatregel geen budgettaar effect. (PvdA_342_a, PvdA_342_b)

Overdrachten aan bedrijven

- De PvdA introduceert een fonds voor nieuwbouwprojecten van woningen. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (PvdA_362)
- De PvdA steunt de woningcorporatie Vestia incidenteel met 1,0 mld euro. De intensivering in 2025 bedraagt 0,4 mld euro. Deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. (PvdA_203)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de BMKB-regeling. (PvdA_204)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro om de aanleg van snelle internetverbindingen bij huishoudens te bevorderen. (PvdA_225)
- De PvdA buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,8 mld euro op overdrachten aan bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. (PvdA_216_d)
- De PvdA buigt taakstellend 0,3 mld euro om op overdrachten aan bedrijven. (PvdA_217_d)

Internationale samenwerking

- De PvdA verhoogt het budget voor ontwikkelingssamenwerking tot 0,7% bni. Dit is een intensivering van 1,7 mld euro. (PvdA_207)

Veiligheid

- De PvdA intensiveert 0,4 mld euro in extra wijkagenten. (PvdA_106)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in een verhoging van de politiesalarissen met 3%. (PvdA_105)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. (PvdA_107)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in het vergroten van de toegankelijkheid van de rechtsbijstand en sociale advocatuur. (PvdA_215)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de rechtspraak. (PvdA_227)

Bereikbaarheid

- De PvdA intensiveert 2,9 mld euro in de aanleg van spoorwegen. Een deel van dit bedrag (0,3 mld euro) is een verschuiving van de MIRT-gelden van de aanleg van wegen naar de aanleg van spoorwegen; per saldo is dit dus een intensivering van 2,6 mld euro in 2025. Voor 2,0 mld is dit een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. In totaal is dit een intensivering van 10,0 mld euro tot en met 2030. Structureel is de intensivering 0,9 mld euro. (PvdA_112_a, PvdA_112_b, PvdA_112_c)

- De PvdA intensiveert 1,6 mld euro in het openbaar vervoer in 2025. Deels is dit een alternatieve invulling van het groefonds. In totaal is deze intensivering 6,0 mld euro tot en met 2030. Structureel is de intensivering 0,4 mld euro. (PvdA_111_a, PvdA_111_b)
- De invoering van de kilometerheffing (PvdA_110) gaat gepaard met uitvoerings- en investeringskosten. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (PvdA_110_i)
- De PvdA verlaagt de lagere tarieven van het openbaar vervoer met 10% en kinderen kunnen woensdag en in het weekend gratis gebruik maken van het openbaar vervoer. Ook intensiveert de PvdA in betere toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (PvdA_115)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld in de aanleg van fietspaden. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is dit een intensivering van 0,7 mld euro tot en met 2030. (PvdA_113)
- De invoering van de vrachtwagenheffing door de PvdA (PvdA_307) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (PvdA_307_d)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de aanleg van wandel- en recreatiepaden. (PvdA_114)
- De PvdA buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,3 mld euro bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (PvdA_216_c)

Defensie

- De PvdA intensiveert 0,2 mld euro in defensie voor extra personeel en training. (PvdA_108)
- De PvdA intensiveert 0,2 mld euro in een verhoging van de defensiesalarissen met 3%. (PvdA_109)

Klimaat en milieu

- De PvdA stelt 0,5 mld euro beschikbaar voor het opkopen van veehouderijen en landbouwgrond en zet deze grond in voor extensieve landbouw. (PvdA_117_b)
- De PvdA stelt 0,5 mld euro beschikbaar voor het opkopen van veehouderijen en landbouwgrond en zet deze grond in voor nieuwe natuur. (PvdA_117_a)
- De PvdA sluit drie kolencentrales in 2025. Dit is een kostenpost voor de overheid van cumulatief 1,1 mld euro in de kabinetssperiode. Het is een intensivering van 0,4 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul. Het uiteindelijke bedrag zal de uitkomst zijn van onderhandelingen tussen het Rijk en de kolencentrales. (PvdA_123)
- De PvdA intensiveert 0,3 mld euro in subsidies voor waterstof in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 1,5 mld euro tot en met 2030. (PvdA_126)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de creatie van nieuwe natuur. (PvdA_118)
- De PvdA intensiveert taakstellend 0,1 mld euro voor het planten van bomen. (PvdA_121)
- De PvdA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (PvdA_124)
- De PvdA stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor een subsidie stikstofvrij bouwen. (PvdA_127)
- De PvdA sluit de kolencentrales (zie maatregel PvdA_123). Dit leidt tot een besparing op de aan deze kolencentrales toegekende SDE++ ten behoeve van de bijstook van biomassa. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro in 2025, er is geen structurele besparing. (PvdA_368)
- De PvdA buigt 0,1 mld om op bronmaatregelen om de stikstofuitstoot te verlagen in 2025. De structurele ombuiging is nul. (PvdA_119)

- De PvdA compenseert de SDE++-sectoren gedeeltelijk voor de door de partij voorgestelde CO₂-heffing (zie PvdA_298_a). Daarnaast doet de PvdA een algehele verhoging van het SDE++-budget. Dit betekent een verhoging van de SDE++-uitgaven met 0,2 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgetair effect. (PvdA_125)

Overig

- De PvdA geeft starters bij aankoop van een woning een premie van 5% van de aankoopsprijs en met een maximum van 15.000 euro. Bij verkoop van de woning moet een eventuele verkoopwinst eerst gebruikt worden voor het terugbetalen van de premie. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro in 2025 en van 0,3 mld euro structureel. (PvdA_210)
- De PvdA stelt 0,6 mld euro beschikbaar voor nationale programma's steden. (PvdA_213)
- De PvdA intensiveert 0,5 mld euro in het vergroten van de toegankelijkheid van cultuur. (PvdA_140)
- De PvdA intensiveert taakstellend 0,1 mld euro in voorlichting over gezond eten, acties tegen zorgmijding, sport en stoppen met roken. (PvdA_181)
- De PvdA intensiveert 0,1 mld euro in de Nederlandse Publieke Omroep en de regionale omroepen. (PvdA_208)

A.6.2 Maatregelen met een direct EMU-schuldeffect

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo maar wel een direct effect op de EMU-schuld.

EMU-schuld direct

- De PvdA introduceert een garantiefonds voor nieuwbouwprojecten. De storting in dit fonds verhoogt de EMU-schuld met 2,0 mld euro binnen de kabinetperiode. (PvdA_212)
- De PvdA intensiveert in Invest-NL. Dit verhoogt de EMU-schuld met 0,2 mld euro. (PvdA_206_b)

Tabel A.11 Netto intensivering in 2025, ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	6,1
Wml uurloon invoeren o.b.v. 36-urige werkweek (+3,6%, zonder koppeling uitkeringen) plus 13,3% extra verhogen met koppeling uitkeringen (PvdA_186_a, PvdA_186_b, PvdA_186_c, PvdA_186_d, PvdA_186_e, PvdA_186_f, PvdA_186_g, PvdA_186_h, PvdA_186_i, PvdA_186_j)	6,9
Publieke voorziening kinderopvang en buitenschoolse opvang (PvdA_130_b)	6,9
Verzilverbaar maken werknemersvoordeel (intensivering) (PvdA_231_c)	2,0
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20.000 plekken en stimuleren sociale ontwikkelbedrijven (PvdA_185)	0,6
Herinvoeren huursubsidie (huurtoeslag op basis van inkomen t-2) (PvdA_198)	0,5
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (uitkeringen, tov basispad) (PvdA_236_b)	0,3
Kostendelersnorm in de Participatiewet afschaffen (PvdA_196)	0,3
Geoormerk budget voor scholing werklozen in de WW (PvdA_184_c)	0,3
Vouchers voor om- en bijscholing (PvdA_184_a)	0,3
Grens minimumloon verlagen naar 18 jaar (PvdA_187_a, PvdA_187_b, PvdA_187_c)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (PvdA_200_a)	0,3
Verhogen kindgebonden budget (PvdA_251)	0,2
Fonds ondersteuning werknemers energie-intensieve sector (PvdA_190)	0,2
Taakstellende intensivering op rijksaanpak armoede en schulden (PvdA_201)	0,2

Hogere vergoeding ouderschapsverlof partners (PvdA_188)	0,1
Verzilverbaar maken zelfstandigenvoordeel (intensivering) (PvdA_231_e)	0,1
Meer face-to-facegesprekken UWV (PvdA_202)	0,1
Loondoorbetaling bij opleiding voor werk-naar-werk (PvdA_184_g)	0,1
Vertragen afbouw AHK in referentieminimumloon (PvdA_191)	0,1
Afschaffen zorgtoeslag (PvdA_161)	-6,6
Afschaffen kinderopvangtoeslag (PvdA_130_a)	-3,6
Werkgevers eerste jaar eigenrisicodrager voor WW (uitkeringen) (PvdA_189_a)	-3,5
Flexibele AOW-leeftijd: tot drie jaar later (PvdA_195_a)	-0,2
Zorg	
Verplichte eigen risico halveren en verbod op vrijwillig eigen risico in de Zvw (PvdA_158_a, PvdA_158_d, PvdA_159_b)	3,2
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (PvdA_150_a, PvdA_150_b, PvdA_150_c, PvdA_150_d)	1,7
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (PvdA_360_b, PvdA_360_c)	1,6
Basispakket uitbreiden met periodieke controle tandheelkundige zorg en anticonceptie (PvdA_174_a, PvdA_331_a)	0,3
Vervangen subsidieregeling preventiecoalities door nationale preventiefaciliteit (PvdA_318)	0,2
Intensivering verpleeghuiszorg (PvdA_151)	0,1
Verlagen aantal ingeschreven patiënten huisartsenpraktijk (PvdA_154)	0,1
Taakstellende intensivering met het oog op top- en breedtesport (PvdA_180)	0,1
Winstverbod alle zorgaanbieders (PvdA_163)	0,1
Intensivering wooncombinaties (PvdA_172)	0,1
Alle artsen verplicht in loondienst (PvdA_170_a, PvdA_170_c)	-0,4
Afschaffen abonnementstarief en herinvoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo (PvdA_166_a)	-0,3
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (PvdA_173)	-0,2
Hoofdlijnenakkoord ziekenhuiszorg i.c.m. MBI (PvdA_162)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (PvdA_164)	-0,1
Totaalverbod alcoholreclame (PvdA_178)	-0,1
Afschaffen particuliere keurmerken in de zorg (PvdA_329)	-0,1
Valpreventie bij 65-plussers (PvdA_176_a, PvdA_176_b, PvdA_176_c)	0,0
Inkommen van alle medisch specialisten gemaximeerd op WNT (PvdA_364)	0,0
Heropenen SEH-posten (PvdA_324)	0,0
Stimuleren van anderhalvelijnszorg (PvdA_156)	0,0
Openbaar bestuur	
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (PvdA_360_a)	2,4
100.000 publieke banen (deel openbaar bestuur) (PvdA_101_b)	0,8
Intensivering uitvoeringsorganisaties (PvdA_223)	0,1
Intensivering organisaties dierenwelzijn (PvdA_224)	0,1
Afschaffen abonnementstarief en herinvoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo, uitvoeringskosten CAK (PvdA_166_c)	0,0
Ombuiging groefonds (openbaar bestuur lonen) (PvdA_216_a, PvdA_216_b)	-0,9

Onderwijs	8,0
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel (PvdA_134)	1,6
Gelijk trekken salarissen docenten po en vo door inschaling volgens cao vo (PvdA_132)	0,9
100.000 publieke banen (deel onderwijs) (PvdA_101_a)	0,8
Verhogen lumpsum ho voor fundamenteel onderzoek (PvdA_341)	0,6
Verhogen lumpsum voor onderwijskwaliteit in po, vo, mbo en ho (PvdA_131_b)	0,4
Intensiveren onderwijsachterstandenbeleid (PvdA_144)	0,4
Intensiveren omscholing gericht op energietransitie (PvdA_184_e)	0,4
Extra tijd voor docenten voor onderwijsontwikkeling (PvdA_142)	0,3
Intensiveren begeleiding ter voorkoming van voortijdig schoolverlaten op mbo (PvdA_149)	0,3
Invoeren basisbeurs ho (PvdA_133)	0,3
Verhogen salarissen in po met 3% (additioneel op gelijktrekken) (PvdA_135)	0,3
Verhogen lumpsum voor verduurzaming en verbetering van schoolgebouwen (PvdA_220)	0,2
Verhogen lumpsum ho (PvdA_139)	0,2
Kleinere klassen en meer voorbereidingsstijd (PvdA_145)	0,2
Verhogen salarissen in mbo en ho met 3% (PvdA_137)	0,2
Verhogen leerbudget voor docenten (PvdA_147)	0,2
Verhogen salarissen in vo met 3% (PvdA_136)	0,2
Leven lang leren: bijscholingsvouchers voor praktisch opgeleiden (PvdA_128)	0,1
Extra begeleiding startende docenten (PvdA_148)	0,1
Taalonderwijs voor oudkomers (PvdA_218)	0,1
Verhogen lumpsum voor schooluitjes (PvdA_221)	0,1
Subsidieregeling tweede kans bbl-trajecten (PvdA_184_b)	0,1
Verhogen lumpsum vo voor technische vmbo-opleidingen (PvdA_184_d)	0,1
Verhogen lumpsum vo voor meer brede brugklassen (PvdA_143)	0,1
Overhevelen tweede naar eerste geldstroom (PvdA_342_a, PvdA_342_b)	0,0
Overdrachten aan bedrijven	-0,5
Intensivering woningbouw (PvdA_362)	1,0
Overdracht aan woningcorporatie Vestia (PvdA_203)	0,4
Intensivering BMKB (PvdA_204)	0,1
Uitbouw glasvezel (PvdA_225)	0,1
Ombuiging groefonds (subsidies bedrijven) (PvdA_216_d)	-1,8
Subsidietakstelling: overdrachten aan bedrijven (PvdA_217_d)	-0,3
Internationale samenwerking	1,7
Ontwikkelingssamenwerking 0,7% bruto nationaal inkomen (PvdA_207)	1,7
Veiligheid	0,8
Intensivering wijkagenten (PvdA_106)	0,4
Verhoging salarissen politie (PvdA_105)	0,1

Intensivering bestrijding ondermijning (PvdA_107)	0,1
Intensivering rechtsbijstand en sociale advocatuur (PvdA_215)	0,1
Intensivering rechtspraak (PvdA_227)	0,1
Bereikbaarheid	4,5
Investeringen spoorwegen (PvdA_112_a, PvdA_112_b, PvdA_112_c)	2,6
Intensivering bus, tram, metro (PvdA_111_a, PvdA_111_b)	1,6
Invoeren kilometerheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (PvdA_110_i)	1,0
Goedkoper openbaar vervoer (PvdA_115)	0,4
Intensivering fietspaden (PvdA_113)	0,1
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (PvdA_307_d)	0,1
Intensivering wandel- en recreatiepaden (PvdA_114)	0,1
Ombuiging groefonds (bereikbaarheid) (PvdA_216_c)	-1,3
Defensie	0,4
Taakstellende intensivering defensie (PvdA_108)	0,2
Hogere salarissen defensie (PvdA_109)	0,2
Klimaat en milieu	1,8
Opkopen veehouderijen en landbouwgrond ten behoeve van extensieve landbouw (PvdA_117_b)	0,5
Opkopen veehouderijen en landbouwgrond ten behoeve van nieuwe natuur (PvdA_117_a)	0,5
Sluiten drie kolencentrales in 2025 (PvdA_123)	0,4
Intensivering subsidies waterstof (PvdA_126)	0,3
Intensivering natuur (PvdA_118)	0,1
Taakstellende intensivering planten bomen (PvdA_121)	0,1
Intensivering verduurzaming gebouwde omgeving (PvdA_124)	0,1
Subsidie stikstofvrij bouwen (PvdA_127)	0,1
Vrijval middelen SDE++ bijstook biomassa (PvdA_368)	-0,3
Ombuiging bronmaatregelen stikstofuitstoot (PvdA_119)	-0,1
Verhogen SDE++ (PvdA_125)	0,0
Overig	2,0
Premiewoningen starters (PvdA_210)	0,7
Intensiveren nationale programma's steden (PvdA_213)	0,6
Intensivering toegankelijkheid cultuur (PvdA_140)	0,5
Taakstellende intensivering voorlichting over gezond eten, acties tegen zorgmijding, sport, stoppen met roken (PvdA_181)	0,1
Extra budget NPO en regionale omroepen (PvdA_208)	0,1
EMU-schuld direct	1,0
Garantiefonds woningbouw (PvdA_212)	0,8
Intensivering Invest-NL (PvdA_206_b)	0,2

A.6.3 Lasten

De PvdA verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 26,5 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁸⁰. De verhoging is opgebouwd uit een verlaging van 14,7 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 39,8 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 1,4 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkomen en arbeid

- De PvdA introduceert een werknehmersvoordeel. Dit voordeel kent in eerste instantie dezelfde vormgeving als de huidige arbeidskorting (die door de PvdA wordt afgeschaft), maar geldt alleen voor werknehmers. Dit is een lastenverlichting van 22,5 mld euro. (PvdA_229_b)
- De PvdA verhoogt het werknehmersvoordeel met 928 euro bij de eerste inkomensgrens van 11.000 euro, 2217 euro bij de tweede inkomensgrens van 23.000 euro en met 2358 euro bij de derde inkomensgrens van 38.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 12,7 mld euro in 2025 en 12,8 mld euro structureel. (PvdA_232)
- De PvdA zet meer collectieve middelen in om de vereeningsbijdrage aan zorgverzekerders te verhogen. Zorgverzekerders kunnen daardoor op jaarbasis de nominale zorgpremie halveren. Dit is een lastenverlichting van 11,5 mld euro. Door de maatregel gaan verzekerders minder dan 50% van de gelden via de nominale premie innen. Dat kan bezwaren vanuit de Europese Commissie oproepen vanwege mogelijke staatssteunaspecten. (PvdA_160_c)
- De PvdA verhoogt de algemene heffingskorting met 537 euro in 2025 en met 514 euro structureel. Dit is een lastenverlichting van 4,3 mld euro in 2025 en 4,2 mld euro structureel. (PvdA_247)
- De PvdA introduceert eigenrisicodragerschap voor werkgevers voor het eerste jaar WW. Het WW-recht wordt vastgesteld door het UWV maar de kosten van WW-uitkeringen gedurende het eerste jaar komen voor rekening van de oude werkgever, met uitzondering van kleine werkgevers (tot tien werknehmers). Tegenover de lagere overheidsuitgaven (WW-uitkeringen betaald door UWV, PvdA_189_a) staan lagere premie-inkomsten. Dit is een lastenverlichting van afgerond 3,5 mld euro. De maatregel gaat gepaard met hogere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (WW-uitkeringen betaald door eigenrisicodragers, PvdA_189_c). (PvdA_189_b)
- De PvdA verhoogt de bedragen bij de drie knikpunten van het zelfstandigenvoordeel in 2025 met 75% en structureel met 25%. Het afschaffen van de zelfstandigenaftrek en het verhogen van het zelfstandigenvoordeel is samen budgettair neutraal. Het verhogen van het zelfstandigenvoordeel is een lastenverlichting van 1,6 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (PvdA_230_c)
- De PvdA introduceert een zelfstandigenvoordeel. Dit voordeel kent in eerste instantie dezelfde vormgeving als de huidige arbeidskorting (die door de PvdA wordt afgeschaft), maar geldt alleen voor zelfstandigen. Leidend voor het onderscheid tussen zelfstandigen en werknehmers is of voldaan wordt aan het urencriterium dat nu wordt gehanteerd in de zelfstandigenaftrek. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 1,6 mld euro structureel. (PvdA_229_c)
- De PvdA verplicht zelfstandigen tot pensioenopbouw tot een inkomen van 80.000 euro. Hierbij wordt uitgegaan van een premiepercentage van 10%. De hogere aftrek van pensioenpremies leidt tot 1,2 mld euro minder belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen hoger door de hogere pensioenpremies. Structureel leidt dit tot een lastenverzwaring van 0,1 mld euro. (PvdA_234_b, PvdA_234_c, PvdA_234_f)

⁸⁰ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- De PvdA verhoogt het opbouwpercentage van de inkomensafhankelijke combinatiekorting van 11,45% naar 20%. Ook wordt het maximale bedrag van deze korting met 2200 euro verhoogd tot 5234 euro. Dit is een lastenverlichting van 1,0 mld euro. (PvdA_248)
- De PvdA verhoogt het maximale bedrag van de ouderenkorting met 339 euro en verhoogt het afbouwpercentage van 15% naar 17,2%. Dit is een lastenverlichting van 0,5 mld euro. (PvdA_252)
- De PvdA verplicht werknemers die nog geen verplicht pensioen opbouwen tot pensioenopbouw tot een inkomen van 80.000 euro. De hogere aftrek van pensioenpremies leidt tot 0,4 mld euro minder belastinginkomsten in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen hoger door de hogere pensioenpremies. Structureel leidt dit tot een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (PvdA_237_b, PvdA_237_c, PvdA_237_f)
- De PvdA verhoogt het werknemersvoordeel bij het eerste knikpunt met 480 euro. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro. Het betreft hierbij het deel van het werknemersvoordeel dat via de belasting wordt verrekend. (PvdA_231_a)
- De PvdA schafft geleidelijk het eigenwoningforfait af. Het hoogste tarief voor huizen met een WOZ-waarde boven 1,1 mln euro blijft wel bestaan. Het structurele niveau wordt bereikt in 2036. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro in 2025 en 3,0 mld euro structureel. (PvdA_245_b)
- De PvdA verruimt de onbelaste vrijwilligersvergoedingen. Dit is een taakstellende lastenverlichting voor gezinnen van 0,1 mld euro. De verruiming gaat vanwege de omvang gepaard met een toenemende kans op oneigenlijk gebruik. (PvdA_325)
- De PvdA wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen en introduceert daarbij een premiekorting die wordt betaald uit algemene middelen. De premiekorting leidt tot een lastenverlichting van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (PvdA_236_d)
- De PvdA verhoogt het zelfstandigenvoordeel bij het eerste knikpunt met 480 euro. Dit is een beperkte lastenverlichting. Het betreft hierbij het deel van het zelfstandigenvoordeel dat via de belasting wordt verrekend. (PvdA_231_b)
- De PvdA schafft de arbeidskorting af. Dit is een lastenverzwarening van 24,3 mld euro in 2025 en 24,4 mld euro structureel. (PvdA_229_a)
- De PvdA verhoogt de WW-premies en vergroot het verschil tussen het tarief voor flex-contracten en het tarief voor vaste contracten. Per saldo is dit een lastenverzwarening van 9,0 mld euro voor werkgevers. (PvdA_243)
- De PvdA schafft de maximumpremiegrens voor de premies werknemersverzekeringen en de inkomensafhankelijke bijdrage Zvw af voor werkgevers. Dit is een lastenverzwarening van 6,2 mld euro voor bedrijven. Omdat de PvdA de collectieve middelen in de Zvw verhoogt zonder de private verzekeringssmarkt te wijzigen, bestaat het risico dat de Europese Commissie dit zal beoordelen als staatssteun. (PvdA_257)
- De PvdA introduceert een vijschijvenstelsel voor personen onder de AOW-leeftijd met tarieven van 35% voor het inkomen onder de 22.000 euro, 40% voor het inkomen tussen 22.000 en 37.000 euro, 41% voor het inkomen tussen 37.000 euro en 67.000 euro, 52% voor het inkomen tussen 67.000 en 150.000 euro en 60% voor het inkomen daarboven. Voor personen boven de AOW-leeftijd gelden in de eerste schijven van het vijschijvenstelsel lagere tarieven, omdat zij evenals in het huidige stelsel geen AOW-premie betalen. Dit is een lastenverzwarening van 4,6 mld euro in 2025 en 4,7 mld euro structureel. (PvdA_250)
- De PvdA verhoogt het afbouwpercentage van het werknemersvoordeel naar 9%. Dit is een lastenverzwarening van 1,8 mld euro. (PvdA_233)
- De PvdA schafft de zelfstandigenaftrek af. Dit is een lastenverzwarening van 1,6 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (PvdA_230_a)
- De PvdA introduceert een werkgeversheffing van 16% op loon boven 150.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 1,4 mld euro. (PvdA_253)

- De PvdA introduceert een opdrachtgeversheffing op door bedrijven verleende opdrachten aan zzp'ers. Bedrijven betalen de heffing over de contractwaarde van verleende opdrachten met een minimum aantal uren geleverde arbeid of boven een bepaalde contractwaarde. Voor zulke opdrachten moet de zzp'er een bewijs van arbeidsrelatie overleggen aan de opdrachtgever. De heffing gaat gepaard met grote onzekerheid en (mogelijk forse) risico's rondom de uitvoeringstechnische haalbaarheid en handhaafbaarheid. Het vaststellen van de relevante contracten onder de heffingsgrondslag is fraudegevoelig en het bepalen van de belastingtechnische contractwaarde is uitvoeringstechnisch niet eenduidig. Daarnaast staat de maatregel mogelijk op gespannen voet met de Europeesrechtelijke vrijheid van diensten. Indien de maatregel bestendig blijkt, is dit een lastenverzware voor bedrijven van 1,2 mld euro. (PvdA_258)
- De PvdA schafft de hypothekrenteafrek geledelijk af, in stappen van 3%. In 2036 is hypothekrente niet meer aftrekbaar in box 1. Dit is een lastenverzware van 1,2 mld euro in 2025 en 6,8 mld euro structureel. (PvdA_245_a)
- De PvdA introduceert een progressief tarief in box 2, met een tarief van 30% tot 50.000 euro, een tarief van 35% tussen de 50.000 en 150.000 euro, een tarief van 40% tussen de 150.000 en 300.000 euro en een tarief van 45% boven de 300.000 euro. Dit is een lastenverzware voor bedrijven van 0,9 mld euro. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel positief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk lagere opbrengst in de jaren erna. (PvdA_275)
- De PvdA schafft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzware voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (PvdA_256)
- De PvdA schafft de 30%-regeling en de vrijstelling extraterritoriale kosten (ETK) voor ingekomen werknemers af. Dit is een lastenverzware voor gezinnen van 0,5 mld euro. (PvdA_246)
- De PvdA laat het inkomen in box 2 en 3 meetellen in de grondslag voor de premies volksverzekeringen in de inkomstenbelasting. Het is onzeker of deze maatregel uitvoerbaar is in gevallen waarin burgers op grond van internationale verdragen of EU-recht geen of slechts gedeeltelijk premie volksverzekeringen verschuldigd zijn. Deze maatregel is een lastenverzware van 0,4 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (PvdA_244)
- De PvdA wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De partij kiest daarbij voor een variant met maximale grondslag op WIA-niveau, en uitkering 70% daarvan. De wachttijd is zes maanden. De kostendekkende premie leidt tot een lastenverzware van 0,3 mld euro in 2025 en 3,3 mld euro structureel. Door een premiekorting, die wordt betaald uit algemene middelen, staat daar een lastenverlichting tegenover van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (PvdA_236_a)
- De PvdA topt de mkb-winstvrijstelling af op een winst van 81.000 euro. Dit is een lastenverzware van 0,3 mld euro. (PvdA_254)
- De PvdA introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). Tegenover de overheidsuitgaven (PvdA_200_a), uitgezonderd de beperkt gestegen WIA-uitgaven, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzware van afgerond 0,3 mld euro. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (PvdA_200_c). (PvdA_200_b)
- De PvdA laat het inkomen in box 2 en box 3 meetellen in de afbouw van de algemene heffingskorting. Dit is een lastenverzware van 0,2 mld euro in 2025. (PvdA_249)
- De PvdA schafft de fiscale oudedagsreserve af. Dit is een lastenverzware van 0,1 mld euro. (PvdA_259_b)
- De PvdA voert een jaarlijkse voorheffing in box 2 in van 4% op de boekwaarde van het vermogen in de vennootschap. Op korte termijn levert een jaarlijkse voorheffing meer belastingopbrengsten op, op langere termijn moet de voorheffing verrekend worden met de winstuitkering, waardoor de structurele kasopbrengst beperkt is. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een lastenverzware voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025. Dit is een complexe maatregel in de

- uitvoering, onder meer omdat moet worden bijgehouden wat gedurende het bestaan van een onderneming geheven is/wordt. (PvdA_273_a)
- Voor nieuwe gevallen schaft de PvdA de huidige startersaftrek af, inclusief de extra verliesverrekening. Deze aftrekpost wordt vervangen door een aannamebonus van maximaal 10.000 euro, voor startende ondernemers die in de eerste drie jaar werknemers in dienst nemen. Per saldo is sprake van een lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (PvdA_239)
 - De PvdA verlaagt de grens waarbij schulden bij de eigen vennootschap worden belast met een box 2-heffing naar 17.500 euro. Dit geldt zowel voor bestaande als nieuwe schulden en is inclusief de eigenwoningschuld. In het jaar van invoering leidt dit tot een substantiële kasontvangst, in de jaren erna ontstaat er juist een tijdelijke beperkte jaarlijkse derving, met structureel een beperkte kasopbrengst. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een beperkte lastenverzwarening voor bedrijven. (PvdA_255)
 - De PvdA schaft de doorschuifregeling voor aanmerkelijkbelanghouders in box 2 af. Dit is een beperkte lastenverzwarening voor bedrijven in 2025 en een structurele lastenverzwarening van 0,1 mld euro. (PvdA_276_a)

Vermogen en winst

- De PvdA verlaagt de verhuurderheffing voor verhuurders die investeren in woningbouw en -verduurzaming en introduceert een daarbij aansluitend bonus-malusmechanisme. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (PvdA_283)
- De PvdA voert een vpB-vrijstelling in voor diensten van algemeen economisch belang van woningcorporaties. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven (woningcorporaties) van 0,7 mld euro. (PvdA_296)
- De PvdA verruimt het budget van de innovatieregeling Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,4 mld euro. (PvdA_205_b)
- De PvdA verhoogt de vrijstelling in de erf- en schenkbelasting voor alle ontvangers naar tenminste 5000 euro (voor zover dat niet al het geval is). Dit is een beperkte lastenverlichting voor gezinnen. (PvdA_284_a)
- De PvdA voert een vermogensheffing van 1,5% in over de boekwaarde van bezittingen in box 2. Dit is een lastenverzwarening van 4,7 mld euro. (PvdA_274)
- De PvdA introduceert een vermogensbelasting in box 3. Voor vermogens tussen 100.000 en 500.000 euro geldt een tarief van 1%, tussen 500.000 en 1 mln euro geldt een tarief van 2%, tussen 1 mln en 5 mln euro geldt een tarief van 3%, tussen 5 mln en 10 mln euro geldt een tarief van 4% en boven 10 mln euro geldt een tarief van 5%. Dit is een lastenverzwarening van 4,6 mld euro in 2025 en 3,2 mld euro structureel. (PvdA_271)
- De PvdA verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 5%-punt naar 30% en verzwaart zo de lasten voor bedrijven met 4,0 mld euro. (PvdA_280)
- De PvdA schaft de baangerelateerde investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 2,0 mld euro. (PvdA_290)
- De PvdA verhoogt de bankenbelasting taakstellend met 1,5 mld euro. (PvdA_279)
- In de vermogensaanwasbelasting van de PvdA is het niet mogelijk om verliezen te verrekenen over de jaren. Dit is een lastenverzwarening van 1,5 mld euro in 2025 en 1,4 mld euro structureel. (PvdA_272_c)
- De PvdA verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 1,3 mld euro. (PvdA_282)
- De PvdA schaft de vrijstellingen voor niet-woningen in de onroerendezaakbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 1,2 mld euro. De PvdA roomt deze lastenverzwarening af via het gemeentefonds. (PvdA_287)

- De PvdA introduceert een belasting over de grondwaarde van percelen met een waarde vanaf 1 mln euro. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 1,0 mld euro. Deze maatregel vereist het opzetten van een aanvullende registratie voor de grondwaarde van percelen. Ook dient vanwege de complexiteit rekening gehouden te worden met een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (PvdA_288)
- De PvdA scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 15% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,8 mld euro. (PvdA_264)
- De PvdA schaft de vrijstelling dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen af. Dit is een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,5 mld euro. (PvdA_292)
- De PvdA verhoogt de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen naar 10%. Voor woningen aangekocht door corporaties wordt de overdrachtsbelasting verlaagd naar 2%. Per saldo is dit een lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. De juridische houdbaarheid van een uitzondering gericht op woningcorporaties is onzeker. (PvdA_286_a, PvdA_286_b)
- De PvdA voert een gemeentelijke heffing op planbaten in. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro. De PvdA roamt deze lastenverzwareing af via het gemeentefonds. Bij nadere vormgeving van de heffing is de juridische inpasbaarheid en houdbaarheid onzeker. (PvdA_297)
- Voor de vermogensaanwasbelasting van de PvdA geldt dat voor de bepaling van de grondslag de rente op schulden niet meer verrekenbaar is met de rendementen op het vermogen. Dit is een lastenverzwareing van 0,3 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (PvdA_272_b)
- De PvdA verhoogt het tarief van de innovatiebox met 6%-punt naar 15%. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro. (PvdA_269)
- De PvdA verhoogt het tarief binnen de minimumkapitaalregel met 3%-punt naar 12%. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro. (PvdA_266)
- De PvdA schaft de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de erf- en schenkelbelasting af. Dit is een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld in 2025 en 0,3 mld structureel. (PvdA_276_b)
- De PvdA introduceert een derde schijf in de erfbelasting voor erfenissen van meer dan 1 mln euro. Het tarief voor partners in deze schijf wordt 30%, voor kleinkinderen (en verdere afstammelingen) wordt het 40% en voor overige erfgenamen 45%. Dit is een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,1 mld euro. (PvdA_284_b)
- De PvdA schaft de landbouwvrijstelling af. Zonder overgangsrecht is dit een structurele lastenverzwareing voor bedrijven van 0,5 mld euro. In 2025 is de opbrengst 0,1 mld euro vanwege een beperkte heffingsgrondslag. (PvdA_293)
- De PvdA beperkt de afschrijving op gebouwen in eigen gebruik in de inkomstenbelasting tot de WOZ-waarde als bodemwaarde, waarbij er sprake is van overgangsrecht voor belastingplichtigen die nog geen drie jaar hebben afgeschreven. De maatregel leidt tot het naar voren halen van belastinginkomsten, wat een tijdelijk positief kaseffect geeft in de eerste jaren, structureel is de opbrengst beperkt. De netto contante waarde van deze kasstroom geeft een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro. (PvdA_294)
- De PvdA schaft de schenkingsvrijstelling voor de eigen woning af. Dit is een beperkte lastenverzwareing voor gezinnen in 2025 en een lastenverzwareing van 0,2 mld euro structureel. (PvdA_285)
- De PvdA voert ter vervanging van het huidige box 3 systeem een heffing op daadwerkelijk rendement in. Deze maatregel is budgetneutraal. (PvdA_272_a)
- De PvdA beschouwt verhuuractiviteiten van huishoudens met vijf of meer woningen fiscaal als ondernemingsactiviteit. Het inkomen uit deze bezittingen verplaatst daardoor van box 3 naar box 1

en box 2. Dit is een beperkte lastenverzwaring voor bedrijven in 2025 en een lastenverzwaring van 0,1 mld euro structureel. (PvdA_289)

Milieu

- De PvdA schaft de mrb af. Dit is een lastenverlichting van 4,5 mld euro voor gezinnen en 1,8 mld euro voor bedrijven. (PvdA_110_c, PvdA_110_d)
- De invoering van de kilometerheffing (PvdA_110) met een korting voor vitale beroepen (PvdA_110_e, PvdA_110_f) en het afschaffen van de mrb (PvdA_110_c, PvdA_110_d) leiden per saldo tot minder gereden kilometers. Dit is een lastenverlichting van 1,0 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (PvdA_110_g, PvdA_110_h)
- De PvdA verhoogt de vaste belastingvermindering in de energiebelasting met 80 euro per aansluiting. Dit is een lastenverlichting van 0,6 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel voor gezinnen en een beperkte lastenverlichting voor bedrijven. (PvdA_302_a, PvdA_302_b)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van de PvdA gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (PvdA_307_b)
- De PvdA voert bij de kilometerheffing (PvdA_110) een korting in voor vitale beroepen. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. (PvdA_110_e, PvdA_110_f)
- De PvdA verhoogt de milieu-investeringsaftrek (MIA) en de willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. Een dergelijke verhoging van deze regelingen vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (PvdA_361)
- De PvdA voert een kilometerheffing in, gedifferentieerd naar brandstoftype, tijd en plaats. Dit is een lastenverzwaring van 5,2 mld euro voor gezinnen en 2,4 mld euro voor bedrijven. (PvdA_110_a, PvdA_110_b)
- De PvdA verbreedt de CO₂-margeheffing en introduceert een jaarlijks oplopende generieke CO₂-heffing. Dit is een lastenverzwaring van 2,1 mld euro in 2025 en 1,8 mld euro structureel. Hier tegenover staat een terugsluis van deze heffing (zie PvdA_298_b) en een verhoging van de algemene heffingskorting (zie PvdA_247). (PvdA_298_a)
- De PvdA voert een verpakkingenbelasting in. Dit is een taakstellende lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro. (PvdA_309)
- De PvdA voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 29 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,0 mld euro en een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,1 mld euro. (PvdA_307_a, PvdA_307_c)
- De PvdA verhoogt de tarieven van de eerste, derde en vierde schijf op gas met respectievelijk 2,5 en 6 cent en derde en vierde schijf op elektriciteit met respectievelijk 1,6 en 2,5 cent in de energiebelasting. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,1 mld euro. (PvdA_300_b)
- De PvdA voert een CO₂-heffing voor luchtvaartmaatschappijen in. Deze heffing wordt berekend op basis van de CO₂-uitstoot van vertrekkende passagiers. De heffing bedraagt 180 euro per ton CO₂ en komt boven op de vliegticketprijs. Dit is een lastenverzwaring van afgerond 0,1 mld euro voor gezinnen, 0,4 mld euro voor bedrijven en 0,3 mld euro voor het buitenland. (PvdA_306_a, PvdA_306_b, PvdA_306_c)
- De PvdA schaft het verlaagde tarief in de mrb voor bestelauto's van ondernemers af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,7 mld euro. (PvdA_305)
- De PvdA schaft de vrijstelling voor bestelauto's van ondernemers in de bpm af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,6 mld euro. (PvdA_304)

- De PvdA introduceert een openruimteheffing (heffing op onbebouwde grond) op nationaal niveau. Dit is een taakstellende lastenverzware voor bedrijven van 0,5 mld euro. (PvdA_310)
- De PvdA verhoogt het tarief van de eerste schijf op gas in de energiebelasting met 2 cent. Dit is een lastenverzware voor gezinnen van 0,2 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. (PvdA_300_a)
- De PvdA voert een heffing in op de industriële uitstoot van stikstofoxiden. Deze heffing bedraagt 4 euro per kilo uitgestoten stikstofoxiden. Dit is een lastenverzware van 0,1 mld euro. (PvdA_303)
- De PvdA voert een heffing op kunstmest in. Dit is een taakstellende lastenverzware voor bedrijven van 0,1 mld euro. (PvdA_348)

Overig

- De PvdA verlaagt het btw-tarief op groente en fruit van 9% naar 5%. Dit is een lastenverlichting van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoeft voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (PvdA_312_a, PvdA_312_b)
- De PvdA voert een financiële transactiebelasting in met een tarief van 0,01% op transacties in financiële derivaten en van 0,1% op transacties in overige financiële instrumenten. Pensioenfondsen worden uitgezonderd van deze belasting. Dit is een lastenverzware voor bedrijven van 0,8 mld euro. (PvdA_291)
- De PvdA introduceert een belasting op suiker door een heffing in te voeren op de omzet van suikerproducenten en -importeurs. Dit is een taakstellende lastenverzware voor bedrijven van 0,5 mld euro. (PvdA_313)
- De PvdA voert een quotum in voor doelgroepbanen van 8%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzware van 0,4 mld euro. De effectiviteit van deze maatregel wordt beperkt doordat het aantal bemiddelbare personen in doelgroep populatie beperkt is. (PvdA_194)
- De PvdA voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 6% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzware voor het buitenland van 0,4 mld euro. (PvdA_267)
- De PvdA voert een experiment uit voor het telen, verkopen en gebruiken van softdrugs. Dit is een tijdelijke lastenverzware in 2025 van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Structureel zijn er geen budgettaire effecten. De opbrengsten ontstaan bijvoorbeeld door het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf. De Raad van State heeft opgemerkt dat een experiment vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een experiment mogelijk ook in het belang kan zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht. (PvdA_311_a, PvdA_311_b)
- De PvdA verhoogt taakstellend de accijns op alcohol. Dit is een lastenverzware van 0,1 mld euro. (PvdA_315)
- De PvdA voert een verbruiksbelasting op e-sigaretten in en verhoogt de accijns op tabak. Dit is een taakstellende lastenverzware van 0,1 mld euro. (PvdA_314_b)

A.6.4 Niet-EMU-relevante lasten

De PvdA verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 4,1 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,1 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 4,0 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- De PvdA introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot 25 werknemers). De overheidsuitgaven (PvdA_200_a) en premie-inkomsten (PvdA_200_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van afgerond 0,3 mld euro. (PvdA_200_c)
- De PvdA introduceert eigenrisicodragerschap voor werkgevers voor het eerste jaar WW. Het WW-recht wordt vastgesteld door het UWV maar de kosten van WW-uitkeringen gedurende het eerste jaar komen voor rekening van de oude werkgever, met uitzondering van kleine werkgevers (tot tien werknemers). Hierdoor worden er minder mensen ontslagen. De overheidsuitgaven (WW-uitkeringen betaald door UWV, PvdA_189_a) en de premie-inkomsten (PvdA_189_b) dalen, maar de maatregel gaat gepaard met hogere werkgeverslasten (WW-uitkeringen betaald door eigenrisicodragers). Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening van afgerond 3,0 mld euro. (PvdA_189_c)
- De PvdA verplicht de extra inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer. Deze verplichting komt neer op 52 PJ aan extra hernieuwbaar brandstofgebruik. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,4 mld euro voor bedrijven. (PvdA_336_a, PvdA_336_b)
- De PvdA implementeert een aantal landbouwmaatregelen die kosten voor de sector opleveren. Het gaat onder andere om een generieke korting op dier- en fosfaatrechten, de meerprijs voor deze rechten als deze bij handel worden afgeroomd en bedrijfsinvesteringen leidend tot uitstootreductie. Dit leidt tot een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 0,7 mld euro structureel. (PvdA_365_a, PvdA_365_b, PvdA_365_c)
- De PvdA breidt de energiebesparings- en informatieverplichting voor bedrijven in de Wet Milieubeheer uit door aanpassingen in de reikwijdte en de terugverdientijd. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025 en 0,4 mld euro structureel. (PvdA_367)
- De PvdA breidt het woningwaarderingsstelsel uit tot huurwoningen met 250 WWS-punten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven (verhuurders) van 0,1 mld euro in 2025 en van 0,3 mld euro structureel. (PvdA_335)
- De maatregelen van de PvdA voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (PvdA_369_a, PvdA_369_b)
- De PvdA voert een verplichting in voor verhuurders om bij wisseling van de huurder minimaal te voldoen aan energielabel B. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening voor bedrijven van 0,1 mld euro. (PvdA_353)
- De PvdA-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwarening van beperkte omvang voor gezinnen. Voor bedrijven is het een beperkte niet-EMU-relevante lastenverzwarening in 2025 en 0,1 mld euro structureel. (PvdA_355_a, PvdA_355_b)

Tabel A.12 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwarening.	2025
Inkommen en arbeid	-6,1
Invoeren werknemersvoordeel (PvdA_229_b)	-22,5
Verhogen werknemersvoordeel (PvdA_232)	-12,7
Halvering nominale zorgpremie (PvdA_160_c)	-11,5
Verhogen algemene heffingskorting (PvdA_247)	-4,3
Werkgevers eerste jaar eigenrisicodrager voor WW (premies) (PvdA_189_b)	-3,5
Verhogen zelfstandigenvoordeel (PvdA_230_c)	-1,6
Invoeren zelfstandigenvoordeel (PvdA_229_c)	-1,5
Verplichte pensioenopbouw tot 80.000 euro voor zelfstandigen (PvdA_234_b, PvdA_234_c, PvdA_234_f)	-1,2
Verhogen inkomensafhankelijke combinatiekorting (PvdA_248)	-1,0
Aanpassing ouderenkorting (PvdA_252)	-0,5
Verplichte pensioenopbouw tot 80.000 euro voor witte vlek werknemers (PvdA_237_b, PvdA_237_c, PvdA_237_f)	-0,4
Verhogen werknemersvoordeel lage inkomens (PvdA_231_a)	-0,3
Uitfaseren eigenwoningforfait (m.u.v. hoogste tarief) (PvdA_245_b)	-0,3
Lastenverlichting voor vrijwilligers (PvdA_325)	-0,1
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premekorting, tov basispad) (PvdA_236_d)	-0,1
Verhogen zelfstandigenvoordeel lage inkomens (PvdA_231_b)	0,0
Afschaffen arbeidskorting (PvdA_229_a)	24,3
Verhogen WW-premies (PvdA_243)	9,0
Afschaffen maximumpremiegrens werknemersverzekeringen en inkomensafhankelijke bijdrage Zvw (PvdA_257)	6,2
Invoeren vijfschijvenstelsel box 1 (PvdA_250)	4,6
Verhogen afbouwpercentage werknemersvoordeel (PvdA_233)	1,8
Afschaffen zelfstandigenaftrek (PvdA_230_a)	1,6
Werkgeversheffing van 16% op loon boven 150.000 euro (PvdA_253)	1,4
Introductie opdrachtgeversheffing (PvdA_258)	1,2
Uitfaseren hypotheekrenteafrek (PvdA_245_a)	1,2
Invoering progressief tarief box 2 (PvdA_275)	0,9
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (PvdA_256)	0,7
Afschaffen 30%-regeling en ETK-regeling (PvdA_246)	0,5
Premies geheven over verzamelinkomen (PvdA_244)	0,4
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premies, tov basispad) (PvdA_236_a)	0,3
Aftopenen mkb-winstvrijstelling (PvdA_254)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (premies) (PvdA_200_b)	0,3
Algemene heffingskorting ook laten afbouwen met inkomen box 2 en box 3 (PvdA_249)	0,2
Afschaffing fiscale oudedagsreserve (FOR) (PvdA_259_b)	0,1
Forfaitaire voorheffing box 2 (PvdA_273_a)	0,1
Afschaffen startersaftrek en extra verliesverrekening starters, invoeren aannamebonus (PvdA_239)	0,1
Versoberen fiscale behandeling lenen uit eigen vennootschap (PvdA_255)	0,0

Afschaffen doorschuifregeling in box 2 (PvdA_276_a)	0,0
Vermogen en winst	22,4
Verlagen verhuurderheffing en introductie bonus-malusmechanisme (PvdA_283)	-1,5
Vpb-vrijstelling voor woningcorporaties (PvdA_296)	-0,7
Lastenverlichting WBSO (PvdA_205_b)	-0,4
Verhogen vrijstelling erf- en schenkbelasting (PvdA_284_a)	0,0
Introductie vermogensheffing box 2 (PvdA_274)	4,7
Introductie vermogensbelasting box 3 met progressief tarief (PvdA_271)	4,6
Verhoging hoge tarief vennootschapsbelasting (PvdA_280)	4,0
BIK afschaffen (PvdA_290)	2,0
Verhogen bankenbelasting (PvdA_279)	1,5
Geen verliesverrekening over de jaren in de vermogensaanwasbelasting (PvdA_272_c)	1,5
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (PvdA_282)	1,3
Afschaffen vrijstellingen niet-woningen OZB (PvdA_287)	1,2
Invoeren grondwaardebelasting (PvdA_288)	1,0
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (PvdA_264)	0,8
Afschaffen vrijstelling dividendbelasting bij inkoop eigen aandelen (PvdA_292)	0,5
Aanpassen overdrachtsbelasting (PvdA_286_a, PvdA_286_b)	0,3
Invoeren planbatenheffing (PvdA_297)	0,3
Rente op schulden niet meer verrekenbaar met rendement (PvdA_272_b)	0,3
Verhoging tarief innovatiebox (PvdA_269)	0,3
Aanscherpen minimumkapitaalregel (PvdA_266)	0,3
Afschaffen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) (PvdA_276_b)	0,1
Introductie derde schijf in de erfbelasting (PvdA_284_b)	0,1
Afschaffen landbouwvrijstelling (PvdA_293)	0,1
Afschrijvingsbeperking gebouwen in vpb doortrekken naar IB-onderneming (PvdA_294)	0,1
Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning (PvdA_285)	0,0
Introduceren vermogensaanwasbelasting (PvdA_272_a)	0,0
Verhuurders fiscaal behandelen als ondernemers (PvdA_289)	0,0
Milieu	8,1
Afschaffen mrb (PvdA_110_c, PvdA_110_d)	-6,3
Invoeren kilometerheffing (gedragseffect) (PvdA_110_g, PvdA_110_h)	-1,2
Verhogen belastingvermindering energiebelasting (PvdA_302_a, PvdA_302_b)	-0,6
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (PvdA_307_b)	-0,3
Korting kilometerheffing vitale beroepen (PvdA_110_e, PvdA_110_f)	-0,2
Verhogen VAMIL- en MIA-regelingen (PvdA_361)	-0,1
Invoeren kilometerheffing (PvdA_110_a, PvdA_110_b)	7,5
CO ₂ -heffing voor de industrie en glastuinbouw (PvdA_298_a)	2,1
Invoeren verpakkingenbelasting (PvdA_309)	2,0

Invoeren vrachtwagenheffing (PvdA_307_a, PvdA_307_c)	1,1
Verhogen tarieven energiebelasting (bedrijven) (PvdA_300_b)	1,1
CO ₂ -heffing voor luchtvaartmaatschappijen (PvdA_306_a, PvdA_306_b, PvdA_306_c)	0,9
Afschaffen verlaagd tarief mrb bestelauto's ondernehmers (PvdA_305)	0,7
Afschaffen vrijstelling bestelauto's bpm (PvdA_304)	0,6
Invoeren openruimteheffing (PvdA_310)	0,5
Verhogen tarieven energiebelasting (gezinnen) (PvdA_300_a)	0,2
Invoeren heffing op industriële uitstoot stikstofoxiden (PvdA_303)	0,1
Heffing op kunstmest (PvdA_348)	0,1
Overig	2,0
Btw-tarief op groente en fruit naar 5% (PvdA_312_a, PvdA_312_b)	-0,5
Invoering financiële transactiebelasting (PvdA_291)	0,8
Belasting op suiker (PvdA_313)	0,5
Quotum doelgroepbanen (8%) (PvdA_194)	0,4
Invoering digitale dienstenbelasting (PvdA_267)	0,4
Experimenten softdrugs (PvdA_311_a, PvdA_311_b)	0,2
Verhogen alcoholaccijns (PvdA_315)	0,1
Verbruiksbelasting op e-sigaretten en verhogen tabaksaccijns (PvdA_314_b)	0,1
Niet-EMU-relevant	4,1
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (PvdA_200_c)	-0,3
Werkgevers eerste jaar eigenrisicodrager voor WW (werkgeverslasten) (PvdA_189_c)	3,0
Verplicht gebruik hernieuwbare brandstoffen (PvdA_336_a, PvdA_336_b)	0,5
Kosten voor de landbouwsector (PvdA_365_a, PvdA_365_b, PvdA_365_c)	0,4
Energiebesparingsverplichting bedrijven (PvdA_367)	0,2
Uitbreiden woningwaarderingsstelsel (PvdA_335)	0,1
Kosten voor de industrie (PvdA_369_a, PvdA_369_b)	0,1
Energielabelverplichting huursector (PvdA_353)	0,1
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (PvdA_355_a, PvdA_355_b)	0,0

A.7 ChristenUnie

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door de ChristenUnie aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.7.1 Uitgaven

De ChristenUnie intensieveert per saldo 16,1 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- De ChristenUnie voert een verzilverbare inkomensafhankelijke kop op de basiskorting in. Het normbedrag van de kop bedraagt 3000 euro voor een alleenstaande en loopt op basis van een equivalentiebenadering op met het aantal leden van het huishouden, waarbij er per extra lid van het huishouden 1500 euro bijkomt. De kop bouwt af naar nul euro met het verzamelinkomen over een vast inkomenstraject van 20.000 tot 70.000 euro. Dit is een intensivering van de overheidsuitgaven van 11,4 mld euro in 2025 en 10,9 mld euro structureel. Het betreft hierbij het deel van de basiskorting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (CU_102_a)
- De ChristenUnie voert een verzilverbare basiskorting in. De basiskorting bedraagt 3600 euro voor een alleenstaande. Per extra lid van het huishouden komt er 1800 euro bij. Dit is een intensivering van de overheidsuitgaven van 5,4 mld euro. Het betreft hierbij het deel van de basiskorting dat na verrekening leidt tot uitkering. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt ook het deel dat in aftrek komt op de belasting gerekend tot de uitgaven. (CU_101_a)
- De ChristenUnie introduceert een wettelijk minimumuurloon op het niveau van de huidige 36-urige werkweek, zonder doorwerking op de gekoppelde uitkeringen. Dit betekent een loonsverhoging voor werknemers op wml-niveau met een langere werkweek. Tevens verhoogt de ChristenUnie het wettelijk minimum(uur)loon generiek met 10%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde minimum- en AOW-uitkeringen volgen deze extra stijging. De loongerelateerde uitkeringen volgen alleen de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 5,2 mld euro. (CU_103_a, CU_103_b, CU_103_c, CU_103_h, CU_103_i, CU_103_j)
- De ChristenUnie introduceert een vaste prijs voor kinderopvang. Het betreft een vergoeding van 95% van de kinderopvangprijs. Dit is een intensivering van 1,9 mld euro. (CU_104)
- De ChristenUnie introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,2 mld euro. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (CU_106_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (CU_106_c). (CU_106_a)
- De ChristenUnie maakt de no-riskpolis voor werkgevers bij het in dienst nemen van een langdurig zieke of arbeidsgehandicapte structureel. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_107)
- De ChristenUnie stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor een rijkenpak van armoede en schulden. (CU_225)
- De ChristenUnie wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 143% van het wettelijk minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is standaard één jaar. De uitkeringen leiden tot een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (CU_105_b)

- De ChristenUnie schaft de zorgtoeslag af. Dit is een ombuiging van 6,6 mld euro in 2025 en 6,5 mld euro structureel. (CU_111_c)
- De ChristenUnie schaft de huurtoeslag af. Dit is een ombuiging van 4,3 mld euro. (CU_111_b)
- De ChristenUnie schaft de kinderbijslag af. Dit is een ombuiging van 3,6 mld euro. (CU_111_a)
- De ChristenUnie schaft het kindgebonden budget af. Dit is een ombuiging van 2,6 mld euro. (CU_111_d)
- De ChristenUnie schaft het lage-inkomensvoordeel (LIV), dat per 2025 wordt omgevormd, af. Dit is een ombuiging van 0,6 mld euro. (CU_112)
- De ChristenUnie verrekent de ziekteperiode voor zieke werklozen en werknemers van wie de dienstbetrekking eindigt bij ziekte (uitzendkrachten en einddienstverbanders) met het recht op WW. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CU_114)

Zorg

- De ChristenUnie heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 1% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in de Zvw, 0,2 mld euro in de Wlz en 0,1 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 0,6 mld euro. (CU_148_d, CU_148_e, CU_148_f, CU_148_g, CU_148_k)
- De ChristenUnie intensificeert 1,2 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel CU_238_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels bij zorg neerslaat. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (CU_238_b, CU_238_c)
- De ChristenUnie past de bekostigingsmethodiek van acute zorg, planbare zorg en chronische zorg aan ter vermindering van ongewenste productieprakkels en om de zorguitgaven te beheersen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (CU_127_a, CU_127_b, CU_127_c)
- De ChristenUnie standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (CU_132)
- De ChristenUnie wil het ziekenhuislandschap veranderen waarbij er specialistische ziekenhuizen komen die gericht zijn op complexe zorg en waarbij gedecentraliseerde zorginstellingen gericht zijn op basiszorg in de regio. Vanwege aanloopkosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,3 mld euro. (CU_130)
- De ChristenUnie laat in iedere regio de preferente (i.e. grootste) zorgverzekeraar afspraken maken met aanbieders in de eerste lijn over kwaliteit en prijs. Dit komt neer op introductie van een publiek stelsel met regionale ziekenfondsen voor eerstelijnszorg. Hiervoor moet de eerstelijnszorg uit de Zvw gehaald worden. Deze maatregel leidt tot een eenmalige intensivering van 0,4 mld euro in 2024 voor de opbouw van reserves en overdracht aan zorgverzekeraars. Per saldo leidt de maatregel tot een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel effect. (CU_136_a)
- De ChristenUnie intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in flexibele IC-capaciteit ten behoeve van infectieziektebestrijding. Het is onzeker of het doel behaald wordt omdat het risico bestaat dat de gecreëerde overcapaciteit na verloop van tijd wordt ingezet in de reguliere zorgverlening. (CU_117_a)
- De ChristenUnie stabiliseert het eigen risico op 385 euro tussen 2022 en 2025 en vervangt het verplichte eigen risico in de Zvw door een vaste eigen bijdrage van 150 euro per diagnose-behandelcombinatie in de medisch-specialistische zorg en gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg. Voor overige zorg in de Zvw blijft de huidige systematiek bestaan. Verzekerden betalen maximaal 385 euro per jaar zelf. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (CU_116_a)

- De ChristenUnie breidt het verbod op winstuitkering voor intramurale zorgverleners uit naar de gehele zorgketen. Sluiproutes worden lastiger gemaakt door voor alle rechtspersonen die zorg verlenen dezelfde eisen te stellen aan winstuitkering, transparantie en verantwoording. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_262)
- De ChristenUnie brengt de geestelijke gezondheidszorg (uitgezonderd de forensische ggz en de eerstelijnszorg door huisartsen en hun ondersteuners) onder in een nieuwe wet, die net als de Wlz niet-risicodragend uitgevoerd wordt door zorgkantoren. Het zorgkantoor maakt afspraken met zorgaanbieders op basis van het beschikbare budget en de regionale zorgbehoefte. De instellingen indiceren zelf hoeveel zorg een cliënt nodig heeft en leveren die zorg daarna. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (CU_145)
- De ChristenUnie verruimt de subsidieregeling 'Palliatieve terminale zorg en geestelijke verzorging' structureel. Het gaat om een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_118)
- De ChristenUnie stelt een toets op potentiële zelfredzaamheid verplicht om toegang te krijgen tot de Wmo. Dit is een beperkte intensivering in 2025, structureel is er geen budgettair effect. (CU_123)
- De ChristenUnie heeft extramurale ouderenzorg over van Wlz naar Zvw. De extramurale ouderenzorg wordt voortaan integraal risicodragend door zorgverzekeraars uitgevoerd. Het gaat om een beperkte intensivering in 2025. De maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_254)
- De ChristenUnie voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensificeert de ChristenUnie in onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (CU_229)
- De ChristenUnie wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (CU_129_a, CU_129_c)
- De ChristenUnie schafft de verplichting tot vergoeding van ongecontracteerde zorg af. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro. (CU_135)
- De ChristenUnie vervangt het abonnementstarief in de Wmo door een inkomensafhankelijke eigen bijdrage met een vermogensinkomensbijtelling (VIB) van 10%. Daarnaast verhoogt de ChristenUnie de VIB naar 10% in de Wlz en het heffingsvrije vermogen naar 50.000 euro in de Wmo en Wlz. De ombuiging als gevolg van het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo bedraagt 0,3 mld euro. De maatregel leidt verder tot een ombuiging in de Wlz van 0,1 mld en een beperkte intensivering in de Zvw. Per saldo leidt de maatregel tot een ombuiging van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. De rijksbijdrage aan het gemeentefonds neemt af met de helft van de ombuiging als gevolg van het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo, en het saldo lokale overheden verbetert met de andere helft. Het is onzeker of het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK (CU_121_a, CU_121_b, CU_121_c)
- De ChristenUnie verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CU_137)
- De ChristenUnie stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CU_125)
- De ChristenUnie voert een algeheel verbod op alcoholreclame in. Dit leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro. (CU_142)

- De ChristenUnie heeft de intentie om een zorgbreed bestuurlijk akkoord met de sector af te sluiten, waarin wordt afgesproken dat particuliere keurmerken niet meer worden gehanteerd. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (CU_122)
- De ChristenUnie breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven van meer dan 40 mln euro per jaar per middel of van meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven van meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (CU_134_a)
- De ChristenUnie geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert de ChristenUnie in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (CU_141_a, CU_141_b, CU_141_c)
- De ChristenUnie brengt medisch specialisten onder het bezoldigingsmaximum van de WNT. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,4 mld euro. (CU_261)

Openbaar bestuur

- De ChristenUnie intensiveert 1,2 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op hogere uitgaven aan Wmo (0,3 mld euro), hogere uitgaven aan jeugdzorg (0,6 mld euro) en het gedeeltelijk terugdraaien van de opschalingskorting (0,3 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,7 mld euro) en deels bij zorg (CU_238_b, CU_238_c). (CU_238_a)
- De ChristenUnie creëert 10.000 publieke banen van 27 uur per week, waarvan de helft bij het onderwijs terechtkomt (CU_109_a) en de andere helft bij de overheid (CU_109_b). Dit is in totaal (afgerond) een intensivering van 0,3 mld euro, waarvan 0,1 mld euro bij de overheid. (CU_109_b)
- De ChristenUnie vervangt het abonnementstarief in de Wmo door een inkomensafhankelijke eigen bijdrage (CU_121_a) samen met een verhoging van de vermogensinkomensbijtelling naar 10% in de Wmo en Wlz en het heffingsvrije vermogen naar 50.000 euro. Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK is er sprake van een beperkte intensivering bij het openbaar bestuur in 2025. (CU_121_f)
- De ChristenUnie buigt de uitgaven aan het Nationaal Groeifonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 0,9 mld euro in 2025 bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_226_a, CU_226_b)
- De ChristenUnie beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk via een apparaatskorting en zondert uitvoeringsorganisaties en defensie uit van de apparaatskorting. De apparaatstaakstelling slaat uitsluitend neer bij de kern van de ministeries. Deze besparing slaat grotendeels neer bij het openbaar bestuur (0,1 mld euro) en deels bij veiligheid en bereikbaarheid. (CU_149_b, CU_149_d) (CU_149_a)

Onderwijs

- De ChristenUnie schafft de studievouchers voor studenten die tussen september 2015 en augustus 2019 voor het eerst studiefinanciering ontvingen af. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en nul euro structureel. In plaats daarvan ontvangt de generatie studenten onder het studievoorschotstelsel een studievoucher van 4000 euro, met de mogelijkheid de voucher in te zetten om (een deel van) de studieschuld kwijt te laten schelen. Per saldo is sprake van een intensivering van 3,3 mld euro cumulatief in de kabinetssperiode. Dit is een intensivering van 1,5 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul euro. (CU_236, CU_237)
- De ChristenUnie intensiveert 1,0 mld euro in onderzoek bij publieke onderzoeksinstututen in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groeifonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 5,0 mld euro tot en met 2030. (CU_151)

- De ChristenUnie heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen van de huidige docenten in het primair onderwijs gelijk te trekken met de lonen van docenten in het voortgezet onderwijs. Deze veranderingen in de lonen zijn conditioneel op een nieuw bevoegdhedenstelsel en bijbehorend functiegebouw voor docenten. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (CU_148_i)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum van het primair en voortgezet onderwijs met als doel de onderwijskwaliteit te verbeteren. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (CU_155)
- De ChristenUnie heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de salarissen van startende docenten in het primair onderwijs gelijk te trekken met de lonen van startende docenten in het voortgezet onderwijs, de salarissen van docenten in het (voortgezet) speciaal onderwijs gelijk te trekken met de salarissen van docenten in het voortgezet onderwijs en de salarissen van schoolleiders in het primair onderwijs te verhogen. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (CU_148_h)
- De ChristenUnie intensiveert 0,2 mld euro in de digitalisering van het onderwijs in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 1,0 mld euro tot en met 2030. (CU_253)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum van het onderwijs met als doel meer individuele en teamscholing van docenten. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. (CU_153)
- De ChristenUnie creëert 10.000 publieke banen van 27 uur per week, waarvan de helft bij het onderwijs terechtkomt (CU_109_a) en de andere helft bij de overheid (CU_109_b). Dit is in totaal (afgerond) een intensivering van 0,3 mld euro, waarvan 0,1 mld euro bij onderwijs. (CU_109_a)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,1 mld euro. (CU_158)
- De ChristenUnie intensiveert 0,1 mld euro in stimulering van het onderwijs in specifieke regio's in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (CU_178_a)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum voor passend onderwijs met 0,1 mld euro. (CU_157)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum van het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. De partij beoogt hiermee uitbreiding van het technisch vakmanschap en van het kleinschalig vakonderwijs. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_156)
- De ChristenUnie verhoogt de lumpsum van het primair onderwijs met als doel het leesonderwijs te verbeteren. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_154)
- De ChristenUnie kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een ombuiging op onderwijs van 0,1 mld euro. (CU_150_b)
- De ChristenUnie halveert de aanvullende beurs in het hoger onderwijs. De aanvullende beurs in het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs wordt gelijkgetrokken. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,3 mld euro. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (CU_161_a)
- De ChristenUnie beperkt het reisrecht voor studenten in het hoger onderwijs tot de nominale studieduur. Daarnaast schaft de partij de ov-vergoeding af voor studenten die in het buitenland studeren. Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een structurele ombuiging van 0,1 mld euro. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (CU_162)
- De ChristenUnie schaft de basisbeurs in het middelbaar beroepsonderwijs af. Dit is een beperkte ombuiging in 2025. De structurele ombuiging is 0,3 mld euro. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (CU_161_b)

Overdrachten aan bedrijven

- De ChristenUnie sluit de opbrengst van de voorgestelde vleesbelasting (zie CU_252_a) terug naar de landbouwsector. Dit is een taakstellende intensivering van 1,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. Bij deze terugsluis bestaat een reële kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (CU_252_b)
- De ChristenUnie introduceert een subsidieregeling voor de nieuwbouw van ouderenwoningen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_119)
- De ChristenUnie intensificeert 0,1 mld euro in de regionale economie via subsidies aan bedrijven in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (CU_178_b)
- De ChristenUnie buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,8 mld euro in 2025 bij overdrachten aan bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_226_d)
- De ChristenUnie kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een ombuiging van 0,2 mld euro op overdrachten aan bedrijven. (CU_150_e)
- De ChristenUnie sluit de opbrengsten van de CO₂-heffing terug als subsidie naar de industrie (zie CU_176_a). Dit is een intensivering van cumulatief 0,1 mld euro in de kabinettsperiode en 0,2 mld euro structureel. (CU_176_b)

Internationale samenwerking

- De ChristenUnie intensificeert 1,0 mld euro in ontwikkelingssamenwerking. (CU_164)

Veiligheid

- De ChristenUnie verplaatst de opvang van asielmigranten, die nog geen verblijfstatus hebben, gedeeltelijk van azc's naar gemeenten. Voor deze nieuwe gemeentelijke taak wordt 0,5 mld euro toegevoegd aan het gemeente- en provinciefonds. (CU_169_a)
- De ChristenUnie intensificeert 0,3 mld euro in extra recherchecapaciteit. (CU_165)
- De ChristenUnie heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met de bonden voor hogere lonen bij vooral de lagere schalen van de politie. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. (CU_148_b)
- De ChristenUnie intensificeert 0,2 mld euro in extra wijkagenten. (CU_166)
- De ChristenUnie intensificeert 0,2 mld euro in juridische bemiddeling en de justitiële keten. (CU_168)
- De ChristenUnie intensificeert 0,1 mld euro in het vergroten van de toegankelijkheid van de rechtsbijstand en sociale advocatuur. (CU_167)
- De ChristenUnie stelt extra budget beschikbaar voor de IND voor het verkorten van de asielprocedure en het versnellen van de integratie van asielmigranten op de arbeidsmarkt. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_169_c)
- De ChristenUnie verplaatst de opvang van asielmigranten, die nog geen verblijfstatus hebben, gedeeltelijk van azc's naar gemeenten. Dit is een ombuiging van 0,3 mld euro op de azc's. (CU_169_b)
- De ChristenUnie beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk via een apparaatskorting en zondert uitvoeringsorganisaties en defensie uit van de apparaatskorting. De apparaatstaakstelling slaat uitsluitend neer bij de kern van de ministeries. De apparaatskorting leidt tot een beperkte ombuiging op veiligheid. (CU_149_b)
- De ChristenUnie kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte ombuiging op veiligheid. (CU_150_a)

Bereikbaarheid

- De ChristenUnie intensieveert 2,0 mld euro in openbaar vervoer in 2025. De helft van dit bedrag is voor landelijk en de andere helft voor lokaal openbaar vervoer. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 10,0 mld euro tot en met 2030. (CU_170_a, CU_170_b)
- De invoering van de kilometerheffing gaat gepaard met uitvoerings- en investeringskosten. Dit is een intensivering van 0,8 mld euro in 2025. (CU_227_g)
- De ChristenUnie intensieveert 0,2 mld euro in voorzieningen voor fietsers zoals stoplichtvrije fietspaden en fietsenstallingen. (CU_230)
- De invoering van de vrachtwagenheffing (CU_172) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. (CU_172_d)
- De ChristenUnie intensieveert 0,1 mld euro in verkeersveiligheid. (CU_257)
- De invoering van de congestieheffing gaat gepaard met uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (CU_228_e)
- De ChristenUnie sluit/laat openen Lelystad Airport na. Deze maatregel leidt tot een schadevergoeding van de overheid aan bedrijven van in totaal 0,2 mld euro. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_231_a)
- De ChristenUnie buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,3 mld euro in 2025 bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (CU_226_c)
- De ChristenUnie buigt 0,4 mld om op het budget van de aanleg van wegen van het Infrastructuurfonds. (CU_171_a)
- De ChristenUnie beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk via een apparaatskorting en zondert uitvoeringsorganisaties en defensie uit van de apparaatskorting. De apparaatstaakstelling slaat uitsluitend neer bij de kern van de ministeries. De apparaatskorting leidt tot een beperkte ombuiging op bereikbaarheid. (CU_149_d)

Defensie

- De ChristenUnie verhoogt het defensiebudget met 0,6 mld euro. (CU_173)
- De ChristenUnie verhoogt de lonen van de lagere schalen bij defensie. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (CU_148_c)
- De ChristenUnie kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte ombuiging op defensie. (CU_150_c)

Klimaat en milieu

- De ChristenUnie intensieveert 0,4 mld euro in subsidies voor de isolatie van woningen van particulieren in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 2,0 mld euro tot en met 2030. (CU_244)
- De ChristenUnie intensieveert 0,1 mld euro in de verzwaren van elektriciteitsnetten in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (CU_174)
- De ChristenUnie intensieveert 0,1 mld euro voor verschillende maatregelen gericht op lagere uitstoot door landbouwbedrijven. (CU_232)
- De ChristenUnie intensieveert 0,1 mld euro in de warmtetransitie van wijken in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (CU_242)
- De ChristenUnie kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte ombuiging op milieu. (CU_150_d)

- De ChristenUnie verhoogt de SDE++-uitgaven met 0,9 mld euro structureel. Deze verplichting wordt aangegaan tijdens de komende kabinetssperiode. Door een lange aanlooptijd bij implementatie van deze maatregel is er tot en met 2025 geen budgetair effect. (CU_175)

Overig

- De ChristenUnie intensieveert beperkt op een aantal taken waaronder het versterken van de journalistiek, aanleg van nieuwe natuur en hulp voor tienermoeders. Dit is een taakstellende intensivering van 0,1 mld euro. (CU_179)
- De ChristenUnie intensieveert taakstellend 0,1 mld euro in hulpmiddelen ten behoeve van infectieziektebestrijding. (CU_117_b)

Tabel A.13 Netto intensiveringten ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	6,7
Invoeren inkomensafhankelijke kop op verzilverbare basiskorting (intensivering) (CU_102_a)	11,4
Invoeren verzilverbare basiskorting (intensivering) (CU_101_a)	5,4
Wml uurloon invoeren op basis van 36-urige werkweek (+3,6%) plus 10% extra verhogen, gedeeltelijke koppeling uitkeringen (CU_103_a, CU_103_b, CU_103_c, CU_103_h, CU_103_i, CU_103_j)	5,2
Omvormen financiering kinderopvang naar vaste prijs (CU_104)	1,9
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (CU_106_a)	0,2
Structurele no-riskpolis langdurig zieke of arbeidsgehandicapte (CU_107)	0,1
Taakstellende intensivering op rijkenaanpak armoede en schulden (CU_225)	0,1
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (uitkeringen) (CU_105_b)	0,1
Afschaffen zorgtoeslag (CU_111_c)	-6,6
Afschaffen huurtoeslag (CU_111_b)	-4,3
Afschaffen kinderbijslag (CU_111_a)	-3,6
Afschaffen kindgebonden budget (CU_111_d)	-2,6
Afschaffen LIV (CU_112)	-0,6
Anticumulatie Ziekewet/WW (CU_114)	-0,1
Zorg	-0,1
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (CU_148_d, CU_148_e, CU_148_f, CU_148_g, CU_148_k)	0,6
Verhoging gemeente- en provinciefonds (Wmo/jeugdzorg) (CU_238_b, CU_238_c)	0,5
Maatwerk in bekostiging verschillende zorgvormen (CU_127_a, CU_127_b, CU_127_c)	0,3
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (CU_132)	0,2
Huinrichting ziekenhuislandschap (CU_130)	0,2
Contractering door preferente zorgverzekeraar (CU_136_a)	0,1
Intensivering flexibele IC-capaciteit (CU_117_a)	0,1
Vaste eigen bijdrage per dbc met bevroren maximumbedrag (CU_116_a)	0,1
Winstverbod alle zorgaanbieders (CU_262)	0,1
Eén wettelijk kader met instellingsbudgettering voor de ggz (CU_145)	0,1
Verruimde bekostiging palliatieve zorg (CU_118)	0,1

Verplichten van toets bij Wmo-toegang (CU_123)	0,0
Extramurale ouderenzorg naar Zvw (CU_254)	0,0
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (CU_229)	-0,8
Alle artsen verplicht in loondienst (CU_129_a, CU_129_c)	-0,4
Afschaffen verplichting tot vergoeding niet-gecontracteerde zorg (CU_135)	-0,3
Wijzigen systematiek van eigen bijdragen in de Wmo en WLz (CU_121_a, CU_121_b, CU_121_c)	-0,3
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (CU_137)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de WLz (CU_125)	-0,1
Totaalverbod alcoholreclame (CU_142)	-0,1
Afschaffen particuliere keurmerken in de zorg (CU_122)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (CU_134_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (CU_141_a, CU_141_b, CU_141_c)	0,0
Inkommen van alle medisch specialisten gemaximeerd op WNT (CU_261)	0,0
Openbaar bestuur	
Verhoging gemeente- en provinciefonds (openbaar bestuur) (CU_238_a)	0,7
10.000 publieke banen van 27 uur per week (openbaar bestuur) (CU_109_b)	0,1
Wijzigen systematiek van eigen bijdragen in de Wmo en WLz, uitvoeringskosten CAK (CU_121_f)	0,0
Ombuiging Nationaal Groefonds (openbaar bestuur) (CU_226_a, CU_226_b)	-0,9
Apparaatskorting Rijk (openbaar bestuur) (CU_149_a)	-0,1
Onderwijs	
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel en afschaffen studievouchers (CU_236, CU_237)	1,5
Intensivering budget onderzoeksinstituten (Nationaal Groefonds) (CU_151)	1,0
Gelijk trekken salarissen docenten po en vo conditioneel op nieuw bevoegdhedenstelsel en bijbehorend functiegebouw (CU_148_i)	0,6
Verhogen lumpsum po en vo voor verbeteren onderwijskwaliteit (CU_155)	0,3
Gelijk trekken salarissen startende docenten po en vo, docenten (v)so met vo en verhogen salarissen van schoolleiders in po (CU_148_h)	0,2
Digitaliseringsagenda onderwijs (Nationaal Groefonds) (CU_253)	0,2
Verhogen leerbudget voor docenten (CU_153)	0,2
10.000 publieke banen van 27 uur per week (onderwijs) (CU_109_a)	0,1
Verhogen lumpsum ho (CU_158)	0,1
Intensivering onderwijs specifieke regio's (Nationaal Groefonds) (CU_178_a)	0,1
Verhogen lumpsum voor passend onderwijs (CU_157)	0,1
Verhogen lumpsum vo en mbo voor meer technisch vakmanschap en kleinschalig vakonderwijs (CU_156)	0,1
Verhogen lumpsum po voor verbeteren leesonderwijs (CU_154)	0,1
Subsidietaakstelling (onderwijs) (CU_150_b)	-0,1
Versoberen aanvullende beurs ho en bol (CU_161_a)	0,0
Versoberen ov-studentenkaart (CU_162)	0,0
Afschaffen basisbeurs bol (CU_161_b)	0,0

Overdrachten aan bedrijven	-0,7
Terugsluis landbouwsector (CU_252_b)	1,1
Intensivering nieuw bouw ouderenwoningen (CU_119)	0,1
Intensivering voor specifieke regio's (Nationaal Groefonds) (CU_178_b)	0,1
Ombuiging Nationaal Groefonds (overdrachten aan bedrijven) (CU_226_d)	-1,8
Subsidietaakstelling (overdrachten aan bedrijven) (CU_150_e)	-0,2
Terugsluis CO ₂ -heffing (CU_176_b)	0,0
Internationale samenwerking	1,0
Intensiveren ontwikkelingssamenwerking (CU_164)	1,0
Veiligheid	1,2
Intensivering lokale opvang asielmigranten (CU_169_a)	0,5
Intensivering recherchecapaciteit (CU_165)	0,3
Verhoging salarissen politie (CU_148_b)	0,3
Intensivering extra wijkagenten (CU_166)	0,2
Intensivering juridische bemiddeling en justitiële keten (CU_168)	0,2
Intensivering rechtsbijstand en sociale advocatuur (CU_167)	0,1
Intensiveren IND met het oog op verkorten asielprocedure en versnellen integratie (CU_169_c)	0,1
Ombuiging opvang door COA (CU_169_b)	-0,3
Apparaatskorting Rijk (veiligheid) (CU_149_b)	0,0
Subsidietaakstelling (veiligheid) (CU_150_a)	0,0
Bereikbaarheid	1,7
Intensivering openbaar vervoer (Nationaal Groefonds) (CU_170_a, CU_170_b)	2,0
Invoeren kilometerheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (CU_227_g)	0,8
Voorzieningen fietsers (CU_230)	0,2
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (CU_172_d)	0,1
Intensivering verkeersveiligheid (CU_257)	0,1
Invoering congestieheffing (uitvoeringskosten) (CU_228_e)	0,1
Sluiten/niet openen Lelystad Airport (schadevergoeding) (CU_231_a)	0,1
Ombuiging Nationaal Groefonds (bereikbaarheid) (CU_226_c)	-1,3
Ombuiging Infrastructuurfonds (aanleg wegen) (CU_171_a)	-0,4
Apparaatskorting Rijk (bereikbaarheid) (CU_149_d)	0,0
Defensie	1,0
Taakstellende intensivering defensie (CU_173)	0,6
Verhoging salarissen defensie (CU_148_c)	0,4
Subsidietaakstelling (defensie) (CU_150_c)	0,0
Klimaat en milieu	0,7

Intensivering subsidies isolatie voor particulieren (Nationale Groefonds) (CU_244)	0,4
Intensivering elektriciteitsnetten (Nationale Groefonds) (CU_174)	0,1
Intensivering voor lagere uitstoot landbouwbedrijven (CU_232)	0,1
Intensivering warmtetransitie wijken (Nationale Groefonds) (CU_242)	0,1
Subsidietaakstelling (milieu) (CU_150_d)	0,0
Verhogen SDE++ (CU_175)	0,0
Overig	0,2
Intensivering overige uitgaven (CU_179)	0,1
Intensivering hulpmiddelen (CU_117_b)	0,1

A.7.2 Lasten

De ChristenUnie verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 9,2 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁸¹. De verhoging is opgebouwd uit een verlaging van 1,9 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 9,6 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 1,6 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- De ChristenUnie voert een verzilverbare basiskorting in. De basiskorting bedraagt 3600 euro voor een alleenstaande. Per extra lid van het huishouden komt er 1800 euro bij. Dit is een lastenverlichting van 41,8 mld euro in 2025. Het betreft hierbij enkel het deel van de basiskorting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven. (CU_101_b)
- De ChristenUnie voert een werkendenkorting in. De werkendenkorting bouwt op vanaf een inkomen van nul euro aan arbeidsinkomen met een percentage van 12% van het inkomen en bedraagt maximaal 3600 euro bij een inkomen van 30.000 euro. De korting bouwt af vanaf een inkomen van 30.000 euro met 9% naar nul euro bij een inkomen van 70.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 16,7 mld euro in 2025. (CU_181_a)
- De ChristenUnie voert een verzilverbare inkomensafhankelijke kop op de basiskorting in. Het normbedrag van de kop bedraagt 3000 euro voor een alleenstaande en loopt op basis van een equivalentiebenadering op met het aantal leden van het huishouden, waarbij er per extra lid van het huishouden 1500 euro bijkomt. De kop bouwt af naar nul euro met het verzamelinkomen over een vast inkomenstraject van 20.000 tot 70.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 8,8 mld euro in 2025. Het betreft hierbij enkel het deel van de basiskorting dat via de belasting wordt verrekend. Voor de statistische bepaling van het EMU-saldo wordt dit bedrag, samen met het deel dat na belastingkorting tot uitkering leidt, gerekend tot de uitgaven. (CU_102_b)
- De ChristenUnie verlaagt het lage tarief van het tweeschijvenstelsel naar 35%. Dit is een lastenverlichting van 8,4 mld in 2025 en 8,7 mld structureel. (CU_180)
- De ChristenUnie introduceert een nieuwe belastingkorting voor ouderen op huishoudniveau van 2700 euro voor een alleenstaande en 4050 euro voor paren. De korting bouwt af met het verzamelinkomen over het inkomenstraject van 20.000 tot 50.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 3,8 mld euro in 2025 en 3,3 mld euro structureel. (CU_182)

⁸¹ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- De ChristenUnie voert een werkendenkorting in. Deze werkendenkorting bevat een verhoging voor minstverdienende partners met een opbouw van 6% vanaf een arbeidsinkomen van nul euro en bedraagt maximaal 1800 euro bij een inkomen van 30.000 euro. De extra korting voor minstverdienende partners bouwt af vanaf een inkomen van 30.000 euro met 4,5% naar nul euro bij een inkomen van 70.000 euro. Dit is een lastenverlichting van 1,1 mld euro. (CU_181_b)
- De ChristenUnie laat de WOZ-waarde van de woning en de eigenwoningschuld onderdeel uitmaken van box 3. De transitie vindt plaats door jaarlijks 10% van de WOZ-waarde en 10% van de eigenwoningschuld te verplaatsen van box 1 naar box 3. In 2025 telt nog 60% van het eigenwoningforfait mee als belastbaar inkomen in box 1 en valt 40% van de WOZ-waarde in box 3. De rente van de eigenwoningschuld is voor 60% aftrekbaar in box 1 en 40% van de schuld is aftrekbaar in box 3. Het afschaffen van het eigenwoningforfait is een lastenverlichting van 0,9 mld in 2025 en 3,1 mld structureel. (CU_205_c)
- De ChristenUnie verlaagt de Aof-premie voor kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers, gemeten naar de loonsom van een gemiddelde werknemer). Dit is een lastenverlichting van 0,5 mld euro. (CU_184)
- De ChristenUnie verlaagt de WW-premie voor vaste contracten. Dit is een lastenverlichting van 0,5 mld euro. (CU_185)
- De door de ChristenUnie verlaagde onbelaste woon-werkvergoeding leidt tot minder gereden kilometers. Dit is een beperkte lastenverlichting voor gezinnen. (CU_234_b)
- De ChristenUnie schaft de algemene heffingskorting af. Dit is een lastenverzwaring van 28,6 mld euro in 2025 en 28,3 mld euro structureel. (CU_187)
- De ChristenUnie schaft de arbeidskorting af. Dit is een lastenverzwaring van 24,8 mld euro in 2025 en structureel. (CU_188)
- De ChristenUnie schaft de ouderenkorting af. Dit is een lastenverzwaring van 5,3 mld euro. (CU_190)
- De ChristenUnie verlaagt de aftoppingsgrens voor pensioenpremies naar 60.000 euro. De beperking van de premieaftrek leidt tot een lastenverzwaring van 3,1 mld euro in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen lager door een lagere premie-inleg. Structureel leidt dit tot een lastenverlichting van 0,4 mld euro. (CU_193_b, CU_193_c, CU_193_f)
- De ChristenUnie laat de WOZ-waarde van de woning en de eigenwoningschuld onderdeel uitmaken van box 3. De transitie vindt plaats door jaarlijks 10% van de WOZ-waarde en 10% van de eigenwoningschuld te verplaatsen van box 1 naar box 3. In 2025 telt nog 60% van het eigenwoningforfait mee als belastbaar inkomen in box 1 en valt 40% van de WOZ-waarde in box 3. De rente van de eigenwoningschuld is voor 60% aftrekbaar in box 1 en 40% van de schuld is aftrekbaar in box 3. Het afschaffen van de hypothekrenteafrek is een lastenverzwaring van 2,9 mld euro in 2025 en 6,8 mld euro structureel. (CU_205_b)
- De ChristenUnie fiscaliseert de AOW-premie geleidelijk tot en met 2030. Dit is een lastenverzwaring van 2,5 mld euro in 2025 en 5,0 mld euro structureel. (CU_192)
- De ChristenUnie schaft de overige aftrekposten voor zelfstandigen af. Dit is een lastenverzwaring van 2,3 mld euro in 2025 en 1,1 mld euro structureel. (CU_209_b)
- De ChristenUnie schaft de inkomensafhankelijke combinatiekorting af. Dit is een lastenverzwaring van 1,7 mld euro. (CU_189)
- De ChristenUnie halveert de mkb-winstvrijstelling. Dit is een lastenverzwaring van 0,8 mld euro in 2025 en 0,9 mld euro structureel. (CU_209_a)
- De ChristenUnie verlaagt het aangrijppingspunt van het toptarief naar 70.000 euro in 2025. Dit is een lastenverzwaring van 0,7 mld euro in 2025 en 1,6 mld euro structureel. (CU_194)
- De ChristenUnie schaft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (CU_197)

- De ChristenUnie schafft de alleenstaandeouderenkorting af. Dit is een lastenverzwareing van 0,6 mld euro. (CU_191)
- De ChristenUnie verlaagt de belastingvrije woon-werkvergoeding voor auto's naar 12 cent per kilometer. Dit is een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,5 mld euro. (CU_234_a)
- De ChristenUnie schafft de middelingsregeling in de inkomstenbelasting af. Dit is een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,2 mld euro. (CU_199)
- De ChristenUnie schafft de aftrekbaarheid van de eigen bijdrage van werknemers aan hun werkgever voor leaseauto's af. Dit is een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,2 mld euro. (CU_200)
- De ChristenUnie introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Tegenover de overheidsuitgaven (CU_106_a), uitgezonderd de beperkt gestegen WIA-uitgaven, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (CU_106_c). (CU_106_b)
- De ChristenUnie verhoogt het toptarief van de inkomstenbelasting naar 50%. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (CU_186)
- De ChristenUnie wijzigt de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De grondslag bedraagt maximaal 143% van het wettelijk minimumloon, de uitkering 70% daarvan. De wachttijd is standaard één jaar. De kostendekkende premie leidt tot een lastenverzwareing van 0,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. (CU_105_a)
- De ChristenUnie beperkt de 30%-regeling voor ingekomen werknemers tot het bezoldigingsmaximum uit de Wet normering topinkomens. Dit betekent een lastenverzwareing voor gezinnen van 0,1 mld euro. (CU_195)
- De ChristenUnie schafft de doorschuifregeling voor aanmerkelijk belanghouders in box 2 af. Dit is een beperkte lastenverzwareing voor bedrijven in 2025 en een structurele lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (CU_198)
- De ChristenUnie schafft de maximumpremiegrens voor de inkomensafhankelijke bijdrage in de Zvw af en verlaagt evenredig het premietarief. Deze maatregel heeft geen budgetair effect voor bedrijven en gezinnen. (CU_183_a, CU_183_b)

Vermogen en winst

- De ChristenUnie heeft de intentie om met de corporatiesector een bestuurlijk akkoord te sluiten met als beoogd doel meer nieuw bouw en verduurzaming. In het kader van dit akkoord wordt de verhuurderheffing afgeschaft. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (CU_203)
- De ChristenUnie schafft de overdrachtsbelasting voor eigenaar-bewoners van woningen af. Voor beleggers blijft het beleid in het basispad gelden. Dit is een lastenverlichting van 0,7 mld euro in 2025 en 0,8 mld euro structureel. (CU_202)
- De ChristenUnie verhoogt het heffingsvrije vermogen in box 3 geleidelijk naar 250.000 euro voor alleenstaanden en 375.000 euro voor paren. Dit is een lastenverlichting van 0,7 mld euro in 2025 en 6,7 mld euro structureel. (CU_201)
- De ChristenUnie voegt in de innovatieregeling Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk boven de eerste schijf taakstellend een nieuwe schijf in met een tarief van 24%. De WBSO wordt daarmee een drieschijvenstelsel. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,3 mld euro. (CU_204_a)
- De ChristenUnie introduceert de onroerendezaakbelasting voor gebruikers als extra belastinggebied voor gemeenten. Dit is een taakstellende lastenverzwareing van 4,0 mld euro. De ChristenUnie roomt deze lastenverzwareing af via het gemeentefonds. (CU_206)

- De ChristenUnie schafft de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting voor bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro. (CU_212)
- De ChristenUnie verhoogt de tarieven in de erf- en schenkelbelasting en voegt verschillende groepen samen, waarbij er wat tarief betreft geen onderscheid meer is naar hoogte van de erfenis of schenking. Het tarief voor kinderen en partners wordt 26,3%, voor de overige erfgenamen wordt het tarief 40%. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 1,2 mld euro in 2025. (CU_207_a)
- De ChristenUnie verkort de eerste schijf in de vennootschapsbelasting naar 200.000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,9 mld euro. (CU_210)
- De ChristenUnie laat de WOZ-waarde van de woning en de eigenwoningschuld onderdeel uitmaken van box 3. De transitie vindt plaats door jaarlijks 10% van de WOZ-waarde en 10% van de eigenwoningschuld te verplaatsen van box 1 naar box 3. In 2025 telt nog 60% van het eigenwoningforfait mee als belastbaar inkomen in box 1 en valt 40% van de WOZ-waarde in box 3. De rente van de eigenwoningschuld is voor 60% aftrekbaar in box 1 en 40% van de schuld is aftrekbaar in box 3. Het overhevelen van de eigen woning (bezit minus schuld) naar box 3 is een lastenverzwaring van 0,7 mld euro in 2025 en 9,3 mld euro structureel. (CU_205_a)
- De ChristenUnie schafft de vrijstelling van dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen af. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,5 mld euro. (CU_216)
- De ChristenUnie voert een financiële transactiebelasting in met een tarief van 0,3% op aandelentransacties van beursgenoteerde bedrijven met een marktkapitalisatie van minimaal 1 mld euro. Dit is een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,4 mld euro en voor bedrijven van 0,1 mld euro. (CU_214_a, CU_214_b)
- De ChristenUnie scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 25% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,3 mld euro. (CU_215_b)
- De ChristenUnie voert een tarief van 40% in voor het vermogen boven 1 mln euro. Dit is een lastenverzwaring van 0,3 mld euro. (CU_233)
- De ChristenUnie verhoogt het effectieve tarief van de innovatiebox met 6%-punt naar 15%. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,3 mld euro. (CU_211)
- De ChristenUnie verlaagt de vrijstellingen in de erfbelasting. De vrijstelling voor partners wordt verlaagd naar 500.000 euro, de vrijstelling voor ouders en gehandicapte kinderen naar 50.000 euro, de vrijstelling voor kinderen en kleinkinderen naar 10.000 euro en de vrijstelling voor overige erfgenamen naar 1000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,3 mld euro in 2025. (CU_207_b)
- De ChristenUnie scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens een minimaal effectief tarief van 15%. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,2 mld euro. (CU_215_a)
- De ChristenUnie schafft de schenkingsvrijstelling voor de eigen woning af. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CU_207_c)

Milieu

- De ChristenUnie verlaagt de mrb met 50%. Dit is een lastenverlichting van 2,4 mld euro voor gezinnen en 0,6 mld euro voor bedrijven. (CU_227_c, CU_227_d)
- De invoering van de kilometerheffing (CU_227) en het verlagen van de mrb en de lasten op elektrische voertuigen (CU_227_c, CU_227_d, CU_227_h, CU_227_i) leiden tot minder gereden kilometers. Dit is een lastenverlichting van 0,6 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro bedrijven. (CU_227_e, CU_227_f)

- De invoering van de vrachtwagenheffing van de ChristenUnie gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025. (CU_172_b)
- De invoering van de congestieheffing (CU_228) leidt tot minder gereden kilometers. Dit is een lastenverlichting van beperkte omvang voor bedrijven en van 0,1 mld euro voor gezinnen. (CU_228_c, CU_228_d)
- De ChristenUnie voert een kilometerheffing in met een vlakke heffing met een tarief van 4 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwaring voor gezinnen van 3,8 mld euro en een lastenverzwaring van 1,3 mld euro voor bedrijven in 2025. (CU_227_a, CU_227_b)
- De ChristenUnie voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 20 cent per kilometer, op het gehele wegennet. Dit leidt tot een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,3 mld euro en een lastenverzwaring voor het buitenland van 0,2 mld euro in 2025. (CU_172_a, CU_172_c)
- De ChristenUnie voert een belasting in op vlees. De belasting wordt geheven aan het begin van de keten bij vleesproducenten en slachthuizen. Dit is een lastenverzwaring van 1,1 mld euro in 2025 en 1,0 mld euro structureel. De opbrengst van de belasting wordt teruggesluisd naar de landbouwsector (zie CU_252_b). Aandachtspunt bij de vleesbelasting is dat er aanzienlijk risico bestaat op uitvoeringstechnische problemen. (CU_252_a)
- De ChristenUnie voert een CO₂-heffing voor luchtvaartmaatschappijen in. Deze heffing wordt berekend op basis van de CO₂-uitstoot van goederen en vertrekkende passagiers en komt boven op de vliegticketprijs. De heffing bedraagt 100 euro per ton CO₂ met een minimum van 15 euro, en de helft van dit tarief voor transferpassagiers. Dit is een lastenverzwaring van afgerond 0,1 mld euro voor gezinnen, 0,3 mld euro voor bedrijven en 0,3 mld euro voor het buitenland. (CU_219_a, CU_219_b, CU_219_c)
- De ChristenUnie verhoogt het tarief op gas in de energiebelasting van de eerste en vierde schijf met 2 cent, en in de tweede en derde schijf met 5 cent. Het tarief op elektriciteit stijgt in de tweede en derde schijf met respectievelijk 0,5 en 1 cent. Daarnaast verhoogt de partij de vaste belastingvermindering met 12,50 euro per aansluiting. Dit is een lastenverzwaring van 0,1 mld euro voor gezinnen en van 0,6 mld euro voor bedrijven. (CU_218_a, CU_218_b)
- Naast het invoeren van een kilometerheffing (CU_227) voert de ChristenUnie ook een additionele congestieheffing in op congestiewegen van gemiddeld 9,6 cent per kilometer. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,2 mld euro en voor bedrijven van 0,1 mld euro. (CU_228_a, CU_228_b)
- De ChristenUnie verhoogt de mrb met circa 15% voor dieselauto's die niet voldoen aan de nieuwe Euro 6 Real Driving Emissions (RDE) normering. Dit is een lastenverzwaring van beperkte omvang voor bedrijven en van 0,1 mld euro voor gezinnen. (CU_258_a, CU_258_b)
- De ChristenUnie scherpt de CO₂-margeheffing voor de industrie aan. Dit is een lastenverzwaring van cumulatief 0,1 mld euro in de kabinettsperiode en 0,2 mld euro structureel. Hiertegenover staat een even grote terugsluis van de opbrengsten van de heffing naar de industrie (zie CU_176_b). (CU_176_a)
- De ChristenUnie verlaagt de lasten voor elektrische voertuigen via de mrb en bijtelling. Deze maatregel heeft geen budgettair effect in 2025, structureel leidt dit tot een lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en van 0,2 mld euro voor bedrijven. (CU_227_h, CU_227_i)

Overig

- De ChristenUnie harmoniseert de btw-tarieven. Het nieuwe geharmoniseerde tarief wordt 18,5%. Uitzondering betreft groente en fruit, reizen met het openbaar vervoer en reparatiедiensten die onder de Btw-Richtlijn vallen. Voor deze productcategorieën wordt het btw-tarief verlaagd naar 5%. Dit is een lastenverzwaring van 1,2 mld euro voor gezinnen en 0,4 mld euro voor bedrijven. Een

juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoefte voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (CU_224_a, CU_224_b)

- De ChristenUnie verhoogt taakstellend de accijns op tabak. Dit is een lastenverzwareing van 0,4 mld euro. (CU_220)
- De ChristenUnie heft een belasting op suikerhoudende alcoholvrije dranken. Daarnaast voert de ChristenUnie een belasting in voor productgroepen op basis van hun suiker- en vetgehalte. Deze heffingen worden bij producenten aan het begin van de keten geheven. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro. (CU_223)
- De ChristenUnie voert een quotum in voor doelgroepbanen van 5%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzwareing van 0,2 mld euro. (CU_113)
- De ChristenUnie voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 3% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,2 mld euro. (CU_213)
- De ChristenUnie verhoogt de kansspelbelasting taakstellend met 0,2 mld euro. (CU_222)
- De ChristenUnie verhoogt taakstellend de accijns op alcohol. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (CU_221)

A.7.3 Niet-EMU-relevante lasten

De ChristenUnie verhoogt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 0,8 mld euro in 2025. De verhoging is opgebouwd uit een verhoging van 0,1 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 0,7 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- De ChristenUnie introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). De overheidsuitgaven (CU_106_a) en premie-inkomsten (CU_106_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van 0,1 mld euro. (CU_106_c)
- De ChristenUnie verplicht de extra inzet van hernieuwbare brandstoffen in het wegverkeer. Deze verplichting komt neer op 54 PJ aan extra hernieuwbaar brandstofgebruik. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor gezinnen en 0,4 mld euro voor bedrijven. (CU_235_a, CU_235_c)
- De ChristenUnie voert een aflopende CO₂-uitstootnorm in ter bevordering van de verkoop van hybride cv-ketels. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (CU_263)
- De ChristenUnie implementeert een aantal landbouwmaatregelen die kosten voor de sector opleveren. Het gaat onder andere om de kosten van grondgebondenheid, de meerprijs die betaald moet worden voor dier- en fosfaatrechten als deze bij handel worden afgeroomd, de kosten van verplichte mestverwerking en de kosten van stalaanpassingen. Dit leidt tot een niet-EMU-relevante lastenverzwareing voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (CU_259_a, CU_259_b)
- De maatregelen van de ChristenUnie voor de industrie leiden tot kosten voor bedrijven in deze sector vanwege investeringen in CO₂-uitstootreductie. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverzwareing van beperkte omvang in 2025 en van 0,1 mld euro structureel. (CU_264_a, CU_264_b)

- De ChristenUnie-voorstellen op het gebied van hernieuwbare energie leiden tot noodzakelijke additionele investeringen in energienetten, waarvan de kosten worden verwerkt in de nettarieven. In de kabinetssperiode worden deze kosten gedeckt (CU_174). Dit is een structurele niet-EMU-relevante lastenverzwareing van 0,2 mld euro voor bedrijven en 0,2 mld euro voor gezinnen. (CU_256_a, CU_256_b)

Tabel A.14 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwaring.	2025
Inkommen en arbeid	-7,0
Invoeren verzilverbare basiskorting (lastenverlichting) (CU_101_b)	-41,8
Invoeren werkendenkorting (CU_181_a)	-16,7
Invoeren inkomensafhankelijke kop op verzilverbare basiskorting (lastenverlichting) (CU_102_b)	-8,8
Verlaging lage tarief tweeschijvenstelsel (CU_180)	-8,4
Invoeren korting ouderen op huishoudniveau (CU_182)	-3,8
Invoeren werkendenkorting extra bedrag minstverdienende partner (CU_181_b)	-1,1
Geleidelijke afschaffing eigenwoningforfait (CU_205_c)	-0,9
Verlagen Aof-premie kleine werkgevers (CU_184)	-0,5
Verlagen WW-premie vaste contracten (CU_185)	-0,5
Verlaging belastingvrije woon-werkvergoeding auto (accijnsderving gezinnen) (CU_234_b)	0,0
Afschaffen algemene heffingskorting (incl. doorwerking bijstand en AOW) (CU_187)	28,6
Afschaffen arbeidskorting (CU_188)	24,8
Afschaffen ouderenkorting (CU_190)	5,3
Aftoppingsgrens pensioenpremies naar 60.000 euro (CU_193_b, CU_193_c, CU_193_f)	3,1
Geleidelijke afschaffing hypotheekrenteafrek (CU_205_b)	2,9
Geleidelijk fiscaliseren AOW-premie (CU_192)	2,5
Afschaffen overige aftrekposten zelfstandigen (CU_209_b)	2,3
Afschaffen inkomensafhankelijke combinatiekorting (CU_189)	1,7
Halveren mkb-winstvrijstelling (CU_209_a)	0,8
Verlagen aangrijppingspunt toptarief (CU_194)	0,7
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (CU_197)	0,7
Afschaffen alleenstaandeouderenkorting (CU_191)	0,6
Verlagen belastingvrije woon-werkvergoeding auto (CU_234_a)	0,5
Afschaffen middelingsregeling (CU_199)	0,2
Afschaffen aftrekbaarheid eigen bijdrage leaseauto's (CU_200)	0,2
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (premies) (CU_106_b)	0,1
Verhogen toptarief in box 1 inkomstenbelasting (CU_186)	0,1
Verplichte AO-verzekering voor zelfstandigen (premies) (CU_105_a)	0,1
Beperken 30%-regeling tot WNT-norm (CU_195)	0,1
Afschaffen doorschuifregeling in box 2 (CU_198)	0,0
Afschaffen maximumpremiegrens en verlagen premietarief inkomensafhankelijke bijdrage Zvw (CU_183_a, CU_183_b)	0,0

Vermogen en winst	8,0
Afschaffen verhuurderheffing in bestuurlijk akkoord voor woningbouw en -verduurzaming (CU_203)	-1,5
Afschaffen overdrachtsbelasting eigenaar-bewoners (CU_202)	-0,7
Verhogen heffingsvrij vermogen box 3 (CU_201)	-0,7
Invoeren extra schijf WBSO (CU_204_a)	-0,3
Invoeren ozb-gebruikersdeel (CU_206)	4,0
BIK afschaffen (CU_212)	2,0
Verhogen tarieven erf- en schenkbelasting (CU_207_a)	1,2
Verkorten eerste schijf vennootschapsbelasting (CU_210)	0,9
Eigen woning naar box 3 (CU_205_a)	0,7
Afschaffen vrijstelling dividendbelasting inkoop eigen aandelen (CU_216)	0,5
Invoering financiële transactiebelasting (CU_214_a, CU_214_b)	0,5
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (CU_215_b)	0,3
Progressief tarief box 3 (CU_233)	0,3
Verhoging tarief innovatiebox (CU_211)	0,3
Verlagen vrijstellingen erfbelasting (CU_207_b)	0,3
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (CU_215_a)	0,2
Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning (CU_207_c)	0,1
Milieu	5,3
Verlaging mrb (CU_227_c, CU_227_d)	-3,0
Invoeren kilometerheffing (gedragseffect) (CU_227_e, CU_227_f)	-0,7
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (CU_172_b)	-0,3
Invoering congestieheffing (gedragseffect) (CU_228_c, CU_228_d)	-0,1
Invoeren kilometerheffing (CU_227_a, CU_227_b)	5,0
Invoeren vrachtwagenheffing (CU_172_a, CU_172_c)	1,4
Invoeren vleesbelasting (CU_252_a)	1,1
CO ₂ -heffing voor luchtvaartmaatschappijen (CU_219_a, CU_219_b, CU_219_c)	0,8
Verhogen tarieven en belastingvermindering energiebelasting (CU_218_a, CU_218_b)	0,7
Invoering congestieheffing (CU_228_a, CU_228_b)	0,3
Mrb-verhoging dieselauto's pre-RDE (CU_258_a, CU_258_b)	0,2
CO ₂ -heffing voor de industrie (CU_176_a)	0,0
Verlagen mobiliteitslasten EV (CU_227_h, CU_227_i)	0,0
Overig	3,0
Harmoniseren btw (CU_224_a, CU_224_b)	1,6
Verhogen tabaksaccijns (CU_220)	0,4
Belasting op suiker en vet (CU_223)	0,3
Quotum doelgroepbanen (5%) (CU_113)	0,2
Invoering digitale dienstenbelasting (CU_213)	0,2
Verhogen kansspelbelasting (CU_222)	0,2

Verhogen alcoholaccijns (CU_221)	0,1
Niet-EMU-relevant	0,8
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (CU_106_c)	-0,1
Verplicht gebruik hernieuwbare brandstof (CU_235_a, CU_235_c)	0,5
Normeren hybride cv-ketels (CU_263)	0,3
Kosten voor de landbouwsector (CU_259_a, CU_259_b)	0,1
Kosten voor de industrie (CU_264_a, CU_264_b)	0,0
Kosten additionele elektriciteitsopwekking (CU_256_a, CU_256_b)	0,0

A.8 SGP

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door de SGP aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.8.1 Uitgaven

De SGP houdt de overheidsuitgaven per saldo ongewijzigd in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- De SGP verhoogt de kinderbijslag. Dit is een intensivering van 0,8 mld euro. Er komt een bedrag van 1000 euro bij de geboorte van een vierde kind. Het restant van het budget betreft een generieke verhoging van de kinderbijslag. (SGP_153)
- De SGP verkort de loondoorbetaling bij ziekte naar 1,5 jaar. Na 1,5 jaar kan instroom in de WIA plaatsvinden. De overheidsuitgaven stijgen met 0,4 mld euro in 2025. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (SGP_152_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (SGP_152_c). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven op de langere termijn met 0,5 mld euro, zonder dat daar hogere premie-inkomsten tegenover staan. De overheidsuitgaven stijgen daardoor in totaal met 0,9 mld euro structureel. (SGP_152_a)
- De SGP verhoogt de bedragen van het kindgebonden budget. Dit betreft een intensivering van 0,2 mld euro. (SGP_154)
- De SGP introduceert een week betaald rouwverlof, met een vergoeding van 100% van hetloon tot aan 100% van het maximumdagloon. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SGP_159)
- De SGP beperkt de maximale WW-duur tot één jaar. Ook verhoogt de SGP de uitkering naar 80% van het oude loon in de eerste twee maanden en naar 75% in de daarop volgende vier maanden. Voor het laatste half jaar blijft de uitkeringshoogte, met 70%, ongewijzigd. Tegelijkertijd past de SGP de opbouw van WW-rechten aan naar een halve maand per gewerkt jaar. Deze maatregel is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en een ombuiging van 1,1 mld euro structureel. (SGP_161)
- De SGP halveert de alleenstaande-ouderkop in het kindgebonden budget. Dit betreft een lastenverzwaren van 0,5 mld euro. (SGP_155)
- De SGP verlaagt de kinderopvangtoeslag. Met deze maatregel worden de vergoedingspercentages van de tweede kindtabel verlaagd naar het niveau van de vergoedingspercentages van de eerste kindtabel. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. (SGP_156)
- De SGP bouwt de kinderopvangtoeslag sneller af voor huishoudens met een inkomen vanaf ongeveer 85.000 euro. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. (SGP_157)
- De SGP introduceert een vaste eigen bijdrage voor de kinderopvang van 50 euro per maand. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. (SGP_183)
- De SGP wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal drie jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariële neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit structureel tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro. (SGP_163_a)
- De SGP maximeert de hoogte van de ZW-uitkering (bovenwettelijke uitkering) op het sociaal minimum. Dat is een ombuiging in de sociale zekerheid van 0,2 mld euro. (SGP_167)

- De SGP verlaagt het maximumdagloon in de WIA naar 200% wml. De besparing is 0,1 mld euro in 2025 en 0,6 mld euro structureel. (SGP_168)
- De SGP verhoogt de AOW-leeftijd met een maand in 2025. Dit leidt in dat jaar tot een ombuiging van de uitkeringen van 0,2 mld euro en een beperkte ombuiging van uitkeringen aan AOW-gerechtigden in het buitenland. Daarentegen zal het beroep op arbeidsongeschiktheids-, WW- en bijstandsuitkeringen stijgen, wat leidt tot een intensivering van 0,1 mld euro in 2025. Ook is er een beperkte lastenverhoging (SGP164_c), omdat men langer AOW-premie betaalt. (SGP_164_a, SGP_164_b, SGP_164_e)
- De SGP schaft de kinderopvangtoeslag af voor kinderen tot 1 jaar. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SGP_158)
- De SGP perkt het aanvullend geboorteverlof in tot twee weken. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SGP_160)
- De SGP verhoogt de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting naar een 10/12e koppeling. In combinatie met SGP_164 waarbij de AOW leeftijd in 2025 naar 67+1 maand wordt verhoogd, komt de AOW-leeftijd in 2060 10 maanden hoger uit dan in het basispad. Structureel leidt tot een ombuiging van de uitkeringen van 1,9 mld euro en een ombuiging van 0,1 mld euro van uitkeringen aan AOW-gerechtigden in het buitenland. Daarentegen zal het beroep op arbeidsongeschiktheids-, WW- en bijstandsuitkeringen stijgen, wat structureel leidt tot een intensivering van 0,8 mld euro. Ook is er een lastenverhoging (SGP165_c), omdat men langer AOW-premie betaalt. (SGP_165_b, SGP_165_a, SGP_165_e)

Zorg

- De SGP heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg te verhogen. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro in de Zvw, 0,4 mld euro in de Wlz en 0,2 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 1,1 mld euro. (SGP_123_a, SGP_123_b, SGP_123_c, SGP_123_d)
- De SGP standaardiseert de gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Vanwege implementatiekosten is dit een intensivering van 0,2 mld euro in 2025. De structurele ombuiging is 0,4 mld euro. (SGP_128)
- De SGP intensificeert taakstellend 0,2 mld euro in de Stimuleringsregeling Wonen en Zorg (SWZ). (SGP_146)
- De SGP intensificeert 0,4 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel SGP_215_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (SGP_215_b, SGP_215_c)
- De SGP intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in wooncombinaties voor ouderen en jongeren. (SGP_132)
- De SGP introduceert een objectief verdeelmodel, waarmee het macrobudget voor de gehandicaptenzorg binnen de Wlz wordt verdeeld tussen de regio's. Dit is een structurele ombuiging van 0,2 mld euro. Vanwege aanloopkosten is er een beperkte intensivering in 2025. De structurele besparing is onzeker omdat er nog onderzoek nodig is naar kwantitatieve informatie voor het model en er passende instrumenten nodig zijn voor zorgkantoren om de kosten te beïnvloeden. (SGP_135)
- De SGP voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensificeert de SGP in

- onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (SGP_214)
- De SGP schafft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 4%. De maatregel leidt tot een ombuiging van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van collectieve naar private zorguitgaven. De rijksbijdrage aan het gemeentefonds neemt af met de helft van de ombuiging als gevolg van het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo, en het saldo lokale overheden verbetert met de andere helft. Het is onzeker of het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo in 2025 gehaald wordt vanwege uitvoeringsproblemen bij het CAK. (SGP_144_a)
 - De SGP verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (SGP_139)
 - De SGP stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SGP_134)
 - De SGP wil de indicatiestelling in de ongecontracteerde wijkverpleging (exclusief palliatieve zorg en pgb) door onafhankelijke (gecontracteerde) wijkverpleegkundigen laten doen. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SGP_145)
 - De SGP voert een algeheel verbod op alcoholreclame in. Dit leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025. (SGP_129)
 - De SGP schafft de vergoeding af voor behandelingen en verrichtingen geleverd door tweedelijnszorgaanbieders die doelmatiger in de eerstelijnszorg of thuis geleverd kunnen worden. Tweedelijnszorgaanbieders kunnen die behandelingen niet meer declareren. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (SGP_143)
 - De SGP breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (SGP_142_a)
 - De SGP geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensifieert de SGP in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (SGP_133_a, SGP_133_b, SGP_133_c)
 - De SGP brengt de huidige medisch specialisten in loondienst onder het bezoldigingsmaximum van de WNT. Dit is een beperkte ombuiging in 2025. De structurele ombuiging is 0,1 mld euro. (SGP_217)
 - De SGP heeft de verstrekking van extramurale hulpmiddelen over van de Wmo naar de Zvw voor thuiswonenden (inclusief thuiswonende Wlz- en JW-clients). Deze maatregel heeft per saldo geen budgettaar effect. Wel vindt er een verschuiving plaats van 0,3 mld euro van de Wmo naar de Zvw. (SGP_141_a, SGP_141_b)

Openbaar bestuur

- De SGP intensifieert 0,4 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op hogere uitgaven aan Wmo en jeugdzorg (0,2 mld euro), compensatie voor eigen bijdragen Wmo voor mantelzorgers (0,1 mld euro) en compensatie voor eigen bijdragen voor huishoudens in Wmo, Wlz en Zvw met opgroeiende kinderen (0,1 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,2 mld euro) en deels bij zorg (SGP_215_b, SGP_215_c). (SGP_215_a)
- De SGP schafft het abonnementstarief in de Wmo af en introduceert een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo met een vermogensinkomensbijtelling van 4%. Vanwege grotere administratieve lasten bij het CAK is er sprake van een beperkte intensivering bij het openbaar bestuur. (SGP_144_c)

- De SGP buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds met een kwart (1 mld euro in 2025) om. Dit betekent een ombuiging van 0,2 mld euro bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SGP_171_a, SGP_171_b)
- De SGP beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en zondert defensie hiervan uit. Dit betekent een totale ombuiging van 0,4 mld euro. Deze besparing slaat grotendeels neer bij het openbaar bestuur (0,2 mld euro) en deels bij veiligheid en bereikbaarheid. (SGP_101_b, SGP_101_d) (SGP_101_a)

Onderwijs

- De SGP verhoogt de lumpsum van het hoger onderwijs met 0,1 mld euro. (SGP_115)
- De SGP heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen van startende docenten in het primair onderwijs gelijk te trekken met de lonen van startende docenten in het voorgezet onderwijs. Verder wil de partij de salarissen van schoolleiders in het primair onderwijs verhogen. De hiervoor benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door middel van de verhoging van de lumpsum van het primair onderwijs. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SGP_116)
- De SGP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor de omscholing van personen met zware beroepen. (SGP_216)
- De SGP intensiveert 0,1 mld euro in onderzoek naar duurzame energie in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SGP_111_a)
- De SGP verbreedt de aanvullende beurs zodat studenten met ouders met een verzamelinkomen tot 73.000 euro recht hebben op een aanvullende beurs. De inkomensgrens voor de maximale aanvullende beurs wordt verhoogd van ongeveer 33.000 euro naar 40.800 euro. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (SGP_117)
- De SGP wil het onderwijsachterstandenbeleid versoberen. Deze ombuiging is 0,2 mld euro. (SGP_118)
- De SGP verplicht de Nederlandse taal in bacheloropleidingen. Hierdoor neemt het aantal internationale studenten af. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro. (SGP_121)
- De SGP verlaagt de lumpsum in het voortgezet onderwijs. De partij verlaagt hiervoor het aantal lesuren met 43 uur. Een gedeelte hiervan wordt ingezet voor het uitbreiden van de voorbereidingsstijd voor docenten. Per saldo is dit een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en structureel 0,3 mld euro. (SGP_119)

Overdrachten aan bedrijven

- De SGP intensiveert 0,1 mld euro in innovatieregelingen voor het mkb in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SGP_169)
- De SGP intensiveert 0,1 mld euro in de publiek-private samenwerking op het gebied van digitale innovatie in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SGP_170)
- De SGP buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds met een kwart (1 mld euro in 2025) om. Dit betekent een ombuiging van 0,4 mld euro op overdrachten aan bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SGP_171_d)
- De SGP kort op subsidies. Deze subsidietaakstelling leidt tot een ombuiging van 0,3 mld euro op overdrachten aan bedrijven. (SGP_176_b)

Internationale samenwerking

- De SGP intensieveert 0,2 mld euro in ontwikkelingshulp. (SGP_172)
- De SGP kort op subsidies. Deze subsidietaakstelling leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro op internationale samenwerking. (SGP_176_c)

Veiligheid

- De SGP intensieveert 0,3 mld euro onder andere in de politie (waaronder wijkagenten) en het Openbaar Ministerie. (SGP_104)
- De SGP beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en buigt 0,1 mld euro om op veiligheid. (SGP_101_b)

Bereikbaarheid

- De SGP intensieveert in verkeersveiligheid, regionaal openbaar vervoer en overstappunten voor auto's op openbaar vervoer. Deels is dit een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 0,1 mld euro structureel. In totaal is de intensivering 1,0 mld euro tot en met 2030. (SGP_108_a, SGP_108_b)
- De SGP maakt het gebruik van het openbaar vervoer gratis voor kinderen in de leeftijdsgroep 4 tot en met 12 jaar. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (SGP_109)
- De SGP buigt de uitgaven aan het Nationaal Groefonds met een kwart (1 mld euro in 2025) om. Dit betekent een ombuiging van 0,3 mld euro bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (SGP_171_c)
- De SGP beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en buigt beperkt om op bereikbaarheid. (SGP_101_d)

Defensie

- De SGP verhoogt het defensiebudget met 1,5 mld euro. (SGP_106)

Klimaat en milieu

- De SGP stelt 0,2 mld euro beschikbaar voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 1,0 mld euro tot en met 2030. (SGP_112)
- De SGP stelt 0,1 mld euro beschikbaar voor bronmaatregelen om de stikstofuitstoot te verlagen in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SGP_174)
- De SGP intensieveert 0,1 mld euro in subsidies voor innovatie in duurzame energie in 2025. Dit is een alternatieve invulling van het Nationaal Groefonds, deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. In totaal is de intensivering 0,5 mld euro tot en met 2030. (SGP_111_b)
- De SGP verlaagt de uitgaven aan de SDE++. Dit is door juridische aangegane verplichtingen een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (SGP_113)
- De SGP kort op subsidies. Deze subsidietaakstelling leidt tot een ombuiging van 0,1 mld euro op milieu. (SGP_176_a)

Overig

- De SGP buigt 0,5 mld euro om op de publieke omroep. (SGP_175)

Tabel A.15 Netto intensivering ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	-0,8
Intensivering kinderbijslag (SGP_153)	0,8
Loondoorbetaling bij ziekte verkorten naar 1,5 jaar (uitkeringen) (SGP_152_a)	0,4
Intensivering kindgebonden budget (SGP_154)	0,2
Een week betaald rouwverlof (SGP_159)	0,1
WW korter, hoger en getrapt, opbouw naar halve maand per gewerkt jaar (SGP_161)	0,1
Halveren alleenstaande-ouderkop kindgebonden budget (SGP_155)	-0,5
Kinderopvangtoeslag (tweede kindtabel gelijk aan eerste kindtabel) (SGP_156)	-0,4
Kinderopvangtoeslag hoge inkomens beperken (SGP_157)	-0,4
Introductie eigen bijdrage kinderopvang (SGP_183)	-0,4
Flexibele AOW-leeftijd: tot drie jaar later (SGP_163_a)	-0,2
Verlaging ZW-uitkering naar 70% wml (SGP_167)	-0,2
WIA maximeren op 200% wml-niveau (SGP_168)	-0,1
Versnelde stijging AOW-leeftijd (SGP_164_a, SGP_164_b, SGP_164_e)	-0,1
Kinderopvangtoeslag vervalt voor kinderen tot 1 jaar (SGP_158)	-0,1
Aanvullend geboorteverlof inperken tot twee weken (SGP_160)	-0,1
AOW-leeftijd: naar 10/12e koppeling levensverwachting (SGP_165_b, SGP_165_a, SGP_165_e)	0,0
Zorg	0,0
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (SGP_123_a, SGP_123_b, SGP_123_c, SGP_123_d)	1,1
Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (SGP_128)	0,2
Intensiveren Stimuleringsregeling Wonen en Zorg (SWZ) (SGP_146)	0,2
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (SGP_215_b, SGP_215_c)	0,2
Intensivering wooncombinaties (SGP_132)	0,1
Introduceren objectief verdeelmodel gehandicaptenzorg binnen de Wlz (SGP_135)	0,0
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (SGP_214)	-0,8
Afschaffen abonnementstarief en invoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo (SGP_144_a)	-0,3
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (SGP_139)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (SGP_134)	-0,1
Onafhankelijke indicatiestelling ongecontracteerde wijkverpleging (SGP_145)	-0,1
Totaalverbod alcoholreclame (SGP_129)	-0,1
Afschaffen vergoeding aanbieders in de tweedelijnszorg (SGP_143)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (SGP_142_a)	0,0
Valpreventie bij 65-plussers (SGP_133_a, SGP_133_b, SGP_133_c)	0,0
Inkomen van medisch specialisten in loondienst gemaximeerd op WNT (SGP_217)	0,0
Eén centraal loket voor hulpmiddelen (SGP_141_a, SGP_141_b)	0,0

Openbaar bestuur	-0,2
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (SGP_215_a)	0,2
Afschaffen abonnementstarief en invoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo, CAK (SGP_144_c)	0,0
Ombuiging Nationaal Groefonds (openbaar bestuur lonen) (SGP_171_a, SGP_171_b)	-0,2
Apparaatskorting Rijk: openbaar bestuur (SGP_101_a)	-0,2
Onderwijs	0,0
Verhogen lumpsum ho (SGP_115)	0,1
Gelijk trekken salarissen startende docenten po en vo en verhogen salarissen schoolleiders in po (SGP_116)	0,1
Intensiveren omscholing zware beroepen (SGP_216)	0,1
Intensivering onderzoek duurzame energie (SGP_111_a)	0,1
Uitbreiden aanvullende beurs ho (SGP_117)	0,1
Versoberen gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (SGP_118)	-0,2
Verplichten van de Nederlandse taal in bacheloropleidingen (SGP_121)	-0,2
Verlagen aantal lesuren in vo en meer voorbereidingsijd voor docenten (SGP_119)	-0,1
Overdrachten aan bedrijven	-0,5
Intensivering innovatieregelingen mkb (SGP_169)	0,1
Intensivering publiek-private samenwerking digitale innovatie (SGP_170)	0,1
Ombuiging Nationaal Groefonds (subsidies bedrijven) (SGP_171_d)	-0,4
Subsidietaakstelling: overdrachten aan bedrijven (SGP_176_b)	-0,3
Internationale samenwerking	0,1
Intensiveren ontwikkelingssamenwerking (SGP_172)	0,2
Subsidietaakstelling: internationale samenwerking (SGP_176_c)	-0,1
Veiligheid	0,2
Intensivering politie en OM (SGP_104)	0,3
Apparaatskorting Rijk: veiligheid (SGP_101_b)	-0,1
Bereikbaarheid	0,1
Intensivering verkeersveiligheid en regionaal OV en overstappunten auto-ov (SGP_108_a, SGP_108_b)	0,3
Gratis openbaar vervoer voor kinderen van 4-12 jaar (SGP_109)	0,1
Ombuiging Nationaal Groefonds (bereikbaarheid) (SGP_171_c)	-0,3
Apparaatskorting Rijk: bereikbaarheid (SGP_101_d)	0,0
Defensie	1,5
Intensivering defensie (SGP_106)	1,5
Klimaat en milieu	0,1
Intensivering verduurzaming gebouwde omgeving (SGP_112)	0,2

Intensivering bronmaatregelen stikstofuitstoot (SGP_174)	0,1
Intensivering subsidies innovatie duurzame energie (SGP_111_b)	0,1
Verlagen SDE++ (SGP_113)	-0,2
Subsidietaakstelling: milieu (SGP_176_a)	-0,1
Overig	-0,5
Ombuiging publieke omroep (SGP_175)	-0,5

A.8.2 Lasten

De SGP houdt de beleidmatige lasten per saldo ongewijzigd in 2025. Het betreft daarbij de beleidmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁸². De lastenontwikkeling is opgebouwd uit een verlaging van 2,0 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 1,5 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 0,5 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevolgd door een tabel.

Inkommen en arbeid

- De SGP introduceert een draagkrachtkorting voor huishoudens. De draagkrachtkorting bedraagt 5700 euro voor paren. Alleenstaanden krijgen 70% van het bedrag voor paren: 3990 euro. De draagkrachtkorting wordt op basis van het huishoudinkomen afgebouwd met 5,6% tussen 40.000 en 100.000 euro. Voor gepensioneerden is de draagkrachtkorting 2215 euro per paar en is de afbouw 2,8%. Personen met een bijstandsuitkering ontvangen dezelfde uitkering als in het huidige stelsel en ontvangen geen draagkrachtkorting. Dit is een lastenverlichting van 23,1 mld euro. (SGP_177)
- De SGP introduceert een splitsingsstelsel. De belastbare inkomens van beide partners in een huishouden worden opgeteld en vervolgens aan elk van de partners voor de helft toegekend als grondslag voor de belastingheffing. Dit is een lastenverlichting van 2,6 mld euro in 2025 en 2,4 mld euro structureel. (SGP_179)
- De SGP verlaagt de Aof-premie voor werkgevers. Dit is een lastenverlichting van 1,8 mld euro. (SGP_188)
- De SGP verlaagt het tarief van de eerste schijf van de inkomstenbelasting naar 36,79%. Dit is een lastenverlichting van 1,1 mld euro. (SGP_178)
- De SGP schaft de algemene heffingskorting af. Deze maatregel werkt niet door in de hoogte van de bijstand en AOW. Dit is een lastenverzwaring van 22,0 mld euro. (SGP_180)
- De SGP verlaagt de aftoppingsgrens voor pensioenpremies naar 80.000 euro. De beperking van de premieaftrek leidt tot een lastenverzwaring van 1,2 mld euro in 2025. Op lange termijn zijn de belastbare pensioenuitkeringen lager door een lagere premie-inleg. Structureel leidt dit tot een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (SGP_182_b, SGP_182_c, SGP_182_f)
- De SGP schaft de doelmatigheidsmarge in de gebruikelijkloonregeling af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,7 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (SGP_186)
- De SGP schaft de 30%-regeling en de vrijstelling extraterritoriale kosten (ETK) voor ingekomen werknemers af. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,5 mld euro. (SGP_184)
- De SGP verkort de loondoorbetaling bij ziekte naar 1,5 jaar. Na 1,5 jaar kan instroom in de WIA plaatsvinden. Tegenover de overheidsuitgaven (SGP_152_a), uitgezonderd de met 0,5 mld euro structureel gestegen WIA-uitgaven als gevolg van de verminderde re-integratieprikkels, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzwaring van 0,4 mld euro in 2025. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (SGP_152_c). (SGP_152_b)

⁸² Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- De SGP verlaagt de mkb-winstvrijstelling naar 12%. Dit is een lastenverzwarening van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (SGP_187)
- De SGP schaft de middelingsregeling in de inkomstenbelasting af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,2 mld euro. (SGP_189)
- De SGP verhoogt de AOW-leeftijd in 2025 met één maand. Dit leidt tot een ombuiging van de AOW-uitkeringen (SGP_162_a, SGP_164_e), en een intensivering op andere uitkeringen omdat hier meer beroep op gedaan zal worden (SGP_164_b). Omdat men hierdoor later AOW ontvangt en daardoor langer AOW-premie betaalt, leidt dit in 2025 tot een beperkte lastenverhoging. (SGP_164_c)
- De SGP verhoogt de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting naar een 10/12e koppeling. In combinatie met SGP_164 waarbij de AOW leeftijd in 2025 naar 67+1 maand wordt verhoogd, komt de AOW-leeftijd in 2060 10 maanden hoger uit dan in het basispad. Dit leidt structureel tot een ombuiging van de AOW-uitkeringen (SGP165_a, SGP165_e), en een intensivering op andere uitkeringen omdat hier meer beroep op gedaan zal worden (SGP165_b). Omdat men hierdoor later AOW ontvangt en daardoor langer AOW-premie betaalt, leidt dit structureel ook tot een lastenverhoging van 0,4 mld euro. (SGP_165_c)

Vermogen en winst

- De SGP verhoogt taakstellend het budget voor de Regeling Vermindering Verhuurderheffing (RVV). Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,7 mld euro. (SGP_213)
- De SGP verlaagt het tarief in de eerste schijf van de vennootschapsbelasting taakstellend met 0,5 mld euro. (SGP_196)
- De SGP verhoogt de kleinschaligheidsaftrek (KIA) taakstellend met 0,2 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. Een dergelijke verhoging van de KIA vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (SGP_198)
- De SGP verhoogt het tarief van de innovatiebox taakstellend met 0,3 mld euro. (SGP_190)
- De SGP scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 25% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025. (SGP_191)
- De SGP scherpt de CFC-regel voor laagbelaste buitenlandse inkomsten van multinationals aan en breidt deze uit naar actieve inkomsten, met als grens het tarief met de hoogst mogelijke budgettaire opbrengst. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,3 mld euro in 2025. (SGP_195)
- De SGP verhoogt het tarief binnen de minimumkapitaalregel met 2%-punt naar 11%. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro in 2025. (SGP_193)

Milieu

- De SGP voegt de energiebelasting en ODE samen tot één heffing. De tweede en derde schijf van het ODE-tarief worden verlaagd met circa 1 cent. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 0,5 mld euro. (SGP_201)
- De SGP verhoogt de energie-investeringsaftrek (EIA), de milieu-investeringsaftrek (MIA) en de willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) taakstellend met 0,1 mld euro. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven. Een dergelijke verhoging van deze regelingen vergroot de kans op het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. (SGP_197)
- De SGP voert een verpakkingenbelasting in. Dit is een taakstellende lastenverzwarening voor bedrijven van 1,8 mld euro. (SGP_200)
- De SGP voert een heffing in op de industriële uitstoot van stikstofoxiden, fijnstof en niet-methaanvluchtige organische stoffen. Dit is een taakstellende lastenverzwarening van 0,6 mld euro. (SGP_207)

- De SGP verhoogt de vliegbelasting taakstellend met 0,3 mld euro. Dit is een beperkte lastenverzwareing voor gezinnen en een lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor het buitenland. (SGP_199_a, SGP_199_b, SGP_199_c)
- De SGP voegt de energiebelasting en ODE samen tot één heffing. Het tarief van de vierde schijf van deze heffing wordt verhoogd. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 0,2 mld euro. (SGP_202)
- De SGP schaft de vrijstelling van kolenbelasting af. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro in 2025 en 0 euro vanaf 2030, vanwege de ingang van de Wet verbod op kolen per 2030. (SGP_206)

Overig

- De SGP hevelt dagrecreatie over naar het algemene btw-tarief van 21%. Dit is een lastenverzwareing van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. (SGP_209_a, SGP_209_b)
- De SGP voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 5% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,4 mld euro in 2025. (SGP_192)
- De SGP verhoogt de kansspelbelasting taakstellend met 0,2 mld euro. (SGP_212)
- De SGP verhoogt de accijnzen op alcohol met circa 11,5%. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (SGP_210)
- De SGP verhoogt taakstellend de accijns op tabak. Dit is een lastenverzwareing van 0,1 mld euro. (SGP_211)

A.8.3 Niet-EMU-relevante lasten

De SGP verlaagt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 0,4 mld euro in 2025. De verlaging is opgebouwd uit een ongewijzigd beeld voor gezinnen, een verlaging van 0,4 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- De SGP verkort de loondoorbetaling bij ziekte naar 1,5 jaar. Na 1,5 jaar kan instroom in de WIA plaatsvinden. De overheidsuitgaven (SGP_152_a) en premie-inkomsten (SGP_152_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van 0,4 mld euro. (SGP_152_c)

Tabel A.16 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwareing.	2025
Inkommen en arbeid	-3,3
Introductie draagkrachtkorting (SGP_177)	-23,1
Introductie splitsingsstelsel (SGP_179)	-2,6
Verlagen Aof-premie (SGP_188)	-1,8
Verlagen tarief IB eerste schijf (SGP_178)	-1,1
Afschaffen Algemene Heffingskorting, zonder doorwerking Bijstand en AOW (SGP_180)	22,0
Aftoppingsgrens pensioenpremies naar 80.000 euro (SGP_182_b, SGP_182_c, SGP_182_f)	1,2
Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon (SGP_186)	0,7
Afschaffen 30%-regeling en ETK-regeling (SGP_184)	0,5
Loondoorbetaling bij ziekte verkorten naar 1,5 jaar (premies) (SGP_152_b)	0,4

Verlagen mkb-winstvrijstelling (SGP_187)	0,2
Afschaffen middelingsregeling (SGP_189)	0,2
Versnelde stijging AOW-leeftijd, deel premies (SGP_164_c)	0,0
AOW-leeftijd: naar 10/12e koppeling levensverwachting, deel premies (SGP_165_c)	0,0
Vermogen en winst	-0,4
Verhogen Regeling Vermindering Verhuurderheffing (SGP_213)	-0,7
Verlagen lage tarief vennootschapsbelasting (SGP_196)	-0,5
Verhogen KIA (SGP_198)	-0,2
Verhogen tarief innovatiebox (SGP_190)	0,3
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (SGP_191)	0,3
Aanscherping en uitbreiding CFC-regel in de vennootschapsbelasting (SGP_195)	0,3
Aanscherpen minimumkapitaalregel (SGP_193)	0,2
Milieu	2,5
Verlagen tarieven tweede en derde schijf ODE (SGP_201)	-0,5
Verhogen EIA-, MIA- en VAMIL-regelingen (SGP_197)	-0,1
Invoeren verpakkingenbelasting (SGP_200)	1,8
Invoeren heffing op industriële luchtvervuiling (SGP_207)	0,6
Verhogen vliegbelasting (SGP_199_a, SGP_199_b, SGP_199_c)	0,3
Verhogen tarief vierde schijf ODE (SGP_202)	0,2
Afschaffen vrijstelling kolenbelasting (SGP_206)	0,1
Overig	1,3
Afschaffen verlaagd btw-tarief dagrecreatie (SGP_209_a, SGP_209_b)	0,5
Invoering digitale dienstenbelasting (SGP_192)	0,4
Verhogen kansspelbelasting (SGP_212)	0,2
Verhogen alcoholaccijns (SGP_210)	0,1
Verhogen tabaksaccijns (SGP_211)	0,1
Niet-EMU-relevant	-0,4
Loondoorbetaling bij ziekte verkorten naar 1,5 jaar (werkgeverslasten) (SGP_152_c)	-0,4

A.9 DENK

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door DENK aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.9.1 Uitgaven

DENK intensieveert per saldo 12,3 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- DENK verhoogt het wettelijk minimumloon met 10%, boven op de standaardkoppeling van wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde uitkeringen volgen deze extra stijging, boven op de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 5,7 mld euro. (DENK_124_a, DENK_124_b, DENK_124_c, DENK_124_d, DENK_124_e, DENK_124_f, DENK_124_g, DENK_124_h, DENK_124_i)
- DENK past de kinderopvangtoeslag aan. Voor huishoudinkomens tot circa 82.000 euro gaat het vergoedingspercentage voor ieder kind naar 100%, voor inkomens van circa 82.000 euro tot circa 124.000 euro naar 90%, en voor inkomens van circa 124.000 euro tot circa 194.000 euro naar 33,3%. Inkomens hierboven betalen de kinderopvang zelf. Dit is per saldo een intensivering van 1,2 mld euro. (DENK_204)
- DENK intensieveert 0,8 mld euro in om-, her- en bijscholing van werkzoekenden. (DENK_210)
- DENK verdubbelt het lage-inkomensvoordeel (LIV), dat per 2025 wordt omgevormd. Dit is een intensivering van 0,6 mld euro. (DENK_202)
- DENK breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (DENK_195)
- DENK schafft de kostendelersnorm in de Participatiewet af. Dat is een intensivering van 0,3 mld euro. (DENK_126)
- DENK introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Omdat de re-integratieprikkel voor werkgevers afneemt, stijgen de WIA-uitgaven beperkt. In totaal stijgen de overheidsuitgaven met 0,2 mld euro. Tegenover deze intensivering staan premie-inkomsten voor de overheid (DENK_191_b) en lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (DENK_191_c). (DENK_191_a)
- DENK verhoogt de uitgaven aan bijstand voor AOW-gerechtigden (AIO) taakstellend met 0,1 mld euro. (DENK_125)
- DENK breidt het geboorteverlof voor partners uit met een week. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (DENK_192)
- DENK breidt het aantal face-to-facegesprekken bij het UWV uit. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (DENK_194)
- DENK schafft het eigen risico af. Het afschaffen van het eigen risico leidt tot een lagere zorgtoeslag. Dit is een ombuiging van 1,3 mld euro. (DENK_106_c)
- DENK verlaagt de nominale zorgpremie met 111 euro op jaarbasis. Hierdoor valt de zorgtoeslag ook lager uit. Dit is een ombuiging van 0,5 mld euro. (DENK_108_b)
- DENK wil de mogelijkheid bieden om de AOW tot maximaal drie jaar later actuarieel neutraal in te laten gaan. Op korte termijn is er ex-ante sprake van een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025, omdat een deel van de 'nieuwe' AOW-gerechtigden kiest voor latere opname. Na verloop van tijd speelt het

effect van de hogere uitkeringen, wegens actuariële neutraliteit, een toenemende rol. Daardoor leidt dit tot een ex-ante intensivering van 0,1 mld euro structureel. (DENK_196_a)

Zorg

- DENK schaft het verplichte eigen risico in de Zvw af. Dit is een intensivering van 6,2 mld euro in de Zvw. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (DENK_106_a, DENK_106_d)
- DENK heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 3% te verhogen. Dit is een intensivering van 0,9 mld euro in de Zvw, 0,6 mld euro in de Wlz en 0,3 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 1,7 mld euro. (DENK_104_a, DENK_104_b, DENK_104_c, DENK_104_d)
- DENK stelt een preventiefonds in dat kosteneffectieve en evidence based activiteiten financiert die bijdragen aan extra gezonde levensjaren van kwetsbare groepen. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (DENK_102)
- DENK intensiveert 0,7 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel DENK_216_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (DENK_216_b, DENK_216_c)
- DENK breidt het basispakket in de Zvw uit met periodieke controles voor tandheelkundige zorg. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (DENK_105_a)
- DENK schaft de eigen bijdrage voor kraamzorg, kunstgebitten en hoorstoestellen af. Dit is een intensivering van 0,2 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (DENK_217_a)
- DENK intensiveert taakstellend 0,1 mld euro in flexibele IC-capaciteit ten behoeve van infectieziektebestrijding. Het is onzeker of het doel behaald wordt omdat het risico bestaat dat de gecreëerde overcapaciteit na verloop van tijd wordt ingezet in de reguliere zorgverlening. (DENK_114)
- DENK wil alle artsen verplichten tot loondienst. Dit is een ombuiging van 0,4 mld euro. Vanwege de afkoop van goodwill is er een eenmalige intensivering van 2,1 mld euro geboekt in 2024. Dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. (DENK_110_a, DENK_110_c)
- DENK verplicht zorgverzekeraars om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (DENK_181)
- DENK stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (DENK_190)
- DENK breidt het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten uit naar alle nieuwe dure geneesmiddelen (uitgaven meer dan 40 mln euro per jaar per middel of meer dan 50.000 euro per behandeling en totale uitgaven meer dan 10 mln euro). Dit is een beperkte ombuiging in 2025 en een ombuiging van 0,1 mld euro structureel. (DENK_215_a)

Openbaar bestuur

- DENK trekt 1 mld euro uit voor het oprichten van een ministerie van Inclusie. (DENK_101)
- DENK intensiveert 0,7 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op begeleiding in de bijstand (0,3 mld euro), gemeentelijke zorgtaken (0,1 mld euro), daklozenopvang (0,1 mld euro), armoedebestrijding en schuldhulpverlening (0,1 mld euro) en sport (0,1 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is

- verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,4 mld euro) en deels bij zorg (DENK_216_b, DENK_216_c). (DENK_216_a)
- DENK creëert 20.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terechtkomt (DENK_201a) en een deel bij de overheid (DENK_201b). Dit is in totaal een intensivering van 0,7 mld euro, waarvan (afgerond) 0,4 mld euro bij de overheid. (DENK_201_b)
 - DENK buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 0,9 mld euro bij openbaar bestuur. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (DENK_207_a, DENK_207_b)
 - DENK beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting. Dit betekent een totale ombuiging van 0,4 mld euro. Deze besparing slaat grotendeels neer bij het openbaar bestuur (0,2 mld euro) en deels bij veiligheid, defensie en bereikbaarheid (DENK_186_b, DENK_186_c, DENK_186_d) (DENK_186_a)

Onderwijs

- DENK verhoogt de lumpsum van het onderwijs met 1,0 mld euro. (DENK_120)
- DENK trekt cumulatief 2,0 mld euro uit in de kabinetssperiode ten behoeve van een nader uit te werken compensatieregeling voor studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen. Dit is een intensivering van 0,8 mld euro in 2025, de structurele intensivering is nul euro. (DENK_205)
- DENK heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het primair onderwijs te verhogen. Dit is een intensivering van 0,7 mld euro. (DENK_119)
- DENK creëert 20.000 publieke banen, waarvan een deel bij het onderwijs terechtkomt (DENK_201a) en een deel bij de overheid (DENK_201b). Dit is in totaal een intensivering van 0,7 mld euro, waarvan (afgerond) 0,4 mld euro bij onderwijs. (DENK_201_a)
- DENK verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs. De partij beoogt hiermee de klassengrootte te verlagen naar 25 leerlingen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en structureel 0,5 mld euro. Het verschil tussen het effect in 2025 en structureel wordt veroorzaakt door de geleidelijke invoering voor nieuwe cohorten. (DENK_188)
- DENK voert de basisbeurs voor het hoger onderwijs opnieuw in, thuiswonende studenten ontvangen ongeveer 110 euro per maand en uitwonende studenten ongeveer 300 euro per maand. Dit betekent een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 1,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (DENK_117)
- DENK verhoogt het budget voor het onderwijsachterstandenbeleid met 0,2 mld euro. (DENK_116)
- DENK verhoogt de lumpsum voor passend en speciaal onderwijs met 0,1 mld euro. (DENK_115)
- DENK heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen op achterstandsscholen in het primair en voortgezet onderwijs te verhogen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (DENK_118)
- DENK verhoogt de lumpsum van het voortgezet onderwijs met als doel een groter aanbod van vreemde talen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (DENK_211)

Overdrachten aan bedrijven

- DENK introduceert een fonds voor nieuwbouwprojecten van woningen. Dit is een intensivering van 1,0 mld euro. (DENK_121)
- DENK buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,8 mld euro bij overdrachten bedrijven. Deze maatregel heeft geen structureel budgettair effect. (DENK_207_d)

- DENK buigt maximaal om op de MIT- en PPS-regeling en de oormerking voor topsectoren aan TO2-instituten, NWO en KNAW. Dit betekent een ombuiging van 0,4 mld euro in 2025 en een structurele ombuiging van 0,5 mld euro. (DENK_197)

Veiligheid

- DENK intensiveert 0,1 mld euro in de beveiliging van moskeeën. (DENK_130)
- DENK intensiveert 0,1 mld euro in de politieorganisatie, extra wijkagenten en scholing. (DENK_131)
- DENK intensiveert 0,1 mld euro in het vergroten van de toegankelijkheid van de rechtsbijstand en sociale advocatuur. (DENK_132)
- DENK verlaagt de griffierechten taakstellend met 0,1 mld euro. (DENK_187)
- DENK beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en buigt 0,1 mld euro om op veiligheid. (DENK_186_b)

Bereikbaarheid

- DENK intensiveert 0,5 mld euro in het openbaar vervoer. De helft van dit bedrag dient om de prijzen van het openbaar vervoer te verlagen. De andere helft is voor de aanleg van nieuwe spoorwegen, onder andere voor het traject Utrecht - Almere. (DENK_133_a, DENK_133_b)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van de DENK (DENK_161) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (DENK_161_d)
- DENK buigt de uitgaven aan het groefonds volledig om. Dit betekent een ombuiging van 1,3 mld euro bij bereikbaarheid. Deze maatregel heeft geen structureel budgettaar effect. (DENK_207_c)
- DENK beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en buigt beperkt om op bereikbaarheid. (DENK_186_d)

Defensie

- DENK stopt met het F35-programma. Dit betekent een ombuiging van 2,4 mld in 2025 en een structurele ombuiging van 0,5 mld euro. (DENK_128_h)
- DENK buigt 1,8 mld euro om doordat bepaalde capaciteiten en taken die defensie nu heeft worden afgestoten. Dit heeft consequenties voor de soorten taken die defensie kan uitvoeren. Zo worden met de ombuigingsmaatregel afhankelijk van de keuzes bepaalde grondwettelijke taken niet of minder intensief uitgevoerd. (DENK_128_b)
- DENK draait de recente voorgenomen intensivering op defensie terug (intensivering krijgsmacht, intensivering werkgeverschap en bedrijfsveiligheid en intensivering nationaal plan NAVO). Dit betekent een ombuiging van 1,7 mld euro in 2025 en een ombuiging van 1,5 mld euro structureel. (DENK_128_g)
- DENK kort taakstellend 20% op het groot defensiematerieel. Dit is een ombuiging van 0,5 mld euro. (DENK_128_f)
- DENK draait de aanschaf van nieuwe M-fregatten terug. Dit betekent een cumulatieve ombuiging van 0,8 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een ombuiging van 0,3 mld in 2025 en een structurele ombuiging van 0,1 mld euro. (DENK_128_c)
- DENK verlaagt de norm voor inzetbaarheid van de krijgsmacht. Dit betekent een ombuiging van 0,2 mld euro. (DENK_128_a)
- DENK stoot de CV90-gevechtsvoertuigen af. Dit betekent een cumulatieve ombuiging van 0,7 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een ombuiging van 0,2 mld in 2025 en een beperkte structurele ombuiging. (DENK_128_d)
- DENK vermindert het aantal NH90- en Apaches helikopters. Dit betekent een cumulatieve ombuiging van 0,3 mld euro in de kabinetperiode. Dit is een ombuiging van 0,2 mld in 2025 en een beperkte structurele ombuiging. (DENK_128_e)

- DENK beperkt taakstellend de uitgaven bij het Rijk en zbo's via een apparaatskorting en buigt beperkt om op defensie. (DENK_186_c)

Overig

- Ter compensatie van de verhoging van de gaswinning in Groningen creëert DENK een fonds dat binnen de kabinetperiode jaarlijks gevuld wordt met 0,5 mld euro. (DENK_199)
- DENK stelt 0,3 mld euro beschikbaar voor het verbeteren van de sociale cohesie in stads wijken via speciale programma's zoals het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. (DENK_122)
- DENK intensificeert taakstellend 0,1 mld euro in het uitbreiden van de voorzieningen voor asielzoekers op het gebied van zorg en onderwijs en in de capaciteit van de IND. (DENK_129)
- DENK buigt om op de publieke omroep en diverse subsidies voor monumenten, cultuur en de filmindustrie. Dit betekent een ombuiging van 0,1 mld euro in 2025 en een structurele ombuiging van 0,3 mld euro. (DENK_182)

A.9.2 Gasbaten

- DENK verhoogt de gaswinning in Groningen met 12 mld Nm3. Dit verhoogt de opbrengsten voor de overheid met 1,6 mld euro. Op lange termijn is er geen effect op de overheidsbegroting. De verhoging van de gaswinning gaat gepaard met een compensatiefonds (DENK_199). Deze maatregel kent grote juridische risico's en leidt mogelijk tot forse schadeclaims indien de verhoging van de gaswinning leidt tot extra aardbevingen in een groter gebied. (DENK_179)

Tabel A.17 Netto-intensivering in 2025, ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	7,5
Wml verhogen met 10% met koppeling uitkeringen (DENK_124_a, DENK_124_b, DENK_124_c, DENK_124_d, DENK_124_e, DENK_124_f, DENK_124_g, DENK_124_h, DENK_124_i)	5,7
Verhogen kinderopvangtoeslag (DENK_204)	1,2
Intensiveren om-, her- en bijscholing (DENK_210)	0,8
Verdubbelen LIV (DENK_202)	0,6
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20 duizend plekken (DENK_195)	0,5
Kostendelersnorm in de Participatiewet afschaffen (DENK_126)	0,3
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (uitkeringen) (DENK_191_a)	0,2
Verhoging bijstandsuitkering AOW-gerechtigden (AIO) (DENK_125)	0,1
Uitbreiding geboorteverlof (DENK_192)	0,1
Meer face-to-facegesprekken UWV (DENK_194)	0,1
Afschaffen verplicht eigen risico in de Zvw, effect zorgtoeslag (DENK_106_c)	-1,3
Verlagen nominale zorgpremie, effect op zorgtoeslag (DENK_108_b)	-0,5
Flexibele AOW-leeftijd: tot drie jaar later (DENK_196_a)	-0,2
Zorg	8,3
Afschaffen verplichte eigen risico in de Zvw (DENK_106_a, DENK_106_d)	6,2
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (DENK_104_a, DENK_104_b, DENK_104_c, DENK_104_d)	1,7

Nationaal preventiefonds (DENK_102)	0,4
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (DENK_216_b, DENK_216_c)	0,3
Periodieke controle tandheelkundige zorg in basispakket (DENK_105_a)	0,3
Afschaffen eigen bijdrage kraamzorg, kunstgebitten en hooroestellen (DENK_217_a)	0,2
Intensivering flexibele IC-capaciteit (DENK_114)	0,1
Alle artsen verplicht in loondienst (DENK_110_a, DENK_110_c)	-0,4
Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (DENK_181)	-0,2
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (DENK_190)	-0,1
Centrale inkoop genees- en hulpmiddelen voor dure geneesmiddelen (DENK_215_a)	0,0
Openbaar bestuur	0,6
Oprichten ministerie van Inclusie (DENK_101)	1,0
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (DENK_216_a)	0,4
20.000 publieke banen (deel openbaar bestuur) (DENK_201_b)	0,4
Ombuiging groefonds (openbaar bestuur lonen) (DENK_207_a, DENK_207_b)	-0,9
Apparaatskorting Rijk: openbaar bestuur (DENK_186_a)	-0,2
Onderwijs	3,9
Verhogen lumpsum po, vo, mbo en ho (DENK_120)	1,0
Compenseren studenten onder het studievoorschotstelsel (DENK_205)	0,8
Verhogen salarissen van docenten in po (DENK_119)	0,7
20.000 publieke banen (deel onderwijs) (DENK_201_a)	0,4
Maximale klassengrootte in vo naar 25 leerlingen (DENK_188)	0,3
Invoeren basisbeurs ho (DENK_117)	0,3
Intensiveren onderwijsachterstandenbeleid (DENK_116)	0,2
Verhogen lumpsum voor passend en speciaal onderwijs (DENK_115)	0,1
Verhogen salarissen van docenten op achterstandsscholen in po en vo (DENK_118)	0,1
Verhogen lumpsum vo voor groter aanbod van vreemde talen (DENK_211)	0,1
Overdrachten aan bedrijven	-1,2
Intensivering woningbouw (DENK_121)	1,0
Ombuiging groefonds (subsidies bedrijven) (DENK_207_d)	-1,8
Ombuiging (oormerking) topsectorenbeleid (DENK_197)	-0,4
Veiligheid	0,3
Intensivering beveiliging moskeeën (DENK_130)	0,1
Intensivering politieorganisatie, wijkagenten en scholing (DENK_131)	0,1
Intensivering rechtsbijstand en sociale advocatuur (DENK_132)	0,1
Verlagen griffierechten (DENK_187)	0,1
Apparaatskorting Rijk: veiligheid (DENK_186_b)	-0,1

Bereikbaarheid	-0,8
Intensivering openbaar vervoer (DENK_133_a, DENK_133_b)	0,5
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (DENK_161_d)	0,1
Ombuiging groefonds (bereikbaarheid) (DENK_207_c)	-1,3
Apparaatskorting Rijk: bereikbaarheid (DENK_186_d)	0,0
Defensie	-7,2
Afschaffen JSF (DENK_128_h)	-2,4
Afstoten taken defensie (DENK_128_b)	-1,8
Terugdraaien intensivering (DENK_128_g)	-1,7
20% taakstelling groot materieel (DENK_128_f)	-0,5
Terugdraaien aanschaf nieuwe M-fregatten (DENK_128_c)	-0,3
Lagere norm inzetbaarheid krijgsmacht (DENK_128_a)	-0,2
Afstoten CV90 (DENK_128_d)	-0,2
Verminderen aantal NH90 en Apaches (DENK_128_e)	-0,2
Apparaatskorting Rijk: defensie (DENK_186_c)	0,0
Overig	0,7
Schadecompensatie gaswinning Groningen (DENK_199)	0,5
Intensiveren nationale programma's stadswijken (DENK_122)	0,3
Uitbreiding voorzieningen asielzoekers en capaciteit IND (DENK_129)	0,1
Ombuiging publieke omroep en cultuursubsidies (DENK_182)	-0,1
Gasbaten	-1,6
Verhogen gaswinning Groningen (DENK_179)	-1,6

A.9.3 Lasten

DENK verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 12,5 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁸³. De verhoging is opgebouwd uit een verlaging van 2,9 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 15,1 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 0,3 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevuld door een tabel.

Inkommen en arbeid

- DENK voert een generieke verhoging van de arbeidskorting door. De maximale arbeidskorting komt hierdoor circa 910 euro hoger te liggen dan in het basispad. Dit is een lastenverlichting van 5,3 mld euro in 2025. (DENK_208)
- DENK zet meer collectieve middelen in om de vereeningsbijdrage aan zorgverzekeraars te verhogen. Zorgverzekeraars kunnen daardoor op jaarbasis een 111 euro lagere nominale premie vragen aan verzekerden. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025. Door de maatregel gaan verzekeraars minder dan 50% van de gelden via de nominale premie innen. Dat kan bezwaren vanuit de Europese Commissie oproepen vanwege mogelijke staatssteunaspecten. (DENK_108_c)

⁸³ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- DENK verhoogt de maximale inkomensafhankelijke combinatiekorting met circa 5800 euro en het opbouwpercentage met circa 21,8%-punt. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro. (DENK_158)
- DENK voert een vierschijvenstelsel in (het tweede schijftarief in dit stelsel is gelijk aan het huidige tarief van 37,03%). Het tarief van de eerste schijf (voor inkomens tot circa 22.300 euro) wordt verlaagd van 37,03% naar 36,65% voor personen onder de AOW-gerechtigde leeftijd, en van 19,13% naar 18,75% voor personen hierboven. Dit is een lastenverlichting van 0,8 mld euro. (DENK_140_a)
- DENK verhoogt de ouderenkorting met 100 euro. Dit is een lastenverlichting van 0,2 mld euro. (DENK_159)
- DENK verhoogt de mkb-winstvrijstelling. Dit is een lastenverlichting van 0,1 mld euro. (DENK_147)
- DENK verlaagt het aangrijpingspunt van het toptarief met 8500 euro. Dit is een lastenverzwaring van 2,7 mld euro in 2025 en 2,3 mld euro structureel. De lastenverzwaring is structureel kleiner doordat het aangrijpingspunt van de vierde schijf na 2025 verhoogd wordt, evenals in het basispad. (DENK_140_d)
- DENK voert een vierschijvenstelsel in. Het tarief van de vierde schijf (voor inkomens boven de 65.200 euro) wordt verhoogd naar 55% voor personen onder en boven de AOW-gerechtigde leeftijd. Dit is een lastenverzwaring van 1,8 mld euro in 2025 en 1,5 mld euro structureel. De lastenverzwaring is structureel kleiner doordat het aangrijpingspunt na 2025 verhoogd wordt, evenals in het basispad. (DENK_140_c)
- DENK introduceert een werkgeversheffing van 16% op loon boven 150.000 euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,4 mld euro. (DENK_156)
- DENK voert een vierschijvenstelsel in (het tweede schijftarief in dit stelsel is gelijk aan het huidige tarief van 37,03%). Het tarief van de derde schijf (voor inkomens tussen 34.700 euro en 65.200 euro) wordt verhoogd naar 38,75% voor personen onder en boven de AOW-gerechtigde leeftijd. Dit is een lastenverzwaring van 1,2 mld euro in 2025 en 1,4 mld euro structureel. De lastenverzwaring is structureel hoger doordat het aangrijpingspunt van de vierde schijf na 2025 verhoogd wordt, evenals in het basispad. (DENK_140_b)
- DENK schafft de 30%-regeling en de vrijstelling extraterritoriale kosten (ETK) voor ingekomen werknemers af. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,5 mld euro. (DENK_146)
- DENK beperkt de hypothekrenteafrek tot een hypotheekschuld van 500.000 euro. Het schulddeel boven 500.000 euro is niet meer aftrekbaar in box 1 en box 3. Dit is een lastenverzwaring van 0,5 mld euro. (DENK_139)
- DENK introduceert een progressief tarief in box 2, met een tarief van 26,9% tot 100.000 euro, een tarief van 30% tussen de 100.000 en 1 mln euro en een tarief van 40% boven de 1 mln euro. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,2 mld euro. Wegens een anticipatie-effect is er een substantieel positief kaseffect in het jaar voor invoering en een tijdelijk lagere opbrengst in de jaren erna. (DENK_162)
- DENK schafft de aftrekbaarheid van de eigen bijdrage van werknemers aan hun werkgever voor duurdere leaseauto's af. Dit is een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,2 mld euro. (DENK_172)
- DENK introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). Tegenover de overhedsuitgaven (DENK_191_a), uitgezonderd de beperkt gestegen WIA-uitgaven, staan premie-inkomsten. Dit is een lastenverzwaring van afgerond 0,1 mld euro. De maatregel gaat gepaard met lagere niet-EMU-relevante werkgeverslasten (DENK_191_c). (DENK_191_b)

Vermogen en winst

- DENK schafft de verhuurderheffing af. Dit is een lastenverlichting van 1,5 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (DENK_138)

- DENK voert een nieuwe schijf in de vennootschapsbelasting in tot een winst van 100.000 euro en verlaagt taakstellend het tarief van deze nieuwe schijf. Dit is een lastenverlichting voor bedrijven van 1,5 mld euro. (DENK_209)
- DENK verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 10%-punt naar 35% en verzuwt zo de lasten voor bedrijven met 8,0 mld euro. (DENK_143)
- DENK schafft de baangerelateerde investeringskorting (BIK) per 2022 af en schrappt de daaraan gerelateerde reservering voor lastenverlichting bedrijven na 2022. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 2,0 mld euro (DENK_206)
- DENK kiest voor een progressieve heffing op de vermogensaanwas, met een heffingsvrije voet van 500 euro. Voor een vermogensaanwas van 500 tot en met 1500 euro geldt een tarief van 30%. Voor een vermogensaanwas van 1500 tot en met 5000 euro geldt een tarief van 40%. Voor een vermogensaanwas van meer dan 5000 euro geldt een tarief van 50%. Dit is een lastenverzwaring van 1,7 mld euro. (DENK_142_b)
- DENK schafft de vrijstellingen voor niet-woningen in de onroerendezaakbelasting af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,2 mld euro. DENK roomt deze lastenverzwaring af via het gemeentefonds. (DENK_170)
- DENK verhoogt de bankenbelasting taakstellend met 1,0 mld euro. (DENK_149)
- DENK voert een financiële transactiebelasting in met een tarief van 0,01% op transacties in financiële derivaten en van 0,1% op transacties in overige financiële instrumenten. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 1,0 mld euro. (DENK_174)
- DENK verhoogt de overdrachtsbelasting voor niet-eigenwoningen naar 15%. Dit is een lastenverzwaring van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,5 mld euro voor bedrijven. (DENK_137_a, DENK_137_b)
- DENK schafft de innovatiebox af. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,4 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (DENK_157)
- DENK voert een aftrekbeperking in voor kosten binnen een concern die bij de ontvanger niet voldoende belast zijn. Hierbij wordt gekeken naar het effectieve tarief waaraan de betaling onderworpen is bij de ontvanger, zonder uitzondering voor ontvangers met wezenlijke economische activiteiten. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,4 mld euro. (DENK_167_b)
- DENK scherpt de earningsstrippingmaatregel aan, waarbij de renteaftrek boven 1 mln euro wordt beperkt tot 25% van de gecorrigeerde winst. Dit is een lastenverzwaring voor bedrijven van 0,3 mld euro. (DENK_166)
- DENK voert een belasting in op farmaceutische bedrijven met een omzet van meer dan 10 mln euro. Dit is een taakstellende lastenverzwaring van 0,1 mld euro. (DENK_136)
- DENK schafft de landbouwvrijstelling af. Zonder overgangsrecht is dit een structurele lastenverzwaring voor bedrijven van 0,5 mld euro. In 2025 is de opbrengst 0,1 mld euro vanwege een beperkte heffingsgrondslag. (DENK_177)
- DENK voert ter vervanging van het huidige box 3 systeem een heffing op daadwerkelijk rendement in. De vermogensaanwasbelasting is budgetneutraal. (DENK_142_a)

Milieu

- DENK verhoogt de vaste belastingvermindering in de energiebelasting met 80 euro per aansluiting. Dit is een beperkte lastenverlichting voor bedrijven en een lastenverlichting van 0,6 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel voor gezinnen. (DENK_152_a, DENK_152_b)
- De invoering van de vrachtwagenheffing van DENK gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (DENK_161_b)

- DENK voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 29 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwarening voor bedrijven van 1,0 mld euro en een lastenverzwarening voor het buitenland van 0,1 mld euro. (DENK_161_a, DENK_161_c)
- DENK verhoogt het tarief op elektriciteit in de vierde schijf van de energiebelasting met 10 cent. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,9 mld euro in 2025 en 0,8 mld euro structureel. (DENK_151)
- DENK verhoogt het tarief op gas in de vierde schijf van de energiebelasting met 10 cent. Dit is een lastenverzwarening voor bedrijven van 0,2 mld euro. (DENK_150)
- DENK voert een generieke CO₂-heffing voor de industrie in die boven op de CO₂-margeheffing komt. Dit is een taakstellende lastenverzwarening van 0,2 mld euro. (DENK_160)
- DENK schaft het kwarttarief voor kampeerauto's in de mrb af. Dit is een lastenverzwarening voor gezinnen van 0,1 mld euro. (DENK_175)
- DENK schaft de vrijstelling van kolenbelasting af. Dit is een lastenverzwarening van 0,1 mld euro in 2025 en 0 euro vanaf 2030, vanwege de ingang van de Wet verbod op kolen per 2030. (DENK_176)

Overig

- DENK verlaagt het verlaagde btw-tarief van 9% naar 6%. Dit is een lastenverlichting van 2,2 mld euro voor gezinnen en 0,7 mld euro voor bedrijven. (DENK_141_a, DENK_141_b)
- DENK verlaagt het btw-tarief op groente en fruit verder van 6% naar 5%. Dit is een beperkte lastenverlichting voor bedrijven en een lastenverlichting van 0,1 mld euro voor gezinnen. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoefte voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (DENK_135_a, DENK_135_b)
- DENK voert een quotum in voor doelgroepbanen van 5%. Het quotum geldt zowel voor bedrijven met meer dan 25 werknemers als voor de overheid. De maatregel leidt tot een lastenverzwarening van 0,2 mld euro. (DENK_203)
- DENK verhoogt de accijns op sigaretten en shag met 5 cent per pakje en verhoogt de alcoholaccijns met 10%. Dit is een lastenverzwarening van 0,2 mld euro. (DENK_134)
- DENK voert een digitale dienstenbelasting in met een tarief van 3% over de bruto-opbrengst. Dit is een lastenverzwarening voor het buitenland van 0,2 mld euro. (DENK_169)
- DENK verhoogt de kansspelbelasting taakstellend met 0,2 mld euro. (DENK_178)

A.9.4 Niet-EMU-relevante lasten

DENK verlaagt de niet-EMU-relevante lasten met per saldo 0,1 mld euro in 2025. De verlaging is opgebouwd uit een ongewijzigd beeld voor gezinnen, een verlaging van 0,1 mld euro voor bedrijven en een ongewijzigd beeld voor het buitenland.

De volgende maatregelen hebben geen effect op het EMU-saldo.

Niet-EMU-relevant

- DENK introduceert een collectieve, lastendekkende publieke verzekering voor de kosten van loondoorbetaling in het tweede ziektejaar voor kleine werkgevers (tot tien werknemers). De overheidsuitgaven (DENK_191_a) en premie-inkomsten (DENK_191_b) stijgen, maar de maatregel gaat gepaard met lagere werkgeverslasten. Dit is een niet-EMU-relevante lastenverlichting van afgerond 0,1 mld euro. (DENK_191_c)

Tabel A.18 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwaring.	2025
Inkommen en arbeid	-0,8
Verhogen arbeidskorting (DENK_208)	-5,3
Verlagen nominale zorgpremie (DENK_108_c)	-1,5
Verhogen inkomensafhankelijke combinatiekorting (DENK_158)	-1,5
Verlagen tarief eerste schijf (herinvoeren vierschijvenstelsel) (DENK_140_a)	-0,8
Verhogen ouderenkorting (DENK_159)	-0,2
Verhogen mkb-winstvrijstelling (DENK_147)	-0,1
Verlagen aangrijppingspunt toptarief (DENK_140_d)	2,7
Verhogen tarief vierde schijf (herinvoeren vierschijvenstelsel) (DENK_140_c)	1,8
Werkgeversheffing van 16% op loon boven de 150.000 euro (DENK_156)	1,4
Verhogen tarief derde schijf (herinvoeren vierschijvenstelsel) (DENK_140_b)	1,2
Afschaffen 30%-regeling en ETK-regeling (DENK_146)	0,5
Hypotheekrenteafrek aftappen op hypotheekschrift van 500.000 euro (DENK_139)	0,5
Invoering progressief tarief box 2 (DENK_162)	0,2
Afschaffen aftrekbaarheid eigen bijdrage leaseauto's (DENK_172)	0,2
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (premies) (DENK_191_b)	0,1
Vermogen en winst	13,9
Afschaffen verhuurderheffing (DENK_138)	-1,5
Introduceren nieuw schijf met lager tarief vennootschapsbelasting (DENK_209)	-1,5
Verhoging hoge tarief vennootschapsbelasting (DENK_143)	8,0
BIK afschaffen (DENK_206)	2,0
Progressieve tarieven vermogensaanwasbelasting (DENK_142_b)	1,7
Afschaffen vrijstellingen niet-woningen OZB (DENK_170)	1,2
Verhogen van de bankenbelasting (DENK_149)	1,0
Invoering financiële transactiebelasting (DENK_174)	1,0
Verhogen overdrachtsbelasting niet-eigenwoningen (DENK_137_a, DENK_137_b)	0,7
Afschaffen innovatiebox (DENK_157)	0,4
Invoeren aftrekbeperking laagbelaste betalingen binnen concern (DENK_167_b)	0,4
Aanscherpen earningsstrippingmaatregel (DENK_166)	0,3
Belasting op farmaceutische bedrijven (DENK_136)	0,1
Afschaffen landbouwvrijstelling (DENK_177)	0,1
Introductie vermogensaanwasbelasting (DENK_142_a)	0,0
Milieu	1,7
Verhogen belastingvermindering energiebelasting (DENK_152_a, DENK_152_b)	-0,6
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (DENK_161_b)	-0,3

Invoeren vrachtwagenheffing (DENK_161_a, DENK_161_c)	1,1
Verhogen energiebelasting op elektriciteit (bedrijven) (DENK_151)	0,9
Verhogen energiebelasting op gas (bedrijven) (DENK_150)	0,2
CO ₂ -heffing voor de industrie (DENK_160)	0,2
Afschaffen kwarttarief kampeerauto's mrb (DENK_175)	0,1
Afschaffen vrijstelling kolenbelasting (DENK_176)	0,1
Overig	-2,2
Verlaagd btw-tarief naar 6% (DENK_141_a, DENK_141_b)	-2,9
Btw-tarief op groente en fruit naar 5% (DENK_135_a, DENK_135_b)	-0,1
Quotum doelgroepbanen (5%) (DENK_203)	0,2
Verhogen alcohol- en tabaksaccijns (DENK_134)	0,2
Invoering digitale dienstenbelasting (DENK_169)	0,2
Verhogen kansspelbelasting (DENK_178)	0,2
Niet-EMU-relevant	-0,1
Collectiviseren tweede ziektejaar kleine werkgevers (werkgeverslasten) (DENK_191_c)	-0,1

A.10 50PLUS

Deze paragraaf geeft een gedetailleerd overzicht van het door 50PLUS aangeleverde beleidspakket en zijn effecten op de overheidsuitgaven en de lasten. De bedragen zijn ex-ante, in prijzen 2021 en betreffen afwijkingen ten opzichte van het basispad.

A.10.1 Uitgaven

50PLUS intensieveert per saldo 13,8 mld euro op de overheidsuitgaven in 2025. Na een opsomming van de uitgavenmaatregelen volgt een tabel.

Sociale zekerheid

- 50PLUS verhoogt de bruto AOW-uitkeringen met 10%. Dit is een intensivering van 4,2 mld euro. (50PLUS_103)
- 50PLUS verhoogt het wettelijk minimumloon met 10%, boven op de standaardkoppeling van het wml aan de contractloonstijging. De gekoppelde uitkeringen (behalve de AOW) volgen deze extra stijging, boven op de standaardkoppeling van uitkeringen aan het wml. Hierdoor nemen de socialezekerheidsuitgaven toe met 3,3 mld euro. (50PLUS_104_a, 50PLUS_104_c, 50PLUS_104_d, 50PLUS_104_e, 50PLUS_104_f, 50PLUS_104_g, 50PLUS_104_h, 50PLUS_104_i)
- 50PLUS verhoogt het vergoedingspercentage voor kinderopvang voor verzamelinkomens tot 67.000 euro naar 100%. Voor hogere inkomens wordt een vast vergoedingspercentage van 80% geïntroduceerd. Dit is een intensivering van 1,3 mld euro. (50PLUS_108)
- 50PLUS verhoogt het kindgebonden budget met 25%. De extra bedragen voor alleenstaande ouders en voor kinderen vanaf 12 jaar worden niet verhoogd. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (50PLUS_162_b)
- 50PLUS breidt het aantal beschutte werkplekken uit met 20.000 plekken. Dit is een intensivering van 0,5 mld euro. (50PLUS_123)
- 50PLUS biedt de mogelijkheid om de AOW maximaal twee jaar eerder of vijf jaar later, actuarieel neutraal, in te laten gaan. De effecten zijn het saldo van die van de eerdere en latere opname. In 2025 leidt dit tot een intensivering van 0,4 mld euro, omdat naar verwachting meer mensen zullen kiezen voor eerdere dan latere ingang van de AOW. Na verloop van tijd speelt het effect van de lagere uitkeringen van de groep die eerder opneemt een toenemende rol, daardoor leidt dit structureel tot een ex-ante ombuiging van 0,2 mld euro. (50PLUS_101_a)
- 50PLUS intensieveert 0,1 mld euro ter subsidiëring van de beveiliging van huizen van ouderen, chronisch zieken en gehandicapten. (50PLUS_115)
- 50PLUS verlaagt de kinderbijslag met 43%. Dit is een ombuiging van 1,5 mld euro. (50PLUS_162_a)
- 50PLUS schafft de inkomensorondersteuning AOW (IO-AOW) af. Dit is een ombuiging van 1,1 mld euro. (50PLUS_161)
- Als gevolg van het verlagen van het eigen risico in de Zvw, daalt het recht op zorgtoeslag. Dit is een ombuiging van 0,6 mld euro. (50PLUS_106_c)

Zorg

- 50PLUS verlaagt het verplichte eigen risico in de Zvw met 200 euro. Omdat de partij ook een instrument invoert voor het beperken van de groei van zorgkosten in de Zvw (50PLUS_173) valt de intensivering lager uit. Per saldo gaat het om een intensivering in de Zvw van 2,9 mld euro. Het gaat deels om een verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (50PLUS_106_a, 50PLUS_106_d)
- 50PLUS heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met werkgevers, werknemers, zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten om de lonen in de zorg met 2% te verhogen. Dit is een

- intensivering van 0,6 mld euro in de Zvw, 0,4 mld euro in de Wlz en 0,2 mld euro in de Wmo/jeugdzorg. De totale intensivering is 1,2 mld euro. (5oPLUS_125_a, 5oPLUS_125_b, 5oPLUS_125_c, 5oPLUS_125_d)
- 5oPLUS intensiveert taakstellend 0,6 mld euro in huisartsenzorg en eerstelijns gezondheidscentra. (5oPLUS_110)
 - 5oPLUS stelt een preventiefonds in dat kosteneffectieve en evidence based activiteiten financiert die bijdragen aan extra gezonde levensjaren van kwetsbare groepen. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (5oPLUS_170)
 - 5oPLUS intensiveert taakstellend 0,3 mld euro in kleinschalige zorgvormen in de Wlz. (5oPLUS_109)
 - 5oPLUS intensiveert 0,7 mld euro in het gemeente- en provinciefonds, zie maatregel 5oPLUS_175_a. Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij zorg. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in Wmo/jeugdzorg. (5oPLUS_175_b, 5oPLUS_175_c)
 - 5oPLUS intensiveert taakstellend 0,3 mld euro in de zorg met het oog op het stimuleren van innovatie. (5oPLUS_171)
 - 5oPLUS voert een kostenbeheersingsinstrument in de Zvw in, waarbij een onafhankelijke autoriteit de wettelijke opdracht krijgt om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie en lonen en prijzen. Bij overschrijding van het maximale groeipercentage heeft de autoriteit het mandaat om het pakket te beperken. Als flankerend beleid intensiveert 5oPLUS in onderzoek naar de effectiviteit en kosteneffectiviteit van zorg in het basispakket, om beter onderbouwde pakketkeuzes te kunnen maken. Dit is een ombuiging van 0,8 mld euro. (5oPLUS_173)
 - 5oPLUS stelt meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz verplicht. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (5oPLUS_131)
 - 5oPLUS geeft gemeenten de taak valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor intensiveert 5oPLUS in de Wmo. Deze programma's leiden tot besparingen in de Zvw en Wlz. Per saldo is er een beperkte ombuiging. (5oPLUS_132_a, 5oPLUS_132_b, 5oPLUS_132_c)

Openbaar bestuur

- 5oPLUS intensiveert 0,7 mld euro in het gemeente- en provinciefonds met het oog op begeleiding in de bijstand (0,3 mld euro) en programma's voor ouderen en laaggeletterden (0,4 mld euro). Omdat gemeenten vrijheid hebben bij het besteden van de middelen van het gemeentefonds, is verondersteld dat de intensivering deels neerslaat bij openbaar bestuur (0,4 mld euro) en deels bij zorg (5oPLUS_175_b, 5oPLUS_175_c). (5oPLUS_175_a)

Onderwijs

- 5oPLUS heeft de intentie om bestuurlijke akkoorden af te sluiten met bonden, scholen en werknemers in de onderwijssector om de lonen in het primair en voortgezet onderwijs te verhogen. Dit is een intensivering van 0,4 mld euro. (5oPLUS_124)
- 5oPLUS verhoogt het budget voor leven lang leren. De partij beoogt hiermee het publiek scholingsaanbod te vergroten en het levenlanglerenkrediet te verruimen. Dit is een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 0,5 mld euro structureel. (5oPLUS_120)
- 5oPLUS voert de basisbeurs voor het hoger onderwijs opnieuw in, thuiswonende studenten ontvangen ongeveer 110 euro per maand en uitwonende studenten ongeveer 300 euro per maand. Dit betekent een intensivering van 0,3 mld euro in 2025 en 1,2 mld euro structureel. Het budgettaire effect van deze maatregel groeit langzaam in vanwege de prestatiebeurssystematiek. (5oPLUS_176)
- 5oPLUS verlaagt de lumpsum in het primair, voortgezet en hoger onderwijs door het afschaffen van de subsidies voor gemiddelde schoolgrootte, humanistisch vormend en godsdienstonderwijs,

hoogbegaafden, en leerplusarrangement, alsmede de functiemix/Randstadmix en lerarenbeurs. Dit is een ombuiging van 0,2 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (5oPLUS_163)

- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte besparing op onderwijs. (5oPLUS_157_b)

Overdrachten aan bedrijven

- 5oPLUS introduceert een subsidieregeling voor nieuwbouwprojecten voor woningen. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (5oPLUS_112)
- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een besparing op overdrachten aan bedrijven van 0,1 mld euro. (5oPLUS_157_e)

Internationale samenwerking

- 5oPLUS beperkt de ontwikkelingssamenwerking tot de armste landen (Least Developed Countries in de OESO-classificatie). Dit is een ombuiging van 0,7 mld euro. (5oPLUS_159)
- 5oPLUS kort op de budgetten voor opvang van vluchtelingen in de regio. Dit is een ombuiging van 0,1 mld euro. (5oPLUS_160)
- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte besparing op internationale samenwerking. (5oPLUS_157_f)

Veiligheid

- 5oPLUS intensiveert 0,3 mld euro in de politie. (5oPLUS_113)
- 5oPLUS verlaagt de griffierechten taakstellend met 0,1 mld euro. (5oPLUS_114)
- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte besparing op veiligheid. (5oPLUS_157_a)

Bereikbaarheid

- De invoering van de vrachtwagenheffing van 5oPLUS (5oPLUS_174) gaat gepaard met invoerings- en uitvoeringskosten. Dit is een intensivering van 0,1 mld euro. (5oPLUS_174_d)

Defensie

- 5oPLUS verhoogt het defensiebudget met 0,4 mld euro. (5oPLUS_121)

Klimaat en milieu

- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte besparing op milieu. (5oPLUS_157_d)

Overig

- 5oPLUS introduceert een verhuispremie voor huishoudens die vertrekken uit de sociale huursector en voor alleenstaanden die vanuit een sociale huurwoning gaan samenwonen. Dit is een taakstellende intensivering van 0,4 mld euro. (5oPLUS_128)
- 5oPLUS geeft alleenstaande gepensioneerden een prikkel om te gaan samenwonen door middel van een verhuispremie. Dit is een taakstellende intensivering van 0,1 mld euro. (5oPLUS_127)
- 5oPLUS kort op subsidies. Deze generieke subsidietaakstelling leidt tot een beperkte besparing op overige uitgaven. (5oPLUS_157_g)

Tabel A.19 Netto intensivering ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(+) betekent intensivering, (-) betekent ombuiging.	2025
Sociale zekerheid	7,2
Verhogen AOW-uitkering (5oPLUS_103)	4,2
Wml 10% verhogen met koppeling uitkeringen (5oPLUS_104_a, 5oPLUS_104_c, 5oPLUS_104_d, 5oPLUS_104_e, 5oPLUS_104_f, 5oPLUS_104_g, 5oPLUS_104_h, 5oPLUS_104_i)	3,3
Verhogen vergoedingspercentages kinderopvang (5oPLUS_108)	1,3
Verhogen kindgebonden budget (5oPLUS_162_b)	0,5
Uitbreiden beschutte werkplekken met 20.000 plekken (5oPLUS_123)	0,5
Flexibele AOW-leeftijd: tot twee jaar eerder en vijf jaar later (5oPLUS_101_a)	0,4
Subsidiebudget beveiligen eigen woning (5oPLUS_115)	0,1
Verlagen kinderbijslag (5oPLUS_162_a)	-1,5
Afschaffen Inkomensondersteuning AOW (IO-AOW) (5oPLUS_161)	-1,1
Verlagen eigen risico in de Zvw met 200 euro, zorgtoeslag (5oPLUS_106_c)	-0,6
Zorg	4,9
Verlagen eigen risico in de Zvw met 200 euro (5oPLUS_106_a, 5oPLUS_106_d)	2,9
Verhoging zorglonen met bestuurlijk akkoord (5oPLUS_125_a, 5oPLUS_125_b, 5oPLUS_125_c, 5oPLUS_125_d)	1,2
Intensivering huisartsenzorg en eerstelijns gezondheidscentra (5oPLUS_110)	0,6
Nationaal preventiefonds (5oPLUS_170)	0,4
Intensivering kleinschalige zorg in de Wlz (5oPLUS_109)	0,3
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering Wmo/jeugdzorg (5oPLUS_175_b, 5oPLUS_175_c)	0,3
Intensivering in innovatie in de zorg (5oPLUS_171)	0,3
Instrument voor beperken groei zorgkosten in Zvw, inclusief investering in kennisopbouw (5oPLUS_173)	-0,8
Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de Wlz (5oPLUS_131)	-0,1
Valpreventie bij 65-plussers (5oPLUS_132_a, 5oPLUS_132_b, 5oPLUS_132_c)	0,0
Openbaar bestuur	0,4
Verhoging gemeente- en provinciefonds: intensivering openbaar bestuur (5oPLUS_175_a)	0,4
Onderwijs	0,7
Verhogen van salarissen in po en vo (5oPLUS_124)	0,4
Leven lang leren: flexibeler publiek scholingsaanbod en verruimen levenlanglerenkrediet (5oPLUS_120)	0,3
Invoeren basisbeurs ho (5oPLUS_176)	0,3
Verlagen lumpsum po, vo en ho (5oPLUS_163)	-0,2
Subsidietaakstelling: onderwijs (5oPLUS_157_b)	0,0
Overdrachten aan bedrijven	0,0
Intensivering woningbouw (5oPLUS_112)	0,1

Subsidietaakstelling: overdrachten aan bedrijven (5oPLUS_157_e)	-0,1
Internationale samenwerking	-0,8
Ontwikkelingssamenwerking beperken tot armste landen (5oPLUS_159)	-0,7
Korten budget opvang in regio (5oPLUS_160)	-0,1
Subsidietaakstelling: internationale samenwerking (5oPLUS_157_f)	0,0
Veiligheid	0,3
Intensivering politie (5oPLUS_113)	0,3
Verlagen griffierechten (5oPLUS_114)	0,1
Subsidietaakstelling: veiligheid (5oPLUS_157_a)	0,0
Bereikbaarheid	0,1
Invoeren vrachtwagenheffing (uitvoerings- en investeringskosten) (5oPLUS_174_d)	0,1
Defensie	0,4
Taakstellende intensivering defensie (5oPLUS_121)	0,4
Klimaat en milieu	0,0
Subsidietaakstelling: milieu (5oPLUS_157_d)	0,0
Overig	0,5
Verhuispremie huurders sociale huurwoningen (5oPLUS_128)	0,4
Verhuispremie bij samenwonen gepensioneerden (5oPLUS_127)	0,1
Subsidietaakstelling: overige uitgaven (5oPLUS_157_g)	0,0

A.10.2 Lasten

5oPLUS verhoogt de beleidsmatige lasten met per saldo 5,4 mld euro in 2025. Het betreft daarbij de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gedefinieerd in het achtergronddocument bij de MEV 2021⁸⁴. De verhoging is opgebouwd uit een verlaging van 0,2 mld euro voor gezinnen, een verhoging van 5,5 mld euro voor bedrijven en een verhoging van 0,1 mld euro voor het buitenland. Hieronder worden de lastenmaatregelen opgesomd en gevuld door een tabel.

Inkommen en arbeid

- 5oPLUS verlaagt het lage tarief in de inkomstenbelasting naar 36,5%. Dit is een lastenverlichting van 1,9 mld euro in 2025 en 2,1 mld euro structureel. (5oPLUS_126)
- 5oPLUS verhoogt de ouderenkorting met 300 euro en verlaagt het afbouwpercentage naar 10%. Dit is een lastenverlichting van 0,6 mld euro. (5oPLUS_107)
- 5oPLUS voert een vrijwillige spaarloonregeling in voor werknemers en zzp'ers met inkomen tot 50.000 euro, die kan worden gebruikt voor uitkering ineens of periodieke uitkering als aanvulling op het pensioen. Dit is een lastenverlichting voor gezinnen van 0,4 mld euro in 2025. De structurele lastenverlichting is van beperkte omvang. (5oPLUS_102_b, 5oPLUS_102_c, 5oPLUS_102_f)

⁸⁴ Badir, M. en M. van Kempen, 2020, Herdefiniëring beleidsmatige lastenontwikkeling, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#))

- 5oPLUS verhoogt de arbeidskorting voor werkende AOW-gerechtigden tot hetzelfde niveau als werkenden onder de AOW-leeftijd. Dit is een lastenverlichting van 0,3 mld euro. (5oPLUS_105)
- 5oPLUS voert een toptarief in voor inkomens boven 100.000 euro van 55%. Dit is een lastenverzwaren van 0,6 mld euro. (5oPLUS_165)
- 5oPLUS schaft de giftenaftrek in de inkomstenbelasting af. Dit is een lastenverzwaren van 0,4 mld euro. (5oPLUS_139)
- 5oPLUS verlaagt de zelfstandigenaftrek met 1308 euro en de startersaftrek met 531 euro. Dit is een lastenverzwaren van 0,3 mld euro in 2025 en 0,2 mld euro structureel. (5oPLUS_136)
- 5oPLUS schaft de 30%-regeling voor ingekomen werknemers volledig af. Dit is een lastenverzwaren voor gezinnen van 0,3 mld euro. (5oPLUS_140)
- 5oPLUS schaft de jubileumvrijstelling wegens 25- of 40-jarig dienstverband af. Dit is een lastenverzwaren voor gezinnen van 0,1 mld euro. (5oPLUS_151)
- 5oPLUS halveert het budgettair belang van de (tijdelijke) korting op de bijtelling voor elektrische voertuigen. Dit is een beperkte lastenverzwaren voor gezinnen in 2025, structureel heeft de maatregel geen budgettair effect. (5oPLUS_154_c)

Vermogen en winst

- 5oPLUS heeft de intentie om met de corporatiesector een bestuurlijk akkoord te sluiten in combinatie met de huursombenadering. Beoogd doel is een tijdelijke matiging van de huurprijzen. In het kader van dit akkoord wordt de verhuurderheffing taakstellend verlaagd. Dit is een lastenverlichting van 0,5 mld euro. (5oPLUS_111_a)
- 5oPLUS verlaagt taakstellend de lokale lasten en compenseert hiervoor het gemeentefonds. Dit is een taakstellende lastenverlichting van 0,3 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. (5oPLUS_118_a, 5oPLUS_118_b)
- 5oPLUS verlaagt de verhuurderheffing taakstellend voor woningcorporaties die bovengemiddeld investeren in woningbouw en verduurzaming. Dit is een lastenverlichting van 0,4 mld euro. (5oPLUS_111_b)
- 5oPLUS verhoogt het tarief in de tweede schijf van de vennootschapsbelasting met 4%-punt naar 29% en verzwaart zo de lasten voor bedrijven met 3,2 mld euro. (5oPLUS_133)
- 5oPLUS schaft het doorschuiven van stakingswinst af, waardoor bij de overgang van een onderneming belasting betaald dient te worden over de stakingswinst. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,3 mld euro. (5oPLUS_148)
- 5oPLUS schaft de vrijstelling in de erf- en schenkbelaasting voor algemeen nut beogende instellingen (anbi's) af. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,2 mld euro. (5oPLUS_147)
- 5oPLUS verhoogt het effectieve tarief in de innovatiebox met 4%-punt naar 13%. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,2 mld euro. (5oPLUS_134)
- 5oPLUS schaft de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de erf- en schenkbelaasting af. Dit is een lastenverzwaren voor bedrijven van 0,1 mld euro in 2025 en 0,3 mld euro structureel. (5oPLUS_146)
- 5oPLUS schaft de vrijstelling en de heffingskorting voor groen beleggen in box 3 af. Dit is een lastenverzwaren voor gezinnen van 0,1 mld euro. (5oPLUS_153)
- 5oPLUS verlaagt de landbouwvrijstelling met 25%. Dit is een beperkte lastenverzwaren in 2025, oplopend tot 0,1 mld euro structureel. (5oPLUS_138)

Milieu

- De invoering van de vrachtwagenheffing van 5oPLUS gaat gepaard met het afschaffen van het eurovignet, een lastenverlichting in de mrb voor vrachtwagens en een daling van de accijnsopbrengst als gevolg van invoering van de vrachtwagenheffing. In totaal leidt dit tot een lastenverlichting voor bedrijven van 0,3 mld euro. (5oPLUS_174_c)

- 5oPLUS voert een verpakkingenbelasting in. Dit is een taakstellende lastenverzwareing voor bedrijven van 1,2 mld euro. (5oPLUS_150)
- 5oPLUS voert een vrachtwagenheffing in met een tarief van 12 cent per kilometer. Dit leidt tot een lastenverzwareing voor bedrijven van 0,5 mld euro en een lastenverzwareing voor het buitenland van 0,1 mld euro. (5oPLUS_174_a, 5oPLUS_174_b)
- Het verlagen van de fiscale stimulering van elektrische voertuigen zorgt voor groter aantal verkochte fossiele voertuigen en een kleiner aantal elektrische voertuigen in 2025. Dit leidt tot hogere accijnsopbrengsten, hogere inkomsten in de bpm en een lagere opbrengst in de energiebelasting in 2025. Dit is een lastenverzwareing in 2025 van 0,1 mld euro voor bedrijven en 0,1 mld euro voor gezinnen, structureel is er geen budgettair effect. (5oPLUS_154_d, 5oPLUS_154_e)
- 5oPLUS introduceert een heffing op niet-afbreekbare smeermiddelen. Dit is een taakstellende lastenverzwareing van 0,2 mld euro. (5oPLUS_149)
- 5oPLUS halveert het budgettair belang van het (tijdelijk) verlaagde tarief in de mrb voor elektrische voertuigen. Dit is een beperkte lastenverzwareing voor bedrijven en een lastenverzwareing van 0,1 mld euro voor gezinnen in 2025, structureel heeft de maatregel geen budgettair effect. (5oPLUS_154_a, 5oPLUS_154_b)

Overig

- 5oPLUS verhoogt taakstellend de accijns op tabak en alcohol. Dit is een lastenverzwareing van 0,6 mld euro. (5oPLUS_143)
- 5oPLUS hevelt ongezonde producten over naar het algemene btw-tarief. Hieronder vallen suiker, snoepgoed, koek, gebak, sauzen, smaakmakers (uitgezonderd kruiden zonder suiker en/of zout), hartige snacks, zoutjes, soepen en bouillon, en ijs. Dit is afgerond een lastenverzwareing van 0,5 mld euro voor gezinnen en 0,2 mld euro voor bedrijven. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoeft voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (5oPLUS_142_a, 5oPLUS_142_b)
- 5oPLUS hevelt de productgroep boeken, tijdschriften, week- en dagbladen over naar het algemene btw-tarief. Dit is een lastenverzwareing van 0,4 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. (5oPLUS_141_a, 5oPLUS_141_b)
- 5oPLUS voert een experiment uit voor het telen, verkopen en gebruiken van softdrugs. Dit is een tijdelijke lastenverzwareing in 2025 van 0,2 mld euro voor gezinnen en 0,1 mld euro voor bedrijven. Structureel zijn er geen budgettaire effecten. De opbrengsten ontstaan bijvoorbeeld door het veilen van vergunningen, een nationale verbruiksbelasting of dividenduitkeringen door een staatsbedrijf. De Raad van State heeft opgemerkt dat een experiment vermoedelijk in strijd is met het geldende internationale en Europees recht, maar dat een experiment mogelijk ook in het belang kan zijn van de volksgezondheid, criminaliteitsbestrijding en openbare orde, doelen die ook ten grondslag liggen aan de internationale verdragen en het Europees recht. (5oPLUS_144_a, 5oPLUS_144_b)

Tabel A.20 Lastenmutaties ten opzichte van het basispad in 2025, ex ante, mld euro

(-) betekent lastenverlichting, (+) betekent lastenverzwareing.	2025
Inkommen en arbeid	-1,4

Verlagen lage tarief IB (5oPLUS_126)	-1,9
Verhogen en langzamer afbouwen ouderenkorting (5oPLUS_107)	-0,6
Invoeren spaarloonregeling (5oPLUS_102_b, 5oPLUS_102_c, 5oPLUS_102_f)	-0,4
Arbeidskorting werkende gepensioneerden gelijkstellen aan die van niet-gepensioneerden (5oPLUS_105)	-0,3
Invoeren toptarief IB voor inkomens boven 100.000 euro (5oPLUS_165)	0,6
Afschaffen giftenaftrek (5oPLUS_139)	0,4
Verlagen zelfstandigenaftrek en startersaftrek (5oPLUS_136)	0,3
Afschaffen 30%-regeling (5oPLUS_140)	0,3
Afschaffen vrijstelling uitkering wegens 25- of 40-jarig dienstverband (5oPLUS_151)	0,1
Verlagen fiscale stimulering nul-emissievoertuigen (verhogen bijtelling EV) (5oPLUS_154_c)	0,0
Vermogen en winst	2,8
Verlagen verhuurderheffing in bestuurlijk akkoord voor huarprijsmatiging (5oPLUS_111_a)	-0,5
Verlagen lokale lasten (5oPLUS_118_a, 5oPLUS_118_b)	-0,5
Verlagen verhuurderheffing bij bovengemiddeld investeren (5oPLUS_111_b)	-0,4
Verhogen hoge tarief vennootschapsbelasting (5oPLUS_133)	3,2
Afschaffen doorschuif stakingswinst (5oPLUS_148)	0,3
Afschaffen vrijstelling erf- en schenkelasting anbi's (5oPLUS_147)	0,2
Verhoging tarief innovatiebox (5oPLUS_134)	0,2
Afschaffen bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) (5oPLUS_146)	0,1
Afschaffen vrijstelling en heffingskorting groen beleggen box 3 (5oPLUS_153)	0,1
Verlagen landbouwvrijstelling (5oPLUS_138)	0,0
Milieu	2,1
Invoeren vrachtwagenheffing (lastenverlichting bedrijven, afschaffen eurovignet, verlagen mrb en gedragseffect accijns) (5oPLUS_174_c)	-0,3
Invoeren verpakkingenbelasting (5oPLUS_150)	1,2
Invoeren vrachtwagenheffing (5oPLUS_174_a, 5oPLUS_174_b)	0,6
Verlagen fiscale stimulering nul-emissievoertuigen (gedragseffecten) (5oPLUS_154_d, 5oPLUS_154_e)	0,3
Invoeren heffing op niet-afbreekbare smeermiddelen (5oPLUS_149)	0,2
Verlagen fiscale stimulering nul-emissievoertuigen (5oPLUS_154_a, 5oPLUS_154_b)	0,1
Overig	1,9
Verhogen tabaks- en alcoholaccijns (5oPLUS_143)	0,6
Afschaffen verlaagd btw-tarief ongezonde producten (5oPLUS_142_a, 5oPLUS_142_b)	0,6
Afschaffen verlaagd btw-tarief boeken, tijdschriften, week-, en dagbladen (5oPLUS_141_a, 5oPLUS_141_b)	0,5
Experimenten softdrugs (5oPLUS_144_a, 5oPLUS_144_b)	0,2
Niet-EMU-relevant	0,0

Gebruikte afkortingen

AHK	Algemene heffingskorting
AIO	Aanvullende inkomensvoorziening ouderen
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
anbi	Algemeen nut beogende instelling
ANW	Algemene nabestaandenwet
Aof	Arbeidsongeschiktheidsfonds
AOW	Algemene Ouderdomswet
azc	Asielzoekerscentrum
bbl	Beroeps begeleidende leerweg
bbp	Bruto binnenlands product
BIK	Baangerelateerde Investeringenkorting
BMKB	Borgstelling MKB kredieten
bni	Bruto nationaal inkomen
bol	Beroeps opleidende leerweg
BOR	Bedrijfsopvolgingsregeling in de erf- en schenkbelasting
bso	Buitenschoolse opvang
btw	Omzetbelasting volgens het stelsel van heffing over de toegevoegde waarde
CAK	Voorheen: Centraal Administratie Kantoor
CCS	Carbon capture and storage
CFC	Controlled foreign companies
CO ₂	Koolstofdioxide
COA	Centraal orgaan opvang asielzoekers
CPB	Centraal Planbureau
cpi	Consumentenprijsindex
dbc	Diagnose-behandelcombinatie
DEI	Demonstratieregeling energie-innovatie
DGS	Depositogarantiestelsel
DNB	De Nederlandsche Bank

EIA	Energie-investeringsaftrek
EMU	Economische en monetaire unie
ETK	Extraterritoriale kosten
ETS	Emission Trade System
EU	Europese Unie
EV	Elektrisch voertuig
F-35	Joint Strike Fighter
FOR	Fiscale oudedagsreserve
GGD	Gemeentelijke gezondheidsdienst
ggz	Geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg
hicp	Harmonised index of consumer prices; de geharmoniseerde consumentprijsindex
IACK	Inkomensafhankelijke combinatiekorting
IB	Inkomstenbelasting
IND	Immigratie en Naturalisatiedienst
Invest-NL	Investeringsbank voor Nederland
ISDE	Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing
JSF	Joint Strike Fighter
JW	De Jeugdwet
KIA	Kleinschalighedsaftrek
KiK	Keuzes in Kaart
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
LIV	Lage-inkomensvoordeel; tegemoetkoming aan werkgever voor werknemer met laag uurloon
LKV	Loonkostenvoordeel
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

MBI	Macrobeheersinstrument; een middel voor de minister van VWS als de zorgkosten het macrobudget overschrijden
mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
MEV	Macro Economische Verkenning
MIA	Milieu-investeringsaftrek
MIT	Mkb-innovatiestimulering regio en topsectoren
MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
mkb	Midden- en kleinbedrijf
mld	Miljard
mln	Miljoen
MLT	Middellangetermijnverkenning
mrb	Motorrijtuigenbelasting
NHG	Nationale Hypotheek Garantie
NPO	Nederlandse Publieke Omroep
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODA	Officieel erkende financiering ontwikkelingssamenwerking
ODE	Wet opslag duurzame energie- en klimaattransitie
OM	Openbaar Ministerie
ov	Openbaar vervoer
OZB	Onroerendezaakbelasting
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PJ	Petajoule
po	Primair onderwijs
RDE	Real driving emissions
RVV	Regeling vermindering verhuurderheffing
SDE++	Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie
SEEH	Subsidieregeling energiebesparing eigen huis

SEH	Spoedeisende hulp
so	Speciaal onderwijs
SRF	Single Resolution Fund (Europees fonds voor leningen aan noodlijdende banken)
STEP	Stimuleringsregeling energieprestatie huursector
SWZ	Stimuleringsregeling Wonen en Zorg
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TO2	Toegepast Onderzoek Organisaties
TW	Toeslagenwet
UFR	Ultimate forward rate; berekende rekenrente na het laatste liquide punt in de swaptermijnmarkt
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VAMIL	Regeling vervroegde afschrijving milieu-investeringen
VIB	Vermogensinkomensbijtelling in de Wlz
vmbo	Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vo	Voortgezet onderwijs
vpb	Venootschapsbelasting
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WBSO	Wet Bevordering Speur- & Ontwikkelingswerk
WGA	Werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wlz	Wet langdurige zorg
wml	Wettelijk minimumloon
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WNT	Wet normering topinkomens
WOZ	Wet waardering onroerende zaken
WW	Werkloosheidswet
WWS	Woningwaarderingsstelsel

zbo	Zelfstandig bestuursorgaan
Zvw	Zorgverzekeringswet
ZW	Ziektekostenwet
ZZP	Zorgzwaartepakket
zzp'er	Zelfstandige zonder personeel